

Part II

Introductory chapters by Adjarian

Chapter 4

Introduction by Adjarian

4.1 History of Armenian dialectology

---

original page number 1

The first person who was occupied with Armenian dialectology was the Dutch Armenologist Schröder (Շրօտեր). In his work (Schröder 1711), he provides a separate section where he talks about various Armenian dialects in the Caucasus, and he provides a succinct sample of the Agulis and Julfa dialects. After him comes Jacques Chahan de Cirbied (Շահան Ջրպետ), an Armenologist from Evdokia. In his extensive grammar (de Cirbied 1823), he dedicates a part to Armenian dialects, about which he provides more information than his predecessor; and he provides a general sketch for a few of these dialects. Third place goes to the doctor Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդեան; [[SEA: /gevork^h axverdjan/ or /axvert^hjan/]]). He had such a special love for Armenian dialectology that he first published the provincial songs of Sayat Nova in the Tbilisi dialect (Ախվերդեան 1852), providing an exhaustive introduction, where he studies the Tbilisi dialect with a very skilled and specialist pen. Akhverdian intended to study other dialects as well, but he died too soon, squashing his beautiful prospects.

In 1866, the grammar of the Viennese monk Arsen Aydinian (Հ. Ա. Այտընեան; [[SWA: /arsen ajdinjan/]]) was published (Այտընեան 1866), wherein the author gave the first general classification of the Armenian dialects, though in very uncertain terms. Aydinian recognized four dialectal branches.

---

original page number 2

1. Russia, Persia, and India
2. Ottoman Armenia (Տաճկահայաստան) and Mesopotamia
3. Asia Minor
4. Austria-Hungary (Transylvania, Ardeal, Artyal, or Artial: Առտեալ)

The author talks about each of the four branches separately, provides a general description of each, focusing especially on the morphology (ծելաբանութիւն). He does not consider the phonology (ծայնաբանութիւն).

In the same year, Kerovbe Patkanian (Պատկանեան; [[SEA: /k^herovbe patkan-jan/]]) published a grammar in German on the Agulis dialect (Patkanoff 1866). This was followed by the Armenologist Petermann's study on the Tbilisi dialect (Petermann 1867).

In 1869, Patkanian published his Russian work (Патканов 1869),¹ where he gives a succinct description of eight Armenian dialects, based on a handful of written sources. In 1878, the same author published Патканов (1875)² in two volumes: the first volume on New Nakhichevan, and the second on Mush. Both works are extensive.

After Patkanian, there was no work on Armenian dialectology for a long time, until in 1883 when the Agulis linguist S. Sargsiants (Ս. Սարգսեանց; [[SEA: /sar-k^həsjants/]]) published his detailed study on the Agulis dialect (Սարգսեանց 1883). His work exceeds all previous works, both in its extensiveness and its scientific accuracy. In 1886, the Polish Armenologist Jan Hanusz (Յոլի. Հանսկ) started a study on the Polish-Armenian dialect. He published two volumes, wherein he studies the lexicon and phonology (ծայնաբանութիւն) of Polish-Armenian (Hanusz 1886, 1889). Because of his death, the remaining parts of his study of the dialect were unfinished.

After Hanusz, the Russian Armenologist Alexander Thomson (Томсонъ; [[*modern Russian*: Александр Томсон]]) published a study on the Akhaltskha dialect in 1887 (Томсон 1887) and the Tbilisi dialect in 1890 (Томсон 1890).

Starting in 1896, Armenian dialectology gained new momentum, and the number of studies grew day by day. In the same year, the *Azgagrakan Handes* (Ազգագրական Հանդէս [*Ethnographic Magazine*]) was established, under the editorship of Lalayan (Լալայեան; [[SEA: /lalajan/]]). To this day, the journal continues to provide...

---

original page number 3

... many samples on the provincial or vernacular language. Then in 1896, the Armenologist Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեկ; [[SWA: /melik^h t^havith^h p^hek^h/, SEA /davit^h beg/]]) published a succinct study on the Marash dialect, first in Armenian (see ՀԱ 1986) and then in French.³ In 1897, Levon Mserian (Լ. Մսերեան;

---

¹[[In the original source, Adjarian used the pre-revolution writing system and called the book: Изслѣдованіе о діалектахъ армянскаго языка.]]

²[[In the original source, Adjarian used the pre-revolution writing system and called the book: Матеріалы для изученія армянскихъ нарѣчій.]]

³[[Adjarian spells this person's name in various ways. The Armenian record is Մելիք-Դավիթայեկ

[[SWA/SEA: /levon məserjan/, also called *Mseriants* Սսերեանց /məsarjants^h/]]) published a detailed study on the Mush dialect.⁴ In 1898, 1899, and 1901,⁵ he published his dialectological series on the dialects of Aslanbeg, Suceava, Karabakh, and Van; the latter is in German. Then in 1898, the Բիւրակն [*Byurakn*] ethnographic periodical is established in Istanbul, which continued to exist for three years (1898-1900), providing very many samples on the Armenian dialects of various provinces, many of which were unheard of by then. If Lalayan's *Ethnographic Journal* had taken *Byurakn*'s trajectory, Armenian dialectology would have currently been in an envious position. The existence of *Byurakn* sadly did not last long, showing that we Armenians still do not have the capacity to keep scientific journals alive.

In 1899, H. Kazandjian (Յ. Գազանճեան 1899) published *The provincial language of Evdokia* (Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբարբառը) in the journal *Handes Amorya* (Հանդես Ամսօրեայ [*Monthly Review*]). Starting in 1900, the same journal starts publishing the extensive study of the Arapgir dialect by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դաւիթ-Բեկ). But unfortunately after a few years, the study halts.

Special attention should be given to the editorship of the *Eminian Azgagrakan Joghovatsou* (Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*]), that was established in the Lazarian Institute in Moscow (Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարան) by the will and testament of the deceased and skilled Armenologist M. Emin (Մ. Էմին). To this day, the journal has provided the most respectable volumes of all the dialectological works published so far. By now, it has published seven books, of which five are completely dedicated to Armenian dialects.

Among the less known workers in Armenian dialectology is H. Nazariants (Յ. Նազարեանց; [[SEA/SWA: /nazarjants^h/]]). In the journal *Ports* (year 5, number 2, page 150-164, Փորձ հանդես; [[SEA: /p^horts^h handes/]]), he published an article called *About the Armenian dialects* (Հայոց բարբառների մասին).⁶ He proposed five sections, and called on Armenian folklorists to translate them to the dialect of each village and send them to him...

---

original page number 4

... The man will of course be waiting for a long time for a hopeless endeavor.

(1896), based on bibliographic data from Martirosyan (2019). I could not find this person's work in French. (?)]]

⁴[[It seems that Adjarian is referring to Msériantz (1899).]]

⁵[[Adjarian is likely referring to this series: Мсепуану 1897, 1901.]]

⁶[[I think this journal is the one listed on Wikipedia. Page 90 of this archived index lists the article by Nazariants.]]

Let us remember lastly the German Armenologist Karst, who in his grammar of Cilician (Karst 1901) talks about the Middle period, specifically of Cilician Armenian. But whenever he explains the various words and forms, he always compares the data against the present Armenian dialects.

4.2 Shortcomings of dialectological studies

As can be seen, Armenian dialectology is still not rich. The number of foundational and complete studies is small. Of the published sources, some are imperfect or incomplete in their phonology (ծայլաբանութեամ), some in their morphology (ծեւաբանութեամ) And when it comes to the transcription of words, they generally lack scientific accuracy. For example, see what Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեկ) says in his Arapgir grammar (ՀԱ 1901, page 39):

By the term ‘usual pronunciation’, we mean the Armenian pronunciation, whether it is from Yerevan, Tbilisi, Karabakh, or Van, Mush, Karin, Diyarbakır, or the Arapgir pronunciation. That is, we do not accept the so-called Western and Eastern pronunciations. Having studied a large number of the dialects of provinces of Van, Mush, Karin, Kharberd, Sebastia, and Diyarbakır, we have seen that there is no reason to accept such a decisive abyss. The main reason is that the actual populace is the only one that is entrusted with the provincial dialects and the pronunciation, whether in the Araratian provinces or in Lesser Armenia; there is one and only one pronunciation.”⁷

And this person is a linguist.

S. Sarsgian (Ս. Սարգսեան) was also a linguist, whose dialect of Agulis is a choice work. But see what he also says (Part B, page 111):

“In the Agulis dialect, the sound /k/ <կ> is pronounced as hard (կոշոն) in nearly all positions, whether before a vowel or after. But if before the /k/ <կ> there is /i/ <ի> or /e/ <է> or such an /a/ <ա> (Յդ. է),⁸ such that the literary form of the word uses /i/ <ի>, then that /k/ <կ> is pronounced as soft (կակոն) /kⁱ/ <կ>.”

But sometimes it happens that a person is confused on how to read such a form...

---

⁷[[It is hard to translate the last few sentences because I could not make sense of the original; it was too convoluted. (?)]]

⁸[[I do not understand the abbreviation that he uses. (?)]]

---

 original page number 5

... For example on page 39, line 6, it is written /manak/ <մանակ> ‘alone’. On the contrary, the literary form of this word has two options: /minak/ <մինակ> or /menak/ <մենակ>. So how should we read this word: /mænæk/ <մանսակ> or /mænæk^j/ <մանսակ>? Let us then be grateful for the French and English orthographies.

It is apparent that in Armenian dialectological studies, even the best of them are considered incomplete and deficient.

4.3 Program for dialectological studies

In order to have a perfect study in Armenian dialectology, it should contain the following components, besides having brief geographical and statistical information on the studied dialect

Component A - Phonetics (Ձայնաբանություն, German: *Phonetik*): This section establishes the sound system of the dialect, meaning what sounds are found in the dialect, the way these sounds are articulated, their uses and number, their origins from either Armenian or from other sounds.

Component B - Phonology (Ձայնաբանություն, German: *Lautlehre*): This section provides all the rules for sounds in the dialect. One by one, it goes through the Armenian vowels, diphthongs, and consonants ([*He means Classical Armenian sounds*]); these are compared against the dialect. It establishes what Armenian letters or sounds underwent which sound changes in this dialect. Because phonology is the most important branch of linguistics, it is thus necessary that this chapter is detailed, accurate, and extensive. Each Armenian sound must be examined on its own in its position, meaning word-initially, word-medially, or word-finally, whether alone or next to a vowel or consonant. Furthermore, the provided examples must be complete, so that we can decide well the strength of the rule and the number of exceptions.

Component C - Morphology (Ձեւաբանություն, German: *Morphologie*): This is the grammar in the conventional sense of the word. Or more accurately, this is called the etymology part of the grammar. In this section, it is necessary to give a detailed examination on the dialect’s declensions, conjugations, pronouns, their form alternations, and so on.

Component D - Syntax (Համաձայնություն⁹): This is...

---

 original page number 6

---

⁹[[*The Armenian term literally means ‘agreement’. But Adjarian is using it in the sense of ‘general syntax’.*]]

... an inseparable part of a grammar, which is necessary for every language. But because our dialects have not deviated from the usual agreement of literary language, it is not important to focus heavily on this part.

At the end of every dialectological study, there must be an extensive text sample of the dialect. The text sample shows the syntactic and agreement rules of the dialect, and the use of the rules for the above components. It would be good if the manuscript used conversational data. With this, we can see how a verb is used in different tenses, numbers, and persons.

Such are the required components for a dialectal study, so that a study is considered complete. It is also necessary to examine the circumstances under which the work can be scientifically established as accurate and complete.

4.4 Scientific alphabet

For scientific accuracy, the first thing that we need is a scientific alphabet. This is an alphabet that we can use to show all the nuances of all the sounds of the studied dialect. For this goal, European linguistics have devised many and diverse letters for different purposes, such as symbols for lengthening or shortening, open or closed pronunciation, monophthong or diphthong, stressed or unstressed, simple or nasalized, voiced or voiceless, aspirated or unaspirated, and so on. It would be good of course if dialectology took these European symbols. But our nationalist zeal, the poverty of our publishers, and primarily the untrained eye does not allow the use of this desired point. Thus, we need a scientific alphabet that uses the Armenian letters.

Our focus is of course on a scientific alphabet, and it has no link at all with literary and current language orthographies.

For a scientific alphabet, the required conditions are as follows:

1. Each sound must be symbolized by only one symbol.
2. Each symbol must have only one sound.

For example, the sound /tʰ/ <չ> is a single sound. Therefore, writing it with two or more letters (Eng. <ch>, French <tch>, ...

---

original page number 7

... German <tsch>) is against the first condition. The sound /o/ <օ> is a single sound too. Writing this sound as <օ>, <au>, or <eau> is against the first condition as well. As another example, consider the Armenian letter <յ>. Word-initially, this letter is pronounced as /h/ <հ>, medially as /j/ <յ>, and word-finally it is unpronounced. This violates the second condition. The scientific alphabet requires

that $\widehat{tj^h}/ <\xi>$ is written as one symbol (such as in Armenian or in the European scientific alphabet character $<c>$), the sound $/o/ <o>$ as just $/o/ <o>$, and the $<j>$ letter has only one pronunciation (for us $/j/$), and so on.

It speaks for itself that an un-read letter should not exist. *[[He means that silent letters should be absent from transcriptions.]]*

Now, the 38 letters of Armenian cannot represent all dialectal sounds. This is especially because these letters have different pronunciations based on their position in the word, in both the Eastern and Western pronunciation systems. Thus, we need to establish once and for all what sounds they symbolize. This decision must be decisive and stable, used in all places and books.

It is scientifically established that among the two literary languages, it is the Eastern form where the Armenian letters preserve the pronunciations of the fifth century, and the pronunciations correspond to the transliteration or transcription of foreign words in Old Armenian. Because of this, our letters for stops and affricates should be based on the Eastern pronunciation (Table 1).¹⁰

Table 1: Adjarian's transcriptions for Armenian sounds that vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter			Adjarian's transcription			IPA letter		
բ	պ	փ	b	p	p'	b	p	p ^h
գ	կ	ք	g	k	k'	g	k	k ^h
դ	տ	թ	d	t	t'	d	t	t ^h
ծ	ծ	ց	j	c	c	$\widehat{dz}$	$\widehat{ts}$	$\widehat{ts}^h$
ջ	ճ	չ	j	c	c	$\widehat{d}_3$	$\widehat{tj}$	$\widehat{tj}^h$

Among these, the first column is in the location of the second column for Western Armenian (աբղւմտեան). The second column's sounds do not exist in Western Armenian.¹¹ It is hard to explain why. We should emphasize that the Western Armenian reader should not be deceived by the equivalently transcribed sounds $/p, k, t/$ and analogous sounds. These European sounds are pronounced stronger than in Armenian, such that the Western Armenian perceives these sounds as $/p^h, k^h, t^h, ts^h, tj^h/ <\phi, \rho, g, \xi>$. However, it is not only strength...

¹⁰[[I suspect that in his transcriptions, Adjarian forgot to distinguish the two affricate series, and to distinguish aspiration. It could also have been a typo.]]

¹¹[[To clarify, he means that the letters from the first column are voiceless aspirated in Western Armenian; and that Western Armenian does not have phonemically voiceless unaspirated stops or affricates.]]

... that is perceived, but it is also the absence of voicing (the voicelessness of the sound), which is the equivalent to both the Armenian and the European.

The following letters in Table 2 are pronounced the same in Eastern and Western Armenian. Thus we do not need to give them special attention.

Table 2: Adjarian's transcriptions for Armenian sounds that do not vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter					Adjarian's transcription					HD: IPA letter				
ա	ե	ը	ի	օ	a	e	ə	i	o	ɑ	e	ə	i	o
ֆ	վ	ս	զ		f	v	s	z	ʃ	f	v	s	z	ʃ
ժ	խ	ղ	հ		ʒ	x	ɡ	h		ʒ	χ	ɣ	h	
լ	ւ	ն	ր		l	m	n	r	ɾ	l	m	n	ɾ	r

However for the letters <ե, յ, ն, լ>, the situation is more complicated. The letter <ե> is pronounced as /je/ <ye> word-initially, as /e/ word-medially, and it is not found word-finally. But because /je/ is a combination of sounds, we cannot use one symbol to symbolize it. Similarly, the sound /e/ is already symbolized by the letter <ե.> We do not need to represent /e/ also by <ե>. Meaning that the letter <ե> is additional. Thus we should transcribe such vowels as in Table 3.

Table 3: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
'yesterday' (standard)	երեկ	երեկ	յերեկ	/jerek/
'yesterday' (dialectal)	երեկ	երեկ	երեկ	/erek/

As we said, the letter <յ> is pronounced as /h/ word-initially, as /j/ word-medially, and is not pronounced word-finally. Such diversity is contrary to a scientific alphabet. For the sound /h/, we already have the letter <հ>. We do not need to use the letter <յ> for the same sound. Second, if some letter is unpronounced, then we do not need to write it. Once these two situations are removed, the <յ> letter ends up having only one sound /j/. And thus we read this letter in this way in the beginning, middle, and end of words (Table 4). The use of the letter <յ> for only this sound was also the situation in the fifth century.

Table 4: Transcribing the glide /j/

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
N/A			jhu	/jis/
‘T’	tu	tu	jtū	/jes/
‘Armenian’	hawj	hawj	hawj	/haj/
N/A			wluj	/alaj/

The letter <n> is pronounced as /vo/ word-initially, /o/ word-medially, and is not found word-finally. Because /vo/ is a doubled sound ([*meaning a sequence of two sounds*]), then we should not write it with one letter. For the sound /o/, we already have the letter <o>, ...

---

original page number 9

... thus the letter <n> is excessive. The following words are written as in Table 5.

Table 5: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
N/A			ouli	/oski/
‘gold’	nuli	nuli	qouli	/voski/

The letter <ɫ> is read rightly as /v/. But the difference is that this this letter cannot be written at the beginning of a word. We cannot thus transcribe the word <վրայ> /vra/ ‘on’ as <լրա>. The use of the letter <ɫ> is unneeded or excessive for the following reasons. We cannot have one sound correspond to two symbols. We cannot write the letter <ɫ> word-initially. And the letter <ɫ> is also used in the diphthongs ու, իւ /u, y/.¹² Thus, we must write as in Table 6, and not with the traditional orthography.

---

¹²[[*It is more accurate to use the term ‘digraph’ instead of ‘diphthong’ here, but the term ‘diphthong’ is more faithful to Adjarian’s original word երկբարբառ ‘diphthong’.*]]

Table 6: Transcribing the letter <Լ>

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
‘bird (CA); chicken (SEA)’	հաԼ	հալ	հալ not <հաԼ>	/hav/
‘king’	թագաԼոր	թագալոր	թաքալոր not <թագաԼոր>	/tʰakʰavor/
‘pain stone’	ցաԼաքար	ցալաքար	ցալաքար not <ցաԼաքար>	/tsʰavakʰar/

In this way, we establish the scientific value of the Armenian alphabet.

However, our dialects have sounds that the Armenian alphabet cannot explain, and for these sounds we need to create new symbols.

When creating new symbols, we must consider two circumstances:

1. Publication appropriateness, meaning we should create simple letters that are not far off from the aesthetics and which are appropriate to the style of Armenian drawing.
2. The created letters should by themselves remind us what the sound is. In other words, we should not create entirely novel forms, but the form should have some symbol or other formal marking that distinguishes it.

Within Armenian dialects, the most commonly found sounds are the following.¹³

/æ/: This sound is between /ɑ/ <ա> and /e/ <ե>, such as in the Karabakh word for /ban/ <բաւ> ‘thing’. This sound is transcribed by Sargsian (Սարգսեան) as an <ա> with two dots above it [[ա̇]], by S. Melik Davit-Bek (Ս. Մելիք-Դավիթ բէկ) as <ա> with a circle on top [[ա̊]]. Both of these strategies are inappropriate. First, the fewer such markings are used, the better. Second, using this strategy makes it necessary to create a new letter. Third, experience has shown that these symbols are hard to keep on our letters; and because of their thinness, they break quickly. Fourth, when it is necessary to add stress on the sound, we end up using two or three markings next to each other. Because of these reasons, I consider the most appropriate strategy is to use a rotated <ա> [[ա̃]] ...

original page number 10

¹³[[Adjarian does not use any special diacritics to denote diphthongs. Such markings are my own.]]

... This symbol was first thought of and used by the Protestant missionaries. The appropriateness of this letter is that does not bear markings, we do not need to create a new letter, and we can add stress symbols on it.¹⁴

/i̥e/: This sound is used by the villagers of Mush, Van, and Karin. We can consider this sound as a fast pronunciation of the sequence /ie/ <իե>. This sound is found for example in the words /m̥i̥er/ <մեր> ‘our’, /d̥zi̥er/ <ձեր> ‘you.GEN.PL’.¹⁵ For this sound, we think it is appropriate to use the letter <ե>, because this sound’s real source is represented and we do not need to invent a new sound.

/u̥o/: This sound is used in the same provinces. It is a fast pronunciation of a sequence /uo/ <ուո>, such as in /s̥u̥ox/ սոխ ‘onion’, /g̥u̥ox/ գող ‘thief’.¹⁶ We represent this sound with the letter <ո> for the same reasons above.

/b^h, g^h, d^h, d̥z^h, d̥ʒ^h/:¹⁷ These sounds are found in many Armenian dialects as we shall later see more extensively. These are aspirated forms of the sounds /b, g, d, dz, dʒ/ <բ, գ, ձ, ջ>. To represent these sounds, the most appropriate way is to add a reverse apostrophe: <բ', գ', ձ', ջ'>.

/ɦ/:¹⁸ This is a long glottal sound.¹⁹ The Armenians of Karin, Mush, Alashkert, and other places use this sound for the word-initial letter <յ>, such as in the pronunciation of the name /hakop^h/ <Հակոբ> or /harut^hjun/ <Հարություն>. Because this sound is a type of /h/ <յ> sound, it is appropriate to use the symbol <յ> (the letter <յ> with a line through it). Although this is a new symbol, it does not need new molding because it looks like the Latin letter <f> but upside-down.

The only sound that we must inevitably mold is the small <յ> symbol. This has a wide use. It will be used to form the diphthongs /ḁj, e̥j, i̥j, o̥j/ <այ, էյ, իյ, օյ>, and to form the palatal sounds /g^j, k^j, k^{hj}, ɟ/ <գյ, կյ, քյ, հյ>.²⁰

In a few dialects, the semivowel /w/ is found. Austrian Armenians have the

¹⁴[[Ironically, it seems that Armenian dialectology prefers to mark the fronted vowel /æ/ using <ա> with two dots <ա̇>. This is the system that Adjarian argued against. And unfortunately, Adjarian’s upside-down <ա> symbol was only recently given a Unicode symbol <Ṿ>, and a person has to actively download the right font so that they can even display this letter. Because of these issues, I have chosen to write Adjarian’s upside-down <ա> as <ա̇>, while I follow the IPA in using /æ/.]]

¹⁵[[Adjarian does not state the relevant dialect. (?)]]

¹⁶[[Adjarian does not state the relevant dialect. (?)]]

¹⁷[[Adjarian uses the European-based transcriptions <b^h, g^h, d^h, j^h, j^h>.]]]

¹⁸[[Adjarian uses an apostrophe-like symbol <’>.]]]

¹⁹[[Adjarian uses the word հազազ which dictionaries translate as ‘uvular’, but the definition of this word is more in line with a glottal articulation.]]

²⁰[[Adjarian implies that he wants this symbol <յ> to be a subscript. But the printed editions do not show a subscript form. It is possible that reprints of his work could not do a subscript <յ>. I do not do any subscript notation because I ultimately do not know what exact sounds he wants. See §3.3.3. For a discussion on the phonetic value of these consonants, see §3.3.2.5.]]

diphthongs /ɑ̯, ɔ̯, ɛ̯/ and the triphthong /j̯ɛ̯u/.²¹ To represent all of these, we must use the letter <ɫ>, such that <ɫu> = /wɑ/ or /ɯɑ/, <uɫ> = /ɑ̯/, <oɫ> = /ɔ̯/, <ɛɫ> = /ɛ̯/, <ɛɫ> = /j̯ɛ̯/, and so on.

The least inappropriate forms are <ɛo, ɪɫ, nɫ> /œ, ʏ, u/.²² For these sounds, we could have proposed united <ɛo, ɪɫ, nɫ> forms, ...

---

original page number 11

... But because these would be impractical, we are forced to continue the old style for now.²³

Besides the above words, there are a few other rare sounds that we will see later.

4.5 Methods of studying the dialects

There are four manners to study or investigate a dialect:

1. The investigator is a local and thus knows the dialect as their mother tongue and then studies it.
2. The investigator is a foreigner and studies the dialect within the dialect's location.
3. The investigator studies the dialect but in a foreign location (not the dialect's location) by working with a person or persons who speak that dialect as a mother tongue.
4. The investigator does their research from written sources.

The first manner is the most desired manner. The second one is almost as good, the third one is less good, and the fourth one does not need anything, especially if the writer does not know about scientific orthographies.²⁴

---

²¹[[Adjarian incorrectly calls /j̯ɛ̯u/ a diphthong, perhaps because he did not know of an Armenian translation for the word 'triphthong'.]]

²²[[Adjarian uses unlauded symbols <ö, ü>. But I use the conventional IPA symbols instead.]]

²³[[What Adjarian means is that we use a digraph with two letters to represent some rounded vowels, like <ɪɫ> /ʏ/. This violates Adjarian's preference for using a single letter, such as some sort of superscripted form like <ɪ^ʰ>.]]

²⁴[[The original Armenian is <իսկ չորրորդը բանի մը պէտք չէ, եթէ մասնաւանդ գրողի գիտական ուղղագրութեան տեղեակ չէ>. The first clause can mean either a compliment "the fourth one does not need anything" where the phrase <բանի մը> 'thing-GEN IND' is the direct object of the sentence. But the clause can also be an insult "the fourth one is not needed by anything" where <պէտք> 'need' is the direct object. The following clause implies negativity, but it is unclear in total. (?)]]

However in every case, it is also necessary that the investigator is familiar with linguistic science and is experienced.

How should we conduct a study of a dialect?

The most primary thing is the dictionary. Every dialect consists of the following three elements:

1. Native words: These are words which descend from Old Armenian, such as <ջուր> /dʒur/ 'water', <հաց> /hats^h/ 'bread', <գինի> /gini/ 'wine'.
2. Provincial words: These are Armenian words that are absent from Classical Armenian, and are often newly formed words. For example, <ականակոյր> /akanakujr/ 'very strong darkness', <քաջքոտ> /k^hadʒk^hot/ 'possessed by a demon', <հրուկ> /həruk/ 'piece of soap', and so on.
3. Foreign words: These are words that were borrowed from many other languages, such as <սամավար> /samavar/ 'samovar', <յօրդան> /jorʁan/ 'blanket'.

To study a dialect, the first group is the most important. By having their oldest forms in Old Armenian, there is a base line to discover the phonetic laws...²⁵

---

original page number 12

... The investigator must design a complete collection of these words. And to do so, the only way is to take an Armenian dictionary; and against each word, find the dialectal form, alongside its declension or conjugation system. In other words, we must design a dialectal Armenian dictionary. From the Armenian words, tens of thousands are lost in the dialect, so this work does not seem intimidating. However, we admit that this is nevertheless hard and burdensome. However, this is the only way. And the investigator will be comforted in knowing that when they are organizing the phonetics, phonology, and morphology, they will produce a complete work. This is because the investigator will be able to show us all the phonetic rules, all their examples and explanations, and also all the grammatical rules, their exceptions, and so on.

Moving on from this general glance and program for dialectology, let us move on to detailing the present work.

---

²⁵[[It seems Adjarian is using some idiom <հաստատուն եզր>, literally 'fixed or stable line/edge/border'. Robin Meyer suggested the translation of 'base line'. (?)]]

4.6 Structure of the present work

The goal of this present work is the general classification of Armenian dialects. We set the number of all the Armenian dialects as 31,²⁶ some of which have sub-dialects. We also considered it important to provide a sample text for every dialect and sub-dialect, to show the linguistic state of the dialect in practice. The samples that I personally collected are in the scientific orthography. As for the samples that I took from other sources, they generally do not have scientific accuracy. About this topic, I provide a note below each sample.

Given the situation, when many of the 31 dialects are still unknown to science, or when they are only available from low-quality or insignificant manuscripts, such a work is still premature. However, for this issue I have benefited from my own original works.

In 1892, I started doing dialectological research for the first time. I organized first a succinct grammar of the Istanbul dialect. In 1898, I published...

... original page number 13

... a small volume on the Aslanbeg dialect, by working with a friend from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalpandian (Ալէքսան Նալպանդեան; [[SEA: /*alek^hsan nalpandjan*/, SWA: /*nalbant^hjan*/]]). This manuscript, as a first attempt, had its weaknesses when compared against the above points of our program. However, in the Բյւրակն [Byurakn] newspaper (1900, page 609-613), a certain Mushegh Varg (Մուշէղ Վարգ; [[SEA: /*mufesh varg*/ or /*vark^h*/]]) criticized that work, and found errors from page to page. I found it unnecessary to respond to his uncivil behavior, not only because I found his improper style unbecoming, but because he also confuses phonetics with phonology, and does not know what is an open /e/ closed /e/ <է>, and he seemed devoid of linguistic understanding. On this, I received a paper from Aslanbeg that said that a group of men were preparing to publicly condemn my study. However, being scared of its influential position, they are obliged to be satisfied with the same letter.²⁷

After studying Aslanbeg, I started publishing a study on the Suceava dialect in the Venetian newspaper Բազմավէպ [Bazmavep] ([[SEA: /*bazmavep*/, SWA: /*p^hazmaveb*/]]). I had prepared that study by working with a priest from Suceava named Father Karapet Kaynayian (Տէր Կարապետ Կայնայեան; [[SEA: /*ter karapet kajnajan*/, SWA: /*der garabed gajnajan*/]]). However, the numerous typographical errors and the lack of printing caused the cancellation of my publication, and the work was left half-done.

---

²⁶[[It is not completely clear if this number 31 is about the dialects that are studied in this book (which is 31), or the total number of dialects which Adjarian acknowledges as existing.]]

²⁷[[I am not completely sure what Adjarian means here. (?)]]

My third study was on the Karabakh dialect, which I prepared with archimandrite Rev. Khachik Dadian (Արժ. Խաչիկ Կրդ. Դադեան; [[SEA: /χatʰik dadjan/, SWA: /tʰatʰjan/]]), the honorable deacon of M. Babayan who was a deacon of Yesa, now archimandrite Zaven (Շնորհ. Եսայի սակ. Ս. Բաբայեան (այժմ Զաւեն վրդ.)); [[SEA: /zaven/ and /babajan/, SWA: /pʰapʰajan/]]), and Mr. Avetis Ter Harutyounian (Պր. Աւետիս Տէր Յարութիւնեան; [[SEA: /avetis ter harutʰjunjan/, SWA: /avedis der harutʰynjan/]]). My work was organized based on the program that we set up above.

Besides these, I also have many other unpublished studies. These studies are on the dialects of Agulis, Zeytun, Tbilisi, Kharberd, Karin, Hamshen, Maragha, Mush, New Nakhichevan, Vozim, Istanbul, Rodosto, Van, and Tigranakert. I have collected other information on many other dialects whether in person during my travels (Istanbul, Adapazar, Samsun, Trabzon, Baberd, Karin, Paris, Tbilisi, Etchmiadzin, Yerevan, Dilijan, Shushi, Tabriz, Baku, Batumi, New Bayazet, ...

---

original page number 14

... New Nakhichevan, Rodosto) or through emigres.

For a while, I have had the idea of creating a complete map of Armenian dialects, where every village would be categorized into a dialectal group. The French have just completed a linguistic atlas of French, which took them years to make. The whole thing forms a volume of 1750 maps, such that each word is marked in terms of what form is taken in every corner of France. We will not see such a grand undertaking even in our dreams. But it is possible to create a simple linguistic map.

With this goal, in July 1907 I started traveling. During the same time, I visited 31 Armenian villages in the New Bayazet province, except for the city where I stayed for a year. I decided the position of every village within the dialectological classification. And from each village I took a sample, as we shall see in my work. For the subsequent years, I set my mind to continue and complete my travels, as much as my life and abilities would permit.

And thus these investigations happened, which allowed me to create the present volume, whose goal, as we said above, is the classification of Armenian dialects, their attested spread, their borders, their general characteristics, a general sketch of their phonetics, phonology, and morphology, and their characteristic borders with which a dialect differs from other dialects. Alongside my writings, there is a linguistic map of Armenian. There, I have marked only those cities and villages where Armenians exist. The language and dialect of those areas are determined or marked with colors and borders. We confess that there are many things missing that we need to fill, there many uncertain points that we might verify, and there are many errors to fix. Our book shows above all else what

are the parts that need further study and where the attention of ethnographers should go. We expect in the future the completion of my work.

4.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Before we go through my main work, I think that it is important...

---

original page number 15

... that we explain in this introduction those differences that distinguish New Armenian from Old Armenian. Because these differences are common across almost all our dialects, then by discussing these differences, we save ourselves extra work, and we do not need to repeat the same points for each dialect.

The various differences between Old Armenian and New Armenian can be divided into four types:

1. phonetic differences
2. lexical differences
3. morphological differences
4. syntactic differences

4.7.1 Phonetic differences

[[In this section, Adjarian first lists the various segmental sounds from Classical Armenian. He then describes how these sounds underwent alternations to the modern dialects. However, Adjarian does not actually explain the phonological system of Classical Armenian. I explain the phonology of Classical Armenian in §3.2.]]

[[Note that throughout the monograph, Adjarian almost always refer to Classical Armenian using the more flowery term ‘Old Armenian’ հին հայերէս, instead of the more common term ‘Classical Armenian’ գրաբար. I translate his text faithfully with ‘Old Armenian’ but I use the term ‘Classical Armenian’ for my data renderings.]]

4.7.1.1 Segment inventory of Classical Armenian

Old Armenian had the following 46 sounds. It had 7 vowels (Table 7).

4.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Table 7: Monophthong vowels of Classical Armenian

Orthography	ա	ե	է	ը	ի	ո	ու
HMB transliteration	a	e	ē	ə	i	o	u
IPA transcription	ɑ	e	ē	ə	i	o	u

Old Armenian had 9 diphthongs (Table 8).

Table 8: Diphthong vowels of Classical Armenian

Orthography	այ	աւ	եա	ել	եայ	եաւ	իւ	ոյ	ուա
HMB transliteration	ay	aw	ea	ew	eay	eaw	iw	oy	ua
IPA transcription	ɑi	ɑu	ɛɑ	ɛu	ɛɑi	ɛɑu	iɯ	oi	uɑ

Old Armenian had 30 consonants (Table 9).

Table 9: Consonants of Classical Armenian

Orthography	բ	պ	փ	դ	տ	թ	գ	կ	ք
HMB transliteration	b	p	p ^c	d	t	t ^c	g	k	k ^c
IPA transcription	b	p	p ^h	d	t	t ^h	g	k	k ^h
Orthography	ծ	ծ	ց	ջ	ճ	չ			
HMB transliteration	j	c	c ^c	ǰ	č	č ^c			
IPA transcription	dz	ts	ts ^h	dʒ	tʃ	tʃ ^h			
Orthography	վ	ս	զ	շ	տ	խ	հ		
HMB transliteration	v	s	z	š	ž	x	h		
IPA transcription	v	s	z	ʃ	ʒ	χ	h		
Orthography	մ	ն	ր	ռ	լ	ղ	ւ	յ	
HMB transliteration	m	n	r	ṛ	l	l̥	w	y	
IPA transcription	m	n	r	r	l	l̥	w	j	

4.7.1.2 Sound changes from Classical to Modern Armenian

In this phonetic system, New Armenian has introduced the following changes.

4.7.1.2.1 Front mid vowels

Old Armenian differentiated between the Classical sounds /e, ē/ <ե, է> whose difference is however unclear to us. New Armenian has removed one of these two sounds, such that in many dialects (and also in the literary languages), these two sounds are rendered as one sound which we represent as /e/ <ե>. Some of the dialects (such as Karin, Mush, Van, Suceava, etc.), differentiate between the two types of /e/ <ե> sounds in stressed syllables. They changed the Classical Armenian /ē/ <է> to /e/ <ե>, while the Classical /e/ <ե> becomes a diphthong ([/je/]).²⁸ In unstressed syllables, both Classical /e, ē/ <ե, է> became /e/ <ե>. Like some other dialects, the literary languages distinguish the reflexes of word-initial CA /e, ē/ <ե, է>, such that the reflex of initial CA /e/ <ե> is pronounced /je/ <յե>, while the reflex of initial CA /ē/ <է> is pronounced as /e/ <ե>.

---

original page number 16

4.7.1.2.2 New vowels

In the vowel series, some dialects have added a few new sounds. The main ones are /æ, œ, ʏ/ <ւօ, իւ>. The literary language has not accepted these sounds. But the sounds /œ, ʏ/ <ւօ, իւ> are used often in foreign words or in names (Table 10).²⁹ The sound /æ/ <ւօ> is not used in the literary languages.

Table 10: Front round vowels in borrowings in literary Armenian (Standard Western Armenian)

		Trad. Ortho.	Transcription (SWA)	
‘Young Turk’	(French <i>Jeune Turc</i> or Turkish <i>Jön Türk</i>)	Ժեօս Թիւրք	Ժեօս Թիւրք	/ʒœn tʰʏrkʰ/
‘Eugène Sue’	(French name)	Էօժէս Սիւ	Էօժէս Սիւ	/œʒen sʏ/

4.7.1.2.3 Loss of Classical Armenian diphthongs

New Armenian, in contrast, does not have diphthongs. The rich usage of diphthongs in Classical Armenian has wholly dissolved, becoming either vowels or vowel+consonant sequences. There are only a few dialects which have created new diphthongs. The literary language in contrast has preserved the form of

²⁸[[See §4.1 for discussion how Adjarian uses his symbols for Classical vs. Modern Armenian.]]

²⁹[[In my experience, such front round vowels only appear in borrowings for Standard Western Armenian, not Standard Eastern Armenian. That is why Table 10 uses SWA instead of SEA.]]

the Old Armenian diphthongs, but they have been given a pronunciation which sometimes corresponds to Classical Armenian, sometimes to the present dialects, and sometimes to neither. The following is a summary of their form changes (Table 11).

Table 11: Summary of diachronic changes of Classical Armenian diphthongs

Classical Armenian		Dialects		Literary language	
այ	ɑ̃	ɑ, ɛ	ʊ, ɛ	ɑj	ʊj
ալ	ɑ̃	o, œ	o, ɛo	o	o
եա	ɛɑ	e, i	ɛ, ɪ	ja	jʊ
ել	ɛ̃	ev, iv	ɛɫ, ɪɫ	ev	ɛɫ
եայ	ɛɑ̃	–	–	ja	jʊ
եալ	ɛɑ̃	ev, iv	ɛɫ, ɪɫ	ev	ɛɫ
իլ	ɪ̃	u, ʏ	nɫ, ɪɫ	ɣ, ju, ji	ɪɫ, jnɫ, jɪ
ոյ	õ	u, ʏ	nɫ, ɪɫ	uj	nɫ
ուա	ʊɑ	va	ɫʊ	va	ɫʊ

4.7.1.2.4 Change from CA /ɑ̃/ to modern /o/

Because the Classical Armenian diphthong /ɑ̃/ <ալ> became modern /o/ <օ>, the modern language created two types of vowels /o/ <օ>. One is /o/ <օ> from Classical /o/ <ո>, the other is /o/ <օ> from Classical /ɑ̃/ <ալ>. Of the dialects that distinguish the reflexes of CA /e, ɛ/ <ե, է>, they have also created a diphthong <ո> (read as /ʊo/ <նօ>); in stressed syllables, they distinguish Classical /o/ that became modern /ʊo/ (n>n) from Classical /ɑ̃/ that became modern /o/ (ալ>օ).³⁰ The literary language does not know of this distinction. For the literary language, the letters <ո, օ> have the same pronunciation /o/, and the diphthongal pronunciation of <ո> as /ʊo/ does not exist. The literary languages distinguishes only the word-initial letters <ո, օ> (just as for <ե, է>) with the former pronounced as /vo/ <վօ>, and the latter as /o/ <օ>.

original page number 17

4.7.1.2.5 Laryngeal features of consonants

Old Armenian distinguishes three degrees of plosive consonants: voiced (թթթ, ռռռ), voiceless unaspirated (խխխ), and voiceless aspirated (թաթ). [[To clarify, he uses the word ‘plosive’ here to mean a stop or affricate.]]

³⁰[[See §4.1 for discussion of how Adjarian uses his symbols for Classical vs. Modern Armenian.]]

The voiceless aspirated series is preserved almost everywhere. But the voiced and voiceless unaspirated series have changed or exchanged places in many dialects. We will later see the details throughout my work, when each dialect is discussed in turn. Some of the dialects have introduced an entirely new series of plosives, which we can call voiced aspirated (շնչաւոր թրթռուն). These are the sounds /b^h, g^h, d^h, dʒ^h, dʒ^h/ <բ', գ', դ', ջ', ջ'>, which are represented in the European system as <bh, gh, dh> and so on. They originate from the Classical sounds /b, g, d, dʒ, dʒ/ <բ, գ, դ, ջ, ջ>. The literary Eastern language has in general preserved the old pronunciation of consonants. But the literary Western language has changed the voiced plosives into voiceless aspirated, while the voiceless unaspirated were changed to voiced (cf. my phonetic tables in Adjarian 1899; [[*translated in §2*]]).

4.7.1.2.6 Changes for CA /j/ and CA /ɬ/

For the other consonants, the most changes have happened to the CA sounds /j, ɬ/ <յ, ղ> whose pronunciations have entirely changed. The letter <յ> was pronounced as CA /j/ everywhere in the old language. But word-initially, almost every dialect has deleted this letter; some have turned it into /f/ <յ> ; while the literary languages have turned it to /h/ <հ>.

The letter <ղ> in the old language was some type of thick /l/ <լ>. But in all the dialects and in literary languages, this sound acquired its familiar guttural (կոկորդային) pronunciation without exception.

[[*The letter <ղ> was a velar lateral /ɬ/ in Classical Armenian. It later became a dorsal fricative, such as the SEA and SWA /ʁ/.*]]

4.7.1.2.7 The sound /f/

Old Armenian did not have the sound /f/ <ֆ>. The new dialects have created this sound, whether by borrowing foreign words or by native sound changes (ծայնաշրջութեամբ). The literary language uses this sound only in transcribing foreign words.

4.7.1.2.8 Syncope of word medial CA /a/

In many of our dialects, especially the ones which are known as being in the Western branch, the reflex of the Classical sound /a/ <ա> of polysyllabic words

4.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

is deleted when it is not in the initial or final syllable. This sound change appears quite simply in the declension of words (Table 12).³¹

Table 12: Syncope of word medial CA /a/ in declension

		‘mouth’		‘city’	
Classical	Nominative	beran	բերան	k ^h aʔak ^h	քաղաք
SWA	Nominative	p ^h eran	բերան	k ^h aʔak ^h	քաղաք
	Genitive	p ^h ern-i	բերնի	k ^h aʔk ^h -i	քաղքի
	Intrumental	p ^h ern-ov	բերնով	k ^h aʔk ^h -ov	քաղքով

Such is the case also for the words in Table 13.

Table 13: Syncope of word medial CA /a/ in other words

	‘to waste’		‘wedding’	
Classical	hatanil	հատանիլ	harsanik ^h	հարսանիք
SWA	hadnil	հատնիլ	harsanik ^h	հարսանիք
			harsnik ^h	հարսնիք

Because of this, it often happens that two...

original page number 18

... consonants become adjacent and this causes new sound changes to happen (Table 14).

Table 14: Medial syncope of CA /a/ feeds other sound changes

	Classical		> SWA		Other	
‘to pass’	ants ^h anel	անցանել	ants ^h nil	անցնիլ	asnil	ասնիլ
‘to recognize’	tʃanatʃ ^h el	ճանաչել	dʒantʃ ^h nal	ճանչնալ	tʃaʃnal	ճաշնալ
‘to button’	*kotʃakel	*կոճակել	godʒgel	կոճկել	kozkel	կոժկել

³¹[[For this section on syncope, Adjarian does not specify which modern variety of Armenian he is talking about. I assume he meant Standard Western Armenian. Note that in SWA, post-fricative stops deaspirate and there is obstruent voicing assimilation; thus a more correct transcription of /k^haʔk^h-i/ is [k^haʔk-i]. I do not modify Adjarian’s original transcriptions.]]

Chapter 4 Introduction by Adjarian

4.7.1.2.9 Rhotic metathesis

Some words show the movement or metathesis of the Classical sound /r/ <ր>, which is constant across all the dialects (Table 15).³² For this rule, Grammont (1908: 241ff).

Table 15: Diachronic rhotic metathesis

	Classical		> Modern		
‘bridge’	kamurd͡ʒ	կամուրջ	karmund͡ʒ	կարմունջ	unspecified dialect
‘carpet’	kəpɛrt	կապերտ	kəpɛt	կարպետ	unspecified dialect
unclear gloss	pʰipʰɛrd	փիփերդ	pʰirpʰɛt	փիրփետ	Karabakh
‘clean’	*sesurb	*սեսուրբ	sersupʰ	սերսուփ	Van

4.7.1.2.10 Nasal epenthesis

In many places, in a word’s final syllable, the nasal /n/ <ն> is inserted between a vowel and consonant (Table 16).

Table 16: Diachronic nasal epenthesis

	Classical Armenian		> Unspecified modern variety	
‘we’	mekʰ	մեք	menkʰ	մենք
‘green’	kanat͡ʃʰ	կանաչ	kanant͡ʃʰ	կանանչ
‘bridge’	kamurd͡ʒ	կամուրջ	karmund͡ʒ	կարմունջ
‘recognition’	t͡ʃanat͡ʃʰ	ճանաչ	t͡ʃanant͡ʃʰ	ճանանչ
‘they’	*anokʰ	*անոք	anonkʰ	անոնք

In these words, the insertion of the nasal /n/ <ն> is due to the influence of the preceding syllable’s nasal /m,n/ <մ,ն>. In verbs, the 1PL imperfective and perfective forms also show this insertion, via analogy to present verbs (Table 17).

³²[[This seems like an overgeneralization. The modern word for ‘bridge’ lacks metathesis in SWA /gamurt͡ʃ/ and SEA /kamurd͡ʒ/ <կամուրջ>..]]

4.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Table 17: Diachronic nasal epenthesis in the past 1PL suffix with the example verb ‘to eat’

	Classical Armenian		> SWA	
Indc. Pres. 1PL ‘we eat’	ut-e-mk ^h	ուտեմք	/g-ud-e-nk ^h / [g-ud-e-ŋk ^h]	կ’ուտենք
Indc. Past Impf. 1PL ‘we were eating’	ut-ē-α-k ^h	ուտեաք	/g-ud-e-i-nk ^h / [g-ud-ej-i-ŋk ^h]	կ’ուտեիք
Past Pfv. 1PL ‘we ate’	ker-α-k ^h	կերաք	/ger-α-nk ^h / [ger-α-ŋk ^h]	կերանք

[[*What Adjarian means is that in Classical Armenian, the 1PL suffix was /mk^h/ for the present, but just /k^h without a nasal for the past (Thomson 1989: 31,49). He argues the nasal spread via analogy.*]]

As for the word CA /k^hit^h/ <քիթ> ‘nose’ which became modern /k^hint^h/ <քիւթ>, and similar words, the insertion of the nasal /n/ is due to some unknown phonetic rule.

4.7.1.2.11 Verbs of ‘to say’ and ‘to do’

Against the Classical words /asel/ <ասել> ‘to say’ and /anel/ <անել> ‘to do’, we often find in the new dialects words like /asel/ <ասել> ‘to say’ and /anel/ <անել> ‘to do’ (in the Eastern branch), while the Western branch has /əsel/ <ըսել> ‘to say’ and /ənel/ <ընել> ‘to do’. And in this way, they have entered the literary language.

4.7.2 Lexical differences

The lexicon of the new language has changed a lot. The largest portion of the words from Old Armenian have either been lost in the new dialects or have gained new meanings. The collection and study of this latter group of words is important for advancing the study of the history of their meanings.³³ The new dialects have also created many new words which are known under the name of provincial (զավառակաւն) words, and they do not exist in Classical Armenian. In my extensive provincial dictionary (unpublished), the number of these words is 30,000. The two literary languages have also created many new words,

³³[[*I think he means diachronic semantics or semantic change.*]]

which are also absent from Classical Armenian. For example, SWA /ʃok^henav/ շոգենավ ‘steamboat’ and /herɑxos/ հեռախօս ‘telephone’. The complete collection of these words is still lacking.

---

original page number 19

Those words that are common in both Classical Armenian and the new dialects often underwent certain sound changes which are not easy to explain with conventional phonetic laws. In many places we find words that have changed so much that it is quite hard to recognize their original form. For example, the Moks province has the word /χɑ/ <խա> instead of CA /het/ <հետ> ‘with, together’. The Zeytun dialect has the word /bɑjɤob/ <բայօբ> instead of Classical /pɑrɑu/ <պարաւ> ‘old woman’. The Hamshen dialect has the word /onlɤχ^h/ <օնլուխը> instead of Classical /ɑnɑnɤχ/ <անանուխ> ‘mint’. The number of such words is not large.

Our dialects also have many foreign words which are borrowed from neighboring languages. The quality and quantity of these borrowings distinguishes the dialects based on their position. Among the lender languages ([[*meaning the languages which provide borrowings*]]), first place goes to Turkish which with its various branches (Ottoman, Azerbaijani Turkish, Tatar) has had a tremendous influence on our dialects without exception. The number of words in the Istanbul dialect that were borrowed from Turkish is 4200. For the dialects in Armenia proper, they have around only a half of this number. See ԱճԱՌԵԱՆ (1902).

After Turkish, we have the languages of Kurdish, Georgian, Russia, and Italian.

For words borrowed from Kurdish, the number of these words is still uncertain. These words are found in the dialects of Mush, Van, and Tigranakert. The words borrowed from Georgian are found in the dialects of Tbilisi and Artvin. The number of words borrowed from Russia is 600 in my (unpublished) collection, and they are found in in all the Russian-Armenian (ռուսահայ) dialects. In the New Nakhichevan dialect, these words reach the thousands. Italian borrowings are found only in the Istanbul dialect, and sometimes in the neighboring areas. There are also borrowings from Romanian, Polish, and Hungarian; these are found only in the Austria-Hungary dialect.

The literary language does not have these lexical differences. The orthography of Old Armenian is restored almost everywhere (there are very few exceptions...

---

original page number 20

... such as the words for ‘other’: /ɑl, el/ <ալ, էլ> instead of /ɑjl/ <այլ>.) The provincial (զաւառական) words are in general left in the popular language (նաւիկ լեզու), and recently there is only a hope that they will enter the literary lan-

guage.³⁴ Foreign words are by principle excluded in our two literary languages. It is only Eastern Armenian where European scientific borrowings have some visibility.³⁵

In this way, we can say that Old Armenian and the new literary languages do not have lexical differences. Our lexicon is entirely Classical, and it is significantly different from the colloquial vernacular of the people. This is why the ordinary populace calls the literary language Classical Armenian.

4.7.3 Morphological differences

In both the dialects and literary languages, there is a large number of morphological differences. The goal of these differences is linguistic simplification. Through the laws of analogy (հանգիստութան), the most usual and regular forms of the language have been generalized, while secondary forms and exceptions have been erased.

4.7.3.1 Declension

The declension of Classical Armenian, whose extreme complexity had by and large turned into a cause of difficulty, has been rendered into perfect simplicity in Modern Civil Armenian (աշխարհաբար). Of the many stems of Old Armenian, only one has been kept. The singular genitive-dative takes the suffix */-i/* <ի> and the ablative takes */-e/* <է> (These were unique to Classical Armenian */i/-*stems <ի> and */a/-*stems <ա>). The instrumental takes */-ov/* <ով>, which was unique to the Classical */o/-*stem <ո>. The plural has an entirely new construction. Classical Armenian formed its plurals with the suffixes */-k^h, -ts^h, -s/* <ք, ց, ս>, which vary based on the stem and declension. In contrast, New Armenian has two new plural suffixes which in all circumstances stay the same. These are */-er/* <եր> for monosyllabic words, */-ner/* <ներ> for polysyllabic words. (For an explanation of these forms, see Karst (1901: 169), ...

---

original page number 21

... Pedersen (1906: 456ff.) The singular case markers are simply attached after these plural markers, without changing forms. It is only genitive-dative case suffix that takes the form */-u/* <ու> in the plural, whereas this suffix is restricted to a very small number of words in the singular.

---

³⁴[[*Adjarian is using flowery prose to imply that the provincial or dialectal words will likely not enter Standard Armenian.*]]

³⁵Ter-Ghazarian (Տեր-Ղազարտան 1908) has collected these scientific borrowings. Their number is 1500 in that work.

And this is the method of declension for the largest number of the new dialects and for the Western literary language. In a few other dialects and in the literary Eastern language, there are a few small differences. In these dialects, the ablative is formed by the new suffix /-its^h/ <-ից>. The plural genitive-dative case is formed the same way as in the singular, with the suffix /-i/ <-ի>. And subsequently, there is more analogy than in the former dialects.

It should be mentioned also that Classical prepositions /i-, j-, z-/ <ի, յ, զ> which were attached to various case declensions in Classical Armenian (accusative, ablative, locative (ներդրական), prepositional accusative (նախդրիկ հայցական), narrative (պատմական), and circumlative (պարառական)) have been lost in the new language.³⁶ In a few dialects and in the literary Eastern language, the locative is formed with the suffix /-um/ <-ում>.

Table 18 is a table of the declensions for the literary languages.

Table 18: Declension system (plural + case) for Standard Western and Eastern Armenian

	The Western language, SWA				The Eastern language, SEA			
	Singular		Plural		Singular		Plural	
NOM	–		/-er/	<-եր>	–		/-er/	<-եր>
			/-ner/	<-ներ>			/-ner/	<-ներ>
GEN/DAT	/-i/	<-ի>	/-er-u/	<-երու>	/-i/	<-ի>	/-er-i/	<-երի>
			/-ner-u/	<-ներու>			/-ner-i/	<-ների>
ACC	(like NOM)		(like NOM)		(like NOM or DAT)		(like NOM or DAT)	
ABL	/-e/	<-է>	/-er-e/	<-երէ>	/-its ^h /	<-ից>	/-er-its ^h /	<-երից>
			/-ner-e/	<-ներէ>			/-ner-its ^h /	<-ներից>
INS	/-ov/	<-ով>	/-er-ov/	<-երով>	/-ov/	<-ով>	/-er-ov/	<-երով>
			/-ner-ov/	<-ներով>			/-ner-ov/	<-ներով>
LOC	(does not have)		(does not have)		/-um/	<-ում>	/-er-um/	<-երում>
							/-ner-um/	<-ներում>

4.7.3.2 Definite article

Old Armenian had a definite article /-n/ <ւ>,³⁷ but it did not have a general and regular usage. In the new language, phonetic developments created two forms:

³⁶[[This is a slightly incorrect statement. The majority of dialects (and the standard dialects) no longer such inflectional prefixes. But a handful do, such as Mush (§16.3.1.1, 16.3.1.2).]]

³⁷[[To clarify, the modern definite article is a reflex of the Classical distal demonstrative suffix. Classical Armenian did not treat the suffix /-n/ as a definite article (Thomson 1989: 29).]]

/-n/ <ն> which was specialized for vowel-final words, and /-ə/ <ը> for consonant-final words. Besides this, the language developed general and complete uses for the article, in the same way as do the new European languages (French, English, German, and so on).

---

original page number 22

4.7.3.3 Pronoun declension

A few of the Old Armenian pronouns have been lost in the new language. Others have kept their old form. However, because the ablative, instrumental, and locative cases have distanced themselves from their previous state, these cases are formed in the way that nouns are, with suffixes: ABL /-e/ <-է>, ABL /-its^h/ <-ից>, INS /-ov/ <-ով>, LOC /-um/ <-ում>. These suffixes are added not to the nominative form, but to the dative form.

4.7.3.4 Adpositions

All the prepositions have become postpositions. There are no prepositions in the new language.³⁸

4.7.3.5 Verb conjugations

The morphological changes in verb conjugation are much larger. First and foremost, the fourth conjugation class (CA /-um/ <-ում>)³⁹ has been erased, and New Armenian recognizes only three conjugations. Of the six verb forms from Old Armenian (present <ներկայ>, imperfective <անկատար>, perfective <կատարեալ>, Future <ապանի>, imperative <հրամայական>, and subjunctive <ստորադասական>), only the perfective and imperative keep their old construction. The present and the imperfect have received three new constructions, which we will talk about later. The future has a composite shape and it is formed also in three new ways, in various dialects: with the formative /kə/ <կը>, with the formative /piti/ <պիտի>, or by combining the future participle (դերբայ) with the copula verb (եական բայ). The indicative present of Old Armenian has become the subjunctive present.

In Classical Armenian, the formation of the passive was very complicated; and sometimes with the creation of simple verbs (հասարակ բայեր), the meanings

---

³⁸[[This is an incorrect overgeneralization. Modern Standard Armenian does have a handful of prepositions like SEA /arants^h/ <առանց> ‘without’.]]

³⁹[[He means that the theme vowel /u/ has been lost.]]

can get confusing.⁴⁰ In place of these complications, New Armenian developed a very simple form /-vil/ <-ուիլ>, by which all passive verbs form one conjugation class.

In Classical Armenian, the negative (բացասական) had a very simple construction. And it should be thought that at least this construction has been free from general metamorphoses. But because the conjugation of verbs has entirely changed in its form, thus it is natural that the negative would follow these changes.

The causative (սևցողական) formative in Classical Armenian was /-ets^huts^hɑ-nel/ <-եցուցանել>; because of its great length, it has shortened and become modern /-ts^hnel/ <ցնել>, /-ts^huts^hel/ <ցուցել>, and so on.

Let us also mention that New Armenian has created many new complex tenses, which did not exist in the old language.

---

original page number 23

4.7.4 Syntactic differences

In terms of syntax (համաձայնական կողմ), the New Armenian dialects significantly differ from Classical Armenian. In many other cases, the literary language restored many things according to the old language; but in this case, the literary language completely follows the dialects; and the literary language rarely but sometimes diverges from the dialects, and that divergence is for higher literary registers (բարձր սեռերով).

4.7.4.1 Word order of verbs

In Old Armenian, the verb was generally placed at the beginning of the sentence or before its arguments. In contrast, New Armenian works by putting the verb all the way at the end. Consider the following examples (1).

- (1) a. ‘Noah and his sons entered the ark.’
- i. Classical Armenian
V	S	O
emut	noĭ	eṽ ordi-k ^h nora i tapan-ən
entered	Noah and son-PL	his to ark-DEF
Եմուտ	Նոյ եւ որդիք	Նորա ի տապանն:

---

⁴⁰[[I think what he means is that in Classical Armenian, verbs can ambiguously be in the active voice or passive voice. (?)]]

4.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

- ii. Modern Standard Western Armenian
- S   O   V
 noj   jev   anor vort^hi-ner-ə dabən mədan
 Noah and his   son-PL-DEF ark   entered
 Նոյ եւ անոր որդիները տապան մտան:
- b. ‘What should I do for my boy?’
- i. Classical Armenian
- O   V   O
 z-int^h   ararits^h vasən ord^hw-oj imoj
 ACC-what do   for   son-GEN my
 Չի՞նչ արարից վասն որդւոյ իմոյ:
- ii. Modern Standard Western Armenian
- O   O   V
 dəx-u-s   hamar int^h ənem
 boy-GEN-POSS.1SG for   what do
 Տղոս համար ի՞նչ ընեմ:
- c. ‘My boy, listen to your father’s advice!’
- i. Classical Armenian
- V   Voc   O
 lur   ordeak xərat-u   haŋr   k^ho
 listen son   advice-DAT father.GEN your
 Լո՛ւր, որդեակ, խրատու հօր քո:
- ii. Modern Standard Western Armenian
- Voc   O   V
 dəx-a-s   hor-ə^h   xərad-ə   mədig əre
 boy-POSS.1SG father.GEN-POSS.2SG advice-DEF listen   do
 Տղաս, հօրդ խրատը մտիկ ըրէ:

[[This is an overgeneralization for Classical Armenian. The default word order in Classical Armenian is SVO with free word order, while SEA/SWA is generally SOV (Dum-Tragut 2002: 20,33). Though see Samvelian et al. (2023) on word order problems in SEA.]]

[[Note that here and later in the translation, I gloss the Classical prefix /z-/ as an accusative marker. Though it has wide-ranging roles (Thomson 1989: 22).]]

4.7.4.2 Word order of genitive possessors

In Old Armenian, the modifier word (յատկացուցիչը) was placed after the modified word (յատկացեալը). In New Armenian, the exact opposite occurs: the modifier is placed before the modified (2).

(2) ‘John’s brother’

a. Classical Armenian

N	Poss
z-ełbaṙr-ən	jovhann-u
ACC-brother-DIST	John-GEN
Չեղբայրն Յովհաննու:	

b. Modern Standard Western Armenian

Poss	N
ohannes-i-n	աղբար-ə
John-GEN-DEF	brother-DEF
Օհաննեսին աղբարը	

[[To clarify, Classical Armenian tends to place the genitive possessor after the noun. But it is possible to place the possessor before the noun. See Dum-Tragut (2002: 118).]]

4.7.4.3 Word order of adjectives and nouns

In Old Armenian, adjectives could be placed either before or after the noun. When the adjective is after the noun, the adjective agrees with the noun in number and case. When the adjective is before the noun, the adjective usually does not agree. Because the latter is the simplest structure, thus New Armenian always places its adjectives before the noun.

[[For more information on adjective ordering in Classical Armenian, see Dum-Tragut (2002: 75ff).]]

4.7.4.4 Word order of demonstrative and possessive pronouns

The demonstrative and possessive pronouns⁴¹ (ցուցական եւ ստացական ածականները), unlike the former ([[meaning unlike adjectives]]), are usually placed after the noun and agree with the noun. In New Armenian, the opposite occurs: they are placed before the noun and do not agree (3).

⁴¹[[His Armenian term is more literally translated as ‘adjective’, but the word ‘pronoun’ is technically more correct.]]

(3) ‘my house, this man, to my father’

a. Classical Armenian

N	Poss, N	Dem, N	Poss
tun	im, aṭr-əs	aṭs, haṙr	imum
house	my, man-PROX	this, father.DAT/GEN	my.DAT
տուն	իմ, այրս այս, հօր		

b. Modern Standard Western Armenian

Poss N,	Dem N,	Poss N
im dun-əs,	aṭs maṛt ^h -ə,	im hor-əs
my house-POSS.1SG,	this man-DEF, my	father.DAT/GEN-POSS.1SG
իմ տունս,	այս մարդը,	իմ հօրս

[[For more information on the Classical Armenian word order, see Dum-Tragut (2002: 93ff, 103ff).]]

4.7.4.5 Word order of adpositions

In Old Armenian, prepositions (նախադրուփիւններ) were unconditionally placed before the noun. In the new language, the word ‘preposition’ has no such meaning, because there are postpositions (յետադրուփիւն).⁴² For example (4).

(4) a. Classical Armenian

P	N	Poss, P	N
arad̥zi	haṙr	imoi, ənd	seʔan-ov k ^h ov
front	father.GEN	my, under	table-INS
‘in front of my father, under your table’			
առաջի	հօր	իմոյ,	ընդ սեղանով քով

b. Modern Standard Western Armenian

N	P,	N	P
hor-əs	art̥sev,	seʔan-i-t ^h	daḡ-ə
father.GEN-POSS.1SG	front,	table-GEN-POSS.2SG	under-DEF
‘in front of my father, under your table’			
հօրս	առջեւ,	սեղանիդ	տակը

[[For more information on the Classical Armenian word order, see Dum-Tragut (2002: 128ff).]]

⁴²[[As said in footnote 38, this is an incorrect overgeneralization. The modern language has a handful of prepositions.]]

By individually taking these differences, they perhaps do not seem severe to us. But when we consider them entirely, and we compare the word order (շարադասութիւն) of the Modern Civil Armenian sentence...

---

original page number 24

... to Classical Armenian, we shall be surprised by this great divergence that divides the two languages.

And truly, while Old Armenian has free word order (ազատ շարադասութեան) like the syntax of old Indo-European languages, its analytical word order (վերլուծական շարադասութեան) completely follows the new European languages, such as French word order. In contrast, New Armenian lacks this syntactic freedom, and its words are placed in a stable order, just like in Turkish syntactic style, and unlike the European one.

[[For an overview of the differences in word order between Classical Armenian and Modern Armenian, see Dum-Tragut (2002: §2.3).]]

In (5) are two sentences from Old and New Armenian, compared against French and Turkish.⁴³

- (5) a. 'I saw the bird that was singing on the tree.'
- i. Classical Armenian
 tesi əz-t^hərtʃ^hun-ən or ergēr i verɑj tsar-oj-n
 saw ACC-bird-DIST that was.singing to on tree-GEN-DIST
 Տեսի զթռչունն որ երգէր ի վերայ ծառոյն:
  - ii. French
 J'ai vu l'oiseau qui chantait sur l'arbre
 I saw the.bird that was.singing on the.tree
  - iii. Modern Standard Western Armenian
 ďzar-i-n vəra jerk^hoʁ t^hərtʃ^hun-ə desa
 tree-GEN-DEF on singing bird-DEF saw
 Ծառին վրայ երգող թռչունը տեսայ
  - iv. (Ottoman) Turkish
 Ağac-ın üst-ün-de öten kuş-u gördüm
 tree-GEN top-POSS.3SG-loc singing bird-ACC saw
 Աղաջըն իւսթիւնդէ օթէօն քուշու գէօրդիւմ
 Adjarian's transcription: [ɑɣɑdʒən ɣst^hɣnde œt^hœn k^huʃu
 gœrdɯm]

---

⁴³[[For the following set of examples, I only segment the nominal inflection suffixes because those seem more important for explaining the syntax. I do not segment the rich verbal structures. For the Turkish examples, Adjarian wrote them in the Armenian script. I converted his examples into modern Turkish.]]

- b. ‘The pages of the books of Leon, my neighbor’s son’
- i. Classical Armenian
 $t^hert^h-(\text{ə}?)k^h$ $g\text{ər}-ots^h$ $lewon-i$ $ordw-oj$ $d\text{ə}rats^hw-oj$ $imoj$
 page-PL   book-PL.GEN Leon-GEN son-GEN neighbor-GEN my
 Թերթը գրոց Լեւոնի՝ որդւոյ դրացւոյ իմոյ
  - ii. French
 Les feuilles des livres de Leon fils de mon voisin
 the pages of books of Leon son of my neighbor
  - iii. Modern Standard Western Armenian
 $t^h\text{ə}ratsi\text{-}ji\text{-}s$ $d\text{ə}k\text{-}u\text{-}n$ $levon\text{-}i\text{-}n$
 neighbor-GEN-POSS.1SG son-GEN-DEF Leon-GEN-DEF
 $k^h\text{ə}rk^h\text{-}er\text{-}u\text{-}n$ $t^hert^h\text{-}er\text{-}\text{ə}$
 book-PL-GEN-DEF page-PL-DEF
 Դրացիիս տղուն Լեւոնին գրքերուն թերթերը
  - iv. (Ottoman) Turkish
 $Kom\text{ş}u\text{-}m\text{-}un$ $oğl\text{-}u$ $Levon'\text{-}un$
 neighbor-POSS.1SG-GEN son-POSS.3SG Leon-GEN
 $kitap\text{-}lar\text{-}ı\text{-}nın$ $yaprak\text{-}lar\text{-}ı$
 book-PL-POSS.3SG-GEN page-PL-POSS.3SG
 Զօւշումուն օղլու Լեւոնըն ջիթաբլարընըն յափրաքլարը
 Adjarian’s transcription: $[k^hon\text{ʃ}umun\text{ }o\text{ʃ}lu\text{ }l\text{æ}von\text{ə}n$
 $k^hit^hablar\text{ə}n\text{ə}n\text{ }jap^hrak^hlar\text{ə}]$

Everything is done in this way, such that you would think that New Armenian syntax is based on the Turkish template. On this investigatable issue, see Pedersen, KZ 32,472.⁴⁴

⁴⁴[[Robin Meyer informs me that this article does not exist. Adjarian may have made a typo here.]]

Chapter 5

Armenian residences

---

original page number 25

[[In this chapter, Adjarian provides population counts of Armenians in different regions from 1911. As Robin Meyer noticed, it is unclear where Adjarian got his numbers from. So I am not sure how accurate or reliable they are.]]

[[I do not provide updated statistics from the 21st century. The Armenian Genocide has made it difficult to know the exact number of surviving speakers of non-standard dialects. Mass migrations have occurred after the genocide as well. For an overview, see Dekmejian (1997) and the Wikipedia article on Armenian populations by country.]]

As we know, the homeland of the Armenians, Armenia, is divided today between three states. The largest portion is in the hand of the Ottomans; 7 out of 15 provinces of Old Armenia:

- Upper Armenia (Բարձր Հայք)
- Fourth Armenia or Sophene (Չորրորդ Հայք)
- Aghdznik or Arzanene (Աղձնիք)
- Turuberan (Տուրուբերան)
- Moxoene or Mokk' (Մոկք)
- Korchayk or Corduene (Կորճայք)
- Vaspurakan (Վասպուրական)

A smaller portion is in the hands of the Russians:

- Artsakh (Արցախ)
- Syunik (Սիւնիք)

- Utik (Ուտի)
- Gugark (Գուգարք)
- Tayk (Տայք)
- Ayrarat (Այրարատ)

And the smallest part is in the hands of the Persians:

- Paytakaran (Փայտակարան)
- Parskahayk or Persarmenia or Nor Shirakan (Պարսկահայք)

The largest portion of Armenians today are still found in their homeland. But outside of their homeland, Armenians have spread into many other countries in the following manner.

5.1 The northern migration line

Armenian title: Հիւսիսային գաղթական գիծ

5.1.1 Georgia

The city with the most Armenians is Tbilisi and its surrounding areas. But the Armenians are also scattered in other cities in Georgia, such as in the state of Tbilisi in Gori, Signagi, Telavi, Dusheti, Tianeti. In the Kutaisi province: Kutaisi, Poti, the two villages of Shorapani. In the Lechkhumi province, the village of Lailashi; in the Racha province: Oni village, Batumi, Artvin, Ardanuç, Şavşat, Sokhumi; in the Chernomorskaya province: Novorossiysk, Anapa, and the shores of the entire Black sea. The Armenian populace in this region is around 200,000.

5.1.2 Aghvank or Caucasian Albania

The native population of this country was previously Armenian, while later a portion became Muslim. In that way, today the native element of the country is Armenian or Turkish. The cities where Armenians live are Baku, Shamakhi (with 23 villages), Geokchay with 20 villages, Nukha (42 villages), Zagatala...

---

original page number 26

... 12 villages, Agdash (6 villages), Quba (Khachmaz and Kilvar villages), and finally Derbent. The entire Armenian population of Aghvank is around 150,000 people.¹

5.1.3 North Caucasus

Here, the Armenians represent a mixture of migrants that came from different places. They live in the Dagestan area: Makhachkala, Temir-Khan-Shura, Chiri-Yurt, Ishkarty. In the Terek area: Kizlyar, Mozdok, Vladikavkaz. In the state of Stavropol: Stavropol, Machar or Budyonnovsk (Surb Khach). In the Kuban area: Armavir, Yekaterinodar, Batalpashinsky Otdel, Yeysk, Caucasus,² Labinsk, Maykop, Temryuk. In total, 28,835 people.

5.1.4 Tatarstan (from the Volga to the ocean)

In this area, the Armenians are chiefly in the city of Astrakhan. But in recent years, they have spread also to farther places: Tsaritsyn, Saratov, Samara, Syzran, Simbirsky, Penza, Balashov, Uribeno, Durovka, Kamyshin, Krasnovodsk, Jibil, Chakichlar, Qızıl Arvad, Ashgabat, Artyk, Kaakhka, Dulak, Merv (Mary), Chardzhou, Petro-Aleksandrovsk, Samarkand, Bukhara, Ziyovuddin, Chernaevo, Golodnaya Steppe, Kattakurgan, Jizzakh, Khujand, Fergana, Kokand, Andijan, Osh, Namangan, Tashkent, Arys, Turkistan city, Petrovsk, and many Siberian stations. The entire number of Armenians in Tatarstan is 16,000.

5.1.5 Crimea

In its time, this place had a large Armenian population. But because of migrations in 1779, many people were scattered. Today, the Armenian-populated cities in this peninsula are Theodosia, Kerch, Alushta, Yalta, Sevastopol, Yevpatoriya, Perekop, Or or Armiansk, Simferopol, Bakhchisaray, Karasubazar, and Old Crimea. The migrants of Crimea are established in New Nakhichevan and its 5 villages, which they built. From here, they also spread to Rostov, Melitopol, Berdiansk, Azov, Novocherkassk, Nogaisk, Dnipro, Taganrog, Yekaterinoslav, and other places. The number of Armenians in this area is 35,000.

---

¹[[It is unfortunate that Armenians of modern Azerbaijan are now either displaced, exiled, killed (ethnically cleansed), or oppressed.]]

²[[Adjarian must have meant some town called 'Caucasus' in the Caucasus. He could have meant Kavkazskaya. (?)]]

5.1.6 Russia

Here, the Armenians are very few. The entire number is less than a thousand. A large portion are students...

---

original page number 27

... and soldiers. The number of native and established people is small; they are found mainly in Moscow, Saint Petersburg, Kharkiv, Voronezh, and so on.

5.1.7 Poland

At its time, Poland had a large Armenian populace, both in its Austrian and Russian parts. In the Russian part, there are no longer any Armenians. As for the Austrian part, the main Armenian-populated location is Kutu or Cuturi. Also, a very small number of Armenians is found in Lemberg and elsewhere. The Armenians of Kutu are around 100 houses.

5.1.8 Romania

The Armenian-populated cities are Focșani, Bucharest, Botoșani, Iași, Târgu Ocna, Galați, Brăila, Bacău, Roman, Constanța, Sulina, Tulcea, Babadag, Pitești, Giurgiu, Ploiești, and so on. The Armenian migrants consist of two specific groups. The old migrants or natives, and the new migrants who came from various corners of Ottoman Turkey after the massacres of the Ottoman Armenians. The total number of both groups is 14,000, of which 4000 people are the new migrants.

5.1.9 Bessarabia

Here, very few Armenians are found in Chișinău, Akkerman, Khotyn, Balti, Bender, Ismail, and Hîncești, with whom we should include the Armenians of the Cherson province (Odesa and Grigoriopol).

5.1.10 Austria-Hungary

This is Bukovina, Transylvania, Hungary, and Austria proper. The Armenians of Bukovina primarily reside in the cities of Suceava, Chernivtsi, and Siret. The Armenians of Transylvania primarily live in the cities of Gherla or Armenopolis, Dumbrăveni or Elisabethopolis, Gheorgheni, Sibviz, Brașov or Kronstadt. Small numbers of Armenians are scattered also in the various corners of Hungary, until Pest and Vienna. The total number of Armenians in this region is 15,000.

5.2 The southeastern migration line

Armenian title: Հարավային-արեւելեան գաղթական գիծ

5.2.1 Assyria

There are Armenians only in Mosul, Kirkuk, Baghdad, Basra, and Suq al-Shuyukh. The total is 1400 people.

5.2.2 Persia or Iran

The Armenians of this country are divided into two separate regions or dioceses (թեմերու). Iranian Azerbaijan (Atropatene) and Persia proper. The Azerbaijan diocese has not only Khoy, Maku, Salmast, Urmia, and Karadagh, which are provinces of Armenia proper, ...

---

original page number 28

... but also Tabriz, Mujumbar, Maragha, Kurdistan, and Ardabil. In Persia proper, the Armenian-populated cities are New Julfa (with its 80 villages), Tehran (with its 6 villages), Qazvin, Rasht, Anzali, Hamadan, Sheverin, Shiraz, Bushehr, and so on. The entire number of Persian Armenians is 66,000 of which 25,000 belong to Persian Armenia.

5.2.3 India

It now has 700 Armenian residents who live in the cities of Kolkata, Madras, Bombay, and Dhaka.

5.2.4 Birmania or Myanmar

The total number is 252 Armenians, of which 193 people live in Rangoon.

5.2.5 Island of Java

There are 170 Armenians, who live in Batavia (Jakarta), Surabaya, Singapore, Semarang, and so on.

5.3 The southwestern migration line

Armenian title: Հարավային-արեւմտեան գաղթական գիծ

5.3.1 Cilicia

This has been Armenianized since the time of the Rubenid (Ռուբինեան) kingdom. Now, the main Armenian-populated cities are Sis, Hadjin, Zeytun, Adana, Tarsus, Mersin, Misis, Marash. They have a total of 190,000 Armenians.

5.3.2 Cyprus

There are now 562 Armenian residents, who are found mostly in the capital Nicosia. The others live in Larnaca, Limassol, Paphos, Sourp Magar, Famagusta, and so on.

5.3.3 Syria and Lebanon

The northern part, as bordering Cilicia, has quite a lot of Armenians. But as we go south, the number of Armenians decreases. The total number of Armenians is 36,000 people, who live in the cities of Ayntap, Antioch, Aleppo, Beirut, Sham (Damascus), and Latakia. Ayntap has 6 villages, Antioch has 18 villages, Aleppo has 12 villages. Among these, the following villages are well-known. In Antioch: Svedia, Kessab, Aramo, and. In Aleppo: Kilis, Belen, and Jisr al-Shughur.

5.3.4 Palestine

There are 730 Armenians who live in Jerusalem, Jaffa, Bethlehem, and Ramla.

5.3.5 Egypt

There are around 10,000 Armenians who live primarily in Alexandria and Cairo.

5.3.6 Other

There are few Armenians who also live in Tripoli, Ethiopia, Cape Town, and Transvaal.

---

original page number 29

5.4 The western migration line

Armenian title: Արեւմտեան գաղթական գիծ

5.4.1 Asia Minor or Anatolia

This extends from the western borders of Armenia until the Archipelago (Արշիպէղագոս) and Marmara. It includes also Lesser Armenia, which is a heavily Armenian-populated area. The main Armenian-populated cities in Asia Minor are, from east to west, Urfa, Malatya, Divriği, Akn, Arapgir, Şebinkarahisar, Gürün, Darende, Hisn-Mansur or Adıyaman, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Sebastia, Evdokia, Amasia, Merzifon, Samsun, Kayseri, Yozgat, Ankara, Konya, Kastamonu, Kütahya, Afyonkarahisar, İzmir (Smyrna), Aydın, Manisa, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Bandırma, Nicomedia, and Adapazar. The statistics of the area are still uncertain.

5.4.2 Istanbul

Taking together the villages that are on the two shores of the Bosphorus or Bosphorus, there are 45 districts and 180,000 Armenians. Before the massacres, there were 250,000 Armenians, of which 60,000 were migrants. Because these people were deprived of their lands, the number of Istanbul Armenians significantly dropped. Now, it is rising again.³

5.4.3 Greece

There are 200 Armenians who live primarily in Athens.

5.4.4 Crete

There are about the same number of Armenians in Kandiye (Heraklion).

[[It is unclear what Adjarian means by this sentence. He could mean that in Crete, there are about 200 Armenians (as in Athens). (?)]]

5.4.5 European Turkey

The Armenian-populated cities are Adrianopolis, Rodosto, Malkara, Silivri, Çorlu, Gallipoli, and Thessaloniki.

5.4.6 Bulgaria

There are 15,000 Armenians who live in the following cities: Varna, Ruse-Shumla, Silistra, Sofia, Tarnovo, Razgrad, Vidin, Dobrich, Teleorman, Filibe, Burgas, Tatar Pazardzhik, Sliven, Yambol, Eski Zagra, Haskovo, Aytos, Karnobat, and Straldzha.

---

³*[[It is ironic that the population in Istanbul was rising before the Armenian Genocide.]]*

5.4.7 France

There are 1000 Armenians who live in Paris and Marseille, and a portion in Nancy, Montpellier, and so on.

5.4.8 England

Here, there are not as many Armenians as in France. The Armenian-populated cities are London and Manchester.

5.4.9 The United States

There are over 40,000 Armenians, who live primarily in Worcester, New York, Providence, Fresno, Boston, and many other cities.

---

original page number 30

5.4.10 Other

A small number of Armenians is also found in Italy, Switzerland, Belgium, Holland, and Germany, where there are still no migrant communities. And the resident Armenians there are only temporary immigrants.

5.5 Summary

The migrant community of Armenians is more than 1 million.

Chapter 6

Armenians who speak foreign languages

Although Armenian is the most widely spoken language among Armenians, there are many Armenians who have forgotten Armenian; because of the influence of the dominant languages, they have adopted foreign languages. The foreign-speaking Armenians are primarily found outside the borders of Armenia and Lesser Armenia, in various foreign countries. However, even in the extremities of Armenia, there are places where Armenian has been replaced by foreign languages. But in contrast, not all migrant Armenians have forgotten Armenian. There are many places like New Julfa, Astrakhan, Smyrna, Nicomedia, Istanbul, Suceava, and others where the Armenians speak more pure Armenian dialects than some Armenians do in Armenia proper.

However we should emphasize the fact that anywhere where there is an Armenian (even if in Armenia proper), if the Armenian person does not lose their mother tongue, then they know at least two languages: Armenian with either Turkish, Kurdish, Persian, or Russian. It is the female sex which falls behind in this regard and is generally more loyal to her mother tongue, than the male sex. This bilingualism of Armenians is caused by the foreign populations that coexist with the Armenians and that have an almost equal number of people as the Armenians. This bilingualism has had a significant effect on the Armenian language

The foreign languages that have been adopted by the Armenians are the following.

6.1 Turkish

Turkish, with its two major dialects: Western Turkish or Ottoman, and Eastern Turkish or Azerbaijani. This language is spread across the following.

6.1.1 Western Asia Minor

Almost all of Western Asia Minor, starting from around Kastamonu until Zile, south until Kayseri, and from southeast of Kayseri onto Sis and Ayntap until the Euphrates. From west of these borders until the beaches of Marmara, of the archipelago, and of ...

---

original page number 31

... the Mediterranean, all the Armenians speak Turkish. Exceptions are only the Armenians in the regions of Istanbul, Nicomedia, and Smyrna, as well a number of the villages in Ankara and Aydın. These are specifically Stanoz (Yenikent), Nallıhan, Sivrihisar, Ödemiş, and Burdur. I have heard that a few of the villages in Yozgat are also Armenian-speaking, but their names are not clear to me.

6.1.2 Asia Minor

In Niksar, at the northeast side of Evdokia, there is an islet of Turkish-speaking Armenians due to the beastly barbarity of the many resident Turks.

6.1.3 Island of Cyprus

The old Armenian migrant community is Turkish-speaking, but the new migrant community is Armenian-speaking.

6.1.4 European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia

Another region of Turkish-speaking Armenians is also European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia, starting from the other side of the Marmara. Exceptions are only Rodosto and Malkara. The other Armenian-populated cities are Turkish-speaking, such as Gallipoli, Silivri, Çorlu, Ereğli, Çatalca, Adrianopolis, Dimetoka, Gyumyurdjina, and Dedeağaç. The old migrant communities of Bulgaria and Eastern Rumelia are entirely Turkish-speaking; but after the last Ottoman-Armenian massacres, the presence of a large number of asylum-seeking Armenians caused the restoration of the forgotten Armenian language, of course only in those cities where a large number of them were relocated, such as in Filibe, Burgas, Varna, Tarnovo, Ruse, and so on. The other cities remain Turkish-speaking, such as Silistra, Razgrad, Shumla, Sliven, Aytos, Karnobat, Yambol, Eski Zagra, and Haskovo.

6.1.5 Romania

There are Romanian Armenian-populated cities that were previously settlements from Bulgaria, such as Babadag, Tulcea, Sulina. Here as well, the Armenians who fled the massacres have restored the Armenian language, such as in Galați, Ibraila, and Constanța.

6.1.6 Bessarabia

Bessarabia is Turkish-speaking because it was previously part of Romania. Such as Ismail, Balti, Bender, Chișinău, Akkerman. Similarly the Armenian migrants of Bessarabia are Turkish-speaking, such as Grigoriopol, Odesa, and Cherson.

6.1.7 Lazistan

On the eastern side of Trabzon, there are Armenians found in Lazistan, who are scattered among the Turks and the Laz.

6.1.8 West of Akhalkalak

On the western side of Akhalkalak, there are four villages which are Bavra, ...

---

original page number 32

... Khulgumo, Kartikami, and Turtskh; they are Turkish-speaking.

6.1.9 Olti

In the region of Olti, 45 verst ([[almost 48km]]) away from Olti, there is the Turkish-speaking village of Kalkos (25 houses).

6.1.10 Urmia

On the northern banks of Lake Urmia, especially in Savaj Bolagh and Miandoab, or in fewer words Persian Kurdistan, the small Armenian community is Turkish-speaking.

6.1.11 Summary

As can be seen, the Turkish-speaking Armenians make up a significant number. But thankfully, this number decreases day by day. In all the major cities of Anatolia, such as in Bursa, Kayseri, and Yozgat, the new generation has become Armenian-speaking thanks to schools and because of immigration from Istanbul.

A large portion of the Armenians in Cyprus, Eastern Rumelia, and Bulgaria have become Armenian-speaking thanks to the new migrants. The Ottoman government in its time used violent means or force to erase the Armenian language and to make Turkish the dominant language (such as can be said for how the Pashas in Anatolia killed the language of Armenian-speaking Armenians), but currently it has no intention nor ability to do so.¹ In Bessarabia, instead of Turkish, Russian is now widespread. The entire population already knows Russian, and we only need a short amount of time before Turkish is completely lost.

6.2 Georgian

This language is spoken by almost all the Georgian-Armenians. Exceptions are Tbilisi and the cities on the shores of the Black Sea, such as Batumi, Poti, Sokhumi, and so on. The Armenians are Georgian-speaking in Sighnag, Telavi, Gori, Kutaisi, and the neighboring areas. Two of the villages of Akhalkalak are also Georgian-speaking: Vargavi and Khizabavra. The Armenians of Vladikavkaz are also Georgian-speaking, because a large portion of them have emigrated from Georgia.

6.3 Persian

It is spoken on a very small border, between Mədrəsə (close to Shamakhi) and Kilvar (close to Quba) and in the villages of Khachmaz. Vardapet Makar Barkhudariants (Մակար վրդ. Բարխուդարեանց; [[SEA: /makar barχudarjants^h/, SWA: /magar p^harχut^harjants^h/]]) and bishop Mesrob Smbatian (Մեսրոպ եպս. Սմբատեան; [[SEA: /mesrop səmbatjan/, SWA: /mesrob səmp^hat^hjan/]]) have said in their topographies that the language of these villages is called Lahij (լահիճերեն) and Tat (թաթերեն). But we should not be confused by these names, because this language is a very clear and easy-to-understand dialect of Persian.

---

original page number 33

6.4 Circassian

Circassian (չերքեզերեն) is spoken only in Armavir, where there is an Armenian-populated village in the Kuban region. The Armenians of Armavir migrated from Circassia and founded this village in 1830.

---

¹[[It is quite sad that Adjarian's optimism was soon disproven by the Armenian Genocide.]]

6.5 Kurdish

In Northern Armenia, Kurdish is a widely-spread language. But it has become the mother tongue at a small border. That is the villages of Hizan, the provinces of Ġarzan and Shirvan in Paghesh province (ԿՈՒՍՏԿԱՎՈՒԹՅՈՒՆ); in the Tigranakert province (ԿՈՒՍՏԿԱՎՈՒԹՅՈՒՆ), in the provinces of Meyafarikîn or Silvan, Beşiri, Bohtan; Samsat (formerly Samosata) in Cilicia. The total number is over 100 villages.

6.6 Arabic

It has become the mother tongue of the Armenians in Syria, Palestine, Mesopotamia, and Assyria. The Armenians in Aleppo, Damascus, Beirut, Mardin, Mosul, Kirkuk, and also Siirt in Armenia are Arabic-speaking.

6.7 Romanian

This has become the mother tongue of the majority of Romanian-Armenian migrant community, and part of the Armenians in Bukovina. There are Turkish-speaking Armenians only at the eastern seashores of Romania until Galați; some of these people are Armenian-speaking thanks to the recent Armenian migrants.

6.8 Polish

This is spread almost everywhere among the Polish-Armenians, except for Cuturi which is Armenian-speaking. The Armenians of Poland can be considered already lost as a nation.²

6.9 Hungarian

It is spoken as a mother tongue among the entirety of Armenians in Hungary and Transylvania. Except for the cities of Szamosújvár or Armenopolis and Gherla or Elisabethopolis, which are Armenian-speaking.

---

²[[*Adjarian's original phrasing is ազգովին կորսուած which suggests that the Armenian community in Poland 1911 has assimilated to the local Polish population.*]]

6.10 English

This is spoken in the Indian-Armenian migrant communities, whereas the Armenians of England are still a recent settlement so they are Armenian-speaking.

6.11 Summary

The extent and borders of these languages are all accurately represented in the map that is placed at the end of this book.

Chapter 7

The three branches of Armenian dialects

7.1 Overview

---

original page number 34

In general among us, the Armenian dialects are divided into two branches: Eastern or Russian-Armenian dialects, and Western or Ottoman-Armenian dialects. For me, these terms are wrong and inappropriate, even though they are accepted and used everywhere. Calling the dialects Eastern or Western is wrong because many of the dialects that are called such are found at longitudinally equal degrees, yet when we compare them to each other, they do not fall either West or East. For example, the Van dialect and the Bayazit sub-dialect are both found longitudinally at the 44th degree, but the former is called Western while the latter Eastern. There are more surprising cases. For example, Artvin is much more west than Akhalkalak and Alexandropol (Gyumri); but based on the above division, Artvin is called Eastern, while Akhalkalak and Alexandropol are considered Western vernaculars.

The names “Russian-Armenian dialects” and “Ottoman-Armenian dialects” are strange and in reality completely inappropriate. Many of the Armenians in Russia speak the Ottoman-Armenian dialects; just as there are Armenians in Ottoman Turkey that speak Russian-Armenian dialects. For example, in Russia, Ottoman-Armenian dialects are spoken in New Nakhichevan, the Crimean peninsula, Sokhumi, Batumi, Akhalkalak, Akhaltskha, Alexandropol, Kars, and the villages of New Bayazet. Similarly in Ottoman Turkey, Russian-Armenian dialects are spoken in Bayazit, Burdur, Ödemiş. Besides that, the migrant communities of Persian-Armenians, Bulgarian-Armenians, Romanian-Armenians, Egyptian-Armenians, and American-Armenians are ignored; and they are inappropriately called Russian-Armenians or Ottoman-Armenians.

I propose here new terms which not only remove the aforementioned inconveniences, but they also have the benefit of incorporating the primary characteristic of the dialects that they describe. These terms are:

- /um/ <նւմ> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Eastern or Russian-Armenian.
- /kə/ <կը> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Western or Ottoman-Armenian.

For the dialects of the /um/ <նւմ> branch, the locative case (as well as the present and imperfective tenses) are made with the formative /-um/ <նւմ>. This is the main characteristic of these dialects; thus we give them this name. As for the dialects of the /kə/ <կը> branch, they do not have a locative case, they do not have a formative /-um/ <նւմ>, and the present and imperfective tenses are formed with the formative /kə/ <կը>. This is their primary characteristic, and thus they get this name.

But besides these two, there is also a third branch which has dialects that have neither the /um/ <նւմ> nor /kə/ <կը> particles. They form the present and imperfective tenses using either the infinitive or some invisible means, and in combination with the /em/ <եմ> copula verb. Among our dialects, this branch is not generally distinguished and is it appended to the /um/ <նւմ> branch. We propose using the name /el/ <ել> branch.

There is no confusion in our division, and the new terminology applies only to the dialects, and they do not have anything to do with the literary languages. For them, the term Eastern and Western, or Russian-Armenian and Ottoman-Armenian are still appropriate names, because the former language is centered in Tbilisi while the latter in Istanbul.

7.2 Terminology

[[This was originally a footnote on page 36. But it is quite important and stands out. So I made it its own section.]]

Against the European word “dialecte”, we use the terms բարբառ ‘dialect’, գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’, and գաւառական ‘vernacular, provincial’. Because every word in the scientific language must be certain, we must thus decide on the use of these words. The word գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’ is alien and the wrong word. It is alien because of its length; and because it already contains the word բարբառ ‘dialect’, it does not add anything. It is wrong because a dialect has no connection to a province, and the dialect could be spoken not in

the entire province but merely in a single village or city. For example, the Agulis dialect is not spoken in an entire province, but only in a small circle of villages. Similarly, the Istanbul dialect does not encompass an entire province, but only the city of Istanbul. Thus, it is preferable to use the word բարբառ ‘dialect’; it is shorter and more normal.

A dialect can have some secondary branches that are slightly different from it; these are referred to by the European word “sous-dialecte”. In this place, we use the Armenian word ենթաբարբառ ‘subdialect’.

Subdialects also contain many groups, which are called in French “parler”. For this, we use the word գալառալկան ‘vernacular’. We also use this term in those situations where we cannot with certainty assign the spoken language of some place to a rank. We also use the term when we are enumerating dialects, subdialects, and vernaculars. In other words, the word գալառալկան ‘vernacular’ also has the general meaning of a non-literary language.

7.3 Excluded communities

[[This was originally a note on page 293. I moved it here because it is more relevant here.]]

The Armenian settlements of Bulgaria, Rumania, Greece, France, England, Egypt, and America are newly formed, and are a mixture of Armenians from diverse places. They do not have a proper dialect, so they are not part of our present work. *[[He likely means that these new communities don’t speak a single established non-standard dialect of Armenian.]]*

Part III

The /um/ <нлѹ> branch

The /um/ <нлѹ> branch has 7 dialects:

1. Dialect of Yerevan (§8)
2. Dialect of Tbilisi (§9)
3. Dialect of Karabakh (§10)
4. Dialect of Shamakhi (§11)
5. Dialect of Astrakhan (§12)
6. Dialect of Julfa (§13)
7. Dialect of Agulis (§14)

Chapter 8

Yerevan

---

original page number 37

8.1 Background

The Yerevan dialect is spoken in the city of Yerevan and in the surrounding provinces, especially in the provinces of Yerevan, Etchmiadzin, and New Bayazet. It spreads in the south to Tabriz, the capital of Atropatene (Iranian Azerbaijan), in the west to Kaghzvan, in the southwest it enters Ottoman Turkey and it extends until Bayazit, in the north and south it gets mixed with the Karin and Karabakh dialects, which demarcate its two borders. On its north sides, the Yerevan dialect forms two islets; one of them is in the province of Borchaly (Shulaver, Shamshadin, Lori, and the surrounding areas), and the second is in Avlabari district of Tbilisi, which is a migrant settlement of Yerevan.

Besides the main dialect, the Yerevan dialect has three subdialects, which are the following:

- Bayazit subdialect: This is in Ottoman Armenia. Its one settlement is the city of New Bayazet, the shores of Lake Sevan, with 10 surrounding Armenian-populated villages. These are Ordaklu, Noraduz, Gyshlag, Bashkend, Kösemehmet, Kulali, Kyarimkend, Dalikardash, Kyuzadzhik, and Bashkend. This entire region speaks the same dialect, as in Bayazit.
- Astabad subdialect: This is spoken near Old Julfa in the village of Astabad and its surrounding area.
- Tabriz subdialect: In Atropatene (Iranian Azerbaijan), the Armenian settlement in Tabriz has two districts: Ghala and Lilava. The people of Lilava are much larger and they have recently migrated from Karabakh; they speak the Karabakh subdialect. As for the people of Ghala, they form less than

half of the Armenian population of Tabriz, and they are considered natives, and they speak the Tabriz dialect.

original page number 38

The Yerevan dialect is very pure and it is very close to the literary language. And if we consider only the /um/ <nɫ> dialects, then it is the purest. And thus, it is because of its pureness and its extensive size that it serves as a base for the formation of the Russian-Armenian literary language.

8.2 Phonology

8.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Yerevan dialect has the following sounds presented in Tables 1 and 2.

Table 1: Vowels of the Yerevan dialect

/i/ <ɪ>	/u/ <nɫ>
/e/ <ɛ>	/ə/ <ɐ>
	/o/ <ɔ>
	/ɑ/ <ʊ>

Table 2: Consonants of the Yerevan dialect

	Labial			Coronal			Dorsal/back		
Stops	/b/	/p/	/p ^h /	/d/	/t/	/t ^h /	/g/	/k/	/k ^h /
	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɲ>	<ɲ>	<ɲ>	<q>	<ɰ>	<ɰ>
Affricates				/dʒ/	/tʃ/	/tʃ ^h /			
				<ɖ>	<ɖ>	<g>			
				/dʒ/	/tʃ/	/tʃ ^h /			
				<ɖ>	<ɖ>	<ɰ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/
	<ɸ>	<ɰ>		<u>	<q>	<ɰ>	<ɰ>	<ɰ>	<h>
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/		
	<ɰ>	<ɰ>		<ɲ>	<ɲ>	<ɰ>	<ɰ>		

Like other Armenian dialects, the Yerevan dialect does not have diphthongs. The diphthongs of Old Armenian have become either simple vowels (Table 3a) or have turned into a consonant-vowel sequence (Table 3b).

Table 3: Loss of Classical Armenian diphthongs in Yerevan Armenian

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
a. ‘father’	hɑjɾ	hɑjɾ	her	hɛɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
b. ‘God’	astvɑts	Աստուած	astvadz	Աստված	astvats	Աստված

From this list, it appears that the Yerevan dialect has almost completely preserved the rich phonetic system of Old Armenian. Among the vowels, the Classical Armenian vowels /e-ē/ <Է-Է> and /o-ɑ/ <Ն-Օ> have merged with each other; in the modern dialect, they are both pronounced as /e/ <Է> and /o/ <Օ>. The sounds /œ/ <ԷՕ> and /y/ <ԻԼ> that are found in other dialects, do not exist here. Among the consonants, the only sound that was lost is the Classical Armenian /w/ <Լ>; but it has gained the sound /f/ <Փ>, about which see more below.

8.2.2 Sound changes

Among the sound changes that happened in the Yerevan dialect, the following are noticeable.

8.2.2.1 Monophthong vowels

8.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <Է>

The Classical Armenian /e/ <Է> has become /je/ <յԷ> word-initially in monosyllables. But at the beginning of polysyllabic words, it has become /e/ <Է> in all words. Various other dialects have /jɛ/ <յԷ> and the literary language has word-initial /je/ in polysyllabic words; but these do not happen here. Examples are in Table 4).

Table 4: Sound changes from CA /e/ <ե> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
‘he has come’	ekəɬ ē	եկեալ է	ekel a	էկէլ ա	jekel e	եկէլ է
‘to go’	ertʰal	երթալ	etʰal	էթալ	jertʰal	երթալ
‘to cook’	epʰel	եփել	epʰel	էփել	jepʰel	եփել
‘dream’	eraz	երազ	eraz	էրազ	jeraz	երազ
‘big’	mets	մեծ	mets	մէծ	mets	մեծ
‘grave’	gerezman	գերեզման	gerezman	գէրեզման	gerezman	գերեզման

8.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian /o/ <ո>, unlike the former and like the literary language, has become /vo/ <վո> word-initially in both monosyllabic and polysyllabic words; while it comes /o/ <ո> word-medially. Examples are in Table 5.

Table 5: Sound changes from CA /o/ <ո> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘lentil’	ospən	ոսպն	vosp	վոսպ	vosp	ոսպ
‘gold’	oski	ոսկի	voski	վոսկի	voski	ոսկի
‘feet’ (CA); ‘foot’ (SEA)	ot-(əʔ)kʰ	ոտք	votkʰ	վոտք	votkʰ	ոտք
‘to massacre’	kotorel	կոտորել	kotorel	կօտօրել	kotorel	կոտորել
‘to forget’	moranal	մոռանալ	moranal	մօռանալ	moranal	մոռանալ

---

original page number 39

8.2.2.2 Diphthongs

8.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

Classical Armenian /aj/ <այ> became Yerevan /e/ <ե> as in Table 6.

Table 6: Sound changes from medial CA /ɑj/ <ւյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	հայր	her	հեր	hajɾ	հայր
‘mother’	majɾ	մայր	mer	մեր	majɾ	մայր
‘wagon’	saɟl	սայլ	sel	սել	sajl	սայլ
‘wide’	laɟn	լայն	len	լեն	lajɾn	լայն
‘edge’	tsɑjɾ	ծայր	tser	ծեր	tsajɾ	ծայր
‘wood’	p ^h ɑjɾ	փայտ	p ^h et	փետ	p ^h ajɾ	փայտ

Word-finally, Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> has become Yerevan /ɑ/ <ւ> as in Table 7.

Table 7: Sound changes from final CA /ɑj/ <ւյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘bridegroom’	p ^h esaɟ	փեսայ	p ^h esa	փեսա	p ^h esa	փեսա
‘child’	eraχɑɟ	երախայ	ereχɑ	երեխա	jereχɑ	երեխա
‘(male?) child’	təɟɑɟ	տղայ	təχɑ	տղա	təχɑ	տղա

But, when the word has the article /n/ <ւ> or the plural marker /k^h/ <ք>, then the reflex of CA /ɑj/ <ւյ> becomes word-medial and turns into modern /e/ <է> (Table 8).¹

Table 8: Sound changes from CA /ɑj/ <ւյ> in the Yerevan dialect when there is a suffix

		Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
+ article	‘bridegroom’	p ^h esaɟ-n	փեսայն	p ^h ese-n	փեսէն	p ^h esa-n	փեսան
	‘child’	eraχɑɟ-n	երախայն	ereχe-n	երեխէն	jereχɑ-n	երեխան
	‘(male?) child’	təɟɑɟ-n	տղայն	təχe-n	տղէն	təχɑ-n	տղան
+ plural	‘bridegroom’	p ^h esaɟ-k ^h	փեսայք	p ^h ese-k ^h	փեսէք	NA	
	‘child’	eraχɑɟ-k ^h	երախայք	ereχe-k ^h	երեխէք	NA	
	‘(male?) child’	təɟɑɟ-k ^h	տղայք	təχe-k ^h	տղէք	təχɑ-k ^h	տղաք

¹[[Note that the article /n/ was a distal marker in Classical Armenian, while it is a definite marker in SEA. It is possible that Adjarian implies that this marker is also a definite marker in Yerevan.]]

Chapter 8 Yerevan

8.2.2.2.2 Classical Armenian /oi̟/ <ոյ>

Classical Armenian /oi̟/ <ոյ> became Yerevan /i/ <ի> (Table 9).²

Table 9: Sound changes from CA /oi̟/ <ոյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lis	լիս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oi̟r	քոյր	k ^h ir	քիր	k ^h ujr	քույր
‘conservation’	zərojts ^h	զրոյց	zrits ^h	զրից	zərujts ^h	զրույց
‘dark night’	*akanakoi̟r	*ականակոյր	akanakir	ականակիր	akanakujr	ականակույր

The same occurs also in suffixation, for the form /u/ <ու> that originates from the Classical Armenian diphthong /oi̟/ <ոյ> (Table 10).

Table 10: Sound changes from CA /u/ <ու> that is synchronically related to CA /oi̟/ <ոյ> from Classical Armenian to the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘to go blind’	kuranal	կուրանալ	kiranal	կիրանալ	kuranal	կուրանալ
cf. ‘blind’	kojr	կոյր			kujr	կույր
‘to amass’	kutel	կուտել	kitel	կիտել	kutel	կուտել
cf. ‘heap’	kojt	կոյտ			kujt	կույտ

8.2.2.2.3 Classical Armenian /iu̟/ <իւ>

Classical Armenian /iu̟/ <իւ> becomes Yerevan /i/ <ի> (Table 11).

Table 11: Sound changes from CA /iu̟/ <իւ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘hundred’	hariur	հարիւր	harir	հարիր	harjur	հարյուր
‘snow’	dziun	ծիւն	dzin	ծին	dzjun	ծյուն
‘column’	siun	սիւն	sin	սին	sjun	սյուն
‘blood’	ariun	արիւն	arin	արին	arjun	արյուն
‘flour’	aliur	ալիւր	alir	ալիր	aljur	ալյուր

²[[*Adjarian translates /akanakir/ <ականակիր> as a ‘eye-blinding darkness, very dark night’.*]]

8.2.2.3 Consonants

The sound changes for consonants are the following.

8.2.2.3.1 Stops and affricates

Let us first discuss the Old Armenian three-way series /b p p^h g k k^h/ <բ պ փ գ կ զ> and so on. In the New Armenian dialects, these sounds have undergone many types of changes. If we accept that in Old Armenian the sounds /b g d d͡ʒ/ <բ գ դ ձ> were voiced, just as the letters <b, g, d> of modern French (but not German), then we must accept that they have been preserved in very few places. One such place is the Yerevan dialect.

The Classical Armenian sounds /p k t ts t͡ʃ/ <պ կ տ ծ ճ> have undergone many changes. Many of the dialects in the /kə/ <կը> branch have changed these sounds into voiced consonants; while in the Tbilisi dialect, they are accompanied with a glottal closure (կոկորդի սեղմումով), similar to Georgian voiceless consonants.³ But in the Yerevan dialect, there is no such closure and they are pronounced as simply and purely as the French sounds <p, k, t> (unlike German), with equal voicelessness, but with less strength.

The Classical Armenian sounds /p^h k^h t^h ts^h t͡ʃ^h/ <փ թ ժ ճ> have a single pronunciation across all the dialects, and thus they do not need their own description.⁴

---

original page number 40

8.2.2.3.2 Other consonants

For the other consonants, the noticeable changes are the following.

Classical Armenian /h/ <հ> Word-initially before CA /o/ <ո>, this sound has become /f/ <ֆ> (Table 12).⁵

---

³[[*I think Adjarian means that they are ejectives.*]]

⁴[[*Adjarian means that they are pronounced /p^h k^h t^h ts^h t͡ʃ^h/.*]]

⁵[[*For the word 'calf', Adjarian provides a Classical ancestor /hort^h/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical Armenian form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy. The /h/ was diachronically added on the path from Classical Armenian to SEA; this /h/ must likewise been epenthesized on the path from Classical Armenian to Yerevan and then became a /f/: /θ/ > /h/ > /f/. Similarly, Adjarian provides a reconstructed */hors/ <հորս> for 'prey', but this likely developed from attested CA /ors/ <որս> with an epenthetic /h/ that became /f/.]]*

Table 12: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘soul’	hogi	hnqḥ	fok ^{hi}	Ɔoḡḥ	hok ^{hi}	hnqḥ
‘earth’	hoł	hnḡ	foḡ	Ɔoḡ	hoḡ	hnḡ
‘smell’	hot	hnun	fot	Ɔoun	hot	hnun
‘calf’	ort ^h	nrḡ	fort ^h	Ɔorḡ	hort	hnḡḡ
‘prey’	*ors	*nrpu	fors	Ɔorpu	vors	nrpu

The sound /f/ <Ɔ> is generally a foreign sound in the other dialects and it is only found there in foreign words. But in contrast in the Yerevan dialect, it seems that the /f/ <Ɔ> sound is an internal and native sound that arose from natural sound changes.

Classical Armenian Խ/χ/ Word-initially, before the sound /ḡ/ <ḡ>, this sound becomes /h/ <h> by rule of dissimilation (Table 13). This situation does not appear in the other dialects.

Table 13: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘game’	χał	խաղ	haḡ	haxḡ	χaḡ	խաղ
‘to play’	χałal	խաղալ	haḡal	haxḡal	χaḡal	խաղալ
‘grape’	χałot	խաղող	haḡoḡ	haxḡoḡ	χaḡoḡ	խաղող

Classical Armenian /t/ <t> Word-finally in some words, it is lost (Table 14). However, the word ‘place’ CA /teł/ <տեղ> on its own did not undergo this rule.⁶

⁶[[For ‘yonder’, the SEA form shows regressive devoicing of /ajd-teḡ/ to /ajt-teḡ/. We do not know if CA also had regressive devoicing. For the question word ‘where’, stress is variable in SEA.]]

Table 14: Sound changes from CA /t/ <ղ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘here’ (= ‘this-place’)	ɑ̌is-teł	այստեղ	əste	ըստ	ɑ̌js-teɤ	այստեղ
‘there’ (= ‘that-place’)	ɑ̌id-teł	այդտեղ	əste	ըտ	ɑ̌jt-teɤ	այդտեղ
‘yonder’ (= ‘that-place’)	ɑ̌in-teł	այնտեղ	ənde	ընդէ	ɑ̌jn-teɤ	այնտեղ
‘where’ (= ‘which-place’)	or-teł	որտեղ	vórtē	վօ՛րտ	vor-teɤ	որտեղ
cf. ‘place’	teł	տեղ			teɤ	տեղ

Classical Armenian /t/ <տ> Before CA /n/ <ն>, this sound became /n/ <ն> through a rule of assimilation (Table 15). Even the Russian loanword /ponnɒtsʰ/ <փոննոց> from /podnos/ <подносъ> ‘tray’ ([*modern Standard Russian*: /pɐdnos/ <поднос>]). The /tn/ > nn/ sound change rule is more general in the Karabakh and Kharberd dialects.

Table 15: Sound changes from CA /tn/ <տն> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘ground’	getnin	գետնին	gennin	գեննին	getnin	գետնին
‘with-DEF’	hetən	հետն	henna	հեննա	hetə	հետը
‘after’	*jetən	*յետն	jenna	յեննա	jet(ə)n	ետն
‘from after’	*jetnɒtsʰ	*յետնուց	jennɒtsʰ	յեննուց	jetitsʰ	ետից
‘thimble’ (Tabriz)	matnɒtsʰ	մատնոց	mannɒtsʰ	մաննոց	matnɒtsʰ	մատնոց
‘ring’ (Tabriz)	matani	մատանի	mannik	մաննիկ	matani	մատանի

Classical Armenian /r/ <ր> The sound is deleted before sibilants (շխական) as in Table 16. But this is a general phenomenon across almost all the dialects. Besides these, we also have the word /etʰal/ ‘to go’.

Table 16: Sound changes from CA /r/ <ր> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘earthquake’	ʃarʒ	շարժ	ʒaʒ	ժաժ	ʃarʒ	շարժ
‘outside’	i durs	ի դուրս	dus	դուս	durs	դուրս
‘inside’	i nerk ^h əs	ի ներքս	nes	նէս	ners	ներս
‘to boil’	χarfel	խարշել	χarfel	խաշել	χarfel (dated), χarfel	խարշել, խաշել
‘cheap’	arʒan	արժան	eʒan	էժան	arʒan	արժան
‘to go’	ert ^h al	երթալ	et ^h al	էթալ	jert ^h al	երթալ

8.2.3 Stress

In terms of stress, the Yerevan dialect has a major innovation. In Old Armenian and without exception in all the dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the final syllable. But in the Yerevan dialect, stress is on the penultimate syllable. This form of stress also exists to a greater extent in the dialects of Karabakh, Agulis, and Tbilisi, and it appears that...

original page number 41

... it is widespread across the entire /um/ <ւմ> branch. In other places (Աճառ-եան 1901: 185), we have shown that this method of stress manifested because of the influence of the Caucasian languages; and thus originating from the north, it gradually spread to the south.

8.3 Morphology

8.3.1 Noun inflection or declension

The Yerevan dialect has seven cases. The genitive is formed with the formative /-i/ <ի>, and it has the characteristic that it cannot take any article (1a); it differs in this way from the dative (1b).

(1) Yerevan

- a. karapet-i   girk^h-ə
 Karapet-GEN book-DEF
 ‘the book of Karapet’
 Կարապետի գիրքը

- b. karapet-i-n   tvi
 Karapet-DAT-DEF gave
 ‘I gave it to Karapet.’
 Կարապետին տվի

As in all the other dialects of the /um/ <ում> branch, the accusative case distinguishes between animate and inanimate objects (շնչաւոր եւ անշնչաւոր առարկաներ). The accusative case of animate objects has the form of the dative case (2a); while inanimate objects have the form of the nominative (2b).

(2) Yerevan

- a. katv-i-n   əspanets^h
 cat-DAT-DEF killed
 ‘He killed the cat.’
 կատվին ըսպանեց
- b. girk^h-ə   tur
 book-DEF give
 ‘Give the book!’
 գիրքը տուր

The other cases are special markers: ablative /-its^h/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, and locative /um/ <ում>.

The plural is formed with either the formative /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>; the former is for monosyllabic words, while the latter is for polysyllabic words.

In the plural, the genitive case remains /-i/ <ի> (Table 17); this is unlike many other dialects where the case marker is /-i/ <ի> in the singular, but /-u/ in the plural <ու>.

Table 17: Genitive marking in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
bread-PL-DAT	hats ^h -er-i	հացերի	hats ^h -er-i	հացերի
house-PL-DAT	tn-er-i	տների	tən-er-i	տների
bread-PL-DAT-DEF	hats ^h -er-i-n	հացերին	hats ^h -er-i-n	հացերին
house-PL-DAT-DEF	tn-er-i-n	տներին	tən-er-i-n	տներին

8.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, note the following declensions in Table 18.

Table 18: Demonstrative pronouns in the Yerevan dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es	ed	en	estonk ^h əstonk ^h	etonk ^h ətonk ^h	endonk ^h əndonk ^h
	էս	էդ	էն	եստօնք ըստօնք	ետօնք ըտօնք	ենթօնք ընթօնք
GEN	estur	etur	endur	estonts ^h	etonts ^h	endonts ^h
	əstur	ətur	əndur	əstonts ^h	ətonts ^h	əndonts ^h
	Էստուր	Էտուր	Էնդուր	Էստօնց	Էտօնց	Էնթօնց
	ըստուր	ըտուր	ընդուր	ըստօնց	ըտօնց	ընթօնց
ABL	est-uts ^h	et-uts ^h	end-uts ^h	estonts ^h -its ^h	etonts ^h -its ^h	endonts ^h -its ^h
	əst-uts ^h	ət-uts ^h	ənd-uts ^h	əstonts ^h -its ^h	ətonts ^h -its ^h	əndonts ^h -its ^h
	Էստուց	Էտուց	Էնդուց	Էստօնցից	Էտօնցից	Էնթօնցից
	ըստուց	ըտուց	ընդուց	ըստօնցից	ըտօնցից	ընթօնցից
INS	est-ov	et-ov	end-ov	estonts ^h -ov	etonts ^h -ov	endonts ^h -ov
	əst-ov	ət-ov	ənd-ov	əstonts ^h -ov	ətonts ^h -ov	əndonts ^h -ov
	Էստով	Էտով	Էնդով	Էստօնցով	Էտօնցով	Էնթօնցով
	ըստով	ըտով	ընդով	ըստօնցով	ըտօնցով	ընթօնցով

For some of the pronominal forms, the sound /i/ <ի> or /e/ <է> becomes /ə/ <ը> when next to the conjunction /el/ <էլ> 'also' (Table 19).

Table 19: Replacement of /i, e/ with /ə/ in cliticized pronouns in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
me-also ‘also me’		əs el ղս էլ	jes el ես էլ	
	instead of	jes el յես էլ		
one-also ‘also one’		mək el մըկ էլ	mek el մեկ էլ	
	instead of	mek el մէկ էլ		
one-also ‘also one’		mən el մըն էլ	min el մին էլ	
	instead of	min el մին էլ		
me.DAT-also ‘for me also’		əndz el ղնծ էլ	indz el ինծ էլ	
	instead of	indz el ինծ էլ		
us.DAT-also ‘for us also’		mənk ^h el մընք էլ	menk ^h el մենք էլ	
	instead of	menk ^h el մենք էլ		

8.3.3 Verb inflection or conjugation

8.3.3.1 General paradigms for the reflex of the E-Class

Verbs are subject to the basic changes. First, two of the four conjugation classes are lost. The CA /-il/ <իլ> and CA /-ul/ <նլ> suffixes have become /-el/ <ել>, and are thus conjugated...

original page number 42

... as the first conjugation class. The Old Armenian present has turned into the composite form /-um/ <նւմ>, while the formative /kə/ <կը> is used in the future. As an example, we show the conjugation of the verb /sirem/ <սիրեմ> ‘I like’.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

8.3.3.1.1 Indicative present and past imperfective

[[*The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 20). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and*

agreement is marked on an inflected auxiliary. The Yerevan dialect seems to follow the same system, though the suffix /-um/ can optionally reduce to just /-əm/. Note how we do not know if Yerevan also had nasal place assimilation in the 1PL suffix.]]

Table 20: Indicative present <սիրկայ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I)		cf. SEA	
1SG	sir-um e-m	սիրում եմ	sir-um e-m ‘I like’	սիրում եմ
2SG	sir-um e-s	սիրում ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-um ə	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-um e-nk ^h	սիրում ենք	sir-um e-ŋk	սիրում ենք
2PL	sir-um e-k ^h	սիրում եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-um e-n	սիրում են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	
	Yerevan (form II)		cf. SEA	
1SG	sir-əm e-m	սիրըմ եմ	sir-um e-m ‘I like’	սիրում եմ
2SG	sir-əm e-s	սիրըմ ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-əm ə	սիրըմ ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-əm e-nk ^h	սիրըմ ենք	sir-um e-ŋk	սիրում ենք
2PL	sir-əm e-k ^h	սիրըմ եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-əm e-n	սիրըմ են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 21). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has a constant shape /e/. Outside of the 3SG, when the past suffix /i/ is added, a glide is epenthesized. But in Yerevan, it seems that this auxiliary morph /e/ is deleted before the past suffix /i/. All zero morphs are my own. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves similarly (Dolatian et al. 2023: §6.2).]]

Table 21: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I)		cf. SEA	
1SG	sir-um Ø-i-Ø	սիրում ի	sir-um ej-i-Ø ‘I was liking’	սիրում էի
2SG	sir-um Ø-i-r	սիրում իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-um e-Ø-r	սիրում էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-um Ø-i-nk ^h	սիրում ինք	sir-um ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-um Ø-i-k ^h	սիրում իք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-um Ø-i-n	սիրում ին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	
	Yerevan (form II)		cf. SEA	
1SG	sir-əm Ø-i-Ø	սիրըմ ի	sir-um ej-i-Ø ‘I was liking’	սիրում էի
2SG	sir-əm Ø-i-r	սիրըմ իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-əm e-Ø-r	սիրըմ էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-əm Ø-i-nk ^h	սիրըմ ինք	sir-um ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-əm Ø-i-k ^h	սիրըմ իք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-əm Ø-i-n	սիրըմ ին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

8.3.3.1.2 Present perfect and past perfect

[[The present perfect (Table 22) and past perfect (Table 23) in SEA are formed by periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Yerevan dialect seems to use the same strategy.]]

Table 22: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-el e-m	սիրել եմ	sir-el e-m	սիրել եմ ‘I have liked’
2SG	sir-el e-s	սիրել ես	sir-el e-s	սիրել ես
3SG	sir-el a	սիրել ա	sir-el e	սիրել է
1PL	sir-el e-nk ^h	սիրել ենք	sir-el e-ηk	սիրել ենք
2PL	sir-el e-k ^h	սիրել եք	sir-el e-k ^h	սիրել եք
3PL	sir-el e-n	սիրել են	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 23: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-el Ø-i-Ø	սիրել ի	sir-el ej-i-Ø	սիրել էի ‘I had liked’
2SG	sir-el Ø-i-r	սիրել իր	sir-el ej-i-r	սիրել էիր
3SG	sir-el e-Ø-r	սիրել ր	sir-el e-Ø-r	սիրել ր
1PL	sir-el Ø-i-nk ^h	սիրել ինք	sir-el ej-i-ηk ^h	սիրել էինք
2PL	sir-el Ø-i-k ^h	սիրել իք	sir-el ej-i-k ^h	սիրել էիք
3PL	sir-el Ø-i-n	սիրել ին	sir-el ej-i-n	սիրել էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

8.3.3.1.3 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 24) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Yerevan dialect behaves the same.]]

Table 24: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-Ø ‘I liked’	սիրեցի
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

8.3.3.1.4 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 25) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added to the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Yerevan dialect behaves the same.]]

Table 25: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m ‘(If) I like’	սիրեմ
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-i-Ø	սիրի	sir-i-Ø	սիրի
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 26) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Yerevan, the theme vowel /e/ is

deleted before the past suffix /i/. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves similarly (Dolatian et al. 2023: §6.4.2.2).]]

Table 26: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-Ø-i-Ø	սիրի	sir-ej-i-Ø ‘(If) I liked’	սիրեի
2SG	sir-Ø-i-r	սիրիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-Ø-r	սիրեր	sir-e-Ø-r	սիրեր
1PL	sir-Ø-i-nk ^h	սիրինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-Ø-i-k ^h	սիրիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-Ø-i-n	սիրին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

8.3.3.1.5 Tenses constructed from the subjunctive: Future and debitive

[[In Yerevan, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 27). The future and past future are constructed by adding the prefix /kə/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive past are formed also by adding the proclitic /pti/ before the appropriate subjunctive form. SEA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.]]

Table 27: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Future <ապառնի>		Past future <անցեալ ապառնի>	
1SG	kə sir-e-m	կը սիրեմ ‘I will like’	kə sir-Ø-i-Ø	կը սիրի ‘I was going to like’
2SG	kə sir-e-s	կը սիրես	kə sir-Ø-i-r	կը սիրիր
3SG	kə sir-i-Ø	կը սիրի	kə sir-e-Ø-r	կը սիրեր
1PL	kə sir-e-nk ^h	կի սիրենք	kə sir-Ø-i-nk ^h	կը սիրինք
2PL	kə sir-e-k ^h	կը սիրեք	kə sir-Ø-i-k ^h	կը սիրիք
3PL	kə sir-e-n	կը սիրեն	kə sir-Ø-i-n	կը սիրին
	FUT $\sqrt{-}$ TH-AGR		FUT $\sqrt{-}$ TH-PST-AGR	
	Debitive <պարտաւորական ներկայ>		Debitive past <պարտաւորական անցեալ>	
1SG	pti sir-e-m	պտի սիրեմ ‘I must like’	pti sir-Ø-i-Ø	պտի սիրի ‘I should have liked’
2SG	pti sir-e-s	պտի սիրես	pti sir-Ø-i-r	պտի սիրիր
3SG	pti sir-i-Ø	պտի սիրի	pti sir-e-Ø-r	պտի սիրեր
1PL	pti sir-e-nk ^h	պտի սիրենք	pti sir-Ø-i-nk ^h	պտի սիրինք
2PL	pti sir-e-k ^h	պտի սիրեք	pti sir-Ø-i-k ^h	պտի սիրիք
3PL	pti sir-e-n	պտի սիրեն	pti sir-Ø-i-n	պտի սիրին
	DEB $\sqrt{-}$ TH-AGR		DEB $\sqrt{-}$ TH-PST-AGR	

[[For the debitive forms, an alternative strategy in Yerevan (Table 28) is to keep the verb in a constant shape (possibly a non-finite form) with the same /-il/. Adjarian does not state if this form is a participle or not. Then, the debitive morph /pti/ is placed after the verb. This morph then takes the tense and agreement suffixes, thus agreement morphology is mobile. Without more data, it is not clear if the vowel on the debitive marker is a theme or tense marker.]]

Table 28: Alternative forms for the debitive of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Debitive <պարտաւորական>		Debitive past <պարտաւորական անցեալ>	
1SG	sir-il pt-i-m ‘I must like’	սիրիլ պտիմ	sir-il pt-i-Ø ‘I should have liked’	սիրիլ պտի
2SG	sir-il pt-i-s	սիրիլ պտիս	sir-il pt-i-r	սիրիլ պտիր
3SG	sir-il pt-i-Ø	սիրիլ պտի	sir-il pt-e-r	սիրիլ պտեր
1PL	sir-il pt-i-nk ^h	սիրիլ պտինք	sir-il pt-i-nk ^h	սիրիլ պտինք
2PL	sir-il pt-i-k ^h	սիրիլ պտիք	sir-il pt-i-k ^h	սիրիլ պտիք
3PL	sir-il pt-i-n	սիրիլ պտին	sir-il pt-i-n	սիրիլ պտին
	√-PTCP(?) DEB-TH/PST(?) -AGR		√-PTCP(?) DEB-TH/PST(?) -AGR	

8.3.3.1.6 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 29). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that the sequence /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Yerevan uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-a/.]]

Table 29: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA ‘like!’		
2SG	sír-i	սի՛րի	sir-ír	սիրի՛ր	√-IMP.2SG
	sír-a	սի՛րա			√-IMP.2SG
2PL	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	sir-ek ^h	սիրեք			√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 30), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For the 2SG, Yerevan can do the same, and it also has an alternative strategy of keeping the verb in a non-finite form with /-il/. For the 2PL, the agreement marker /-ek^h/ jumps to the prohibitive marker, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 30: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA ‘do not like!’	
2SG	mí sir-i	մի՛ սիրի	mí sir-ir	մի՛ սիրիր
	PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG		PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG	
	mí sir-a	մի՛ սիրա		
	PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG			
	mi sir-il	մի սիրիլ		
	PROH $\sqrt{-}$?			
2PL	m-ék ^h sir-il	մե՛ք սիրիլ	mí sir-ek ^h	մի՛ սիրեք
	PROH-IMP.2PL $\sqrt{-}$?		PROH $\sqrt{-}$ IMP.2PL	
	sir-il m-ek ^h	սի՛րիլ մեք		
	$\sqrt{-}$? PROH-IMP.2PL			

8.3.3.1.7 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 31. I give SEA forms for just some of them because it is unclear to me what these Yerevan participles mean. Note that the past participle is also called the perfective converb.]]

Table 31: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

		Yerevan		cf. SEA	
Infinitive	անորոշ	sir-e-l	սիրել	sir-e-l	սիրել
		$\sqrt{-}$ TH-INF		$\sqrt{-}$ TH-INF	
Present	ներկայ	sir-e-l-on	սիրելօն		
		$\sqrt{-}$ TH-INF-?			
Past	անցեալ	sir-el	սիրել	sir-el	սիրել
		sir-e	սիրե		
		$\sqrt{-}$ PERF.CVB		$\sqrt{-}$ PERF.CVB	

8.3.3.2 Other conjugation classes

The conjugation class of CA /-il/ <իլ> is also inflected this way (Table 32).

Table 32: Partial paradigm of the CA /-il/ <իլ> conjugation class for ‘to speak’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
INF			χos-e-l ‘to speak’	խոսել	√-TH-INF
PRS 1SG	χos-um e-m	խօսում եմ	χos-um e-m ‘I speak’	խոսում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
PST IMPF 1SG	χos-um Ø-i-Ø	խօսում ի	χos-um ej-i-Ø ‘I was speaking’	խոսում էի	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
PST PFV 1SG	χos-e-ts ^h -i-Ø	խօսեցի	χos-e-ts ^h -i-Ø ‘I spoke’	խոսեցի	√-TH-AOR-PST-1SG
IMP 2SG	χós-i χós-a	խօսի խօսա	χos-ír ‘speak!’	խոսի՛ր	√-IMP.2SG

As for the CA /al/ <ալ> conjugation class, it keeps the style of Old Armenian in the perfective and elsewhere (Table 33).

Table 33: Partial paradigm of the CA /-al/ <ալ> conjugation class for ‘to cough’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
INF			haz-a-l ‘to cough’	հազալ	√-TH-INF
PRS 1SG	haz-əm e-m	հազում եմ	haz-um e-m ‘I cough’	հազում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
PST IMPF 1SG	haz-əm Ø-i-Ø	հազում ի	haz-um ej-i ‘I was coughing’	հազում էի	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
PST PFV 1SG	haz-a-ts ^h -i-Ø	հազացի	haz-a-ts ^h -i-Ø ‘I coughed’	հազեցի	√-TH-AOR-PST-1SG
PRS PERF 1SG	haz-a-ts ^h -el e-m	հազացել եմ	haz-a-ts ^h -el e-m ‘I have coughed’	հազացել եմ	√-TH-AOR-PERF.CVB AUX-1SG
IMP 2SG	haz-á	հազա	haz-á ‘cough!’	հազա՛	√-TH

8.3.3.3 Morphological details and diachronic changes

In verbal conjugation, the following circumstances are notable.

8.3.3.3.1 Present 3SG copula or auxiliary

The present 3SG of the verbal copula is /ɑ/ <ւ>. And according to this, all the verbs conjugate in the third person in this same form (Table 34 and sentence 3).

Table 34: Present 3SG auxiliary as /ɑ/ <ւ> in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘he likes’	sir-um	ɑ սիրում ւ	sir-um	e սիրում է
‘he brings’	ber-um	ɑ բերում ւ	ber-um	e բերում է
‘he says’	as-um	ɑ ասում ւ	as-um	e ասում է
‘he speaks’	χos-um	ɑ խօսում ւ	χos-um	e խոսում է
	√-IMPF.CVB AUX		√-IMPF.CVB AUX	

(3) Yerevan

zrits   ɑ   an-um
 conversation AUX do-IMPF.CVB
 ‘He’s doing a conversation.’
 գրից ւ անում

8.3.3.3.2 Deletion of /e/ before past /i/

In the imperfective, the /e/ <է> sound is deleted next to /i/ <ի> (Table 35 and sentence 4).

Table 35: Deletion of the vowel /e/ before the past suffix /i/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘I was liking’	sir-um	Ø-i-Ø սիրում ի	sir-um	ej-i-Ø սիրում էի
	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG		√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	
‘you were bringing’	ber-um	Ø-i-r բերում իր	ber-um	ej-i-r բերում էիր
	√-IMPF.CVB AUX-PST-2SG		√-IMPF.CVB AUX-PST-2SG	

(4) Yerevan

a. du   kə sir-Ø-i-r
 you.SG FUT like-TH-PST-2SG
 ‘You would like it.’
 դու կը սիրիր

- b. na kə sir-e-Ø-r
he FUT like-TH-PST-3SG
'He would like it.'
նա կը սիրէր

[[*This was also discussed in Tables 21 and 26.*]]

8.3.3.3.3 Debitive morphology and shortening

In the debitive, the form CA /piti/ <պիտի> has shortened to /pti/ <պտի>, as it has in other dialects.

[[*See Table 27 for its paradigm.*]]

8.3.3.3.4 Debitive morphology and mobile ordering

In the second form of the debitive, the formative /pti/ <պտի> is inflected, and the verb remains uninflected; whereas in the first form, ...

---

original page number 44

... it is the verb which is inflected, while the /pti/ <պտի> does not change. The second form is rare in other places. It does not exist at all in the /kə/ <կը> branch.

[[*For paradigms, see Table 27 vs. Table 28.*]]

8.3.3.3.5 Imperative morphology

In the second form of the imperative, there is the ending /a/ <ա> (Table 36). It is unique to the Etchmiadzin area. While in the dialect of Yerevan proper, the forms are different.⁷

[[*See also Table 29.*]]

---

⁷[[*For the verb to 'fill', the more accurate segmentation in SEA is /lə-ts^hr-u/ where the /-ts^h-/ is the causative suffix.*]]

Table 36: Use of imperative 2SG forms with final /-ɑ/ in the Yerevan dialect (Etchmiadzin area) vs. using /-i/ in Yerevan proper

	Etchmiadzin		Yerevan proper		cf. SEA	
‘want!’	uz-á	ուզա՛	uz-í	ուզի՛	uz-ír	ուզիր
‘turn on!’	var-á	վառա՛	var-í	վառի՛	var-ír	վառիր
‘fill!’	lts ^h r-á	լցրա՛	lts ^h r-u	լցրու	ləts ^h r-ú	լցրու
‘roast!’	axandz-á	աղանծա՛			axandz-ír	աղանծիր
‘carry!’	ʃalak-á	շալակա՛			ʃalak-ír	շալակիր
	√-IMP.2SG		√-IMP.2SG		√-IMP.2SG	

8.3.3.3.6 Prohibitive morphology and mobile ordering

The forms /mék^h siril/ <մէ՛ք սիրիլ> ‘do not like’ or the inverse order /síril mek^h/ <սիրիլ մէք> (where the plural marker of the verb has passed onto the particle) are also used in the Karabakh dialect.

[[See Table 30.]]

8.3.3.3.7 Present participle

The form /-on/ <-ոս> of the present participle (Table 37). It is not used in any other locations.

Table 37: Present participle in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘with liking’	sir-e-l-on	սիրելոս	sir-e-l-ov	սիրելով
‘with saying’	as-e-l-on	ասելոս	as-e-l-ov	ասելով
‘with going’	et ^h -a-l-on	էթալոս	jert ^h -a-l-ov	երթալով
	√-TH-?		√-TH-INS	

8.3.3.3.8 Past participle (perfective converb) and auxiliary-induced changes

The form of the past participle is /sir-el/ <սիրել> ‘liked’ from Classical Armenian /siréal/ <սիրեալ> (Table 38).⁸

⁸[[At least for SEA, this non-finite form is more accurately called the perfective converb, as is done on the Eastern Armenian National Corpus.]]

[[See paradigms in Table 31.]]

Table 38: Pre-auxiliary form of the past participle (perfective converb) with /-el/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘I have liked’	sir-el e-m	սիրել էմ	sir-el e-m	սիրել էմ
‘I have brought’	ber-el e-m	բերել էմ	ber-el e-m	բերել էմ
	√-PERF.CVB AUX-1SG		√-PERF.CVB AUX-1SG	

This form is used when the auxiliary is placed after it. But when the auxiliary is before it, the final /l/ <լ> is shortened to form the participle /sir-e/ <սիրե>, /ber-e/ <բերե>, and so on. See (5).

(5) Yerevan

- a. jes e-m   sir-e
I   AUX-1SG like-PERF.CVB
‘I (focused) have liked (not someone else).’
յես էմ սիրե
- b. en   a   ber-e
that AUX bring-PERF.CVB
‘He has brought that.’
էն ա բերե
- c. sirt   a   ar-e   ek-e
heart AUX do-PERF.CVB come-PERF.CVB
‘He dared to come.’ (literally: ‘He made heart, came’)⁹
սիրտ ա արե եկե

[[This shortening process is described in-depth for Tehrani Iranian Armenian as a type of phonosyntactic process in Dolatian et al. (2023: §3.3).]]

8.3.3.3.9 Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs

For monosyllabic verbs, the base of the present and imperfective stem is formed with the formative /-is/ <իս> instead of the form /-um/ <նւմ> (Table 39).

⁹[[I thank Vahagn Petrosyan for help in translating this sentence and determining the idiomatic meaning.]]

[[Contrast these irregular verbs with /-is/ to regular verbs with /-um/ in Table 20. Such irregular verbs are monosyllabic in the infinitive like SEA /g-a-l/ ‘to give’].]

Table 39: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
Infinitive			√-TH-INF	
‘to come’			g-a-l	գալ
‘to give’			t-a-l	տալ
‘to cry’			l-a-l	լալ
Present 1SG	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG			
‘I come’	g-a-l-is e-m	գալիս եմ	g-a-l-is e-m	գալիս եմ
‘I give’	t-a-l-is e-m	տալիս եմ	t-a-l-is e-m	տալիս եմ
‘I cry’	l-a-l-is e-m	լալիս եմ	l-a-l-is e-m	լալիս եմ
Past Impf. 1SG	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-PST-1SG			
‘I was coming’	g-a-l-is Ø-i-Ø	գալիս ի	g-a-l-is ej-i-Ø	գալիս էի
‘I was giving’	t-a-l-is Ø-i-Ø	տալիս ի	t-a-l-is ej-i-Ø	տալիս էի
‘I was crying’	l-a-l-is Ø-i-Ø	լալիս ի	l-a-l-is ej-i-Ø	լալիս էի

But when the auxiliary verb is before it, then the final /s/ <u> is deleted (6).

[[This process is also described for Iranian Armenian for the perfective converb (Dolatian et al. 2023: §3.3).]]

(6) Yerevan

- a. jes e-m   g-a-l-i
I   AUX-1SG come-TH-INF-IMPF.CVB
‘I am coming (as opposed to someone else).’
ես եմ գալի
- b. χí   e-s   l-a-l-i
why AUX-2SG cry-TH-INF-IMPF.CVB
‘Why are you crying?’
խի՞ ես լալի
- c. tʰ-é-s   t-a-l-i
NEG-AUX-2SG give-TH-INF-IMPF.CVB
‘Won’t you give?’
չէ՞ս տալի

8.3.3.3.10 Mobile negation

In negative forms, the negative particle can be either before or after the verb (Table 40).

Table 40: Mobile negation in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA
'I do not want'	$\widehat{t}^h\text{-}\acute{e}\text{-m uz-um}$ $\acute{z}\acute{e}\acute{u}$ ուզում NEG-AUX-1SG want-IMP.F.CVB $\acute{u}z\text{-um } \widehat{t}^h\text{-e-m}$ ո'ւզում $\acute{z}\acute{e}\acute{u}$ want-IMP.F.CVB NEG-AUX-1SG	$\widehat{t}^h\text{-}\acute{e}\text{-m uz-um}$ $\acute{z}\acute{e}\acute{u}$ ուզում NEG-AUX-1SG want-IMP.F.CVB
'I wouldn't want'	$\widehat{t}^h\text{-}\emptyset\text{-}\acute{i}\text{-}\emptyset \text{ uz-um}$ $\acute{z}h'$ ուզում NEG-AUX-PST-1SG want-IMP.F.CVB $\acute{u}z\text{-u-m } \widehat{t}^h\text{-}\emptyset\text{-i-}\emptyset$ ո'ւզում $\acute{z}h$ want-IMP.F.CVB NEG-AUX-PST-1SG	$\widehat{t}^h\text{-ej-}\acute{i}\text{-}\emptyset \text{ uz-um}$ $\acute{z}h$ ուզում
(?)	$\widehat{t}^h\text{-}\acute{e}\text{-m uz-il}$ $\acute{z}\acute{e}\acute{u}$ ուզի NEG-AUX-1SG want-? $\acute{u}z\text{-il } \widehat{t}^h\text{-e-m}$ ո'ւզի $\acute{z}\acute{e}\acute{u}$ want-? NEG-AUX-1SG	
'I didn't like'	$\widehat{t}^h\text{-sir-}\acute{e}\text{-ts}^h\text{-i-}\emptyset$ $\acute{z}u\acute{h}r\acute{e}'gh$ NEG- $\sqrt{\text{-TH-AOR-PST-1SG}}$ $\text{sir-}\acute{e}\text{-ts}^h\text{-i-}\emptyset \text{ vot}^h$ սիրէ'gh վօջ $\sqrt{\text{-TH-AOR-PST-1SG}}$ no	$\widehat{t}^h\text{-}\acute{e}\text{-ts}^h\text{-i-}\emptyset$ $\acute{z}u\acute{h}r\acute{e}gh$ NEG- $\sqrt{\text{-TH-AOR-PST-1SG}}$

8.4 Subdialects

8.4.1 Bayazit

For the Bayazit subdialect, the main characteristics are the following.

[[*Note that throughout his manuscript, Adjarian alternates in calling this language New Bayazet vs. just Bayazit (and the two names are spelled differently in Armenian: Լոր-Բայազէտ vs. Դայազիտ). That makes it unclear if he is always referring to the same dialect when he is mentioning such a name.*]]

[[*Martirosyan (2019: 226) reports that Bayazit is also analyzable as a separate dialect.*]]

8.4.1.1 Vowels and diphthongs

Whereas in the Yerevan dialect, the Classical Armenian sounds /e/ <ե> and /o/ <ո> have merged into modern /e/ <է> and /o/ <օ>, the Bayazit subdialect distinguishes these with a diphthongal pronunciation (Table 41). (Read these as /mienk^h/ <միէնք>, /ənduonts^h/ <ընդունց>. Besides these, it also includes the vowel /æ/ <ւի>.

Table 41: Diphthongs in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		cf. SEA	
‘we’	mienk ^h	մէնք	menk ^h	մենք
‘from those’	ənduonts ^h	ընդունց		

8.4.1.2 Voiced aspirated stops and affricates

The Classical Armenian consonants /b g d ɖz ɖʒ/ <բ գ ծ ճ չ> have become /b^h g^h d^h ɖz^h ɖʒ^h/ <բ^h գ^h ծ^h ճ^h չ^h>.

original page number 45

8.4.1.3 Changing Classical Armenian /h/ <հ> to /χ/ <խ>

The Classical Armenian sound /h/ <հ> has turned into /χ/ <խ> without exception (Table 42 and sentence 7).

Table 42: Changing CA /h/ <հ> to /χ/ <խ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Bayazit		cf. SEA	
‘Armenian’	hai	հայ	χaj	խայ	haj	հայ
‘bread’	hats ^h	հաց	χats ^h	խաց	hats ^h	հաց
‘father’	haiṛ	հայր	χer	խեր	hajr	հայր
‘to preserve’	pahel	պահել	paχel	պախել	pahel	պահել
‘fear’	ah	ահ	aχ	ախ	ah	ահ

- (7) a. SEA (approximates the original form of the Bayazit sentence)
 im hor harsanik-i-n hiŋg hav hatav
 my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died
 ‘Five chickens died for my father’s wedding.’
 իմ հօր հարսանիքին հինգ հաւ հատաւ (սատկեցաւ)

b. Bayazid subdialect (Yerevan dialect)

im ɣor ɣɑrsnis-i-n ɣing ɣav ɣatav
 my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died
 ‘Five chickens died for my father’s wedding.’
 իմ խօր խարսնիսին խինգ խավ խատավ

8.4.1.4 Repetition of the definite article

After vowel-final words, the definite article (դիմորոշ յօղը) is repeated or doubled (Table 43).

Table 43: Repetition of the definite article after vowel-final words in the Bayazid subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		instead of		cf. SEA	
‘the cat’	katu-nə	կատունը	katu-n	կատուն	katu-n	կատուն
‘the bee’	mjeɣu-nə	մեղունը	mjeɣu-n	մեղուն	meɣu-n	մեղուն
‘the horse’	dʒʰi-nə	ծիկնը	dʒi-n	ծիկ	dʒʰi-n	ծիկ
	√-DEF				√-DEF	

[[In SEA, the definite article is /-n/ after vowels, and /-ə/ after consonants. Although Adjarian describes this process as the definite article repeating, I think it is more accurate to state that Bayazit has replaced the post-vocalic allomorph /-n/ with /-nə/. See Dolatian (2022) for discussion on how the definite article’s morphophonology is complicated.]]

8.4.1.5 Regularization of monosyllabic verbs

For monosyllabic verbs, the stem of the present and imperfective uses /-um/ <ում> instead of /-is/ <իս>, thus it is fully regular (Table 44).

[[Contrast with Table 39.]]

Table 44: Regularization of imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-um/ in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit	cf. SEA
Infinitive		√-TH-INF
‘to come’		g-a-l qaw
‘to give’		t-a-l taw
‘to cry’		l-a-l law
Present 3SG	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX	
‘he comes’	g ^h -a-l-um a q‘aw o u w a	g-a-l-is e qaw hu t
‘he gives’	t-a-l-um a taw o u w a	t-a-l-is e taw hu t
‘he cries’	l-a-l-um a law o u w a	l-a-l-is e law hu t

8.4.1.6 Repetition of the auxiliary when the auxiliary has moved

In those circumstances where, in the Yerevan dialect, the auxiliary verb is placed before the verb, the Bayazit subdialect places the auxiliary before and after, causing the repetition of the auxiliary (8).

(8) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. j̥es j̥e-m   uz-um   j̥e-m
I   AUX-1SG want-IMP.F.CVB AUX-1SG
'I want (as opposed to someone).'
- jtu tɪ nɪqnuɪ tɪ
- b. tʰj̥e-s   bʰjer-um   j̥e-s
NEG-AUX-2SG bring-IMP.F.CVB AUX-2SG
'Don't you bring?'
- ʒt̪ʰu pʰtɪnuɪ tu
- c. tʰj̥-i   uz-um   a
NEG-AUX.3SG want-IMP.F.CVB AUX
'He doesn't want.'
- ʒh nɪqnuɪ u
- d. tʰj̥e-nkʰ   uz-um   j̥e-nkʰ
NEG-AUX-1PL want-IMP.F.CVB AUX-1PL
'We don't want.'
- ʒtɪp nɪqnuɪ tɪp

- e. $\widehat{tj^n}$ - $\emptyset$ - $\acute{i}$ - r uz-um $\emptyset$ - $\acute{i}$ - r
 NEG-AUX-PST-2SG want-IMP.F.CVB AUX-PST-2SG
 ‘You wouldn’t want.’
 չի՞ր ուզում իր
- f. $\widehat{tj^n}$ -e- $\emptyset$ - r χ os-um   e- $\emptyset$ - r
 NEG-AUX-PST-3SG speak-IMP.F.CVB AUX-PST-3SG
 ‘You weren’t speaking.’
 չէր խօսում էր

8.4.1.7 Past participle or perfective converb with /- $\acute{i}$ er, -e/

The past participle ends in /- $\acute{i}$ er/ <եր>, like in the dialects of the /kə/ <կը> branch (9).

(9) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. as- $\acute{i}$ er α
 say-PERF.CVB AUX
 ‘He has said.’
 ասեր ա
- b. tar- $\acute{i}$ er α
 take-PERF.CVB AUX
 ‘He has taken.’
 տարեր ա
- c. ek- $\acute{i}$ er α
 come-PERF.CVB AUX
 ‘He has come.’
 եկեր ա

But when the auxiliary moves back, the form is /-e/ (10).

(10) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. en α tar-e
 that AUX take-PERF.CVB
 ‘He has taken that.’
 էն ա տարե
- b. $\widehat{tj^n}$ - $\acute{i}$ e-m   ek-e
 NEG-AUX-1SG come-PERF.CVB
 ‘I have not come.’
 չեմ եկե

8.4.1.8 Past participle or perfective converb with /-uk/

The past participle is also formed with the formative /-uk/ <նւկ>, but only in passives (կրաւորական) and middle verbs (չէզոք) (Table 45).

[[*I think Adjarian means for intransitives in general.*]]

Table 45: Past participles with /-uk/ <նւկ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		cf. SEA		
‘slept’	park-uk	պառկոկ	park-el	պառկել	√-PERF.CVB
‘written’	g ^h r-uk	գ ^h րոկ	gər-el	գրել	√-PERF.CVB
‘washed’	lv-ɑ-ts ^h -uk	լվացոկ	ləv-ɑ-ts ^h -el	լվացել	√-TH-AOR-PERF.CVB
‘he has ploughed’	χ _i erk-uk	խերկոկ ա	herk-el	հերկել	√-PERF.CVB AUX

8.4.2 Astabad subdialect

8.4.2.1 Characteristics of the Astabad subdialect

For the Astabad subdialect, the main characteristics are the following.

8.4.2.1.1 Phonetic ‘purity’

The vowels and consonants are pronounced purely.

[[*I suspect that Adjarian means that there are no significant sound changes that make this dialect have different segments from the main Yerevan dialect. Adjarian often uses the term ‘pure’ in his monograph but doesn’t explain it.*]]

8.4.2.1.2 Lack of /h/ > /χ/ change

The Classical Armenian sound /h/ <h> has not changed to /χ/ <խ>.

8.4.2.1.3 Pre-tonic vowel deletion

Before stress, vowels sometimes fall (Table 46).

Table 46: Pre-tonic deletion of vowels in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Astabad		cf. SEA	
‘evening’	erekoj	երեկոյ	rikun	րիկուն	jereko	երեկո
‘grave’	gerezman	գերեզման	grezman	գրեզման	gerezman	գերեզման
‘gathered’			vak ^h vats	վաքված	havak ^h vats	հավաքված
cf. ‘to gather’	hawak ^h el	հաւաքել			havak ^h el	հավաքել

8.4.2.1.4 Ablative suffixes

The ablative is formed with both the suffixes /-e/ <է> and /-its^h/ <ից>.

8.4.2.1.5 Present copula as /ɑ/

The entire present conjugation of the copula verb is pronounced with the vowel /ɑ/ (Table 47).

Table 47: Present copula with the vowel /ɑ/ in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ɑ-m	ամ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	ɑ-s	աս	e-s	ես
3SG ‘he is’	ɑ	ա	e	է
1PL ‘we are’	ɑ-nk ^h	անք	e-ŋk ^h	ենք
2PL ‘you are’	ɑ-k ^h	աք	e-k ^h	եք
3PL ‘they are’	ɑ-n	ան	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

8.4.2.1.6 Past perfective 1SG suffix as /-m/

The past perfective gets the ending /m/ <մ> (Table 48).

[[*Adjarian means this subdialect uses the suffix /-m/ as a past perfective 1SG marker, whereas Yerevan and SEA use a zero suffix.*]]

Table 48: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <ւ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA		
‘I saw’	tes-ɑ-m	տեսւմ	tes-ɑ-∅	տեսա	√-PST-1SG
‘I went’	gn-ɑ-ts ^h -i-m	գնացիմ	gn-ɑ-ts ^h -i-∅	գնացի	√-TH-AOR-PST-1SG
‘I came’	ek-ɑ-m	եկւմ	jek-ɑ-∅	եկա	√-PST-1SG

8.4.2.2 Classification

Based on these characteristics, we see that the Astabad dialect lies between the dialects of Yerevan, Karabakh, and Julfa. The first two characteristics belong to Yerevan, the third to Karabakh, and the last three characteristics cause Astabad to resemble...

original page number 46

... the Julfa dialect. But we did not want to add this dialect to Julfa, because the main characteristic of the Julfa dialect is missing in the Astabad subdialect; the main characteristic of Julfa is the use of the present stem with /-man/ <ման>, such as in (11). While the ablative in /-e/ <է>, the use of /-m/ <ւ> in the perfective, and the vowel /ɑ/ <ա> vowel in the copular verb are also found in the other vernaculars (Karabakh, Shamakhi, Tabriz).

- (11) Julfa dialect
 gn-ɑ-man   ɑ-m
 go-TH-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I go.’
 գնաման ամ

8.4.3 Tabriz subdialect

For the Tabriz dialect, the main characteristics are the following.

8.4.3.1 Miscellaneous segmental differences

The Classical Armenian sound /h/ <հ> became /χ/ <խ>, as in the Bayazit subdialect. But the vowels /i̯e, ʊo/ <ե, ո> of the Bayazit are not found in Tabriz subdialect. In many places, we see the /æ/ <ւ̄> vowel (Table 49).

Table 49: Vowel /æ/ <ü> in the Tabriz subdialect of the Yerevan dialect

Classical and SEA			> Tabriz		
‘luck’	baxt	բախտ	‘spouse’	bæxt	բախտ
‘old’	dah	դահ	‘old animal’	tæχ	տալիս

8.4.3.2 Change of Classical Armenian /ua/ to /iva/

The Classical Armenian diphthong /ua/ <ուա> has changed to /iva/ <իվա> in Astabad. There are no other examples than in (Table 50).

Table 50: Change from CA /ua/ <ուա> to /iva/ <իվա> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Tabriz		cf. SEA	
‘rope’	t ^h uan	չուան	t ^h ivan	չիվան	t ^h əvan	չվան
‘confused’	fuar	շուար	fiar	շիվար	ʃəvar	շվար

8.4.3.3 Devoicing of Classical Armenian voiced stops and affricates

The Classical Armenian voiced sounds /b g d dz dʒ/ <բ գ դ ձ շ> have become voiceless /p k t ts tʃ/ <պ կ տ ծ ժ>. This basic change brings this subdialect closer to the dialects of Urmia-Maragha and Van.

8.4.3.4 Definite suffix allomorphy

When the words for ‘horse’ and ‘egg’ take the definite suffix, the forms are as in Table 51.

[[Adjarian means that the definite suffix is /-jə/ for these forms instead of /-n/. Note that suffix marks definiteness in the modern vernaculars but it is a distal deixis marker in CA.]]

Table 51: Use of definite suffix /-jə/ <-յը> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Tabriz		cf. SEA	
‘horse’	ḍzi	ծի			ḍzi	ծի
‘the horse’	ḍzi-n	ծին	ṭsi-jə	ծիյը	ḍzi-n	ծնի
‘egg’	ḍzu	ծու			ḍzu	ծու
‘the egg’	ḍzu-n	ծին	ṭsu-jə	ծույը	ḍzu-n	ծուս

8.4.3.5 Use of past perfective 1SG marker /-m/

The past perfective tense of verbs is similar to the present because it uses the suffix /-m/ <մ> (Table 52), just as in the dialects of Urmia-Maragha, Khoy, and Julfa.

[[Adjarian means the following. In SEA, the suffix /-m/ is used to mark the 1SG in the present tense, while /-Ø/ is used to mark the 1SG in the past tenses But in Tabriz, the suffix /-m/ is used to mark the 1SG in all tenses.]]¹⁰

Table 52: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <մ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Tabriz		cf. SEA		
‘I said’	as-ɑ-m	ասամ	as-ɑ-ṭs ^h -i-Ø	ասացի	√-(TH-AOR)-PST-1SG
‘I opened’	paṭs ^h -ɑ-m	պացամ	baṭs ^h -i-Ø	բացի	√-PST-1SG
‘I gave’	təv-ɑ-m	տըվամ	təv-i-Ø	տվի	√-PST-1SG
‘I saw’	tes-ɑ-m	տեսամ	tes-ɑ-Ø	տեսա	√-PST-1SG
‘I went’	kn-ɑ-ṭs ^h -i-m	կնացիմ	gən-ɑ-ṭs ^h -i-Ø	գնացի	√-TH-AOR-PST-1SG

8.4.3.6 Past participle or perfective converb with /-er/ <եր> and rhotic deletion

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր> particle, just as in the Bayazit subdialect.

¹⁰[[For the SEA forms given for ‘I opened’ and ‘I gave’, these are actually more Colloquial Eastern Armenian forms. The purely standard and prescriptive versions would be /baṭs^h-e-ṭs^h-i-Ø, təv-e-ṭs^h-i-Ø/ <բացեցի, տվեցի>. I suspect that in Adjarian’s time, the forms he provided were more common.]]

(12) a. Tabriz

χas-er   a.   en   a   as-e
reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB
'He has reached. He has said that.'
խասէր ա. Էն ա ասէ

b. SEA

has-el   e.   na   e   as-el
reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB
'He has reached. He has said that.'
հասէլ է. նա է ասէլ

An interesting example of the loss of the /r/ <ր> in the Tabriz subdialect is found in the word /ɑχə/ <ախը> that is borrowed from Turkish (elsewhere as <ախըր> /ɑχər/ 'but').¹¹

8.4.3.7 Repetition of nasals in the 3SG past perfective

In the 3SG past perfective of some verbs, the sound /n/ <ն> is repeated. But for other persons, there is no change (Table 53).

Table 53: Repetition or gemination of a nasal in the 3SG past perfective 1SG of some verbs in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Tabriz		cf. SEA		
'to go'			gən-a-l	գնալ	√-TH-INF
'he went'	kənn-a-ts ^h -Ø-Ø	կընսաց	gən-a-ts ^h -Ø-Ø	գնաց	√-TH-AOR-PST-3SG
'to stay'			mən-a-l	մնալ	√-TH-INF
'he stayed'	mənn-a-ts ^h -Ø-Ø	մընսաց	mən-a-ts ^h -Ø-Ø	մնաց	√-TH-AOR-PST-3SG

8.5 Literature

Despite the importance of the Yerevan dialect, both it and its three subdialects have still not been studied. However, there are many publications that use this dialect, which...

... can provide ample material for study. Among these publications, we note a few of the main ones.

¹¹[[It is not clear to me what is the source Turkish word. (?)]]

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Yerevan dialect
  - General Yerevan dialect:
    - * Խաչատուր Աբովյանի երկերը. Մոսկուա, 1897
    - * Տ. Նաւասարդեանցի Հայ ժողով. հեքիաթ. հաւաքածուն
    - * Ա. Աբեղեան - Սասնայ ծռեր. Ազգ. Հանդ., Թ. էջ 117-143
    - * Ե. Լալայեան - Բորչալուի գաւառի բանաւոր գրականութիւնը. Ազգ. Հանդ., ԺԱ. էջ 33-124
  - Bayazit subdialect
    - * Ս. Փիլոյեան - Կորած Մարգարիտ. Տիփլիս, 1880
    - * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթ. Ե. էջ 79-80
  - Astabad subdialect
    - * Ս. Աբեղեան - Ոգիներ, տես Տ. Նաւասարդեանցի Հեքիաթներու հաւաքածուն, հտ. Ե. էջ 24-35
    - * Ս. Աբեղեան - Առածներ. անդ էջ 76-88
    - * Գ. Շիրմազանեան - Իմ նշանածը Արագն ա. Կռունկ, 1861, էջ 266-282
  - Tabriz subdialect
    - * Գ. Շիրմազանեան - Ազգային հարսանիք. Կռունկ, 1861, էջ 426-440
  - Lori vernacular
    - * Գ. Քուչարեանց - Լոռու գիւղական կեանքից պատկերներ. Փորձ, Դ. N 4, յաւել. էջ 1-12
    - * Յ. Ղազարեան - Եադ՛ասա. Թիֆլիս, 1904
    - * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթներ. Ե. էջ 32-78

[[There are few sources that describe the old dialect of Yerevan. Two that I know are (Փатканов 1869: 25) and Ղարիբյան (1941: 164-180). For the Bayazit vernacular, see Martirosyan (2019: 226).]]

8.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

8.6.1 Yerevan dialect

Adjarian's note: S. ՆԱԼԱՍԱՐԴԵԱՆՍԿԻ ՀԱՅ ԺՈՂ. հեք., է էջ 42

Հարս ու կետուր են ըլնում. դրանք բոլ սիսեռ են ունենում: Էդ հարսը շատ սիսեռակեր ա ըլնում: Աստու իրան օրը սիսեռը գողանում էր, տանում թաքուն եփում ուտում: Մի՛ն, Է՛րկու, հի՛նգ, տա՛սը, օրեն մի օրը կետուրը վարավուրդ ա անում, տենում իրանց սիսեռի տօպրակը կեսքն ա ընկե: – Կա չըկա, ասում ա ինքն իրան, էս մեր հարսի բաներն ա:

---

original page number 48

Թե կետուրը սատանա էր, հարսն էլ պակաս չէր նրանից. արբիալը ֆահմում ա, վօր կետուրը գլխի ա ընկե: – Ի՛նչ անեմ, ի՛նչ չանեմ, ասում ա, վօր ինձ վրա սայիշ չը տանի:

– Օրեն մի օրը տունն ավելիս մի հատ սիսեռ ա գըտնում, վեր ա ունում, տանում կեսօրը շանց տալի, ասում.

– Ընթիկ ունի, քնթիկ ունի, կատվի նման դնչիկ ունի, նա՛նի, յա՛րաբ էս ի՛նչ ա:

Կետուրն էս վօր լսում ա, ինքն իրան ասում ա.

– Ֆօղն իմ գլխին, վօ՛նց ի էս խեղճ հարսի մեղքը վեր ունում նա ըսկի չի էլ իմանում սիսեռն ի՛նչ ա ի՛նչ չի. ո՛ւր մնաս թե գողանա

8.6.2 New Bayazet subdialect

– Էտ ի՛նչ ա, խա՛րսե, խպարտցեր ես, բ՛արեվ էլ չես տալում ես. յօ՛ւրտ ծանդըր-ցեր ա:

– Վա՛յ խօռե, դ՛ո՞ւյ ես. չըթայմեցի:

– Է ի՞մալ ես, դ՛ո՞ր ես էթում ես, հո՞ւստ ես գ՛ալում ես:

– Գ՛ացեր ի խեռանցքս տուն. ընդոնց կշտից եմ գ՛ալում եմ:

– Լսա ասին խերըտ խիվանդ ա. մկա ի՞մալ ա:

– Քա՛ Էնի շուտուց խիվանդ ա, խօ թանգա՛ չէ. իմ խերը հալա՛ խերվընե խիվանդ ա. Էնե՛նց պառկուկ ա:

– Է՛, խաս (հաց) կերե՞ր ես. հետա (ահաւաղիկ) Վոսկին էլ Էկավ, հարի իրե-քով էթանք մեր տունը խաց ուտենք:

– Չէ, չեմ կանա, բ՛ան կա, պտի էթամ Գ՛իրքորին տեսամ:

8.6.3 Astabad subdialect

Adjarian's note: Ibid., page 34.

Նորմաձիկ Մարդումենց Պողոսը կասեր. «Մին ամառ յես կալ իմ անում. կալս լուսահօքի Տեր-Աբրահամենց բախչի տակին էր: Մին քշեր, կալումը քնել ալ. մին քիչ էլ ցուրտ էր. կալս յետ էր ընկել, աշունքանում էր. առավտադեմ վեր կացամ, տենամ լուսնակալաս ա. լուսնակը հենց ա թեքվել ա Մասսա դօլը՝ շողշողում ա. քամին էլ ցուրտ ցուրտ փչում ա: Մին էլ տենամ հրեսիկանկ մին քանի գել, մին սիրուռ չարունք աղաքնին ան արել, ճրվճրվացնելեն, բռնացնելեն Չայի դօլեն քշում բերում ան, վօր տանեն դպա գետը, գետը լցնեն,

---

original page number 49

խեխտեն յա ուտեն: Էն չարունքը ընենց մին ճրխճրվում ին, հաբա՛յ տալիս, վօր մարթի ջանը զարգանդում էր: Ըտենց ճրվճրվցնելեն քշում ին, վօր լուսալուս էր, ժամհարը ժամերը տըրվավ, մին էլ տենամ էլ գադ չը կա. լուսնակն էլ ասրի քամակն ա մնում»:

8.6.4 Tabriz subdialect

Adjarian's note: Written by Ms. Satenik Melik-Babajanian (օր. Սաթենիկ Մելիք-Բաբաջանեան; [[SEA: /sat^henik melik^h babadʒanjan/]]).

Մենք վեց քուր ինք, համա ախպեր չունինք, խերս էլ խօքյասըբ մարթ չէր, օղօմի իրան, քյաթխօղա էր: Մէ խետ (մէկ անգամ) էլավ կըննաց Էջմիածին ուխտ. վօր Աստված իրան մէ տղա տա: Ընդէղըմը իմ խօրս մէ քանի մասունք ին տըրվէ, խէս էլ իրան ուխտը արեր էր, ընդօնք էլ վերցեր էր ճանապար էր ընգէ: Հսլա՛մ Թա՛րվիզ չը խասած մեզի կրեր էր քի մէ օր առաչ Էկեք Մա՛րանդ. մենք էլ մեր մէ քանի էլօվ գիւնօվ էլանք կնացինք, խետներս էլ մէ խատ վօխչար տարանք. հենց վօր խերս Էկավ սախ-սալամաթ խասավ, վօտի տակը մէ մատաղ արանք: Էս խետ վերցանք Էկանք Թա՛րխիզ, մէ մատաղ էլ ըստէ արանք, հըմմեն տերտերներին խաց տվանք:

Սօրա (յետոյ) Էտ մասունքները տրանք մէ կութու մէջ, տարանք մեր բալա-խանեն, տակը մէ թամիզ շօր քըցանք, կութին արանք թախչեն, իրեցին էլ մէ թօզ (շղարշ) քաշանք, Էս խետ հա՛ր (ամեն մի) քշէ (գիշեր) Էթըմ ինք աղօթք ինք անըմ, մում ինք վառըմ, մեր պարեկամներից էլ ուզօղը կալիս էր ուխտ էր անըմ:

Էլ ինչ ասեմ, ա՛յ բալից, Էս խետ հա՛ր շափաթ ըտու տակի շօրը տանըմ ինք լվանըմ ինք, պերըմ ինք քըցըմ ինք տակը:

Ըտունց ընցավ մէ տարի. մերս Է՛լը մէ ախչիկ պերավ, համա խերս էլ ըսկի գադ չարավ, մասունքները էլ յետ չըղորկավ. ասավ «լավ չէ՛լնի վօր մասունք-ները յետ ըղըրկեն: Աստված ինչ վօր տալիս ա՛ թօղ տա, իրան կամքն ա»:

Էլլ ըտուլց ընցալ մէ խինգ վեգ տարի. Էտ փստիկ քուր, վօր վերէն ուխտ ին արէ, այ բալէս, վօչ Էր Էլէ, մէ կէծակ Էր շատ Էր չարութիւն անըմ. մէրս Էլ խօ ընդուր ըսկի չէր ուզում, աշկի կրօն Էր: Մէ օր Էնքան ծէծալ, Էնքան ուշունց

original page number 50

տված էտ ախճկան, վոր լափի հալից ընկավ. խեղճ խօրս էլ լափ կուսամաճր (պրս. վշտամեռ) արավ մերս «Տու հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հե՞ր էսէնց փիս ախճիկ էլավ»: Խերս էլ ըսկի չեր խօսըմ: Ես խեւա մուրնը ընգավ. ամառ Եր, մէնք էլ հըմէնանքս հայաթըմս ինք քընըմ. մէկ էլ տեսանք բիրդան մէ գըրընգօց Էկավ. Էն սահաթին հըմէնանքս զարհնանք, նըստանք ասանք «բա՛, մօրս վիզանօցն Եր, կօղը թալավ, վոր սօրա Էթա վերցնի»: Խերս էլավ վոր Էթա մեր կոնշիներին զարհնացնի, տեսավ հըմէնն էլ զարթուն Էն. Էն պլպլալի զաղն էլ տեսեր Էն: Ես խետ խերս մէ քան տըղերքի խետ Էկավ, կըննաց բալախանէն, հա՛ր տեղը ման Էկան, ըսկի զար չը քթան: Ես խետ Էկան Ես թէխը (այս կողմը, ասդին), տեսան մասունքի կուրթին պացվեր ա, մէջի մասունքը չը կա: Ես խետ խերս մեզի կանչավ, ասավ. «Էն պլպլալի զաղը հէնց մասունքն Եր վոր թռավ». մօրս ասավ. «Էնքան Էսօր Էն ախճկան ուշուն տվար, վոր մասունքը թռավ»:

Ընտուց մե քանի վախճ սորա խերս ետ պանը կրավ (գրեց) Էջմիյաճիսի տեր-տերներին. տերտերներն էլ ընդդիմ կրան (գրեցին) քի «Էտ մասունքները ըտե-դից թո՛ր են Էկեր են ըստե. հալբաթ ծեր տունը լավ մաք՝ Խր չեն պախե»։ Սորա խերս իմացավ վոր են օրը մերս Էնքան են քրօչս ծեծավ ուշուն տվավ վոր, ընճի էլ Էնքան ասավ հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հենց ետենց խօսկերի համար մա-սունքները թռան։

Էտ պաներից սօրա էլ մեր տանը խեր բարաքյաթը կտորվավ. խերս քանի մընմ էր՝ խաբաբ էր էլնըմ. ըտուց սօրա խեղճ խերս չօրս տարի ապրավ, հաճա վա՛յ Էն ապրելուն. քյասըբացավ պանից ընգավ մըննաց տունը կուսամմարգ էլավ մեռավ: Հէնց խերս մեռավ, սեր ծօլ տունը խանխարաբ էլավ:

8.6.5 Lori vernacular

Adjarian's footnote: See Փորձ, 1880 ասորիլ, յաւել. էջ 5-6. The writing does not have scientific accuracy.

– Հր', Համբարձում ապեր, ասում ես ամեն ուտելիղենի

original page number 51.

ու խմելեղենի էժանութիւն ա էլի. բա'ս բանը մնաց շորեղենի վրա. Էր հալթաթ որ թանգ կըլի էլի. քու ապրանքն ա, կը թանգացնես, որ մեր հացն ու եղն էժան գնով առնուս ու քու փթած ապրանքը մեզ վրա սաղացնես: Դուն ու քու Աստոծը, Համբարձում ջան, դրուստ չե՞մ ասում:

– Է՛հ, Միքել բիճեն ես, էլի սեւ ու սիպտակ չես հարգնում:

– Հը՛ ղնդռիկ Ասլօ՛, ի՞նչ ես վերի ծերին բազմվել. տօ՛ էդ քու տե՞ղն ա, որ բռնել ես:

– So՛, քո շուն, քեղանից էլ պակաս մարդ եմ, որ քու գլխին եմ նստած. էդ քու դառդակ կարկաժը չի՛ վեր ունում հա՞, իմ բոյին քունիցը երկար, իմ շորերը քու շորերիցն նոր, ու իմ չիփիսի ճիպօտը երկու քու չիփիսի չափ: Մի ասա տենունք, ի՞նքս ա պակաս նստած տեղիս գորա:

– Ը՞մն ինչդ ա պակաս, շատ քիչ բան ա պակաս. ծալդ ա պակաս, ծալդ. թե բեղամաղ չես ըլի՛ կօկօղդ դառդակ ա, խեղք չի ունիս, խեղք. երկար բոյգ ու չիփիսի ճիպօտը ինչներուս ա պատքը: Ամա՛, աղպեր. դրուստն էլ ասած վերի ծերին նստողի ամեն բանը պետք ա թամամ ըլի: Թող ամեն մարդ իրան տեղը բռնե ոնց որ իրան պատիւն կուզէ:

– Ո՞նց ջոգենք պատուաւոր մարկերանցն, բիձա Միքէլ:

– Ես ըլիմ իմ Աստոծը, օրենքն էն ա, ո՛ւմ կնիկը սիրուն ա՝ թող նա վերի ծերին նստի. ում կնիկը գէշ ա, նրա տեղը դռան տակն ա:

– Թող ըթենց ըլի, լաւ ասիր, բիձա ջան. ես սհաթին ասած պետք ա գլուխ բերենք:

– So՛, էդ սարսաղ Միսօին ի՞նչ էք լսում. դրա էդ գոնչ գլխիցն խելօվ բան դուրս կը գա՞յ. շաշ շաշ դուս ա տալի էլի:

– Հը ծուռտիկ շեղօ՛, բանդ խարաբ ա հա՛, դռան տակին էջ տեղ չի ունիս: Վեր կաց. շուտ արա՛ կորի՛ր տեղիցդ:

– Հալա մի ես ղնդռիկ Ասլօին ու ծուռտիկ Շեղօին քաջ տուէք իրանց տաք տեղից ներքեւ, որ մի տեղը իստակուի, յետոյ կը տեսնենք թե ի՞նչ են վայ տալի դրանց շաշ գլխին:

Chapter 9

Tbilisi

9.1 Background

---

original page number 52

The Tbilisi dialect is currently spoken only in the city of Tbilisi. But it can be thought that this dialect was previously spread out across all of Georgia. Bit by bit, Georgian conquered its borders. Today, the Tbilisi dialect is slowly becoming lost, being conquered on the one hand by the spread of Georgian and Russian, and the other hand by the spread of the literary Armenian language.

9.2 Phonology

9.2.1 Segmental inventory

The sound system of the Tbilisi dialect contains exactly those sounds that are found in the Yerevan dialect, minus the sound /f/ <ֆ>, and plus the sound /q/ <ղ'>.

The vowels /œ, ʏ/ <օ, ի> do not exist, as in the Yerevan dialect.

The consonants /b g d d͡z d͡ʒ/ <բ գ դ ձ շ> are pronounced with perfect voicing,¹ and with much more voicing than in the Yerevan dialect, like the French <b, g, d> sounds.

The Old Armenian sounds /p k t t͡s t͡ʃ/ <պ կ տ ծ ճ> are preserved here with their perfect voicelessness; but because of the influence of Georgian, these sounds are accompanied with a glottal closure (կոկորդի սեղմումով), which makes it hard to forget the Tbilisi speaker and it gives a very characteristic color to their consonants.

The sounds /p^h k^h t^h t͡s^h t͡ʃ^h/ <փ ք թ ճ ջ> are completely simple and strong.

Because the sound /f/ <ֆ> does not exist in this dialect, then all foreign words change this sound to փ /p^h/ (Table 1).

---

¹[[I suspect that Adjarian means these sounds have negative VOT.]]

Table 1: Changing borrowed /f/ to /p^h/ in the Tbilisi dialect

	Source language			> Tbilisi	
‘coffee’	Arabic	<qahwa>	قهوة	qap ^h a	q’aw ^h aw
‘fortune-telling’	Persian	<fâl>	فال	p ^h al	aw ^h al
‘tablecloth’	Persian	<sufra>	سفرة	sup ^h ra	un ^h aw ^h ra

The sound q’ /q/ is entirely a Georgian sound and it represents the Georgian letter ჟ.² It is pronounced as a strictly glottal /ʔ/ <η>, similar to the Arabic sound /q/ (Table 2).

Table 2: Glottal /q/ <η> in the Tbilisi dialect

‘from where’	vurqants ^h	վրդղ’անց
‘from here’	esqants ^h	էսղ’անց

As can be seen, the Tbilisi dialect has almost completely preserved the phonetic richness of Old Armenian. But...

original page number 53

... this is due to the influence of the Georgian language, such that all of the dialect’s sounds bear the stamp of Georgian pronunciation. Especially the glottal pronunciation of the sounds /p k t ts tʃ/ <պ կ տ ծ ժ> is Georgian. The sound /q/ <η>, as we know, is a pure borrowing from Georgian. The sound /f/ <ֆ> is absent in this dialect because it is also absent in Georgian. The same is true for the sounds /œ, ʏ, æ/ <եօ, իւ, աւ>.

9.2.2 Sound changes

Among the phonetic changes of the Tbilisi dialect, whether limited or very general, the following are characteristic for this dialect.

²[[Adjarian provides a Georgian letter ჟ to signify the uvular stop. I do not know Georgian so I discussed the matter with David Erschler and Thomas Wier. Based on our discussion, the letter that Adjarian provided is probably a misprint because it does not exactly match an existing Georgian letter. It may have been a misprint of the letter for the sound /q’/ (the letter q’ari; Mkhedruli <ყ>, Asomtavruli <ყ>) or for the sound /q^(h)/ (the latter qari or khari; Mkhedruli <ჭ>).]]

9.2.2.1 Monophthong vowels

9.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> has become /ji/ <յի> when word-initial in monosyllabic words (Table 3).

Table 3: Change from word-initial monosyllabic CA /e/ <ե> to /ji/ <յի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘I’	es	ես	jis	յիս	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jerp ^h	երբ
‘ox’	ezən	եզն	jizr	յիզր	jez	եզ
‘oil’	eł	եղ	jix	յիղ	jux	յուղ

At the beginning of polysyllabic words, this sound remained /e/ <ե> (Table 4).

Table 4: Change from word-initial polysyllabic CA /e/ <ե> to /e/ <ե> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘iron’	erkát ^h	երկաթ	érkat ^h	Է՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
‘face’	erés	երես	éres	Է՛րես	jerés	երես
‘two’	erkú	երկու	érku	Է՛րկու	jerkú	երկու
‘dream’	eráz	երազ	éraz	Է՛րազ	jeráz	երազ
‘child’	eraxáı	երախայ	eréxa	Էրե՛խա	jerexá	երեխա
‘sky’	erkín	երկին	érgink ^h	Է՛րգինք	jerkínk ^h	երկինք

In the final syllable, meaning when it was stressed, the Classical Armenian /e/ <ե> becomes /i/ <ի> (Table 5).

Table 5: Change from final CA /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘place’	teł	տեղ	tiɤ	տիղ	teɤ	տեղ
‘night’	giʃér	գիշեր	giʃir	գիշիր	giʃér	գիշեր
‘you’	kʰez	քեզ	kʰiz	քիզ	kʰez	քեզ
‘honey’	mełər	մեղր	miɤr	միղր	meɤər	մեղր
‘seed’	sermən	սերմս	sirm	սիրմ	serm	սերմ

But in preceding syllables, meaning before the stressed syllable, the vowel is /e/ <ե> (Table 6).

Table 6: Change from pre-tonic CA /e/ <ե> to /e/ <ե> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to see’	tesanél	տեսանել	tésnil	տե՛սնիլ	tesnél	տեսնել
‘to bring’	berél	բերել	béril	բե՛րիլ	berél	բերել

9.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> became /vu/ <վո> at the beginning of both mono-syllabic and polysyllabic words (Table 7).

Table 7: Change from word-initial CA /o/ <ո> to /vu/ <վո> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘orphan’	orb	որբ	vuɤpʰ	վուրփ	vorɤpʰ	որբ
‘son’	ordí	որդի	vúrtʰi	վո՛ւրթի	vortʰí	որդի
‘that’	or	որ	vuɤ	վուր	vor	որ
‘foot’	otən	ոտն	vut	վոտ	votkʰ	ոտք
‘nothing’	otʃʰintʃʰ	ոչինչ	vúntʃʰitʃʰ	վո՛ւնչիչ	votʃʰíntʃʰ	ոչինչ

In the final syllable, meaning under stress, the vowel becomes /u/ <ու> (Table 8).

Table 8: Change of final CA /o/ <n> to /u/ <nL> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘work’	gorts	գործ	gurdz	գուրձ	gorts	գործ
‘belly’	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
‘smell’	hot	հոտ	hut	հուտ	hot	հոտ
‘four’	tj ^h ors	չորս	tj ^h urs	չուրս	tj ^h ors	չորս
‘bosom’	tsots ^h	ծոց	tsuts ^h	ծուց	tsots ^h	ծոց
‘new’	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր

In other syllables, it remains /o/ <o> (Table 9).

Table 9: Change of other positions of CA /o/ <n> to /o/ <o> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	bóblik	բո՛բիկ	bobík	բոբիկ
‘to grow moldy’	borbosil	բորբոսիլ	borp ^h snil	բորփսսիլ	borbosel	բորբոսել
‘to praise’	govél	գովել	góvil	գո՛վիլ	govél	գովել

9.2.2.2 Diphthongs

9.2.2.2.1 Classical Armenian /oj/ <nj>

Classical Armenian /oj/ <nj> becomes /u/ <nL> (Table 10).

Table 10: Change of CA /oj/ <nj> to /u/ <nL> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oir	քոյր	k ^h ur	քուր	k ^h ujr	քույր
‘sweet’	anóǰf	անոյշ	ánuf	ա՛նուշ	anúǰf (dated)	անույշ
					anúf	անուշ
‘color’	gojn-k ^h (plural)	գոյնք	gunk ^h	գունք	gujn	գույն

9.2.2.2.2 Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /u/ <nL> (Table 11).

Table 11: Change of CA /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘blood’	aríʏn	արիւն	árun	ա’րուն	arjún	արյուն
‘flour’	alíʏr	ալիւր	álur	ա’լուր	aljúr	ալյուր
‘hundred’	haríʏr	հարիւր	hárun	հա’րուն	harjúr	հարյուր
‘to weave’	hiʏsél	հիւսել			hjúsél	հյուսել
‘weaved’			húsats	հո’լսած	hjúsáts	հյուսած
‘guest’	hiʏr	հիւր	hur	հուր	hjúr	հյուր
‘snow’	ḍziʏn	ծիւն	ḍzun	ծուն	ḍzjun	ծյուն
‘branch’	tʃiʏt	ծիւղ	tʃuxk	ծուխկ	tʃjux	ծյուղ

9.2.2.3 Consonant changes

9.2.2.3.1 Stops and affricates

For the three degrees of consonants, although the dialect has in general preserved the old sources, but in some places the sounds have gotten confused with each other. Let us cite some examples of these special cases (Table 12).

Table 12: Sporadic laryngeal changes of stops and affricates in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to find’	gəʔanél	գտանել	gʰnɪl	գթնիլ	gəʔnɪl	գտնել
‘courtyard’	bak	բակ	bag	բագ	bak	բակ
‘sun’	aregákəʔn	արեգակն	arégaɡ	արե’գագ	aregák	արեգակ
‘sky’	erkin-kʰ (plural)	երկինք	érginkʰ	է’րգինք	jerkínkʰ	երկինք
‘land’	erkír	երկիր	érgir	է’րգիր	jerkír	երկիր
‘I know’	gitém	գիտեմ	gídɪm	գի’դիմ	gitém	գիտեմ
‘with’	het	հետ	hid	հիդ	het	հետ
‘to respect’	metsarél	մեծարել	médzrɪl	մէ’ծրիլ	metsarél	մեծարել
‘ground’	getín	գետին	gédin	գէ’դին	getín	գետին
‘work’	gorts	գործ	gurdz	գուրծ	gorts	գործ

9.2.2.3.2 Post-nasal voicing

As a general rule, all voiceless consonants become voiced after the nasal /n/ <ւ> (Table 13).

Table 13: Post-nasal voicing in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to plant’	tənkəl	տնկել	tɛŋgil	տնգիլ	təŋkəl	տնկել
‘ear’	akándʒ	ականջ	áŋgatʃ	ա՛նգաճ	akándʒ	ականջ
‘free, ownerless’	antér	անտեր	ánder	ա՛նդեր	antér	անտեր
‘friend’	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
‘woman (nominative)’			knik	կնիկ	kənik	կնիկ
‘woman (genitive)’			knga	կնգա	kəŋkan	կնկան

9.2.2.3.3 Nasal epenthesis

For the sound sequence /əŋg/ <ընգ> in the Tbilisi dialect, there is also an initial ʊ /n/ (Table 14).

Table 14: Nasal epenthesis in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘friend’	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
‘walnut-tree’	əŋkuzeni	ընկուզենի	nəŋgzi	նընգզի	əŋkuzeni	ընկուզենի
‘to fall’	əŋkanil	անկանիլ	nəŋgnil	նընգնիլ	əŋknel	ընկնել

original page number 54

9.2.2.3.4 Change from /h/ <h> to /χ/ <խ>

The CA sound /h/ <h> is unchanged. But it has turned to /χ/ <խ> in only the words in Table 15.

Table 15: Change from CA /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘earth’	hoł	հող	χux	խող	hoɤ	հող
‘to bless’	aɤrhnel	աւրհնել	oxnil	օխնիլ	orhnel	օրհնել

9.2.3 Stress

Stress has moved from the last syllable to the penultimate syllable, as in the Yerevan dialect.

9.3 Morphology

9.3.1 Noun inflection or declension

The Tbilisi dialect has 7 cases, which are in general the same as in the Yerevan dialect, in both form and composition. The following are the main differences for the Tbilisi dialect:

- The ablative uses the formative /eme, emen/ <Էմ, Էմեն> (Table 16).

Table 16: Ablative suffix as /eme/ <Էմ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. Yerevan		cf. SEA	
‘from writing’	gr-emen	գրԷմեն	gr-its ^h	գրից	գըր-its ^h	գրից
‘from house’	tn-emen	տնԷմեն	tən-its ^h	տնից	tən-its ^h	տնից
‘from death’	mah-emen	մահԷմեն	mah-its ^h	մահից	mah-its ^h	մահից

- The nominative plural is formed with the formatives /ir, nir/ <իր, նիր>. But the other cases keep the sound /e/ <Է>, according to the phonetic rules.
- The plural genitive takes the formative /-u/ <ու>, similar to the /kə/ <կը> branch dialects.

The following is the declension of the word /div/ <դիվ> from Classical Armenian /deγ/ <դեւ> ‘demon’.

[[I suspect that the final /n/ in all the words in Table 17 is actually a separate definite suffix /-n/, but I am not sure. But we cannot be sure without more data. (?)]]

Table 17: Paradigm for noun inflection of the word /div/ <դիվ> ‘demon’ in the Tbilisi dialect

	Singular		Plural	
NOM (ACC)	div	դիվ	div-ir	դիվիր
GEN	div-i	դիվի	div-er-u	դիվերու
DAT (ACC)	div-i, div-in	դիվի, դիվին	div-er-u-(n)	դիվերու(ն)
ABL	div-emen	դիվԷմեն	div-er-emen	դիվերԷմեն
INS	div-ov	դիվօվ	div-er-ov	դիվերօվ
LOC	div-um	դիվում	div-er-um	դիվերում

9.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronoun declensions are as follows.

[[Table 18 is for personal pronouns.]]

Table 18: Inflectional paradigm for personal pronouns in the Tbilisi dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jis jhu	du ḡnL	na lwa	mink ^h dʃnɒ	duk ^h ḡnɒ	nrank ^h lɾwnɒ
GEN	im hɒ	k ^h u ḡnL	nra lɾwa	mir dʃɾɾ	dzir ḡɾɾ	nra ^h nts ^h lɾwnɒ
DAT, ACC	indzi h ^h ndʒi	k ^h iz ḡhɒ	nran lɾwn	miz dʃhɒ	dziz ḡhɒ	nra ^h nts ^h lɾwnɒ
ABL	indz-m-en h ^h ndʒmɛn	k ^h iz-m-en ḡhɒmɛn	nra-m-en lɾwmɛn	miz-m-en dʃhɒmɛn	dziz-m-en ḡhɒmɛn	nra ^h nts ^h -m-en lɾwnɒmɛn
INS	indz-m-ov h ^h ndʒmɔv	k ^h iz-m-ov ḡhɒmɔv	nran-ov lɾwnɔv	miz-m-ov dʃhɒmɔv	dziz-m-ov ḡhɒmɔv	nra ^h nts ^h -ov lɾwnɒmɔv
LOC	indz-(a)n-um h ^h ndʒ(a)nɒm	k ^h iz-(a)n-um ḡhɒ(a)nɒm	nran-um lɾwnɒm	miz-(a)n-um dʃhɒ(a)nɒm	dziz-(a)n-um ḡhɒ(a)nɒm	nra ^h nts ^h -um lɾwnɒm

original page number 55

[[Table 19 is for demonstrative pronouns.]]

Table 19: Inflectional paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'that yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es Էս	et Էտ	en Էն	estunk ^h Էստոնկ	etunk ^h Էտոնկ	endunk ^h Էնդոնկ
GEN, DAT	estu Էստո	etu Էտո	endu Էնդո	estunts ^h Էստոնկ	etunts ^h Էտոնկ	endunts ^h Էնդոնկ
ABL	estu-men Էստոմեն	etu-men Էտոմեն	endu-men Էնդոմեն	estunts ^h -men Էստոնկմեն	etunts ^h -men Էտոնկմեն	endunts ^h -men Էնդոնկմեն
INS	est-ov Էստով	et-ov Էտով	end-ov Էնդով	estunts ^h -ov Էստոնկով	etunts ^h -ov Էտոնկով	endunts ^h -ov Էնդոնկով
LOC	est-um Էստում	et-um Էտում	end-um Էնդում	estunts ^h -um Էստոնկում	etunts ^h -um Էտոնկում	endunts ^h -um Էնդոնկում

[[Table 20 is for the intensive third person pronoun. The term 'intensive' is from SEA (Dum-Tragut 2009: 126).]]

Table 20: Inflectional paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	3SG		3PL	
NOM	ink ^h ə	ինքը	irank ^h	իրանք
GEN	ir(a)	իր(ա)	irants ^h	իրանց
DAT, ACC	iran	իրան	irants ^h	իրանց
ABL	ir-men	իրմեն	irants ^h -men	իրանցմեն
INS	ir-m-ov	իրմով	irants ^h -m-ov	իրանցմով
LOC	iran-um	իրանում	irants ^h -um	իրանցում

9.3.3 Verb inflection or conjugation

9.3.3.1 Various aspects of verb inflection

9.3.3.1.1 Sound changes for verbal vowels

The verbs are conjugated in the manner of Yerevan, except for the required phonetic changes. For example, for the copula verb in the present, the Classical Armenian sounds /e, ē/ <Է, Է> become /i/ <ի> for all persons (except for the third).

And because of this, the stem of the verb uses the endings /-um im, -um is/ <-նւմ իմ, -նւմ իս>.

[[*These points are illustrated later in §9.3.3.2.1.*]]

9.3.3.1.2 Irregular imperfective converb for monosyllabic verbs

Like the Yerevan dialect, the monosyllabic verbs take the formative /-is/ <իս> (Table 21).

Table 21: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			√-TH-INF	
‘to come’			g-α-l	գալ
‘to give’			t-α-l	տալ
‘to cry’			l-α-l	լալ
Present 1SG	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG			
‘I come’	g-á-l-is i-m	գա՛լիս իմ	g-α-l-is e-m	գալիս եմ
‘I give’	t-á-l-is i-m	տա՛լիս իմ	t-α-l-is e-m	տալիս եմ
‘I cry’	l-á-l-is i-m	լա՛լիս իմ	l-α-l-is e-m	լալիս եմ

9.3.3.1.3 Lack of /e/ deletion before past /-i/

In the imperfective, the reflex of the Classical Armenian sound /ē/ <ե> does not shorten. The forms are pronounced as in Old Armenian (Table 22, 23).

[[*What Adjarian means is that unlike in the Yerevan dialect, the auxiliary /e/ and theme vowel /e/ do not delete before the past suffix /-i/. The Tbilisi dialect thus patterns with SEA in this regard.*]]

Table 22: Past auxiliary in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG ‘I was’	e-i-Ø	ეჲ	ej-i-Ø	ეჲ
2SG ‘you were’	e-i-r	ეჲრ	ej-i-r	ეჲრ
3SG ‘he was’	e-Ø-r	ერ	e-Ø-r	ერ
1PL ‘we were’	e-i-nk ^h	ეჲნჲ	ej-i-ŋk ^h	ეჲნჲ
2PL ‘you were’	e-i-k ^h	ეჲჲ	ej-i-k ^h	ეჲჲ
3PL ‘they were’	e-i-n	ეჲნ	ej-i-n	ეჲნ
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

Table 23: Indicative past imperfective in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
‘I was speaking’	χos-um e-i-Ø	ჰოუნლჲ ეჲ	χos-um ej-i-Ø	ჰონუნლჲ ეჲ
‘I was saying’	as-um e-i-Ø	ასუნლჲ ეჲ	as-um ej-i-Ø	ასუნლჲ ეჲ
	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG		√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	

---

 original page number 56

9.3.3.1.4 Allomorphy of the future formative /ku/ <ყნ>

The future formative is /ku/ <ყნ> instead of /kə/ <ყრ> (Table 24).³

Table 24: Future formative /ku/ <ყნ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
‘I will like’	ku sir-i-m	ყნ სირიჲმ	kə-sir-e-m	ყსირეჲმ
‘I will bring’	ku ber-i-m	ყნ ბერიჲმ	kə-ber-e-m	ყბერეჲმ
	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG	

---

³[[Some modern grammars of SEA treat the formative /k/ as a conditional future marker (Dum-Tragut 2009: 253ff). But to maintain consistency with Adjarian, I gloss it as a future marker. I likewise faithfully translate his terms for the tenses that use this formative.]]

Before vowel-initial verbs, this particle is sometimes shortened to *կ* /k/, but a lot of times it remains constant (Table 25).

Table 25: Variable shortening of the future formative as /ku/ <կու> before vowel-initial verbs in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
(?)	k-eh-a-m	կեհամ		
‘I will go’	k-ert ^h -a-m	կերթամ	k-ert ^h -a-m	կերթամ
‘I will have’	k-unen-a-m	կունենամ	k-ert ^h -a-m	կունենամ
‘I will free’	ku azat-i-m	կու ազատիմ	k-azat-e-m	կազատեմ
‘I will pray’	ku aʁot ^h -i-m	կու աղօթիմ	k-aʁot ^h -e-m	կաղոթեմ
‘I will burn’	ku er-i-m	կու երիմ	k-aʁr-e-m	կայրեմ
‘I will know’	ku iman-a-m	կու իմանամ	k-aʁr-a-m	կիմանամ
	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG	
‘I will take’	ku ar-n-i-m	կու առնիմ	k-ar-n-e-m	կառնեմ
	FUT-√-VX-TH-1SG		FUT-√-VX-TH-1SG	

The particle becomes voiced /g/ <q> before the verb ‘to want’ (Table 26).

Table 26: Voicing of the future formative as /g/ <q> of the verb ‘to want’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA		
‘I will want’	g-uz-i-m	զուզիմ	k-uz-e-m	կուզեմ	FUT-√-TH-1SG
‘you will want’	g-uz-i-s	զուզիս	k-uz-e-s	կուզես	FUT-√-TH-2SG
‘I would want’	g-uz-e-i-Ø	զուզեի	k-uz-ej-i-Ø	կուզեի	FUT-√-TH-PST-1SG

It is also voiced as in Table 27.

[[*Note that Adjarian does not state what is the root of these verbs. So I segment the prefix as /gu/ based on the contrast to SEA, but Adjarian might have meant that the prefix is /g-/ while the verb was /uk^ham/. (?)*]]

Table 27: Voicing of the future formative as /g(u?)/ <qnl> of the verb 'to come' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA		
'I will come'	gu-k ^h -a-m	qnlpaw	kə-g-a-m	lqaw	FUT-√-TH-1SG
'you will come'	gu-k ^h -a-s	qnlpawu	kə-g-a-s	lqawu	FUT-√-TH-2SG

Before the verbs in Table 28, the particle is fused with the /a/ <u>, and it becomes /ko/ <qo>.

Table 28: Coalescence of merger of the future formative /ku/ <ql> and verb-initial /a/ <u> as /ko/ <qo> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			√-TH-INF	
'to lay'			ats-e-l	uδetl
'to do'			an-e-l	ušetl
'to say'			as-e-l	ušetl
Future 1SG	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG	
'I will lay'	k-ots-i-m	lqoδh	k-ats-e-m	lqawδet
'I will do'	k-on-i-m	lqolh	k-an-e-m	lqawšet
'I will say'	k-os-i-m	lqouh	k-as-e-m	lqawšet
Past future 1SG	FUT-√-TH-PST-1SG		FUT-√-TH-PST-1SG	
'I would lay'	k-ots-e-i-Ø	lqoδet	k-ats-ej-i-Ø	lqawδet
'I would do'	k-on-e-i-Ø	lqolet	k-an-ej-i-Ø	lqawšet
'I would say'	k-os-e-i-Ø	lqout	k-as-ej-i-Ø	lqawšet

9.3.3.1.5 Past participle or perfective converb with /-il-/ <hl, h>

The past participle has the ending /-il-/ <hl>. This is used to form the present perfect (japwawaw), past perfect (qetwawaw), and the negative (rawawaw) forms (Table 29).

Table 29: Past participle or perfective converb with /-il/ <իլ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
‘I have liked’	sir-il i-m սիրիլ իմ √-PERF.CVB AUX-1SG	sir-el e-m սիրել իմ √-PERF.CVB AUX-1SG
‘I had liked’	sir-il e-i-Ø սիրիլ էի √-PERF.CVB AUX-PST-1SG	sir-el ej-i-Ø սիրել էի √-PERF.CVB AUX-PST-1SG

But when the auxiliary is before the participle, the last letter of the suffix is lost (1).

(1) Tbilisi dialect

- a. tʃⁿ-i-m   sir-i
NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
‘I have not liked.’
չիմ սիրի
- b. jis i-m   ber-i
I AUX-1SG bring-PERF.CVB
‘I have brought (as opposed to someone else).’
յիս իմ բերի

9.3.3.2 General paradigm

Here we show the most often used forms of the verb ‘to like’, as a reflex from Classical Armenian /sir-e-l/ <սիրել>.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

9.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

[[The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 30). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and

agreement is marked on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy with one major difference. The stem of the auxiliary /e/ is replaced by /i/ for all but the present 3SG.]]

Table 30: Indicative present <სტერკაჟ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-um i-m	սիրում իմ	sir-um e-m ‘I like’	սիրում եմ
2SG	sir-um i-s	սիրում իս	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-um e	սիրում է	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-um i-nk ^h	սիրում ինք	sir-um e-ŋk ^h	սիրում ենք
2PL	sir-um i-k ^h	սիրում իք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-um i-n	սիրում ին	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 31). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In both SEA and Tbilisi, the auxiliary has the shape /e/.]]

Table 31: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-um e-i-Ø	սիրում էի	sir-um ej-i-Ø ‘I was liking’	սիրում էի
2SG	sir-um e-i-r	սիրում էիր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-um e-Ø-r	սիրում էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-um e-i-nk ^h	սիրում էինք	sir-um ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-um e-i-k ^h	սիրում էիք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-um e-i-n	սիրում էին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Thus in Tbilisi, the auxiliary shows variation in its morphs: /e/ for some inflection cells, while /i/ for other cells. See §9.3.3.1.3.]]

9.3.3.2.2 Present perfect and past perfect

[[The present perfect (Table 32) and past perfect (Table 33) in SEA are formed by periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Tbilisi dialect essentially uses the same strategy but with two differences. First, the converb suffix is /-il/ not /-el/. Second, the auxiliary shows the same changes in its shape as for the indicative present and past.]]

Table 32: Present perfect <լարակատար> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il i-m	սիրիլ իմ	sir-el e-m ‘I have liked’	սիրել եմ
2SG	sir-il i-s	սիրիլ իս	sir-el e-s	սիրել ես
3SG	sir-il e	սիրիլ է	sir-el e	սիրել է
1PL	sir-il i-nk ^h	սիրիլ ինք	sir-el e-ŋk ^h	սիրել ենք
2PL	sir-il i-k ^h	սիրիլ իք	sir-el e-k ^h	սիրել եք
3PL	sir-il i-n	սիրիլ ին	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 33: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il e-i-Ø	սիրիլ էի	sir-el ej-i-Ø ‘I had liked’	սիրել էի
2SG	sir-il e-i-r	սիրիլ էիր	sir-el ej-i-r	սիրել էիր
3SG	sir-il e-i-Ø-r	սիրիլ էր	sir-el e-i-Ø-r	սիրել էր
1PL	sir-il e-i-nk ^h	սիրիլ էինք	sir-el ej-i-ŋk ^h	սիրել էինք
2PL	sir-il e-i-k ^h	սիրիլ էիք	sir-el ej-i-k ^h	սիրել էիք
3PL	sir-il e-i-n	սիրիլ էին	sir-el ej-i-n	սիրել էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

9.3.3.2.3 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 34) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Tbilisi dialect behaves the same, though the 3SG uses a different theme vowel.]]

Table 34: Past perfective or aorist <ლათაოტაჲ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø	უბრეტჲ	sir-e-ts ^h -i-Ø ‘I liked’	უბრეტჲ
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	უბრეტჲრ	sir-e-ts ^h -i-r	უბრეტჲრ
3SG	sir-i-ts ^h -Ø-Ø	უბრეტჲ	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	უბრეტჲ
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	უბრეტჲნჲ	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	უბრეტჲნჲ
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	უბრეტჲჲ	sir-e-ts ^h -i-k ^h	უბრეტჲჲ
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	უბრეტჲნ	sir-e-ts ^h -i-n	უბრეტჲნ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

9.3.3.2.4 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 35) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added to the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Tbilisi dialect follows the same system but with the opposite choice of vowels. The theme vowel is /e/ for the present 3SG, and /i/ elsewhere.]]

Table 35: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m '(if) I like'	սիրեմ
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-Ø	սիրե	sir-i-Ø	սիրի
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k	սիրիք	sir-e-k	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 36) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Tbilisi, the same is used. Note how the theme vowel remains a constant /e/ in the past, unlike the variation in the present.]]

Table 36: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-i-Ø	սիրեի	sir-ej-i-Ø '(if) I liked'	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-Ø-r	սիրեր	sir-e-Ø-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-nk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

9.3.3.2.5 Tenses constructed from the subjunctive: Future and debitive

[[In Tbilisi, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 37). The future and past future are constructed by adding the prefix /ku/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive past are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. I

do not provide morpheme glosses for these forms for space. SEA behaves essentially the same (with the expected difference in theme vowels) and I do not provide its paradigm.]]

Table 37: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Future <აყაანსი>		Past future <ასგეალ აყაანსი>	
1SG	ku sir-i-m	კოლ სირიჲ	ku sir-e-i-Ø	კოლ სირეჲ
	‘I will like’		‘I was going to like’	
2SG	ku sir-i-s	კოლ სირიჲს	ku sir-e-i-r	კოლ სირეჲრ
3SG	ku sir-e-Ø	კოლ სირე	ku sir-e-Ø-r	კოლ სირერ
1PL	ku sir-i-nk ^h	კოლ სირიჲსჲ	ku sir-e-i-nk ^h	კოლ სირეჲსჲ
2PL	ku sir-i-k	კოლ სირიჲჲ	ku sir-e-i-k ^h	კოლ სირეჲჲ
3PL	ku sir-i-n	კოლ სირიჲს	ku sir-e-i-n	კოლ სირეჲს
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	
	Debitive <აყართალორական სერკაჲ>		Debitive past <აყართალორական ასგეალ>	
1SG	piti sir-i-m	აჲთი სირიჲ	piti sir-e-i-Ø	აჲთი სირეჲ
	‘I must like’		‘I should have liked’	
2SG	piti sir-i-s	აჲთი სირიჲს	piti sir-e-i-r	აჲთი სირეჲრ
3SG	piti sir-e-Ø	აჲთი სირე	piti sir-e-Ø-r	აჲთი სირერ
1PL	piti sir-i-nk ^h	აჲთი სირიჲსჲ	piti sir-e-i-nk ^h	აჲთი სირეჲსჲ
2PL	piti sir-i-k	აჲთი სირიჲჲ	piti sir-e-i-k ^h	აჲთი სირეჲჲ
3PL	piti sir-i-n	აჲთი სირიჲს	piti sir-e-i-n	აჲთი სირეჲს
	DEB √-TH-AGR		DEB √-TH-PST-AGR	

[[The debitive forms show an alternative strategy. The previously discussed strategy in Table 37 was to place the particle /piti/ before the inflected verb. The verb carries tense and agreement inflection. In contrast, an alternative strategy (Table 38) is to place the tense and agreement morphology onto the particle /piti/. The verb is then in a constant shape that’s likely a non-finite participle: /sir-i/ for ‘to like’. Agreement is thus mobile.]]

Table 38: Alternative forms for the debitive of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect with mobile agreement

	Debitive <պարտաւորական ներկայ>		Debitive past <պարտաւորական անցեալ>	
1SG	pit-i-m sir-i ‘I must like’	պիտիմ սիրի	pit-e-i-Ø sir-i ‘I should have liked’	պիտէի սիրի
2SG	pit-i-s sir-i	պիտիս սիրի	pit-e-i-r sir-i	պիտէիր սիրի
3SG	pit-i-Ø sir-i	պիտի սիրի	pit-e-Ø-r sir-i	պիտէր սիրի
1PL	pit-i-nk sir-i	պիտինք սիրի	pit-e-i-nk sir-i	պիտէինք սիրի
2PL	pit-i-k ^h sir-i	պիտիք սիրի	pit-e-i-k ^h sir-i	պիտէիք սիրի
3PL	pit-i-n sir-i	պիտին սիրի	pit-e-i-n sir-i	պիտէին սիրի
	DEB-?-AGR √-?		DEB-?-PST-AGR √-?	

[[Adjarian does not state if the verb in this alternative strategy is a specific participle, or if all verbs show the same type of final vowel. It is also unclear to me what is the proper glossing for the inflected forms of the particle /piti/. The second vowel alternates between /i, e/ in exactly the same way as the theme vowel of the verb ‘to like’ in the above paradigms. It is unclear to me if the second vowel in this particle is thus still the same debitive morpheme, or if it is a theme vowel, or even some other morpheme.]]

9.3.3.2.6 Other tenses derived from participles

[[Adjarian provides a paradigm for something he calls the ‘debitive past perfect’ (Table 39). It consists of the debitive particle /piti/, plus what appears to be the perfective converb with /-il/, and then the past auxiliary. He does not explain what this construction is supposed to mean.]]

Table 39: Debitive past perfect <պարտաւորական գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

1SG	piti sir-il e-i-Ø	պիտի սիրիլ էի
2SG	piti sir-il e-i-r	պիտի սիրիլ էիր
3SG	piti sir-il e-Ø-r	պիտի սիրիլ էր
1PL	piti sir-il e-i-nk ^h	պիտի սիրիլ էինք
2PL	piti sir-il e-i-k ^h	պիտի սիրիլ էիք
3PL	piti sir-il e-i-n	պիտի սիրիլ էին
DEB √-PERF.CVB AUX-PST-AGR		

9.3.3.2.7 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 40). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that the sequence /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers use only the suffix /-ek^h/ without the aorist stem. The prohibitive is marked by only adding the proclitic /mi/ before the verb]]

[[Tbilisi uses the same strategy for the imperative 2PL. For the 2SG, the post-root vowel is /e/. It is unclear if this /e/ is a special agreement morpheme or if it is the theme vowel. For the prohibitive though, Tbilisi ends up using /i/ for the 2SG, and /ek^h/ for the 2PL. Thus, the imperative and negative imperative (prohibitive) are not obviously connected.]]

Table 40: Imperative and negative imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA ‘like!’ and ‘do not like!’		
IMP 2SG	sir-é	սիրե՛	sir-ir	սիրիր	√-IMP.2SG
IMP 2PL	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցե՛ք	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
			sir-ek ^h	սիրեք	√-IMP.2PL
PROH 2SG	mí sir-i	մի՛ սիրի	mi sir-ir	մի սիրիր	PROH √-IMP.2SG
PROH 2PL	mí sir-ek ^h	մի սիրեք	mi sir-e-ts ^h -ek ^h	մի սիրեցեք	PROH √-TH-AOR-IMP.2PL
			mi sir-ek ^h	մի սիրեք	PROH √-IMP.2PL

9.3.3.2.8 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 41. Note that present participle is also called the subject partici-

ple. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with /-ats/ and a perfective converb with /-el/.]]

Table 41: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

		Tbilisi		cf. SEA		
Infinitive	անորոշ	sir-i-l	սիրիլ	sir-e-l	սիրել	√-TH-INF
Present	ներկայ	sir-oṣ	սիրոզ	sir-oṣ	սիրող	√-SPTCP
Past	անցեալ	sir-il	սիրիլ	sir-el	սիրել	√-PERF.CVB
		sir-i	սիրի			√-PERF.CVB
		sir-ats	սիրած	sir-ats	սիրած	√-RPTCP
Future	ապանի	sir-e-l-u	սիրելու	sir-e-l-u	սիրելու	√-TH-INF-FUT.CVB
		sir-e-l-ats ^h u	սիրելացու			√-TH-INF-?

original page number 57

9.3.3.3 Other conjugation classes

The other conjugations follow this pattern for the most part. The present, imperfective, and the future use the same strategy. It is only the past perfective and the imperative which have their own construction, in accordance with Classical Armenian.

[[Adjarian means that the past perfective and imperative have class-specific construction rules, similar to CA and to SEA. Table 42 shows the paradigm for the I-Class. The I-Class with theme vowel /-i-/ does not exist in SEA, but it does in SWA. For easier contrast, we contrast Tbilisi with SWA.]]

Table 42: Past perfectives (aorists) and imperatives for the I-Class verb /-il/ <ჲლ> ‘to live’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SWA	
Infinitive			√-TH-INF abr-i-l ‘to live’	ააჲრჲლ
Past perfective	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	
1SG	apr-e-ts ^h -a-∅	ააჲრეტგა	abr-e-ts ^h -a-∅	ააჲრეტგაჲ
2SG	apr-e-ts ^h -a-r	ააჲრეტგარ	abr-e-ts ^h -a-r	ააჲრეტგარ
3SG	apr-e-ts ^h -a-v	ააჲრეტგაჲ	abr-e-ts ^h -a-v	ააჲრეტგაჲ
1PL	apr-e-ts ^h -a-nk ^h	ააჲრეტგანჲ	abr-e-ts ^h -a-ŋk ^h	ააჲრეტგანჲ
2PL	apr-e-ts ^h -a-k ^h	ააჲრეტგაჲ	abr-e-ts ^h -a-k ^h	ააჲრეტგაჲ
3PL	apr-e-ts ^h -a-n	ააჲრეტგან	abr-e-ts ^h -a-n ^h	ააჲრეტგან
Imperative	√-TH-(AOR)-AGR		√-TH-(AOR)-AGR	
2SG	apr-i-∅	ააჲრჲ	abr-i-r	ააჲრჲრ
2PL	apr-e-ts ^h -ek ^h	ააჲრეტგტჲ	abr-e-ts ^h -a-k ^h	ააჲრეტგტჲ
			‘live!’	
Prohibitive	PROH √-TH(?) -AGR		PROH √-TH-AGR	
2SG	mí apr-i-∅	მჲ’ ააჲრჲ	mi abr-i-r	მჲ ააჲრჲრ
2PL	mí apr-e-k ^h	მჲ’ ააჲრტჲ	mi abr-i-k ^h	მჲ ააჲრტჲ
			‘do not live!’	

[[Another class is the irregular infixed verbs that end in the morph sequence /-n-i-l/. The /n/ is synchronically a meaningless stem-extender that is deleted in the past perfective. In SEA, the theme vowel /i/ is replaced by /e/. We show just the Tbilisi and SWA paradigms for illustration (Table 43).]]

Table 43: Past perfectives (aorists) and imperatives for the infixed verb /has-/ ‘to reach’ and /hak^h-/ ‘to wear’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SWA	
Infinitive			√-VX-TH-INF has-n-i-l ‘to reach’	hասսիլ
Past perfective	√-PST-AGR		√-PST-AGR	
1SG	has-a-∅	hասսա	has-a-∅ ‘I reached’	hասսայ
2SG	has-a-r	hասսար	has-a-r	hասսար
3SG	has-a-v	hասսավ	has-a-v	hասսաւ
Infinitive			√-VX-TH-INF hak ^h -n-i-l ‘to wear’	hագսիլ
Imperative	√-TH-(AOR)-AGR		√-TH-(AOR)-AGR	
2SG	hak ^h -i-∅	hաքի՛	hak ^h -i-r	hագիր
2PL	hak ^h -ék ^h	hաքէ՛ք	hak ^h -ék ^h ‘wear!’	hագէք
Prohibitive	PROH √-VX-TH(?) -AGR		PROH √-VX-TH-AGR	
2SG	mí hak ^h -n-i-∅	մի՛ hաքնի	mi hak ^h -n-i-r	մի hագնիր
2PL	mí hak ^h -n-e-k ^h	մի՛ hաքնէք	mi hak ^h -n-i-k ^h ‘do not wear!’	մի hագնիք

[[The A-Class uses the theme vowel /-a/ and it is found in both SEA and Tbilisi. The two dialects utilize the same strategies for the perfective and imperative. Though in the prohibitive, SEA just uses the particle /mi/ plus the imperative, while Tbilisi uses the particle and a different sequence of verbal suffixes (Table 44).]]

Table 44: Past perfectives (aorists) and imperatives for the A-Class ‘to stay’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			$\sqrt{-\text{TH-}}\text{INF}$ mən-a-l ‘to stay’	მნაღ
Past perfective	$\sqrt{-\text{AOR-PST-AGR}}$		$\sqrt{-\text{AOR-PST-AGR}}$	
1SG	mən-a-ts ^h -i-Ø	მნაღჲ	mən-a-ts ^h -i-Ø ‘I stayed’	მნაღჲ
2SG	mən-a-ts ^h -i-r	მნაღჲრ	mən-a-ts ^h -i-r	მნაღჲრ
3SG	mən-a-ts ^h -Ø-Ø	მნაღ	mən-a-ts ^h -Ø-Ø	მნაღ
1PL	mən-a-ts ^h -i-nk ^h	მნაღჲნჲ	mən-a-ts ^h -i-ŋk ^h	მნაღჲნჲ
2PL	mən-a-ts ^h -i-k ^h	მნაღჲჲ	mən-a-ts ^h -i-k ^h	მნაღჲჲ
3PL	mən-a-ts ^h -i-n ^h	მნაღჲნ	mən-a-ts ^h -i-n ^h	მნაღჲნ
Imperative	$\sqrt{-\text{TH-(AOR)-AGR}}$		$\sqrt{-\text{TH-(AOR)-AGR}}$	
2SG	mən-á-Ø	მნაʼ	mən-a-Ø	მნა
2PL	mən-a-ts ^h -ék ^h	მნაღტʼჲ	mən-a-ts ^h -ek ^h ‘stay!’	მნაღტჲ
Prohibitive	PROH $\sqrt{-\text{TH}(?)\text{-AGR}}$		PROH $\sqrt{-\text{TH-(AOR)-AGR}}$	
2SG	mí mən-a-Ø	მიʼ მნა	mi mən-a-Ø	მი მნა
2PL	mí mən-a-k ^h	მიʼ მნაჲ	mi mən-a-ts ^h -ek ^h ‘do not stay!’	მი მნაჲ

[[Inchoative verbs end in /-nal/ (Table 45). The aorist patterns the same across Tbilisi and SEA. But the prohibitive again uses different suffixes for Tbilisi. Note that I suspect the Tbilisi verb is a reflex of Classical Armenian /heranal/ <հեռանալ> ‘to go away’ but I am not sure.]]

Table 45: Past perfectives (aorists) and imperatives for the inchoative ‘to go away’ (?) in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			√/-LV-INCH-TH-INF her-a-n-a-l ‘to go away’	հեռանալ
Past perfective	√/-AOR-PST-AGR		√/-AOR-PST-AGR	
1SG	hir-a-ts ^h -a-∅	հիռացա	her-a-ts ^h -a-∅ ‘I went away’	հեռացա
2SG	hir-a-ts ^h -a-r	հիռացար	her-a-ts ^h -a-r	հեռացար
3SG	hir-a-ts ^h -a-v	հիռացավ	her-a-ts ^h -a-v	հեռացավ
Imperative	√/-LV-AOR-AGR		√/-LV-AOR-AGR	
2SG	hir-a-ts ^h -i	հիռացի՛	her-a-ts ^h -ir	հեռացիր
2PL	hir-a-ts ^h -ék ^h	հիռացե՛ք	her-a-ts ^h -ek ^h ‘go away!’	հեռացեք
Prohibitive	√/-LV-INCH-TH-AGR		√/-LV-AOR-AGR	
2SG	mí hir-a-n-a-k ^h	մի՛ հիռանա	mí her-a-ts ^h -ir	մի հեռացիր
2PL	mí hir-a-n-a-k ^h	մի՛ հիռանաք	mí her-a-ts ^h -ek ^h ‘do not go away!’	մի հեռացեք

9.4 Literature

As of now, there have been three studies on the Tbilisi dialect. The first was by Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդեան), in the beginning of his published work on Sayat Nova (Սայեաթ-Նովա) (Ախվերդեան 1852: 1-41), and almost everywhere after that in a note. The second is by the Armenologist Petermann (1867). The third is the work by Armenologist Thomson (Томсонъ; [[*modern Russian*: Александр Томсон]]) in Russian (Томсон 1890).⁴ This work was summarized in German by L. Patrubani in the periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, volume 1, page 289-302.

Besides these, there are many works that are written in the Tbilisi dialect, mostly in comedies. From these, we mention the main ones.

original page number 58

⁴[[*Adjarian's original citation is an abbreviation: Грам. современ. Армянского языка гор. Тифлис* Բեդրապուրկ 1890.]]

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Tbilisi dialect
  - Գեորգ Տեր-Աղեքսանդրեան
    - * Թիֆլիսեցոց մտաւոր կեանքը (հաւաքածու Բանաւոր գրականութեան). Թիֆլիս, 1885
    - * Ուխտագնացութիւն ի Թելէթ. Կռունկ 1860, page 898-922
  - Գեորգ Ախվերդեան - Սայեաթ-Նօվա. Մոսկվա, 1852
  - Գաբրիէլ Սունդուկեանց - Պէպօ. Թիֆլիս, 1876
    - * Խաթաբալա. Թիֆլիս, 1881
    - * Քանդած օջաւ. Թիֆլիս, 1882
    - * Էլի մէկ զոհ. Թիֆլիս, 1884
    - * Գիշերվա սարբը խեր Է. Թիֆլիս, 1881
    - * Օսկան Պետրովիչը դժուխկումը
  - Երեցփոխեան Գ. - Ա՛յ քեզ օյին. Թիֆլիս, 1886
  - Եսայեան Յարութիւն - Սօնայի նշանդրեքը. Թիֆլիս, 1904
  - Պատկանեան Միքայէլ 6 -- Միջի մարդ կամ Մօցիքով. Թիֆլիս. 1859
  - Տեր-Գրիգորեան Միքայէլ
    - * Նինօյի նշնիլը
    - * Վույ քի իմ վէչեր
    - * Պէպօյի ակճուր
    - * Պառաներուն խրատ
    - * Էս էլ քի մօցիքութիւն
  - Փուզինեան Նիկողայոս - Դալալ Ղազօ
  - Փառնակէս - Գրականական երեկոյ. Թիֆլիս, 1886
  - Սարգիս - Ռուստավէլի. Ընծու մորթի հագաղ մարդ. Կռունկ, 1860
  - Քախկըցի Դաբաղ Ղազօի մասլտաթը. Կռունկ, 1862, page 454-498

- Գեօ Աւետիսով - Քախկըցի Շաքար Մանուշակեանցի բարովագրի ջուղաբը. Կոռնկ, 1862, page 135-152

Besides these, there are many small funny articles that have been published in Tbilisi periodicals, especially in *Խաթաբալայ* [*Khatabala*] and *Hayeli* (Հայելի [*Mirror*]), which we thought would be superfluous to discuss in detail.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 227).*]]

9.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

9.5.1 Sample 1

Adjarian’s note: Սայեաթ-Նովա (page 139)

Պատկիրըդդ դ’ալամով քաշած, Թահիրդ օանգէ ոանգ իս անում.
Էրեսիդ խալըն ծածկում է մագիրըդ, խափանգ իս անում.
Բացվիլ իս կարմիր վարթի պէս, բըլբուլի հիգ հանգ իս անում.
Ակոնքըդ օսկումըն շարած, պըռօշըդ մահանգ իս անում:

Էրեսըդ նուր լուսնի նման՝ քանի կեհա՝ կու բօլըրվի.
Դաստա մաղըդ նամ չի ուգի, առանց հուսիլ կու օլըրվի.
Էնդու համա քու տէնօղըն իր ճամփեմէն կու մօլըրվի
Յիփ մըտնում իս մեջլիսումըն, շանգ շուփի շաբանց իս անում:

---

original page number 59

Էրեսըդ տէսնելու գուքան քաղաք քախկօվ, գիդ գիդի պէս.
Մեռնողըն քիգմէն կու առնէ անմահական դիգ, դիգի պէս.
Յիփ տիգեմէդ ժաժ իս գալի, շըխշըխկում իս ջիղջիղի պէս.
Ինչ կ’օնիս սանթուր, քամանչէն. գուքսըդ չօնգուր, չանգ իս անում:

Ծուցիդ մէչէն վարթ, մանիշակ. սընթուլ ու սուսան իս շինի.
Քու տերըն բագըն ի՛նչ կ’օնէ, քու հուտըն ռեհան իս շինի.
Քամին մէչըն անց է կէնում մասիրըդ յեքան իս շինի.
Աշխարքըն ծօվ, դուն մէչըն նավ ման իս գալի, լանգ իս անում:

9.5.2 Sample 2

Adjarian's note: Էլի մէկ զոհ, page 1-4

- Եսէնգ Էլ իր ասածի՛. «հա ու չէ» բէ իմանում Է՛լի:
- Բթխիխտ խօ չի՞ս կանա անի խէխճին. տեսնում իս չէ ուզում, զօռօլ բան կուլի՛:
- Չէ՛նդ, զէ՛նդ, դիփ քու միզն Է, Բարբարէ, վուր Էսէնգ դ՛այիմ Է կանգնած:
- Վունց չէ, մէ իմ խիլքօլ Է ապրում, մէկ Էլ քու խիլքօլ:
- Յիս Էլ Էտ իմ ասում Է՛, վուր ինչ ուզից՝ հիդը գրանցիր. ի՛նչ ասավ հիդը բանի տվիր ու վիրչը բերիր Էն տիդը, վուր վունց հօրն Է լսում, վունց մօրը:
- Թէ կի նա իր հօր վրա Էլ ու մօր վրա Էլ խէլօք Է, յիս ի՛նչ անիմ Էտումը, քա՛:
- Ա՛յ, ա՛յ, Էտէնց իս խօսում դիփ վուր իրան Էլ իս գժվէցնում Է՛:
- Դուն թէ գժվէցնում իս, թէ չէ յիս իսկի Էլ չիմ գժվէցնում:
- Ի՛նչ, ի՛նչ... յի՞ս իմ գժվէցնո՛ւմ. արի ու հիդը խօսի:
- Բաս ի՛նչ իս անում. ամալ աշքարա ասում Է վուր չէ ուզում, դուն կի ուզոմ իս զօռօլ ուզիլ տա. ավար վո՛ւր խէլօքը կու լսէ. հա գժվէցնիլ Է ու գժվէցնիլ:
- So, Ստէփան Դանէլիչը, Ստէփան Դանէլիչը, Էն միյօսներու տերը, ախչիկ ըլի տալի ազանչաքօլ պաղանտաքօլ, Էնդ՛ադա փուղ ու բաժնքօլ ու խէլօքը չուզէ՛: Տօ՛, հազիր ասիս թէ՛ վո՛ւր խէլօքը չի ուղի՛:
- Ի՛նչ անիմ. խօ տէ՛սնում իս վուր նրա ուշկ ու միտքը մնաին Է:
- Յիս նրան մնանի կու շանց տամ. հալա մէ մուլափ տա:

---

original page number 60

Էսէնց Էլ օ՛յին. մարթ ծիյեմէն վեր գա իշին նտսի՛. մարթ խալ ու խալիչէն թողնէ գեղնի վրա գլօրվի՛... Տեր օղօրմած Աստուծ... Ը՛մ, Յա՛գօր Սիմօնիչ, Է՞ս Էր քու մտկումն Է՛լի... Էնքան Էկավ ու գնաց, Էնքան տարավ ու Էրի (Եբեր), ինչրու աղունակի պէս, Էրէխիս խիլքեմէն արավ իստակ: Բաս թէ յիս քու տակը մնացի, Յագօր Սիմօնիչ, Էլ յիս մարթ չիմ ըլի, Էլ Էս գդակը գլխիս գդակ չի ըլի... Էս ի՛նչ ընտիր մօղա Էկավ, ա՛խպեր, թէ յաղի (օտար) տանը յաղի տղէն տուն ու գուս անէ, ճաշ գնա, իրիգուն գնա, ախչկա հիգ սագ ու բագ (խօսակցիլ) անէ, կ՛օսիս նրա բիծու (հօրեղբայր) տղէն ըլի, ի՛նչ Է հարեֆնիր ինք, կ՛օսէ. հարեվնիր չդառան՝ ցավ դառան. յիրգնուց պատիժ Էկան գլխիս Է՛լի: Դուն Էլ ամէն սահաթի Էս ճաշ սարքէ նրանց համա, Էս մուրաբէք (քաղցրաւենիք) մօղ տար, Էս միրք առնուլ տու... Է՞ս Էիր ուզում Էլի: Աստուծ քիգ կու հարցնէ, քի՛գ, Բարբարէ, Միխէիլի գժվէցնօղը բաշտան ջեր (առաջին անգամ) դուն իս:

- Ի՛նչ հանգն իս խօսում, ա՛ մարթ. դուն վուր հեր իս, իս մեր չի՛մ. դուն վուր ուզում իս Միխէիլի լավութիւնը, յիս չիմ յուզո՛ւմ: Տեսնում իս իր ասածն Է: Ախար վրէն չարանում իս, Էն խիլքի տերն Է վուր վախենա՛:
- Բարեմց ասա ձեռներուն Էլ պաչ անիմ Է՛լի:

– Օ՛վ է ասում վուր ձեռին պաչ անիս, ամա ամազ իս արի, աշխատանք իս քաշի, ուսում իս տվի, բերիլ իս մարթ իս շինի. քա, թօղ հ՛նչ քեփը տա էն անէ է՛, քի՞զ ինչ:

Chapter 10

Karabakh

---

original page number 61

10.1 Background

Among the 31 New Armenian dialects, the largest and the most widespread is the Karabakh dialect. Its borders go in the north until the final edges of the Caucasus, in the south until Tabriz, in the east until the shores of the Caspian Sea, in the west until Lake Sevan and the borders of the dialects of Yerevan and Karin.

The Karabakh dialect has likewise gone further beyond these borders to far away places. In Asia Minor, next to Smyrna and Aydın there is an old Armenian settlement. One or two centuries ago, the people of this settlement came from Karabakh and established those lands. Although this community has for the most part become Turkish-speaking, there are two places (Burdur and Ödemiş) which still have not lost their native dialect.

Because the Karabakhians are a very tall, very mercantile, clever, capable, and entrepreneurial people, they have recently crossed to the other side of the Caspian sea and came to the various cities of Turkistan, Tatarstan and Manchuria, such as Krasnovodsk, Samarkand, Tashkent, and so on. But because these are not established migrant communities yet, we have not included them in our borders.

In this way, the main places where the Karabakh dialect is spoken are the following: Shushi, Gandzak, Nukha, Baku, Derbent, Shamakhi villages, Agstafa, Dilijan, Gharakilisa, Gazakh province, Bolnis-Khachini, in Persia the entire province of Karadagh, the northern part of Tabriz in the Armenian-populated village of Mujumbar, the Lilava district of Tabriz which is a settlement of Mujumbar and Karadagh, also in Ottoman Turkey in Ödemiş and Burdur.

For a dialect that is so widespread, it would not be possible for the dialect to maintain its unity, and it would naturally develop many subdialects. But the Karabakh dialect is not like this. Baku, Shamakhi villages, ...

---

original page number 62

... Derbent, Nukha and its villages, and Bolnis-Khachini are largely the same as the Shushi dialect. Only Gandzak differs from the main dialect, which has purer forms; and because of this, the Gandzak subdialect is in the middle between the Karabakh and Yerevan dialects. Pure subdialects are Karadagh and Gazakh, which we later talk about individually.

10.2 Phonology

10.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Karabakh is rich both in its vowels and consonants. It has in total 46 sounds.

10.2.1.1 Monophthong vowel inventory

[[It has the monophthong vowels in Table 1.]]

Table 1: Monophthongal vowels of the Karabakh dialect

/i/ <ի>	/ɤ/ <իԼ>			/u/ <ու>
/e/ <ե>	/æ/ <եօ>	/ə/ (?) <ըե>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
/æ/ <ւի>				/ɑ/ <ա>

[[Note the vowel <ըե> which is quite difficult to understand. Adjarian and other Armenian sources describe this vowel as a midpoint between /ə/ and /e/, and that it forms minimal pairs with /ə/ (Սարգսյան 2013: 6-7). Auditorily however, it is not clear what acoustic cues are used by dialectologists to create this description. I have found the following contradictory information:

- Adjarian implies this sound is a monophthong. But others have said this is a diphthong (Դավթյան 1966: 16).
- In his earlier work, Adjarian says this sound is the same as the French letter <é>, suggesting that the <ը, ըե> contrast is between /ɛ, e/ (Աճառեան 1901: 7)
- Bert Vaux reports that such a vowel sounds like a backed schwa and easily confusable as a /we, ʷe/ sequence. In the Karabakh varieties that he has listened to, he perceives this vowel as a lax [e] preceded by a velarized consonant.

- Victoria Khurshudyan reports that this vowel is backer than the schwa, and that it is close to Russian <ы> /ɨ/.
- A speaker from Karabakh told me that, for her, the sounds /ə/ and <ը> are interchangeable, and that <ը> feels like a diphthong but with the schwa part shorter.
- In some of the few acoustic samples that I could find, I sense that this vowel had a wide variation of pronunciations – sometimes it sounds lower, higher, or with an offglide /j/ – it has been hard for me to pinpoint it down to a single type of central vowel.

For this translation, I treat the closest IPA approximation as /ə/ – an /ə/ with some fronting. Previous transcriptions that I have come across include <ɛ> (Adjarian 1909: 25). The Karabakh dialect is not moribund, so future work could look into the exact acoustic values of this vowel.]]

10.2.1.2 Diphthong vowel inventory

[[Karabakh has the diphthong vowels in Table 2.]]

Table 2: Diphthongal vowels of the Karabakh dialect

/eᵢ/ <էյ>	/oᵢ/ <օյ>	/uᵃ/ <ուա>
-----------	-----------	------------

10.2.1.3 Consonant inventory

[[It has the consonants in Table 3.]]

Table 3: Consonants of the Karabakh dialect

	Labial			Coronal				Dorsal/Back		
Stops	/b/	/p/	/p ^h /	/d/	/t/	/t ^h /		/g/	/k/	/k ^h /
	<p>	<u>	<ɸ>	<ŋ>	<u>	<ɸ>		<q>	<ɭ>	<ɸ>
Affricates								/g ^j /	/k ^j /	/k ^h ^j /
								<qj>	<ɭj>	<ɸj>
				/d͡z/	/t͡s/	/t͡s ^h /				
				<ɖ>	<ɖ>	<g>				
Fricatives				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃ ^h /				
				<ʒ>	<ɖ>	<ɣ>				
	/v/			/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/	/h/
	<ɸ>			<u>	<q>	<ɣ>	<ɖ>	<ɸ>	<ɭ>	<h>
Sonorants	/m/	/n/								/ç/
	<ɸ>	<u>		<ɸ>	<n>	<ɭ>	<ɣ>			<hɣ>

[[Acoustic data on the consonants of the Shushi and Nukha subdialects are available in Adjarian (1899), translated in §2.]]

10.2.2 Stress and vowel deletion

As in the Yerevan and Tbilisi dialects, the Karabakh dialect places stress on the penultimate syllable. In these two other dialects, the change in stress did not cause other changes. But in the Karabakh dialect, this change has caused the loss of vowels. Every vowel that is found before stress is either turned into a schwa /ə/ <ɸ> or completely lost (Table 4).¹

¹[[The word ‘swallow’ in Classical Armenian was <ծիծեռն> /tsitserən/. The form I provide is hypothetical, but Adjarian treats it as non-hypothetical.]]

Table 4: Penultimate stress and vowel deletion in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘gospel’	awetarán	աւետարան	əvətáran	ըվըտա՛րան	avetarán	ավետարան
‘request’	aɬatʃánk ^h	աղաչանք	əɬatʃ ^h ank ^h	ըղա՛չանք	aɬatʃánk ^h	աղաչանք
‘request’	nawakatík ^h	նաւակատիք	nəvəkátəig ^l	նըվըկա՛տեյգ	navakatík ^h	նավակատիք
‘fawning’	erespaftut ^h iún	երեսպաշտութիւն	ərəspəftót ^h un	ըրըսպըշտո՛թուն	jerespaftut ^h iún	երեսպաշտութիւն
‘today’	ajsúr	այսօր	sor	սօր	ajsór	այսօր
‘swallow’	tsitsernák	ծիծեռնակ	ts ^h əts ^h érnak	ցըցէ՛ռնակ	tsitsernák	ծիծեռնակ
‘razor’	atseli	ածելի	tsili	ծի՛լի	atseli	ածելի
‘pigeon’	aṭayni	աղաւնի	jəxónəig ^l	յըղօ՛նեյգ	aṭavni	աղավնի
‘evening’	erekóĭ	երեկոյ	rýgv	րի՛ւզիւ	jerekó	երեկոյ

10.2.3 Sound changes

Of the splendid phonetic changes in the dialect, we mention the following important ones.

10.2.3.1 Monophthong vowel changes

10.2.3.1.1 Classical Armenian /a/ <u> <w>

Classical Armenian /a/ <u> remained /a/ <u> for the words in Table 5.

Table 5: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /a/ <u> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘thick’	t ^h ándzər	թանձր	t ^h ándzər	թանձըր	t ^h ándzər	թանձր
‘to rise’	bardzranál	բարձրանալ	bəts ^h əránal	պըցըրանալ	barts ^h ranál	բարձրանալ
‘account’	hamár	համար	məhar	մըհար	hamár	համար

Classical Armenian /a/ <u> became /æ/ <ü> for the words in Table 6.

Table 6: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /æ/ <ü> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘tail’	agí	ազի	hæk ^h y	հա՛յքի	agí	ազի
‘field’	ánd	անդ	hænd	հանդ	ánd	անդ
‘good’	láu	լաւ	læv	լա՛վ	láv	լաւ
‘lightning’	kaĩtsákən	կայծակն	kætsæk	կա՛ծակ	kaĩtsák	կայծակ
‘spring’	garún	գարուն	kʲærunk ^h	կյա՛րունք	garún	գարուն

Classical Armenian /a/ <u> became /e/ <t> for the words in Table 7.

Table 7: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /e/ <t> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘thin’	barák	բարակ	pérak	պե՛րակ	barák	բարակ
‘thing’	ban	բան	pen	պե՛ն	ban	բան
‘cotton’	bambák	բամբակ	pémbak	պե՛մբակ	bambák	բամբակ
‘turtle dove’	tatrák	տատրակ	tétrak	տե՛տրակ	tatrák	տատրակ
‘water-mill’	d̂žərałáts ^h	ջրաղաց	t̂jékałts ^h	ճե՛ղաց	d̂žərałáts ^h	ջրաղաց
‘empty’	datárk	դատարկ	tértak	տե՛րտակ	datárk	դատարկ
‘to conquer’	jałt ^h él	յաղթել	jéχnel	յե՛խնել	haχt ^h él	հաղթել

10.2.3.1.2 Classical Armenian /e/ <t>

Classical Armenian /e/ <t> remained /e/ <t> for the words in Table 8.

Table 8: Change from Classical Armenian /e/ <t> to /e/ <t> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘wife’s father’	anér	աներ	háner	հա՛ներ	anér	աներ
‘grave’	gerezmán	գերեզման	kʲərézman	կյըրե՛զման	gerezmán	գերեզման
‘thirty’	eresún	երեսուն	ərésun	ըրե՛սուն	jeresún	երեսուն
‘hand’	dzer-k ^h (plural)	ծեռք	tserk ^h	ծեռք	dzerk ^h	ծեռք
‘mouth’	berán	բերան	péran	պե՛րան	berán	բերան

Classical Armenian /e/ <ե> became /ə/ <ը> for the words in Table 9, though some Karabakh villages use /ə/ <ը>.

Table 9: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /ə/ <ը> or /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘you.PL.DAT’	d̄zez	ծեզ	tsəz	ծըեզ	d̄zez	ծեզ
			tsəz	ծըզ		
‘our’	mer	մեր	mər	մըեր	mer	մեր
			mər	մըր		
‘big’	mets	մեծ	məts̄ts̄	մըեծծ	mets	մեծ
			məts̄	մըծ		
‘bridegroom’	p ^h esáĭ	փեսայ	p ^h əsa	փըե՛սա	p ^h esá	փեսա
			p ^h əsa	փըսա		
‘to die’	meranél	մեռալուել	mə̀rnel	մըե՛ռլուել	mernél	մեռլուել
			mə̀rnel	մըռլուել		

Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> for the words in Table 10. This happens at the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words.

Table 10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘church’	ekelets ^h í	եկեղեցի	jéxtse	յե՛խծե	jekelets ^h í	եկեղեցի
‘sky’	erkín-k ^h (plural)	երկինք	jérgink ^h	յե՛րգինք	jerking ^h	երկինք
‘ox’	ézən	եզն	jéznə	յե՛զնը	jez	եզ
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for some words (Table 11a). This changes happens especially in those words where the Classical Armenian form had two subsequent /e/ <ե> sounds (Table 11b).

Table 11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a. ‘thread’	t ^h el	թել	t ^h il	թիլ	t ^h el	թել
‘sun’	aregákən	արեգակն	ərík ^h nak	ըրիճյակ	aregák	արեգակ
‘more’	arawél	առավել	ívil	իՎիլ	aravél	առավել
b. ‘ladle’	ſerép ^h	շերեփ	ſírep ^h	շի՛րեփ	ſerép ^h	շերեփ
‘daytime’	ts ^h erék	ցերեկ	ts ^h írek	ցի՛րեկ	ts ^h erék	ցերեկ
‘face’	erés	երես	íres	ի՛րես	jerés	երես
‘leaf’	teréu	տերու	tírev	տի՛րել	terév	տերու
‘three’	erék ^h	երեք	írek ^h	ի՛րեք	jerék ^h	երեք
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթել	t ^h it ^h ev	թի՛թել	t ^h et ^h év	թեթել

10.2.3.1.3 Classical Armenian /ē/ <ե>

Classical Armenian /ē/ <ե> became /e/ <ե> for the words in Table 12.

Table 12: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /e/ <ե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘gum’	χēz	խեժ	χézna	խե՛ժնը	χez	խեժ
‘female’	ēg	եգ	ek ^h j	եքյ	eg	եգ
‘fox’	a <u>u</u> .ēs	աղուես	áxves	ա՛ղվես	axvés	աղվես
‘donkey’	ēf	եշ	ef	եշ	ef	եշ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /ə/ <ը> for the words in Table 13.

Table 13: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘half’	kēs	կես	kə̌s	կըես	kes	կես
‘point’	kēt	կետ	kə̌t	կըետ	ket	կետ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 14.

Table 14: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘heap’	dēz	դեզ	tiz	տիզ	dez	դեզ
‘silver rod’	ʃəɾēʃ	շոճ	ʃriʃ	շոիշ	ʃəɾeʃ	շոճ

10.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> remained /i/ <ի> for the words in Table 15.

Table 15: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nine’	ínən	ինն	innə	ի՛նն	ínən	ինն
‘full’	lí	լի	líjnə	լի՛յն	lí	լի
‘louse’	odʒíl	ոջիլ	vítʃ ^h il	վի՛չիլ	votʃ ^h il	ոջիլ
‘wine’	gíní	գինի	kíni	կի՛նի	gíní	գինի
‘what’	intʃ ^h	ինչ	hintʃ ^h	հի՛նչ	intʃ ^h	ինչ
‘chickpea’	sisérən	սիսեռն	sísernə	սի՛սեռն	sisér	սիսեռն

Classical Armenian /i/ <ի> became /e/ <ե> for the words in Table 16.

Table 16: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /e/ <ե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nose’	k ^h it ^h	քիթ	k ^h et ^h	քեթ	k ^h it ^h	քիթ
‘year’	táɾí	տարի	táɾe	տա՛րե	táɾí	տարի
‘church’	ekelētʃ ^h i	եկեղեցի	jéχtse	յե՛խծե	ekelētʃ ^h i	եկեղեցի
‘yellow’	deḡín	դեղին	téʁen	տե՛ղեն	deḡín	դեղին
‘barley’	garí	գարի	k ^j óere	կյե՛օրե	garí	գարի
‘bitter’	leḡí	լեղի	læ	լե	leḡí	լեղի
‘five’	hing	հինգ	heng ^j	հենգ	hing	հինգ

Classical Armenian /i/ <ի> became /ə/ <ը> for the words in Table 17.

Table 17: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘one’	mi	մի	məɾ	մըր	mi	մի
‘oak’	kaɫní	կաղնի	káɫnə	կա’ղնը	kaɫní	կաղնի
‘month’	amís	ամիս	áməɫs	ա’մըս	amís	ամիս
‘meat’	mis	միս	məɫs	մըս	mis	միս
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsəɾan	ծը’րան	tsirán	ծիրան
‘heart’	sirt	սիրտ	səɾt	սըրտ	sirt	սիրտ

10.2.3.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> remained /o/ <ո> for the words in Table 18.

Table 18: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o/ <ո> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘ash’	moχír	մոխիր	móχer	մո’խըր	moχír	մոխիր
‘kernel’	koríz	կորիզ	kórəz	կո’րըզ	koríz	կորիզ
‘wheat’	ts ^h oréán	ցորեան	ts ^h óren	ցո’րեն	ts ^h orén	ցորեն

Classical Armenian /o/ <ո> became /œ/ <ե> for the words in Table 19, but only next to the sounds /ɾ, ɾ, ɣ/ <ր, ռ, ղ>.²

²[[It is unclear though if the vowel has to be next to those sounds in the Classical Armenian form vs. the modern form. (?)]]

Table 19: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /œ/ <to> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘to twist’	olorél	ոլորել	həllœrel	հըլլեօ՛րել	volorél	ոլորել
‘valley’	ḏzor	ծոր	tsœr	ծեօր	ḏzor	ծոր
‘four’	ṭʰors	չորս			ṭʰors	չորս
	ṭʰork ^h	չորք	ṭʰœrk ^h	չեօրք		
‘plum’	salor	սալոր	ʃəllœr	շըլլեօր	salor	սալոր
‘thief’	goł	գող	kʰœɤ	կյեօղ	goɤ	գող
‘work’	gorts	գործ	kʰœrts	կյեօրծ	gorts	գործ

Classical Armenian /o/ <n> became /u/ <nL> for the words in Table 20.³

Table 20: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘madder’	torón	տորոն	túrún	տո՛ւրուն	torón	տորոն
‘cress’	kotímən	կոտիմն	kútemnə	կո՛ւտեմնը	kotém	կոտեմ
‘to steal’	gołanál	գողանալ	kʰuɤánal	կյուղանալ	goɤanál	գողանալ
‘dirty’	əłtót	աղտոտ	jéχtut	յե՛խտոտ	əχtót	աղտոտ
‘grape’	χəłól	խաղող	háɤuɤ	հա՛ղուղ	χəɤɤ	խաղող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <ը> for the words in Table 21, always after the sound /v/ <վ>.

³[[For the word ‘cress’, Adjarian provides an ancestor form <կոտեմն>, but I have had difficulty verifying if this word existed in Classical Armenian. Instead, the form I found in dictionaries like *Calfa* was <կոտիմն>. For the word ‘dirty’, Adjarian provides the word <աղտոտ>. I could not determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical Armenian roots, so it is possible. (?)]]

Table 21: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘king’	t ^h agawór	թագաւոր	t ^h k ^h ávər	թքա՛վըր	t ^h ak ^h avór	թագաւոր
‘graceful’	ʃənorhawór	շնորհաւոր	ʃənəhávər	շընըհա՛վըր	ʃənoravór	շնորհաւոր
‘to get accustomed’	sovoril	սովորիլ	səvə́ril	սըվըէ՛րիլ	sovorél	սովորել
‘smell’	hot	հոտ	vət	վըտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	vər	վըր	hor	հոր
‘earth’	hoł	հող	vəʒ	վըշ	hoʒ	հող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <ը> for the words in Table 22, at the beginning of monosyllabic and polysyllabic words.

Table 22: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /və/ <վը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘prey’	ors	որս	vərs	վըրս	vors	որս
‘foot’	ótən	ոտն	və́nnə	վըէ՛ննը	vót	ոտ
‘sheep’	otʃ ^h ár	ոչխար	və́xtʃar	վըէ՛խճար	voʃ ^h ár	ոչխար
‘bone’	óskər	ոսկր	və́skər	վըէ՛սկըռ	voskór	ոսկր
‘buttocks’	or	ոռ	vər	վըռ	vor	ոռ

10.2.3.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> became /v/ <վ> for the words in Table 23, when next to a vowel.

Table 23: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fox’	áʔu.és	աղուէս	ávves	ա՛ղվէս	avés	աղվէս
‘to appear’	t ^h u.íl	թուիլ	t ^h val	թվալ	t ^h əvél	թվել

With the subsequent Classical Armenian vowel /a/ <ա>, it forms the diphthong /ʊa/ <նւա>...

... in the following three words (Table 24). In Shushi however, these words follow the general rule and are pronounced.

[[*Adjarian means that these words are pronounced as in SEA with a /əv/ sequence instead of /ua/.*]]⁴

Table 24: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘rope’	տիւն	չուան	տիւն	չուան	տիւն	չվան
			տիւն (Shushi)	չվան		
‘sourish’	տիւն	թոնալ	տիւն	թոնալ	տիւն	թվալ
			տիւն (Shushi)	թվալ		
‘to get sour’ (?)	տիւն	թոնալ (?)	տիւն	թոնալ		
			տիւն (Shushi)	թվալ		

Classical Armenian /u/ <nL> became /o/ <o> for the words in Table 25, when next to a consonant.

Table 25: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘dog’	յոն	չոն	յոն	չոն	յոն	չոն
‘mulberry’	տիւն	թոն	տիւն	թոն	տիւն	թոն
‘smoke’	տիւն	ծոն	տիւն	ծոն	տիւն	ծոն
‘sour’	տիւն	թոն	տիւն	թոն	տիւն	թոն
‘pomegranate’	նոն	նոն	նոն	նոն	նոն	նոն
‘I have’	ուն	ուն	ուն	ուն	ուն	ուն
‘colt’	կիւն	քոն	կիւն	քոն	կիւն	քոն

Classical Armenian /u/ <nL> remained /u/ <nL> for the words in Table 26.

⁴[[*I could not unambiguously track down what the word <թոնալ> meant, so I could not determine its SEA reflex.*]]

Table 26: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘cat’	katú	կատու	kátu	կա’տու	katú	կատու
‘hail’	karkút	կարկուտ	kárkut	կա’րկուտ	karkút	կարկուտ
‘two’	erkú	երկու	érku	Է’րկու	jerkú	երկու
‘tear’	artasúk ^h	արտասուք	əstásunk ^h	ըստա’սուկք	artasúk ^h	արտասուք
‘name’	anún	անուն	ánum	ա’նում	anún	անուն
‘coal’	atsúχ	ածուխ	andzux	անծուղ	atsúχ	ածուխ

Classical Armenian /u/ <nL> became /y/ <ɲL> for the words in Table 27.

Table 27: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <ɲL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fish’	ḏzúkəṇ	ծուկն	tsýknə	ծի’կնը	ḏzúk	ծուկ
‘egg’	ḏzu	ծու	tsy	ծի	ḏzu	ծու
‘water’	ḏzur	ջուր	tʃyr	ճիւր	ḏzur	ջուր
‘flea’	lu	լու	ly	լի	lu	լու
‘oath’	erdúmən	երդումն	ýrt ^h ymnə	ի’րթիւմնը	jert ^h úm	երդում

Classical Armenian /u/ <nL> became /œ/ <to> for the words in Table 28.

Table 28: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /œ/ <to> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fawn’	ul	ուլ	hœl	հեոլ	ul	ուլ
‘Friday’	urbát ^h	ուրբաթ	œrp ^h æt ^h	Է’օրփաթ	urp ^h át ^h	ուրբաթ
‘head’	gəlúχ	գլուխ	k ^ʲ ələœχ	կըլէօխ	gəlúχ	գլուխ

10.2.3.2 Diphthong changes

10.2.3.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

Classical Armenian /aj/ <այ> became /e/ <է> for the words in Table 29.

Table 29: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘goat’	ajts	այծ	ets	էծ	ajts	այծ
‘wide’	lajn	լայն	len	լէն	lajn	լայն
‘father’	hajr	հայր	her	հէր	hajr	հայր
‘brother’	ełbajr	եղբայր	áχper	ա’խպեր	jexpájır	եղբայր

Classical Armenian /aj/ <այ> became /a/ <ա> for the words in Table 30, at the end of the word.

Table 30: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /a/ <ա> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘broad bean’	bakláj	բակլայ	pékla	պէ’կլա	baklá	բակլա
‘on’	i veráj	ի վերայ	jərá	յըրա’	vərá	վրա
‘(male?) child’	təłáj	տղայ	təʁa	տղա	təʁá	տղա
‘Satan’	satanáj	սատանայ	sutána	սուտա’նա	sataná	սատանա

10.2.3.2.2 Classical Armenian /aj/ <ալ>

Classical Armenian /aj/ <ալ> became /av/ <ավ> when next to a vowel and word-final, as in Table 31.

Table 31: Change from Classical Armenian /aj/ <ալ> to /av/ <ավ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘bird (CA); chicken (SEA)’	hav	հալ	hav	հավ	hav	հավ
‘to like’	hawaníl	հաւանիլ	háván kenal	հա’վան կէսալ	havanél	հավանել

Classical Armenian /aj/ <ալ> became /o/ <օ> when next to a consonant as in Table 32.

Chapter 10 Karabakh

Table 32: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ալ> to /o/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘pigeon’	ափսնի	աղաւսի	թօնեյցի	լղոսնեյց	ափսնի	աղաւսի
‘naphtha’	նփտ	նաւթ	նոտ	նօթ	նփտ	նաւթ

10.2.3.2.3 Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑi/ <եա, եայ>

Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑi/ <եա, եայ> became /e/ <է> (Table 33).

Table 33: Change from Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑi/ <եա, եայ> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘wheat’	տօրեան	ցորեան	տօրեն	ցորեն	տօրեն	ցորեն
‘threshold’	սեւմկ	սեւմք	սեմկ	շեմք	սեմկ	շեմք
‘tortoise’	կօրեայ	կրեայ	կօրե, կօրա	կօրե, կօրա	կօրյա	կրիա

10.2.3.2.4 Classical Armenian /eʏ/ <ել>

Classical Armenian /eʏ/ <ել> became /ev/ <ել> (Table 34).

Table 34: Change from Classical Armenian /eʏ/ <ել> to /ev/ <ել> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘light (weight)’	թեւեւ	թեթեւ	թիւեւ	թիթեւ	թեւեւ	թեթեւ
‘sun’	արեւ	արեւ	արեւ	արեւ	արեւ	արեւ
‘gray-haired’	ալեւոր	ալեւոր	ալեւոր	ալեւոր	ալեւոր	ալեւոր

10.2.3.2.5 Classical Armenian /iʏ/ <իլ>

Classical Armenian /iʏ/ <իլ> became /y/ <իլ> for the words in Table 35.

Table 35: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /y/ <իլ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘snow’	ḏziʏn	ծիւն	ṭsyn	ծիւն	ḏzjun	ծյուն
‘column’	siʏn	սիւն	syn	սիւն	ḏzjun	սյուն
‘hundred’	hariʏr	հարիւր	harʏr	հարիւր	harjur	հարյուր

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /iv/ <իվ> for the words in Table 36, when word-final and next to a vowel.

Table 36: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /iv/ <իվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘honor’	patíʏ	պատիւ	patív	պատիվ	patív	պատիվ
‘eagle’	artsíʏ	արծիւ	ártsov	արճիվ	artsív	արծիվ
‘sick’	hiwánd	հիւանդ	hívand	հիվանդ	hivánd	հիվանդ

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /ev/ <էվ> for the words in Table 37, when word-final.

Table 37: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /ev/ <էվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fight’	kəriʏ	կռիւ	kev	կռէվ	kəriv	կռիվ
‘scattered’	ṭsʰəriʏ	ցրիւ	ṭsʰrev	ցրէվ	ṭsʰəriv	ցրիվ

10.2.3.2.6 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /y/ <իլ> (Table 38).

Table 38: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /v/ <իւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nest’	boġin	բոյն	pyñ	պիւն	bujn	բույն
‘evening’	erekóġ	երեկոյ	rýgy	րի՛լգիւ	jerekó	երեկո
‘blue’	kapóġt	կապոյտ	k ^j æpyt	կյա՛ւիւտ	kapújt	կապոյտ

10.2.3.2.7 Classical Armenian /ov/ <ով>

Classical Armenian /ov/ <ով> became /av/ <ավ> (Table 39).⁵

Table 39: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘to roast’	χorovél	խորովել	χrável	խրա՛ւել	χorovél	խորովել
‘cow’	kov	կով	kav	կավ	kov	կով
‘salt-INS’	ał-iŷ	աղիւ	áŷav	ա՛ղավ	av-ón	աղով
‘wood-INS’	p ^h aġt-iŷ	փայտիւ	p ^h éđav	փը՛ւղավ	p ^h ajt-ón	փայտով

10.2.3.3 Consonant changes

10.2.3.3.1 Voicing changes

The consonants in the Karabakh dialect have undergone general circle-like sound changes (ծայնաշրջութիւն).

The voiced consonants of Old Armenian become voiceless. They are unchanged only when next to the nasals /m,n/ <ւ, ն>...

original page number 65

... The voiceless unaspirated consonants of Old Armenian stay unchanged, but they are voiced after the nasals. The Classical Armenian voiced sounds⁶ are voiceless aspirated after the sound /t/ <ր>. Examples are in Table 40.

⁵[[I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <վ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <ով> was pronounced as /ou/ instead of /ov/.]]

⁶[[On page 306, Adjarian provides an erratum about a missing word; I fixed it.]]

Table 40: Changes in laryngeal voicing from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘mouth’	berán	բերան	péran	պէրան	berán	բերան
‘thing’	ban	բան	pen	պէն	ban	բան
‘door’	dúrən	դուռն	tóernə	տո՛ոնը	dur	դուռ
‘sound’	d̂zaj̄n	ծայն	t̂sen	ծէն	d̂zaj̄n	ծայն
‘water-mill’	d̂ʒərat̂ats ^h	ջրաղաց	t̂fəʁats ^h	ճէրաց	d̂ʒərat̂ats ^h	ջրաղաց
‘cotton’	bambák	բամբակ	pémbak	պէմբակ	bambák	բամբակ
‘orphan’	orb	որբ	v̂ərp ^h	վըրբի	vorp ^h	որբ
‘cloud’	amp	ամպ	amb	ամբ	amp	ամպ
‘wool’	burd	բուրդ	p̂yrt ^h	պիւրթ	burth	բուրդ
‘fever’	tend	տենդ	t̂ənd	տընդ	tend	տենդ
‘to slander’	bambasél	բամբաստել	p̂əmbásel	պըմբա՛սել	bambasél	բամբաստել
‘free, ownerless’	antér	անտեր	ándar	անդար	antér	անտեր
‘lord’	tēr	տեր	tar	տար	ter	տեր

[[*Acoustic data on the consonants of the Shushi and Nukha subdialects are available in Adjarian (1899), translated in §2.*]]

10.2.3.3.2 Palatalization

The dorsal sounds from Classical Armenian /g k k^h/ <q ʎ p> preserve their simple pronunciation in various places, but they also soften in some places, [[*meaning they palatalize*]]. In accordance with the above rules, they turn into /g^j k^j k^{hj}/ <qj ʎj p̂j>.

It is notable that while the Classical Armenian sound /g/ <q> sound becomes /k^j/ <ʎj> word-initially, the Classical Armenian sounds /k, k^h/ <ʎ, p> do not soften in this context. The Classical Armenian sound /k/ <ʎ> becomes /g^j/ <qj> word-finally after /i/ <ի>, while Classical Armenian /k^h/ <p> becomes /k^{hj}/ <p̂j> word-finally after /i, in, en/ <ի, ին, էն>. Similarly, the Classical Armenian sequence /nkn/ <նկն> becomes /ngnə, ng^jnə, jnə, g^jnə/ <նգնը, նգյնը, յնը, գյնը>.

Examples are in Table 41.

Table 41: Palatalization from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘lamb’	gárən	qawն	k ⁱ árnə	կյա՛նը	gár	qawռ
‘wolf’	gaլ	qալլ	k ⁱ ʷl	կլիլ	gaլ	qալլ
‘wine’	giní	qհնի	k ⁱ íni	կլի՛նի	giní	qհնի
‘cane’	gawazán	qաւազաւ	k ⁱ əvázan	կըվա՛զաւ	gavazán	qավազաւ
‘five’	hing	հիւզ	heng ⁱ	հէւզ	hing	հիւզ
‘jug’	kuз	կուժ	koз	կօժ	kuз	կուժ
‘kernel’	koríz	կորիզ	kórəз	կօ՛րըզ	koríz	կորիզ
‘flower’	tsaḥík	ծաղիկ	tsáɬeg ⁱ	ծա՛ղէզ	tsaḥík	ծաղիկ
‘woman’			knəg ⁱ	կնըզ	kənik	կնիկ
‘goatskin’	tik	տիկ	teig ⁱ	տէզ	tik	տիկ
‘how many’	k ^h aní	քանի	k ^h ánə	քա՛նը	k ^h aní	քանի
‘partridge’	kak ^h áɬ	կաքաւ	kák ^h av	կա՛քավ	kak ^h áv	կաքավ
‘manure’	t ^h ərík ^h	թրիք	t ^h rek ^{hi}	թրէք	t ^h ərík ^h	թրիք
‘wedding’	harsaník ^h	հարսանիք	hrsáneink ^{hi}	հրսա՛նէյնք	harsaník ^h	հարսանիք
‘he’	ínk ^h ən	ինքն	ínk ^{hi} ə	ի՛նքը	ínk ^h ən	ինքն
‘mushroom’	súnk ^h ən	սուկկն	sojənə	սօյնը	suŋk	սուկկն
			song ⁱ nə	սօնզնը		
			songnə	սօնզնը		
‘ear’	únk ^h ən	ուկկն	ójənə	օ՛յնը	uŋk	ուկկն
			óngnə	օ՛նզնը		
‘knee’	tsúngəkh ^h	ծուկք	tsójinə	ծօ՛յնը	tsuŋk	ծուկկն
			tsóng ⁱ nə	ծօ՛նզնը		
			tsóngnə	ծօ՛նզնը		

10.2.3.3.3 Change of word-initial /h/ <h> to /v/ <վ>

Classical Armenian /h/ <h> becomes /v/ <վ> when word-initial before Classical Armenian /o/ <n> and only in closed syllables (Table 42).

Table 42: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘earth’	hoł	հող	vəɬ	վըէղ	hoɬ	հող
‘smell’	hot	հոտ	vəɬ	վըէտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	vəɬ	վըէր	hor	հոր
‘soul’	hogí	հոգի	hýk ^{hi}	հի՛ւքի	hok ^{hi}	հոգի

10.2.3.3.4 Word-initial insertion of /h/ <h>

At the beginning of many words, the sound /h/ <h> is added in Karabakh, whereas it is absent in Old Armenian (Table 43).⁷

Table 43: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Karabakh dialect

		Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a.	‘who’	ov	ով	huv	հուվ	ov	ով
	‘who.GEN.SG’	օյր, օրօյ	ոյր, որոյ	hyr	հիւր	vorì	որի
	‘where’	ur	ուր	hor	հօր	ur	ուր
	‘how’			hunts ^h	հունց	vonts ^h	ոնց
	‘what’	intj ^h	իւչ	hintj ^h	հիւչ	intj ^h	իւչ
b.	‘friend’	ənker	ընկեր	hənger	հընգեր	əŋker	ընկեր
	‘shame’	aməut ^h	ամաւթ	hámút ^h	հա՛մութ	amót ^h	ամութ
	‘tail’	agí	ագի	hæk ^h y	հա՛քիլ	agí	ագի
	‘gray-haired’	alewór	ալէւոր	hlévur	հլէ՛վուր	alevór	ալլուր
	‘idle’	paráp	պարապ	həpárap	հըպա՛րապ	paráp	պարապ

These are especially interesting because they show the oldest form of Armenian. In these examples, the words in Table 43a⁸ previously had an initial /k^w/ sound, which was later lost.⁹ The Karabakh sound /h/ <h> is a continuation of this.

10.2.3.3.5 Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops/affricates

The Classical Armenian sounds /χ, t/ <խ, դ> merge with the following stop or affricate to form a /χ/ <խ> + voiceless sequence (Table 44).

⁷[[The original page had the reflex of ‘shame’ <ամաւթ, ամութ> be <հա՛մութ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this reflex is mis-transcribed; I fixed it.]]

⁸[[On page 306, Adjarian states the CA word <ուր> ‘where’ should have been <ում> ‘who’, but I think his correction is incorrect.]]

⁹[[I think Adjarian means that Proto-Armenian or Proto-Indo-European had this reconstructed sound */k^w/. The Wiktionary page for a Classical Armenian word <հի> /hi/ ‘something’ likewise provides an etymology from PIE */k^w/, based on Աճառեան (1926: 92).]]

Table 44: Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops/affricates in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fountain’	աճիւր	աղբիւր	աչքւր	ա՛խսիւր	աչքյւր	աղբյուր
‘horse-radish’	bołk	բողկ	peχk	պէխկ	boχk	բողկ
‘sin’	mełk ^h	մեղք	meχk	մէխկ	meχk ^h	մեղք
‘to strangle’	χełdél	խեղդել	χéχtel	խէ՛խսել	χeχtéł	խեղդել
‘filth’	ałt	աղտ	jeχt	յէխտ	aχt	աղտ
‘paper’	t ^h ułt ^h	թուղթ	t ^h oχt	թօխտ	t ^h uχt ^h	թուղթ
‘church’	ekełets ^h i	եկեղեցի	jéχtse	յէ՛խծէ	jekeχets ^h i	եկեղեցի
‘girl’	ałdžik	աղջիկ	áχtjig ^j	ա՛խծիգ	aχtj ^h ik	աղջիկ
‘to flee’	p ^h aχtj ^h il	փախչիլ	p ^h áχtjil	փա՛խծիլ	p ^h aχtj ^h éł	փախչել
‘sheep’	otj ^h χár	ոչխար	véχtjar	վը՛խծար	voť ^h χár	ոչխար

original page number 66

10.2.3.3.6 Change from word-final Classical Armenian /ən/ to /nə/

The ending /n/ <ւ> in Old Armenian was found in many words in Old Armenian (Table 45).

[[*Note that orthographically, this was written as final <ւ> /n/, but a schwa is epenthesized after consonants to create /ən/.*]]

This ending is lost in almost all our dialects ([[such as in SEA]]). This form became /nə/ <ւը> in Karabakh, creating a unique characteristic for this dialect.

Table 45: Change from word-final Classical Armenian /(ə)n/ <ւ> to /nə/ <ւը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘door’	dúrən	դուռն	tóernə	տէ՛օռնը	dúr	դուռ
‘fish’	džúkən	ծուկն	tsýknə	ծի՛ւկնը	džúk	ծուկ
‘mouse’	múkən	մուկն	móknə	մօ՛կնը	múk	մուկ
‘pomegranate’	núrən	նուռն	nórnə	նօ՛ռնը	núr	նուռ
‘milk’	kát ^h ən	կաթն	kát ^h nə	կա՛թնը	kát ^h	կաթ
‘finger’	mát ^h ən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mát	մատ
‘foot’	ótən	ոտն	və́nnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘cold’	sárən	սառն	sárnə	սա՛ռնը	sárən	սառն

10.2.3.3.7 Assimilation of /tn/ to /nn/

It is also typical that the sound /t/ <տ> becomes /n/ <ն> when before /n/ <ն>, as an assimilation process (Table 46).

Table 46: Assimilation from Classical Armenian /tn/ <տն> to /nn/ <նն> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘foot’	ótən	ոտն	vənnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘finger’	mátʰən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mat	մատ
‘thimble’	matnótsʰ	մատնոց	mnnánutsʰ	մննա՛նոց	matnótsʰ	մատնոց
‘whitlow’	matnəfúrtʰən	մատնաշուրթն	mnnəfəj	մննա՛շոշ	matnəfúrtʰən	մատնաշուրթն
‘to enter’	mətanél	մտանել	mnnél	մննել	mətnél	մտնել

10.2.3.3.8 Absence of /f/ and adaptation of loan /f/ to /pʰ/

The sound /f/ <ֆ> has entered almost all the dialects of New Armenian. But it is absent in Karabakh, just as in Tbilisi. Here too, like in Old Armenian, the sound /f/ <ֆ> of foreign words has changed to /pʰ/ <փ> (Table 47).

Table 47: Change of borrowed /f/ to /pʰ/ <փ> in the Karabakh dialect

	Source language		> Karabakh	
‘factory’	French	<fabrique>	pʰábrik	փա՛բրիկ
‘surname’	French	<famille>	pʰámil	փամիլ
‘Fez’	Turkish	<fes>	pʰæs	փափս
‘carriage’	Turkish	<fayton>	pʰájton	փա՛յտոն
‘lamp’	Turkish	<fener>	pʰænáer	փափնափ

10.3 Morphology

10.3.1 Noun inflection or declension

10.3.1.1 General paradigm

The declensions in Karabakh are the same as in the previous two dialects. Here we see the following differences:

- The genitive is formed with the formative /-ə/ <ը> (or /-e,-i/ <է, ի>).

- The ablative with the formatives /-ɑ, -ɑn/ <ա, աւ>.
- The instrumental with the formative /-ɑv/ <ավ>.
- The plural with the formatives /-əɾ, -nəɾ, -ne/ <ըեր, նըեր, նե>.

See Table 48.

Table 48: Paradigm of plural and case suffixes for nominal declension in the Karabakh dialect

	Singular		Plural (PL-CASE)		
NOM			-əɾ,	-nəɾ, -ne	-ըեր, -նըեր, -նե
GEN, DAT	-ə, -e, -i	-ըէ, -է, -ի	-ér-i,	-néɾ-i	-է՛րի, -նէ՛րի
ABL	-ɑ, -ɑn	-ա, -աւ	-ér-ɑn,	-néɾ-ɑn	-է՛րաւ, -նէ՛րաւ
INS	-ɑv	-ավ	-ér-ɑv,	-néɾ-ɑv	-է՛րավ, -նէ՛րավ
LOC	-um	-ում	-ér-um,	-néɾ-um	-է՛րում, -նէ՛րում

10.3.1.2 Genitive formation

Unlike the Yerevan and Tbilisi dialects, the genitive here can take the definite article /-n/ <ն> when needed (1). Thus the genitive is not differentiated from the dative, just like in the dialects of the /kə/ <կը> branch.

(1) a. Karabakh

- i. tʰýn-ɣ-n   bəli-n
Harutyun-GEN-DEF godfather-DEF
'Harutyun's godfather'
Թի՛ւնիւն պըէ՛լիւն
- ii. krikʰóɾ-e-n   hæɾ-ə
Krikor-GEN-DEF father-DEF
'Krikor's father'
Կրիքօ՛րէն հա՛րը

b. cf. SEA

- i. harutʰjun-í   kəŋkʰahajɾ-ə
Harutyun-GEN godfather
'Harutyun's godfather'
Հարությունի կնքահայրը

- ii. gərik^hor-í hɑjr-ə
 Grikor-GEN father-DEF
 ‘Grikor’s father’
 Գրիգորի հայրը

The infinitive participle *[[meaning the infinitive form of verbs]]*..

original page number 67

... takes the genitive /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> (2), in accordance with the general rule.

(2) a. Karabakh

- i. hɪntʃ^h ón-i-s əs-é-l-i
 what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT
 ‘What do you have to say?’
 հիշիչ օնիս ասելի
- ii. χos-é-l-i məhar
 speak-TH-INF-GEN for
 ‘for speaking’
 խօսելի մըհար

b. cf. SEA

- i. ɪntʃ^h un-e-s əs-é-l-u
 what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT
 ‘What do you have to say?’
 իշիչ ունես ասելու
- ii. χos-é-l-u hamar
 speak-TH-INF-GEN for
 ‘for speaking’
 խոսելու համար

10.3.1.3 Additional units

Almost all the nominal case markers can be preceded by the additional units /-an, -nan/ <ան, նան> (Table 49).

[[It seems these morphs act as stem-extenders between stems and case suffixes. But I do not gloss them as NX because we cannot be sure given the limited data. It is also unclear if they are optional.]]

Table 49: Additional suffixes before case suffixes in the Karabakh dialect

	‘paternal aunt’		
ABL	hak ^h ve-nán-a	հաքվէնա՛նա	√-?-ABL
INS	hak ^h ve-nán-av	հաքվէնա՛նավ	√-?-INS
LOC	hak ^h ve-nán-um	հաքվէնա՛նում	√-?-LOC

10.3.2 Pronoun inflection or declension

The following are the pronoun declensions.

10.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 50 lists the personal pronouns.]]

Table 50: Inflectional paradigm for personal pronouns in the Karabakh dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	1PL ‘we’	2PL ‘you’
NOM	jes յէս	ty տիլ	munk ^h մոկս	tuk ^h տոկս
GEN	im իմ	k ^h u քու	məɾ մըր	tsəɾ ծըր
DAT, ACC	indz ինծ	k ^h ez քէզ	məz մըզ	tsəz ծըզ
ABL	əndz-án-a ընծա՛նա	k ^{hj} əz-án-a քըզա՛նա	məz-án-a մըզա՛նա	tsəz-án-a ծըզա՛նա
INS	əndz-án-av ընծա՛նավ	k ^{hj} əz-án-av քըզա՛նավ	məz-án-av մըզա՛նավ	tsəz-án-av ծըզա՛նավ
LOC	əndz-án-um ընծա՛նում	k ^{hj} əz-án-um քըզա՛նում	məz-án-um մըզա՛նում	tsəz-án-um ծըզա՛նում

10.3.2.2 Intensive or emphatic pronouns

[[For the third person personal pronouns, SEA uses two sets of pronouns: intensive or emphatic pronouns like /iŋk^hə/, and a non-intensive or non-emphatic pronoun that is connected to the distal demonstrative /na/. The intensive pronouns are in Table 51. The term ‘intensive’ is from Dum-Tragut (2009: 126), and ‘emphatic’ from Donabédian (2018).]]

Table 51: Inflectional paradigm for third person intensive pronouns in the Karabakh dialect

	3SG ‘he/she’		3PL ‘they’	
NOM	ínk ^h ən	ի՛նքյըն	ýrank ^h	ի՛րանք
GEN, DAT, ACC	ýran	ի՛րան	ýrants ^h	ի՛րանց
ABL	yrán-an	իւրա՛նան	yrants ^h -an	իւրանցան
INS	yrán-av	իւրա՛նավ	yrants ^h -av	իւրանցավ
LOC	yrán-um	իւրա՛նում	yrants ^h -um	իւրանցում

10.3.2.3 Demonstrative pronouns

[[Demonstrative pronouns come in three sets: proximal, medial, and distal. Within each set, Karabakh seems to use four separate lexemes or patterns with unclear semantic differences: singular in Pattern A (Table 52), plural in Patterns B (Table 53), C (Table 54), and D (Table 55).]]

Table 52: Inflectional paradigm (Pattern A) for 3SG demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'
NOM	es էս	et էտ	en էն
GEN	estəra ըստըրա	ətra ըտրա	əndəra ընդըրա
DAT, ACC	estəran ըստըրան	ətran ըտրան	əndəran ընդըրան
ABL	estərán-a ըստըրանա	ətrán-a ըտրանա	əndərán-a ընդըրանա
INS	estərán-av ըստըրանավ	ətrán-av ըտրանավ	əndərán-av ընդըրանավ
LOC	estərán-um ըստըրանում	ətrán-um ըտրանում	əndərán-um ընդըրանում

Table 53: Inflectional paradigm (Pattern B) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstəhank ^h ըստըհանք	ətəhank ^h ըտըհանք	əndəhank ^h ընդըհանք
GEN	əstəhants ^h ըստըհանց	ətəhants ^h ըտըհանց	əndəhants ^h ընդըհանց
DAT, ACC	əstəhants ^h ըստըհանց	ətəhants ^h ըտըհանց	əndəhants ^h ընդըհանց
ABL	əstəhants ^h -an ըստըհանցան	ətəhants ^h -an ըտըհանցան	əndəhants ^h -an ընդըհանցան
INS	əstəhants ^h -av ըստըհանցավ	ətəhants ^h -av ըտըհանցավ	əndəhants ^h -av ընդըհանցավ
LOC	əstəhants ^h -um ըստըհանցում	ətəhants ^h -um ըտըհանցում	əndəhants ^h -um ընդըհանցում

Table 54: Inflectional paradigm (Pattern C) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstərank ^h ըստըրանք	ətərank ^h ըտըրանք	əndərank ^h ընդըրանք
GEN	əstərantś ^h ըստըրանց	ətərantś ^h ըտըրանց	əndərantś ^h ընդըրանց
DAT, ACC	əstərantś ^h ըստըրանց	ətərantś ^h ըտըրանց	əndərantś ^h ընդըրանց
ABL	əstərántś ^h -an ըստըրանցան	ətərántś ^h -an ըտըրանցան	əndərántś ^h -an ընդըրանցան
INS	əstərántś ^h -av ըստըրանցավ	ətərántś ^h -av ըտըրանցավ	əndərántś ^h -av ընդըրանցավ
LOC	əstərántś ^h -um ըստըրանցում	ətərántś ^h -um ըտըրանցում	əndərántś ^h -um ընդըրանցում

Table 55: Inflectional paradigm (Pattern D) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	səhank ^h սըհակ	təhank ^h տըհակ	nəhank ^h նըհակ
GEN	səhants ^h սըհանց	təhants ^h տըհանց	nəhants ^h նըհանց
DAT, ACC	səhants ^h սըհանց	təhants ^h տըհանց	nəhants ^h նըհանց
ABL	səhants ^h -an սըհանցան	təhants ^h -an տըհանցան	nəhants ^h -an նըհանցան
INS	səhants ^h -av սըհանցավ	təhants ^h -av տըհանցավ	nəhants ^h -án-av նըհանցանավ
LOC	səhants ^h -um սըհանցում	təhants ^h -um տըհանցում	nəhants ^h -án-um նըհանցանում

10.3.2.4 Interrogative pronouns

[[Adjarian provides the set of interrogative pronouns in Table 56 for 'who'. Note that plural has two sets of declensions.]]

Table 56: Inflectional paradigm for the interrogative pronoun ‘who’ in the Karabakh dialect

	Singular	Plural	
NOM	hu, huv hnL, hnLq	húv-erk ^h hn’LqErg	
GEN, DAT, ACC	hyr híLp	húv-erts ^h hn’LqErg	hýr-ants ^h híLpwnsg
ABL	hyr-án-a híLpwns	huv-érts ^h -an hnLqE’rgwn	hýr-ants ^h -an híLpwnsgwn
INS	hyr-án-av híLpwnsq	huv-érts ^h -av hnLqE’rgsq	hýr-ants ^h -av híLpwnsgsq
LOC	hyr-án-um híLpwnLm	huv-érts ^h -um hnLqE’rgnLm	hýr-ants ^h -um híLpwnsgnLm

original page number 68

10.3.3 Verb inflection or conjugation

10.3.3.1 Overview

Verbal conjugations show some innovations. The stem of the present and imperfective is formed with the formatives /-um, -əm, -am, -is, -es, as/ <nLm, nLm, wLm, hu, tu, wu>. The first three belong to the Khachen province, while the last three belong to the Varanda and Dizak provinces. For example, all of the forms in Table 57 mean the same thing.

Table 57: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I like’ in the indicative present

First group	sir-um ə-m	սիրում ըմ
	sir-əm ə-m	սիրըմ ըմ
	sir-am ə-m	սիրամ ըմ
Second group	sir-is ə-m	սիրիս ըմ
	sir-es ə-m	սիրես ըմ
	sir-as ə-m	սիրաս ըմ
√-IMPF.CVB AUX-1SG		

The imperfective is similarly formed (Table 58 and so on).

Table 58: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I was liking’ in the indicative past imperfective

sir-um i-Ø-Ø	սիրում ի
sir-əm i-Ø-Ø	սիրըմ ի
sir-es i-Ø-Ø	սիրես ի
√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	

The future is formed with the formative /kə/ <կը>, which becomes /kʰə/ <քը> next to voiceless sounds.

The definite future (որոշեալ ապանի) is formed with the formatives /akan, aʈsʰukʰ/ <ական, ագուք>.

The forms /piti, pitim, petum a/ <պիտի, պիտիմ, պետում ա> are used to form the various tenses of the debitive mood (պարտաւորական եղանակը).

Besides these, there are many so-called immediate (անմիջական) and narrative (պատմական) forms, which we show below along with the previously mentioned form.

10.3.3.2 General paradigm

[[Adjarian shows the paradigm of the verb ‘to like’, as a reflex from Classical Armenian /sir-e-l/ <սիրել>].]

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data

against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

10.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

[[The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 59). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is marked on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy but with two major differences. First, the converb suffix is in general /-əm/. Second, the auxiliary has different morphs. The auxiliary is /e/ in SEA; but in Karabakh, the auxiliary is /a/ in 3SG present, and /ə/ for the other present forms.]]

Table 59: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-əm ə-m	սի՛րըմ ըմ	sir-úm e-m ‘I like’	սիրում եմ
2SG	sír-əm ə-s	սի՛րըմ ըս	sir-úm e-s	սիրում ես
3SG	sír-əm a	սի՛րըմ ա	sir-úm e	սիրում է
1PL	sír-əm ə-nk ^h	սի՛րըմ ընք	sir-úm e-ŋk ^h	սիրում ենք
2PL	sír-əm ə-k ^h	սի՛րըմ ըք	sir-úm e-k ^h	սիրում եք
3PL	sír-əm ə-n	սի՛րըմ ըն	sir-úm e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 60). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has the constant shape /e/ in the past. But in Karabakh, the auxiliary is /a/ in the 3SG. For the other persons, SEA has an underlying sequence /e-i/ that surfaces with glide epenthesis [ej-i], glossed as AUX-PST. But in Karabakh, this sequence is replaced by just [i]. Hypothetically, this Karabakh [i] can be derived from either the auxiliary or the past suffix. Data from the past perfective (10.3.3.2.2) suggests that the past suffix is /-e/ in this dialect, and that this /e/ is deleted after theme vowels and auxiliaries like /i/. Thus, Karabakh and SEA switch glosses for the surface /i/

morph. I admit though that this analysis is tentative and based only on Adjarian's sample paradigms for only the reflex of the Classical Armenian E-Class.]]

Table 60: Indicative past imperfective <սնկատար> of the verb 'to like' in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-ə́m i-Ø-Ø	սի՛րըմ ի	sir-úm ej-i-Ø 'I was liking'	սիրում էի
2SG	sír-ə́m i-Ø-r	սի՛րըմ իր	sir-úm ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sír-ə́m a-Ø-r	սի՛րըմ ար	sir-úm e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sír-ə́m i-Ø-nk ^h	սի՛րըմ ինք	sir-úm ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sír-ə́m i-Ø-k ^{hj}	սի՛րըմ իքք	sir-úm ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sír-ə́m i-Ø-n	սի՛րըմ ին	sir-úm ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Note that Adjarian transcribed the present 2PL of the auxiliary as /-k^h/ in the present but /-k^{hj}/ in the past. I am not sure if this is a mistake by Adjarian. The past and subjunctive forms from the following sections likewise use /-k^{hj}/ (?)]]

10.3.3.2.2 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 61) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-/ 'to like', the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Karabakh dialect behaves quite differently: the past suffix is /-e/ instead of /-i/, the theme vowel is /i/ in the 3SG but /e/ elsewhere.]]

Table 61: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sir-é-ts ^h -e-Ø	սիրե՛ցտ	sir-e-ts ^h -í-Ø ‘I liked’	սիրեցի
2SG	sir-é-ts ^h -e-r	սիրե՛ցեր	sir-e-ts ^h -í-r	սիրեցիր
3SG	sír-i-ts ^h -Ø-Ø	սի՛րից	sir-é-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց
1PL	sir-é-ts ^h -e-nk ^{hj}	սիրե՛ցեկ	sir-e-ts ^h -í-ŋk ^h	սիրեցիկ
2PL	sir-é-ts ^h -e-k ^{hj}	սիրե՛ցեք	sir-e-ts ^h -í-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-é-ts ^h -e-n	սիրե՛ցն	sir-e-ts ^h -í-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[Note though that theme vowel is /e/ for all but the 3SG. The past perfective 3SG instead uses the theme vowel /i/.]]

[[Note that Adjarian transcribed the present 1PL of the perfective as /-nk^{hj}/ while auxiliaries in the indicative present/past used /-nk^h/. I am not sure if this is a mistake by Adjarian. The subjunctive forms in the following section likewise use /-nk^{hj}/]]

10.3.3.2.3 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 62) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added to the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Karabakh dialect is similar with one main difference: the theme vowel is /i/ instead of /e/, much like how the auxiliary is /i/ instead of /e/.]]

Table 62: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-m	սի՛րիմ	sir-é-m ‘(if) I like’	սիրեմ
2SG	sír-i-s	սի՛րիս	sir-é-s	սիրես
3SG	sír-i-Ø	սի՛րի	sir-í-Ø	սիրի
1PL	sír-i-nk ^{hj}	սի՛րինք	sir-é-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sír-i-k ^{hj}	սի՛րիք	sir-é-k ^h	սիրեք
3PL	sír-i-n	սի՛րին	sir-é-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 63) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel /e/. The underlying sequence /-e-i/ surfaces as [-ej-i]. In contrast in Karabakh, the sequence /e-i/ is replaced by [i]. Based on comparisons with the indicative past imperfective and the past perfective, it seems that the past suffix is /e/, and that this suffix is deleted after the theme vowel /i/. Thus the transformation is from underlying /-i-e/ to [-i]. Note that in both SEA and Karabakh, the past suffix is zero in the 3SG, while the theme and auxiliary is /a/.]]

Table 63: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-Ø-Ø	սի՛րի	sir-ej-í-Ø ‘(if) I liked’	սիրեի
2SG	sír-i-Ø-r	սի՛րիր	sir-ej-í-r	սիրեիր
3SG	sír-a-Ø-r	սի՛րար	sir-é-Ø-r	սիրեր
1PL	sír-i-Ø-nk ^{hj}	սի՛րինք	sir-ej-í-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sír-i-Ø-k ^{hj}	սի՛րիք	sir-ej-í-k ^h	սիրեիք
3PL	sír-i-Ø-n	սի՛րին	sir-ej-í-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

10.3.3.2.4 Tenses constructed from the subjunctive: Future

[[In Karabakh, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 64). The future and past future are constructed by adding the prefix /kə/ before

the subjunctive present and subjunctive past. (Note that this prefix is /k^hə/ before voiceless sounds, as stated by Adjarian (§10.3.3.1). SEA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.)]

Table 64: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Future <ապառնի>		Past future <անցեալ ապառնի>	
1SG	k ^h ə sír-i-m ‘I will like’	քը սի՛րիմ	k ^h ə sír-i-Ø-Ø ‘I was going to like’	քը սի՛րի
2SG	k ^h ə sír-i-s	քը սի՛րիս	k ^h ə sír-i-Ø-r	քը սի՛րիր
3SG	k ^h ə sír-i-Ø	քը սի՛րի	k ^h ə sír-a-Ø-r	քը սի՛րար
1PL	k ^h ə sír-i-nk ^h	քը սի՛րիսք	k ^h ə sír-i-Ø-nk ^h	քը սի՛րիսք
2PL	k ^h ə sír-i-k ^h	քը սի՛րիք	k ^h ə sír-i-Ø-k ^h	քը սի՛րիք
3PL	k ^h ə sír-i-n	քը սի՛րին	k ^h ə sír-i-Ø-n	քը սի՛րին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

10.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 65). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that the sequence /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Karabakh uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-e/. The 2PL system seems to match SEA.]]

Table 65: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA ‘like!’		
2SG	sír-i	սի՛րի	sír-ír	սիրի՛ր	√-IMP.2SG
	sír-e	սի՛րե			√-IMP.2SG
2PL	sír-é-ts ^h -ek ^h	սիրե՛ցեք	sír-e-ts ^h -ék ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	sír-ek ^h	սի՛րեք	sír-ék ^h	սիրեք	√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 66), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Karabakh however uses a more

complex system. One option is to add the suffix suffix /-il/ (creating a possibly non-finite form like the infinitive), and then add the prohibitive marker /m̥ɹ/ for the 2SG or /m̥k^h/ for the 2PL. Another option is to inflect the verb with /-s/ for 2SG or /-k^h/ for the 2PL, and then add the negation word /vəɬ^h/ (likely a cognate of SEA ‘no’ /vot^h/). The two strategies differ in the placement of inflection: on either the verb or the post-verbal marker. Thus, agreement morphology is mobile.]]

Table 66: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		Karabakh		cf. SEA ‘do not like!’	
2SG	sír-i-l m̥ɹ	սի՛րիլ մըր	sír-i-s vət̪ ^h	սի՛րիս վըէ	mí sir-ir	մի՛ սիրիր
2PL	sír-i-l m̥-k ^h	սի՛րիլ մըք	sír-i-k ^h vət̪ ^h	սի՛րիք վըէ	mí sir-ek ^h	մի՛ սիրեք
	√-TH-INF(?)	PROH-AGR	√-TH-AGR(?)	NEG	PROH	√-AGR

original page number 69

10.3.3.2.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 67. Note that present participle is also called the subject participle. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with /-áts/ and a perfective converb with /-el/.]]

Table 67: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA			
Infinitive	անորոշ	sír-i-l	սի՛րիլ	sír-é-l	սիրել	√-TH-INF
Present	ներկայ	sír-ox	սի՛րօղ	sír-óx	սիրող	√-SPTCP
Past	անցեալ	sír-al	սի՛րալ	sír-él	սիրել	√-PERF.CVB
		sír-áts	սի՛րած	sír-áts	սիրած	√-RPTCP
Future	ապանի	sír-ə-l-ákan	սիրըլա՛կան	sír-e-l-u	սիրելլ	√-TH-INF-FUT.CVB
		sír-ə-l-áts ^h uk ^h	սիրըլա՛ցուք			√-TH-INF-?
						√-TH-INF-?

10.3.3.2.7 Other Complex or periphrastic forms

Besides these, there are many composite բաղադրեալ forms, which are formed with the participles and with auxiliaries. The following is a list.

Indicative mood [[*In the indicative mood* (սահմանական եղանակ), *Adjarian* lists the following other periphrastic tenses: the present perfect, the past perfect, the definite future, and the definite past future.]]

[[*In SEA, the present perfect and past perfect are formed by taking the perfective converb of a verb (suffixed with /-el/: Table 68), and then adding present or past auxiliaries. Karabakh shows essentially the same strategy. The verb uses a non-finite form with either the perfective suffix /-al/ or the resultative suffix /-ats/.*]]

Table 68: 1SG present perfect <սիրակատար> and past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA ‘I have/had liked’		
Pres.	sír-al ə-m	սիրալ ըմ	sír-él e-m	սիրել եմ	√-PERF.CVB AUX-AGR
	sír-ats ə-m	սիրած ըմ			√-RPTCP AUX-AGR
Past	sír-al i-∅-∅	սիրալ ի	sír-él ej-i-∅	սիրել էի	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR
	sír-ats i-∅-∅	սիրած ի			√-RPTCP AUX-PST-AGR

[[*Adjarian likewise mentions the definite future and the definite past future (Table 69). They are formed by taking the future participle and adding the present or past auxiliaries. He does not explain what a definite future means however.*]]¹⁰

Table 69: 1SG definite future <որոշեալ ապանի> and definite future past <որոշեալ ապանի անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Fut.	sir-ə-l-ákan ə-m	սիրըլական ըմ	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
	sir-ə-l-áts ^{huk} ə-m	սիրըլացուք ըմ	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
Fut. Past	sir-ə-l-ákan i-∅-∅	սիրըլական ի	√-PERF.CVB AUX-PST-1SG
	sir-ə-l-áts ^{huk} i-∅-∅	սիրըլացուք ի	√-PERF.CVB AUX-PST-1SG

Narrative mood [[*For the narrative mood* (պատմական եղանակ), *Adjarian* briefly illustrates 6 possible systems (3). These systems are formed by taking a pre-existing periphrastic tense, and then adding a formative /əlæ/ <ըլալ>, which is likely a cognate with the SWA verb /allal/ ‘to be’.¹¹ The 6 new periphrastic systems

¹⁰[[*Adjarian does not use the phrase ‘definite future’ elsewhere in the book. Hrach Martirosyan informs me that he likewise does not know this phrase. A grammar of Karabakh Armenian just calls this construction a simple future* (Դավթյան 1966: 149).]]

¹¹[[*A possible segmentation for this formative is /əl-æ-l/ ‘√-TH-INF’. Unfortunately, Adjarian does not provide enough data. For safety, I give a simple segmentation and gloss as NARR. (?)*]]

are morphologically derived from the 6 morphological structures that were previously described: the indicative present, the indicative past imperfective, the present perfect, the past perfect, the definite future, the definite past future. He does not explain what the narrative mood is used for however.]]

[[Note the unclear glossing for what could be the future converb suffix. (?)]]

- (3) 1SG narrative mood <պատմական եղանակ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

- a. Present (ներկայ)

sír-ə́m   ə́-m   ə́ləl
 √-IMPF.CVB AUX-1SG NARR
 սի՛րըմ ըմ ըլալ

- b. Past imperfective (անկատար)

sír-ə́m   i-∅-∅   ə́ləl
 √-IMPF.CVB AUX-PST-1SG NARR
 սի՛րըմ ի ըլալ

- c. Definite future (որոշեալ ապանի)

i. sír-ə́l-ákan   ə́-m   ə́ləl
 √-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-1SG NARR
 սիրըլա՛կան ըմ ըլալ

ii. sír-ə́l-áts^huk^h   ə́-m   ə́ləl
 √-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-1SG NARR
 սիրըլա՛ցուք ըմ ըլալ

- d. Definite future past (որոշեալ ապանի անցեալ)

i. sír-ə́l-ákan   i-∅-∅   ə́ləl
 √-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-PST-1SG NARR
 սիրըլա՛կան ի ըլալ

ii. sír-ə́l-áts^huk^h   i-∅-∅   ə́ləl
 √-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-PST-1SG NARR
 սիրըլա՛ցուք ի ըլալ

- e. Present perfect (յարակատար)

i. sír-áts   ə́-m   ə́ləl
 √-RPTCP AUX-1SG NARR
 սի՛րած ըմ ըլալ

ii. sír-al   ə́-m   ə́ləl
 √-PERF.CVB AUX-1SG NARR
 սի՛րալ ըմ ըլալ

f. Past perfect (գերակատար)

i. sír-ats̃ i-Ø-Ø ələl
 √-RPTCP AUX-PST-1SG NARR

սիրած ի ըլալ

ii. sír-al i-Ø-Ø ələl
 √-PERF.CVB AUX-PST-1SG NARR

սիրալ ի ըլալ

Debitive mood [[In the debitive mood (պարտաւորական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 8 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form of the verb, and then adding a version of the debitive formative /piti/. In some cases, this formative takes agreement, thus suggesting that agreement morphology is mobile. These 8 systems are not straightforwardly constructed from pre-existing tenses. Instead, each system uses its own set of rules (4). The rules below are my own conjectures based on Adjarian's list of forms. Adjarian does not state at all what the rules should be, nor does he explain the meaning of these constructions.]]

(4) Debitive forms in Karabakh

a. Present (ներկայ)

pét-ə-m a sír-i-m
 DEB-TH(?)-1SG AUX.PRS.3SG like-TH-1SG

պէտըմ ա սիրիմ

Rule: The debitive present is formed by inflecting the debitive, adding the present 3SG auxiliary, and adding the inflected subjunctive present.

b. Past imperfective (անկատար)

pét-ə-m a sír-i-Ø-Ø, pét-ə-m
 DEB-TH(?)-1SG AUX.PRS.3SG like-TH-PST-1SG, DEB-TH(?)-1SG
 i-Ø-Ø sír-i-Ø-Ø
 AUX-PST-1SG like-TH-PST-1SG

պէտըմ ա սիրի, պէտըմ ի սիրի

Rule: The debitive past imperfective is formed by inflecting the debitive, adding either the present 3SG auxiliary /a/ or the past inflected auxiliary, and then adding the inflected past subjunctive.

c. Future (ապանի)

sír-ats   pit-i-m

like-RPTCP DEB-TH(?)-1SG

սի՛րած պիտիմ

Rule: The debitive future is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats/), and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

d. Past future (անցեալ ապանի)

sír-ats   pit-i-Ø-Ø

like-RPTCP DEB-TH(?)-PST-1SG

սի՛րած պիտի

Rule: The debitive past future is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats/), and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

e. Narrative present (պատմական ներկայ)

sír-ats   pit-i-m   ələl

like-RPTCP DEB-TH(?)-1SG NARR

սի՛րած պիտիմ ըլալ

Rule: The debitive narrative present is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats/), adding a present-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /ələl/.

f. Narrative past (պատմական անցեալ)

sír-ats   pit-i-Ø-Ø   ələl

like-RPTCP DEB-TH(?)-PST-1SG NARR

սի՛րած պիտի ըլալ

Rule: The debitive narrative past imperfective is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats/), adding a past-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /ələl/.

g. Definite future (որոշեալ ապանի)

sír-ə-l-ákan   pit-í-m

like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB-TH(?)-1SG

սիրըլա՛ն պիտիմ

Rule: The debitive definite future is formed by taking the future participle, and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

h. Definite past future (որոշեալ ապառնի անցեալ)

sir-ə-l-ákan   pit-i-Ø-Ø
like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB-TH(?)-PST-1SG

սիրըլական պիտի

Rule: The debitive definite past future is formed by taking the future participle, and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

Intensive mood [[In the intensive mood (սաստկական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 4 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form. Adjarian does not explain the structure or meaning of such systems. I conjecture the following rules in (5).]]

(5) Intensive forms in Karabakh

a. Present (ւերկայ)

i. sír-ats   piti pít-i-m
like-RPTCP DEB DEB-TH(?)-1SG

սի՛րած պիտի պի՛տիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

ii. sir-ats   piti piti íni-m
like-RPTCP DEB DEB ?-1SG

սիրած պիտի պիտի ի՛նիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

b. Past (անցեալ)

i. sír-ats   piti pít-i-Ø-Ø
like-RPTCP DEB DEB-TH(?)-PST-1SG

սի՛րած պիտի պի՛տի

Rule: The intensive past is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

- ii. sir-ats   piti piti ini-Ø-Ø
like-RPTCP DEB DEB ?-PST-1SG

սիրած պիտի պիտի ինի

Rule: The intensive past is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

c. Future (ապանի)

- i. sir-ə-l-ákan   piti pít-i-m
like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB-TH(?) -1SG

սիրըլական պիտի պիտի

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

- ii. sir-ə-l-ákan   piti piti ini-Ø
like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB ?-1SG

սիրըլական պիտի պիտի ինի

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

d. Past future (անցեալ ապանի)

- i. sir-ə-l-ákan   piti pit-i-Ø-Ø
like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB-TH(?) -PST-1SG

սիրըլական պիտի պիտի

Rule: The intensive past future is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

- ii. sir-ə-l-ákan   piti piti ini-Ø-Ø
like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB ?-PST-1SG

սիրըլական պիտի պիտի ինի

Rule: The intensive past future is formed by taking the stressed future participle adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

Immediate mood [[In the immediate mood (անմիջական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 4 possible systems. Adjarian does not explain the structure or meaning of such systems. I conjecture that the morphological strategy is to take the

instrumental form of the verb (suffixed with /-av/), and then use combinations of auxiliaries and narrative formatives (6).]]

(6) Immediate forms in Karabakh

a. Present (ներկայ)

sir-é-l-av   ə-m
like-TH-INF-INS AUX-1SG

սիրելիքս ըմ

Rule: The immediate present is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the present auxiliary.

b. Past imperfective (անկատար)

sir-é-l-av   i-Ø-Ø
like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG

սիրելիքս ի

Rule: The immediate past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the past auxiliary.

c. Narrative present (պատմական ներկայ)

sir-é-l-av   ə-m   ələl
like-TH-INF-INS AUX-1SG NARR

սիրելիքս ըմ ըլլի

Rule: The immediate narrative present is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the present auxiliary, and then adding the narrative formative /ələl/.

d. Narrative past (պատմական անցեալ)

sir-é-l-av   i-Ø-Ø   ələl
like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG NARR

սիրելիքս ի ըլլի

Rule: The immediate narrative past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the past auxiliary, and then adding the narrative formative /ələl/.

---

original page number 70

10.4 Subdialects

The description that we give is for the main dialect of Karabakh. Its subdialects (Gandzak, Gazakh, and Karadagh) show some or many differences. Because they

have not been researched or scientifically verified, it is impossible for me to determine in detail the limits or borders of these differences. I am satisfied with using only my passing familiarity.

10.4.1 Gandzak

The Gandzak subdialect is extremely close to the main Karabakh dialect, only that it has purer forms, meaning forms that are closer to the old language. For example in verbal conjugation, the copular verb does not have forms with schwa /ə/ (like 2PL /ə-k^h/ <ըք>, 3PL /ə-n/ <ըն>) but instead forms with /e/ (Table 70).

Table 70: Use of /e/ instead of /ə/ in the copula for the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	General Karabakh		cf. Gandzak subdialect		cf. SEA	
1SG 'I am'	ə-m	ըմ	e-m	եմ	e-m	եմ
2SG 'you are'	ə-s	ըս	e-s	ես	e-s	ես
1PL 'we are'	ə-nk ^h	ընք	e-nk ^h	ենք	e-ηk ^h	ենք

The Classical Armenian sound /i/ <ի> does not become /ə/ <ը> and it remains unchanged (Table 71).

Table 71: Lack of the sound change from /i/ <ի> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> General Karabakh		cf. Gandzak subdialect		cf. SEA	
'neck'	viz	վիզ	vəz	վըտզ	viz	վիզ	viz	վիզ
'year'	tári	տարի	táre	տա'րե	tári	տա'րի	tári	տարի
'nose'	k ^h it ^h	քիթ	k ^h et ^h	քեթ	k ^h it ^h	քիթ	k ^h it ^h	քիթ

The ending /n/ <ն> of Old Armenian became /nə/ <նը> in Karabakh, but it became /ə/ <ը> in Gandzak (Table 72).

Table 72: Change from final /ə/ <ն> in Classical Armenian to /ə/ <ը> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> General Karabakh		cf. Gandzak subdialect		cf. SEA	
'fish'	ḏzúkən	ծուկն	ṭsýknə	ծի'կնը	ṭsúkə	ծո'կը	ḏzúk	ծուկ

10.4.2 Gazakh

The Gazakh subdialect, as can be seen in my published writings, is much closer to the Yerevan dialect. The ablative formative is /-its^h/ <|hg>, instead of the Karabakh form /-an/ <ան>.

The past participle ends in the formative /-el/ <ել> and not with /al/ <ալ> (7).

- (7) a. i. Karabakh
       jes ə-m   əl-əl
       I   AUX-1SG be-PERF.CVB
       յես ըմ ըլալ
       ii. Gazakh
       jes e-m   l-el
       I   AUX-1SG be-PERF.CVB
       յես եմ լել
       iii. SEA
       jes e-m   eɣ-el
       I   AUX-1SG be-PERF.CVB
       ‘I have been.’
       ես եմ եղել
- b. i. Karabakh
       əng-al   ə-m
       fall-PERF.CVB AUX-1SG
       ընգալ ըմ
       ii. Gazakh
       ənk-el   e-m
       fall-PERF.CVB AUX-1SG
       ընկել եմ
       iii. SEA
       ənk-el   e-m
       fall-PERF.CVB AUX-1SG
       ‘I have fallen.’
       ընկել եմ

However, before stress, the basic rule of losing vowels continues to apply (Table 73 and (8)).

Table 73: Pre-tonic vowel deletion in the Gazakh subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Gandzak subdialect		cf. SEA	
‘barking at a beast’			kznáhath ^h	կզնահաշ	gazanahát ^h	գազանահաշ
‘children’	ereχáik ^h	երեխայք	réχek ^h	րէ՛խեք	jereχék ^h	երեխեք
‘to get accustomed’	sovoríl	սովորիլ	səvóril	սըվորիլ	sovorél	սովորել

- (8) a. Karabakh
 əʃχárk^h-e-s   ərés-e-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ըշխա՛րքես ըրէ՛սէն
- b. Gazakh
 əʃχár-i-s   ərís-i-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ըշխա՛րիս ըրի՛սին
- c. SEA
 əʃχar-í-s   jeres-í-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ‘on the face of my world’ (likely idiomatic for ‘in my life’) աշխարհիս
 երեսին

The debitive form (1SG /piti-m/ <պիտիմ>, 2SG /piti-s/ <պիտիս>) is shortened to /dem, des, den/ <դեմ, դես, դեն> (9).¹²

- (9) Gazakh
- a. íntj^h dem   səvor-il
 what DEB.1SG study-PTCP(?)
 ‘What do I have to study?’
 ինչ դեմ սըվորիլ
- b. mer rexe-k^h-n   íntj^h érnak   den   ve kal-n-il
 our child-PL-DEF what example DEB.3PL up take-VX-PTCP(?)
 ‘What example will our children look up to?’
 մեր ըբխեքն ինչ էօրնակ դեն վե կալնիլ

¹²[[Adjarian did not provide a translation for the below sentences, and I found them hard to understand. The first sentence’s translation is my guess. Vahagn Petrosyan suggested the translation for the second sentence. Without an explicit translation by Adjarian or more data from this dialect, I am not completely confident in the glossing and translation.]]

10.4.3 Karadagh

The Karadagh subdialect has a wide distribution. At the north side of Atropatene (Iranian Azerbaijan), there is the large and heavily Armenian-populated province of Karadagh, which was previously Paytakaran. Besides that, the subdialect is also spoken in the Armenian-populated village of Mujumbar (close to Tabriz), and in the Armenian populace of the Lilava district of Tabriz, which was formed from...

---

original page number 71

... the Armenian settlements of Karadagh and Mujumbar. This subdialect is very close to the Karabakh dialect. In this subdialect, we find the following:

- The stress change.
- The loss of pre-stress vowels ([[= *pre-tonic vowels*]]).
- The change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ/ <o, ɛo>.
- The change from Classical and /u/ <nL> to /o, y/ <o, hL>.
- The change from Classical Armenian /n/ <u> to /nə/ <uɾ>.
- The use of the past participle suffix /əl/ <uɫ>.

The Karadagh dialect however did not change the Old Armenian voiced consonants to voiceless ones; they stayed voiced.

10.5 Literature

The Karabakh dialect was studied first by Patkanian (Патканов 1869: 55-73), then some small pieces of information in Makar Barkhudariants's "Pele Pughi" (Մ. Վ. Բարխուդարեանցի Պըլը-Պուղի; [[SEA: /makar barχudarjants^h/]]) and in Karapet Shahnazariants's work (Վ. Ս. Շահնազարեանցի Ղըլըցէ կնանոց պըլըն փէշակը; [[SEA: /karapet fahnazarjants^h/]]). The last time there was a detailed study was my own work (Աճառեան 1901). Of my work, the Armenologist Meillet wrote a review (Journal Asiatique, 1902, page 561-571),¹³ where he discusses all the interesting and phonologically-interesting points of this Karabakh dialect.

The following works are written in the Karabakh dialect.

---

¹³[[It was not clear to me how to cite this review, but I tracked down a URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015024511522&view=1up&seq=623>.]]

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Karabakh dialect
    - The main Karabakh dialect
      - * Մակար Վրդ. Բարխուդարեանց – Պըլը-Պուղի, Թիֆլիս, 1883.
      - * ՈստաX Գեորգ Բարխուդարեանց
        - – Արաղը տարին կտարի. Շուշի, 1883.
        - – Չոնբանն ու նշանածը. Թիֆլիս, 1896.
        - – Բաբոյական առածներ. Թիֆլիս, 1898.
      - * Շիրմազանեան Գ. – Ասրի-րեզ եւ Գիւքի. Կոռնկ, 1862, page 896-930, 1863, page 113-137
      - * Կ. Մելիք-Շահնազարեան – Ջուռնա-ամբլա, 2 հատոր. Վազար-շապատ, 1907-08
      - * Տիգո – Ղալի աղաթներան պատկերներ. Ճպատըղ քուղ կարի. Թիֆլիս, 1889
      - * Ե. Լալայեան
        - – Ժողովրդական երգեր (Գորիսի). Ազգ. Հանդ. Գ. page 261-270
        - – Ժողովրդական երգեր (Ջանդեղուրի). Ազգ. Հանդ. Դ. page 113-116
    - Gazakh subdialect
      - * Տեր-Դաւթեան Դ. Փաստաբանի մօտ (վօղըվիլ). Թիֆլիս, 1901
      - * Ճուզուրեան Յ.
        - – Մորացուած աշխարհ. 3 հտ. Թիֆլիս, 1895-6
-
- original page number 72
- – Աղքատի հալը
      - – Գիւղի այրին
  - Gandzak subdialect

- * Ե. Լալայեան – Բանաւոր գրականութիւն. Ազգ. Հանգ., Զ, page 372-382
- * Ս. Աւետիքեան
  - – Սամիտարնի. Թիֆլիս, 1897
  - – Նահատակ. Թիֆլիս, 1898
- Karadagh subdialect
  - * Ղազարեան Յ. – Մանկական բեմ. Թիֆլիս, 1900
  - * Ս. Անգրեասեան – Առածներ. Բիւրակն, 1898, page 460-461

[[For more recent work on Karabakh, see Martirosyan (2019: 228). For Karadagh, see Martirosyan (2019: 232).]]

10.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

10.6.1 Karabakh dialect

- Պարի աճօճում, ա՛պրես, հըշ տըղա՞ն ըս կյամ:
  - Ըստուծէ՛ն պա՛րին. Նե՛րքէ շէ՛նան ըմ կյամ:
  - Հինչո՞ւ մըհար իր քէ՛ցալ ընդէդ:
  - Պէն օ՛նի. քէ՛ցալ ի ըխճըկանըս ա՛կը տամ:
  - Խե՞օ, ա՛խճիկըտ ընդէդ ըս հըղէ ըրա՛լ:
  - Բա հա՛լւի նօր ըս գի՛ւղում, Է՛րկու տըռնան (տարիէն) ի՛վիլ ա վրեր Նըրքը-Շընա՛ցա մին մա՛րթու-յ-ըմ տըվալ:
  - Է՛, փըսետ հա՞վան ը՛ս, լա՞վ տըղա-յ-ա՛. ըխճըկանըտ լա՞վ ա մըղա՛ծիտ կէնը՛մ:
  - Խե՞ չի. Ըստուծա՛նա շընուրհա՛կալ ըմ. տօնը շէն, ա՛մբարը ցօ՛րնալ լի՛գը, կյիւմը տըվա՛րալ լի՛գը, վըէ՛խճարը սիւրիւ-սի՛ւրիւ կա՛գնած, ճօխտ ճօխտ ճը-ղըցնէն (ջրաղացներ) պէ՛նէ (կը բանի). ի՛նքն էլ լւի վ բօ՛յալ բուսա՛թալ, վըեր յէ՛շըմ ըս քէ՛փըտ կյա՛մ ա:
  - Դէ վըեր ըտի՛-յ-տ (այդպէս է), լւի վ ա. Ա՛ստուծ Է՛լ ի՛վիլ ա՛նէ:

10.6.2 Karadagh subdialect

Adjarian's note: Communicated by the Karadaghian, Ms. S. Ter-Martirosian (օր. Ս. Տեր-Մարտիրոսեան; [[SEA: /ter martirosjan/]]).

Վանետը ո՛րան կյանքըմը ժամ չըլալ գէցած. գի՛ղալ չըլալ խօստօ՛վանքը հա՛ղօրթը հի՛նչ ա: Գենցալ ա ո՛րան մին ծանօթից հըցրալ ա թա «իս մըտքը՛մըս դրամ ըմ, վօր խօստօվանվըմ ու հաղօրթվըմ հի՛նչուր կա՛րըն»: Էն ալ ասալ ա թա «հինչ ուր կա՛րըս, կի գինըս ժամ, քահանան քի հինչ վօր կա՛սի ՚դու ալ էն կա՛սըս»: Վանետը գինէ՛ցալ ա ժամ, ասալ ա. «Ա՛ր դէր, ինձ ...

original page number 73

... խօստօվանցրու վօր պտը ա հաղօրթվում»: Քահանան ասալ ա. «վօ՛րթի չօ՛քի». Վանետն ալ ասալ ա «վօ՛րթի չօ՛քի»: Քահանան ասալ ա «իրէ՛սեդ խա՜չակընքի. ասի մէ՛ղա Աստծու». Էն ալ ասալ ա «իրէ՛սեդ խա՜չակընքի, ասի մէ՛ղա Աստծու»: Քահանան ասալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր արած ըս՝ ասի»: Վանետն ալ ասալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր արած ըս՝ ասի»: Էն սհա՛թէն Վանետը ձէ՛ռքը թա՛քուն տա՛րալ ա դէ՛րեն ջուրը, սհա՛թը հանալ ա: Քահանան տէ՛սալ ա վօր հինչ վօր ըսի՛լիս ա՝ Էն ալ ըսի՛լիս, սկսալ ա Վանետէ թա՛կի: Վանետն ալ դէ՛րեն ա թա՛կալ: Վանետը փա՛խալ ա քուչան, մա՛րթըրը տէ՛սալ ըն, հըցրալ. «Ա՛ր մարթ, խէ՞-յ-ըս փխչի՛լիս». – «Ախր խօստօվանված ըմ». ի՛նդի ի՛լալ գիղալիս վօր խօստօվանվողը կը փա՛խչի: Յէ՛տէն քահանան ձէ՛ռքը տա՛րալ ա ջո՛ւբը՝ սհա՛թէն յէ՛շիլու, տէ՛սալ ա վօր ջուբո՛ւմը չի: «Է՛յ անիծած, խօստօվանքէն թա՛իրը (Թըք. կերպը) գիղալիս չի, սհաթս ալ գուղա՛ցալ ա՝ տա՛րայ»:

10.6.3 Gazakh subdialect

Adjarian's note: Taken from Ճուղուրեանի Մոռացուած աշխարհէն. հտ. Ա, էջ 103-4. Unfortunately, it does not have scientific accuracy.

Երկու ախպեր էն լըմ, մնի անըմը Կայան, մէկէլինը Աբէլ: Կայանը շա՛տ օցի կծածն ա ըլըմ, հօրը, մօրն ու ախպօրն ըսկի՛ սիրելիս չի ըլըմ: Մը հետ Երկու ախպերն էլ ուզըմ էն Ասծուն մատաղ անէն: Օց Կայանը ըռանչապար ա ըլըմ, Աբէլը չօբան: Նրանք էլ մէգ պէս՝ չօռի ու ցափի ժամանակ Ասծուն միտներն էն քըցըմ ուզըմ էն մտղանա տալ...: Ասծու օխնած Աբէլը վօջխարը բերըմ ա դիւզըմը կըղնըցընըմ, երիսին խաչ քաշըմ ու վօջխարի միջից՝ սրտալի մի թուխը-սախար վօջխար ա ջօկըմ, ձեռաց վէ քըցըմ մօրթէն, փետ ու կրակ անըմ սկսըմ խրօվէլ: Օց Կայանը, Ա՛ստօծ անըծի Նրան, կալը Նօր քամած՝ ցօրէնը կիտած ա ըլըմ. սա վեր ա կալնըմ անսիրտ-անսիրտ ցօրէնը խախալըմ, տակ ու գլուխը բերըմ մատաղանա տալի ու ինքն էլ փետ ու կրակ անըմ իր առածը խրօվըմ: Երկուսի կրակն էլ մի դիւզ տեղ ա ըլըմ բացը յերկնքի տակ:

Աստօծ մտիկ ա տալի տէնըմ, վօր Աբէլը սրտով տըվէց՝ նրա մատաղի կրակի ծուխը ծլլի (ուղիղ) ա բացրանըմ, նրա մատաղն ընթունէլի ա անըմ:

---

original page number 74

Պոռթօղ-մոռթօղ, տակ ու գլուխ տվօղ Կայանի վրա Աստվածաբար չրանըմ ա ու նրա ցօրէնի հասկերն անըծըմ, թէ «Թօղ քու ցօրէնը մի հասկանի մա»:

Կայանը տէնալով վօր Աստօծ Աբէլի դօլը պահէց, մի օր՝ Աբէլոյն՝ վօջխարի մէջ շվաքըմը խօրը քնած վախտը՝ վեր ա կալնըմ կօվըզիզիկը (սեւ սուր քար), բուզը դուս ա կարըմ ու իրան չօմբախօվը կրկաժի կիսին տալի՝ դուդը շաղ ա տալի հա՛ սպանըմ: Կայանն անպատիժ չի մնըմ: – Աստօծ նրան շաշվացնըմ ա սարերն ու հանդերը քցըմ...:

10.6.4 Gandzak subdialect

Adjarian's note: See Ազգ. Հանդ. 2, էջ 372 եւն. I have kept the orthography unchanged, even if very inaccurate.

Մածուն եմ¹⁴ մերել սրալի,
Եար ըմ փռնել սրտալի,
Հով որ եարը եարէն հանի,
Հոքին սընտանէն տանի:

Մատունմ կայ մըտանի,
Համ թառ ա համ ծիրանի,
Արի քինանք դիւանը
Հով սիրել ա, նա՛ տանի:

Մեր վճխարին եաթաղը,
Գլխիս դնեմ փափախը.
Չանդուրուկդ ետ քցես
Ըրեսիս տայ շատաղը:

Մտիկ ըրէք էն դուշին,
Վէտը տրել ա փուշին,
Եըրանի ընդիւր կի՛լի
Թուշի տրել ա սրածին:

---

¹⁴[[The original page had <եմ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <եմ>..]]

Ջուրս կեծ ա, ջուր պիրեք,
 Սպըհանայ հիւն պիրեք,
 Տուն հաւասար թամամ են,
 Ղարիբ խուշը տուն պիրեք:

---

original page number 75

Սագին կոթին կիր կանեմ,
 Վենը կաց գինի բերեմ,
 Ես ես պիծի տեգաւս,
 Յրուած խելքդ տոն պիրեմ:

Սրերի խինձը ի՛նչ անի,
 Կաթնով բրինձը ի՛նչ անի,
 Իւրիւր սիրել ենք կառնենք,
 Ուրըշի խօսք ու գրիցն ինչ անի:

Տիւ կաղնել ես կիւթանիա,
 Շիրմըշըղի պերանիա,
 Տիւ պարակ, մէջքդ պարակ,
 Ղօլ քընամ ջէյրան ջանիդ:

10.6.5 Zangezur subdialect

Adjarian's note: See Ազգ. Հանդ., Դ. Էջ 115.

Դարուագին տակը սառալ ա
 Մատներս դալամ դարալ ա
 Թոխ եախաւոր, բոզ չուխաւոր
 Օշս խելքս տարալ ա:

Եկեք գնանք ծեր անենք,
 Խնձոր կծենք թու անենք,
 Հուր որ մին եար չունի՝
 Գլխին թխենք դէն անենք:
 Գեանջու քամին կալիս է,
 Դռները թըրըխկալիս է,
 Հարիւր թիւման մըշտընըդ,
 Սիմօն եարը կալիս է:

Chapter 10 Karabakh

Վրրթիվերիս վադան ա,
Միջի մարդին կադան ա,
Միջի մարդը հո՛ւնց անի,
Խնձորկեցի կադան ա:

Chapter 11

Shamakhi

---

original page number 76

11.1 Background

This dialect is spoken primarily in the city of Shamakhi and its surrounding villages, until Quba. The remaining villages are mostly *[[villages that were formed by settlers who migrated]]* from Karabakh, and some are settlements from Khoy and Salmast; they thus speak their native dialect and they are not included in this region. In Baku also, there is a migrant community from Shamakhi, and this community uses its dialect, but this community is dissolving into the larger Karabakh community. Near Baku there is Ermenikend (Armenian village), which is mostly made up of Shamakhi people and they speak this dialect.

The Shamakhi dialect forms a middle zone between the Karabakh and Julfa dialects. Its phonetic system and phonological changes are largely the same as in the Karabakh dialect, as well as many of the grammatical forms. Because of this, it would have been possible to not consider Shamakhi as its own dialect, but to have treated it as a subdialect of Karabakh. However, we are forced to treat it as its own independent dialect because of the diverse forms for pronouns and because of the formation of the present, both of which are entirely different from Karabakh.

11.2 Phonology

11.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Shamakhi dialect is the same as for the Karabakh dialect. The dialect is missing only the diphthongs and the sound /ə/ <ɐt>. The sound /f/ <ɸ> is widely used here in borrowed words. The sound /ç/ <ɥj> is missing.

11.2.2 Stress

Unlike the Karabakh dialect, stress is on the last syllable.

[[This is an incorrect overgeneralization. As we see in §11.2.3.1.5, when a final unstressed schwa undergoes vowel harmony, its harmonized vowel (like /i/) remains unstressed. The correct generalization is that stress is final in the word before the definite/possessive suffixes. In this way, Shamakhi has morphologized the otherwise phonologically predictable rule of final stress assignment of SEA.]]

11.2.3 Sound changes

11.2.3.1 Vowel changes

The following vowel changes and diphthong changes are notable.

11.2.3.1.1 Classical Armenian /u/ <ու>

Classical Armenian /u/ <ու> became Shamakhi /ʏ/ <իւ> as in Table 1.

Table 1: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /ʏ/ <իւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘you (NOM)’	du	դու	ty	տիւ	du	դու
‘outside’	durs	դուրս	txs	տիւս	durs	դուրս
‘tongue’	lezu	լեզու	lyzy	լիւզիւ	lezu	լեզու

11.2.3.1.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became Shamakhi /ʏ/ <իւ> as in Table 2.

Table 2: Change from Classical Armenian /u/ <ոյ> to /ʏ/ <իւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lys	լիւս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h ojr	քոյր	k ^h yr	քիւր	k ^h ujr	քույր
‘blue’	kapojt	կապոյտ	k ^j æpyt	կյւսիւս	kapujt	կապույտ

11.2.3.1.3 Classical Armenian /ɑṭ/ <ալ>

Classical Armenian /ɑṭ/ <ալ> became Shamakhi /ɑ, æ, e/ <ա, ü, է> as in Table 3.

Table 3: Change from Classical Armenian /ɑṭ/ <ալ> to /ɑ, æ, e/ <ա, ü, է> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘this’	ɑṭs	ալս	æs	üü	ɑjs	ալս
‘long’	erkɑṭn	երկալն	ergɑn	երqաւն	jerkɑṭn	երկալն
‘father’	hɑṭr	հալր	her	հէր	hɑjr	հալր
‘mother’	mɑṭr	մալր	mer	մէր	mɑjr	մալր

11.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became Shamakhi /ə/ <ը> as in Table 4.

Table 4: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘heart’	sirt	սիրտ	sərt	սըրտ	sirt	սիրտ
‘mind’	mit-(ə?)k ^h (-PL)	միտք	mətk	մըտկ	mitk ^h	միտք

11.2.3.1.5 Vowel harmony of the schwa /ə/

The sound /ə/ <ը> usually keeps its presence next to heavy vowels. But next to soft vowels, it turns to /i/ <ի> (Table 5).¹

[[*Note that the wording implies that Adjarian is treating the original schwa as present in Classical Armenian. However, many of his examples involve the definite article which was /-n, ən/ in Classical Armenian but /-n, -ə/ in SEA. This article marks definiteness in SEA, but it marked distal deixis in CA in addition to specificity (Robin Meyer, p.c.; Meillet 1977: 36). I suspect that he is actually reconstructing the harmonized schwa from a shared ancestor between Shamakhi and SEA instead of CA.*]]

¹[[*It is not obvious to me what is the soft vs. hard distinction in vowels. I suspect Adjarian means that soft vowels are front vowels. (?)*]]

Table 5: Vowel harmony in the change from /ə/ <ը> to /i/ <ի> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘girl-DEF’	ɑdʒik-ən	աղջիկն	ɑxtʰig-i	ախջիհի	ɑxtʰik-ə	աղջիկը
‘to listen’			mitig anil	միտիգ անիլ	mətik anel	մտիկ անել
‘neck-DIM-POSS.2SG’			viz-ik-is	վիզիհիս	vəz-ik-əs	վզիկս
‘he-DEF’	ink ^h -ən	ինքն	ink ^h -i	ի՛նքի	in ^h k ^h -ə	ինքը

11.2.3.1.6 Vowel lengthening of /o/

The Shamakhi dialect has a special sound change where Classical Armenian /ɑ/ <աւ> becomes /o/ <ո> before the Classical Armenian vowels /o, ɑ/ <ո, աւ> (Table 6).

[[*To clarify, Adjarian means that if the Classical Armenian form had a substring <աւո> /awo/ (which he treats as including a diphthong /ɑʊ/ as in /ɑʊo/), this string became /oo/ in Shamakhi. In contrast in SEA, such a string became /avo/. I suspect his transcription <oo> /oo/ signifies a long vowel /o:/ but I am not sure. (?)*]]

It becomes /œo/ <too> when next to soft vowels.

[[*I assume Adjarian’s transcription <too> /eoo/ is actually /œo/. I suspect this is a diphthong but I am unsure.*]]

Table 6: Vowel lengthening and fronting in the change from Classical Armenian /awX/ <աւV> to /oo, œo/ <oo, too> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘necessary’	harkawor	հարկաւոր	harkoor	հարկօօր	harkavor	հարկավոր
‘baptized’	kənk ^h awor	կնքաւոր	kənk ^h oor	կնքօօր	kəŋk ^h avor	կնքավոր
‘graceful (CA), congratulations (SEA)’	ʃənorhawor	շնորհաւոր	ʃənoor	շնօօր	ʃənoravor	շնորհավոր
‘morning’	arawayt	առաւաւտ	aroot	առօօտ	aravot	առավոտ
‘to be housed’			tnoorvil	տնօօրվիլ	tənavorvel	տնավորվել
‘knife-bearing’	danakawor	դանակաւոր	tənaeg ^h œor	տաննագիթօօր	danakavor	դանակավոր

11.2.3.1.7 Pre-tonic vowel deletion

The deletion of vowels before stress is not a general rule. But there are a few cases (Table 7).

Table 7: Pre-tonic vowel deletion in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘to crush’	d̂zaxd̂zaxel	ջախջախել	t̂fət̂fexel	ճճճէխել	d̂zaxd̂zaxel	ջախջախել
‘Satan’	satanai	սատանայ	stana	ստանա	satanai	սատանա
‘to wrap up’	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել	p ^h t ^h at ^h el	փթաթել	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել

In this case, the loss of a vowel has caused the rise of a schwa /ə/ <ը>, and sometimes it assimilates to the form of the stressed vowel (Table 8).

[[*I do not see how Adjarian’s examples relate to his proposed process of schwa epenthesis and vowel harmony.*]]

Table 8: Pre-tonic vowel deletion feeds vowel epenthesis and harmony in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘child’	eraxai	երախայ	araxa	արախա	jerexa	երեխա
‘childhood, catechumenism’	eraxajut ^h iun	երախայուքիւն	araxat ^h un	արախաթուն	jerexajut ^h jun	երեխայուքյուն

11.2.3.2 Consonant changes

11.2.3.2.1 Voicing changes

The voiced stops and affricates became voiceless, and they kept their voicing only after nasals. In this situation, the voiceless stops became voiced (Table 9).

Table 9: Voicing changes in stops and affricates in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘head’	gəlux	գլուխ	klox	կլօխ	gəlux	գլուխ
‘to bring’	berel	բերել	peril	պերիլ	berel	բերել
‘snake’	od̂z	օձ	ots	օծ	ots ^h	օձ
‘water-mill’	d̂zəraʔats ^h	ջրաղաց	t̂ʃaʔats ^h	ճաղաց	d̂zəraʔats ^h	ջրաղաց
‘ear’	akand̂z	ականջ	angod̂z	անգօջ	akand̂z	ականջ
‘wine’	gini	գինի	kini	կինի	gini	գինի
‘thing’	ban	բան	pæn	պան	ban	բան

The word-final Classical Armenian sound /k/ <կ> became /g/ <գ> in many cases (Table 10).

Table 10: Voicing changes for word-final /k/ <կ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘board’	taχtak	տախտակ	taχtag	տախտագ	taχtak	տախտակ
‘girl’	aġdzik	աղջիկ	aχtʃ ^h ig	ախչիգ	aχtʃ ^h ik	աղջիկ
‘woman’			knig	կնիգ	kənik	կնիկ

11.2.3.2.2 Loss of the rhotic /r/ <ր>

The sound /r/ <ր> is lost in the words in Table 11a. In contrast, the /r/ <ր> is stronger in the words in Table 11b.

[[Note that these multi-word phrases likely did not exist in Classical Armenian, so we can assume that Adjarian was treating the shared closest ancestor of Shamakhi and SEA as being an SEA-like variety.]]

Table 11: Loss of rhotic /r/ <ր> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
a. ‘this night’	aġs, gifer	այս, գիշեր	æs k ^h ife	ւս քիշէ	aġs gifer	այս գիշեր
‘to go up’	ver, elanél	վեր, ելանել	véllil	վէլլիլ	ver jelnél	վեր ելնել
‘hand’	dzer-k ^h (-PL)	ծեռք	ts ^h ek ^h	ցէք	dzerk ^h	ծեռք
b. ‘hundred’	hariur	հարիւր	harur	հարուր	harjur	հարյուր

11.2.3.2.3 Insertion of word-initial /h/ <հ>

Before word-initial vowels, the sound /h/ <հ> is sometimes added, just as in the Karabakh dialect (Table 12).

Table 12: Insertion of word-initial /h/ <հ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘what’	intʃ ^h	իսչ	hintʃ ^h	հիսչ	intʃ ^h	իսչ
‘who’	ov	ով	hov	հով	ov	ով
‘when’	erb	երբ	hep ^h	հէփ	jerp ^h	երբ
‘tail’	aġí	ազի	hæk ^h i	հւօքի	aġí	ազի

11.2.3.2.4 Retention of word-final /n/ <ւ>

The Classical Armenian rime /n/ <ւ> is kept here too (Table 13a) but not in Table 13b.

Table 13: Retention or loss of final Classical Armenian /n/ <ւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
a. ‘bitter’	dárən դառն	tærnə տա՛ռնը	dárən դառն
‘fish’	ḏzúkən ձուկն	tsýgni ծի՛ղկնի	ḏzúk ձուկ
‘mouse’	múkən մուկն	múknə մո՛կնը	múk մուկ
‘milk’	kát ^h ən կաթն	kát ^h nə կա՛թնը	kat ^h կաթ
‘pomegranate’	núrən նուռն	nórnə նո՛ռնը	nur նուռ
b. ‘finger’	mat ^h ən մատն	mat մատ	mat ^h մատ
‘foot’	otən ոտն	vot վոտ	votk ^h ոտք
‘bride’	harsən հարսն	hars հարս	hars հարս

11.3 Morphology

11.3.1 Noun inflection or declension

11.3.1.1 Ablative marking with /-an/ <ան>

In declension, it is notable that the ablative formative is /-an/ <ան> (Table 14), the same as in Karabakh.

Table 14: Ablatives with /-an/ <ան> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
‘under-ABL’	tak-an տական	tak-its ^h տակից
‘place-ABL’	teḡ-an տեղան	teḡ-its ^h տեղից
‘childhood-ABL’	araxat ^h un-an արախատ ^h ունան	jereχajut ^h jun-its ^h երեխայությունից

original page number 78

Similar to the Karabakh dialect, we can also add here the formative /-ana/ <անա>. For example /kngans-ana/ ‘from my wife’.²

²[[*Adjarian does not explain this form, but it seems morphologically decomposable to /kng-an-s-ana/ with the gloss ‘wife-OBL-POSS.2SG-ABL’. Note the unexpected presence of a possessive marker before the ablative marker. (?)*]]

11.3.1.2 Instrumental marking with /-ov/ <ou>

The instrumental uses the formative /-ov/ <ou>, while the Karabakh dialect has /-av/ <au> (Table 15).

Table 15: Instrumentals with /-ov/ <ou> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. Karabakh		cf. SEA	
‘mouth-INS’	peran-óv	պերանօվ	piráen-av	պիրանաւ	beran-ón	բերանով
‘hand-INS’	ts ^h ek ^h -óv	ցեքօվ	tsérk ^h -av	ծէրքաւ	dzerk ^h -ón	ծեռքով

11.3.1.3 Locative marking with /-əm, -im/ <ru, ru>

The locative formative /-um/ <nu> is shortened to /əm/ <ru> and then became /im/ <ru> because of the rule of harmony (սերդաշնակուլթեան օրէնքով) (Table 16).

Table 16: Locatives with /-əm, -im/ <ru, ru> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘thing-LOC-DEF’	pæn-ím-i	պանիմի	ban-úm-ə	բանումը

11.3.1.4 Vowel harmony of the definite article /ə/ <ru>

Based on the rule of vowel harmony, the article is /-ə/ <ru> (or /-i/ <ru>), and /-n/ <ru> (Table 17).

Table 17: Vowel harmony of the definite article /ə/ <ru> to /-i/ <ru> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘heart-DEF’	sárt-ə	սըրտը	sírt-ə	սիրտը
‘mind-DEF’	mátk-ə	մըտկը	mít ^h k-ə	միտքը
‘hand-DEF’	ts ^h ék ^h -ə	ցէքը	džérk ^h -ə	ծեռքը
‘girl-DEF’	aχtj ^h íg-i	ախչիգի	aχtj ^h ík-ə	աղջիկը
‘voice-DEF’	tsæ̃n-i	ծաւնի	džáj ^h n-ə	ծայլը

The same process occurs next to the possessive suffixes (դիմորոշներուն քով) from CA /-s, -d, -n/ <u, ɲ, u> (Table 18).

[[*Adjarian means that we also find harmony for the schwa that is epenthesized between a stem-final consonant and a possessive suffix.*]]

Table 18: Vowel harmony of the possessive schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘mind-POSS.2SG’	tsæn-it ^h	ծաւնիթ	ḍzājn-ət	ծայլն
‘heart-POSS.1SG’	sərt-əs	սըրտըս	sírt-əs	սիրտս
‘mind-POSS.1SG’	mátk-əs	մըտկըս	mít ^h -əs	միտքս
‘thing-POSS.1SG’	pæn-it ^h	պաւնիթ	bán-ət	բաւն

In these words, stress is on the penultimate syllable. The genitive, which has the same form, is distinguished from these words only by stress (Table 19).

Table 19: Stress distinctions between the stressed genitive and the unstressed harmonized schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘thing-POSS.1SG’	pæn-it ^h	պաւնիթ	ban-ət	բաւն
‘thing-GEN-POSS.1SG’	pæn-í-t ^h	պաւնի’թ	ban-í-t	բաւնիդ
‘heart-DIM-POSS.1SG’	srt-íg-is	սրտի’գիս	sərt-ík-əs	սրտիկս
‘heart-DIM-GEN-POSS.1SG’	srt-ig-í-s	սրտիգի’ս	sərt-ík-ís	սրտիկիս

11.3.2 Pronoun inflection or declension

11.3.2.1 Personal pronouns

Pronouns are declined in the following way (Table 20).

Table 20: Inflectional paradigm for personal pronouns in the Shamakhi dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2SG 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յէս	ty տիլ	na նա	mek ^h մէք	tyk ^h տիկ	nrank ^h նրանք
GEN	im իմ	k ^h u քու	nra նրա	mer մեր	tser ծեր	nrank ^h նրանց
DAT	indz, indz-i ինծ, ինծի	k ^h ez, k ^h ez-i քէզ, քէզի	nran նրան	mez, mez-i մէզ, մէզի	tsez, tsez-i ծէզ, ծէզի	nrank ^h նրանց
ABL	indz-an-a ինծանա	k ^h ez-an-a քէզանա	nran-a նրանա	mez-an-a մէզանա	tsez-an-a ծէզանա	nrank ^h -an-a նրանցանա
INS	indz-an-ov ինծանօվ	k ^h ez-an-ov քէզանօվ	nran-ov նրանօվ	mez-an-ov մէզանօվ	tsez-an-ov ծէզանօվ	nrank ^h -an-ov նրանցանօվ

11.3.2.2 Repeated addition of the formative /-ik/ <իկ>

The pronouns also have another interesting form which is unique to this dialect. Here, this is the addition of formative /-ik/ <իկ>. Although this formative appears in other dialects and in Classical Armenian, there it is only added for the demonstratives (Table 21a) and it is not declined (Table 21b).

[[Note that Adjarian is not clear on which Armenian varieties have the demonstratives in Table 21. I had to personally catalog them and track down their attestations.]]

Table 21: Sample of demonstratives in Classical Armenian and other dialects

	CA	SEA	SWA	Istanbul
a. Simple demonstratives				
proximal ‘this’	ɑ̇is	ɑjs	ɑjs	այս
medial ‘that’	ɑ̇id	ɑjd	ɑjt ^h	այդ
distal ‘that yonder’	ɑ̇in	ɑjn	ɑjn	այն
b. Complex demonstratives				
proximal ‘this’			is-ik asiga	ɑ̇is իսիկ ասիկա այսորիկ այսմիկ
	ɑ̇isor-ik ɑ̇ism-ik			
medial ‘that’			it-ik ad-iga	իտիկ ատիկա

But here in Shamakhi, the reflex of the formative /-ik/ <իկ> ([[as /-ig/ <իգ>]]) is added to the pronouns ‘I’, ‘you.sg’, ‘he’ and other pronouns, in all their case declensions. And it can be repeated up to three times (Table 22).

[[*Adjarian does not segment or explain the meaning of these complex pronouns with /-ig/. Based on sentence (1b), I suspect this /-ig/ may act as a diminutive suffix; the cognate is a diminutive suffix /-ik/ in SEA. But then it is unclear to me how or why these pronouns would have this hypothetical diminutive. Adjarian does not state the function or purpose of these pronouns.*]]

Table 22: Sample A of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

1SG 'I'	jes	յէս	PRO
	jes-ig	յէսիգ	PRO-?
	jes-ig-is	յէսիգիս	PRO-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-is	յէսիգիգիս	PRO-?-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-ig-is	յէսիգիգիգիս	PRO-?-?-?-POSS.1SG
2SG 'you'	ty	տիլ	PRO
	ty-ig	տիլիգ	PRO-?
	ty-ig-it ^h	տիլիգիթ	PRO-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-it ^h	տիլիգիգիթ	PRO-?-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-ig-it ^h	տիլիգիգիգիթ	PRO-?-?-?-POSS.2SG
3SG 'he'	na	նա	PRO
	na-ig-i	նաիգի	PRO-?-DEF
	na-ig-ig-i	նաիգիգի	PRO-?-?-DEF
3PL 'they'	nrank ^h -ig-i	նրանքիգի	PRO-?-DEF
	nrank ^h -ig-ig-ig-i	նրանքիգիգիգի	PRO-?-?-?-DEF

original page number 79

In the other case declensions, the formative is added between the word and the case ending. As for the plural, the formative /ner/ <ւեր> is also required (Table 23).

Table 23: Sample B of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

2SG ‘you’ (ACC, DAT)	k ^h ez-ig-i-n	քեզիկին	PRO-?-DAT-DEF
	k ^h ez-ig-i-t ^h	քեզիկիթ	PRO-?-DAT-POSS.2SG
2SG ‘you’ (ABL)	k ^h ez-an-ig ⁱ -æn	քեզանիկյան	PRO-NX-?-ABL
2SG ‘you’ (INS)	k ^h ez-an-ig ⁱ -æv	քեզանիկյեով	PRO-NX-?-INS
1SG ‘mine’	im-ig-is	իմիկիս	PRO-?-POSS.1SG
1SG ‘I’ (ACC, DAT)	indz-ig-i-s	ինծիկիս	PRO-?-DAT-POSS.1SG
	indz-ig-i-n	ինծիկին	PRO-?-DAT-DEF
1SG ‘I’ (ABL)	indz-an-ig ⁱ -æ-s	ինծանիկյանս	PRO-NX-?-ABL-POSS.1SG
	indz-an-ig ⁱ -æn	ինծանիկյան	PRO-NX-?-ABL
1SG ‘I’ (INS)	indz-an-ig ⁱ -æov	ինծանիկյեով	PRO-NX-?-INS
	indz-an-ig ⁱ -æov-is	ինծանիկյեովիս	PRO-NX-?-INS-POSS.1SG
3SG ‘he’	nran-ig-i	նրանիկի	PRO-?-DEF
3SG ‘he’ (ABL)	nran-ig-æn	նրանիկյան	PRO-?-ABL
3PL ‘they’ (ABL)	nran-ts ^h -an-ig ⁱ -æn	նրանցանիկյան	PRO-NX-?-ABL
1PL ‘we’	mek ^h -ner-ig ⁱ -is	մեքներիկիս	PRO-PL-?-POSS.1SG
	mek ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -is	մեքներիկիկիկիս	PRO-PL-?-?-POSS.1SG
2PL ‘you’	tyk ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -it ^h	տիկներիկիկիկիթ	PRO-PL-?-?-POSS.2SG

The formative /ik/ <իկ> is so common in the Shamakhi dialect that it can be added on almost any word (1).

(1) Shamakhi

- a. k^hu   hor   tun-ig-i
 you.PL.GEN father.GEN house-?-DEF
 ‘your father’s house’
 քու հոր տունիկի
- b. viz-ig-is
 neck-?-POSS.1SG
 ‘my little neck’
 վիզիկիս

[[In Adjarian’s original text, he translates (1b) to SWA /vəz-ig-əs/ վզիկս which translates to ‘my little neck’. So the suffix /-ig/ acts as a diminutive here. Yet for (1a), he translates it to SWA /hor-ət^h dun-ə/ ‘your father’s house’ with no diminutive meaning.]]

11.3.2.3 Other innovations

Some pronoun innovations in Shamakhi are in Table 24a. Some of their more widespread forms are in Table 24b. They originate from Table 24c, cf. Karabakh forms in Table 24d.³

Table 24: Pronoun innovations in the Shamakhi dialect

	‘for you.SG’	‘for us’	‘for you.PL’	Dialect
a.	k ^h ez-ti քէզտի	mez-ti մէզտի	tsez-ti տէզտի	Shamakhi
b.	k ^h ez-eti քէզէտի	mez-eti մէզէտի	tsez-eti տէզէտի	Shamakhi
c.	k ^h ez heti քէզ հէտի	mez heti մէզ հէտի	tsez heti տէզ հէտի	Shamakhi (?)
d.	k ^h əz hête քըզ հէտէ	məz hête մըզ հէտէ	təsəz hête ծըզ հէտէ	Karabakh

11.3.3 Verb inflection or conjugation

11.3.3.1 Overview and general properties

Verbal conjugation in the Shamakhi dialect is sometimes the same as in the Karabakh dialect, and sometimes it distances itself from Karabakh and approaches the Julfa dialect.

11.3.3.1.1 Copula with /ɑ/ <ւ>

For the copular verb in the present tense, the Classical Armenian sound /e/ <ե> sound becomes /ɑ/ <ւ> next to nasals (Table 25).

³[[Adjarian does not state this, but it is possible that this construction is grammaticalized from a construction made up of a genitive pronoun + the postposition /het/ ‘with’. For example, Adjarian provides a phrase /k^hez heti/ which resembles an SEA phrase /k^hez het/ <քէզ հէտ> ‘with you’. (?)]]

Table 25: Copula with /ɑ/ <ω> instead of /e/ <է> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ɑ-m	ωմ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	e-s	էս	e-s	ես
3SG ‘he is’	ɑ	ω	e	է
1PL ‘we are’	ɑ-nk ^h	ωնք	e-ŋk ^h	ենք
2PL ‘you are’	e-k ^h	էք	e-k ^h	եք
3PL ‘they are’	ɑ-n	ωն	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

11.3.3.1.2 Present and past imperfective

In this way ([*meaning with the above copulas*]), the present form of other verbs is formed. The imperfective is similar to Karabakh.

11.3.3.1.3 Past participle or perfective converb

The past participle ends in /-ɑl/ <ωլ> (Table 26).

Table 26: Past participle or perfective converb with /-ɑl/ <ωլ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘to tie’	kɑp-ɑl	կապωլ	kɑp-el	կապել
‘to fall’	əŋg-ɑl	ընգωլ	əŋk-el	ընկել
	√-PERF.CVB		√-PERF.CVB	

11.3.3.1.4 Infinitives take dative /-i/ <ի>

The infinitive is case marked with the formative /-i/ <ի> (Table 27).

Table 27: Infinitives with dative /-i/ <ɨ> instead of /-u/ <ɯ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA		
‘to say’	as-i-l-i	ասիլի	as-e-l-u	ասելլու	√-TH-INF-DAT
‘to throw’	k ^h its ^h -i-l-i	քիցիլի	gəts ^h -e-l-u	գցելլու	√-TH-INF-DAT
‘to die’	mer-n-e-l-i	մեռնելի	mer-n-e-l-u	մեռնելլու	√-VX-TH-INF-DAT

11.3.3.1.5 Causative suffix /-ts^hu/ <ɢɯ>

The causative (անցողական) formative is /-ts^hu/ <ɢɯ> (Table 28).

[[Unfortunately, Adjarian does not translate his examples into SEA or SWA, so I can only guess what they are supposed to mean or how they should be segmented based on the SEA forms that resemble them the most.]]

Table 28: Causatives with dative /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi and cf. SEA		
‘I approach’ (?)	mot-a-ts ^h un-a-m	մօտացունամ	Sh.
	mot-e-ts ^h n-e-m	մոտեցնեմ	SEA
	√-LV-CAUS-TH-1SG		
‘to lose’ (?)	k ^h or-a-ts ^h un-i-l	քօռացունիլ	Sh.
	kor-tsn-e-l	կորցնել	SEA
	√-(LV)-CAUS-TH-INF		
‘he has fed’ (?)	ut-a-ts ^h ur-al a	ուտացուրալ ա	Sh.
	ut-e-ts ^h r-el e	ուտեցրել է	SEA
	√-LV-CAUS-PERF.CVB AUX		
‘I have delivered’ (?)	has-a-ts ^h ur-al a-m	հասացուրալ ամ	Sh.
	has-ts ^h r-el e-m	հացրել եմ	SEA
	√-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1SG		
(?)	hang-a-ts ^h ur-i-Ø	հանգացուրի	Sh.
	√-LV-CAUS-PST-1SG		
‘we have raised’ (?)	part ^h s ^h r-a-ts ^h ur-al a-nk ^h	պարցրացուրալ անք	Sh.
	bart ^h s ^h r-a-ts ^h r-el e-ŋk ^h	բարծրացրել ենք	SEA
	√-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1PL		

After soft vowels ([*I think Adjarian means after front vowels (?)*]), the sound /a/ <ա> becomes /æ/ <ււ> (Table 29).

Table 29: Vowel fronting for /a/ <ա> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA		
‘I do’	an-əm æ-m	անըմ ււմ	an-um e-m	անում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
‘done’	il-æł	իււլ	el-el	եղել	√-PERF.CVB
‘he has thrown’	k ^h its ^h -æł æ	քիցալ ււ	gəts ^h -el e	գցել է	√-PERF.CVB AUX

11.3.3.2 Verb paradigms

[*Adjarian does not give any complete verb paradigms for this dialect. He only provides some datasets.*]]

The following are the important tenses of the verb ‘to like’ from Classical Armenian /sir-e-l/ <սիրել>.

11.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

[[In SEA, the indicative present is formed by combining the imperfective converb with the present auxiliary (Table 30). This converb uses the suffix /-um/. For Shamakhi, Adjarian provides a complete paradigm for the indicative present. Shamakhi uses the same system as SEA. The only difference is that the converb suffix is /-əm/ and the auxiliary is /a/ for the 3SG and before nasals.]]

Table 30: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-əm a-m	սիրում եմ	sir-um e-m ‘I like’	սիրում եմ
2SG	sir-əm e-s	սիրում ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-əm a	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-əm a-nk ^h	սիրում ենք	sir-um e-ηk	սիրում ենք
2PL	sir-əm e-k ^h	սիրում եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-əm a-n	սիրում են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[In SEA, the indicative past imperfective is formed by combining the imperfective converb with the past auxiliary (Table 31). Adjarian does not provide a complete paradigm for Shamakhi. He provides only the 1SG and 2SG. He suggested earlier in §11.3.3.1.2 that Shamakhi uses the same set of past auxiliary morphs as the Karabakh dialect.]]

Table 31: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-əm Ø-i-Ø	սիրըմ ի	sir-um ej-i-Ø ‘I was liking’	սիրում էի
2SG	sir-əm Ø-i-r	սիրըմ իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Note that unlike the Karabakh dialect, data from the past perfective suggests that the past suffix is /-i/ in this dialect, like SEA.]]

11.3.3.2.2 Present perfect and past perfect

[[In SEA, the present perfect (Table 32) and past perfect (Table 33) are formed by combining the perfective converb with the present/past auxiliary. For SEA, this converb uses the suffix /-el/. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as /-al/. Adjarian provides a complete paradigm for the present perfect, but an incomplete one for the past perfect. See §11.3.3.1.2 for brief discussion on what the past auxiliaries could be.]]

Table 32: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-al a-m	սիրալ ամ	sir-el e-m	սիրել եմ ‘I have liked’
2SG	sir-al e-s	սիրալ էս	sir-el e-s	սիրել էս
3SG	sir-al a	սիրալ ա	sir-el e	սիրել է
1PL	sir-al a-nk ^h	սիրալ անք	sir-el e-ηk	սիրել ենք
2PL	sir-al e-k ^h	սիրալ էք	sir-el e-k ^h	սիրել էք
3PL	sir-al a-n	սիրալ ան	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 33: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-al Ø-i-Ø	սիրալ ի	sir-el ej-i-Ø	սիրել էի ‘I had liked’
2SG	sir-al Ø-i-r	սիրալ իր	sir-el ej-i-r	սիրել էիր
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

11.3.3.2.3 Future and past future

[[In SEA, one strategy to form the future (Table 34) and past future (Table 35) is to use periphrasis. The future converb is combined with the present/past auxiliary. For

SEA, this converb is formed by adding the suffix /-u/ onto the infinitive. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as /-y/. Adjarian provides incomplete paradigms for these two tenses. They would use the same present and past auxiliaries as the previous periphrastic tenses (indicative present/past, and present/past perfect).]]

Table 34: Future <ապանի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-e-l-y a-m	սիրելիւ ամ	sir-e-l-u e-m	սիրելու եմ ‘I will like’
2SG	sir-e-l-y e-s	սիրելիւ ես	sir-e-l-u e-s	սիրելու ես
3SG	sir-e-l-y a	սիրելիւ ա	sir-e-l-u e	սիրելու է
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR	

Table 35: Past future <անցեալ ապանի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-e-l-y ∅-i-∅	սիրելիւ ի	sir-e-l-u ej-i-∅	սիրելու էի ‘I was going to like’
2SG	sir-e-l-y ∅-i-r	սիրելիւ իր	sir-e-l-u ej-i-r	սիրելու էիր
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR		√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR	

11.3.3.2.4 Past perfective or aorist

[[In SEA, the past perfective or aorist (Table 36) is formed in the following way for /sir-e-l/ ‘to like’. After the root and theme vowel, we add the aorist or perfective suffix /-ts^h/, and then the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Adjarian unfortunately only provides the 1SG form for Shamakhi. I suspect that his omission implies that Shamakhi followed the same past perfective system as SEA. (?)]]

Table 36: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA ‘I liked’
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø սիրեցի √-TH-AOR-PST-AGR	sir-e-ts ^h -i-Ø սիրեցի √-TH-AOR-PST-AGR

11.3.3.2.5 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 37) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added to the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Shamakhi dialect follows the same system but with the following changes: the theme vowel is /a/ in the 3SG or before nasals.]]

Table 37: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-a-m սիրամ	sir-e-m սիրեմ ‘(if) I like’
2SG	sir-e-s սիրես	sir-e-s սիրես
3SG	sir-a-Ø սիրա	sir-i-Ø սիրի
1PL	sir-a-nk ^h սիրանք	sir-e-ŋk ^h սիրենք
2PL	sir-e-k սիրեք	sir-e-k սիրեք
3PL	sir-a-n սիրան	sir-e-n սիրեն
	√-TH-AGR	√-TH-AGR

[[In SEA, the subjunctive past (Table 38) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. For Shamakhi, Adjarian does not provide a complete paradigm. But it seems that the past suffix is added and it deletes the preceding /e/ theme vowel. It is unclear what the 3SG would be; I suspect it would resemble the Karabakh system in the choice of surface morphs.]]

Table 38: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-Ø-i-Ø	սիրի	sir-ej-i-Ø	սիրեի ‘(if) I liked’
2SG	sir-Ø-i-r	սիրիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

11.3.3.2.6 Imperative and prohibitive

[[For the imperative, SEA distinguishes the 2SG from the 2PL. Unfortunately, Adjarian only provides 2SG forms for Shamakhi so we only discuss those. In SEA, the imperative 2SG is formed by adding the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 39). Shamakhi seems to use the morph /-i/ instead.]]

Table 39: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA ‘like!’	
2SG	sir-i	սիրի	sir-ir	սիրիր
			√-IMP.2SG	

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 40), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Shamakhi seems to add this marker, and then change the verb into a non-finite form with /-al/.]]

Table 40: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA ‘do not like!’	
2SG	mí sir-al	մի՛ սիրալ	mí sir-ir	մի՛ սիրիր
	PROH √-?		PROH √-AGR	

11.3.3.2.7 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 41. Unfortunately, he does not give names to these forms. So I have to guess what these forms mean.]]

Table 41: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA		
Infinitive	sir-i-l	սիրիլ	sir-é-l	սիրել	√-TH-INF
Present? (subject participle)	sir-i-l-an	սիրիլան			√-TH-INF-?
Past (perfective)	sir-al	սիրալ	sir-el	սիրել	√-PERF.CVB
Future	sir-e-l-y	սիրելիլ	sir-e-l-u	սիրելլ	√-TH-INF-FUT.CVB

original page number 80

11.4 Literature

As of now, there is no study on the Shamakhi dialect. I am preparing a study of the Shamakhi dialect with the dramatist Mr. A. Abelian (Թատերագիր պր. Ա. Աբելյան; [[SEA: /abeljan/]]). I have collected the previous information from this work. There are few published works that use this dialect. The following are the primary ones:

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Shamakhi dialect
  - Ալ. Աբելյանց
    - * Մկիճի ապահարզանը (Ֆարս-վոդյվիլ). Բագու, 1899
    - * – Մկիճի հարսանիքը (պիես 1 գործ). Բագու, 1903
  - Ս. Գարագաշ – Զաղցած փեսանըը եւ Գեօգարջիկի բալան. Բագու, 1898
  - Շիրվանզադե – Նամուս. Թիֆլիս, 1883. Because this novel takes place in Shamakhi, oftentimes the author will make the characters use this dialect. At the end of the book, there is also a list of words and forms from the Shamakhi dialect.
  - Մ. արքեպս. Սմբատեան – Նկարագիր Ս. Ստեփաննոսի Վանաց Սահլանի. Թիֆլիս, 1896. In this, pages 283-286 have a text sample of the Shamakhi dialect.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 231). Unfortunately, it seems that Adjarian’s work on Shamakhi was not published.]]

11.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's note: See Ա. Աբելեան, Մկիճի հարսանիքը, pages 5-12 with scientific accuracy.

Խէխճ ապեր: Ղուշըտ դմֆանսն փախալ ա, մնացալ էս յերվիլօլ: Ինձ հար-
ցունես, մեղայ Աստու, ուզում ամ ասամ լափ տեղն ա: Մարթս պետկանամ պանի
լմվ ֆիքիր անի: Ալջան լմվ պտուղ ա, համա դէ նրա չհասածը այնա մին գմիր-
մար: Իրիւշ պան ամ նրա հասածը. վօր տիկիմ էս էրկու ազուիտ արանքըմը
հուպ տամ, շրախկօցը գյեօզն ամ պանցրանըմ: Տիւ ապերս, ասա, ինքիտ մեծ
հօրս յաշըմը, քինանցալ էս մին կնիգլ էս տռալ քի վօտը հմլւմ հերու չէ մեկալ
տարի փայիգին տասնութումը տիրմվ: Իլիր Մկիճի պէս: Ինքիս քսանօխտ տա-
րական, ...

---

original page number 81

... ախչիգ ամ սիրմլ յերեսնօխտ տարական: Դէ ուղօրթ ա, յեքուցվան օրը
անանց կնի՛գի ամանց տղին կը թօղնի, քու Շիւշտնիտ պէս հերանց տուն կը
փախչի: Հմր պանիս ամ ամանց ամ: Մտկօլ, խելքօլ, խիտրութունօլ (ռուս.
խօրամանկութեամբ), ջուվալլաղութունօլ (թրք. չարամտութեամբ): Ու՛ֆ, պէ-
րանս հախ ա ուրախ ա խօսըմ, համա սըրտըս մըկըտամ ա: Քու հօր տունի՛գի
բարբաղ իլի. սէր: Տիւի՛գիթ մին ամլմմաթ ցալ էս: Քեգի տեսնամ քի դմրդամահ,
իլէս, սատկէս, տմկէս, չօրանաց, տիգ իլէս կպչէս դուվարան, ամլ պուք չի կյան:
Ա՛չի (թրք. այ մարդ) անջմբ խաթի չընգա՞նք: Տրանա առաչ յես ի սիրաահար-
վօղների վերտ ծըծաղըմ, հիմիգ քի ինձ ամ միտիգ անըմ, լափ ծեր արեվ, ծըծաղ
քի չէ, խէխս ա կյամ ինձ, խէխս: Ախր Մկիճը հօ՛վ, սէրը հօվ: Մկիճը հորդէ՛,
Անթառանը հորդէ՛: Տես՝ պանի հորդէ ա հասալ, քի Անթառանիս վերտ շարաթ-
րանք ալ ամ կիրմլ: ... Անգօջ տիր, տես հինչ սըրտի կանձ խօսկեր ա:

Մագերթ սեվ հիւլետօր հիւլետօր,

Պռօշներըտ կըլօր կըլօր:

Ժամի տուռնան լէն ուսերիտ,

Մատաղ արա, ա՛ս Մկիճիտ:

Անթառանս հալ կը խաշի,

Հօրի մէջան ճիւր կը քաշի:

Հաստ կռները սըրտ կը մաշի,

Մատաղ կանի աս Մկիճին:

Տափը սիպտանգ նախշ ունքերիտ,
Շէկ մազերով խելունք կլխիտ,
Տեղին խունգի յերդան վիզիտ,
Թող փըթաթվի աս Մկիճիտ:

Ճակատըտ ա վօսկի հէյլի,
Յէս Մեժլում ամ, տիւ մին Լէյլի,
Վօր քեզ հազար սիրօղ իլի,
Ցէքըտ մէկնիր աս Մկիճիտ:

Յէս ծեր բախչին բաղ ամ ասըմ.
Յէկ քաշամք դամաղ ամ ասըմ.
Չարգարի պէս հաղ ամ ասըմ,
Ցէք մի՛ քիցիլ աս Մկիճիտ:

Chapter 12

Astrakhan

12.1 Background

---

original page number 82

This dialect is spoken primarily in the city of Astrakhan. This dialect also includes the various corners of the North Caucasus. When the first pioneers of Eastern literature wanted to establish a literary language, they first chose the Astrakhan dialect as the basis for the literary language. But they quickly left it and chose the Yerevan dialect, and it eventually took its present form.

There is no study on the Astrakhan dialect. The only thing we have are short pieces of information on this dialect in the work of Patkanian (Патканов 1869: 24). Patkanian considers this dialect to be extremely close to the literary language, and thus thinks it is excessive to talk more about it.

As for published samples of the Astrakhan dialect, the first are excerpts in the novels of Raphael Patkanian (Ռափայել Պատկանեան; [[SEA: /rap^hajel patkan-jan/]]); see his Երկասիրութիւնները (1893, հատ. Բ. էջ 18-19, 23-24, 75, 76, 178-179, 183-186, 192-193, 210, 218-222, and 231-232). There is abundant material in the periodicals of the Astrakhan: *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*]; [[SEA: /lɛraber/]]) and *Gorc* (Գործ; [[SEA: /gorts/]]).¹ But these unfortunately do not have perfect scientific accuracy.²

Judging by the language of these publications, we shall see that Patkanian's ideas are not accurate. The Astrakhan dialect occupies a middle ground between the Shamakhi and Yerevan dialects, but it is different from both.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 226).*]]

---

¹[[*Unfortunately, I could not find an online record of a journal called <Գործ> from Astrakhan. There are many periodicals however with the same name from elsewhere in modern Azerbaijan. (?)*]]

²My deep gratitude to the most honorable Father G. Mkrtumian from Astrakhan (Աստորախանցի Արժանապատիւ Տէր Գ. քհ. Սկրտումեանին; [[SEA: /ter məkərtumjan/]]), who was kind enough to offer me issues from *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*]) that have the best samples of the Astrakhan dialect.

12.2 Phonology

12.2.1 Segment inventory

The consonants follow the phonetic rules of Shamakhi or Karabakh, but its vowels...

original page number 83

... generally follow the Yerevan system.

In this way, the voiced sounds of Old Armenian have become voiceless, and they are unchanged only after nasals (Table 1 and sentence 1).

Table 1: Consonant voicing changes from Classical Armenian to the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘thin’	barak	բարակ	parak	պարակ	barak	բարակ
‘head’	gəlux	գլուխ	klux	կլուխ	gəlux	գլուխ
‘water’	d̥zur	ջուր	t̥fur	ճուր	d̥zur	ջուր
‘to put’	dənel	դնել	tinel	տինել	dənel	դնել
‘wool’	burd	բուրդ	purt ^h	պուրթ	burt ^h	բուրդ
‘sound’	d̥zaj̄n	ծայն	t̥sen	ծեն	d̥zaj̄n	ծայն
‘egg’	d̥zu	ծու	t̥su	ծու	d̥zu	ծու

- (1) a. Astrakhan
 ing-n-əm   e-m
 fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I fall.’
 ինգնում եմ
- b. cf. SEA
 ənk-n-um   e-m
 fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I fall.’
 ընկնում եմ

Among vowels, the sounds /æ, ʏ, œ/ <ü, իւ, եօ> are missing.

12.2.2 Vowel changes

There is no rule of deleting vowels before the stressed syllable. There are some notable vowel changes and diphthong changes.

12.2.2.1 Classical Armenian /ɑṵ/ <ωṵ>

Classical Armenian /ɑṵ/ <ωṵ> became /e/ <է> (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /ɑṵ/ <ωṵ> to /e/ <է> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘sound’	ḍzɑṗn	ծալն	tsen	ծէն	ḍzɑṗn	ծալն
‘that’	ɑṗn	ալն	en	էն	ɑṗn	ալն
‘wide’	lɑṗn	լալն	len	լէն	lɑṗn	լալն
‘on’	i verɑṗ	ի վերալ	vere	վերէ	vəra	վրա

12.2.2.2 Classical Armenian /iṡ, oṡ, u/ <իւ, ոյ, ու>

Classical Armenian /iṡ, oṡ, u/ <իւ, ոյ, ու> became /u/ <ու> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /iṡ, oṡ, u/ <իւ, ոյ, ու> to /e/ <ու> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘hundred’	hɑriṡur	հարիւր	harur	հարուր	harjur	հարյուր
‘light’	loṡs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս
‘fish’	ḍzukaṇ	ծուկն	tsuknə	ծուկը	ḍzuk	ծուկ

12.3 Morphology

12.3.1 Noun inflection or declension

Case declensions are the same as in Yerevan: genitive /-i/ <ի>, ablative /-its^h/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, locative /-əm/ <ըմ> (Table 4).³

³[[For Astrakhan /metʃ^h-əm-ə/, I suspect that the final schwa is a typo because in SEA the definite suffix cannot be used after the locative suffix. (?)]]

Table 4: Sample of noun declension in the Astrakhan dialect with unclear meaning (?)

	Astrakhan		cf. SEA	
‘close-ABL’	mot-its ^h	մօտից	mot-its ^h	մոտից
‘head-ABL’	klχ-its ^h	կլխից	gəlx-its ^h	գլխից
‘outside-ABL’	tus-its ^h	տոսից	dərs-its ^h	դրսից
‘speech-INS’	χosk ^h -ov	խօսքով	χosk ^h -ov	խոսքով
‘eye-INS’	atf ^h k ^h -ov	աչքով	atf ^h k ^h -ov	աչքով
‘inside-LOC-(DEF)’	metf ^h -əmə	մէջըմը	metf ^h -um	մէջում
‘place-LOC’	teχ-əmə	տեղում	teχ-um	տեղում

In the excerpts from Patkanian, the ablative uses the Karabakh system with the forms /-ɑ, -an/ <ա, աւ>. But this is not found in the others. Sometimes, instead of ablative /-its^h/ <ից>, I have seen the formative /-its/ <իծ> (Table 5).

Table 5: Ablative /-its/ in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘mouth-ABL’	peran-its	պերանիծ	beran-its ^h	բերանից
‘writing-TH-INF-ABL’	kr-e-l-its	կրելիծ	gər-e-l-uts ^h	գրելուց
‘outside-ABL’	tus-its	տոսիծ	dərs-its ^h	դրսից

This change from the Classical Armenian sound /ts^h/ <g> is also found in the word /k^hasibanots/ <քասիբանօծ> ‘poorhouse’. [[*This word is made up of a borrowed root /k^hasib/ plus an Armenian derivational suffix: SEA /-anots^h/ <-աւնց>.*]]⁴

12.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns almost all follow the Yerevan system (Table 6).

[[*Adjarian does not translate these pronouns; so I am guessing what they are.*]]

⁴[[*Adjarian says that this root /k^hasib/ is from Turkish, but Wiktionary treats the Azerbaijani form <kasib> as the source for Armenian. Ottoman Turkish also had a cognate <kasib>.*]]

Table 6: Sample of pronouns in the Astrakhan dialect

personal 1SG NOM ‘I’	jes	յես
personal 2SG NOM ‘you’	tu	տոս
personal 3SG NOM ‘he’	en	էն
personal 1SG ABL ‘from me’	indz-an-its ^h	ինձանից
personal 1PL DAT ‘to us’	mez-i	մէզի
personal 1PL LOC ‘in us’	mez-an-əm	մէզանըմ
demonstrative medial SG GEN ‘that’	tra	տրա
demonstrative medial SG DAT ‘that’	tran	տրան
demonstrative proximal PL NOM ‘these’	srank ^h	սրանք
demonstrative medial PL NOM ‘those’	trank ^h	տրանք
demonstrative distal PL NOM ‘those yonder’	nrank ^h	նրանք
demonstrative proximal PL ACC ‘these’	sran ^{ts} ^h	սրանց
demonstrative medial PL ACC ‘those’	tran ^{ts} ^h	տրանց
demonstrative medial PL ABL ‘those’	tran ^{ts} ^h -its ^h	տրանցից
demonstrative proximal SG GEN ‘this’	estur	էստուր
demonstrative proximal PL NOM ‘these’	estunk ^h	էստունք

What is interesting is the form /estur-ner-i/ ‘this-PL-DAT’ and the nominally declined forms of the word ‘who’ (Table 7).

Table 7: Paradigm of the interrogative pronoun ‘who’ in the Astrakhan dialect

‘who’ (NOM)	hov	հօ՞վ
‘to who’ (DAT)	hov-i	հօվի ^օ
‘from who’ (ABL)	hov-its ^h	հօվից ^օ
‘who’ (PL)	hov-er	հօվէր ^օ
‘to who’ (PL-DAT)	hov-er-i	հօվերի ^օ
‘from who’ (PL-ABL)	hov-er-its ^h	հօվերից ^օ

12.3.3 Verb inflection or conjugation

In verbal conjugation, the formation of the present tense is similar to the Yerevan dialect.

12.3.3.1 Copula with /e/ and 3SG /ɑ/

The copula is in Table 8.

Table 8: Copula in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
1SG 'I am'	e-m	ɛʊ	e-m	ɛʊ
2SG 'you are'	e-s	ɛu	e-s	ɛu
3SG 'he is'	ɑ	u	e	ɛ
1PL 'we are'	e-nk ^h	ɛɲ	e-ŋk ^h	ɛɲ
2PL 'you are'	e-k ^h	ɛp	e-k ^h	ɛp
3PL 'they are'	e-n	ɛu	e-n	ɛu
	AUX-AGR		AUX-AGR	

12.3.3.2 Indicative present forms

The formative ([*of the imperfective converb*]) is /-əʎ, -is/ <ɲʊ, ɪu> (2).

(2) Astrakhan

- a. ɑs-əʎ   e-m
say-IMP.F.CVB AUX-1SG
'I say.'
ʊʊɲʊ ɛʊ
- b. ɪs-əʎ   e-m
hear-IMP.F.CVB AUX-1SG
'I hear.'
ɪɲʊ ɛʊ
- c. ɪŋ-n-əʎ   ɑ
fall-VX-IMP.F.CVB AUX
'He falls.'
ɪɲɑɲɲʊ ʊ
- d. k-ɑ-l-is   e-nk^h
come-TH-INF-IMP.F.CVB AUX-1PL
'We are coming.'
kʊɪɪɪ ɛɲ

- e. lats^h e-k^h il-əṃ
 cry AUX-2PL be-IMPF.CVB
 ‘You.PL are crying.’
 Լաց էք իլըմ
- f. tʃ^h-e-n ls-əṃ
 NEG-AUX-2PL hear-IMPF.CVB
 ‘They don’t hear.’
 չեն լսըմ.

The Karabakh-style forms are used (3).

[[It is not clear to me how this is like Karabakh. I cannot tell what the /-m/ suffix should mean. The only /-m/ suffix that I know of in Armenian is the present 1SG marker. But the following sentences are in the third person. It is possible that the /-m/ here is some non-finite suffix. (?)]]

(3) Astrakhan

- a. i. k-ɑ-m ɑ
 come-TH-? AUX
 ‘He comes.’
 կամ
- ii. k-ɑ-l-is ɑ
 come-TH-INF-IMPF.CVB AUX
 ‘He comes.’
 կալիս ւ
- b. i. t-ɑ-m ɑ
 give-TH-? AUX
 ‘He gives.’
 տամ ւ
- ii. t-ɑ-l-is ɑ
 give-TH-INF-IMPF.CVB AUX
 ‘He gives.’
 տալիս ւ

The verbs with the vowel /u/ <նւ> get the formative /-um/ <նւմ> (4).

(4) Astrakhan

- a. uz-um e-m
 want-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I want.’
 ուզում էմ

- b. uz-um   α
     want-IMPF.CVB AUX
     ‘He wants.’
     nɪqɪɫɪ ʊ

12.3.3.3 Vowel assimilation (/e/ <ɛ> to /i/ <ɪ>) and past /-m/ <ɪ>

In the imperfective, the sound /e/ <ɛ> becomes /i/ <ɪ> when before an /i/ <ɪ>.

Besides this, it receives the first person formative /-m/ <ɪ> in the imperfective and perfective. The /-m/ originates from the present tense. For example, the copula in Table 9.

Table 9: Past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan with assimilation		Astrakhan without assimilation		cf. SEA	
1SG ‘I was’	i-i-m	ɪɪɪ	e-i-∅	ɛɪ	ej-i-∅	ɛɪ
2SG ‘you were’	i-i-r	ɪɪɪ	e-i-r	ɛɪɪ	ej-i-r	ɛɪɪ
3SG ‘he was’	e-∅-r	ɛɪ	e-∅-r	ɛɪ	e-∅-r	ɛɪ
1PL ‘we were’	i-i-nk ^h	ɪɪɪɫ	e-i-ɲk ^h	ɛɪɪɫ	ej-i-ɲk ^h	ɛɪɪɫ
2PL ‘you were’	i-i-k ^h	ɪɪɪ	e-i-k ^h	ɛɪɪ	ej-i-k ^h	ɛɪɪ
3PL ‘they were’	i-i-n	ɪɪɪ	e-i-n	ɛɪɪ	ej-i-n	ɛɪɪ
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

original page number 84

[[*The negative also shows assimilation (Table 10).*]]

Table 10: Negative past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan (with assimilation)		cf. SEA	
1SG ‘I was not’	ɪ ^h -i-i-m	ɛɪɪɪ	ɪ ^h -ej-i-∅	ɛɛɪ
2SG ‘you were not’	ɪ ^h -i-i-r	ɛɪɪɪ	ɪ ^h -ej-i-r	ɛɛɪɪ
3SG ‘he was not’	ɪ ^h -e-∅-r	ɛɛɪ	ɪ ^h -e-∅-r	ɛɛɪ
1PL ‘we were not’	ɪ ^h -i-i-nk ^h	ɛɪɪɪɫ	ɪ ^h -ej-i-ɲk ^h	ɛɛɪɪɫ
2PL ‘you were not’	ɪ ^h -i-i-k ^h	ɛɪɪɪ	ɪ ^h -ej-i-k ^h	ɛɛɪɪ
3PL ‘they were not’	ɪ ^h -i-i-n	ɛɪɪɪ	ɪ ^h -ej-i-n	ɛɛɪɪ
	NEG-AUX-PST-AGR		NEG-AUX-PST-AGR	

[[See (5) for examples of assimilation and 1SG /-m/ in conjugation.]]

- (5) a. Astrakhan
- i. as-əm   e-i-m
say-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
'I was saying.'
ասըմ էիմ
  - ii. as-əm   i-i-m
say-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
'I was saying.'
ասըմ իիմ
- b. i. Astrakhan
- ing-n-i-i-m,   ing-n-i-i-nk^h
fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL
ինգնիիմ, ինգնիինք
  - ii. cf. SEA
əŋk-n-ej-i-Ø,   əŋk-n-ej-i-ŋk^h
fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL
'(If) I were to fall; (if) we were to fall'
ընկնեի, ընկնեինք
- c. i. Astrakhan
- kə-χaʁ-aj-i-m,   k-ert^h-aj-i-m,   kə-per-e-i-m
FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG
կը խաղայիմ, կերթայիմ, կը պերեիմ
  - ii. cf. SEA
kə-χaʁ-aj-i-Ø,   k-ert^h-aj-i-Ø,   kə-ber-ej-i-Ø
FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG
'I would play, I would go, I would bring.'
կխաղայի, կերթայի, կբերեի

[[Similarly, the aorist or past perfective uses the 1SG marker /-m/ in Astrakhan but not SEA. Note that Adjarian does not give translations or reflexes for most of these perfectives; I had to guess what they meant based on their SEA cognates. Note that some of these perfectives have a larger morphological structure in their more conservative SEA cognates (Table 11). (?)]]

Table 11: Use of 1SG marker /-m/ <ւ> in the aorist or past perfective in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
'I said'	as-a-ts ^h -i-m	ասացիմ	as-a-ts ^h -i-Ø	ասացի
'I went'	kn-a-ts ^h -i-m	կնացիմ	gən-a-ts ^h -i-Ø	գնացի
'I liked'	sir-e-ts ^h -i-m	սիրեցիմ	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի
	√-TH-AOR-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
'I said'	as-a-m	ասամ	as-a-ts ^h -i-Ø	ասացի
'I gave'	tv-a-m	տվամ	təv-e-ts ^h -i-Ø	տվեցի
'I brought'	per-a-m	պերամ	ber-e-ts ^h -i-Ø	բերեցի
'I called'	kantj ^h -a-m	կանչամ	kantj ^h -e-ts ^h -i-Ø	կանչեցի
'I put (PST)'	tir-a-m	տիրամ	dər-e-ts ^h -i-Ø	դրեցի
'I removed' (?)	han-a-m	հանամ	han-e-ts ^h -i-Ø	հանեցի
'I allowed'	t ^h oɤ-a-m	թողամ	t ^h oɤ-e-ts ^h -i-Ø	թողեցի
	√-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
'I came'	ek-a-m	եկամ	jek-a-Ø	եկա
'I found'	k ^h t ^h -a-m	քթամ	gət-a-Ø	գտա
'I took'	ar-a-m	առամ	ar-a-Ø	առա
	√-PST-1SG		√-PST-1SG	

12.3.3.4 Past participle or perfective converb with /-el/ <ել>

The past participle ends in /-el/ <ել>, and in this way it forms the present perfect and past perfect (յարակատարն ու գերակատարը) in (6).

[[Adjarian did not provide translations or reflexes for (6), so I had to guess their meanings. (?)]]

(6) Astrakhan

- a. sir-el   a
like-PERF.CVB AUX
'I have liked.'
սիրելի ա
- b. ek-el   e-i-m
come-PERF.CVB AUX-PST-1SG
'I had come.'
ելելի էիմ

- c. k^ht^h-el   e-s
 find-PERF.CVB AUX-2SG
 'You have found.'
 pəɾɛɭ ɛu
- d. ing-el   e-n
 fall-PERF.CVB AUX-3PL
 'They have fallen.'
 ɪnqɛɭ ɛu
- e. tʃ^h-i-i-m   ɪs-el
 NEG-AUX-PST-1SG hear-PERF.CVB
 'I had not listened.'
 ʒɪɪɸ ɪɛɭ
- f. amantʃ^h-el   i-i-m
 shy?-PERF.CVB AUX-PST-1SG
 I am not sure but I think this means 'I had felt shy.'
 amamɛɛɭ ɪɪɸ

The reflex of the verb /linel/ <ɪnɛɭ> 'to be' uses the formative /ɛɾ/ <ɛɾ> in order to distinguish between the consonants (7).⁵

(7) Astrakhan

- a. il-ɛɾ   e-n
 be-PERF.CVB AUX-3PL
 'They have been.'
 ɪɭɛɾ ɛu
- b. il-ɛɾ   a
 be-PERF.CVB AUX
 'He has been.'
 ɪɭɛɾ ʊ
- c. il-e-ɾ-u   a
 be-TH-INF-FUT.CVB AUX
 'He will be.'
 ɪɭɛɾɒɭ ʊ

⁵[[Adjarian treats the verb in (7c) as made up of a past participle or perfective converb. However, his SEA translation /linelu e/ <ɪnɛɭɪɒɭ> uses a future converb. I think he gave an incorrect description for this sentence's morphology; it does not use a perfective converb. (?)]]

This sound change is also found in the reflex of the Classical Armenian conjunction /ɑjl/ <այլ> which uses the form /el/ <ել> or /er/ <եր> in the Astrakhan dialect.

12.3.3.5 Infinitival genitive with /-i/ <ի>

The genitive of the infinitive is formed with /-i/ <ի>, similarly to the Karabakh dialect (Table 12).

Table 12: Infinitives take genitive /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘to put’ (GEN)	tn-e-l-i	տնելի	dən-e-l-u	դնելու
‘to speak’ (GEN)	χos-e-l-i	խօսելի	χos-e-l-u	խոսելու
‘to sew’ (GEN)	kar-e-l-i	կարելի	kar-e-l-u	կարելու
	√-TH-INF-GEN		√-TH-INF-GEN	

12.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s note: Taken from *Lraber* (Լրաբեր [Messenger], year 1909, number 19)

– Ադա Մոսկովից Լեքսէյ Իվանիճի տղան էր Էկել, Միշան. կընըմ էր Պետրով-վըծկա: Զէրը Էկաւ. դէ մեր տուն ցած Էկավ. ա (Ռուս. իսկ) առաւօտը իննը սահաթին պրօխօղը կընըմ ա: Դէ սաղ քէր խօսանք, իօրը հարցրամ. հէ՛յ գիդի տարիներ. ի՛նչ քէթեր էին արել...՝ Դէ, տա քի, Արտեմ Վանիճ, առաւօտը մին ծի վեր առնենք ստեղի հայի պաները շանց տուր:

Լա՛ւ, ասամ:

Ո՛չ իիմ ասել:

Առաւօտը բագաժը ըղըրգանք, ութին կէս կար, ծի վեր առանք, տուս Էկանք: Սամի առաչինը պէրամ սրան Պետրով-Պօղոսի ժամի խաչելութիւնի պատկերքը շանց տալի: Շատ հաւանաւ. ասըմ ա հովի՞ ծեռքաճուրն ա: Չեմ մանըմ, ասըմ

Էմ, Րաֆայելինն ա, թե նրա աշկերտինը: Տեսամ, որ շատ խորը խորը մտիկ ա անըմ ուզամ փոքր պարծանալի. – ասըմ էմ, տա խօ...

---

original page number 85

... Եսպես չի՞ իլեր առաջ. դուզ կտաւի վերէն ա քաշած իլեր. Էտով մեր Էրեսփոխներից մինը պոնել ա՝ Էրեսին լակ ա քսել տվել: Ադա Ես խօսքս ասելը իմացամ, տա վերես պաց չի ինգնի՞լ. քի «այս ի՞նչ վանդալութի՛նն ա»: Տեսամ, որ շատ ա տաքանըմ՝ հանդարտ փեշից քաշամ, ասըմ էմ խըբար Ես ինչ խաբար ա՞, փոքր հանդարտիր, ժամըմն Էնք, համ Էր խառը վախտեր ա. բիրդան պերանիծդ մի խօսկ պաց կթողնես՝ ստակ կկորչենք:

Ադա տուռնից տուռ կալի վախտին՝ սրա աչքէն Էլի մին գադ չի ինգնի՞լ. կայնաւ:

– Տա ի՞նչ ա, ասըմ ա, Ես տուռնի գըմանի պատը քերվե՞լ ա ի՞նչ ա:

– Չէ՛, ասըմ էմ, ստեղ պան ա կրած. հոր թիվին քըցադ ա ժամը, եփ օծած ա. հով ա օծել, հովերի հետ: Կրելիծ Էտով Էր, բուկվաների վերէն զարվարադ Էն քսած իլեր: Դէ տարիներ Էն անցկացել, ադա մարթ ա վեր ինգնըմ մեռնըմ, ի՞նչ պան ա որ սա Էր փչացած իլի, Էնա ինգել ա փչանալի վերչն Էլ մին քանի հետ ժամը տուռիծ նորոքելի վախտին տըրան Էլ բելիտ Էն արել. ա՛յ, ասըմ էմ, մին հետ Էր բելիտ անեն՝ ստակ կբարաբարվի:

Ադա սա թագադանիծ չի թընդըլի՞լ:

– Սա հնոութիւն ա, ասըմ ա, ի՞նչպէս կարելի-յ-ա ոնչընացնել. սա ի՞նչ խելք ա, ի՞նչ հասկացողուլիւն ա: Լաւ, ասըմ ա, Ես ծեր քաղաքըմ մին դանա հասկացող մարթ չի կա՞յ, որ Ես պատկերքի համար Էր խօսեր. Ես՞ կրածի համար Էր:

– Ստեղ ուժ Ես ինքս տաքացում. ներողութիւն, ասըմ էմ, շատ իզուր Ես մեղի Եսպես անպատիւ անըմ. հասկացող մարթ մեզանըմ ինչքան ուզես. ա՛յ համեցեք մեր ժողովքները, թամաշա արա: Հէնց մեր տուռը ասըմ էմ, Էնդուր համար ա քանդըվել, որ շատ հասկացողներ ունենք. դաժը Էթէ կուզես՝ անհասկացող մարթ չի կայ, ոխչով հասկացող Էն: Էն պատկերքի պանը լսելը բաշտ մունչերի սպըխվատիտծը են իլեր՝ նա կեսը ուժ լակ ա քսած իլեր, դէ թողել Էն որ պըրծացնի. իսկ Ես կրածը, այ մին Էրկու տարի կիլի, որ խօսկ իլեր ա, շուտով կվճռվի, թագադանից կրել կտանք: Կնանք, ասըմ էմ, ծին սպասըմ ա: Մին կերպ սրան դրոգ քցամ, տարամ ախչիգերքի շկօլայի մօտ:

– Այ, ասըմ էմ, սա մեր շկօլան ա:

---

original page number 86

– Բէս, ասըմ ա, Ռուստի վըվիսկա ինչի՞ ա:

– Զրէյով Էնք տվել. ասըմ էմ, ա՛յ հոքաւոր տէրը կկայ՝ հուսումարանի պանը կպրծացնի՝ մենք Էլի ետ ստեղ կքաշվենք: լավ ռեմօնտ կանենք, տուռից Էլ բելիտ կանենք. մին փոքր կէսատ մնացած պան կա:

---

⁶[[The original page had <կս>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <էս>; I fixed it.]]

– Բէս սա՞ ինչ ա, հարցնում ա ինձանից, հովի՞ տունն ա:

– Մերն ա, ասում էմ. քասիբանոծինը. քանի տարի եա ասել ա, պետք ա քանդի, թագանը քցի, կործը կեսատ ու մնացել հելէ: – Բէս սա ի՞նչ պան ա, ասում ա, կեսը ճուր, կեսը հող:

– Սա, ասում էմ, մեր կանավն ա, փորում են, կեսատ ա:

Ա տղայ, տա բիրդան ինձի չի ասի՞լ – քի, ասա պաժալըստա տուք ինքներդ էր կիսա՞տ էք, թէ թամամ խալիս էք: Մատաղ, ասում ա, ծեզի սկի թամամացրած, պրծացրած պան չունէ՞ք, որ տեսնենք:

– Ինչի՞ չէ, ասում էմ, ա՛յ Կըտերինայի մատուռը, ստակ թամամացրած պրծացրած ա:

– Ինձադը՞, ասում ա. նա ի՞նչ պան ա:

– Մատուռ ա, ասում էմ, աղօթք անելի տեղ, չասովնա՛. ուզում էս կնանք: Ադա տա բիրդան ծիտն շուր չի տալ, հարայ չի տալ. «պրեամը նա պարախօդ»: Պրօխօդ էկանք թէ չէ, սվիստոհը տըվան: Սա ինգաւ ոխչին թարիֆ անելի, քի Հաշտարխանի հայերի ոխչը պանը կեսատ ա. ծրծաղ պաց քըցան որ: Ասում էմ ինչի՞ էս հոքիիդ մեղք անում, քեզի խօ ասա՞մ, որ պրծացրած պան էր ունենք:

– Հա, ասում ա, մին դանա չասովնա ունեն պրծացրած. ինչպէս ա անումը՞:

– Կըտերնայի մատուռ:

Ինքըս էլ փոշմանամ: Ադա սաղ կայնած խալիսը եսթայից էր էնթայից էր, եքքէ ծէնով ծրծախ պաց չեն քըցի՞լ. կասես մին վեդրէ հերման ճուր ածան վերես: Ինքըս էր չի հասկացամ, որ ի՞նչպէս ընդեղիծ տուա էկամ, տուն էկամ: Մուն-չուրի էս սահաթը չէմ կարանում մոռանալի. որ միտքըս չի ընգնը՞մ, սաղ վերես ալավ ա տամ:

Chapter 13

Julfa

---

original page number 87

13.1 Overview

The homeland of this dialect is the village called Julfa (now called Old Julfa), found near the shores of Araks, at the Persia-Russia border. In the old times, Julfa played a large role in national commerce. Julfa Armenians had spread out till Italy and Holland, and accumulated great wealth in these domains *[[as merchants]]*. During the time of Shah Abbas the Great (Armenian: Շահաբաբ), large numbers of the Armenian population of the Araratian plains (including Julfa Armenians) were forced to leave their homeland, and were taken to Isfahan. Here, in the southern part of the city, they established the New Julfa suburb, which over a short period of time became a lot bigger and richer. It had up to 25,000 Armenian residents. The majority of its residents became involved in commerce and established a few settlements in India, Birmania (Burma), Java and Sumatra. These latter settlements are now almost all gone, and the few remaining Armenians have become English-speakers.

The Julfa dialect is still alive in Old Julfa, New Julfa, and in a few cities in Persia, such as Shiraz, Hamadan, Bushehr, Tehran, Anzali, Qazvin, Rasht, and so on, where New Julfa migrants have settled.

There is an extensive manuscript written in the Julfa dialect; it is the chronology of Petros di Sarkis Gilanentz (Armenian: Պետրոս Ղի Սարգիս Գիլանենց).¹ It was published first in the periodical *Krunk Handes* (Armenian: Կրունկ Հանդես, 1863, February, March) and then published on its own.² One can also find articles written in the more recent dialect in the local New Julfa periodical of *Lraber*

---

¹[[His name is also romanized with Sargis instead of Sarkis, and Gilanents instead of Gilanentz. An English translation can be found online (Gilanentz 1959).]]

²[[I think Adjarian means the periodical Կրունկ հայոց աշխարհին [Crane to the Armenian world]. (?)]]

(Լրաբեր [*Messenger*]), which is still published to this day. Because I do not have this newspaper, I could not use it.

The Julfa dialect was studied by Patkanian (Պատկանեան) in his...

original page number 88

... work (Патканов 1869: 76-103). Thus, by benefiting from this work, we can compose our description of the Julfa dialect.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 225).*]]

13.2 Phonology

The phonetic system of this dialect is like the Yerevan system, or more exactly like the Tabriz subdialect.

13.2.1 Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ>

The primary borderline of its sound changes is how the Classical Armenian /h/ <h> became /χ/ <խ> (Table 1).

Table 1: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘Armenian’	hai	hայ	χaj	խայ	haj	hայ
‘bread’	hats ^h	հաց	χats ^h	խաց	hats ^h	հաց
‘father’	haiṛ	հայր	χer	խեր	hajr	հայր
‘graceful’	ʃənorhawor	շնորհաւոր	ʃənaχavor	շննախաւոր	ʃənoravor	շնորհաւոր
‘fear’	ah	ահ	aχ	ախ	ah	ահ

13.2.2 Word-initial insertion of /h/ <h>

Many vowel-initial words received an initial /h/ <h> (Table 2). [[*That is, there are many CA words which start with a vowel, and whose reflex in the dialect starts with an epenthetic /h/.*]]

Table 2: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘when’	erb	երբ	hip ^h	հիփ	jerp ^h	երբ
‘cheap’	arzan	արժան	hezan	հեժան	arzan	արժան
‘front’	aradʒ	առաջ	haredʒ	հառեջ	aratʃ ^h	առաջ
‘long’	erkar	երկար	herkar	հերկար	jerkar	երկար
‘close of the day’			haraknadem	հարակնադեմ	iriknadem	իրիկնադեմ
cf. ‘evening’	erekun	երեկուն			irikun	իրիկուն

13.2.3 Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

The word-initial /iʏ/ <իւ> sound became /u/ <ու> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘oil’	iʏt	իւղ	ux	ուղ	jux	յուղ
‘self’	iʏr	իւր	ur	ուր	jur	յուր

13.2.4 Nasal insertion for the word ‘no’ /otʃ^h/

The negative formative from Classical Armenian /otʃ^h/ <ոչ> became /motʃ^h/ <մօջ>. This interesting word is formed in the following way. First, the Classical Armenian word /otʃ^h/ <ոչ> became /votʃ^h/ <վօջ>, as in many dialects of New Armenian. The sound /n/ <ն> was then added to this word to get /vontʃ^h/ <վօնջ>, and this form is used in the Yerevan dialect. The labial (շրթնական) sound /v/ in /vontʃ/ was affected by the nasality of this /n/ <ն>, and became a labial nasal /m/ <մ>. From this form, we got the lenited form (սղմամբ) /motʃ^h/ <մօջ>. In the Julfa dialect, the two forms are also used (Table 4).

Table 4: Insertion of nasal /m/ <մ> in negative words in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘nothing’	otʃ ^h intʃ ^h	ոչիւնջ	motʃ ^h intʃ ^h , montʃ ^h intʃ ^h	մօջիւնջ մօնջիւնջ	votʃ ^h intʃ ^h	ոչիւնջ
‘no one’	otʃ ^h ok ^h	ոչ ոք	motʃ ^h ov	մօջօվ	votʃ ^h vok ^h	ոչ ոք
‘no one’s’			motʃ ^h um	մօջում	votʃ ^h meki	ոչ մեկի

13.3 Morphology

13.3.1 Noun inflection or declension

13.3.1.1 Case marking for singular nouns

In the noun declension, the genitive-dative case is formed with the formative /-e/ <է> as in Karabakh, or with the formative /-i/ <ի> as in Yerevan.

The ablative is formed with the formative /-e/ <է>. But for words with the rhyme /-u/ <ւ>, the ablative uses the formatives /-its^h/, uts^h/, <ից, ուց> (Table 5).³

Table 5: Ablative in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
‘house’			tun	տուն
‘house-ABL’	tən-e	տընէ	tən-its ^h	տնից
‘brook’			aru	առու
‘brook-ABL’	arv-its ^h	առվից	arv-its ^h	առվից
‘soul’			hok ^{hi}	հոգի
‘soul-ABL’	χok ^h -uts ^h	խօքնուց	hok ^h -uts ^h	հոգնուց

The instrumental formative is the usual formative /-ov/ <ով>, and the locative is /-um/ <ում>.

13.3.1.2 Case marking for plural nouns

For the plural, the declension endings are in Table 6.

³[[For the word /arv-its^h/, Adjarian provides a translation <յառնուէ>, but I could not figure out what this word meant. (?)]]

Table 6: Declensions for plurals in the Julfa dialect

	Plural suffix for monosyllables		Plural suffix for polysyllables	
NOM	/-er/	<էր>	/-ner/	<ներ>
GEN, DAT	/-er-i, -er-ots ^h /	<երի, էրօց>	/-ner-i/	<ների>
ABL	/-er-e, -er-ots ^h -e/	<երէ, էրօցէ>		
INS	/-er-ov/	<երօվ>	/-ner-ov/	<ներօվ>
LOC	/-er-um/	<երում>	/-ner-um/	<ներում>

To form the plural in some situations (Table 7), the dialect uses the formatives /-ek^h, -ani, -er-ani, -ner-ani, -arenk^h/ <էք, անի, էրանի, ներանի, արենք>.

Table 7: Example of plurals in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
‘Russian’			rus	ռուս
‘Russian-PL’	ərɯst-ani	ըռուստանի	rus-ner	ռուսներ
‘hunter’			vorsox	որսող
‘hunter-PL’	vorsox-ani	վօրսօղանի	vorsox-ner	որսողներ
‘other’			urɨf	ուրիշ
‘other-PL’	urɨf-ani	ուրիշանի	urɨf-ner	ուրիշներ
‘head’			gəlux	գլուխ
‘head-PL-(PL)’	glux-ner-ani	գլուխներանի	gəlux-ner	գլուխներ
‘voice’			dʒajɯ	ծայն
‘voice-PL-(PL)’	dʒen-er-ani	ծէներանի	dʒajɯ-e	ծայներ
‘place’			tex	տեղ
‘place-PL’	tex-arenk ^h	տեղարենք	tex-er	տեղեր
‘village’			gyux	գիւղ
‘village-PL’	geux-arenk ^h	գեղարենք	gyux-er	գյուղեր

13.3.2 Pronoun inflection or declension

The declension of pronouns is the same as in the Yerevan dialect, ...

original page number 89

... so we think it is superfluous to show them. The pronouns differ only in the ablative, where they take the formative /-e/ <է> (Table 8).

[[I try to minimize my segmentation of pronouns because pronouns tend to contain a lot of opaque morphology. For these ablative forms, a possible segmentation consists of three morphs: 'from you.PL' / $\widehat{d}ez-(a)n-e/$ with the gloss PRO-NX-ABL.]]

Table 8: Sample of ablative pronouns in the Julfa dialect

personal 1SG 'from me'	$\widehat{ind}zne$	իսծնէ
personal 2SG 'from you'	k^hezne	քէզնէ
personal 1PL 'from us'	$mezne$	մէզնէ
personal 1PL 'from us'	$mezane$	մէզանէ
personal 2PL 'from you'	$\widehat{d}ezne$	ծէզնէ
personal 2PL 'from you'	$\widehat{d}ezane$	ծէզանէ
demonstrative proximal SG 'from this'	$esti$	եսոյի
demonstrative proximal SG 'from this'	$sorane$	սօրանէ
demonstrative proximal PL 'from these'	$estonts^h\widehat{me}$	եսոնոցմէ
demonstrative proximal PL 'from these'	$sots^h\widehat{ane}$	սօցանէ

Some interesting forms are in Table 9.⁴

Table 9: Sample of other pronouns in the Julfa dialect

reflexive PL 'selves'	$urenk^h$	ուրէնք
reflexive SG ABL 'from self'	$urnen$	ուրնէն
reflexive PL GEN 'of selves'	$urents^h$	ուրէնց
reflexive PL GEN 'of selves'	$urts^hents^h$	ուրցէնց
demonstrative proximal PL GEN 'of these'	$sants^h\widehat{an}$	սանցան
demonstrative medial PL GEN 'of those'	$dants^h\widehat{an}$	դանցան

13.3.3 Verb inflection or conjugation

13.3.3.1 Overview and morphological changes

For verb conjugation, the most characteristic forms are the following.

⁴[[Adjarian does not say what is interesting about them. (?)]]

13.3.3.1.1 Present copula with /ɑ/ <ւ>

For the present tense form of the copular verb, the Classical Armenian sound /e/ <ե> of all the persons has changed to /ɑ/ <ւ> (Table 10).

Table 10: Copula with /ɑ/ <ւ> instead of /e/ <ե> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ɑ-m	ւմ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	ɑ-s	ւս	e-s	ես
3SG ‘he is’	ɑ	ւ	e	ե
1PL ‘we are’	ɑ-nk ^h	ւնք	e-ηk ^h	ենք
2PL ‘you are’	ɑ-k ^h	ւք	e-k ^h	եք
3PL ‘they are’	ɑ-n	ւն	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

This of course originated via analogy to the present 3SG, which as we know is /ɑ/ <ւ> in the dialects of Yerevan, Karabakh, Shamakhi, Astrakhan, and Agulis.

13.3.3.1.2 Past copula with /i/ <ի>

Its imperfective ([[*meaning the past form of the copula*]]) is formed like in Yerevan (Table 11). [[*This means that in Julfa, the /e-i/ AUX-PST sequence surfaces as a single [i] via deletion of the /e/.*]]

Table 11: Past copula with /ի/ <ի> instead of /ei/ <եի> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG ‘I was’	Ø-i-Ø	ի	ej-i-Ø	եի
2SG ‘you was’	Ø-i-r	իր	ej-i-r	եիր
3SG ‘he was’	e-Ø-r	եր	e-Ø-r	եր
1PL ‘we were’	Ø-i-nk ^h	ինք	ej-i-ηk ^h	եինք
2PL ‘you were’	Ø-i-k ^h	իք	ej-i-k ^h	եիք
3PL ‘they were’	Ø-i-n	ին	ej-i-n	եին
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

13.3.3.1.3 Imperfective converb with /-man/ <ման>

The indicative present and imperfective of every verb is constructed with the formative /-man/ <ման> (/aman/ <աման>) (Table 12).⁵

Table 12: Imperfective converb with /-man/ <ման> (/aman/ <աման>) in the Julfa dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
'I go'	gn-a-man a-m	գնաման ամ √-TH-IMPF.CVB AUX-1SG	gn-um e-m	գնում եմ √-IMPF.CVB AUX-1SG
'I see'	tes-man a-m	տեսման ամ	tes-n-um e-m	տեսնում եմ
'I flee'	p ^h ax-man a-m	փախման ամ √-IMPF.CVB AUX-1SG	p ^h ax-tj ^h -um e-m	փախչում եմ √-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
'I was going'	gn-a-man Ø-i-Ø	գնաման ի √-TH-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	gn-um ej-i-Ø	գնում էի √-IMPF.CVB AUX-1SG
'I was seeing'	tes-man Ø-i-Ø	տեսման ի	tes-n-um ej-i-Ø	տեսնում էի
'I was fleeing'	p ^h ax-man Ø-i-Ø	փախման ի √-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	p ^h ax-tj ^h -um ej-i-Ø	փախչում էի √-VX-IMPF.CVB AUX-PST-1SG

13.3.3.2 General paradigms for the reflex of the A-Class

The following are the primary tenses of the reflex of the Classical Armenian verb /gən-a-l/ <գնալ> 'to go'.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[This verb is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /a/ in Classical Armenian. Philological work calls it the third class; a more mnemonic name is the A-Class.]]

13.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

[[In SEA, the indicative present and past imperfective are formed by combining the imperfective converb (a verb with suffix /-um/) with an inflected auxiliary (Table 13, 14). In Julfa, essentially the same strategy is used with the following differences:

⁵*[[I suspect that the formative /-aman/ is actually segmentable as /-a-man/: the theme vowel /a/ plus the converb suffix /-man/.]]*

the converb suffix is /-man/, and the auxiliary has different forms in Julfa. These forms were discussed in §13.3.3.1.3.]]

Table 13: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-man a-m	գնաման ամ	gən-um e-m ‘I go’	գնում եմ
2SG	gn-a-man a-s	գնաման աս	gən-um e-s	գնում ես
3SG	gn-a-man a	գնաման ա	gən-um e	գնում է
1PL	gn-a-man a-nk ^h	գնաման անք	gən-um e-ŋk	գնում ենք
2PL	gn-a-man a-k ^h	գնաման ք	gən-um e-k ^h	գնում եք
3PL	gn-a-man a-n	գնաման ան	gən-um e-n	գնում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

Table 14: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-man Ø-i-Ø	գնաման ի	gən-um ej-i-Ø ‘I was going’	գնում էի
2SG	gn-a-man Ø-i-r	գնաման իր	gən-um ej-i-r	գնում էիր
3SG	gn-a-man e-Ø-r	գնաման ր	gən-um e-Ø-r	գնում ր
1PL	gn-a-man Ø-i-nk ^h	գնաման ինք	gən-um ej-i-ŋk ^h	գնում էինք
2PL	gn-a-man Ø-i-k ^h	գնաման ք	gən-um ej-i-k ^h	գնում էք
3PL	gn-a-man Ø-i-n	գնաման ին	gən-um ej-i-n	գնում էին
	√-TH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

13.3.3.2.2 Past perfective or aorist

[[In SEA, the past perfective or aorist (Table 15) for /gən-a-l/ ‘to go’ is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Julfa uses the same strategy.]]

Table 15: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-ɑ-ts ^h -i-∅	գնացի	gən-ɑ-ts ^h -i-∅ ‘I went’	գնացի
2SG	gn-ɑ-ts ^h -i-r	գնացիր	gən-ɑ-ts ^h -i-r	գնացիր
3SG	gn-ɑ-ts ^h -∅-∅	գնաց	gən-ɑ-ts ^h -∅-∅	գնաց
1PL	gn-ɑ-ts ^h -i-nk ^h	գնացինք	gən-ɑ-ts ^h -i-ŋk ^h	գնացինք
2PL	gn-ɑ-ts ^h -i-k ^h	գնացիք	gən-ɑ-ts ^h -i-k ^h	գնացիք
3PL	gn-ɑ-ts ^h -i-n	գնացին	gən-ɑ-ts ^h -i-n	գնացին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

13.3.3.2.3 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 16) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /a/. These are the same agreement suffixes that are added to the present auxiliary in the indicative present. The Julfa dialect behaves the same but with one difference: the theme vowel of the 2PL changes from /a/ to /e/.]]

Table 16: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-ɑ-m	գնամ	gən-ɑ-m ‘(if) I go’	գնամ
2SG	gn-ɑ-s	գնաս	gən-ɑ-s	գնաս
3SG	gn-ɑ-∅	գնա	gən-ɑ-∅	գնա
1PL	gn-ɑ-nk ^h	գնանք	gən-ɑ-ŋk ^h	գնանք
2PL	gn-e-k ^h	գնեք	gən-ɑ-k ^h	գնաք
3PL	gn-ɑ-n	գնան	gən-ɑ-n	գնան
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 17) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Julfa, the theme vowel /a/ is deleted before the past suffix /i/. In the 3SG, the theme vowel is changed to /e/.]]

Table 17: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-Ø-i-Ø	զնի	gən-aj-i-Ø ‘(If) I went’	զնայի
2SG	gn-Ø-i-r	զնիր	gən-aj-i-r	զնայիր
3SG	gn-e-Ø-r	զներ	gən-a-Ø-r	զնար
1PL	gn-Ø-i-nk ^h	զնինք	gən-aj-i-ηk ^h	զնայինք
2PL	gn-Ø-i-k ^h	զնիք	gən-aj-i-k ^h	զնայիք
3PL	gn-Ø-i-n	զնին	gən-aj-i-n	զնային
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

13.3.3.2.4 Tenses constructed from the subjunctive: Future

[[In Julfa, the future and past future are constructed from the subjunctive by adding the prefix /kə/ <կը> (Table 18). SEA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.]]

Table 18: Future <ապանի> and past future <անցեալ ապանի> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	kə gn-a-m	կը զնամ	kə gən-Ø-i-Ø	կը զնի
	‘I will like’		‘I was going to like’	
2SG	kə gn-a-s	կը զնաս	kə gən-Ø-i-r	կը զնիր
3SG	kə gn-a-Ø	կը զնա	kə gən-e-Ø-r	կը զներ
1PL	kə gn-a-nk ^h	կի զնանք	kə gən-Ø-i-nk ^h	կը զնինք
2PL	kə gn-e-k ^h	կը զնեք	kə gən-Ø-i-k ^h	կը զնիք
3PL	kə gn-a-n	կը զնան	kə gən-Ø-i-n	կը զնին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

13.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SEA adds a zero morph after the root for an A-Class verb like ‘to go’ (Table 19). For the 2PL, SEA adds the sequence /-a-ts-ek^h/ after the root such that the sequence /-a-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement

marker. Julfa uses similar strategies with one difference: the 2PL can omit the $/-a\text{-ts}^h/$ sequence.]]

Table 19: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA ‘go!’		
2SG	gn-a-Ø	գնա	gən-a-Ø	գնա	√-TH-IMP.2SG
2PL	gn-a-ts ^h -ek ^h	գնացք	gən-a-ts ^h -ek ^h	գնացք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	gn-ek ^h	գնեք			√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 20), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For Julfa, the prohibitive is formed by placing the /mi/ after the verb. The verb is a non-finite form with $/-a/$ (possibly the infinitive). In the 2PL, the prohibitive marker carries plural agreement, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 20: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa and SEA ‘do not go!’			
2SG	gn-a-l mí	գնալ մի’	√-TH-INF(?) PROH	Julfa
	mí gən-a-Ø	մի’ գնա	PROH √-TH-IMP.2SG	SEA
2PL	gn-a-l m-ek ^h	գնալ մեք	√-TH-INF(?) PROH-IMP.2PL	Julfa
	mi gən-a-ts ^h -ek ^h	մի գնացք	PROH √-TH-AOR-IMP.2PL	SEA

13.3.3.2.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 21. Note that the present participle and past participle are also called the imperfective converb and the perfective converb.]]

Table 21: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

Julfa and cf. SEA					
Infinitive	անորոշ	gn-a-l	գնալ	√-TH-INF	Julfa
		gən-a-l	գնալ	√-TH-INF	SEA
Present	ներկայ	gn-a-man	գնաման	√-TH-IMP.F.CVB	Julfa
		gən-um	գնում	√-IMP.F.CVB	SEA
Past	անցեալ	gn-a-ts ^h -el	գնացել	√-TH-AOR-PERF.CVB	Julfa
		gən-a-ts ^h -el	գնացել	√-TH-AOR-PERF.CVB	SEA

original page number 90

13.4 Text samples

Adjarian’s sample: Taken from Կռունկ, 1863, էջ 92-94

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’].]

1. Համադանցի Սահիջանի վորթի Հովսեփն արել քաղաքս, ասաց թե Համադանա մին ամիս ա վոր դուս ամ. յես Համադան իքան՝ Բաղդադա մին խայ յեկավ Համադան, ասաց թե Ըստամբոլու շատ ջաբախանա յեկավ Բաղդադ, ամա ասկար չեկավ, եւ ասկար կալէ ձեն էլ չկեր: Բաղդադա փաշեն վոր Ըռուստի ասկարին Գիլան օլն հիմացավ՝ Բաղդադա բերթըն ինչ քանդած տեղ վոր կեր՝ Թամամին շինել արետ, վոր Ըռուստիցն շատ ախ էր քաշում:

2. Վերո Հովսեփն ասաց թե յես վոր յեկի Ղազվին, Ղազվինցիք ասում ին թե մեր սարդարն տեղես փախավ՝ մենք մնացինք անտեր. մեր ճարն ի՞նչպես գընի. մեր ճարն էս ա վոր հեփ մեր ախն շատանա վոր Աղվանն մեզ մօտկանա, պիտի վոր գրենք Ըռեշտ՝ Ըռուստի սարդարին վերա, վոր մեզ տիրութին առի եւ մենք Ըռուստի դուլուղ առենք:

3. Օգոստոսի 2 քունմն 2 շամախցի թուրք Թարվիզու շահիցն չափարարել Ըռեշտ՝ վոր գնա Թիմիշանա վեզրին կուշտն: Ես 2 չափարն ասել ան թե՝ Վախտանկ խանըն եւ Կախեթու վալի Մամատ Ղուլի խանըն խաշտել ան (հաշտուեր են) եւ միատեղ ուրենց ասկարովն գնացել ան Հարեվան (Երեւան): Հարեվանա կշտին 4 օսմանցու փաշա դընի ուրենց ասկարովն. 4 փաշին խետ

կոիվ կը տան, վոր Օսմանցու ասկարէն շատ ջառթել ան. մնացյալն փախել ա եւ մին փաշէն ուր ասկարովն մին դայիմ տեղ ա՝ վոր կարել չէն գրիշմիշ լինելն:

4. Ջուղայեցի Վօհանէսի վորթի Թօրօսն Օգօստօսի Յուսն յեկավ Ըռէշտ. ասաց թէ յես Արգրում էի՝ վոր խաբար յեկավ թէ 4 փաշա գնացին Թիֆլիզ առին եւ ընկել ան Վախտանկ խանին հետնէն վոր բռնէն. Արգրում 3 օր դօնամա արարին եւ ...

---

original page number 91

... թօփվեր գցեցին. հետօ քանի օրէն հետ խաբար արել՝ թէ Վախտանկ խանն շատ ասկարով հետ ա դառցել օսմանցուն վերա. շատ ուժով շքաստա տվել. եւ օսմանլվին ասկարն վոր փախել էր՝ 100-ով 200-ով հետ ան գօլման Արգրում. վոր յեկինք Բայազիդն էլ տեսման ինք, վոր հետ ին փախման: Թավրիզու վոր դախիլ յելանք՝ էլ էսպէս լսեցինք. եւ Վրաստանա չափար արել Թարվեզ՝ էլ էսպէս ասաց՝ վոր վերելումն գրած ա:

5. Հուլիսի 28. Թիֆլիզեցի X վոր Հայօց դավակ ա, վոր կաթօլիկ ա դառցել, վոր ֆռանկսըզի կումալանուն դիմաճ յելել, վոր էս Հօսէփն Ըսպահանա փախել էր, Համադանա վերա արել Ըռէշտ, վոր Աղվանին Ըսպահան առուլն խաքիյաթ արար՝ թէ ի՛նչպէս ան առել. թիվն 1722 փետրվարի 18. Աղվան Միրվէսի վորթի Մամուդ խանըն 12,000 ասկարով Զրմանա վրա յեկավ. Ըսպահանա վերա, վոր էլ էս օր Աղվանն յեկել ա Վարզան դախիլ յելել, վոր մինչի Ըսպահան 16 աղաջ ա, վոր է 80 վերստ:

6. Արապի սարդարն էլ էն օրն չափար ա դարկել Ըսպահան շահին՝ թէ Թախիխ Մամուդն ուր ասկարովն Ըսպահանա վերա կալման, շուտով էստուր ֆիքրն արա:

7. Շահ Մամուդին գալն վոր կը լսի՝ թէ Թախիխ կալիս ա, հուլքմ կառի ուր բէկլարին՝ թէ վօ՛րջանք օմարա, խան, բէկ, բէկզարա, դուլ, դօռչի կա՝ հազըվէն եւ թօփ եւ ջաբախանա հազրեցեք՝ որ բիտի գնեք Ազվանին դարշուն, վոր թօշեք վօջ Աղվանն Ըսպահան դօ. սօքա 18,000 մարթ եւ 24 թօփ կը հազրեն:

8. Էլ էն օրն մուասիլ կաղարկէն գեղարենքն՝ 12,000 մարթ թվանկչի կը բօլօրեն կը բերեն Ըսպահան:

Chapter 14

Agulis

14.1 Background

---

original page number 92

The Agulis dialect is spread in a small border near Nakhichevan, whose center is the rural town or village-city (գիւղաքաղաք) of Agulis. The surrounding villages are Çənnəb, Əndəmic, Danaqirt, Ramis, Dasht, Kələki, and so on. All of these constitute the branches of this dialect.

The Agulis dialect is so far away from the common Armenian language, that its surrounding populations have thought that this dialect was a foreign language and called it *Zok* (Armenian: Չոկերէն, SEA /zokeren/), just as the people are called *Zok* (Armenian: Չոկ, SEA /zok/).

14.2 Phonology

14.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Agulis is similar to the Yerevan system. It has added only the vowels /æ, ʏ, œ/ <ւի, իւ, էօ> and the consonants /g^j, k^j, k^h/ <գյ, կյ, քյ>.

14.2.2 Sound changes

Its sound changes have rendered this language unrecognizable, and they are the following.

14.2.2.1 Monophthong vowel changes

14.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ւ>

Classical Armenian /a/ <ւ> became /ɑ/ <ւ> for the words in Table 1.

Table 1: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘happy’	urách	ուրախ	órach	ó’րախ	urách	ուրախ
‘game’	χať	խաղ	haæ	հաղ	χaæ	խաղ
‘tail’	agí	ագի	ági	ա’գի	agí	ագի
‘crow’	agráu	ագռաւ	akráv	ա’կռավ	agráv	ագռավ
‘salt’	ať	աղ	aæ	աղ	aæ	աղ
‘vessel’	amán	աման	áman	ա’ման	amán	աման
‘summer’	amárən	ամառն	ámar	ա’մառ	amár	ամառ
‘peak’	gagát ^h ən	գագաթն	g ⁱ ég ⁱ at ^h	գյէ’գյաթ	gagát ^h	գագաթ

Classical Armenian /a/ <u> became /æ/ <ü> for the words in Table 2.

Table 2: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /æ/ <ü> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘mouth’	berán	բերան	bæraen	բաւ’րան	berán	բերան
‘sheep’	otj ^h χár	ոչխար	éχtj ^h æra	Է’խչաւր	votj ^h χár	ոչխար
‘flour’	alíyr	ալիւր	ælyr	աւ’լիւր	aljúr	ալյուր
‘blood’	aríyn	արիւն	æryn	աւ’րիւն	arjún	արյուն
‘thin’	barák	բարակ	bæraek	բաւ’րակ	barák	բարակ
‘spring’	garún	գարուն	g ⁱ ærunk ^h	գյաւ’րունք	garún	գարուն

Classical Armenian /a/ <u> became /o/ <o> for the words in Table 3, only in the last syllable. [[*But contrast their genitive forms which show an /a/.*]]

Table 3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘man’	mard	մարդ	mord	մօրդ	mart ^h	մարդ
‘man-GEN’	mard-óĭ	մարդոյ	márd-i	մա՛րդի	mart ^h -ú	մարդու
‘bride’	harsən	հարսս	hors	հօրս	hars	հարս
‘bride-GEN’	hars-ín	հարսիս	hárs-i	հա՛րսի	hars-í	հարսի
‘death’	mah	մահ	moh	մօհ	mah	մահ
‘death-GEN’	mah-ú	մահու	máh-i	մա՛հի	mah-í	մահի
‘lamp’	tĭĕrag	ծրագ	tĭrog ⁱ	ճրօգ	tĭĕrak ^h	ծրագ
‘lamp-GEN’	tĭĕrag-í	ծրագի	tĭrág ⁱ -i	ճրա՛գի	tĭĕrak ^h -í	ծրագի

Classical Armenian /a/ <ա> became /e/ <է> for very few words (Table 4).¹

Table 4: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘dirt’	aĭt	աղտ	eĭt	էխտ	aĭt	աղտ
‘dirty’	aĭtót	աղտոտ	jéxtut	յէ՛խտուտ	aĭtót	աղտոտ
‘peak’	gagát ^h ən	գագաթս	g ⁱ ég ⁱ at ^h	գյէ՛գյաթ	gagát ^h	գագաթ
‘barley’	garí	գարի	g ⁱ éri	գյէ՛րի	garí	գարի

Classical Armenian /a/ <ա> became /œ/ <օ> for the words in Table 5.

¹[[For the word ‘dirty’, Adjarian provides the word <աղտոտ>. I could not determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical Armenian roots, so it is possible. (?)]]

Table 5: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /œ/ <ւո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘pillow’	bardz	բարձ	bœrdz	բօրձ	barts ^h	բարձ
‘church’	zam	ժամ	zœm	ժօւմ	zam	ժամ
‘spade’	bah	բահ	bœh	բօհ	bah	բահ
‘high’	bárdzær	բարձր	bœdzær	բօծըր	bárts ^h ær	բարձր
‘open’	bats ^h	բաց	bœts ^h	բօց	bats ^h	բաց
‘to go’	gənal	գնալ	nœl	նօլ	gənal	գնալ
‘bitter’	dārən	դարն	dœrnə	դէօնը	dārən	դարն

Classical Armenian /a/ <ւ> became /jœ/ <յւո> for the words in Table 6.

Table 6: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /jœ/ <յւո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘right (side)’	adz	աջ	jœdz	յւոջ	atj ^h	աջ

original page number 93

Classical Armenian /a/ <ւ> became /aj/ <ւյ> for the words in Table 7.

Table 7: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /aj/ <ւյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘needle’	asélən	ասեղն	ájsæx	ա՛յսա՛ն	aséx	ասեղ
‘happy! (interjection)’	eraní	երանի	hərájnək	հըրա՛յնակ	jeraní	երանի
‘to fold’	tsalél	ծալել	tsájlil	ծա՛յլիլ	tsalél	ծալել
‘to melt’	halél	հալել	hájlil	հա՛յլիլ	halél	հալել

Classical Armenian /a/ <ւ> became /u/ <ււ> for the words in Table 8, only before nasal consonants.

Table 8: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘similar’	nəman	սման	nmun	սմուև	nəman	սման
‘sign’	nəʃan	ևշան	nfun	ևշուև	nəʃan	ևշան
‘monastery’	vank ^h	վանք	vunk ^h	վուևք	vanj ^h	վանք
‘thick’	t ^h ándzər	թանծր	t ^h úndzr	թո՛ւնծր	t ^h ándzər	թանծր
‘heavy’	tsánər	ծանր	tsúndər	ծո՛ւնդր	tsánər	ծանր

Classical Armenian /a/ <ա> became /y/ <իւ> for the words in Table 9.

Table 9: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /y/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to come’	gal	գալ	g ⁱ yl	գիլ	gal	գալ
‘thing’	ban	բան	byn	բիւ	ban	բան
‘spoon’	targal	տարգալ	dəgył	դըգիլ	gət ^h al	գդալ
‘swallow’	tsitsernák	ծիծեռնակ	ts ^h əts ^h ærnɣk	ցըցա՛ռնիւկ	tsitsernák	ծիծեռնակ
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsæryn	ծա՛րիւ	tsirán	ծիրան

14.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> became /æ/ <ւ̄> for the words in Table 10.

Table 10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /æ/ <ւ̄> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘two’	erkú	երկու	ærkɣ	ա՛րկիւ	jerkú	երկու
‘on’	i veráj	ի վերայ	værxæ	վա՛րաւ	vərá	վրա
‘bridegroom’	p ^h esáj	փեսայ	p ^h æsxæ	փա՛ւսաւ	p ^h esá	փեսա
‘corpse’	merǵál	մեռեալ	mærxæl	մա՛ւռաւ	merǵál	մեռյալ
‘ground’	getín	գետին	g ⁱ ætin	գա՛ւտին	getín	գետին
‘mouth’	berán	բերան	bærxæn	բա՛րան	berán	բերան
‘maternal uncle’	k ^h erí	քեռի	k ^h æri	քա՛ռի	k ^h erí	քեռի
‘needle’	aséłən	ասեղն	ájsæx	ա՛յսաւղ	aséx	ասեղ
‘beam’	gerán	գերան	g ⁱ ærxæn	գա՛ւրան	gerán	գերան

Classical Armenian /e/ <ե> became /a/ <ա> for the words in Table 11.

Table 11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘dream’	eráz	երազ	áraz	ա՛րազ	jeráz	երազ
‘come (participle)’	ekəál	եկեալ	ákal	ա՛կալ	jekél	եկել
‘iron’	erkát ^h	երկաթ	árkat ^h	ա՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
‘come! (IMP.2PL)’	ekáik ^h	եկա՛յք	ákik ^h	ա՛կիք	jekék ^h	եկե՛ք
‘brother’	eḥbájṛ	եղբայր	áχpar	ա՛խսար	jexpájṛ	եղբայր
‘student’	ařakért	աշակերտ	ářkart	ա՛շկարտ	ařakért	աշակերտ
‘thirty’	eresún	երեսուն	arássun	արա՛սուն	jeresún	երեսուն

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 12.

Table 12: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘big’	met̃s	մեծ	mit̃s	միծ	met̃s	մեծ
‘I (NOM)’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘ox’	ézən	եզն	íznə	ի՛զն	jez	եզ
‘river’	get	գետ	git	գիտ	get	գետ
‘wife’s father’	anér	աներ	ánir	ա՛նիր	anér	աներ
‘broom’	awél	աւել	ávil	ա՛վիլ	avél	ավել
‘to bring’	berél	բերել	bíril	բի՛րիլ	berél	բերել
‘when’	erb	երբ	ib	իբ	jerp ^h	երբ
‘face’	erés	երես	íris	ի՛րիս	jerés	երես
‘three’	erék ^h	երեք	írik ^h	ի՛րիք	jerék ^h	երեք
‘to cook’	ep ^h él	եփել	íp ^h il	ի՛փիլ	jep ^h él	եփել
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթել	t ^h it ^h iv	թի՛թիվ	t ^h et ^h év	թեթել

Classical Armenian /e/ <ե> remained /e/ <ե> for the words in Table 13.

Table 13: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘burden’	bérən	բենս	bérnə	բէ՛նսը	ber	բեռ
‘yellow’	deḥin	դեղին	déxin	դէ՛ղին	deḥín	դեղին
‘nail (finger/toe)’	eḥúng	եղունգ	éxunk ^h	է՛ղունք	jeḥúng	եղունգ
‘winter’	ḏzəmérən	ձմեռն	ḏzəmérnə	ձըմէ՛ռնը	ḏzəmér	ձմեռ
‘hand’	ḏzer-k ^h (-PL)	ծեռք	ḏzerk ^h	ծեռք	ḏzerk ^h	ծեռք

Classical Armenian /e/ <ե> remained /e/ <ե> for the words in Table 14.

Table 14: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘oath’	erdúmən	երդումս	órdym	եօ՛րդիւմ	jert ^h úm	երդում

14.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <է>

Classical Armenian /ē/ <է> became /e/ <է> for the words in Table 15.

Table 15: Change from Classical Armenian /ē/ <է> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘donkey’	ēf	էշ	ef	էշ	ef	էշ
‘half’	kēs	կես	kes	կես	kes	կես
‘olive oil’	ḏzēt ^h	ծէթ	ḏzet ^h	ծէթ	ḏzet ^h	ծէթ

Classical Armenian /ē/ <է> became /ej/ <էյ> for the words in Table 16.

Table 16: Change from Classical Armenian /ē/ <է> to /ej/ <էյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘heap’	dēz	դէզ	dejz	դէյզ	dez	դէզ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 17.

Table 17: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘fox’	ափ.էճ	աղիւես	áḫvis	ա’իվիս	աḫvés	աղվես
‘curse’	anét̃sk ^h	անւծք	ánitsk ^h	անիծք	anét̃sk ^h	անւծք

Classical Armenian /ē/ <ե> became /aj/ <այ> for the words in Table 18.

Table 18: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘lord’	tēr	տէր	tajr	տայր	ter	տեր
‘dormouse (CA); rat (SEA)’	arnēt	անւետ	ərnajt	ըռնայտ	arnet	անւետ
‘need’	arnēt	pēt̃k ^h	pajtk ^h	պայտք	petk ^h	պետք

Classical Armenian /ē/ <ե> became /a/ <ա> for the words in Table 19.

Table 19: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘female’	ēg	էգ	ag ^j	ագ	eg	էգ
‘inside’	mēd̃z	մէջ			met̃j ^h	մէջ
‘inside-DEF’			mád̃z-ə	մա’ջը	mét̃j ^h -ə	մէջը

14.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> remained /i/ <ի> for the words in Table 20.

Table 20: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘red’	karmír	կարմիր	kármir	կա՛րմիր	karmír	կարմիր
‘month’	amís	ամիս	ámis	ա՛միս	amís	ամիս
‘nit’	aníts	անիծ	ánits	ա՛նիծ	aníts	անիծ
‘nit’	bərindz	բրինձ	brindz	բրինձ	bərindz	բրինձ
‘barley’	garí	գարի	g ^l éri	գլէ՛րի	garí	գարի
‘wine’	giní	գինի	g ^l ini	գլի՛նի	giní	գինի
‘ninety’	innəsún	իննսուն	innásun	իննա՛սուն	innəsún	իննսուն
‘horse’	ḏzi	ծի	ḏzi	ծի	ḏzi	ծի

Classical Armenian /i/ <ի> became /ej/ <էյ> for the words in Table 21.

Table 21: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ej/ <էյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to lick’	lizél	լիզել	léjzil	լէ՛յզիլ	lizél	լիզել

Classical Armenian /i/ <ի> became /uj/ <ույ> for the words in Table 22.

Table 22: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /uj/ <ույ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘one’	mi	մի	mujn	մույն	mi	մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /u/ <ու> for the words in Table 23.

Table 23: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘what’	intj ^h	իւչ	untj ^h	ոււչ	intj ^h	իւչ

Classical Armenian /i/ <ի> became /aj/ <այ> for the words in Table 24.

Table 24: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘meat’	mis	միս	majs	մայս	mis	միս
‘to like’	sirél	սիրել	sájríl	սա՛յրիլ	sirél	սիրել
‘oar’	t ^h i	թի	t ^h ájna	թա՛յնը	t ^h i	թի
‘nine’	ínən	ինն	ájna	ա՛յնը	ínə	ինը
‘laughter’	tsítsáɫ	ծիծաղ	tsájtsæɣ	ծա՛յծաղ	tsítsáɣ	ծիծաղ
‘lime’	kir	կիր	kajr	կայր	kir	կիր
‘old’	hin	հին	hajn	հայն	hin	հին
‘nose’	k ^h it ^h	քիթ	k ^h ajnt ^h	քայնթ	k ^h it ^h	քիթ
‘mind’	mit-(ə?)k ^h (-PL)	միտք	majtk ^h	մայտք	mitk ^h	միտք

Classical Armenian /i/ <ի> became /æ/ <ւի> for the words in Table 25.

Table 25: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /æ/ <ւի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘beautiful’	sirún	սիրուն	særyn	սա՛ւրիւն	sirún	սիրուն
‘I (DAT)’	indz	ինծ	ændz	ա՛ւնծ	indz	ինծ
‘I (GEN)’	im	իմ	æm	ա՛ւմ	im	իմ
‘apricot’	tsirán	ծիրաւն	tsæryn	ծա՛ւրիւն	tsirán	ծիրաւն
‘one’	mi	մի	mæn	մա՛ւն	mi	մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /a/ <ա> for the words in Table 26.²

²[[The original page had <մայտք> as part of the change from <ի> to <ա>. But on page 306, Ad-jarian provides an erratum that this should be part of the change from <ի> to <այ>; I fixed it.]]

Table 26: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘heart’	sirt	սիրտ	sart	սարտ	sirt	սիրտ
‘five’	hing	հինգ	hang ^j	հանգ	hing	հինգ
‘kernel’	koríz	կորիզ	kǝáz	կղազ	koríz	կորիզ

original page number 94

14.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> remained /o/ <օ> for the words in Table 27.

Table 27: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o/ <օ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘eyelid’	kop	կոպ	kop	կօպ	kop	կոպ

Classical Armenian /o/ <ո> became /u/ <ու> for the words in Table 28.

Table 28: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘smell’	hot	հոտ	hut	հուտ	hot	հոտ
‘loan’	p ^h ox	փոխ	p ^h uh	փուհ	p ^h ox	փոխ
‘foot’	ótəṇ	ոտն	útnə	ո՛ւտնը	vót	ոտ
‘belly’	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
‘who’	ov	ով	uv	ուվ	ov	ով
‘no’	otʃ ^h	ոչ	utʃ ^h	ուչ	votʃ ^h	ոչ
‘chair’	at ^h ór	աթոռ	át ^h urk ^h	ա՛թուռք	at ^h ór	աթոռ
‘trembling’	doł	դող	dux	դուղ	dox	դող
‘bone’	óskər	ոսկր	úskər	ո՛ւսկըռ	voskór	ոսկոր
‘lentil’	ospən	ոսպն	usp	ուսպ	vosp	ոսպ
‘wall’	órmən	որմն	úrman	ո՛ւրման	vorm	որմ

Chapter 14 Agulis

Classical Armenian /o/ <n> became /ɤ/ <իւ> for the words in Table 29.

Table 29: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ɤ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘thief’	goł	գող	g ^l ɤʁ	գիւղ	goʁ	գող
‘essential’	gəłxawór	գլխաւոր	g ^l əłhævɤr	գլըլիւ՛ւղիւր	gəłxəvór	գլխաւոր
‘gray-haired’	əlewór	ալեւոր	həłævɤr	հըլա՛ւղիւր	əlevór	ալււոր
‘flame’	bołs ^h	բոց	bɤts ^h	բիւց	bołs ^h	բոց
‘lap’	gog	գոգ	g ^l ɤg ^l	գիւգ	gok ^h	գոգ
‘apple’	xəndzór	խնձոր	xəndzɤr	խընձիւր	xəndzór	խնձոր
‘worm’	órdən	որդն	ýrnə	իւռնը	vórt ^h	որդ

Classical Armenian /o/ <n> became /e/ <է> for the words in Table 30.

Table 30: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to try’	p ^h ordzél	փործել	p ^h érdzil	փէ՛րծիլ	p ^h orts ^h él	փործել
‘mule’	dzóri	ջորի	dzéři	ջէ՛րի	dzóri	ջորի
‘soul’	hogí	հոգի	hégi	հէ՛գի	hok ^h í	հոգի
‘sheep’	otj ^h xár	ոչխար	éxtj ^h ær	է՛խչար	voť ^h xár	ոչխար
‘louse’	odzil	ոջիլ	édzil	է՛ջիլ	voť ^h íl	ոջիլ

Classical Armenian /o/ <n> became /æ/ <ւ̄> for the words in Table 31.

Table 31: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /æ/ <ւ̄> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to try’	gortsél	գործել	g ^l ærdzil	գլւ̄՛րծիլ	gortsél	գործել
‘to praise’	govél	գովել	g ^l ávil	գլւ̄՛ւղիլ	govél	գովել
‘cress’	kotímən	կոտիմն	k ^l ætim	կլւ̄՛տիմ	kotém	կոտեմ

Classical Armenian /o/ <n> became /a/ <ւ> for the words in Table 32.

Table 32: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘smell’	hot	hnun			hot	hnun
‘smelled (participle)’			hæ̌tats	hwa’utawð	hotáts	hnutawð
‘to change’	p ^h oxél	փոխել	p ^h áhil	փա’հիլ	p ^h oxél	փոխել
‘grandchild’	t ^h óræn	թոռն	t ^h árnə	թա’ռնը	t ^h or	թոռ
‘ash’	moxír	մոխիր	máxir	մա’խիր	moxír	մոխիր
‘gold’	oskí	ոսկի	áski	ա’սկի	voskí	ոսկի
‘calf’	ort ^h	որթ	árt ^h uk	ա’րթուկ	hort	հորթ

14.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> remained /u/ <nL> for the words in Table 33.

Table 33: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘other’	uríj	ուրիշ	úríf	ո’ւրիշ	uríj	ուրիշ
‘name’	anún	անուն	ánun	ա’նուն	anún	անուն
‘autumn’	afún	աշուն			afún	աշուն
	afún-k ^h (-PL)	աշունք	áfunk ^h	ա’շունք		
‘elbow’	armúkə̌n	արմուկն	ármung	ա’րմուկ	armúnk	արմունկ
‘fish’	dzúkə̌n	ծուկն	dzúknə	ծո’ւկնը	dzúk	ծուկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /ɣ/ <ɰL> for the words in Table 34.

Table 34: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /ɣ/ <ɰL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘you (NOM)’	du	դու	dy	դիւ	du	դու
‘wool’	burd	բուրդ	bɣrd	բիւրդ	burt ^h	բուրդ
‘abyss’	andúnd	անդունդ			andúnd	անդունդ
	andúnd-(ə?)k ^h (-PL)	անդունդք	ændɣndk ^h	ա’նդիւնդք		
‘head’	gə̌lux	գլուխ	g’ə̌lvɰ	գլլիւխ	gə̌lux	գլուխ
‘oath’	erdúmən	երդումն	œrdɣm	եօ’րդիւմ	jert ^h úm	երդում

Classical Armenian /u/ <nL> became /o/ <o> for the words in Table 35.

Table 35: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘false’	sut	unԼւն	sot	uoun	sut	unԼւն
‘cold’	ts ^h urt	gnԼրսո	ts ^h ort	gorսո	ts ^h urt	gnԼրսո
‘shoulder’	us	nԼս	jons	jոԼս	us	nԼս
‘camel’	ult	nԼղսո	oxt	oղսո	uxt	nԼղսո
‘happy’	uráχ	nԼրախ	órax	o՛րախ	uráχ	nԼրախ
‘to eat’	utél	nԼսեԼ	ótil	o՛տիԼ	utél	nԼսեԼ
‘to have’	uníl	nԼսիս	ónil	o՛նիԼ	unél	nԼսեԼ
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթոԼ	t ^h t ^h o	թթo	t ^h ət ^h u	թթոԼ
‘fig’	t ^h uz	թոԼզ	t ^h óznə	թo՛զնը	t ^h uz	թոԼզ

Classical Armenian /u/ <nL> became /ej/ <Էj> for the words in Table 36.

Table 36: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /ej/ <Էj> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘knee’	tsúngək ^h	ծոԼսգք	tséjnə	ծԷ՛յսը	tsunjk	ծոԼսկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /e/ <Է> for the words in Table 37.

Table 37: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /e/ <Է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘belly (CA); satiated (SEA)’	kuft	կոԼշո	keft	կԷշո	kuft	կոԼշո
‘Friday’	urbát ^h	nԼրբաթ	érbæt ^h	Է՛րբաթ	urp ^h át ^h	nԼրբաթ
‘to swallow’	kul tal	կոԼ տաԼ	kel tol	կԷԼ տoԼ	kul tal	կոԼ տաԼ
‘jug’	kuз	կոԼծ	keз	կԷծ	kuз	կոԼծ
‘thorn’	p ^h uf	փոԼշ	p ^h ef	փԷշ	p ^h uf	փոԼշ

14.2.2.2 Diphthong changes

14.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <ւյ>

Classical Armenian /aj/ <ւյ> remained /aj/ <ւյ> for the words in Table 38.

Table 38: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /aj/ <ւյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘father’	hɑj̄r	հայր	hajr	հայր	hajr	հայր
‘mother’	maj̄r	մայր	majr	մայր	majr	մայր
‘wood’	p ^h aj̄t	փայտ	p ^h ajt	փայտ	p ^h ajt	փայտ
‘goat’	aj̄ts	այծ	ajts	այծ	ajts	այծ
‘sound’	d̄zaj̄n	ծայն	d̄zajn	ծայն	d̄zajn	ծայն
‘lightning’	kaɹ̄j̄tsákən	կայծակն	kájtsak	կա՛յծալկ	kaɹ̄j̄tsák	կայծակ

Classical Armenian /aj/ <ւյ> became /a/ <ւ> for the words in Table 39.

Table 39: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /a/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
medial ‘that’	aj̄d	այդ	at	ատ	ajd	այդ
distal ‘that yonder’	aj̄n	այն	an	ան	ajn	այն
‘other’	aj̄l	այլ	al	ալ	ajl	այլ

Classical Armenian /aj/ <ւյ> became /e/ <է> for only the word in Table 40.

Table 40: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘vineyard’	aj̄gí	այգի	ég ^j i	է՛գի	ajgí	այգի

Classical Armenian /aj/ <ւյ> became /ɣ/ <իւ> for only the word in Table 41.

Table 41: Change from Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> to /ɤ/ <իլ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘wolf’	gaḡil	գալլ	g ⁱ ɤl	գիլլ	gajl	գալլ

Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> became /i/ <ի> for only the word in Table 42.

Table 42: Change from Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘wide’	laḡn	լալն	lin	լին	lajn	լայն

14.2.2.2.2 Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ>

Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> became /av/ <ավ> for the words in Table 43.

Table 43: Change from Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> to /av/ <ավ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘crow’	agraḡ	ագռալ	akráv	ա՛կռավ	agrán	ագռավ
‘sand’	awáz	ալազ	ávaz	ա՛վազ	aváz	ավազ
‘thirsty’	tsaráḡ	ծարալ	tsáran	ծա՛րավ	tsarán	ծարավ
‘partridge’	kak ^h áḡ	կաքալ	kák ^h av	կա՛քավ	kak ^h án	կաքավ

Classical Armenian /ɑḡ/ <ալ> became /ov/ <ով> for the words in Table 44.

Table 44: Change from Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> to /ov/ <ով> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘cot’	χαṽ	խալ	χov	խով	χav	խավ
‘bird (CA); chicken (SEA)’	haṽ	հալ	hov	հով	hav	հավ
‘agreeable’	hawán	հալաւն	hóvan	հովաւն	haván	հավաւն

Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> became /o/ <ո> for the words in Table 45.

Table 45: Change from Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> to /o/ <ո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘speech’	χάṽsk ^h	խալսք	χosk ^h	խո՛սք	χósk ^h	խոսք
‘mother (GEN)’	maṽr	մալր	mor	մոր	mor	մոր
‘father (GEN)’	haṽr	հալր	hor	հոր	hor	հոր
‘pigeon’	aṽaṽnǐ	աղաւնի	əḵóni	ըղո՛նի	aḵavnǐ	աղավնի

Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> became /u/ <ու> for the words in Table 46.

Table 46: Change from Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘prayer’	aṽáṽt ^h əḵ ^h	աղաւթք	áḵut ^h k ^h	ա՛ղութք	aḵót ^h k ^h	աղոթք
‘shame’	amáṽt ^h	ամալթ	ámut ^h	ա՛մուլթ	amót ^h	ամոթ
‘to speak’	χaṽsil	խալսիլ	χúsil	խո՛ւսիլ	χosél	խոսել
‘eyebrow’	jaṽn-k ^h (-PL)	յալնք	junk ^h	յոլնք	hoṽk ^h	հոնք

original page number 95

Classical Armenian /ɑṽ/ <ալ> became /a/ <ա> for the words in Table 47. This change happens in the declined forms of some of the previous words.

Table 47: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ա/ to /a/ <ա/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘speech’	χɑsk ^h	խալսք	χosk ^h	խոսք	χosk ^h	խոսք
‘speech-GEN’			χask ^h -i	խասքի	χosk ^h -i	խոսքի
‘eyebrow’	jaun-k ^h (-PL)	յալսք	junk ^h	յոլսք	hoŋk ^h	հոլսք
‘eyebrow-GEN’			jank ^h -i	յալսքի	hoŋk ^h -i	հոլսքի

14.2.2.2.3 Classical Armenian /e/ <ե/

Classical Armenian /e/ <ե/ became /æ/ <ւ/ for the words in Table 48.

Table 48: Change from Classical Armenian /e/ <ե/ to /æ/ <ւ/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘gray-haired’	alewór	ալեւոր	hələvyr	հըլւ՛րիլր	alevór	ալւոր

Classical Armenian /e/ <ե/ became /iv/ <իվ/ for the words in Table 49.

Table 49: Change from Classical Armenian /e/ <ե/ to /iv/ <իվ/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘rain’	andžréu	անձրեւ	ándžriv	անձրիվ	andžrév	անձրւ
‘sun’	aréu	արեւ	áriv	արիվ	arév	արւ
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթեւ	t ^h it ^h iv	թիթիվ	t ^h et ^h év	թեթւ
‘form’	dzéu	ծեւ	dziv	ծիվ	dzév	ծեւ

14.2.2.2.4 Classical Armenian /i/ <ի/

Classical Armenian /i/ <ի/ became /iv/ <իվ/ for the words in Table 50.

Table 50: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /iv/ <իվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘eagle’	artsíʰ	արծիւ	ártsiv	ա՛րծիվ	artsív	արծիվ
‘account’	haʃíʰ	հաշիւ	háʃiv	հա՛շիվ	haʃív	հաշիվ

Classical Armenian /iʰ/ <իւ> became /y/ <իւ> for the words in Table 51.³

Table 51: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /y/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘durable’	alıʰ	ալիւր	əlyr	ա՛լիւր	aljúr	ալյուր
‘blood’	arıʰ	արիւն	əryñ	ա՛րիւն	arjún	արյուն
‘hundred’	haʀíʰ	հարիւր	həryr	հա՛րիւր	harjúr	հարյուր
‘snow’	dziʰ	ծիւն	dzyñ	ծիւն	dzjun	ծյուն

Classical Armenian /iʰ/ <իւ> became /i/ <ի> for the words in Table 52. This happens for the Classical Armenian ending /-tʰiʰ/ <թիւն>.

Table 52: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘theft’	goʔutʰiʰ	գողութիւն	kʰəʔóthiñ	կղղո՛թիւն	goʔutʰjún	գողություն
‘remission’	tʰoʔutʰiʰ	թողութիւն	tʰəʔóthiñ	թղո՛թիւն	tʰoʔutʰjún	թողություն

Classical Armenian /iʰ/ <իւ> became /ajv/ <այվ> for the words in Table 53.

Table 53: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /ajv/ <այվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘fight’	kəriʰ	կռիւ	krajv	կռայվ	kəriv	կռիվ

³[[The original page had CA <ամուր> as undergoing this sound change to <ա՛միւր>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the change is from <ալիւր> to <ա՛լիւր>; I fixed it.]]

14.2.2.2.5 Classical Armenian /oi̯/ <nj>

Classical Armenian /oi̯/ <nj> became /ɤ/ <ɬɫ> for the words in Table 54.

Table 54: Change from Classical Armenian /oi̯/ <nj> to /ɤ/ <ɬɫ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘thumb (CA, SEA); finger (Agulis)’	boi̯t ^h	բոյթ	bɤt ^h	բիւթ	but ^h	բոււթ
‘nest’	boi̯n	բոյն	bɤn	բիւն	bujn	բույն
‘walnut’	ənkóiz	ընկոյզ	əng ¹ ɤz	աճկոյիւզ	əŋkújz	ընկոյզ
‘light’	lois	լոյս	lys	լիւս	lujs	լույս
‘lazy’	tsoi̯l	ծոյլ	tɤɫ	ծիւլ	tɤɫɬ	ծուլ
‘blue’	kapóit	կապոյտ	k ¹ æpɤt	կլաւիւտ	kapújt	կապույտ

14.2.2.2.6 Classical Armenian /ov/ <nɫ>

Classical Armenian /ov/ <nɫ> remained /ov/ <ou> for the words in Table 55.

[[I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <ɫ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <nɫ> was pronounced as /ou/ instead of /ov/.]]

Table 55: Change from Classical Armenian /ov/ <nɫ> to /ov/ <ou> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘sea’	tsov	ծու	tsov	ծou	tsov	ծու

Classical Armenian /ov/ <nɫ> became /uv/ <nɫɫ> for the words in Table 56.

Table 56: Change from Classical Armenian /ov/ <nɫ> to /uv/ <nɫɫ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘cow’	kov	կու	kuv	կոււ	kov	կու

Classical Armenian /ov/ <nɫ> became /av/ <uɫ> for the words in Table 57.

Table 57: Change from Classical Armenian /ov/ <նվ> to /av/ <աւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘sea’	ts̄ov	ծով	ts̄ov	ծով	ts̄ov	ծով
‘sea-GEN’	ts̄ov-ú	ծովու	ts̄áv-i	ծա՛ւի	ts̄ov-í	ծովի
‘to be disturbed’	χərovíl	խռովիլ	hrávil	հռա՛ւիլ	χərovél	խռովել
‘accustomed’	sovór	սովոր	sávur	սա՛ւուր	sovór	սովոր

14.2.2.3 Stress and pre-tonic vowel deletion

Like the Karabakh dialect, stress has moved to the penultimate dialect. Because of this, all pre-tonic vowels have been lost, as the above examples show.

[[For example, the word ‘gray-haired’ is /alewór/ (ալեւոր) in CA, but /həlǽvyr/ (հըլաւ՛ւր) in Agulis (Table 53).]]

14.2.2.4 Consonant changes

14.2.2.4.1 Voicing changes

The consonants in the Agulis dialect have preserved their native and original pronunciation, more than any dialect. As is clear, the new dialects, including the Tbilisi and Yerevan dialects, have changed voiced sounds to voiceless aspirated after the sound /r/ <ր>. But the Agulis dialect is an exception to this rule, and these same consonants preserve their original pronunciation (Table 58).

Table 58: Change from Classical Armenian /ov/ <նվ> to /av/ <աւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘man’	mard	մարդ	mord	մօրդ	mart ^h	մարդ
‘rose’	vard	վարդ	værd	վէօրդ	var ^h t	վարդ
‘Transfiguration’	vardavar	վարդավառ	vərdavvr	վըռդավիւր	var ^h tavar	վարդավառ
‘male’	ordz	ործ	vr̄dz	իւռծ	vort ^h s	ործ
‘bear’	ardz	արջ	ordz	օրջ	artj ^h	արջ

However, some of the consonants have undergone various changes.

14.2.2.4.2 Palatalization of velar stops

Classical Armenian /g/ <q> has changed to /gʲ/ <qj> everywhere. Only after the vowel /o/ <o>, it is pronounced as /g/ <q>. Similar to this, the sounds /k, kʰ/ <կ, ք> have changed everywhere to /kʲ, kʰʲ/ <կj, քj>.

14.2.2.4.3 Change from Classical Armenian /χ/ <խ> to /h/ <հ>

Classical Armenian /χ/ <խ> has changed everywhere to /h/ <հ> (Table 59).⁴

Table 59: Change from Classical Armenian /χ/ <խ> to /h/ <հ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘stall’	աչօր	ախոռ	áhur	ա’հուռ	աչօր	ախոռ
‘head’	գօլսփ	գլուխ	gʲəlyh	գլլխ	գօլսփ	գլուխ
‘game’	չաօ	խաղ	hax	հաղ	չաօ	խաղ
‘grape’	չաօօ	խաղող	háxux	հա’ղուղ	չաօօ	խաղող
‘to strangle’	չեժել	խեղդել	héxwil	հե’ղղիլ	չեչեժել	խեղդել
‘deep’	չոր	խոր	hur	հուր	չոր	խոր
‘bundle’	չուրձ	խուրձ	hærzna	հեռզնը	չուրձ ^h	խուրձ
‘confused’	չօրոն	խռոն	hrov	հռոն	չօրոն	խռոն
‘to be disturbed’	չօրոնիլ	խռոնիլ	hrávil	հռա’վիլ	չօրոնել	խռոնել
‘advice’	չօրատ	խրատ	hrrot	հրրոտ	չօրատ	խրատ
‘to spend (CA); to sell (SEA)’	tsaxél	ծախել	tsáhil	ծա’հիլ	tsaxél	ծախել
‘smoke’	tsux	ծուխ	tsoh	ծոհ	tsux	ծուխ
‘to hang’	kaxél	կախել	káhil	կա’հիլ	kaxél	կախել
‘to trample’	koxél	կոխել	káhil	կա’հիլ	koxél	կոխել
‘pulley’	tʃaxarak	ճախարակ	tʃharak	ճհա’րակ	tʃaxarak	ճախարակ
‘locust’	maráx	մարախ	márah	մա’րահ	maráx	մարախ
‘herd of cattle’	naxír	նախիր	náhir	նա’հիր	naxír	նախիր
‘onion’	sox	սոխ	suh	սուհ	sox	սոխ
‘vinegar’	kʰatsʰáx	քացախ	kʰatsʰah	քա’ցահ	kʰatsʰáx	քացախ
‘sheepfold’	pʰaráx	փարախ	pʰarah	փա’րահ	pʰaráx	փարախ

original page number 96

⁴[[For the word ‘locust’, Adjarian provides an ancestor <մարեխ> /marex/. Other attested Classical Armenian forms include <մարախ> /marax/, which I suspect is a closer ancestor for Agulis based on the difference in vowels.]]

14.2.2.4.4 Change from Classical Armenian /s/ <u> to /h/ <h>

Classical Armenian /s/ <u> has changed to /h/ <h> in one word (Table 60).

Table 60: Change from Classical Armenian /s/ <u> to /h/ <h> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to say’	asél	ատել	áhil	ա’հիլ	asél	ատել

14.2.2.4.5 Change from Classical Armenian /ts^h/ <g> to /h/ <h>

In imperatives and in the past participles, the Classical Armenian sound /ts^h/ <g> has changed to /h/ <h> (Table 61).

Table 61: Change from Classical Armenian /ts^h/ <g> to /h/ <h> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘I have forgotten’	mor-ɑ-ts ^h -ǵál e-m	mr-æ-h-ǵél ə-m	mor-ɑ-ts ^h -él e-m
	մոռացեալ եմ	մռա’հալ ըմ	մոռացել եմ
	√-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1SG		
‘forget!’	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
	mor-ɑ-ts ^h -ír	mr-æ-h-í	mor-ɑ-ts ^h -ír
	մոռացիր	մռա’հի	մոռացիր
	√-LV-AOR-IMP.2SG		

14.2.2.4.6 Change from Classical Armenian ending /n/ <u>

The ending /n/ <u> from Old Armenian has changed to /nə/ <ւը>, keeping its native form, similar to the Karabakh dialect (Table 62).

[[To clarify, Adjarian means the word-final segment /n/.]]

Table 62: Change from Classical Armenian ending /n/ <ւ> to /nə/ <ւը> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘mouse’	múkən	մուկւ	mókənə	մօ՛կւը	muk	մուկ
‘pomegranate’	núrən	նուռն	nórnə	նօ՛ռնը	nur	նուռ
‘wall’	órmən	որմւ	úrman	ո՛րմաւն	vorm	որմ
‘worm’	órdən	որդւ	ýrnə	իւռնը	vort ^h	որդ

14.3 Morphology

14.3.1 Noun inflection or declension

14.3.1.1 Case suffixes

In the case declension, the following formatives are used.

- GEN, DAT: The genitive-dative is formed generally with the formative /-i/ <ի>. Proper nouns or names take the formative /-a/ <ա>; but when stress is on the final syllable this /-a/ <ա> turns to /œ/ <օ>.
- ACC: The accusative is the same as either the nominative or dative, just as in the Yerevan dialect, based on whether the object is inanimate or animate.
- ABL: The ablative uses the formative /-its^h/ <ից>, similar to the Yerevan dialect, whereas the Karabakh dialect has /-a, -an/, <ա, աւ>.
- INS: The instrumental formative is /-av/ <աւ> after stress, but /-œv/ <օւ> when stressed.
- LOC: The locative takes the formative /am/ <ամ> when unstressed, and the formative /um/ <ում> when stressed.

14.3.1.2 Case infix

Before these formatives, we can sometimes place the infix (միջամասնիկ) /-hæn/ <հւն>, which corresponds to the Karabakh formatives /-an, -ana/ <ան, աւա>. In this way, we have the secondary formatives:

- Ablative: /-hæn-its^h/ <հւնից>

- Instrumental: /-hæ̃n-æ̃v/ <hw̃ũũũ>
- Locative: /-hæ̃n-æ̃m/ <hw̃ũũũ>

[[It is not clear to me what this formative is supposed to be. It could be a meaningless stem-extender, as found in SEA pronouns: ‘from me’ /indz-an-its^h/ glossed as 1SG.DAT-NX-ABL. Or it could be an oblique marker like the ones used in irregular SEA kinship words: ‘from a friend’ /əŋker-otf^h-its^h/ glossed as ‘friend-OBL-ABL’. Ad-jarian does not cite any words with this infix, so it is unclear what should be the right gloss (?)]

14.3.1.3 Plural declension

The nominative plural uses the following formatives:

- /-ar/ <w̃r> for monosyllabic words
- /-k^h/ <p> for vowel-final words
- /-ner/ <ũt̃r> for the remaining words

The other cases are formed in this way.

- Genitive-Dative: /-(n)er-i/ <(ũ)t̃r̃i>
- Ablative: /-(n)er-its^h/ <(ũ)t̃r̃i^hg>
- Instrumental: /-(n)er-æ̃v/ <(ũ)t̃r̃iũũ>
- Locative: /-(n)er-æ̃m/ <(ũ)t̃r̃iũũ>

14.3.2 Pronoun inflection or declension

14.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 63 lists the personal pronouns.]]

Table 63: Inflectional paradigm for personal pronouns in the Agulis dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	is hu	dy ηhl	mik ^{hj} ʃhpj	dyk ^h ηhlɸ
GEN	æm wɪf	k ^h u pnl	mir ʃhp	dzir ðhp
DAT, ACC	ændz wɪnd	k ^h iz pħq	miz ʃħq	dziz ðħq
ABL	ændz-æn-its ^h wɪndwɪnħg	k ^h iz-æn-its ^h pħqwɪnħg	miz-æn-its ^h ʃħqwɪnħg	dziz-æn-its ^h ðħqwɪnħg
INS	ændz-æn-æv wɪndwɪnwɪf	k ^h iz-æn-æv pħqwɪnwɪf	miz-æn-æv ʃħqwɪnwɪf	dziz-æn-æv ðħqwɪnwɪf
LOC	ændz-æn-æm wɪndwɪnwɪf	k ^h iz-æn-æm pħqwɪnwɪf	miz-æn-æm ʃħqwɪnwɪf	dziz-æn-æm ðħqwɪnwɪf

original page number 97

14.3.2.2 Demonstrative pronouns

In Agulis, the Armenian forms have changed (Table 64).

Table 64: Changes from Classical Armenian demonstratives in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
proximal 'this'	aj̄s, sa	այս, սա	hok, so, as	հոկ, սօ, աս	aj̄s, sa	այս, սա
medial 'that'	aj̄d, da	այդ, դա	dok, do, at	դոկ, դօ, ատ	aj̄d, da	այդ, դա
distal 'that yonder'	aj̄n, na	այն, նա	nok, no, an	նոկ, նօ, աւ	aj̄n, na	այն, նա

Their declined forms are in Table 65.

[[*Adjarian provides only a partial paradigm.*]]

Table 65: Declension of proximal demonstrative ‘this’ in the Agulis dialect

	Singular		Plural	
NOM	as	աս	ǎstvk ^h	ա՛ստիլք
GEN	atúr	ատո՛ւր	astuŕs ^h	աստոլք
DAT	astúr	աստո՛ւր		
ABL	astur-án-its ^h	աստոլրա՛նից		
INS	astur-án-av	աստոլրա՛նալ		
LOC	astur-án-am	աստոլրա՛նամ		

The form /so/ <uo> ‘this’ also has the form /zo/ <qo>. This latter form is used only for animates, while /so/ <uo> is used for both animates and inanimates.

14.3.3 Verb inflection or conjugation

14.3.3.1 Conjugation classes

In the Agulis dialect, verbal conjugation is very interesting, because many form changes have occurred. Of the four conjugation classes from Old Armenian, only two are kept; these are the /il/ <իլ> and /ol/ <ոլ> (Table 66).

Table 66: Change in conjugation classes from Classical Armenian to the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to say’	as-é-l	ասել	áh-i-l	ա՛հիլ	as-é-l	ասել
	√-TH-INF		√-TH-INF		√-TH-INF	
‘to go away’	her-a-n-á-l	հեռանալ	hr-ǎ-n-i-l	հռա՛նիլ	her-a-n-á-l	հեռանալ
	√-LV-INCH-TH-INF		√-LV-INCH-TH-INF		√-LV-INCH-TH-INF	
‘to cough’	haz-a-l	հազալ	hazz-o-l	հազոլ	haz-a-l	հազալ
	√-TH-INF		√-TH-INF		√-TH-INF	

14.3.3.2 Copular verb or auxiliary

14.3.3.2.1 Present copula with /ə-/

The copular verb has kept only its present tense (Table 67). The 1PL and 2PL are homophonous.

Table 67: Present copula with the vowel /ə-/ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ə-m	ըմ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	ə-s	ըս	e-s	ես
3SG ‘he is’	ɑ	ւ	e	է
1PL ‘we are’	ə-k ^h	ըք	e-ŋk ^h	եւք
2PL ‘you are’	ə-k ^h	ըք	e-k ^h	եք
3PL ‘they are’	ə-n	ըն	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

14.3.3.2.2 Past copula with /ə-/

The imperfective has been lost; in its place, the dialect has invented a new strategy (Table 68).

[[In CA and SEA, the past tense is marked with the suffix /-i/. But Agulis, the past is marked with a particle /nel/.]]

Table 68: Past copula or past auxiliary in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘I was’	nel ə-m	ւել ըմ	ej-i-Ø	էի
2SG ‘you were’	nel ə-s	ւել ըս	ej-i-r	էիր
3SG ‘he was’	nel ɑ	ւել ւ	e-Ø-r	էր
1PL ‘we were’	nel ə-k ^h	ւել ըք	ej-i-ŋk ^h	էիւք
2PL ‘you were’	nel ə-k ^h	ւել ըք	ej-i-k ^h	էիք
3PL ‘they were’	nel ə-n	ւել ըն	ej-i-n	էին
	PST AUX-AGR		AUX-PST-AGR	

As can be seen, this new strategy for the past auxiliary is a reduced and shortened form of the Classical Armenian phrase /ełəɬ em/ <եղեալ եմ> or /ləɬ em/ <լեալ եմ> ‘I have been’.

[[Note that this Classical Armenian phrase consists of the participle /ełəɬ/ <եղեալ> of the verb ‘to be’ /linel/ <լինել>, plus the copula as an auxiliary. Though it is unclear how a nasal was inserted from CA /ełəɬ/ to Agulis /nel/. It is possible that the nasal reflects a reduction from the stem /lin-/ of the infinitive /lin-e-l/ ‘to be’.]]

We shall find a similar usage in the Suceava dialect below. According to this, the imperfective of the Agulis dialect is originally the present perfect (յարակատար).

14.3.3.3 Inflectional paradigm

[[In contrast to the rest of /um/ <ում> branch dialects, Adjarian discusses the Agulis paradigms in depth. His original descriptions and my explanations are interspersed.]]

14.3.3.3.1 Indicative present and past imperfective

[[The indicative present and past imperfective in SEA are formed via periphrasis (Table 69). The verb is in a converb form called the imperfective converb. For most regular verbs, this converb is made up of the stem plus the suffix /-um/, without the theme vowel. Irregular monosyllabic verbs instead form the converb by adding the suffix /-is/ after the infinitive (Table 71). Tense and agreement is marked on the inflected auxiliary, whether present or past. What follows is how Adjarian describes Agulis. Note the difference in the use of converb suffix and the use of a prefix.]]

To form present and imperfective indicative stem of verbs, we use the formatives /-um/ <ում> (Table 69), or /-am, -æm/ <ամ, ւմ> (Table 70). The formative /-um/ <ում> is used when the suffix is stressed (Table 69), while the formative /-am, -æm/ <ամ, ւմ> is used when the suffix is unstressed (Table 70).

[[It seems that /-an, -æm/ are allomorphs based on vowel harmony.]]

Table 69: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-um/ <ում>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m	կտրո՛ւմ ըմ	kətr-úm e-m ‘I cut’	կտրում եմ
2SG	ktr-úm ə-s	կտրո՛ւմ ըս	kətr-úm e-s	կտրում ես
3SG	ktr-úm a	կտրո՛ւմ ա	kətr-úm e	կտրում է
1PL	ktr-úm ə-k ^h	կտրո՛ւմ ըք	kətr-úm e-ŋk ^h	կտրում ենք
2PL	ktr-úm ə-k ^h	կտրո՛ւմ ըք	kətr-úm e-k ^h	կտրում եք
3PL	ktr-úm ə-n	կտրո՛ւմ ըն	kətr-úm e-n	կտրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

Table 70: Indicative present <տերկայ> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-æm/ <ււմ>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m	հռւնււմ ըմ	her-a-n-úm e-m ‘I go away’	հեռանում եմ
2SG	hr-æ-n-æm ə-s	հռւնււմ ըս	her-a-n-úm e-s	հեռանում ես
3SG	hr-æ-n-æm a	հռւնււմ ա	her-a-n-úm e	հեռանում է
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռւնււմ ըք	her-a-n-úm e-ŋk ^h	հեռանում ենք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռւնււմ ըք	her-a-n-úm e-k ^h	հեռանում եք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n	հռւնււմ ըն	her-a-n-úm e-n	հեռանում են
	√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR		√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR	

Monosyllabic verbs take /-is/ <իս> (Table 71).

Table 71: Indicative present <տերկայ> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-is/ <իս>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-á-l-is ə-m	տա՛լիսըմ	t-a-l-ís e-m ‘I give’	տալիս եմ
2SG	t-á-l-is ə-s	տա՛լիս ըս	t-a-l-ís e-s	տալիս ես
3SG	t-á-l-is a	տա՛լիս ա	t-a-l-ís e	տալիս է
1PL	t-á-l-is ə-k ^h	տա՛լիս ըք	t-a-l-ís e-ŋk ^h	տալիս ենք
2PL	t-á-l-is ə-k ^h	տա՛լիս ըք	t-a-l-ís e-k ^h	տալիս եք
3PL	t-á-l-is ə-n	տա՛լիս ըն	t-a-l-ís e-n	տալիս են
	√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-AGR	

Besides these, vowel-initial verbs take the prefix /n-/ <ն> (Table 72).

Table 72: Indicative present <լերկայ> of the verb ‘to say’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-am/ <ամ>, and prefix /n-/ <ն>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-áh-am ə-m	նահամ ըմ	as-úm e-m ‘I say’	ասում եմ
2SG	n-áh-am ə-s	նահամ ըս	as-úm e-s	ասում ես
3SG	n-áh-am a	նահամ ա	as-úm e	ասում է
1PL	n-áh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-ηk ^h	ասում ենք
2PL	n-áh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-k ^h	ասում եք
3PL	n-áh-am ə-n	նահամ ըն	as-úm e-n	ասում են
	?-√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

The imperfective is formed by adding the form /nel/ <նել> to the present.

[[Whereas SEA uses a dedicated past auxiliary, Agulis combines the present auxiliary with a past particle to create the past tense. This past particle /nel/ is then added to the indicative present to create the indicative past imperfective, regardless if the converb uses /-um/ (Table 73), /-æm/ (Table 74), /-is/ (Table 75), or a prefix /n-/ (Table 76).]]

Table 73: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m nel	կտրում ըմ նել	kətr-úm ej-i-Ø ‘I was cutting’	կտրում էի
2SG	ktr-úm ə-s nel	կտրում ըս նել	kətr-úm ej-i-r	կտրում էիր
3SG	ktr-úm a nel	կտրում ա նել	kətr-úm e-Ø-r	կտրում էր
1PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրում ըք նել	kətr-úm ej-i-ηk ^h	կտրում էինք
2PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրում ըք նել	kətr-úm ej-i-k ^h	կտրում էիք
3PL	ktr-úm ə-n nel	կտրում ըն նել	kətr-úm ej-i-n	կտրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 74: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m nel	հռա՛նա՛մ ըմ նել	her-a-n-úm ej-i-Ø ‘I was going away’	հեռանո՞ւմ էի
2SG	hr-æ-n-æm ə-s nel	հռա՛նա՛մ ըս նել	her-a-n-úm ej-i-r	հեռանո՞ւմ էիր
3SG	hr-æ-n-æm a nel	հռա՛նա՛մ ա նել	her-a-n-úm e-Ø-r	հեռանո՞ւմ էր
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նա՛մ ըք նել	her-a-n-úm ej-i-ŋk ^h	հեռանո՞ւմ էինք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նա՛մ ըք նել	her-a-n-úm ej-i-k ^h	հեռանո՞ւմ էիք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n nel	հռա՛նա՛մ ըն նել	her-a-n-úm ej-i-n	հեռանո՞ւմ էին
	√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 75: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-á-l-is ə-m nel	տա՛լիս ըմ նել	t-a-l-ís ej-i-Ø ‘I was giving’	տալիս էի
2SG	t-á-l-is ə-s nel	տա՛լիս ըս նել	t-a-l-ís ej-i-r	տալիս էիր
3SG	t-á-l-is a nel	տա՛լիս ա նել	t-a-l-ís e-Ø-r	տալիս էր
1PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նել	t-a-l-ís ej-i-ŋk ^h	տալիս էինք
2PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նել	t-a-l-ís ej-i-k ^h	տալիս էիք
3PL	t-á-l-is ə-n nel	տա՛լիս ըն նել	t-a-l-ís ej-i-n	տալիս էին
	√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 76: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to say’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-áh-am ə-m nel	նահամ ըմ նել	as-úm ej-i-Ø ‘I was saying’	ասում էի
2SG	n-áh-am ə-s nel	նահամ ըս նել	as-úm ej-i-r	ասում էիր
3SG	n-áh-am a nel	նահամ ա նել	as-úm e-Ø-r	ասում էր
1PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նահամ ըք նել	as-úm ej-i-ηk ^h	ասում էիք
2PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նահամ ըք նել	as-úm ej-i-k ^h	ասում էիք
3PL	n-áh-am ə-n nel	նահամ ըն նել	as-úm ej-i-n	ասում էին
	?-√-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

original page number 98

14.3.3.3.2 Past perfective or aorist

The past perfective is lost. Agulis has replaced it with either the present perfect (յարակատար) or with a new strategy, which is similar to the Old Armenian present.

[[In SEA, the aorist or past perfective is marked synthetically by using the aorist stem (Table 77). For a verb like ‘to cut’ /kətr-e-l/, the past perfective is marked by adding the aorist suffix /-ts^h/ after the theme vowel, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses a covert tense and agreement suffix. In contrast in Agulis, the past perfective is marked periphrastically. The first strategy that Adjarian describes is by combining the perfective converb (with suffix /-el/, also called the past participle) with an inflected auxiliary. In Agulis, there is evidence that the vowel /e/ in /-el/ is actually a separate theme vowel.]]

Table 77: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	kətr-e-l ə-m	կտրել ըմ	kətr-e-ts ^h -i-Ø ‘I cut (past)’	կտրեցի
2SG	kətr-e-l ə-s	կտրել ըս	kətr-e-ts ^h -i-r	կտրեցիր
3SG	kətr-e-l ə	կտրել ա	kətr-e-ts ^h -Ø-Ø	կտրեց
1PL	kətr-e-l ə-k ^h	կտրել ըք	kətr-e-ts ^h -i-ηk ^h	կտրեցինք
2PL	kətr-e-l ə-k ^h	կտրել ըք	kətr-e-ts ^h -i-k ^h	կտրեցիք
3PL	kətr-e-l ə-n	կտրել ըն	kətr-e-ts ^h -i-n	կտրեցին
	√-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[Such a morphological structure (perfective converb + auxiliary) exists in SEA too, but as a marker of the present perfect, not the past perfective. Note the following contrasts in (1) for better illustration.]]

- (1) a. Agulis
       kətr-e-l   ə-n
       cut-TH-PERF.CVB AUX-3PL
       ‘They cut (in the past).’
       կտրել ըն
- b. SEA
       kətr-el   e-n
       cut-PERF.CVB AUX-3PL
       ‘They have cut.’
       կտրել են

[[In Agulis, the use of the perfective converb (past participle) to mark the past perfective is robust. Adjarian provides paradigms for two other verbs that mark the past perfective in this way (Table 78). Note how some verbs like ‘to cut’ use a suffix /-el/, while ‘to say’ uses /-al/ and ‘to go for away’ uses /-æl/. Inter-verb variation suggests that morphemes like /-el, -al, -æl/ are actually bimorphemic with a theme vowel: /-e-l, -a-l, -æ-l/.]]

Table 78: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verbs ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	‘to say’		‘to go away’	
1SG	áh-a-l ə-m	ա’հալ ըմ	hr-æ-h-æ-l ə-m	հռա’հալ ըմ
2SG	áh-a-l ə-s	ա’հալ ըս	hr-æ-h-æ-l ə-s	հռա’հալ ըս
3SG	áh-a-l a	ա’հալ ա	hr-æ-h-æ-l a	հռա’հալ ա
1PL	áh-a-l ə-k ^h	կտրել ըք	hr-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա’հալ ըք
2PL	áh-a-l ə-k ^h	ա’հալ ըք	hr-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա’հալ ըք
3PL	áh-a-l ə-n	ա’հալ ըն	hr-æ-h-æ-l ə-n	հռա’հալ ըն
	√-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-AGR	

[[To help understand the above paradigms, consider the perfective converbs of these two verbs across the two dialects (2). The converb uses a non-alternating suffix /-e/ in SEA, while this converb’s theme changes in Agulis based on the verb. For inchoative verbs like ‘to go away’, this converb uses the aorist suffix /-ts^h-/ in SEA and /-h-/ in Agulis.]]

(2) a. Agulis

áh-a-l   ə-n,   hr-æ-h-æ-l   ə-n
 say-TH-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They said; they went away.’
 ա’հալ ըն, հռա’հալ ըն

b. SEA

as-él   e-n,   her-a-ts^h-él   e-n
 say-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They have said; they have gone away.’
 ասել են, հեռացել են

[[The second strategy that Adjarian describes is the following. Classical Armenian had a synthetic construction for the indicative present in which the present agreement suffixes are added after the theme vowel. SEA inherited this construction and uses it to mark the subjunctive present, such as ‘(if) I say’. In contrast, Agulis uses it to mark the past perfective, such as ‘I said’. I illustrate by contrasting the SEA subjunctive present against the Agulis past perfective (Table 79). Note that the 3SG cannot be expressed in Agulis with this strategy. The 1PL and 2PL are homophonous. For ‘to go away’, this verb uses its inchoative form /-n-/ in SEA, but Agulis uses the cognate form /-h-/ of the aorist suffix /-ts^h-/.]]

Table 79: Past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect, contrasting against the subjunctive present of SEA

	Agulis past perfective		cf. SEA subjunctive present	
	‘to cut’			
1SG	ktr-e-m	կտրեմ	kətr-e-m	կտրեմ
2SG	ktr-e-s	կտրես	kətr-e-s	կտրես
3SG			kətr-i-Ø	կտրի
1PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-ŋk ^h	կտրենք
2PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-e-n	կտրեն	kətr-e-n	կտրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-a-m	ա’համ	as-é-m	ասեմ
2SG	áh-a-s	ա’հաս	as-é-s	ասես
3SG			as-í-Ø	ասի
1PL	áh-a-k ^h	ա’հաք	as-é-ŋk ^h	ասենք
2PL	áh-a-k ^h	ա’հաք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-a-n	ա’հան	as-é-n	ասեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-h-æ-m	հռա’համ	her-a-n-á-m	հեռանամ
2SG	hr-æ-h-æ-s	հռա’հաս	her-a-n-á-s	հեռանաս
3SG			her-a-n-á-Ø	հեռանա
1PL	hr-æ-h-æ-k ^h	հռա’հաք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանանք
2PL	hr-æ-h-æ-k ^h	հռա’հաք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-æ-h-æ-n	հռա’հան	her-a-n-á-n	հեռանան
	√-TH-AGR		√-LV-INCH-TH-AGR	

[[Note that in a later monograph grammar for this dialect, Adjarian provides different interpretations for the past perfective (Աճառեան 1935: §305,321). For the verb ‘to beat’, a periphrastic rendering for the past perfective is [*t^hák-al ə-n*] where agreement is marked on an auxiliary. A synthetic form is [*t^hák-a-n*]. Adjarian is unsure if this synthetic form uses a past morph [*a*] (due to contact with other Armenian varieties in Iran), or if this synthetic form is a reduction of the periphrastic clitic [*ə-n*].]]

14.3.3.3 Present perfect and past perfect

The present perfect (յարական) is replaced by the second form of the past participle (with the formative /-ats/ <ած>) (Table 80). On this form, the familiar formative /nel/ <ել> is added to create the past perfect (զերական).

[[Adjarian's text is quite succinct for a complicated topic. Essentially, for the present perfect, Agulis developed a periphrastic strategy that is more like SWA than SEA. In SEA, there are two relevant participles. One is the perfective converb with suffix /-el/. This converb is used for the present perfect. There is another non-finite form called the resultative participle with suffix /-ats/. This form is not used in any periphrastic tenses in SEA. In contrast in SWA, there is no perfective converb. The cognate of the resultative suffix /-adz/ is used to mark the present perfect. Agulis behaves like SWA because it uses the cognate of the resultative suffix /-e-ts/ to mark the present perfect.]]

---

original page number 99

Table 80: Present perfect <յարական> of the verb 'to cut' in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
1SG	ktr-e-ts ə-m	կտրեծ ըմ	gədr-adz e-m	կտրած եմ	kətr-el e-m	կտրել եմ
			'I have cut'		'I have cut'	
2SG	ktr-e-ts ə-s	կտրեծ ըս	gədr-adz e-s	կտրած ես	kətr-el e-s	կտրել ես
3SG	ktr-e-ts ə	կտրեծ ա	gədr-adz e	կտրած է	kətr-el e	կտրել է
1PL	ktr-e-ts ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr-adz e-ŋk ^h	կտրած ենք	kətr-el e-ŋk ^h	կտրել ենք
2PL	ktr-e-ts ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr-adz e-k ^h	կտրած էք	kətr-el e-k ^h	կտրել էք
3PL	ktr-e-ts ə-n	կտրեծ ըն	gədr-adz e-n	կտրած են	kətr-el e-n	կտրել են
	√-TH-RPTCP AUX-AGR		√-RPTCP AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

[[In SEA and SWA, the resultative suffix is a non-alternating suffix: SEA /-ats/ and SWA /-adz/. But in Agulis, there is evidence that the vowel is a separate theme vowel because it alternates across verbs: /-e-ts/ for 'to cut', /-a-ts/ for 'to say', and /-æ-ts/ for 'to go away' (Table 81).]]

Table 81: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA	
1SG	áh-á-ts ə-m	ա’հած ըմ	əs-ádʒ e-m ‘I have said’	ըսած եմ
2SG	áh-á-ts ə-s	ա’հած ըս	əs-ádʒ e-s	ըսած ես
3SG	áh-á-ts a	ա’հած ա	əs-ádʒ e	ըսած է
1PL	áh-á-ts ə-k ^h	ա’հած ըք	əs-ádʒ e-ŋk ^h	ըսած ենք
2PL	áh-á-ts ə-k ^h	ա’հած ըք	əs-ádʒ e-k ^h	ըսած էք
3PL	áh-á-ts ə-n	ա’հած ըն	əs-ádʒ e-n	ըսած են
	√-TH-RPTCP AUX-AGR		√-RPTCP AUX-AGR	
1SG	hr-æ-h-æ-ts ə-m	հռա’հաւծ ըմ	her-á-ts ^h -ádʒ e-m ‘I have gone away’	հեռացած եմ
2SG	hr-æ-h-æ-ts ə-s	հռա’հաւծ ըս	her-á-ts ^h -ádʒ e-s	հեռացած ես
3SG	hr-æ-h-æ-ts a	հռա’հաւծ ա	her-á-ts ^h -ádʒ e	հեռացած է
1PL	hr-æ-h-æ-ts ə-k ^h	հռա’հաւծ ըք	her-á-ts ^h -ádʒ e-ŋk ^h	հեռացած ենք
2PL	hr-æ-h-æ-ts ə-k ^h	հռա’հաւծ ըք	her-á-ts ^h -ádʒ e-k ^h	հեռացած էք
3PL	hr-æ-h-æ-ts ə-n	հռա’հաւծ ըն	her-á-ts ^h -ádʒ e-n	հեռացած են
	√-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR		√-LV-AOR-RPTCP AUX-AGR	

[[Table 82 shows the 1SG forms compared to SEA.]]

Table 82: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect, compared to SEA

	Agulis	cf. SEA
‘I have said’	áh-á-ts ə-m √-TH-RPTCP AUX-AGR ա’հած ըմ	as-él e-m √-PERF.CVB AUX-AGR ասել եմ
‘I have gone away’	hr-æ-h-æ-ts ə-m √-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR հռա’հաւծ ըմ	her-á-ts ^h -él e-m √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-AGR հեռացել եմ

[[To form the past perfect, SEA and SWA replace the present auxiliary with the past auxiliary: 3PL present /e-n/ ‘they are’ <են> vs. past /ej-i-n/ ‘they were’ <էին>. In

Agulis, there is no dedicated morph for the past auxiliary; instead the ‘past auxiliary’ is made up of the present auxiliary plus the past particle /nel/: 3PL present /ə-n/ ‘they are’ <ըն> vs. past /ə-n nel/ <ըն նել> (Table 83).]]

Table 83: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

Agulis			cf. SWA	
‘to cut’				
1SG	ktr-e-ts ə-m nel	կտրեծ ըմ նել	gədr-ədʒ ej-i-Ø ‘I had cut’	կտրած էի
2SG	ktr-e-ts ə-s nel	կտրեծ ըս նել	gədr-ədʒ ej-i-r	կտրած էիր
3SG	ktr-e-ts a nel	կտրեծ ա նել	gədr-ədʒ e-Ø-r	կտրած էր
1PL	ktr-e-ts ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-ədʒ ej-i-ŋk ^h	կտրած էինք
2PL	ktr-e-ts ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-ədʒ ej-i-k ^h	կտրած էիք
3PL	ktr-e-ts ə-n nel	կտրեծ ըն նել	gədr-ədʒ ej-i-n	կտրած էին
√-TH-RPTCP AUX-AGR PST			√-RPTCP AUX-PST-AGR	
‘to say’				
1SG	áh-a-ts ə-m nel	ա’հած ըմ նել	əs-ádʒ ej-i-Ø ‘I had said’	ըսած էի
2SG	áh-a-ts ə-s nel	ա’հած ըս նել	əs-ádʒ ej-i-r	ըսած էիր
3SG	áh-a-ts a nel	ա’հած ա նել	əs-ádʒ e-Ø-r	ըսած էր
1PL	áh-a-ts ə-k ^h nel	ա’հած ըք նել	əs-ádʒ ej-i-ŋk ^h	ըսած էինք
2PL	áh-a-ts ə-k ^h nel	ա’հած ըք նել	əs-ádʒ ej-i-k ^h	ըսած էիք
3PL	áh-a-ts ə-n nel	ա’հած ըն նել	əs-ádʒ ej-i-n	ըսած էին
√-TH-RPTCP AUX-AGR PST			√-RPTCP AUX-PST-AGR	
‘to go away’				
1SG	hr-æ-h-æ-ts ə-m nel	հռա’հած ըմ նել	her-a-ts ^h -ádʒ ej-i-Ø ‘I had gone away’	հեռացած էի
2SG	hr-æ-h-æ-ts ə-s nel	հռա’հած ըս նել	her-a-ts ^h -ádʒ ej-i-r	հեռացած էիր
3SG	hr-æ-h-æ-ts a nel	հռա’հած ա նել	her-a-ts ^h -ádʒ e-Ø-r	հեռացած էր
1PL	hr-æ-h-æ-ts ə-k ^h nel	հռա’հած ըք նել	her-a-ts ^h -ádʒ ej-i-ŋk ^h	հեռացած էինք
2PL	hr-æ-h-æ-ts ə-k ^h nel	հռա’հած ըք նել	her-a-ts ^h -ádʒ ej-i-k ^h	հեռացած էիք
3PL	hr-æ-h-æ-ts ə-n nel	հռա’հած ըն նել	her-a-ts ^h -ádʒ ej-i-n	հեռացած էին
√-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR PST			√-LV-AOR-RPTCP AUX-PST-AGR	

[[Table 84 shows the 1SG forms compared to SEA.]]

Table 84: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect, compared to SEA

	Agulis	cf. SEA
‘I had cut’	ktr-e-ts̃ ə-m nel √-TH-RPTCP AUX-AGR PST կտրեծ ըմ նել	kətr-el ej-i-Ø √-PERF.CVB AUX-PST-AGR կտրել էի
‘I had said’	áh-a-ts̃ ə-m nel √-TH-RPTCP AUX-AGR PST ա’հած ըմ նել	as-él ej-i-Ø √-PERF.CVB AUX-PST-AGR ասել էի
‘I had gone away’	hr-æ-h-æ-ts̃ ə-m nel √-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR PST հռա’հած ըմ նել	her-a-ts̃ ^h -e’el ej-i-Ø √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-PST-AGR հեռացել էի

[[For further illustration, Table 85 shows the perfective and resultative non-finite forms across Agulis, SWA, and SEA.]]

Table 85: Perfective converbs and resultative participles across Agulis, SWA, and SEA

		‘to cut’		‘to say’		‘to go away’	
Perfective converb							
Agulis	Past perfective	kətr-e-l	կտրել	áh-a-l	ա’հալ	hr-æ-h-æ-l	հռա’հալ
SWA	N/A	N/A		N/A		N/A	
SEA	Pres./past perfect	kətr-el	կտրել	as-el	ասել	her-a-ts̃ ^h -el	հեռացել
Resultative participle							
Agulis	Pres./past perfect	kətr-e-ts̃	կտրեծ	áh-a-ts̃	ա’հած	hr-æ-h-æ-ts̃	հռա’հած
SWA	Pres./past perfect	gədr-adz̃	կտրած	əs-adz̃	ըսած	her-a-ts̃ ^h -adz̃	հեռացած
SEA	Not for inflection	kətr-a-ts̃	կտրած	as-a-ts̃	ասած	her-a-ts̃ ^h -a-ts̃	հեռացած

14.3.3.3.4 Future and past future

The future does not use the formatives /kə/ <կը> or /piti/ <պիտի>. It is formed by combining the infinitive with the inflected copular verb.

[[We elaborate in Table 86. In SEA, the future is formed synthetically. The particle /kə/ is placed before the verb. Tense and agreement is placed on the verb, after the theme vowel. In contrast, Agulis uses a periphrastic construction: the infinitive plus the inflected auxiliary. Note how the theme vowel of a verb like ‘to cut’ alternates between /-e-/ in the resultative participle and perfective converb (Table 85), but uses

/-i-/ in the infinitive. The verb ‘to say’ uses the theme vowel /-a-/ in the previous two non-finite forms, but uses /-i-/ in the infinitive as well. But oddly, the verb ‘to go away’ uses /-æ-/ in all three.]]

Table 86: Future <ապառնի> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-í-l ə-m	կտրի՛լ ըմ	kə kətr-é-m ‘I will cut’	կկտրեմ
2SG	ktr-í-l ə-s	կտրի՛լ ըս	kə kətr-é-s	կկտրես
3SG	ktr-í-l ə	կտրի՛լ ա	kə kətr-í-Ø	կկտրի
1PL	ktr-í-l ə-k ^h	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-ŋk ^h	կկտրենք
2PL	ktr-í-l ə-k ^h	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-k ^h	կկտրեք
3PL	ktr-í-l ə-n	կտրի՛լ ըն	kə kətr-é-n	կկտրեն
	√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	n-áh-i-l ə-m	նա՛հիլ ըմ	k-as-é-m ‘I will say’	կասեմ
2SG	n-áh-i-l ə-s	նա՛հիլ ըս	k-as-é-s	կասես
3SG	n-áh-i-l ə	նա՛հիլ ա	k-as-í-Ø	կասի
1PL	n-áh-i-l ə-k ^h	նա՛հիլ ըք	k-as-é-ŋk ^h	կասենք
2PL	n-áh-i-l ə-k ^h	նա՛հիլ ըք	k-as-é-k ^h	կասեք
3PL	n-áh-i-l ə-n	նա՛հիլ ըն	k-as-é-n	կասեն
	?-√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-n-æ-l ə-m	հռա՛նալ ըմ	kə her-a-n-á-m ‘I will go away’	կհեռանամ
2SG	hr-æ-n-æ-l ə-s	հռա՛նալ ըս	kə her-a-n-á-s	կհեռացնաս
3SG	hr-æ-n-æ-l ə	հռա՛նալ ա	kə her-a-n-á-Ø	կհեռանա
1PL	hr-æ-n-æ-l ə-k ^h	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-ŋk ^h	կհեռանանք
2PL	hr-æ-n-æ-l ə-k ^h	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-k ^h	կհեռանաք
3PL	hr-æ-n-æ-l ə-n	հռա՛նալ ըն	kə her-a-n-á-n	կհեռանան
	√-LV-INCH-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-LV-INCH-TH-AGR	

[[For the past future, SEA adds the tense suffix after the theme vowel, alongside

the proper agreement morphs. In contrast, Agulis simply adds the past particle /nel/ after the future construction. Adjarian states the following.]]

To form the past future, we must add the formative /nel/ <նել> to the above forms (Table 87).

[[Adjarian gives only a partial paradigm.]]

Table 87: Past future <անցեալ ապանի> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘to cut’	ktr-i-l ə-m nel	կտրի՛լ ըմ նել	kə kətr-ej-i-Ø	կկտրեի
	√-TH-INF AUX-1SG PST		FUT-√-TH-PST-1SG	
2SG ‘to say’	n-áh-i-l ə-s nel	նա՛հիլ ըս նել	k-as-ej-i-r	կասեիր
	?-√-TH-INF AUX-2SG PST		FUT-√-TH-PST-2SG	
3SG ‘to go away’	hr-æ-n-æ-l a nel	հռա՛նալ ա նել	kə her-a-n-á-Ø-r	կհեռանար
	√-LV-INCH-TH-INF AUX PST		FUT-√-LV-INCH-TH-PST-3SG	

[[Adjarian calls this the past future. It is thus implied that the 1SG form for ‘to cut’ would mean ‘was going to cut’ in Agulis. However, Adjarian is implicitly comparing this construction to the SEA form which uses the particle /kə/. Yet the use of the future prefix /kə/ with past tense agreement would create a meaning like ‘I would cut’ in SEA.]]

14.3.3.3.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative, Adjarian gives a list of formatives, but he is vague on their distribution. He states the following.]]

The imperative is formed with the formatives /e/ <է>, /hi/ <հի>, /a/ <ա> (Table 88).

[[Adjarian’s prose is vague but it implies the following: the /-e/ is used for reflexes of the E-Class (verbs with the /-e-/ theme vowel), the /-hi/ is actually the aorist /-h/ plus imperative marker /-i/ that is used for inchoatives (verbs with the ending /-a-n-a-l/ in SEA), and /-a/ is used for the A-Class (verbs with the /-a-/ theme vowel).]]

Table 88: Imperative forms <հրամայական> for verbs in the Agulis dialect

	Agulis	cf. SEA
2SG ‘cut!’	ktr-é-Ø կտրե՛ √-TH-IMP.2SG	kətr-ir կտրի՛ր √-IMP.2SG
2SG ‘forget!’	mr-æ-h-i մռա՛հի √-LV-AOR-IMP.2SG	mor-a-ts ^h -ir մոռացի՛ր √-LV-AOR-IMP.2SG
2SG unclear verb	t ^h ák-a-Ø թա՛կա √-TH-IMP.2SG	

[[Unfortunately, Adjarian does not state how Agulis forms the imperative 2PL.]]

[[For SEA, the prohibitive is formed by just adding the particle /mi/ before the imperative form. In contrast, for Agulis, Adjarian states the following.]]

Their prohibitive (արգելական) is formed by taking the infinitive and then adding the prohibitive formative /mæ/ <մա>. The final /l/ <լ> of the infinitive can also be deleted (Table 89).

[[Note how the infinitives here all share the same theme vowel /-i-/].]]

Table 89: Negative imperative or prohibitive forms for verbs in the Agulis dialect

	Agulis	cf. SEA
2SG ‘do not tie!’ (?)	káp-i-l mæ կա՛պիլ մա ká-p-i mæ կա՛պի մա √-TH-INF PROH	mí kap-ir մի՛ կապիր PROH √-IMP.2SG
2SG ‘do not say!’	n-áh-i-l mæ նա՛հիլ մա n-áh-i mæ նա՛հի մա ?-√-TH-INF PROH	mí as-a-Ø մի՛ ասա PROH √-TH-IMP.2SG
2SG ‘do not go away!’	hr-æ-n-i-l mæ հռա՛նիլ մա hr-æ-n-i mæ հռա՛նի մա √-LV-TH-INF PROH	mí her-a-ts ^h -ir մի՛ հեռացիր PROH √-LV-AOR-IMP.2SG

14.3.3.3.6 Subjunctive present and past

The subjunctive (ստորադասական) is formed similarly to the other dialects, but its past form is made with the formative /nel/ <նել>.

[[What Adjarian means is that in SEA, the subjunctive present is formed by adding tense-agreement after the theme vowel. In Agulis, the present uses essentially the same morphological strategy (Table 90). The theme vowel is however a constant vowel /-i-/ across the different classes.]]

Table 90: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	'to cut'			
1SG	ktr-i-m	կտրիմ	kətr-e-m '(if) I cut'	կտրեմ
2SG	ktr-i-s	կտրիս	kə kətr-e-s	կտրես
3SG	ktr-i-Ø	կտրի	kətr-i-Ø	կտրի
1PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-ŋk ^h	կտրենք
2PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-i-n	կտրին	kətr-e-n	կտրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	'to say'			
1SG	áh-i-m	ա'հիմ	as-é-m '(if) I say'	ասեմ
2SG	áh-i-s	ա'հիս	as-é-s	ասես
3SG	áh-i-Ø	ա'հի	as-í-Ø	ասի
1PL	áh-i-k ^h	ա'հիք	as-é-ŋk ^h	ասենք
2PL	áh-i-k ^h	ա'հիք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-i-n	ա'հին	as-é-n	ասեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	'to go away'			
1SG	hr-é-n-i-m	հռւ'նիմ	her-a-n-á-m '(if) I go away'	հեռանամ
2SG	hr-é-n-i-s	հռւ'նիս	her-a-n-á-s	հեռացնաս
3SG	hr-é-n-i-Ø	հռւ'նի	her-a-n-á-Ø	հեռանա
1PL	hr-é-n-i-k ^h	հռւ'նիք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանանք
2PL	hr-é-n-i-k ^h	հռւ'նիք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-é-n-i-n	հռւ'նին	her-a-n-á-n	հեռանան
	√-LV-INCH-TH-AGR		√-LV-INCH-TH-AGR	

[[For the subjunctive past, SEA places a tense suffix onto the verb. In contrast, Agulis adds the past marker /nel/ after the present construction (Table 91).]]

Table 91: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-i-m nel	կտրիմ նել	kətr-ej-i-Ø ‘(if) I cut (past)’	կտրեի
2SG	ktr-i-s nel	կտրիս նել	kətr-ej-i-r	կտրեիր
3SG	ktr-i-Ø nel	կտրի նել	kətr-e-Ø-r	կտրեր
1PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-ŋk ^h	կտրեինք
2PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-k ^h	կտրեիք
3PL	ktr-i-n nel	կտրին նել	kətr-ej-i-n	կտրեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-i-m nel	ա’հիմ նել	as-ej-í-Ø ‘(if) I said’	ասեի
2SG	áh-i-s nel	ա’հիս նել	as-ej-í-r	ասեիր
3SG	áh-i-Ø nel	ա’հի նել	as-é-Ø-r	ասեր
1PL	áh-i-k ^h nel	ա’հիք նել	as-ej-í-ŋk ^h	ասեինք
2PL	áh-i-k ^h nel	ա’հիք նել	as-ej-í-k ^h	ասեիք
3PL	áh-i-n nel	ա’հին նել	as-ej-í-n	ասեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-n-i-m nel	հռա’նիմ նել	her-a-n-aj-í-Ø ‘(if) I went away’	հեռանայի
2SG	hr-æ-n-i-s nel	հռա’նիս նել	her-a-n-aj-í-r	հեռացնայիր
3SG	hr-æ-n-i-Ø nel	հռա’նի նել	her-a-n-á-Ø-r	հեռանար
1PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռա’նիք նել	her-a-n-aj-í-ŋk ^h	հեռանայինք
2PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռա’նիք նել	her-a-n-aj-í-k ^h	հեռանայիք
3PL	hr-æ-n-i-n nel	հռա’նին նել	her-a-n-aj-í-n	հեռանային
	√-LV-INCH-TH-AGR PST		√-LV-INCH-TH-PST-AGR	

14.4 Subdialects

As a subdialect, we can consider the village of Հօննօ. It holds a middle ground between the dialects of Agulis and Karabakh, and it leans towards both. Its consonant system is entirely the same as the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds became voiceless unaspirated.

14.5 Literature

For the Agulis dialect, there have been three studies. The first was the work of Kerovbe Patkanian (Պատկանեան) in German (Patkanoff 1866). The second is by the same author (Патканов 1869: 27-55). The third is Սարգսեանց (1883). This is the most extensive and unique work because the author is a native from Agulis.

There are few pieces that are written in the Agulis dialect. I am familiar with only the following.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Agulis dialect
  - Չարգութեանց Աւետիս – Գիւլը Նեան դռունան. Արարատ, 1877, էջ 461–462
  - Շահնաբաթեան Մարտ – Երգ ագուլեցոց (կես գրական լեզուով). Կոռնկ, 1862, էջ 163–166
  - Ս. Սարգիսեանց – Ագուլեցոց բարբառը, Բ մաս. էջ 5-72

From the last extensive collection, we extract the following samples (page 39-42).

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 233).]]

---

original page number 101

14.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

14.6.1 Sample 1

Մույն օր մույն Ըգյըլւմ'ցի ձիը Է'լած՝ դէ'լիս ա Յա'ղնա. ձիը քշում ա նէ'լիս դիւզ կըրմընջո'ւմը կա'յնամ. տի'սնամ ա՝ աստեղ ըսկի միծ մարդիք չի կօն՝ մանամկյ մույն քընա ըրխաք ըն հըվմ'քվամ հաղ նա'րամ: Ըգյըլւմ'ցին ձիո'ւն վամ'րան հպարտ հպարտ նըստեծ՝ ձամքամը դրեծ չընըքտա'կին՝ հրցանամ ա թա՝

– Ա'յ տղարք, բանս ձիր ախսախկալները ըշտէ'դ ըն:

Տղարքը շղօք ըն տա'լիս թա՝

– Նամ'հան ըն էքին հա'չամ պերին տօն չընըքտակիտ:

Ըգյըլւմ'ցին մանդրվամ ա. համա հրդեօ ինքն ա նի'զամ անօղ տօ Յղնամ'ցաց, նա'համ ա.

– Ա'դո'ւրդ ա օր աստեղ մաշկ ըն մանդրամ:

– Օշկըտ ալ չին հա'նո'ւմ:

Ըգյըլւմ'ցին մայոք ա նա'րամ թա՝ աստեղ օր ըրխաքը աստի բա'զզամթ (թրք. խորամանկ) ըն, բանս սրուց միծարը ո'ւնչպէս ըն նիլ. – քշում ա ձիը, յունց կալիս նէ'լիս:

14.6.2 Sample 2

Ի'րիք սամրին սկամ'հան մարդիք՝ ձիո'ւ վա'րտ նստեծ՝ նէ'լիս ըն նէլ: Ճընըփի ռաստ ըն գյէ'լիս մույն գյէղըցո'ւ. նի'զամ ըն սրօ անօզ տօն. նրուց մույնը նա'համ ա:

– Իս հաստադիլ ըմ օր դիւ ջա'մուշ ըս:

– Աս զարմանա'լի չի, – նա'համ ա գյէղամ'ցին, իս հաստա'դիլ ըմ օր ձիր թամ-քարը ջէ'րիք ըն:

– Հի'մամ ըս ունչ ա. դէ հաստա'դա տիսնիք:

– Իս շօտ անքամ լսեծ ըմ օր՝ ունչ օր կօ ձիո'ւ ընան էշի մաշտեղը՝ նօ ջէ'րի ա: Ալ ան մարդիքը վօ'չինչ չին գըրա'հալ ա'հին, հռա'հան նա'հալ:

14.6.3 Sample 3

Մույն օր մույն Ռըմամ'ցի նէ'լիս ա օ'րտը, տի'սնամ ա մույն ձի մտեծ ամ մաշը ըրըծա'հան, մա մաշտեղամն ալ վեր ընգեծ ստա'կած: Նէ'լիս ա մույն քա'նի մա'րդիք հըվմ'քամ բի'րամ օր արտին մաջիցը քաշին ձիո'ւն ջա'մդաքը հանին: Մըտըկանամ ըն, ...

---

original page number 102

քանդիւրը կապամ ստակած ձիո'ւ ատներիցը, մայոք նա'րամ դիբի ուր յան քաշին օր վէօրը ջարդվի ուչ խարաք էլի:

– Ա'կիք դի'բի աս յան քա'շիք, նա'համ ա մույնը: Քա'շամ ըն, քա'շամ, տի'սնամ ըն՝ չէ, վէօրը խիլի (թրք. շատ) խարաք ա Է'լալ:

– Չէ, ասմաս էլ լավ չի. ակիքդ դի՛բի աս յան քա՛շիքը. – նահամ ա մոյն ո՛ւրիշը: Սկսում ըն քաշին թօզա (թրք. թազա՝ նոր) ճընըփօվ. տի՛սնամ ըն՝ չէ. ալ վէօրը խիլի տեղ ջարդան խարօք արալ:

– Ա՛ստի ալ չի էլ լավ – նահամ ա իրիքիմջի՛ն – ակիքդ հրէս աս դրա՛դալ (թրք. եգեթը) քա՛շիքը: Քա՛շամ ըն, յիտ մտակյ նա՛րամ ալ վէօրը ջա՛րդած ըն խա՛րօք ա՛րած: Ալ սկսում ըն մոյն ո՛ւրիշ տե՛ղալ քա՛շամ: Ա՛նքքամ դէս ու դի՛ն ըն քշ-պատամ ջա՛մդանքը արտին մաջին, մի՛նչէվ օր կուհ տա՛լիս, ջա՛րդամ, խա՛րօք նա՛րամ դիփ օ՛րտը:

14.6.4 Sample 4

ա՛րկու ճանապա՛րհօրթ մոյն հօվ օ՛նին նէլ ըտէ՛լու: Մոյնը ա՛հալ ա մյո՛ւսին:

– Հօկ հօվը միգ հրաքյ չի. թուղ ուխ սա՛րիւն ա՛րազ ա տի՛սնիլ, նօ օ՛տի: Աս ա՛հուղը քիւն ամ էլ լավ. մյուսը կա՛րամ ամ հօվը: Առաջինը ըրթնա՛հալ ա, սկսել պա՛տմի.

– Չարմանա՛լի ա՛րազ ըմ տա՛համ. ամնձ հրէշտանկնէրը տա՛նամ ըն նէլ յէր-գյինքը: Հա՛վալ կշտա՛հածը ա՛հալ ա:

– Իս ալ տա՛համ օր դիւ բըծրա՛նամ ըս, ինքըս ամ մա՛ջիս ա՛համ թա՛մ զօ յիտ չի դա՛ռնիլ, կա՛րամ հօվը:

Part IV

The /kə/ <կը> branch

---

original page number 103

The /kə/ <կը> branch has 21 dialects:

1. Dialect of Karin (§15)	11. Dialect of Syria (§25)
2. Dialect of Mush (§16)	12. Dialect of Arapgir (§26)
3. Dialect of Van (§17)	13. Dialect of Akn (§27)
4. Dialect of Tigranakert (§18)	14. Dialect of Sebastia (§28)
5. Dialect of Kharberd and Yerznka (§19)	15. Dialect of Evdokia (§29)
6. Dialect of Şebinkarahisar (§20)	16. Dialect of Smyrna (§30)
7. Dialect of Trabzon (§21)	17. Dialect of Nicomedia (§31)
8. Dialect of Hamshen (§22)	18. Dialect of Istanbul (§32)
9. Dialect of Malatya (§23)	19. Dialect of Rodosto (§33)
10. Dialect of Cilicia (§24)	20. Dialect of Crimea (§34)
	21. Dialect of Austria-Hungary (§35)

Chapter 15

Karin

15.1 Background

---

original page number 104

The center of this widely-spread dialect is Karin (Turkish: Erzurum). In the south, it spreads until near Hınıs, but without entering this small town (աւաւս). In the west, it reaches until Yerznka and Gümüşhane. During the last two Russo-Turkish wars, large migrant communities spread from the eastern and northern borders of this dialect to very far places, until Yerevan and Tbilisi. Four cities of the Caucasus (Kars, Alexandropol, Akhalkalak, and Akhaltskha) were filled with these same migrants, and now the entire Armenian population of those cities speaks the same dialect as the Armenians of Karin.

15.2 Phonology

15.2.1 Segment inventory

15.2.1.1 Vowels

When we compare the phonetic system of this dialect against Old Armenian, we see that the vowels have been preserved almost unchanged. This dialect knows how to distinguish between the sounds /j̥e/ <Ե> vs. /e/ <Է>, and /u̯o/ <Ո> vs. /o/ <Օ>. The vowel /æ/ <Ա̆> is included. The vowels /œ, ɣ/ <Եօ, ԻԼ> are found in those words that are taken from Turkish; they do not exist at all in native Armenian words. Meanwhile in other dialects, such as Karabakh, Agulis, and even Istanbul, these vowels are found even in native words because of natural sound changes.

15.2.1.1.1 Vowel /æ/ <Ա̆>

The sound /æ/ <Ա̆> in Karin is also foreign, and it is found primarily in loanwords from Turkish. But there are also some Armenian words where this sound has

entered, whether because of Turkish influence or because of independent sound changes (Table 1).

Table 1: Presence of the vowel /æ/ <ü> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘sugar’	ʃak ^h ar	շաքար	ʃæk ^h ær	շաքար	ʃak ^h ar	շաքար
‘beam’	mardak	մարդակ	mært ^h æk	մարթակ	mart ^h ak	մարդակ
‘marble’	marmar	մարմար	mærmær	մարմար	marmar	մարմար
‘to bleat’	majel	մայել	mæjel	մայել	majel	մայել
‘Sunday’	kirakē	կիրակէ	kiræki	կիրակի	kiraki	կիրակի

The first three...

original page number 105

... are also used in Turkish, and the influence of Turkish is probable. But the latter three words are native Armenian words.

15.2.1.1.2 Diphthongs /ʏo, ʏe/ <n, ɛ>

The sounds <n, ɛ> have a diphthongal pronunciation /ʏo, ʏe/ <nɔ, ɪɛ>, and they originate from the Classical Armenian mid vowels /o, e/ <n, ɛ>; they are found only in the language of villagers. Urban speakers do not have these sounds. As for migrants of the Caucasus, those people who have a rural origin likewise pronounce the reflexes of Classical Armenian /o, ɔ/ <n, o> with a certain pronunciation; while those who are urban speakers do not use these sounds.

15.2.1.2 Consonants

15.2.1.2.1 Origin of the fricative /f/ <ɸ>

For the consonants, let us first talk about the sound /f/ <ɸ>.

The sound /f/ <ɸ> has two origins. First, it is found in foreign words that are borrowed from Turkish. Second, it developed in Armenian via natural sound changes. This latter origin also has two routes.

First route of origin for /f/ Word-initially, the Classical Armenian sound /h/ <h> becomes /f/ <ֆ> before Classical Armenian /o/ <n> ([[which became /uɔ/]]) (Table 2).¹

Table 2: Origin of /f/ <ֆ> from word-initial /h/ <h> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘earth’	hoł	hnɫ	fɯoɤ	ֆող	hoɤ	hnɫ
‘smell’	hot	hnun	fɯot	ֆոտ	hot	hnun
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	hnɐ	for	ֆոբ	hor	hnɐ
‘here’	*hos	*hnu	fɯos	ֆոս	hos	hnu
‘article’	jaɥd	ɟaɫɫ	fɯod	ֆոդ	hod	hnɫ
‘there’	hon	hnɫ	fɯon	ֆոն	hon	hnɫ

However, next to Classical Armenian /aɥ/ <ալ> ([[which became /ō/ <o>]]), this change does not happen (Table 3).

Table 3: Words with word-initial /h/ <h> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘father.GEN’	haɥr	hwaɫɐ	hor	hɐɐ	hor	hnɐ

It is notable that this sound change is specific to the rural language. The urban sound /h/ <h> sound remains unchanged, and the reason for this is as follows. As can be seen above, the origin of the sound /f/ <ֆ> is the diphthongal pronunciation /uɔ/ <nɫo> of the reflex of Classical Armenian /o/ <n>, because no such change occurs next to the reflex of Classical Armenian /aɥ/ <ալ> ([[also written as /ō/ <o>]]). Now, because urban speakers do not have the sound /uɔ/ <n> and pronounce it as just /o/ <o>, then naturally they do not have this type of /f/ <ֆ>.

Second route of origin for /f/ The second route for the origin of the sound /f/ <ֆ> is the sound /v/ <վ>, which gets devoiced to /f/ <ֆ> (Table 4).

¹[[For the word ‘here’, Adjarian provides an ancestor form <hnu>, but this form is not clearly attested in Classical Armenian. I treat it as a reconstruction. For ‘article’, Adjarian provides an ancestor <hnɫ>, but such a form does not exist.]]

Table 4: Origin of /f/ <ֆ> from devoiced /v/ <վ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘equal’	hawasar	հաւասար	hafsar	հաֆսար	havasara	հավասար
‘to be gathered’	hawak ^h il	հաւաքիլ	hafk ^h il	հաֆքիլ	havak ^h vel	հավաքվել
‘to be able to (CA); to roast (SEA)’	bovel	բովել	b ^h orfel	բ ^h օրֆել	bovel	բովել
‘south’	haray	հարաւ	haraf	հարաֆ	harav	հարավ
‘to mew’	nval	նուալ	nfal	նֆալ	nəval	նվալ

15.2.1.2.2 Consonant voicing

In the consonant series, the Karin dialect has undergone a huge innovation, just as the Mush dialect has.

We know that Old Armenian distinguished three groups of consonants. The Karin dialect has added a fourth series, entirely different from the others, which we called the voiced aspirated sounds (Armenian: թրթռուկ շնշաւոր, French: *sonore aspirée*). We represent them as /b^h, g^h, d^h, ḏz^h, ḏʒ^h/ <բ^h, գ^h, դ^h, ծ^h, ջ^h>. Among the European phoneticians, Sievers was the first to notice the existence of voiced aspirated sounds...

original page number 106

... in the pronunciation of Ashtarak (a Yerevan dialect),² but no person focused in depth on these sounds. And the existence of four degrees of consonants in Armenia is a novelty. For the first time, I had the opportunity to use an experimental method to study these same sounds in Paris, using the phonetic machines (ձայնագիտական մեքենաներ) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Armenian: Աբբա Ռուսլօ), with young people from Mush, Sebastia, and others. The results of this study were published in a small work, where they present the four degrees of plosive letters ([*meaning ‘stop or affricate’*]) in Armenian according to the pronunciation of six vernaculars (Istanbul, Aslanbeg, Nukha, Shushi, Sebastia, and Mush), summarized in four phototype images (ֆոտոտիպ պատկերներ). See Adjarian (1899) ([*translated in §2*]).

I ascertained the existence of four degrees of consonants a year later in my study of the Suceava dialect (see Բազմաւէլ [Bazmavep], 1899, page 219-220). Because we consider it excessive to further talk about this matter, we refer readers to the study. In passing, we only state that the pronunciation of the voiced aspirated consonants is close to the sounds /bh, gh, dh, ḏzh, ḏʒh/ <բ^h, գ^h, դ^h, ծ^h, ջ^h>.

²[[*The prose is unclear, but I suspect that Adjarian means Sievers (1901: 436, 442), based on a similar citation by Schirru (2012: 438). I could not verify this however.*]]

gh>, and these sounds are similar in manner to the Sanskrit consonants <bh, gh, dh, jh>.

And thus we see a general picture of the stops and affricates of the Karin dialect (Table 5).

Table 5: Voiced aspirated stops and affricates in the Karin dialect

Armenian name French name	Voiced թըթռուն sonore	Voiced aspirated թըթռուն շնչաւոր sonore asp.	Voiceless խոկ sourde	Voiceless aspirated խոկ շնչաւոր sourde asp.
	b p	b ^h p ^ʰ	p պ	p ^h փ
	g q	g ^h q ^ʰ	k կ	k ^h զ
	d ɲ	d ^h ɲ ^ʰ	t տ	t ^h թ
	ḏ ɖ	ḏ ^h ɖ ^ʰ	ṭ Ծ	ṭ ^h ց
	ḏʒ ʒ	ḏʒ ^h ʒ ^ʰ	ṭʃ Ծ	ṭʃ ^h չ

15.2.1.2.3 Voiced glottal fricative /ɦ/ <յ>

In the Karin dialect, the reflex of the Classical Armenian sound /j/ <յ> has a pronunciation similar to the voiced aspirated sounds; this sound is also found in the Mush dialect, and we represent it as /ɦ/ <յ>. This sound is found as a reflex of the Old Armenian sound /j/ <յ> (Table 6).

Table 6: Voiced glottal fricative /ɦ/ <յ> in the Karin dialect

	Classical Armenian	> Karin	cf. SEA
given name	jarut ^h iun	հարտ ^h	harut ^h jun
given name	jakob	հակո	hakop ^h

With this, the dialect has two types of glottal (հազազային) sounds: /ɦ, h/ <յ, հ>.

original page number 107

15.2.2 Sound changes

The Karin dialect is not very rich in sound changes; and after indicating the above cases, few things remain.

15.2.2.1 Monophthongal vowel changes

15.2.2.1.1 Vowel syncope of Classical Armenian /ɑ/ <ա>

As general rule for all dialects in the /kə/ <կը> branch, in polysyllabic words, the reflex of the Classical Armenian vowel /ɑ/ <ա> of a word-medial syllable is deleted or changes to /ə/ <ը> (Table 7). We do not discuss this general rule elsewhere.

Table 7: Medial vowel syncope in various Western dialects (Karin, Istanbul)

	‘to recognize’		‘sickly’		‘mouth-GEN’	
Classical Armenian	tʃanatʃ ^h el	ճանաչել	hiwandot	հիւանդոտ	beran-i	բերանի
> Karin	tʃantʃ ^h el	ճանչել	hivəndɯot	հիվընդոտ	b ^h ern-i	բ ^h երնի
cf. Istanbul	tʃafnal	ճաշնալ	hivəndod, hivəndod	հիվանդօղ, հիվընդօղ	bern-i	բերնի
cf. SWA	dʒantʃ ^h nal	ճանչնալ	hivant ^h od	հիւանդոտ	p ^h ern-i	բերնի
cf. SEA	tʃanatʃ ^h el	ճանաչել	hiwandot	հիվանդոտ	beran-i	բերանի

15.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

At the beginning of monosyllabic words (Table 8a), the Classical Armenian sound /e/ <ե> has turned to /je/ <յե> or /jĕ/ <յե> (the latter for villagers). At the beginning of polysyllabic words, the sound is /e/ <ե> (Table 8b). And word-medially, it is /e/ <ե> or /jĕ/ <յե> (Table 8c).

Table 8: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, jĕ, e, ĭe/ <յե, յե, է, ե> in the Karin dialect

		Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
a.	‘ox’	ezən	եզլ	jez	յեզ	jez	եզ
	‘boiling (CA); tingling (SEA)’	er-k ^h (-PL)	երոք	jerk ^h	յերոք	jer-k ^h	երոք
	‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
	‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
	‘cooking’	ep ^h	եփ	jep ^h	յեփ	jep ^h	եփ
b.	‘to cook’	ep ^h el	եփել	ep ^h el	եփել	jep ^h el	եփել
	‘dream’	eraz	երազ	eraz	երազ	jeraz	երազ
c.	‘to bring’	berel	բերել	b ^h erel	բ ^h երել	berel	բերել
	‘big’	mets	մեծ	mets (urban) mĭets (villager)	մեծ միեծ	mets	մեծ

15.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <n>

At the beginning of monosyllabic words, the Classical Armenian sound /o/ <n> (Table 9) has changed to /vo/ <վո>, /o/ <ո>, or /vxo/ <վո>; at the beginning of polysyllabic words to /o/ <ո>; and word-medially to /o/ <ո> or /xo/ <n> (the forms /vxo, xo/ <վո, ո> are rural). The word for ‘who’ has a typical form /vev/ <վեվ>.

Table 9: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vo, o, vxo, xo, ve/ <վո, ո, վո, ո, վե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘that’	or	որ	vor	վոր	vort ^h i	որ
‘to take pity on’	ořormil	ողորմիլ	oxormil	ոլորմիլ	voxormel	ողորմել
‘to ruminate’	orotřal	որոճալ	orotřal	որոճալ	vorotřal	որոճալ
‘who’	ov	ով	vev	վեվ	ov	ով

15.2.2.2 Diphthong changes

15.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> has changed to /a/ <ա> for city people, and /e/ <ե> for villagers. For settlements in the Caucasus, Akhaltskha has the form /a/ <ա>, while Alexandropol has the form /e/ <ե> (Table 10).

Table 10: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /ɑ, e/ <ա, է> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘father’	haiṛ	հայր	har, her	հար, հեր	hajr	հայր
‘wood’	p ^h aiṭ	փայտ	p ^h at, p ^h et	փատ, փետ	p ^h ajt	փայտ
‘mother’	maiṛ	մայր	mar, mer	մար, մեր	majr	մայր
‘goat’	aiṭs	այծ	ats, ets	ած, էծ	ajts	այծ

15.2.2.2.2 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

The Classical Armenian diphthong /oi/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 11).

Table 11: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘weak’	t ^h oiḷ	թոյլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujl	թուլլ
‘blue’	kapoiṭ	կապոյտ	kaput	կապուտ	kapujt	կապույտ
‘light’	loiṣ	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս

15.2.2.2.3 Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

The Classical Armenian diphthong /iʏ/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 12).

Table 12: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘flour’	aliʏr	ալիւր	alur	ալուր	aljur	ալյուր
‘fountain’	aḫbiʏr	աղբիւր	aḫb ^h ur	ախբ ^h ուր	aḫpjur	աղբյուր
‘snow’	ḏziʏn	ծիւն	ḏz ^h un	ծ ^h ուն	ḏzjun	ծյուն

15.2.2.3 Consonant changes

15.2.2.3.1 Voicing changes

For the consonants, the Old Armenian voiceless unaspirated sounds and the voiceless aspirated sounds remain unchanged. The voiced sounds have become voiced aspirated in general; but after nasals, they remain voiced unaspirated (Table 13).

Table 13: Voicing changes for stops and affricates in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘thing’	ban	բան	b ^h an	բ ^ʰ ան	ban	բան
‘mouth’	beran	բերան	b ^h eran	բ ^ʰ երան	beran	բերան
‘hand’	ḏzer-k ^h (plural)	ծեռք	ḏz ^h erk ^h	ծ ^ʰ եռք	ḏzerk ^h	ծեռք
‘I.DAT’	indz	ինծ	indzi	ինծի	indz	ինծ
‘apple’	χəndzɔr	խնձոր	χəndzɔr	խընձոր	χəndzɔr	խնձոր
‘cat’	katu	կատու	katu	կատու	katu	կատու
‘wool’	burd	բուրդ	b ^h urd ^h	բ ^ʰ ուրդ ^ʰ	burt ^h	բուրդ
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթու	t ^h ət ^h u	թըթու	t ^h ət ^h u	թթու

15.2.2.3.2 Assimilation of /t/ <ւ> to a /r, tʃ/ <ր, ճ>

When the Classical Armenian sound /t/ <ւ> occurs is before the sounds /r, ɾ, tʃ, ʒ/ <ր, ռ, ճ, ժ>, it assimilates to those sounds. Only in this situation does the Classical Armenian sound /r/ <ր> become /r/ <ռ>, and the sound /ʒ/ <ժ> becomes /tʃ/ <ճ> (Table 14).

Table 14: Change from Classical Armenian /t/ <ւ> to a /r, tʃ/ <ր, ճ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘to tear’	patarel	պատառել	parrel	պառռել	patarel, patrel	պատառել, պատռել
‘to divide’	kərel	կտրել	krrel	կռռել	kərel	կտրել
‘to break’	kotorel	կոտորել	korrel	կոռռել	kotorel, kotrel	կոտորել, կոտրել
‘ready’	patrast	պատրաստ	parrast	պառռաստ	patrast	պատրաստ
name ‘Peter’	petros	Պետրոս	perros	Պեռռոս	petros	Պետրոս
‘to punish’	patzel	պատժել	patʃtʃel	պաճճել	patzel	պատժել
‘reason’	patzar	պատճառ	patʃtʃar	պաճճառ	patzar	պատճառ

15.2.3 The verb ‘to do’

The Classical Armenian verb /arnel/ <առնել> ‘to do’ becomes /enel/ <էնել>, whereas that word is /anel/ <անել> or /ənel/ <ընել> in other places. [[*To clarify, the reflex of this verb is /anel/ in SEA, and /ənel/ in SWA.*]]

15.2.4 Stress

In the Karin dialect, as in all the other dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the last syllable. However, stress in Karin is an especially peculiar accent (առազոնութիւն) that it leaves a very pleasant impression. It is difficult for me to give a scientific explanation for this, but the following things are apparent. Stress in Karin is higher than the stress in other dialects; thus the difference in degree between unstressed and stressed syllables is very big. At the same time, because the pronunciation is more relaxed and elongated, during the descent, the sound goes through many musical notes, and it almost forms a song.

15.3 Morphology

15.3.1 Noun inflection or declension

15.3.1.1 Inflection for singular nouns

Like all the dialects of the /kə/ <կը> branch, the Karin dialect has 6 cases, which are the nominative, genitive-dative, accusative, ablative, and instrumental. The locative is missing.

However, the Karin dialect differs from the other dialects of the /kə/ <կը> branch; in the accusative, it distinguishes between animate and inanimate objects, similar to the /um/ <նւմ> branch. The accusative of inanimates is the same as the nominative, while the animates use the dative (1).

(1) Karin

- a. katu-i-n   səpan-e-ts^h-i-Ø
     cat-DAT-DEF kill-TH-AOR-PST-1SG
     ‘I killed the cat.’
     կատուին սըպանեցի

- b. kov-i-n   mort^h-e-ts^h-i-Ø
           cow-DAT-DEF slaughter-TH-AOR-PST-1SG
           ‘I slaughtered the cow.’
           կովին ծորթեցի.

As is the norm, the ablative uses the formative /-en/ <էն>, while the instrumental uses the formative /ov/ <ով>.

15.3.1.2 Inflection of plural nouns

In accordance with the general rule, the plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>. But in this dialect, we also find the formative /estan/ <էստան>. This formative is a reflex of the Old Armenian formative /-stan/ <ստան>, which is a location formative. This formative forms collective nouns, and it can also precede the formative /ner/ <ներ> (Table 15).

[[The suffix /-ner/ is a plural marker in SEA/SWA, so Adjarian likely implies that words can get multiple plural markers.]]

Table 15: Plural suffixes in the Karin dialect

	Karin		cf. SEA	
‘key-PL’	b ^h anl-estan	բ [՛] անլեստան	banali-ner	բանալիներ
	b ^h anl-estən-ner	բ [՛] անլեստըներ		
‘bathroom-PL’	b ^h aʁn-estan	բ [՛] աղնեստան	baxnik ^h -ner	բաղնիքներ
	b ^h aʁn-estən-ner	բ [՛] աղնեստըներ		
‘ring-PL’	matn-estan	մատնեստան	matani-ner	մատանիներ
‘dormer.window-PL’	erd ^h -estan	երդ [՛] եստան	jertik ^h -ner	երդիքներ
‘intestine-PL’	aʁ-estan	աղեստան	aʁik ^h -ner	աղիքներ
‘bride-PL’	harsn-estan	հարսնեստան	hars-ner	հարներ
‘underpants-PL’	vart-estan	վարտեստան	vartik ^h -ner	վարտիքներ
‘year-PL’	tar-estan	տարեստան	tari-ner	տարիներ

As we can see from the examples, this formative is placed only after words that end in /-ik^h/ <իք>.

[[I do not understand this generalization because it seems falsified by Adjarian’s data. (?)]]

The other case markers of the plural are like those of the singular, except for the genitive-dative which, in all the /kə/ <կը> branch dialects, uses the form /-u/ <ու> (Table 16).

Table 16: Genitive-dative of the plural in the Karin dialect

	Karin	cf. SEA
'city-PL-GEN/DAT'	kʰaʁakʰ-ner-u քաղաքներու	kʰaʁakʰ-ner-i քաղաքների

original page number 109

15.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, we note the following (Table 17).

Table 17: Sample of pronouns in the Karin dialect

personal 1SG NOM 'I'	jes	յէս
personal 2SG NOM 'you'	dʰu	դ'ու
personal 1PL NOM 'we'	menkʰ	մէնք
personal 2PL NOM 'you'	dʰukʰ	դ'ուք
demonstrative proximal SG 'this'	as	աս
demonstrative medial SG 'that'	adʰ	ադ'
demonstrative distal SG 'that yonder'	an	ան
demonstrative proximal PL 'these'	asonkʰ	ասօնք
demonstrative medial PL 'those'	atonkʰ	ատօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	anonkʰ	անօնք
demonstrative proximal SG 'that'	isi	իսի
demonstrative medial SG 'that'	iti	իտի
demonstrative distal SG 'that yonder'	ini	ինի
demonstrative proximal SG 'that'	isik	իսիկ
demonstrative medial SG 'that'	itik	իտիկ
demonstrative distal SG 'that yonder'	inik	ինիկ
demonstrative proximal PL 'these'	isonkʰ	իսօնք
demonstrative medial PL 'those'	itonkʰ	իտօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	inonkʰ	ինօնք

In accordance with the norm, the first ones are not a unique innovation. The latter words /isik, inik, inin/ <իսիկ, իտիկ, ինիկ> are un-declinable; the others are declined in the following way (Table 18).

Table 18: Demonstrative pronouns in the Karin dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	isi	iti	ini	isonk ^h	itonk ^h	inonk ^h
	իսի	իտի	ինի	իսօնք	իտօնք	ինօնք
GEN, DAT	isor	itor	inor	isons ^h	itons ^h	inons ^h
	իսօր	իտօր	ինօր	իսօնց	իտօնց	ինօնց
ABL	isor-en	itor-en	inor-en	isons ^h -en	itons ^h -en	inons ^h -en
	isor-m-en	itor-m-en	inor-m-en	isons ^h -m-en	itons ^h -m-en	inons ^h -m-en
	իսօրէն	իտօրէն	ինօրէն	իսօնցէն	իտօնցէն	ինօնցէն
	իսօրմէն	իտօրմէն	ինօրմէն	իսօնցմէն	իտօնցմէն	ինօնցմէն
INS	isor-ov	itor-ov	inor-ov	isons ^h -ov	itons ^h -ov	inons ^h -ov
	isor-m-ov	itor-m-ov	inor-m-ov	isons ^h -m-ov	itons ^h -m-ov	inons ^h -m-ov
	իսօրօվ	իտօրօվ	ինօրօվ	իսօնցօվ	իտօնցօվ	ինօնցօվ
	իսօրմօվ	իտօրմօվ	ինօրմօվ	իսօնցմօվ	իտօնցմօվ	ինօնցմօվ

15.3.3 Verb inflection or conjugation

15.3.3.1 Indicative present and past imperfective: Allomorphy of the indicative morpheme

The formation of verbs is very similar. There are no tenses that are constructed with /-um/ <ւմ>, as in all the /kə/ <կը> dialects. The indicative present and imperfective are formed similar to Old Armenian, but here we add the formative /kə/ <կը>, which is placed at the end of the verb in the Karin dialect.

Verbs that start with a vowel also receive the formative /k-/ <կ> at the beginning; the verbs /əllil/ <ըլլիլ> 'to be', /əjnil/ <ըյնիլ> 'to fall', /uzel/ <ւզէլ> 'to want', etc. take the form /g^h-/ <գ'>. Monosyllabic verbs take /ku-/ <կու>; only the verb /g^ham/ <գ'ամ> 'I come' takes /g^hu/ <գ'ու> (in assimilation with the verb's initial sound /g^h/ <գ'>). Thus are all the forms of these verbs

15.3.3.1.1 Suffix or enclitic /kə/ for consonant-initial verbs

[[In Eastern dialects like SEA, the indicative present and past imperfective are formed periphrastically with a non-finite converb plus a finite auxiliary. But in Western dialects like SWA and Karin, these forms are created synthetically. Tense and inflection are marked on the finite verb, while the indicative mood is marked by adding a morpheme that looks like /kə/. In SWA, this morpheme is /gu-/ before monosyllabic roots, /g-/ before vowels, and /gə-/ elsewhere before consonants. Karin uses

cognates of these affix shapes with essentially the same distribution but different placement.]]

[[First consider a typical consonant-initial verb like /sir-e-l/ 'to like'. In SWA, the indicative present is formed by adding agreement markers after the theme vowel (Table 19). The indicative past imperfective includes a past marker /-i-/ between the theme vowel and agreement marker. For both the present and the past, the 3SG is missing either a past marker or an agreement marker. For both tenses, this verb takes the indicative prefix /gə-/. Karin uses essentially the same strategy, but the indicative marker is an enclitic or suffix /kə/.]]

Table 19: Indicative present <սերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb 'to like' in the Karin dialect

Indicative present <սերկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-m kə	սիրեմ կը	gə sir-e-m 'I like'	կը սիրեմ
2SG	sir-e-s kə	սիրես կը	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	sir-e-Ø kə	սիրէ կը	gə sir-e-Ø	կը սիրէ
1PL	sir-e-nk ^h kə	սիրենք կը	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	sir-e-k ^h kə	սիրեք կը	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	sir-e-n kə	սիրեն կը	gə sir-e-n	կը սիրեն
	√-TH-AGR IND		IND √-TH-AGR	
Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-Ø kə	սիրեի կը	gə sir-ej-i-Ø 'I would like'	կը սիրեի
2SG	sir-e-i-r kə	սիրեիր կը	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	sir-e-Ø-r kə	սիրեր կը	gə sir-e-Ø-r	կը սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h kə	սիրեինք կը	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h kə	սիրեիք կը	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	sir-e-i-n kə	սիրեին կը	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
	√-TH-PST-AGR IND		IND √-TH-PST-AGR	

15.3.3.1.2 Prefix and suffix for vowel-initial verbs: /k-...-kə/ or /g^h-...-kə/

[[For a vowel-initial verb like /ən-e-l/ 'to do' (Table 20), SWA uses an indicative prefix /g-/ instead of /gə-/. In Karin, this verb uses both an indicative prefix /k-/ and an indicative suffix/enclitic /kə/.]]

Table 20: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb 'to do' in the Karin dialect

Indicative present <ներկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-m kə	կընեմ կը	g-ən-e-m 'I do'	կ'ընեմ
2SG	k-ən-e-s kə	կընես կը	g-ən-e-s	կ'ընես
3SG	k-ən-e-Ø kə	կընէ կը	g-ən-e-Ø	կ'ընէ
1PL	k-ən-e-nk ^h kə	կընենք կը	g-ən-e-ŋk ^h	կ'ընենք
2PL	k-ən-e-k ^h kə	կընեք կը	g-ən-e-k ^h	կ'ընեք
3PL	k-ən-e-n kə	կընեն կը	g-ən-e-n	կ'ընեն
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-i-Ø kə	կընեի կը	g-ən-ej-i-Ø 'I would do'	կ'ընեի
2SG	k-ən-e-i-r kə	կընեիր կը	g-ən-ej-i-r	կ'ընեիր
3SG	k-ən-e-Ø-r kə	կըներ կը	g-ən-e-Ø-r	կ'ըներ
1PL	k-ən-e-i-nk ^h kə	կընեինք կը	g-ən-ej-i-ŋk ^h	կ'ընեինք
2PL	k-ən-e-i-k ^h kə	կընեիք կը	g-ən-ej-i-k ^h	կ'ընեիք
3PL	k-ən-e-i-n kə	կընեին կը	g-ən-ej-i-n	կ'ընեին
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

[[In Karin, for some exceptional vowel-initial verbs like 'to fall', the indicative prefix is a voiced aspirated /g^h/ (Table 21). The indicative suffix/enclitic is still just /kə/. No such exceptionality is found in SWA.]]

Table 21: Indicative present <ւերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to fall’ in the Karin dialect

Indicative present <ւերկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h -əjn-i-m kə	գ'ըյնիմ կը	g-ijn-a-m	կ'իյնամ
			‘I fall’	
2SG	g ^h -əjn-i-s kə	գ'ըյնիս կը	g-ijn-a-s	կ'իյնաս
3SG	g ^h -əjn-i-Ø kə	գ'ըյնի կը	g-ijn-a-Ø	կ'իյնայ
1PL	g ^h -əjn-i-nk ^h kə	գ'ըյնինք կը	g-ijn-a-ŋk ^h	կ'իյնանք
2PL	g ^h -əjn-i-k ^h kə	գ'ըյնիք կը	g-ijn-a-k ^h	կ'իյնաք
3PL	g ^h -əjn-i-n kə	գ'ըյնին կը	g-ijn-a-n	կ'իյնան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h -əjn-e-i-Ø kə	գ'ըյնէի կը	g-ijn-aj-i-Ø	կ'իյնայի
			‘I would fall’	
2SG	g ^h -əjn-e-i-r kə	գ'ըյնէիր կը	g-ijn-aj-i-r	կ'իյնայիր
3SG	g ^h -əjn-e-Ø-r kə	գ'ըյնէր կը	g-ijn-a-Ø-r	կ'իյնար
1PL	g ^h -əjn-e-i-nk ^h kə	գ'ըյնէինք կը	g-ijn-aj-i-ŋk ^h	կ'իյնայինք
2PL	g ^h -əjn-e-i-k ^h kə	գ'ըյնէիք կը	g-ijn-aj-i-k ^h	կ'իյնայիք
3PL	g ^h -əjn-e-i-n kə	գ'ըյնէին կը	g-ijn-aj-i-n	կ'իյնային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

15.3.3.1.3 Prefix and suffix/enclitic /ku-...-kə/ or /g^hu-...-kə/ for monosyllabic verbs

[[For monosyllabic verbs, SWA uses the indicative prefix /gu-/. In Karin, this prefix is /ku-/ or /g^hu-/. Note that in SWA and apparently in Karin, there are only three monosyllabic verbs that can take indicative morphology: ‘to cry’ (Table 22), ‘to give’ (Table 23), and ‘to come’ (Table 24). The verb ‘to come’ takes the voiced prefix /g^hu-/.]]

Table 22: Indicative present <սերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cry’ in the Karin dialect

Indicative present <սերկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-a-m kə	կուլամ կը	gu-l-a-m 'I cry'	կուլ ամ
2SG	ku-l-a-s kə	կուլաս կը	gu-l-a-s	կուլ աս
3SG	ku-l-a-∅ kə	կուլա կը	gu-l-a-∅	կուլ ա
1PL	ku-l-a-nk ^h kə	կուլանք կը	gu-l-a-ŋk ^h	կուլ անք
2PL	ku-l-a-k ^h kə	կուլաք կը	gu-l-a-k ^h	կուլ աք
3PL	ku-l-a-n kə	կուլան կը	gu-l-a-n	կուլ ան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	

Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-aj-i-∅ kə	կուլայի կը	gu-l-aj-i-∅ 'I would cry'	կուլ աի
2SG	ku-l-aj-i-r kə	կուլայիր կը	gu-l-aj-i-r	կուլ աիր
3SG	ku-l-a-∅-r kə	կուլար կը	gu-l-a-∅-r	կուլ ար
1PL	ku-l-aj-i-nk ^h kə	կուլայինք կը	gu-l-aj-i-ŋk ^h	կուլ աինք
2PL	ku-l-aj-i-k ^h kə	կուլայիք կը	gu-l-aj-i-k ^h	կուլ աիք
3PL	ku-l-aj-i-n kə	կուլային կը	gu-l-aj-i-n	կուլ աին
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 23: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Karin dialect

Indicative present <ներկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-a-m kə	կուտամ կը	gu-d-a-m 'I give'	կու տամ
2SG	ku-t-a-s kə	կուտաս կը	gu-d-a-s	կու տաս
3SG	ku-t-a-Ø kə	կուտա կը	gu-d-a-Ø	կու տայ
1PL	ku-t-a-nk ^h kə	կուտանք կը	gu-d-a-ŋk ^h	կու տանք
2PL	ku-t-a-k ^h kə	կուտաք կը	gu-d-a-k ^h	կու տաք
3PL	ku-t-a-n kə	կուտան կը	gu-d-a-n	կու տան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-aj-i-Ø kə	կուտայի կը	gu-d-aj-i-Ø 'I would give'	կու տայի
2SG	ku-t-aj-i-r kə	կուտայիր կը	gu-d-aj-i-r	կու տայիր
3SG	ku-t-a-Ø-r kə	կուտար կը	gu-d-a-Ø-r	կու տար
1PL	ku-t-aj-i-nk ^h kə	կուտայինք կը	gu-d-aj-i-ŋk ^h	կու տայինք
2PL	ku-t-aj-i-k ^h kə	կուտայիք կը	gu-d-aj-i-k ^h	կու տայիք
3PL	ku-t-aj-i-n kə	կուտային կը	gu-d-aj-i-n	կու տային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 24: Indicative present <ւերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to come’ in the Karin dialect

Indicative present <ւերկայ>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -a-m kə	գ՛ուգ՛ամ կը	gu-k ^h -a-m 'I come'	կու գամ
2SG	g ^h u-g ^h -a-s kə	գ՛ուգ՛աս կը	gu-k ^h -a-s	կու գաս
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅ kə	գ՛ուգ՛ա կը	gu-k ^h -a-∅	կու գայ
1PL	g ^h u-g ^h -a-nk ^h kə	գ՛ուգ՛անք կը	gu-k ^h -a-ŋk ^h	կու գանք
2PL	g ^h u-g ^h -a-k ^h kə	գ՛ուգ՛աք կը	gu-k ^h -a-k ^h	կու գաք
3PL	g ^h u-g ^h -a-n kə	գ՛ուգ՛ան կը	gu-k ^h -a-n	կու գան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
Indicative past imperfective <անկատար>				
	Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -aj-i-∅ kə	գ՛ուգ՛այի կը	gu-k ^h -aj-i-∅ 'I would come'	կու գայի
2SG	g ^h u-g ^h -aj-i-r kə	գ՛ուգ՛այիր կը	gu-k ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅-r kə	գ՛ուգ՛ար կը	gu-k ^h -a-∅-r	կու գար
1PL	g ^h u-g ^h -aj-i-nk ^h kə	գ՛ուգ՛այինք կը	gu-k ^h -aj-i-ŋk ^h	կու գայինք
2PL	g ^h u-g ^h -aj-i-k ^h kə	գ՛ուգ՛այիք կը	gu-k ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	g ^h u-g ^h -aj-i-n kə	գ՛ուգ՛ային կը	gu-k ^h -aj-i-n	կու գային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

15.3.3.1.4 Omission or reduction of the indicative morpheme

When a few present forms succeed each other, the formative /kə/ <կը> is placed only after the last one (2).

(2) Karin

- a. tʃamp^ha-n k^hun-ə tan-i-∅ g-əjn-i-∅ kə
road-DEF sleep-DEF take-TH-3SG IND-fall-TH-3SG IND
‘While on the road, he gets sleepy and lies down.’ (Literally, ‘.. and falls’)³
ճամփան քունը տանի գըլնի կը

³[[Adjarian did not provide a translation into Standard Armenian. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan who determined the idiomatic meaning.]]

- b. zarm-a-n-a-n   mn-a-n   kə
surprise-LV-INCH-TH-3PL stay-TH-3PL IND
'They get surprised, they stay.'
զարմանան մնան կը

This is strengthened until the verb is separated from various other words (3).
[[I do not understand what this example shows. (?)]]

(3) Karin

- a. arun k^hrtink^h mt-n-i-n   kə
blood sweat enter-VX-TH-3PL IND
'They shed blood and sweat.' (Literally 'they enter...')⁴
արուն քրտինք մտնին կը

When this formative is immediately before the forms /or/ <or> 'that' ...

---

original page number 111

... or /u/ <nL> 'and', the formative /kə/ <կը> is reduced and merges with those words to form /kor, ku/ <կօր, կը>.⁵

(4) Karin

- a. k-af-e-n   k-or
IND-see-TH-3PL IND-that
'they see that...'
կաշէն կօր
- b. b^her-e-Ø   k-u   tan-i-Ø   kə
bring-TH-3SG IND-and take-TH-3SG IND
'He brings and he takes.'
բ'երէ կու տանի կը

15.3.3.1.5 Theme vowel change in the past imperfective 3SG

Many times in the 3SG of the imperfective, the sound /e/ <է> becomes /i/ <ի>, such as in Table 25.

---

⁴[[Adjarian did not provide a translation into Standard Armenian. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan who determined the idiomatic meaning.]]

⁵[[Adjarian includes a parenthetical <(իմա կ'օր, կ'ը)>. But I do not understand it. I suspect he means that these fused forms are written as <կ'օր, կ'ը>. (?)]]

Table 25: Theme vowel change in the 3SG past imperfective in the Karin dialect

	Karin		cf. SWA	
3SG 'to have'	un-i-Ø-r	ունիր	un-e-Ø-r	ունէր
3SG 'to fall'	g-əjn-i-Ø-r	գըյնիր	g-ijn-a-Ø-r	կ'իյնար
	(IND)-√-TH-PST-3SG IND		(IND)-√-TH-PST-3SG	

15.3.3.2 Future and past future

The future and past future (ապառնիին ներկան եւ անցեալը) are formed with the formative /piti/ <պիտի>, which can be placed before or after the verb.

[[To clarify, in SWA, the future is formed by replacing the indicative morpheme of the indicative present with the future proclitic /bidi/ (5). The same tense and agreement markers are used. The past future is similarly formed by taking the finite verb form of the indicative past imperfective and then adding this future proclitic. Karin seems to use the same strategies, though the future morpheme has variable positions.]]

- (5) a. SWA
       bidi sir-e-m,   bidi sir-ej-i-Ø
       FUT like-TH-1SG, FUT like-TH-PST-1SG
       'I will like, I was going to like.'
       պիտի սիրեմ, պիտի սիրէի
- b. Karin
- i. piti sir-e-m,   piti sir-e-i-Ø
       FUT like-TH-1SG, FUT like-TH-PST-1SG
       'I will like, I was going to like.'
       պիտի սիրեմ, պիտի սիրէի
  - ii. sir-e-m   piti, sir-e-i-Ø   piti
       like-TH-1SG FUT, like-TH-PST-1SG FUT
       'I will like, I was going to like.'
       սիրեմ պիտի, սիրէի պիտի

15.3.3.3 Perfective converb or past participle with /-er, -e/ <եր, է>

The past participle takes the formative /-er/ <եր>. But when the verb is after the auxiliary, the final /r/ <ր> is deleted (6).

(6) Karin

- a. sir-er   e
like-PERF.CVB AUX
'He has liked.'
սիրեր է
- b. tʃⁿ-e-m   sir-e
NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
'I have not liked.'
չէմ սիրէ
- c. d^hu e-s   b^her-e
you AUX-2SG bring-PERF.CVB
'YOU have brought.' (with focus on 'you')
դ՛նւ ես բ՛երէ
- d. inik e-s   b^her-e
that AUX-2SG bring-PERF.CVB
'You have brought THAT.' (with focus on 'that')
ինիկ ես բ՛երէ

15.4 Subdialects

Despite its widespread distribution, the Karin dialect does not have many subdialects. The same dialect is spoken in Karin, Akhaltskha, Kars, Akhalkalak, Alexandropol, and in their villages.

Exceptions are made only for the sounds /j̥e, e, ʊo, o/ <ե է ո օ>, and the change from the Classical Armenian diphthong /aj̥/ <այ> to /a/ <ա> or /e/ <է>.

The people of Akhaltskha and Karin use the form /g^h-əll-i/ <գ՛լլի> 'it is', while the people of Alexandropol use /k-əʁn-i/ <կերնի> 'it is'.⁶ But these forms are even found in the villages that are next to Karin, and they do not form their own decisive gaps (առանձին որոշողական անջրպետ).

[[For some reason, Adjarian talks about subdialects here, but then switches the topic to talk about pre-existing literature, and then he returns to talking about dialects.]]

---

⁶[[These are glossed as 'IND-be-TH' with a covert 3SG suffix.]]

15.5 Literature

For the Karin dialect, there is only a small study in Russian (Томсон 1887).⁷

The following are works that are written in this dialect.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Karin dialect

- Ե. Լալայեանց – Ջալախքի բուրմուն. Թիֆլիս 1892
- Ջալախեցի – Ջալախքի աղետը. Թիֆլիս 1900
- Արամ Չարուզ – Բասենի ժողովրդ. երգերը. Ազգ. Հանդ. 2. էջ 383-390
- Ե. Լալայեան – Ջալախք. Նոյն Ա. էջ 327, 364, and so on.
- Դպիր – Նարմանցիի երգերը. Բիւրակն, 1899, էջ 524-5
- Խօջայեանց Յովի. – Ասածներ Ալեքսանդրապօլից. Արրտ. 1870-1, էջ 249-250, 283-4, 309-312
- ԵԼ. – Վաչեան. Նոր-Դար 1887, էջ 174-5
- Գեղամեանց Յ. Իմ մանկական յիշողութիւններից. Փորձ, Բ. թիւ 2, էջ 269-296 (Ախալքալաքի).

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 189) and Bezrukov (2022). For Khodorchur, see Martirosyan (2019: 190).]]

15.6 Subdialects (continued)

The subdivisions of the Karin dialect are the subdialects of Baberd and Khodorchur.

---

original page number 112

---

⁷*[[Adjarian's original citation uses the pre-revolution Russian spelling: Томсонъ, Лингвистическія изслѣдованія: Краткій очеркъ фонетики и морфологіи ахалцыхскаго говора. Բեդրսպուրկ 1887.]]*

15.6.1 Baberd

There is no separate study on the Baberd dialect, and there is no published manuscript in this dialect. In the periodical Բիւրակն [*Byurakn*] (1899, page 567), there is a small collection of proverbs from Baberd; but because this collection relates to the literary culture, then it unfortunately cannot fulfill our needs. H. Darbinian (Յ. Դարբինեան; [[*SEA*: /*darp^hinjan*/, *SWA*: /*t^harp^hinjan*/]]) in the periodical *Arev-
elk* (Արեւելք, number 6693, 6695, 6697, and 6699) has an article about Baberd with the title *Provincial dialect treasures*, Գաւառաբարբառիս գանձերը; but this is an ordinary list of provincial words.⁸ As a consequence, I am forced to be satisfied with my little familiarity with the dialect, which I gathered in 1894 by visiting Baberd for a day, and also with information that H. Darbinian (Յ. Դարբինեան) gave me in the summer of 1910 during my travel to Istanbul.

- The Baberd subdialect knows how to distinguish between the three degrees of consonants: voiced aspirated, voiced, and voiceless aspirated.
- To form the indicative present and imperfective, it uses the postposed formative /kə/ <կը>.
- The sounds /ւօ, յե/ <n, Է> are confused with the sounds /օ, Է/ <o, Է>.
- The sound change of Classical Armenian /h/ <h> to /f/ <ֆ> does not exist.
- The accusative is always the same as the nominative, and there is no dative case for animate objects.
- A separate innovation in Baberd is the progressive (շարունակական) form of the present and imperfective, which is formed with the formatives /ge, Էր, անց/ <գէ, Էր, ընդէ>.

These latter characteristics, especially the use of the formative /er/ <Էր>, show to us that the Baberd subdialect forms a middle ring between the Karin and Trabzon dialects. The villages of Baberd are more faithful to the mother dialect, and they are almost the same as the city of Karin.

---

⁸[[Unfortunately, because of limited resources, I could not track down the publication venue because there were multiple journals with the name *Arev-
elk* (Արեւելք), and I could not track down this manuscript or author. (?)]]

15.6.2 Khodorchur

Khodorchur also forms its own separate subdialect.

[[*Note that although Adjarian 1911 treats this variety as a subdialect of Karin, it seems that subsequent work is unsure of the exact status of Khodorchur. See Martirosyan (2019: 190-191) for discussion on how some work has treated Khodorchur as a separate dialect.*]]

As for its position between the Hamshen and Karin dialects, this is still not sufficiently clear to me. Recently, two significantly great volumes were published in the Khodorchur dialect, under the editorship of H. M Hadjian (Հ. Մ. Հաճեան; [[SEA: /hatʃjan/, SWA: /hadʒjan/]]). These are Երգեր, առակներ, հանելուկներ... Խոտրջուր, Տփսիս, 1904, and Հին աւանդական հեքիաթներ Խոտրջրոյ, Վիեննա 1907.⁹ Because the first is written in essentially the literary language, ...

original page number 113

... it cannot offer any benefits for studying the dialect; and I still do not have a copy of the second one. Only one well-known characteristic of Khodorchur is clear, and that is how the sound /r/ <ր> changes to /j/ <յ> (Table 26).

Table 26: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /j/ <յ> in the Khodorchur subdialect of the Karin dialect

	Classical Armenian	> Karin		cf. SEA	
‘this belly (CA); my belly (SEA)’	p ^h or-əs փորս	p ^h oj-əs	փոյըս	p ^h or-əs	փորս
‘person from Khodorchur’		χotujdʒ ^h ujts ^h i	խոտոյջ ^h ույցի	χotərdʒurts ^h i	խոտրջուրցի

15.7 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

⁹[[*Unfortunately, I have not been able to track down these manuscripts, so that I could verify their bibliographic metadata. Though the 1907 manuscript is cited by Martirosyan (2019). (?)*]]

15.7.1 From Akhalkalak

Adjarian's sample: Taken from Ե. Լալայեանի Ձաւախքի բուրմունքէն, page 44-45

Սօղոմօս իմաստունին կնիկը սուտ հիվանդ գ'ըլլի հեքիմին սիրէ կը: Իրեն մարթուն յախան ա կըպչի կը թը հաֆքերու օսկըռներէն ինծի մէ դօնախանա մ' պիտի շինես, թեպուկներէն ա յօրդան դ'օշակ մ' սարքես:

Սօղոմօս իմաստունը կանչէ կը հաֆքերուն, մօրթէ կ'ւո օսկըռտանքն ու թեպուկները թօփ կենէ, օր կնգանը ուզածը հազըրէ: Աշխարք ինչքան հաֆք կա գ'ուգ'ա կը, սալթ քօռ բ'ուֆը չի գ'ա: Սօղոմօսը անդայ գմրութին դրկէ կ'օր գ'ըտնի բ'երէ: Անդայ գմրութը անգ մ' ման գ'ուգ'ա, անջաղ անջաղ գ'ըտնի կը բ'ընի մ' մէջ, ինչքան կանչէ ճըվա կը՝ չի դ'ուս գ'ա. ահ կուտա՝ չի ըլլի, խօստում կ'ենէ չի ըլլի: Խիկասա բ'ընին առաջը կայնի սիրուն քարօղ մ' խօսի կը, ասիկ գ'ելլէ դ'ուս: Ախրը անդէր քարօզը քար կը ծակէ: Բ'ուֆն օր գ'ուս կ'ելլէ՝ ասիկ քարօղը ծալէ՝ գ'ըրկէ կ'ու տանի կը Սօղոմօս իմաստունին:

Սօղոմօս իմաստունը հերսօտի կը թը կանչէի կը ինչի՞ չէիր գ'ա: Բ'ուբ'բ'ուն կ'եսէ կը. «Չորթ ցքէի կը թը աշխըրքիս մէջ տղամարթն է շատ, թէ կնիկ մարթը: անդի ուշացա»:

- Է՛, կըսէ Սօղոմօս իմաստունը, իմացա՞ր, վէ՞րն է շատ: Թը «կնիկ մարթը շատ է»:
- Ի՛նչըդ, կըսէ Սօղոմօս իմաստունը, տղամարթը շատ պիտի ըլլի:
- Ղօրթ է, կըսէ բ'ուբ'բ'ուն, հըմը, յես, կընգանը խօսքը անգաջ էնօղին ա կնիկմարթ ցքի. կնիկմարթ չէ՞ անիկ օր կնգանը ծ'եռքը խաղալիք է գ'անէ. կնիկը մինդրին տակը յուխա (չոր խմորեղէն մը) լգեր սուտ հիվանդ է ծ'եվացէ ու հեքիմին սիրէ ...

---

original page number 114

... կը, մարթուն ա չարչըրէլու հըմար հաֆքերուն օսկըռտանքէն դօնախանա գ'ուգ'է: Ի՛նչքան հաֆք պիտի գ'ընտես ջ'արդ'ես օր անօնց օսկըռտանքէն դօնախանա կոյնեցընես:

- Խելացի ըսաց, կըսէ Սօղոմօս իմաստունը ինքնիրեն, յես ա կնիկմարթ էմ օր կընգանս խօսքօվը աշխըրքի հաֆքերուն արունքը մտա: Արթը բ'խտտուն հաֆքերուն բ'աց թօղնէ կը, օրը իրեք դուշ ա բ'ուբ'բ'ունին կապէ կը: Տեյ մ'օր հիմի ա օրը իրեք դուշ իրենք իրենք գ'ուգ'ան բ'ուբ'բ'ունին առաջը կայնին կը: Բ'ուբ'բ'ուն երկուսը կուտէ, մէկը Աստըծու սիրուն ազատէ կը:

15.7.2 From Basean

Adjarian's note: See Ազգագրական Հանդես [*Ethnographic Magazine*], volume 6 (2.), page 383, and so on

Կաղաչեմ ինձի լսե,
Արի յարտըսունքըս սրբ'է.
Դ'անակըմ դ'ու ինձի տու,
յետեվ ըսէ մի' մօրթէ:

Սարեր, ձ'օրեր ու ջ'ըրեր,
Մարմանդ վազօղ ախբ'ուրներ,
Մեկ վեր կեցեք ու յիմացեք
Տեսեք թե վե՞վ է եկեր:

Գ'ելը օջիւրին եկավ,
Չարկեց գ'եր դ'առին տարավ.
Հայի տղեն ինչդ չը լա:
Յարը դիւշմանը տարավ:
Կօկոմս թօռմած մնաց,
Սիրտըս կրակած մնաց,
Ի՛նչ էնիմ յես ապրելը՝
յաչքերըս լուս չմնաց:

Սեվ է յաչքերըդ', կռունգ,
Ճերմակ է սիրտըդ', կռունգ,
Ջ'ուխտ գ'ացիր մենակ գ'ուգ'ոաս,
Ո՞ւր է յընգերըդ', կռունգ:

---

original page number 115

Բաղի մեչը վարթ գ'ըլի,
Բաղի շունը սարթ գ'ըլի,
Շան ախճիկ, ուսուլ խօսէ,
Տալտա տեղ է, մարթ գ'ըլի:
Մերըս ինձի բ'երեր է,
Նխշուն բ'ալուլ երեր է,
Նխշուն բ'ալուլ մեռնէի,
Մօրըս մտքեն յելլէի:

Ախճի, դ'ու յես մեղավոր,
Քեզի գ'ուգ'ան ուզավոր,
Չեղնի էրթաս հեռու տեղ,
Պագ'վիս կեղնիս յըռագի:

Chapter 16

Mush

16.1 Background

---

original page number 116

The Mush dialect is spread over the west side of the Van sea.¹ Its center is the city of Mush. In the north, it spreads until Hınıs and Alashkert, in the south to Paghesh, in the east it reaches Moks from one side and Diyadin from the other side, in the west are Lice, Chapaghjur, and so on. Thus the Mush dialect is spoken in Mush, Sason, Paghesh, Hizan, Khlat, Arjesh, Bulanık, Manazkert, Hınıs, and Alashkert. During the last two Russo-Turkish wars, two large migrations happened from Mush and Alashkert, establishing settlements in the Yerevan province, at Aparan (near Alexandropol (Gyumri)) and the south sides of New Bayazet, on the shores of Lake Sevan. In the latter region, there are today 21 Armenian villages which speak the Mush or Alashkert dialect. These villages in order² are Yeranós, Adamxan, Dzoragegh, Tsakkar, Gölköy, Tazakend, Lower and Upper Adyaman, Upper and Lower Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Upper and Lower Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag, Zaghalu and Tüskülü. A group of migrants from Hınıs also went to Akhalkalak, and they established the villages of Toria, Ujmana and Eshtia in the area. They also speak the dialect to this day.

[[*Note that more data is provided in §16.5.3.*]]

[[*Martirosyan (2019: 212) reports that Sason is also analyzable as a separate dialect.*]]

---

¹[[*Adjarian tends to use the word 'sea' <ծով> when describing Lake Van and Lake Sevan instead of the word 'lake' <լիճ>.*]]

²[[*Adjarian does not say what this order signifies. (?)*]]

16.2 Phonology

16.2.1 Vowel inventory and sound changes

The Mush dialect does not have a rich phonetic system with respect to vowels. The vowels /æ, œ, ʏ/ <ւ, եօ, իւ> are absent; and in this way we can form a characteristic border to distinguish the Mush dialect from the Van dialect, which has these vowels.

The sounds <ւ, ն> in Mush have a certain rich diphthongal pronunciation,³ and they originate from the Classical Armenian stressed sounds /e, o/ <ւ, ն>. Without stress, these sounds became /e, o/ <ւ, ո>. ...

---

original page number 117

... Word-initially in monosyllabic words, they turn to /je, vo/ <յե, վօ>. At the beginning of polysyllabic words, they turn to /e, o/ <ւ, ո>. The Classical Armenian sounds /u/ <ու> and diphthongs /ɑj, oj, iu/ <ւյ, ոյ, իւ> are rendered as simple vowels:

- /u/ > /u/ (ու > ու)
- /ɑj/ > /e/ (ւյ > է)
- /oj/ > /u/ (ոյ > ու)
- /iu/ > /u/ (իւ > ու).

16.2.2 Consonant inventory and sound changes

16.2.2.1 Voicing changes and voiced aspirated sounds

In contrast, the Mush dialect is rich in consonants. Like the Karin dialect, here we find a group of voiced aspirated consonants, of which the dialect has four series of stops and affricates (Table 1).

---

³[[The prose is vague, but I think Adjarian means that this dialect has the diphthongs /je, vo/ <ւ, ն>, such as in Karin (§15.2.1.1.2). (?)]]

Table 1: Voicing contrasts in the Mush dialect

Voiced		Voiced aspirated		Voiceless unaspirated		Voiceless aspirated	
b	բ	b ^h	բ ^ʰ	p	պ	p ^h	փ
g	գ	g ^h	գ ^ʰ	k	կ	k ^h	ք
d	դ	d ^h	դ ^ʰ	t	տ	t ^h	թ
dz	ձ	dz ^h	ձ ^ʰ	ts	ծ	ts ^h	ց
dʒ	ջ	dʒ ^h	ջ ^ʰ	tʃ	ճ	tʃ ^h	չ

[[Acoustic data on the consonants of Mush are available in Adjarian (1899), translated in §2.]]

Word-initially, the voiced sounds of Old Armenian become voiced aspirated. Word-medially, they become voiceless or stay voiced. After the nasal /n/ <u>, we find only voiced sounds. The voiceless unaspirated and voiceless aspirated groups are generally unchanged. But there are exceptions where the voiceless aspirated sounds became voiceless unaspirated (Table 2). Discussing such forms requires a detailed study.

Table 2: Deaspiration from Classical Armenian voiced aspirated sounds in the Mush dialect

	Classical Armenian		> Mush		cf. SEA	
‘eye’	atʃ ^h -(əʔ)k ^h (-PL)	աչք	atʃk	աճկ	atʃ ^h k ^h	աչք
‘Armenianness’	hɑjut ^h iɯn	հայութիւն	hɑjuten	հայուտեն	hɑjut ^h jɯn	հայություն

16.2.2.2 Glottal fricatives /h, ɦ/ <h, ɣ>

Like the Karin dialect, the Mush dialect also has two types of glottal sounds (հազազ), which are /f/ <ɣ> and /h/ <h>. The use of these sounds is the same as in Karin. But the Mush dialect has the habit of adding the sound /f/ <ɣ> to many vowel-initial words (Table 3).

Table 3: Insertion of word-initial voiced glottal fricative /ɦ/ <յ> in the Mush dialect

	Classical Armenian		> Mush		cf. SEA	
‘cheap’	աՅան	աժան	հեՅան	յեժան	աՅան	աժան
‘stall’	աժոր	ախոր	հաժոր	յախոր	աժոր	ախոր
‘fountain’	աժբիւր	աղբիւր	հաժբւր	յախբուր	աժբիւր	աղբիւր
‘all’	ամենայն	ամենայն	համեն	յըմեն	ամենայն	ամենայն
‘durable’	ամուր	ամուր	համբւր	յամբուր	ամուր	ամուր
‘late’	անագան	անագան	հանգան	յանգան	անագան	անագան

16.2.2.3 Subdialects and distinguishing Mush from Van

Because the Van dialect does not have voiced aspirated sounds or the glottal sound /ɦ/ <յ>, we are provided with a second significant method to distinguish these two dialects.

The Classical Armenian sound /h/ <հ> has two types of forms in the Mush dialect. We find the sound /h/ <հ> in Mush, Sason, Bulanık, Alashkert, Aparan and six villages on the shores of Lake Sevan; while in the other areas (Paghesh, Khlat, Arjesh and Artske), the sound has changed to /χ/ <խ>, as in the Van dialect. The last group ...

original page number 118

... is distinguished from the Mush dialect in a few points. For example, the copular form has the form /ɑ/ <ա> (1a, 1b), and there exists the sound /gʲ/ <գյ> (1c), with which it gets closer to the Van dialect.

(1) Mush (implied to be the Paghesh subdialect)⁴

- a. ʈʰ^h-e   gats^h-ier   ɑ
 NEG-AUX go-PERF.CVB AUX
 ‘He has not gone.’
 չէ գացեր ա
- b. ʈʰ^h-e   bier-ier   ɑ
 NEG-AUX bring-PERF.CVB AUX
 ‘He has not brought.’
 չէ բերեր ա

⁴[[It is unclear if Adjarian wrote these sentences according to Standard Armenian orthography vs. his dialectological notation. If it is standard orthography, then the verbs should be [gats^h-er] and [ber-er].]]

- c. ku-gⁱ-a-Ø
 IND-come-TH-3SG
 ‘He comes.’
 կուգիւ

It follows from here that the Mush dialect contains the subdialect of Paghesh, which contains also Khlat, Arjesh, and Artske. Unfortunately, for the materials or excerpts that we have at our disposal, these materials do not have the required scientific accuracy that we need in order to establish the characteristics of this subdialect. From the neighboring villages of the New Bayazet region, the most that we got was only the difference in the sound /χ/ <խ>; while for all the remaining points, the two branches are in agreement with each other. In the region of New Bayazet, the villages that belong to the Mush branch and that have the /h/ <հ> sound are Yeranos, Adamxan, Dzoragegh, Gölköy, Lower and Upper Adyaman; while the villages that have /χ/ <խ> are Tsakkar, Upper Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Lower Gyuzeldara, Upper Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag and Zaghalu. We talk about the others much later.

16.3 Morphology

16.3.1 Noun inflection or declension

The grammar of the Mush dialect has some interesting archaisms.

[[See §4.7.3.1 for general information about these archaisms from Classical Armenian.]]

16.3.1.1 Classical accusative prefix /z/ <q>

The accusative is formed similarly to Old Armenian, by using the prefix /z/ <q> (2).

- (2) a. Mush
 əz hats^h, əz mər tun
 ACC bread, ACC our house
 ‘bread (ACC), our house (ACC)’
 ըզ հաց, ըզ մեր տուն

- b. cf. Classical Armenian
 əz-hats^h, əz-mer tun
 ACC-bread, ACC-our house
 ‘bread (ACC), our house (ACC)’
 qhաց, զմեր տուն

16.3.1.2 Classical accusative prefix /i, j/ <ի, յ>

The Classical accusative prefixal formatives /i, j/ <ի, յ> are still in use (3).

(3) *Mush*

- a. tʰur orik-n i mah-u-n
 water? day?-DEF ACC death-DAT-DEF
 (?) *[[I do not understand this sentence, and I had to guess most of the words without surety.]]*
 չուր օրիկն ի մահուն
 b. k-ert^h-a-m h-art
 IND-go-TH-1SG ACC-there
 ‘I go there/then.’⁵
 կերթամ յարտ

16.3.1.3 Genitive possession without definite marking

After possessive adjectives, the noun does not have an article. This is like in Classical Armenian and in all the European languages, except for Italian. Modern Civil Armenian uses the definite article (4a),⁶ cf. Italian (4b),⁷ but French (4c). The *Mush* dialect also says (4d), like Classical Armenian (4e).

- (4) a. SEA
 mer hats^h-ə, dzer tun-ə, im barekam-ə, k^ho
 our bread-DEF, your.PL house-DEF, my friend-DEF, your.SG
 ջօթօւրտ^h-ə
 people-DEF
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
 մեր հացը, ձեր տունը, իմ բարեկամը, քու ժողովուրդը

⁵[[*I thank Robin Meyer for guessing the second word as the reflex of CA /ard/ <արդ>.*]]

⁶[[*Adjarian originally used <քու> /k^hu/ instead of <քո> /k^ho/ for the SEA 2PL possessor, but the form /k^hu/ is for SWA, not SEA.*]]

⁷[[*Adjarian used the word <pano> for Italian ‘bread’, but this seems to be a typo for <pane>.*]]

- b. Italian
 il nostro pane, la vostra casa, il mio amico, il tuo popolo
 the our bread, the your house, the my friend, the your people
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
- c. French
 notre pain, votre maison, mon ami, ton peuple
 our bread, your house, my friend, your people
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
- d. Mush
 mər hats^h, mər tun
 our bread, our house
 ‘our bread, our house’
 մըր հաց, մըր տուն
- e. Classical Armenian
 hats^h mer, tun mer
 bread our, house our
 ‘our bread, our house’
 հաց մեր, տուն մեր

[[To clarify, Adjarian argues that Classical Armenian and most Western European languages do not use a definite article for possessed nouns. However, Italian and SEA do use a definite article for possessed nouns. Mush violates this Modern Armenian tendency; possessed nouns do not take the article.]]

[[Robin Meyer informs me that this is an incorrect overgeneralization for Classical Armenian. Classical Armenian does allow at least some cases where a possessed noun takes the marker /-n/ (5).]]

- (5) əz-mer mel-s-n
 ACC-our sin-ACC.PL-DIST
 ‘... our sin...’ (1 Peters 2:24)
 ... զմեր մեղս...

16.3.1.4 Post-nominal possessors

Possessive adjectives can be placed after the noun. This is not found in any dialect. But like in Classical Armenian, the people of Mush say the sentences in (6).

(6) *Mush*

- a. $\widehat{dz}^h\text{ern-e mzi}$
hand-ABL our
'from our hand'
 $\delta'\text{t}^n\text{nl}^t \text{uq}^h$
- b. $b^h\text{ern-e k}^h\text{zi}$
mouth-ABL your.SG
'from your.SG mouth'
 $p'\text{t}^n\text{nl}^t \text{p}^h\text{q}^h$
- c. $\text{sirt } \widehat{dz}^h\text{əzi urar } \widehat{t}^h\text{-uz-a-}\emptyset$
heart your.PL each.other NEG-want-TH-3SG
'your hearts do not love/want each other'
 $\text{u}^h\text{r}^n\text{r}^n \delta' \text{p}^h\text{q}^h \text{ n}^h\text{r}^n\text{w}^h\text{r } \text{z}^n\text{uq}^h\text{u}$
- d. $\widehat{dz}^h\text{ern-e əndzi}$
hand-ABL my
'from my hand'
 $\delta'\text{t}^n\text{nl}^t \text{p}^h\text{u}\delta^h$
- e. $\widehat{dz}^h\text{ern-e } \widehat{dz}^h\text{zi}$
hand-ABL your.PL
'from your.PL hand'
 $\delta'\text{t}^n\text{nl}^t \delta'q^h$
- f. $\text{lez } \text{urants}^h, \text{buk } \text{urants}^h$
language their, throat their
'their language, their throat'
 $\text{p}^h\text{t}^h \text{ n}^h\text{r}^n\text{w}^h\text{uq}^h, \text{p}^h\text{uq}^h \text{ n}^h\text{r}^n\text{w}^h\text{uq}^h$

---

original page number 119

16.3.1.5 Retention of prepositions

For many prepositions that have become postpositions in other dialects, here they have kept their original position, sometimes as a formative (7).

- (7) a. 'on our house'
  - i. *Mush*
 vər mər tan
on our house.GEN
 $\text{v}^h\text{r}^n \text{ m}^h\text{r}^n \text{ t}^n\text{u}$

- ii. Classical Armenian
    - i verɑj meroj tan
to on our house.GEN
ի վերայ մերոյ տան
  - iii. SEA
    - mer tan vɑɑ
our house.GEN on
մեր տան վրա
- b. ‘in our house’
- i. Mush
    - mætʃ^h mər tan
in our house.GEN
մըչ մըր տան
  - ii. Classical Armenian
    - i midʒi mer tan
to in our house.GEN
ի միջի մեր տան
  - iii. SEA
    - mer tan metʃ^h
our house.GEN on
մեր տան մեջ
- c. ‘near me’⁸
- i. Mush
    - mæt ɛndʒi
near me.DAT
մըտ ընծի
  - ii. SEA
    - indz mot
me.DAT near
ինծ մոտ
- d. ‘how many years before you?’
- i. Mush
    - k^haní tari arɑtʃ^h k^hzne
how.many year before you.SG.ABL
քանի տարի առաջ քզնե

⁸[[In Adjarian’s original prose, it is not clear if he also proposes that Classical Armenian had the Mush-like order <մալտ ինծ> /mɑlt indz/. (?)]]

ii. SWA

k^hezme   k^haní   dari aratʃ^h
 you.SG.ABL how.many year before
 քեզմէ քանի՞ տարի առաջ

16.3.1.6 Vocative case

What is especially interesting is the vocative case; the vocative case has the ending /o/ <o>, and the people of Mush use it especially for proper names.

Table 4: Vocative forms in the Mush dialect

	Mush		cf. SEA	
‘Oh Harutyun!’	fiáro	յա՛րօ	ov harut ^h jun	ո՛վ Հարություն
‘Oh Hakop!’	fiako	յալօ	ov hakop ^h	ո՛վ Հակոբ
‘Oh Mariam!’	maro	Մարօ	ov marjam	ո՛վ Մարիամ
‘Oh boy!’	láo	լա՛օ	ov latʃ ^h	ո՛վ լաճ
‘Oh mom!’	mámo	մա՛մօ	ov mam	ո՛վ մամ
‘Oh sister!’	k ^h uro	քուրօ	ov k ^h ujr	ո՛վ քույր

16.3.2 Pronoun inflection or declension

Among pronouns, the following forms are worth noting (Table 5).

Table 5: Sample of pronouns in the Mush dialect

personal 2SG DAT ‘to you’	k ^h əzi	քըզի
personal 1PL ACC ‘us’	əzməzi, əzmi	ըզմըզի, ըզմի
personal 1PL GEN ‘our’	mər	մըր
personal 1PL DAT ‘to us’	məzi	մըզի
personal 1PL ABL ‘from us’	məzne	մըզնէ
personal 2PL ACC ‘you’	əzk ^h əzi, əzk ^h i	ըզքըզի, ըզքի
personal 2PL GEN ‘your’	dz ^h ər	ծ՛ըր
personal 2PL DAT ‘to you’	dz ^h əzi	ծ՛ըզի
personal 2PL ABL ‘from you’	dz ^h əzne	ծ՛ըզնէ
demonstrative proximal SG NOM ‘this’	isa	իսա
demonstrative proximal SG INS ‘with this’	estuov	էստով
demonstrative medial SG NOM ‘that’	ida	իդա
demonstrative distal SG NOM ‘that yonder’	ina	ինա
demonstrative distal SG INS ‘with that yonder’	enduvov	էնդով

Finally, there are some very common forms (Table 6).

Table 6: Sample of other pronouns in the Mush dialect

‘why’	fiori	յօրի՞
‘other’	le	լէ
‘now’	mka	մկա

After the possessive suffixes, the formative /i/ <ի> is added very often (8).

(8) Mush

dz^hi-ér-d-i   lav   i-n,   vré-s-i   k-ig^h-a-s
 horse-PL-POSS.2SG-?   good AUX-3PL, on?-POSS.1SG-?   IND-come-TH-2SG
 Adjarian did not provide a SEA translation, so the segmentation and
 glosses are entirely my (unsure) guesses: ‘Your horses are good, you
 come onto me.’

ծ՛իէ՛րդի լավ ին, վրէ՛սի կիգ՛աս

16.3.3 Verb inflection or conjugation

16.3.3.1 Changes in theme vowels and tense-agreement marking

In the conjugation of verbs, the Classical Armenian sounds /e, ē/ <ե, է> have changed to /i/ <ի>, in the present, subjunctive present, future, and present perfect (Table 7).

Table 7: Theme vowel change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
indc. present 1SG ‘I like’	kə sir-i-m	կը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
indc. present 3SG ‘he likes’	kə sir-i-Ø	կը սիրի	gə sir-e-Ø	կը սիրէ
indc. present 3PL ‘they like’	kə sir-i-n	կը սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	
indc. present 1SG ‘I see’	kə tes-n-i-m	կը տեսիմ	gə des-n-e-m	կը տեսնեմ
	IND √-VX-TH-AGR		IND √-VX-TH-AGR	
subj. present 1SG ‘(if) I say’	as-i-m	ասիմ	əs-e-m	ըսեմ
subj. present 1SG ‘(if) I eat’	ut-i-m	ուտիմ	ud-e-m	ուտեմ
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
future 1SG ‘I will like’	piti sir-i-m	պիտի սիրիմ	bidi sir-e-m	պիտի սիրեմ
future 1SG ‘I will bring’	piti b ^h er-i-m	պիտի բ ^h երիմ	bidi p ^h er-e-m	պիտի բերեմ
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	
present perfect 1SG ‘I have seen’	tes-ier i-m	տեսեր իմ	des-ādz e-m	տեսած եմ
present perfect 1PL ‘we have seen’	tes-ier i-nk ^h	տեսեր ինք	des-ādz e-ŋk ^h	տեսած ենք
present perfect 2PL ‘you have seen’	tes-ier i-k ^h	տեսեր իք	des-ādz e-k ^h	տեսած եք
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-RPTCP AUX-AGR	

In the imperfective, the Classical Armenian sound /ē/ <է>, and in some places the sound /i/ <ի>, has been lost (Table 8).⁹

Table 8: Merger of theme vowel /e/ and past marker /i/ the indicative past imperfective in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
1SG ‘I would want’	k-uz-i-Ø	կուզի	g-uz-ej-i-Ø	կ’ուզէի
1PL ‘we would come’	kə g ^h -i-nk ^h	կը գ ^h ինք	gu k ^h -aj-i-ŋk ^h	կու գայինք
	IND-√-TH.PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

⁹[[For the Mush form /kə g^h-i-nk^h/ <կը գ^hինք> ‘we were coming’, Adjarian reconstructs this from a hypothetical form */kə g-e-i-nk^h/ *<կը գէինք>.]

But because of this change, the present 3SG and imperfective 1SG would have been identical; so to not confuse these words, the plural is used instead of the singular (Table 9).

[[*In other words, while the suffix /-nk^h/ is used to mark only the 1PL in SEA/SWA, this marker is used for the both the 1PL and 1SG in Mush.*]]

Table 9: Use of 1PL markers for the past imperfective 1SG in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
‘I would want’	jjes k-uz-e-nk ^h jtu kɪlɪqtɪp I IND-want-TH.PST-1SG	jes g-uz-ej-i-Ø tu k’ɪlɪqtɪ I IND-want-TH-PST-1SG
‘we would want’	mən ^h k-uz-e-nk ^h ɟɪp kɪlɪqtɪp we IND-want-TH.PST-1PL	mən ^h g-uz-ej-i-ɲk ^h ɟɪp k’ɪlɪqtɪp we IND-want-TH-PST-1PL

In the others, there is a simple distinction between how the vowel of the present is /i/ <ɪ>, while the vowel of the imperfective is /e/ <ɛ> (Table 10).

[[*I would interpret these facts as stating that the theme vowel is /i/ in the present, while the theme vowel and the past marker are fused as /e/ in the past imperfective. Similarly, the auxiliary is /i/ in the present, but /e/ in the past.*]]

Table 10: Contrast between the present theme vowel /i/ and the past theme vowel /e/ in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
‘(we) are’	i-nk ^h ɪp AUX-1PL	e-ɲk ^h tɪp AUX-1PL
‘(we) were’	e-nk ^h tɪp AUX.PST-1PL	ej-i-ɲk ^h tɪɪp AUX-PST-1PL
‘they strike’	kə tsets-i-n ɪp ɔtɔɪɪ IND strike-TH-3PL	gə dzedz-e-n ɪp ɔtɔtɪ IND strike-TH-3PL
‘they would strike’	kə tsets-e-n ɪp ɔtɔtɪ IND strike-TH.PST-3PL	gə dzedz-ej-i-n ɪp ɔtɔtɪ IND strike-TH-PST-3PL
‘they massacre’	kə dʒ ^h ard ^h -i-n ɪp ɟʷarɪɪ IND massacre-TH-3PL	gə ɪ ^h art ^h -e-n ɪp ɟʷarɪɪ IND massacre-TH-3PL
‘they would strike’	kə dʒ ^h ard ^h -e-n ɪp ɟʷarɪɪ IND massacre-TH.PST-3PL	gə ɪ ^h art ^h -ej-i-n ɪp ɟʷarɪɪ IND massacre-TH-PST-3PL

16.3.3.2 Repetition of the auxiliary in the present perfect

Oftentimes in the present perfect, the copular verb is repeated (9).

(9) *Mush*

- a. *hori i-s   dr-ĭer   i-s*
     why AUX-2SG put-PERF.CVB AUX-2SG
     ‘Why did you put (it)?’¹⁰
     յօրի՞ս Իս դրէր Իս
- b. *jérp^h i-s   ek-ĭer   i-s*
     why AUX-2SG come-PERF.CVB AUX-2SG
     ‘When have you come?’
     յէ՞րս Իս եկէր Իս

This is the same as the following forms in the Bayazit subdialect (10).

[[*Note that Adjarian does not transcribe these Bayazit sentences. I instead transcribe them with an SEA accent, meaning I transcribe them according to SEA phonology*]].

(10) *Bayazit dialect with SEA pronunciation*

- a. *tʃ^h-é-s   g-a-l-um   e-s*
     NEG-AUX-2SG come-TH-INF-IMPF.CVB AUX-2SG
     ‘You are not coming?’
     չէ՞ս գալում էս
- b. *úr   e-s   gən-um   e-s*
     where AUX-2SG go-IMPF.CVB AUX-2SG
     ‘Where are you going?’
     ու՞ր էս գնում էս

---

original page number 120

16.3.3.3 Hortative or imperative marker

The imperative form of Classical Armenian /t^hol/ <թող> ‘leave/let’ ([*SEA: /t^hob/*]]) has shortened to /t^həχ/ <թըխ>, and sometimes simply as /t^h/ <թ> (11).

---

¹⁰[[*Adjarian did not provide a translation. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan.*]]

(11) Mush

- a. t^hχ mn-α-Ø
let stay-TH-3SG
'Let him stay!'
թիս մնա
- b. t^hχ as-á-Ø
let say-TH-3SG
'Let him say!'
թիս ասա՛
- c. t^hχ ar-n-é-Ø
let take-VX-TH-3SG
'Let him take!'
թիս առնէ
- d. t^h-ar-n-é-Ø
let-take-VX-TH-3SG
'Let him take!'
թառնէ՛
- e. t^h-ert^h-á-Ø
let-go-TH-3SG
'Let him go!'
թէրթա՛

16.3.3.4 Monosyllabic verbs with prothesis

The Classical Armenian monosyllabic verbs /gal, tal, lal/ <գալ, տալ, լալ> have changed (Table 11).

[[*They have taken a prothetic /i/.*]]

Table 11: Monosyllabic verbs in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
‘to come’	ig ^h -a-l	hɒ‘wɪ	k ^h -a-l	qɒwɪ
‘to give’	it-a-l	hɪtɒwɪ	d-a-l	tɒwɪ
‘to cry’	il-a-l	hɪlɒwɪ	l-a-l	ɪwɪ
	√-TH-INF		√-TH-INF	
‘I come’	k-ig ^h -a-m	ɪhɒ‘wɪm	gu-k ^h -a-m	ɪnɪ qɒwɪm
‘I give’	k-ig ^h -a-m	ɪhɪtɒwɪm	gu-d-a-m	ɪnɪ tɒwɪm
‘I cry’	k-ig ^h -a-m	ɪhɪlɒwɪm	gu-l-a-m	ɪnɪ ɪwɪm
	IND-√-TH-1SG		IND-√-TH-1SG	

16.3.3.5 Causative suffix

The Classical Armenian causative (անցողական) formative /-ets^huts^hanel/ <-եցնւցանել> has been shortened to /-ts^hu/ <ցնւ> or /-u/ <նւ> (Table 12, sentences 12). It is conjugated as the fourth conjugation class.

[[To clarify, this causative suffix is /-ts^hən/ in SEA/SWA, and it takes the theme vowel /e/. But in Mush, this suffix is /-(ts^h)u/ and is conjugated with a theme vowel /u/.]]

Table 12: Causative suffix in the Mush dialect in the indicative present

	Mush		cf. SWA	
‘I ask’	kə har-ts ^h -u-m	կը հարցում	gə har-ts ^h ən-e-m	կը հարցնեմ
‘you.SG ask’	kə har-ts ^h -u-s	կը հարցուս	gə har-ts ^h ən-e-s	կը հարցնես
‘he asks’	kə har-ts ^h -u-Ø	կը հարցու	gə har-ts ^h ən-e-Ø	կը հարցնէ
‘we ask’	kə har-ts ^h -u-nk ^h	կը հարցունք	gə har-ts ^h ən-e-ŋk ^h	կը հարցնենք
‘you.PL ask’	kə har-ts ^h -u-k ^h	կը հարցուք	gə har-ts ^h ən-e-k ^h	կը հարցնեք
‘we ask’	kə har-ts ^h -u-n	կը հարցուն	gə har-ts ^h ən-e-n	կը հարցնեն
	IND ask-CAUS-TH-AGR		IND ask-CAUS-TH-AGR	
‘I make swear’	kə hert ^h əv-ts ^h -u-m	կը հերթըմսում	g-ert ^h v-e-ts ^h ən-e-m	կը երդուցնեմ
	IND swear-CAUS-TH-AGR		IND-swear-TH-CAUS-TH-AGR	
‘I remove’	kə ver-u-m	կը վերում	gə ver-ts ^h ən-e-m	կը վերցնեմ
‘you.SG remove’	kə ver-u-s	կը վերուս	gə ver-ts ^h ən-e-s	կը վերցնես
‘he removes’	kə ver-u-Ø	կը վերու	gə ver-ts ^h ən-e-Ø	կը վերցնէ
	IND remove-CAUS-TH-AGR		IND-remove-CAUS-TH-AGR	

(12) Mush

- a. $\widehat{tj^h}$ -ə-n   hás-u
 NEG-AUX(?)-3PL bring-CAUS.TH
 ‘They won’t deliver’
 չըն հա՛սու
- b. pti mjer mal p^hit-ts^h-u-n,   ert^h-a-n   p^hit-ts^h-u-n
 FUT our   ox   die-CAUS-TH-3PL, go-TH-3PL die-CAUS-TH-3PL
 ‘They will kill our ox, let them kill (it).’
 պտի մեր մալ փիսցուն, երթան փիսցուն

16.3.3.6 Past participle

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր>. But for passive (կրա-տրակերպ) verbs, the formative /-uk/ <ուկ> is also used.

[[*I think Adjarian means that intransitives in general use /-uk/, not just verbs in the passive voice.*]]¹¹

Table 13: Past participle suffix /-er, -uk/ in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
‘died’	mer-uk	մեռուկ	mer- $\widehat{adz}$	մեռած
‘died’	p ^h its ^h -uk	փիցուկ	satk- $\widehat{adz}$	սատկած
	$\sqrt{-}$ PERF.CVB		$\sqrt{-}$ RPTCP	
‘broken’	kotr-uk	կոտրուկ	kodər-v- $\widehat{adz}$	կոտրուած
‘written’	g ^h r-uk	գ՛րուկ	k ^h ər-v- $\widehat{adz}$	գրուած
	$\sqrt{-}$ PERF.CVB		$\sqrt{-}$ PASS-RPTCP	

16.4 Literature

For the Mush dialect, there is an extensive study by Mseriants (Мсеріанцъ; [[*modern Russian: Мсеріанцъ*]]) (Мсеріанц 1897, 1901).¹² A summary of the same work

¹¹[[Note that based on Adjarian’s translations to SWA, these past participles seem to function like resultative participles (/– $\widehat{adz}$ / in SWA), and not perfective converbs (/–el/ in SEA). But we cannot be sure because he does not provide complete paradigms or sentences. (?)]]

¹²[[The original title that Adjarian gives is in the pre-revolution Russian orthography: Этюдъ по армянской діалектологіи.]]

is published in French by the same author (Msérianitz 1899), and a second in German by L. Patrubàny in his periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, volume 1, page 271-288.

It is surprising that in these works, the two types of groups for voiced consonants is not considered, *[[meaning the literature confuses the four series of consonant voicing]]*. This is something that even a very common ear *[[meaning an untrained ear]]* would have been able to distinguish with little intention *[[or effort]]*.

There are various works that are published in the Mush dialect:

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Mush dialect
  - General Mush dialect
    - * Патканов (1875), volume 2, Mush dialect. The same was published in European transcriptions by L. Patrubàny in his periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, 1.241-271
    - * Գ. Վ. Սրուանծտեանց
      - – Գրոց ու բրոց. Պոլիս 1874
      - – Մանանայ. Պոլիս 1876
      - _____ original page number 121 _____
      - – Համով հոտով. Պոլիս
      - – Հանդես թռչնոց. Արեւ. Մամուլ 1884, page 389-392
    - * Արիստ. Վ. Սեդրակեան – Զնար Մշեցոց եւ Վանեցոց. Վորշպտ. 1874
    - * Յ. Ամրիկեանց – Մշու թռչունն օտար երկրում. Կռունկ 1862, page 386-390
    - * Մ. Դանիելեան
      - – Պարերգ, խաղ, պառաւներու աղօթք. Բիւրակն, 1898, page 313-4
      - – Յակօի վախենակ կարելը. անդ, 1899, page 329-330
    - * Վ. Արտակ – Պարերգ. անդ, 1900, page 122-3

- * Գ. Տ. Չ. – Կաղ եզը, անդ, page 618
- Bulanik vernacular
  - * Բենսէ – Բուլանըխ կամ Հարը գաւառ. Ազգ. հանդ. Ե. page 9-184, 2 page 7-108
  - * Ս. Հայկունի
    - – Ժողովրդական գրականութ. բեկորն. Արրտ. 1896, 556-7
    - – Սոյլամագ խանըմ, Արրա. 1896, 557-560
- Alashkert vernacular
  - * Ս. Հայկունի – Ալաշկերտի հայոց առաձները. Արրտ. 1894, page 200, 263-4
  - * Գ. քի. Նժդեհեանց – Ալաշկերտի բանաւոր գրականութիւնից. Ազգ. Հանդ. Ե. 185-199, Է 437-505
- Aparan vernacular
  - * Գարեգին Սարկաւազ – Սասմայ ծռեր. Թիֆլիս 1892
  - * Բ. Խալաթեանց – Իրանի հերոսները հայ ժողովրդի մէջ. Բարիզ 1901, page 24-44, 74-76
- Vernacular of New Bayazet villages
  - * Մենքերիմ Արծրունի – Նոր Պայազիտու գաղթական Մշեցոց նշանդրեքն ու հարսանիքը. Կռունկ 1863, page 385-400
- Sason vernacular
  - * Մ. Մուրատեան
    - – Սասնոց պարերգ. Բիւրակն 1900, page 121-2
    - – Հանելուկներ եւ պարերգ. անդ, page 470-1
- Paghesh subdialect
  - * Թուխ-Կռպօ
    - – Պարերգ եւն. Բիւրակն, 1898, page 300-301
    - – Սիրաբանութիւն. անդ, page 651-2
- Khouyt vernacular
  - * Չ. Կենճեան – Հարսանեկան պարերգ. Բիւրակն 1898, page 739-741

Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables in the vernaculars of Arjesh, Artske, Bulanik, Aparan, Bitlis, Alashkert, Khlat, Hınıs, in the *Եմինեան ազգագրական ժողովածու* [*Eminian Ethnographic Journal*], volumes 2, 4, 5 (Բ. Դ. Ե.; 1901-4), a folk song from Hınıs (*ibid.*, volume 6, 2., page 101), Manazkert (volume 6, 2., page 139). Unfortunately, these do not use scientific orthography.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 210).*]]

---

original page number 122

16.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.*]]

16.5.1 Mush dialect

16.5.1.1 City of Mush

Adjarian's note: See Патканов (1875: 6-7).

Սանասուր Նստոկ էր Սասուն, ուր պապու կըռքեր չըն թողի օր ըդի սըթեր ու յելավ խըստ էրեց ուր պապուն ու մամուն ու գ'նաց Բաղդադ: Ուր պապ Նըստոկ էր փանջարեն, տեսավ օր ուր տղեն Սանասար կիգ'եր. ու ճանչցավ ու ասեց:

– Է՛յ, մեռնիմ քզի մեծ կուռք. ի՛մալ զքո մատաղ քաշիր Բ'երիր. յար յեբ' Է մանցը՝ զմըկել լէ կը քաշես Բ'երես:

Մամ, չընքի խաչապաշտ էր, Նստավ ուր տղէկներն ապով արսունք թափեց:

Պապ առեց թուր ու սուր ու գ'նաց, կանչեց ու ասեց.

– Արի յերթանք, վորթի, յերկըրպաքութեն արա մեծ կըռքին, օր զքըզի մատ-դեմ: Ասեց տղեն.

– Աբ'օ՛, քո ճոչ կուռք շատ զօրավոր կուռք Է. գ'իշեր լէ չըր թողնե, օր մենք ընտել սըթըրվենք. յար յեբ' Է մանցե՝ չուր մէկել մատաղ լէ կը քաշե ու կը Բ'երե:

Առավ զտղեն ու մտան կըքատուն:

Տղեն պապուն ասեց.

– Աբ'օ՛, չէ՞ դ'ու գ'ինաս օր մենք գ'ացինք՝ մենք պստիկ էինք. մենք զքո կռքի զօրութեն չընք գ'ինե. դէ՛, դ'ու կզի քո կըռքին յերկրպաքութեն տուր, իշեմ իմալ կիտաս, ուսնեմ:

Պապն ասեց. – Հմլա, լա՛օ, ու կգալ յերկրպաքուքն տըվեց: Տղեն ասեց.

– Աբ՛օ, քո կուռք ի՛նչ զօրավոր կուռք էր. օր դ՛ու յեբ՛որ կգար, իմ աչքեր մթնեց, թտեսա ի՛մալ էրեցիր: (Չընքի չհասաւ օր առչի դրքին զարկեր. մալմթի կօճկըներ չարձ՛ըկվալ): Ասեց. Աբ՛օ, աբ՛օ, իդա հաղ լէ յերկրպաքուքն էրէ, տեսնենք ի՞մալ կենես, օր յես լէ էնեմ:

Ու հեղմ՛ լէ յեբ՛որ կճաւ պապ, տղեն ասեց. «Յա՛ հացն ու գ՛ինի. տերն կեն-թանի». ու գուրզ մի իջ՛ալ, ու գուր պապ խալիֆէն յօթն գ՛ապ գ՛ետին վե իջ՛ուց: Առեց զգուրզն ու ինգալ մեջ...

---

original page number 123

... կըռքերուն, զեմեն լէ ջ՛արդեց, ու առաւ զարծըթներ լցեց ուր մալմթի փեշ ու բերեց տըվեց ուր մամուն ոււ ասեց.

– Մա՛մօ, իդոնք էրէ քըզի զենաթ:

Մամ լէ կգաւ վըր քիթ ու բ՛երնին, յերկրպաքուքն էրեց, ու ասեց.

– Գ՛օհանամ քենէ յերկնի ու յերկրի ստեղծօծ. գ՛ա օր զմը զի ազգատ էրեցիր էն գալըմի ձ՛ենեն:

Բ՛երեց զՍանասար փսակեց, ու պապու տեղ դ՛րեց վըր թախթին: Ընի ընդեղ մնաց. դ՛առնանք Աբ՛ամելիքի վրեն:

16.5.1.2 Village of Karnen in Mush

Adjarian's note: This story was told by my friend Tigran Dimaksian (Տիգրան Դիմաքսեան; [[SEA: /tigran dimak^hsjan/, SWA: /dik^hran t^himak^hsjan/]]) when I was in Paris, and I wrote it down. He ([[meaning Tigran]]) is from the village of Karnen, which is half an hour away from Mush. He was a former student at the Istanbul Getronagan Armenian High School (Կեդրոնական վարժարան). He escaped to Paris from the massacres. The dialect is very close ([[perhaps the SWA?]]), and the narrator is aware of the scientific method; thus he presents the story with a very exact scientific orthography. However, when I was in Etchmiadzin, I learned from many people from Mush that the people of Karnen differ from the city in the pronunciation of the sounds /b g d/ <բ գ դ> and so on. Because of this, perhaps we have the sounds /b g d/ <բ գ դ> against some cases of /p k t/ <պ կ տ>.

– Բ՛արի լո՛ւս քի, ախպեր Թօ՛րօ:

– Վոյ Աստու խերն ու բ՛արին, Ըռքօ ջան:

– Ի՞մալ իս, ի՛նչ խեր հարցում (հարցուցանեմ) վրետ, վըր ճժերուտ:

– Սախ (ողջ) մնաս. Ասվաձ բ՛աշխե ըզքու գալկըներ. ըմմեն լէ սախ ին. ըզքու ձ՛եռք կը պագ՛ին. Նստի, ա՛խպեր, Նստի. քիչ մը ժըղլիք (խօսի), բ՛ան մ՛ըսե մժուլինք (մտիկ ընել), Ասվաձըտ սիրիս. ըզքու էն մեզ գ՛ըլխու գ՛ալիք Նախլ էրէ:

– Հա տօ աղէկ միտկըս բ՛երիր. Նստի ըսիմ:

– Արաբ ասկրի տարին էր. իշով քարվընօվ զախիրա (պարեն) տարեր էնք ասկրին. էն դ'իեն օր էգանք, իմ յընկերներն Բուվանըխցի էն. ուրանց տուն գ'ացին. ես մինադ յօլ ու ռեվան (ճանապարհուել) էգա ի Մուշ. յիրգուն էր հասա Սրե-Սիփանա տագ. էփեյի քելեցի. լուսնյակ թամամ էլած էր. աստղըներ լե գը փելգըղեն. հագ մ' լե տեսամ օր քուրթ մը յառջ'եվս յելավ ու ջղարե (սիկառ) մ' յուզեց. ես լե, դ'ու գինաս օր ջղարա չըմ...

---

original page number 124

... քա՛շի. ըսի օր չըկա. քուրթ քաշլեց գօր ընել ու ծ'եռք թալլեց ջերս օր ջղարա իշէ. ես լե ակցի մը սրդին գրգի, էրսի վրա գ'եղին յընգավ, ու հըմալ ճըվոցըմ հանեց օր սար ու ծ'որ ծ'են ավեց: Հեղմ' լե ի'նչ' տեսամ օր հինգ հօկի սիլա-լըխօվ քուռ տըգեն (քարի տակեն) դ'ուրս յելան ու վրես վզեցին: Էլ գիցա օր մեռնելու յա աբրելու սըհաթն է: Աստըծու գօրուտենօվ ժանգոռո խանջալըմ կեր վրես, գթեվս քշթեցի ու միջ'վընին յընգա, մեգ էրգու գ'եղին շըռճեցի, հըմա դօղորան ըսիմ, ես լե քնիմ տեղօվ յարալու էղա. հմա ախըր ի'նչ էնիմ. մեգ մարտ հինգ մարտու ինչ կըռնա էնէ. վօր հասըլ (վերջապես) գիս բ'ռնեցին, ծ'եռներս յետեվս կապեցին, ու սար տարան: Էլ ինչ օր իմ վրեն էգավ, քու վրեն յիկա Ասուլ խերն ու բ'արին: Հըրի լուց չարչըրգեցին ու յըմնուց սօրա յուզեցին օր գիս սպանին: Հմա Սատըծուց էր, դըհա մեռնելուս վախտ չըր Է'գի: Չիս կանգըցին ուրընցնէ իրեք շեք (քայլ) հեռուն ու գիսանջըլներ հանեցին ու ուրանց սստած տեղեն սը-րըթմանի (շեշտակի) իմ ճըռներուն բաշլեցին գըրկել. ու ես ուրանց գօրօվ մսիս միճեն խանջալ հանելօվ ուրանց կիդենք (<կուտային, իմա՛ կուտայի): Էն սօնը մեգ լե գթուր քաշեց ու վրես էկավ օր ըգգ'լուխս կըղրէ. հըմա Աստըծուց էր, դ'իմացեն քընի մ' հօկի քըրթերեն բօռացին. «Տօ՛, դ'ուք վօ՛րն իք յօդ. ի'նչ կէ-նիք»: Քըրթեր չէ «Տօ՛, եղեք նեճիր Է ընգի ծ'եռվըներս». ու մըր դ'ին էգան: յի-րարու հետ խօսած վախտ մեզն գ'ըլուխս լուսնյակին դ'առցուց ու քըրթերեն հարցուց. «Կո՛ւռօ տու ֆլա՞ ի կուրմանջի (Տղա՛յ, դու հա՞յ ես թէ քուրդ)»:

– Էգ ֆլա մէ (ես հայ եմ):

– Տօ ախպեր դ'ու հա՞յ իս:

– Հա՛յ իմ խուրբան:

– Տօ գիդի բ'ռնեք ըտոնք ըգհայ (կամ արագ խօսած ժամանակ՝ սայ) գը չարչըրին:

Հրաման տըվեց յընկերներուն ու ըգքըրթեր մեզիգ մեզիգ կարեցիպ, գթըվընք-ներ առան, ու ծեծելօվ չարչըրկելօվ ուրանց գ'եղ տարան, մուղուռին թասլիմ էրին: յետկեն ընծի պատմեցին օր ուրանց կօվեր կօրեր էն, փընդըռնելու յելած էն, ու ուրանց ռաստ էգած:

---

original page number 125

16.5.1.3 Bulanik

Adjarian's note: See Ազգագրական Հանդես [*Ethnographic Magazine*], volume 6 (2.), page 12.

Զ'ախցական Աղէկ աղլապ (միշտ) խսա կէներ (պատմել), կըսեր յէս ջ'աղացն էնք, Էն մէկ օր իսկի մարթ չը մնաց մօտսի. հարքէս (ամէն ոք) զաղուն թողեց իմ ումուդով (յոսով), գ'նաց ուր տուն: յանգ'ան գահ էր (ուշ ատեն էր). մէնակ նըստով էնք, յէս տեսա դ'օլ ու զուռնի ծ'էն Էկավ, դ'առնամ աչքիմ օր 10-20 կնիկ, հաքուկ-խփուկ պար բ'ռնած Էն ու կը խաղան: Յէս տեսա կնիկ մ'Էկավ մըտ ընծի, ըսեց. «Աղէկ, յօրի'ն իս նստի, յէլի խախցի»: Չարեց կտրավ, յէլա բ'ռնի պար ու խախցա. աչքիմ աչքիմ տօ յա, իգա կնկա վրէն իմ քավօրքուր Ա-ի դալմէն Է (զգեստ). յուշիկ մէ գչախուն հանեցի ջեբէս ու գդալմի մէկ փէշ կտրեցի. հըտ իմ կտրելուն՝ կնկտիք աներեւութ Էղան:

Էն լուսուն գ'ացի քավօրօջ տուն. ըսի ըշտէ իդա գ'իշեր հըմլա հըմլա բ'ան մէ պատահրավ. մարթ չավտըցավ. ըսի «Ձանըմ, յօրի'ն չըք ավտընա. բ'երեք զքավօր քօջ դալմէն սանք (տեսնանք)». դալմէն օր բ'երին՝ օղորդ օր մէկ փէշ կտրուկ էր. իմ մօտու կտոր լէ այնի (ծիշտ) Էդ դալմի կտօրէն էր:

16.5.1.4 Alashkert

Adjarian's note: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ.), page 337.

Քախկի մի մէջ իրեք հատ քօսա կէղնին. Էտոնց սօվօրուտեն լէ Էն էր օր յըմսօր գ'իկէն, ճամպներու վրէն կը կայնէն օր գ'էղածի – մէղածի ըռաստ յիկէր, խապէն. Էտոնք մախսուս յիրարուց հեռու կը կայնէն՝ օր գ'էղածիք գ'իկէն թէ ջօկ ջօկ մարթիկ ին:

Ավուր մէկ գ'էղածի մի կօվ մի կիտա ուր տղին ու կըսա. – Լա'օ, տար իտա կօվ քաղաք՝ ծախա. հըմա իրեք օսկուց պակաս չէղնի տաւ. յընծի օր (ինչու ուր) մեր կօվ համ խօրօտ ա ու համ կաթնօվ:

Էտ տղէն էր, լուսուն շուտ առավ կօվն ու գ'նաց. Էտոնց իդարէն լէ զատի մած (մնացած) էր Էտ կօվ. իսէլ մի գ'նաց, ըռուստ Էկավ յառճի քօսին, օր քախքից դ'ուս կայներ էր:

– Օղուր Էղնի, դ'ո'ր կերտաս. հարծուց քօւէն:

---

original page number 126

– Սաղ Էղնիս. կերտամ քաղաք, ըսեց. իմ պապ ընծի ճամպեր ա օր իտա կօվ տանիմ ծախիմ:

Քօւէն կըսա. – Տօ', ի'մալ կօվ. Էտի հօրտիկ ա. հա'յ, մըսի' (մի' ըսեր) կօվ, խըլղ կը ծիծղան քու վրէն. թէ քզի միտք կա ծախելուն՝ յէռսուն խուռուշ կիտամ:

– Ախպէր, դը' գէն գ'նա. չը գ'իկամ դ'ո'լ իս ծուռ, չէ յէս իմ ծուռ՝ իմ վրէն կը ծիծղաս, ըսեց ու քէլեց:

– Հա՛, հա՛, ըսեց քօւեն. չուրի դ՛ու չը տանիս քաղաք, չավտընաս թէ էտի հօրտիկ ա:

16.5.1.5 Aparan

Adjarian's note: See Գարեգին Սարկաւազի Սասմայ ծոեր, էջ 14-15.

Ժամանակով մէկ թաքավոր կեղնի, անուն ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ: ՍԵՆԵՔԵՐԻՄԻՆ Երկու տղա կեղնի, մէկի անուն Սանասար, մէկին Ասլիմէլիք: ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ինք կռապաշտ էր, տղէկներ ասվածապաշտ:

Խօշուն Էրեց ու գ՛նաց Էրուսաղէմա վրէն կռիվ:

Յօթ տարի քախքի բ՛օլոր խօշուն չափընեց նստավ:

Թանգուտեն ընկավ քախքի մէջ. Թաքավորն ուր վագիր: դավրէշ խըլըղի Էղան ու ընգան քաղքի մէջ. Երկու պառվուռ ռաստ Էկան, տեսան օր իրարու հետ կռիվ կէնին. հարցուցին թէ – յօրի՞ կը կռվիք:

Մէկ պառավ վերցուց թէ՛ Դավրէշ բաբա, թանգուտեն ընգեր ա Երկիր, հացներսի խըլըսեր ա. ընծի տղէ մ՛ ունենք (ունէի), բ՛երեցի մօրթինք կերանք. մկա Էնի ուր տղէն չբ՛երա մօրթինք ուտինք:

Վերցուց թաքավոր ուր վագիրին ըսեց. – Մեր թաքավօրուտեն իսկի մէկ թաքավօրուտենի չէ:

– Ըբա. ըսեց, ի՞նչ Էնինք, վա՛գիր:

– Յետ դ՛առնանք. նստինք մեր թախտի վրէն:

Ու սկսեցին խեր ու խերյաթ Էնել ու պատարաք Էնել. պատարաքն օր Էրեցին պրծան, հրէշտակներ սրօվ, թրօվ իջ՛ան ՍԵՆԵՔԵՐԻՄԻ ասքարի մէջ, ու ջ՛արթեցին, ու սպանեցի ու կօտօրեցին:

---

original page number 127

16.5.1.6 Manazkert

Adjarian's note: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 7 (2.), page 139.

Հառավել, հառավել, յէշ,

Հառավել, Մուսլօ գոշէշ.

Ձեռսի թալեմ Աստծու փէշ

Մզի ցորեն տա փէշքէշ,

Ծախենք տանք մեր ռեսի բէշ,

Չեղնի ծախին բօզ գոմէշ:

Հէլէլ – մէլէլ շէկ կռտան,

Հօտղներ, քէք գէդ գութան.

Օրթա հասնինք բրէտան,

Հա՛ մռնիմ քզի, Շէկօ, Կռտան:
 Տղա՛ Մա՛նուկ քշա դէդ եզ,
 Գուքան բանի քանդի սեզ.
 Յորեն եղնի դէզ դէզ,
 Հա մռնիմ Մանուկին ես:
 Քշա՛ Լաւանդն ու Խնձորօն,
 Հանդա փոխդ բերեց Կարօն,
 Մկա լծինք Շապազն ու Խէրօն:
 Օր դմանհնա մզի ռես Միրօն:
 Տղէք, ձէն հանէք գուքսէն,
 Տաս տուն ա մեր բնատէն.
 Գուքնի ակեր ճըռվըռան,
 Ճըռվըռա, ձէնիդ խուրբան.
 Հան, Խաղօն, Չմօն Էկան,
 Բերին մաճնախառ թան,
 Իդ հաղսի կարծկինք գուքան.
 Հա բավէ մըն, հաժավէ:
 Մատաղ ձգի գմըշտան,
 Կըսեմ հօտղներ Էրթան
 Պաղպաղ ջրով տղէկ հօվցան,
 Լվան, ղըվըռցուն, արծան:
 Տավար Էկավ, քնուց յէլան,
 Գուքան լծին, խառզան առան:

---

 original page number 128

16.5.1.7 Himis

Adjarian's note: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 93.

Կեղնի չեղնի իրիկմ ու կնիկ մի, ըգրանց լէ կեղնի տղէ մի. Էդ տղէն լէ իսկի բան չգինա. նա կարդալ, նա սանաթ:

Էդ տղէն կը ծռի թաքավորի աղջկա վրէն, կըսէ ուր մամուն.

– Նա՛նէ, գնա ընծի թաքավորի աղջիկ յուզէ:

– So տղա, լա՛օ, քու պապ աղքատ, ավուր հացի կարօտ, մենք յի՞մալ Էրթանք թաքավորի աղջիկ յուզինք. չէ՛, զմզի կը մօրթէն, դու լէ սանաթ մի չգինաս օր ըսիմ, հան տղէս սանաթ մի գինա:

– Չէ՛ նա՛նէ, իլաի օր պտի Էրթաս յուզիս:

յըրկուն օր տղի պապ տուն Էկավ, տղի մամ ըսեց. – Հմլա բան կա. քու տղէն կըսէ գացեք թաքավորի աղջիկ յուզէք:

Պապ կըսէ. – Տղա լա՛օ, խեղճտի թռուցե՞ր իս:

– Չէ, կեանքէ, կըսէ, պտի էրթաս յուզիս:

Չեղնիր տղի վրէն, կէրթա տղի պապ թաքավորի մօտ, թաքավոր կըսէ. –
Ընչի՞ համար իս էկի:

– Թաքավոր ապրած, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:

– Իմ աղջիկ ի՞մալ տամ քու տղին. քու տղէն սանաթ գինա՞:

– Չէ՛, վոլա (արաբ. Վալլահ), չգինա:

– Գնա, զքու տղէն բի տսնամ:

16.5.1.8 *Sason*

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1900, page 121-122.

Խորոտիկ, օսկի գետիկ,

Դու զաղջիկ իտասս ինծիկ:

Բարձր Մարաթկի սարեր,

Ամուր կուլէն իւր քարեր,

Խըսմէթ էներ իւր եարեր:

Հընչի ե՞րբ ըսինք գետ բան,

Ինչնենք պաղչան ու սայրան,

Քաղինք գետ մանտրիկ ռեհան,

Տարինք դրինք խորըսթան,

Եղաւ սեւ օծի կըման,

---

original page number 129

Խաբերց գնդամ եւ գեւան,

Հանեց դրախտէն անարժան:

Ելաւ, ուրը Հըլպու սաբուն,

Կուլէր զաշուն ու զգարուն:

Բարձր Մարաթկի խաչեր,

Շուրջ ու բոլոր կանաչ էր.

Աշխարհք երկիր կ'աղաչէր,

Խըսմէթ ըներ սեւ աչեր:

Շունշանորդի քօլոսով,

Քու բան ի՞նչ էր մեր դնով.

Կ'ելեմ ըսեմ մեծօրաց,

Ինչնին զարկուն խանջարով:

Չարկին խորոնակ ու զարկին,

Սարեց ելաւ սեւ արուն:

Եարն էր գնաց ջուր մերուն,

Լցես մէջ իւր կժերուն,

Թալեց ուրը իւր թելերուն,
 Թափաւ ուրը իւր փոթերուն,
 Լցուաւ մէջ իւր սօլերուն,
 Շարի շամամ ծծերուն:
 Երցու աղջիկ մեր դռկից.
 Բուռ մը չամիչ կրկմից,
 Պագ մը խաբեց չտուեց:
 Ես գացի Մշու դիմաց,
 Տեսայ դռներ կիսաբաց.
 Մտայ կ'առնէք թաժէ հաց.
 Անտէր շունէն մնացած
 Բերան բացեց զիս խածներ.
 Ընծի ի՞նչ խածիլ պիտէր:
 Ընծի գիրկ ծոցքը պիտէր:
 Դիման Մշու գացեր իմ,
 Լաշփէտ Մշէն բերեր իմ,
 Չարկամ վրամ թալեր իմ,
 Եարի դռնէն ընցեր իմ,
 Փէշտիմալ գօտէն փրցեր իմ,
 Սեւ աչուլներ սրբեր իմ:

---

 original page number 130

16.5.1.9 Khouyt

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, page 739.

Ամպն էր երկինք հովն անուշ,
 Սիրականիս քունն անուշ.
 Տարին տասներկու ամիս՝
 Թօռմաւ խնծորն ի գօտիս.
 Խնծորի կէս խածուկ էր,
 Չորս քեօշէն արծթուկ էր.
 Տանիմ իտամ ոսկերիչ,
 Շինէ մատնիք ապրճան,
 Տամ եարոջ՝
 Իր քրոջ:
 Ամպն էր երկինք հովն անուշ՝
 Եար խորոտիկ, պաքն անուշ:
 Տօ՛, տղա՛յ, տղա՛յ, քօլոսով՝
 Մինչ ե՞րբ ընցնիս մեր դրնով.

Չարկինք քեզ խանջար խորուն,
Ելնի քու կարմիր արուն.
Ամպն էր երկինք եւ այլն.
Աղջիկ քու անուն ի՞նչ ա.
Աղջիկ քու անուն Շուշան.
Ելիր երթանք Սուրբ Նշան՝
Օսկի մատնի քեզ նշան.
Հարիր ուզես՝ հազար կիտամ.
Ամպն էր երկինք եւ այլն:
Կես գիշերուն դուրս ելայ.
Մատղաշ ամպիկ մ'եր ելեր,
Դանդաղ ձնիկ մ'եր թալեր,
Բոկիկ հետիկ մ'է գացե.
Առա գիտիկն ու գացի,
Գացի կայնա գըլխընուն:
Վարդեր փըռուկ էր երըսուն,
Երկու ծծի մէջ նշան կեր,
Չոգայ թէ զնչան պաքեք,

---

original page number 131

Գլորա զընտան ինկայ,
Կանչի Սուրբ ու Սրբօրեք,
Մէկիկ չեկաւ երեւան,
Սուրբ Սարգիսն էր խորուսան:

16.5.2 *Paghesh subdialect*

16.5.2.1 *Paghesh*

Adjarian's note: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 93.

– Այ տղա, ես քե, դու ծի:

Աղջիկն ու տղեն սիրեցին իրոր: Աղջկա աչք ճամբախն է օր ուր ախբեր իգա, չտեսնա խաժիկ. իշկեց օր ախբեր գատենց Էկավ, ախջիկ յիմցուց խաժկա: Դողուն առաւ աղվըզու ջան, Էլավ, գնաց, Էլման մտավ ջաղչի քարի տակ: Աղջիկէ ախբերն Էկավ, գատ Էփեցին, կերան, քնան չուր ի լուս: Ախբեր կու կելլի, Էլի գնաց նեջիր. աղվեզ Էլման Էկաւ աղջիկէ մօտ. ուտեն, խմեն, քեյֆ էրեցին ուրանց: Մէ ամիս, Էրկու իրեք ընցավ մեջտեղ, աղբեր իշկեց օր քորջ փոր օր զօր՝ օր զօր կուռի, օր պը զօր միգար կու բանձրնա:

– Զո՛ւրօ, ասաց տղեն. ես տեղ մարդ չկա. եղյ՞մալ բան ա. կիշկիմ քո մեզար օր պը զօր կու բանծրնա. թե մարդ ունիս, գաղտուտ կու պեհիս, բե՛ր ես տեղ, աշկարա պսակիմ քու վերեն. հալալ իրիկ կնիկ եղեք, իսան օր կա՝ մեղաց վորդի ա:

– Հավա՛ր, աղբեր, դու եղա խօսք յի՞նչ խօսք ա ձի ասեցիր. ես իմ խօր անվան մօտեն չե՞մ ամչնար օր դու ձի եղ խօսք կասիս. ես եղ բան երո՞ղն իմ:

– Հըպա, քո՛ւրօ, եղ քո միզար յօրի՞ն կը բանծրնա:

– Տախտ կավիլի, նռան խատ մի գտա, թալեցի բերանսի. ես տեղացեն փորս ուռաւ:

16.5.2.2 Arjesh

Adjarian's note: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ.), page 323.

Ժամանակաց մեկին Հարճեշու մեջ Չիլանաձոր մե մարդ մ'կեղի:

Ետ մարդ յելավ առավ ուր բեռ, գնաց սարի միջու ջաղաջ աղալու. հալա ջաղջի մօտ չը խասեր էր, ջաղջըպան դուս յելավ, չուան եզնից պրծուց, բեռն խուրճու պես թալեց ուր շալակ, տարավ ներս:

---

original page number 132

Եղ մարդ օր եղ բան տեսավ, շատ վախեցավ, ասեց.

– Վալա, Եսիկ ինձ էլ կսպանա, բեռն էլ կուտա, եզն էլ խետ. ապա ի՞նչ Էնիմ, Աստված, օր Էնպես ա, ես պտի փախիմ:

Ջաղջպան բեռան բերանը քակեց, ցօրեն լցեց օղունի մեջ, իրիշկեց տեսավ օր բեռն տեր չեկավ, յելավ դուս, տեսավ օր Էն մարդ կը փախի, բռնաց.

– Տօ՛ աղբեր, մի՛ փախի, արի՛ արի՛:

Էն մարդն էլ ասաց. – Տօ վալլա, ես քո դուվաթ տեսա, քեզնե վախեցա, դու քու Աստված. բեռն էլ քեզի, եզն էլ քեզի, ինձի բան մ' ասեր, ես թօղեմ Էրթամ:

16.5.2.3 Village of Arinjkus in Artske

Adjarian's note: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 201.

Դավրիշ ձուկ մ' կը բերա՛ կուտա պառվուն պախ:

Պառավին էլ իրեք խատ աղջիկ կեզի:

– Պա՛ռավ, կասա, առ զիմ ձուկ, ամանաթ պախա:

Պառավ կասա. – Խա, կը պախիմ, ամանաթ օր կա՛ դրյամաթ ա:

– Պա՛ռավ, ասաց. յան Էրկու, յան իրեք օրեն կուգյամ:

– Շուտ արի, օր անգյան գյաս, կը նեխի:

Դախրիշ տուեց ձուկ մըտ պառավ պախ, գնաց:

Պառավ ասաց. – Վերցեք ծուկ, պախեք, չեղի զայ էնեք:

Էդա աղջիկներն ա, վերցին Էդ ծուկ պախեցին:

Աղջիկներ իշկեցին օր մ' Էրկու օր դավրիշ չէկավ:

Քշեց չանք ամիս մ' Էդ դավրիշ չէկավ:

Պառվու շոջ աղջիկն ա, վերցրուց ուր քուրվըտոց.

– Ա'ղջի, յէլի ծուկ բեր, ուտենք, պաս-ցամաք մեռանք:

– Ա'ղջի, Եսի ամանաթ ա, ամանաթ օր կա՝ ղըյամաթ ա:

– Էլի՛, բե'ր, ուտենք, Էսի մօռցեր ա:

Էլան ծուկ բերին, իրեքով Էլ կերան:

Պառավ խաբար չէ աղջիկներ ծուկ կերած Էն:

– Մա'րե, քու աղջիկ դարվիշի ծուկ կերավ, ասաց պզտի աղջիկ:

– Աղջի, ասաց, դու յօրի՞ն կերար, մենք ի՞նչ ջուղաբ պտի տանք:

---

original page number 133

16.5.2.4 Village of Dapavank in Khlat

Adjarian's note: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ.), page 376.

Թաքյավոր մ' կեղի, խետ մէկ լալէ մ'. գելին կերթան կը պտօտեն. Էդա թաքյավոր լէ ըսկի ավլադ ու թավլադ (որդիք) չունէր: Կերթան մէկ դավրեշի մ' ըռաստ կիւգյան: Դավրեշ կասա.

– Թաքյավոր ապրած. ես գիտեմ դու ինչի շուռ կիւգյաս. տղէ մ' ապօվ շուռ կիւգյաս. արի քը մի խնծոր կուտամ, կես դու կեր, կես սուլթան թ'ուտա. Աստված քը Էրկու տղա կուտա. մէկ տղեն լէ խավլ Էրա օր տաս ձի:

Թաքյավոր խավլ Էրաց, Էլավ գնաց ուր տուն. ինչ որ կես ինք կերավ, կեսն Էտուր Սուլթանին: Ին ամիս, ին դան, ին դագըգա մնաց, թաքյավորի կնիկ պարկյավ, Էբեր ջուվաթ մ' տղա: Տղեք ջօջցան, Էղան տաս տարեկան: Աւուր մէկ դավրեշն Էկավ, տեսավ օր Էրկու տղեն հոլ կը խաին. ասաց.

– Կա ու չկա, Էսոնք իմ խնծորի տղէկներն են:

Կանչեց գէն Էրկու տղին. պստիկն չէկավ. ջոջն Էբեր, ասաց.

– Արի, Էրթանք, քյօ խօր տուն տո'ւր ձի շանց:

Տղեն ընգյավ առջէվ, տարավ, ասաց. – Էսա իմ խօր տուն ա:

Դավրեշ մտավ ինե, տղի խօր տուն սալամըդ կապեցին առէչ, ասաց. – Թաքյավոր ապրած կենա. դու քյօ խօսաց տե'րն ես:

Ասաց. – Խա, ես իմ խօսաց տերն եմ: Բերեց գերկու տղեն կայնեցուց դարվեշի առէչ, ասաց. – Վօ'ր մէկ կը վերուս, վերցու:

16.5.2.5 Villages of New Bayazet

Adjarian's note: I personally wrote down the samples from the New Bayazet villages during my summer travels in 1907.

16.5.2.5.1 Yeranos village

Adjarian's note: Migrated from the village of Khastur in Alashkert.

Արի Էթանք մեր արա ջ'րինք. Խա՛ջօ, գ'նա ջ'ուր բ'ի, արտ ջ'ըրինք, արտն ըռթընա՛: Էթանք չայիր, տեսանք քաղելու չէ՞: Գ'ացինք տեսանք քաղելու չէր: Անծրեվ գ'ա, թըխ երկընցու չայիր, Էն վախտ կը քաղինք: Լա՛օ, դ'ո՞ւ իս գ'ացեր իս կերցուցէ չայիր: Հա, յես իմ գ'ացեր իմ կերցուցէ: Օջխար քում, չայիր...

---

original page number 134

... քում. տո՛ւրի, տանիմ մէկ լէ կերցում: Օր դու չկերցու, օ՞վ կերցու: Հերու շատ անծրեվ Էկավ, արտերն շատ երկընցան, դա՛ն լէ չբ'ընից, հաց լէ չեղավ, շախտէն տարավ

* *

Նիկօլա թաքավոր, Ճավճավաց յերանալ առավ Էլլըկ Էկավ Գյօքջէն, հազար ութը հաւրիր քսանը ութ թվին. մզի բ'երեց Էստեղ. Ալաշկերտու Խաստուրու բ'երեց. իցա գ'եղ լէ տրվից մզի. օխտ տարի թարխնութեն տըվից. ծ'զի ասիմ օխտ տարով յետ կապեց մզի խարջ ու խարաջ: Տալիզա մօվրօվ կար. Էկավ Էլլըք պահից. Էտ խարջ կապեց մզիկ, յավալ կապեց մէ մանէթ, Էրկու Էրեց, իրեք, Էտեվ չորս, Էտեվ հինգ, Էլավ չանքի հիմի տան գ'լօխ տարեկան տըսնըչորս մանէթ վացցուն կապէկ. Էս սահաթես մընք արքունական խարջ կիտանք: Դ'առնանք մէշէք. մէշէքն Էրից պօշլի (ռուս. մաքս), առավ միննէ (կամ նաեւ մզնէ՝ ի մէնջ) առաբին հիցցուն. հիմի դ'արծ'ավ փետին, Էրից մի մանէթ. ծովէրէն լէ պօշլի կառնէ հիմի մզնէ:

16.5.2.5.2 Adamxan

– Զզի օր հօքի կեր՝ մկա դ'ոպ շուտ Էր մեռէ:

– Օր քօ հօքի Էղնի՞ ընչի՞ մզի կը չարչըրես Էդ դդար. մզի ջ'ուր չս ի՛տա, մեր արտեր ջ'րինք:

– Մեռնիմ Ասծու դիմին. օր ախալեր լավ ըլնէր՝ մէկ լէ ուրին կըստեղծեր. մկա դ'ու քու ախպօր քանդող իս:

– Դ'ու փիս մարթ իս. քօ հօրօխբ'ըրտիք զըկեր իս, կօղորդեր իս. կայներ իս կօրշնըվիս՝ գ'եղօվ Էլ խաբուլ չինք:

– Օր դ'ու լավ Էղներ քու ավպօրտոց հետ՝ քու բ'երան կերյարա չէր ընգէ:

- Իմ չընգեր ա, քոս կ'ընգնի:
- Իսա գեղ, ինա գեղ, հմեն լե ընծմե հա՛գ կենին. քի պես դ'եվ մարթ հա՛գ չենա:

16.5.2.5.3 Dzoragegh

Յերկրեն օր Էկանք առաչ քառսունուչորս տուն Էնք. հիմի դաֆթրին հարուր քսանը ուր տուն ինք. Էտ հողով չինք գյառնա կառավորվինք. Էղեր ինք մկա Էրկու հարուր իծծուն...

---

original page number 135

... տուն. ապրուստ մի չեղնի. խարջ շատըցե, խարաջ լե շատըցե. թաքավոր լե ծով խլեր ա ծ'երնե մգի. մգի փայ չկա. հարուր սել խոտ լե կը կերցու ծ'ուկ առնող մուշտարի. բիրադի (բուր) Յերեվանու, Զյավառա կիգ'ան, յօթն ավուր ճամբախ կիգ'ան, խոտ կը կերցուն, Էն հողի խարջ լե մենք կիտանք. մացեր ինք հեսիր: ՄԷկ մԷկ մարթ լե թուրքեր կը գ'օղնան տանին սպանին: Մկլօրսի սպանին մե մարթ, Էլ մի' հարցու: Թաքավոր գմմեն լե քրթերուն, հայերուն փարա տըվեր Է, մգի չի' իտա: Հերու անուն մեր գեղ հաց չե Էկե. տեղ սար Է. մրսեր, ցուրտ տարեր Է. ժանգ լե զարկեր Է. սկի պտուղ չինք ստացե'ր ի:

16.5.2.5.4 Tsakkar

Մգի ճավճավ յերանալը բերեց Էս գեղը. օխտը տարի խարջը չառաւ. յետօ դ'ար-ծ'ավ առաւ տարին մե մանեթ Էրկու մանեթ, իրեք, չորս, խինքգ մանեթ. մկա լե կառնի 14 մանեթ տնական: Ծօվերեն մգի գրկիր ի. ջ'ախջ'ըներեն լե կառնի փող, Էրկու անգ'ամ, համ գըլղին, համ դախօդ: Էլման մեշեներեն մգի գրկիր ի. մԷկ փետ մգի վրա Էրիր ի խինգ մանեթ. խաց լե չԷկավ. քամին քաշեց. հիմի չինք կառնա մըր աղէկներ պահինք. անծրեվ չի գ'ա. չօրուքեն տվիր ի մր վրեն: Արագա ափներու թուրքեր Էկած ին մր չայիրներ, մըր արտեր կերցուցած ին. մգի նեղուքեն կիտան. կիգ'ան մգի վրա, մըր չայիր կը կերցուն, մգի գիւլլօվ կը զանին:

16.5.2.5.5 Gölköy

Ահմետ աղի գ'եղ մեր քյաֆշնի կից, Աթաշ' Էլման քուրթի գ'եղ ա. մեր սար կը կերցուն, մեր մալ կը գ'օղնան տանին: Հո'ւ կը վախենանք. թվանք չունինք օր Էրթանք կռիվ Էնին, զընդոնց սպանինք, հո'ւ հո'ւ: Թուրքն օխտ ավուր ճամբախ կիգ'ա մեր մալի արօտ կը կերցու. մեր պապական մուլք' օր Ալաշկերտու Էկեր ինք, մեր ծ'երնեն ղլած ա. մկա մեր մալ կը փիտնա. մեր մալի խաթեր գ'ացեր ինք, առեր ինք. յօրեն հինգ կռիվ կ'ենինք. չընք իշխընա մօտենանք: Թվանք օր Էղնի' մենք ընդոնց սկի չընք հաշվի մարթ. հմա օր չկա... կը վախենանք կը փախնինք: Տարեկան մգնե տասը մալ ղլին տանին. քսան հատ լե օչխար...

... կը տանին: Հաց օր չունինք. ճժեր լէ անօթնէ է օր մէկ կը մեռնին. լայլաց ինք: Մեր ծով լէ մեր ծ'եռնէն առած ա. մզի լէ փարա չկա օր գ'անգատ էնինք: Գ'անգատ լէ էրեր ինք, չըն հա'սու (ոչ հասուցանեն): յերեվընցին կիզ'ա մեր արտեր կը կերցու. օր էրթանք ընդոնց տավրին լէ մօտէնանք՝ մզի կը զարկին կսպանին. ծովը մերն ա կըսին. էրկու վերստ տեղ ծօվու բ'երնէն չուր էլնի վեր՝ մզի կը հասնի:

16.5.2.5.6 Upper Adyaman

Յէս իդա տեղաց ախջ'իկն իմ. իդա տեղաց լէ հարսն իմ. իդա տեղ լէ կարքըվեր իմ. իմ անուն լէ Սանամ. օր էղեր իմ Չաչանա տարվա ճիժն իմ. ս'կտ լէ ծերացեր իմ. էլ մկա չմ կառնա բ'անի գ'օրծի էղնի. մարթ պտի օր ընծի պահա. էլ ի'մալ ապրիմ օր ինծ ապրուստ չէղնի՝ չուր օրիկն ի մահուն: Մեր լէզուն էղմալ ա: Իմ մարթ վըր ընծի տըմնըինգ տարի կէղնի օր մեծ ա: Դէ, յես ի'նչ գ'ինամ օր գ'ալու ժամանակն չուրի Չաչանա կռիվ՝ ինչ խդար կը քաշա. չմ գ'ինա: Իմալ օր ռուսն էկե Ալաշկերտ, հօնգուց օր բ'արծ'ած էկած իդա տեղ, յես ի'նչ գ'ինամ ի'նչ խդար ժամանակ կը քաշա օր Չաչանա կռիվ էղնի. մըտ (մօտ) ընծի յատնի չէ: Խօ իմ գ'լօխ լէ չմ կա'պի էդա սուն. բէլքի լուսուն լէ մեռա: թըխ իմ անուն լէ մնա ախշըրքի էրես, թէ լավ թէ վատ իմ անուն լէ թըխ մնա մըչ ախշըրքին:

* *

- Դ'ո'ր կերթաս:
- Կերթամ յարտ:
- Էն մարթ Էն տղին կը խանչա. յօրի' կը խանչա. ի'նչ կըսա՝ ընծի թըխ ասա. Էստեղէն յես կը լսիմ:

16.5.2.5.7 Lower Karanlug

Adjarian's note: Migrated from the village of Mangasar of Nahen.

- Օ'նօ, յո'ւստ գ'ուզ'աս, դ'ո'ր կերթաս:
- Տնէն կիզ'ամ:
- Օ'նօ, դ'ու կյաննա'ս մեր խին խօսքերով ասես. թօխ Էս պարօն գ'րի:

- Գօ յես խալիվօրսեր իմ. էլ չեմ կյաննա բ'ան ասեմ:
- Ընչի' չես կյաննա. հալա դ'ու շատ կապրիս:
- Խօսքըս չընցնի. խարսի կուշտ խօսքըս չընցի. աղի կուշտ չընցի. ժամա-նակս անց կեցեր ա. գօ խօսքս օր տուն չըՋցավ՝ գ'եղի մէջ էլ սկի չընցի: Մէ վախտ օր կելինք տանիս կը բօռինք «տղա՛, արի դ'աս», մէկի տեղ սաաղ գ'եղ

ժողնըվին կը գ'ին: Մկա իմ տղին էլ կանչեմ, կ'ասեմ մէ թաս ջ'ուր տու, էլ չի ուզա գ'ալ մըտ ընծի:

16.5.2.5.8 Avdalaghalu

Adjarian's note: Migrated from the village of Küpkiran that is near Mangasar.

Մենք Զօփղռանա եկեր ենք էստեղ. նեղութենի խամար ենք էկը. զօ էստեղ շենլըք ենք շիքե: Մընք էկանք՝ Ավդալ աղան էր էս գ'եղացի. քուրթ էր ինք. էնի քօչեց գ'նաց. մենք իկանք նստանք էստեղ, առու խանեցինք: Իմալ օր Մանկա-սարցու լեզուն ա, էղմալ էլ զօ մեր լեզուն ա: Մենք ու Մանկասարցիք ինուրդ'ըրկից ենք: Գօ ինոնք էմալ օր էնդեղ ին նստած, մենք էլ էնդոնց կշտի խետ էստեղն ենք նստած:

16.5.2.5.9 Alikrykh

Մեր գ'եղացիք գ'նացինք նաչալնիկի մօտ. ասաց. դիվան կուզեմ: Էլավ էկավ թալեց ճպօտի տակ, էտոր լավ ջ'արդ'եց. խօնջան կըտրավ. օր կտրավ՝ խեյլը գ'նաց. քթն խեղդի պես արուն պրծավ, լեզես. տեսանք օր խեյլը գ'ացեր ա, խօղաթըթախ ուր առանք գ'ացինք յախբ'ուր. էդ յախբ'րի դ'եմ ջ'ուր թալինք վրեն. ջ'ուր գ'նաց գ'նաց, աչքեր բ'ացեց, սեվ սիվտակը դ'եղնավ: Նոր վերցինք դ'րեցինք ձ'իյանքներու վրեն, առանք էկանք զօ մեր տուն: Տեր Մարգ'արն օրենքեց, մնաց յօթն օր՝ ութն օր, գ'երընդ'ին դ'ըրեց վըր թեվին, գ'նաց բիար (քաղե-լու). խզլարմամասի քաղեց, էրկու օր քաշեց, մըչ բիարին մեռավ: Մկա քեզնե ու ձ'եզնե կը խարցում. սուչ վի'ր կ'եղի:

* *

- Է՛, դ'աս արի, դ'ո'ր կ'եթաս. կայնե յես էլ գ'ամ:
- Վռագցեր իմ. յես զօ բ'ան ունիմ, կը վազիմ կ'եթամ. էն տղեյներ գ'նացին. անգաջ չեն էնե. էտոնց պիտի խասնիմ, գ'ինա'ս:

---

original page number 138

16.5.2.5.10 Zolakhach

Adjarian's note: Migrated largely from the village of Ziro and from Hamur.

- Մեյրոն, խին բ'աներուց գրուցա, վարժապետ թօղ գ'րա:
- So չմ գ'ինա ինչ պատմեմ. մեր պապեր էկած ին էստեղ. թուրք էր նստուկ. թուրքերուն խանեցին տարան Մազրի մահալ, մենք մացինք էստեղ:
- յո'ւստ գ'աս:
- Տնեն:

– Էդ օծլուշադի խետ ի՞նչ կը զրուցիր:

– Սկի. կասի քի մէ փարչ Քոլադռանա բ'երած Մարգ'արի տուն. մկա կուզեմ չի իտան. կասեմ յօրի՞ չս իտա. կասեն ծ'եզի պետք ա, մեզի էլ պետք ա: Դէ, էստոք գ'րա. էսքան բօ՛լ ա: Կուզես ուրիշ բ'ան էլ ասեմ: Մեր կանամի խամող (անջուր) ա. ջ'ուր կուզեմ, չն ի տա. Խաջօի մօտէն գ'նացի ուզեցի՝ չտվեց, քֆրեց, ասաց չմ ի տա. յօրի՞ Էս Էկե վըր իմ ջ'րին:

16.5.2.5.11 Lower Gyuzeldara

Adjarian's note: Migrated from Nahen, Gulasor, Ulikend, Kumlubucak, and Leter.

– Տղա՛, դ'ո՞ր կերթաս. դ'նա դանչա խսամի Ավօյին գ'ա՛մ:

– Բ'արիրիկուն, խեր ա. ընչի՞ Էս դանչէ, խսամի:

– Էրթանք մեր տղին ախջ'իկ ուզենք:

– Ասված աջ'օղա:

Էլան գ'նացին հարեվանի տուն:

– Բ'արի յիրիկուն. բ'արօվ Էկաք. Նստեք. խեր ա Էս վախտ ծ'եր գ'ալ:

– Խեր ա, փառք Աստուծու. դ'ու ընծնից խարցու. Էկեր Էնք բ'արեկամութեն կը խնդ'րենք. ախջ'իկդ տու մեր տղին: Քեզնէ լավ մարդ՝ չենք կառնա դ'ըտնի:

– Դէ վօր Էդմալ ա, ծ'եռդ բ'է պաչեմ:

– Տղա՛, բուտուկէք դ'րեք, քէֆ անենք:

16.5.2.5.12 Upper Gyuzeldara

Adjarian's note: Migrated from the village of Iritsu, from the village of Vanki, from Korun, from Musun, and from Ardzap.

ժօղվեր ինք, ըսեցինք. արեք Էրթանք զօզան. կէս մ'ըսին չենք իգ'ա, կէս մ'ըսին կիգ'անք. յես լէ ինադ Էրեցի, ըսի կերթամ: ...

---

original page number 139

Սկա կըսեմ թէ չերթամ. մեր կընկըտիք լէ խայիլ չեն. կըսին մենք չկրնանք Էրթանք, չընք Է'րթա սար բեր. չընք կառնա, հեռուն ա ճամբախ. օխչար կթինք ու բ'երինք հա Էդա տե՞ղ: Սկա կըսեն. բ'արծ'ենք մեր տներ՝ Էրթանք մեր զօզանատեղ. Էն վախտ մզիկ ըռահաթ կեղնի. մէ ամիս Էրկու կը մնանք Էնդէխ, Էրկու ամսով յետօ կիջ'նենք կիգ'անք մեր գ'եղ:

16.5.2.5.13 Zaghalu

Adjarian's note: Migrated from the village of Yoncalı in Mush.

Յես ըսեցի. տերտեր, արի Էրթանք սար, քօիկըմ ծածկա, մանինք մէչ: Վո՞ր տեղ Էրթանք. խերու գ'ացինք Ներքի-Խարակուղի սար. Էս տարի՞ դ'ո՞ր Էրթանք: Տերտերն ասաց. արի, ըս տարի լէ Էրթանք Վերի-Գօզաղարա. մեզի

կըսեն Էստեղ խօսվ ա. Էս տեղաց մարթ լավ ա, աղէկ ա. մեր յերկրի մարթ ա. Էնդոք լէ մեր յերկրէն էլ Էկէ. ինչքան չէրի մեր պատիվ կը պախսեն. մեզի լավ աչքօվ կիշկեն: Խոտ լէ ասոսով ա. կըսեն յեղ լէ շատ կեղնի: Մկա տերտեր ընծի բ'երեր ա Էստեղ, ինք լէ թօրկէ գ'ացէ:

16.5.3 Note on migration

Note: Of the remaining villages of New Bayazet, the Mush dialect is also found in Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu and Gedakbulag. Kyolaghran migrated from Nahen, Yoncalı and Krakom; Aluchalu migrated from the Bayazit village of Çakırbey, from Van and Maku; while the people of Gedakbulag came from Leter, Mush and Khlát.

The three have the sound /χ/ <խ> instead of /h/ <հ>, and the conjunction /le/ <լէ> instead of /al/ <ալ> 'also'. They use the present forms listed in Table 14.

Table 14: Monosyllabic verbs in villages of the Mush dialect

	Mush villages		cf. SWA	
'I come'	k-ig ^h -a-m	կիգ'ամ	gu-k ^h -a-m	կու գամ
'you.SG come'	k-ig ^h -a-s	կիգ'աս	gu-d-a-s	կու գաս
'he comes'	k-ig ^h -a-n	կիգ'ան	gu-l-a-n	կու գան
'I give'	k-it-a-m	կիտամ	gu-d-a-m	կու տամ
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

The copular verb in the present 3SG is /a/ <ա> 'is'.

The first conjugation class ends in /il/ <իլ> (Table 15).

Table 15: Verbs with /-il/ in villages of the Mush dialect

	Mush villages		cf. SWA	
'they drink'	kə χm-i-n	կը խմին	gə χəm-e-n	կը խմեն
	IND √-TH-3PL		IND √-TH-3PL	

The ablative case uses the formative /-en/ <էւ>, but the formative /-its^h/ <ից> is also used.

The village of Tüskülü migrated from the Arjesh villages of Gandzak, Zirekli, and the Mush villages of Hadgon, Erentepe, Mollakent; it sufficiently differs from the others because, like Julfa, it uses the copular verb with the vowel /a/ <ա>.

(13) Mush villages

- a. b^her-ier   a
     bring-PERF.CVB AUX
     ‘He has brought.’
     բ՛երեր ա
- b. g^hats^h-ats^h a-n
     go-RPTCP AUX-3PL
     ‘They have gone.’
     գ՛ացած աւ
- c. art^h-a-nk^h
     go-TH-1PL
     ‘We go (subjunctive).’
     արթանք

Besides these, it has the sound /h/ <h> instead of /χ/ <խ>; while its ablative is /-en/ <էւ> and /-its^h/ <ից>. For the remaining points, they are the same as the last branch of Mush.

Chapter 17

Van

17.1 Background

---

original page number 140

The dialect of Van is spoken on the entire eastern shore of the Van sea. Its center is the great city of Van and its multiple surrounding Armenian villages. It spreads in the north until Diyadin, the western side of Bayazit, in the south to Moks, Vozim, Shatakh and Aghbak or Başkale, in the east until the border of Persia, and in the west it scratches the borders of the Mush dialect. As of now, the dialect of Van (especially the Moks subdialect) is the southern border-line of the Armenian language, beyond which the Armenians are Kurdish-speaking or Arabic-speaking. During the time of the last Russo-Turkish war, a large number of Armenians from Diyadin migrated to the Caucasus, where they built the village of Basargechar on the south-eastern banks of the Sevan sea. Now, in that same region, it is a great and rich town (աււսն), and has essentially taken the image of a city.

17.2 Phonology

17.2.1 Segment inventory

The sound system of the Van dialect contains 46 sounds, which are divided as follows.

There are 12 vowels (Table 1).

Table 1: Vowels of the Van dialect

/i/ <ɨ>	/y/ <ɥ>	/u/ <ɯ>
/je/ <ɛ>	/œ̞/ <ɛ̞>	/ɯo/ <ɤ>
/e/ <ɛ>	/œ/ <ɛo>	/ə/ <ɐ>
/æ/ <ɤ̞>		/ɑ/ <ɤ>

It has 34 consonants (Table 2).

Table 2: Consonants of the Van dialect

	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
Stops	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/
	<ɸ>	<ɯ>	<ɸʰ>	<ɛ>	<ɤ>	<ɸʰ>	<ɸ>	<ɤ>	<ɸʰ>
Affricates				/dʒ/	/tʃ/	/tʃʰ/			
				<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>			
				/dʒ/	/tʃ/	/tʃʰ/			
				<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ħ/
	<ɸ>	<ɤ>		<ɤ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɤ>	<ɸ>
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/		
	<ɤ>	<ɤ>		<ɸ>	<ɸ>	<ɤ>	<ɸ>		

Among the vowels, the sounds /je, ɯo, œ̞/ <ɛ, n, ɛ̞> are notable. The first two are the same as the sounds /je, ɯo/ <ɛ, n> for the people of Mush or rural Karin; but they are not as heavy and slow as them, but are pronounced faster. The sound <ɛ̞> is pronounced also like the sequence <ɛɐ> (Adjarian: <öə>, IPA: /œ̞/), but faster and it can be considered a diphthong.

17.2.2 Sound changes

For sound changes, the following are the most significant facts.

17.2.2.1 Monophthong vowels

17.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ւ>

Classical Armenian /a/ <ւ> remains /a/ <ւ>. In the Van dialect, especially under stress, this vowel is pronounced closed, almost like the <a> vowel of the English word <all>.¹

In many places it is changed to /æ/ <ւ̈>, but there is no general rule for this. What is clear is only that after the sound /v/ <վ>, it always changes to /æ/ <ւ̈>, and even in the name of the city ‘Van’ (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /æ/ <ւ̈> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘fear’	vaχ	վախ	væχ	վա̈խ	vaχ	վախ
‘to wash’	hvanal	իւանալ	lvæl, vlæl	լվա̈լ, վլա̈լ	ləvanal, ləval	լվանալ, լվալ
‘wheat-meal’	ḏzawar	ծաւար	tsævæɾ	ծա̈վա̈ր	ḏzavar	ծավար
‘to run’	vazel	վազել	væzjel	վա̈զել	vazel	վազել
‘tomorrow’	vał	վաղ	væɣ	վա̈ղ	vax-ə (-DEF)	վաղը
‘curtain’	varagojr	վարագոյր	væɾækʰur	վա̈րա̈ւյր	varakʰujr	վարագոյր
‘vardapet’	vardapet	վարդապետ	væɾtæpiet	վա̈րտա̈պետ	varʰapet	վարդապետ
‘fee’	vardz-(ə?)kʰ (-PL)	վարծք	væɾtsʰkʰ	վա̈րոցք	varʰtsʰkʰ	վարծք
‘Van’	van	Վան	væn	Վա̈ն	van	Վան

In very few cases, the Classical Armenian vowel /a/ <ւ> also changes to /e, ie, je, i, æ, ɤ, o, ə/ <է, յէ, ի, եօ, իւ, օ, ը>. Such words are few; they are the result of exceptional phonetic rules.

17.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <է>

In Van, Classical Armenian /e/ <է> has changed to /jje/ <յէ> in the beginning of monosyllabic words. At the beginning of polysyllabic words, it can turn to /jje/ <յէ> or /e/ <է> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /e/ <է> to /jje, e/ <յէ, է> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘thirty’	eresun	երեսուն	jjersun	յեռսուն	jeresun	երեսուն
‘iron’	erkatʰ	երկաթ	erkatʰ	երկաթ	jerkatʰ	երկաթ

¹[[The prose is unclear, but I think Adjarian means that that this vowel is rounded. (?)]]

For words with a repeated Classical Armenian /e/ <ե>, some now have /i/ <ի> (Table 5).

Table 5: Change from repeated Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘three’	erek ^h	երեք	iriek ^{hj}	իրեք	jerek ^h	երեք
‘to cook’	ep ^h el	եփել	ip ^h iel	իփել	jep ^h el	եփել
‘face’	eres	երես	iries	իրես	jeres	երես
‘evening’	erekoj	երեկոյ	irikun	իրիկուն	jereko	երեկո

In the final syllable, the Classical Armenian sound /e/ <ե> becomes /je/ <ե> (Table 6).

Table 6: Change from final Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <ե> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘friend’	ənker	ընկեր	ing ^j ier	իսգյեր	əŋker	ընկեր

Word-medial /e/ <ե> changes to /e/ <ե> or /je/ <ե> (Table 7).

Table 7: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /e, je/ <ե, ե> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	peran	պերան	beran	բերան
‘ground’	getin	գետին	k ^j ietin	կյետին	getin	գետին

The latter sound change in particular is the opposite from the Mush dialect, where the sounds /je/ <ե> or /uo/ <ո> can exist only in the final syllable according to Mserian (Մսերեան).

17.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <ե>

The Classical Armenian sound /ē/ <ե> always changes to /e/ <ե>. It changes to /i/ <ի> only in the words in Table 8.

Table 8: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /e/ <է> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘gum’	χēz	խեծ	χiʒ	խիծ	χeʒ	խեծ
‘Sunday’	kirakē,	կիրակե,	kiraki	կիրակի	kiraki	կիրակի
	kiṽrakē	կիւրակե				

17.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

The Classical Armenian sound /i/ <ի> is usually preserved, but it has become /e/ <է> in a few words, as well as /je/ <յե> or /y/ <իւ> (Table 9).

Table 9: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, je, y/ <ի, է, ե, իւ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘nine’	inən	ինն	in	ին	inən	ինն
‘fifty’	jisun	յիսուն	isun	իսուն	hisun	հիսուն
‘bed’	ankolin	անկողին	g ⁱ oʁvenk ^{hj}	գյօղվենք	aŋkoxin	անկողին
‘poop’	tsirt	ծիրտ	tsjert	ծեռտ	tsirt, tsert	ծիրտ, ծեռտ
‘balance’	kəfir-k ^h (-PL)	կշիռք	kəfjerk ^{hj}	կըշեռք	kəfirk ^h	կշիռք
‘other’	urif	ուրիշ	yryf	իւրիւշ	urif	ուրիշ

17.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian sound /o/ <ո> changes to /vuo/ <վո> at the beginning of monosyllabic words, to /vuo/ <վո> in the beginning of a large number of polysyllabic words, and in some places to /o/ <ո> (Table 10).²

²[[The reconstructed ancestor for ‘widow’ is my own.]]

Table 10: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vuo, o/ <վո, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘resentment’	օչ	ոխ	վօչ	վոխ	voչ	ոխ
‘who’	օվ	ով	վօվ	վով	ov	ով
‘male’	ordz	ործ	վօrts	վոոց	vorts ^h	ործ
‘gold’	oski	ոսկի	վօski	վոսկի	voski	ոսկի
‘widow’	*orbewajri	*որբեւայրի	վօorpæveri	վոռպեովերի	vorp ^h evajri	որբեւայրի
‘to inundate’	ołotel	օղողել	օռօղiel	օղողել	voռօղel	ողողել
‘to take pity on’	ołormil	ողորմիլ	օռormiel	օղորմել	voռormel	ողորմել

We have individual examples of changes to /u, œ/ <ու, օ> (Table 11).

Table 11: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u, œ/ <ու, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘bone’	oskər	ոսկր	uskʰor	ուսկոռ	voskor	ոսկոր
‘to twist’	olorel	օլորել	œlœrjɛl	եօլեօրել	volorel	օլորել

Word-medially, most of the time, the Classical Armenian sound /o/ <n> becomes /uo/ <ն>, in both the final and pre-final syllables. But there are many examples where it has also changed to /o, œ, u/ <օ, էօ, օ, ու> (Table 12). The sound /œ/ <էօ> occurs only in the final syllable.

Table 12: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ, œɤ, u/ <o, tò, to, nL> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘gray-haired’	alewor	ալեւոր	χalivxor	խալիվոր	alevor	ալւոր
‘leaven (CA); dough (SEA)’	χəmor	խմոր	χəmuor	խըմոր	χəmor	խմոր
‘earth’	hoł	հող	χuox	խող	hox	հող
‘wheat’	ts ^h orean	ցորեան	ts ^h uoren	ցորեն	ts ^h oren	ցորեն
‘flour of parched corn’	p ^h oxind	փոխինդ	p ^h uoxind	փոխինդ	p ^h oxind	փոխինդ
‘prostitute’	boz	բոզ	pœɤz	պեծզ	boz	բոզ
‘work’	gorts	գործ	k ¹ œɤrts	կյեծոծ	gorts	գործ
‘frog’	gort	գորտ	k ¹ œɤrt	կյեծոտ	gort	գորտ
‘to assemble’	zołovel	ժողովել	zoɤvɤel	ժողվել	zoɤovel, zoɤvel	ժողովել, ժողվել
‘to bathe’	loganal	լոգանալ	loχknał	լօխկնալ	loganal	լոգանալ
‘shepherd’	hoviu	հովիւ	χoviv	խօվիվ	hoviv	հովիվ
‘rooster’	ak ^h ałał	աքաղաղ	ahłœr	ահլէտր	ak ^h lor	աքլոր
‘buffalo’	gomēf	գոմէշ	g ¹ œmef	գյեօմէշ	gomef	գոմէշ
‘madder’	torón	տորոն	turun	տուրուն	torón	տորոն

17.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Before a consonant, the Classical Armenian sound /u/ <nL> remained /u/ <nL> at the beginning of words, to /u/ <nL> or /ɣ/ <ɣL> in the middle or end of words. While before a vowel, it is always /v/ <վ> (Table 13).

Table 13: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u, ɣ, v/ <nL, ɣL, վ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘camel’	ułt	ուղտ	uχt	ուղտ	uχt	ուղտ
‘cold’	ts ^h urt	ցուրտ	ts ^h urt	ցուռտ	ts ^h urt	ցուրտ
‘snow-storm’	buk ^h	բուք	pyk ^h	պիլք	buk ^h	բուք
‘spring’	garun	գարուն	k ¹ æryn	կյարին	garun	գարուն
‘you.SG.NOM’	du	դու	tɣ	տիւ	du	դու
‘mulberry’	t ^h ut ^h	թուփ	t ^h ɣt ^h	թիւփ	t ^h ut ^h	թուփ
‘tongue’	lezu	լեզու	lezɣ	լէզիւ	lezu	լեզու
‘flea’	lu	լու	lɣ	լիւ	lu	լու
‘to wash’	lɣanal	լուանալ	ləvæl, vəlæl	լըվալ, վըլալ	ləvanal, ləval	լվանալ, լվալ

17.2.2.2 Diphthong changes

In diphthongs, we note the following sound changes.

17.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑṽ/ <ւ>

The Classical Armenian sound /ɑṽ/ <ւ> changes to /e/ <է> next to a consonant; but when the next syllable has the vowel /i/ <ի>, the diphthong ^{*}/ɑṽ/ <ւ> also becomes /i/ <ի>. Before vowels, /ɑṽ/ <ւ> remains /ɑj/ <ւ>. At the end of words, it becomes /ɑ/ <ւ>; it is deleted when declined (Table 14).

Table 14: Change from Classical Armenian /ɑṽ/ <ւ> to /e, i, ɑj, ɑ/ <է, ի, ա, ւ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘father’	hɑṽr	հայր	χer	խեր	hɑjr	հայր
‘shine’	p ^h ɑṽl	փայլ	p ^h elk ^h	փեղք	p ^h ɑjl	փայլ
‘to walk’	k ^h ɑṽlel	քայլել	k ^h eljel	քելել	k ^h ɑjlel	քայլել
‘wide’	lɑṽn	լայն	len	լեն	lɑjn	լայն
‘vineyard’	ɑṽgi	այգի	ik ⁱ i	իկյի	ɑjgi	այգի
‘man’	ɑṽr	այր	irik	իրիկ	ɑjr, erik	այր, էրիկ
‘to burn’	ɑṽrel	այրել	irits ^h iel	իրիցել	ɑjrel	այրել
‘mirror’	hɑṽjeli	հայելի	χɑjlik	խայլիկ	hɑjeli	հայելի
‘tin’	kəṽləjek	կւայեկ	kəṽləjjek	կըլայեկ	kəṽləjek	կւայեկ
‘trivet’	kaskarɑṽ	կասկարւայ	kaskara	կասկարա	kaskara	կասկարա

17.2.2.2.2 Classical Armenian /iṽ/ <իւ>

The Classical Armenian sound /iṽ/ <իւ> became /iv/ <իվ> before vowels or at the end of words (Table 15a). Before consonants, we find the sounds /x, u/ <իւ, ու>, and in some places /i, je, o/ <ի, է, օ> (Table 15b).

Table 15: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /iv, ʏ, u, i, ʒe, o/ <իվ, իւ, ու, ի, ե, օ> in the Van dialect

		Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
a.	‘sick’	hiwand	հիւանդ	χivand	իւիվանդ	hivand	հիվանդ
	‘shepherd’	hoviʏ	հովիւ	χoviv	իօվիվ	hoviv	հովիվ
b	‘flour’	aliʏr	ալիւր	ælyr	անիւր	aljur	այյուր
	‘fountain’	ałbiʏr	աղբիւր	æχpʏr	անիսպիւր	aχpjur	աղբյուր
	‘self’	iʏr	իւր	ur	ուր	jur	յուր
	‘bodkin’	heriʏn	հերիւն	χirun	իւիրուն	herjun	հերյուն
	‘carpenter’	hiʏsən	հիւսն	χus	իւոս	hjusən	հյոսն
	‘branch’	tʃiʏt	ճիւղ	tʃoɤ	ճօղ	tʃjʏɤ	ճյուղ
	‘village’	giʏt	գիւղ	kʃieɤ	կյեղ	gjuɤ	գյուղ
	‘brick’	ałiʏs	աղիւս	oɤis	օղիս	aɤjus	աղյուս

17.2.2.2.3 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

The Classical Armenian sound /oi/ <ոյ> changed to /ʏo, œɤ, u/ <ո, էօ, ու>, and sometimes to /o, vi, vʏo/ <օ, վի, վո>. There are only individual examples of the latter group (Table 16).³

Table 16: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /ʏo, œɤ, u, o, vi, vʏo/ <ո, էօ, ու, օ, վի, վո> in the Van dialect

		Classical Armenian	> Van		cf. SEA	
‘blue’	kapoiɥ	կապոյտ	kapʏot	կապոտ	kapujt	կապույտ
‘pinky’	tʃəkoɥtʰ	ճկոյթ	tʃkʏotʰ	ճկոթ	tʃəkujtʰ	ճկույթ
‘nest’	boɥn	բոյն	pœɤn	պեծն	bujn	բույն
‘alfalfa’	aru.oiɥ	առուոյտ	arvœɤt	առվեծտ	arvujt	առվույտ
‘color’	goɥn	գոյն	kʃœɤn	կյեծն	gujn	գույն
‘light’	loɥs	լոյս	lœɤs	լեծս	lujs	լույս
‘wick’	patroig	պատրոյգ	patrukʰɥ	պատրոկը	patrujkʰ	պատրույգ
‘curtain’	varagoɥr	վարագոյր	værækʰur	վարակյուր	varakʰujr	վարագույր
‘knot’	hangoiɥtsʰ	հանգոյց	χangʰortsʰ	իսանգյոց	hangujtsʰ	հանգույց
‘who.GEN.SG’	oiɥr	ոյր	vir	վիր	vori	որի
‘strength’	oiɥ	ոյժ	vʏoɥ	վոժ	uɥ	ուժ

³[[For ‘alfalfa’, Adjarian provides an ancestor form <առուոյտ>, but I could not find it elsewhere.]]

17.2.2.3 Consonant changes

Consonant sound changes in the Van dialect are the same as in the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds of Old Armenian have changed to voiceless unaspirated. The voiceless unaspirated sounds stay the same; the voiceless aspirated sounds stay the same. After nasals, voiced sounds and voiceless unaspirated sounds become voiced. After the Classical Armenian sound /r/ <ր>, voiced consonants become voiceless aspirated.

Besides these, the Van dialect changes the sound /h/ <հ> to /χ/ <խ>. The Classical Armenian sound /r/ <ր> becomes /r/ <ռ> next to the Classical Armenian consonants /ts, dz, tsʰ, tʃ, dʒ, tʃʰ, t, tʰ, v/ <ծ, ծ, ց, ճ, չ, տ, թ, վ>. The Classical Armenian sound /kʰ/ <ք> becomes /ç/ <հյ> before other consonants. We saw examples of these changes in the above data.

---

original page number 143

As we know, voiced aspirated consonants do not exist in the Van dialect.

17.3 Morphology

17.3.1 Noun inflection or declension

17.3.1.1 Case markers

The declension system of the Van dialect is similar to that of the /um/ <ում> branch. The ablative is constructed with the formative /-itsʰ/ <ից>. The accusative is the same as the dative if the object is animate; while it is the same as the nominative if the object is inanimate. There is no locative.

17.3.1.2 Plural markers and plural declension

The plural has three different forms. Monosyllabic words take the formative /-jer/ <եր>. Consonant-final polysyllabic words take the formative /-njer/ <ներ>, while vowel-final or /n/-final <ւ> polysyllabic words take the formative /-çtjer/ <հյներ>; based on phonetic laws, this formative originates from the previous form /kʰtjer/ <քներ> (Table 17).⁴

---

⁴[[I am not sure why Adjarian's examples use a form <հյներ> /jhtjer/ with a glide in a different location from what Adjarian states in the text: <հյներ> /çtjer/.]]

Table 17: Plural suffixes /-ġer, -nġer, ġtġer/ <եր, ներ, հյտներ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h	hag	χats ^h	խag	hats ^h	hag
‘bread-PL’			χats ^h -ġer	խagեր	hats ^h -er	hagեր
‘bow’	atēlən	աղեղն	anġeʁ	անեղ	aʁeʁ	աղեղ
‘bow-PL’			anəʁ-nġer	անըղներ	aʁeʁ-ner	աղեղներ
‘wine’	gini	գինի	kʲini	կյինի	gini	գինի
‘wine-PL’			kʲini-jhtġer	կյինիյհտեր	gini-ner	գինիներ
‘pantry’	maran	մառան	maran	մառան	maran	մառան
‘pantry-PL’			maran-jhtġer	մառանյհտեր	maran-ner	մառաններ

The cases of the plural are formed in the following way (Table 18).

Table 18: Declension of plural nouns in the Van dialect

	‘breads’	‘pantries’	‘wines’
NOM	χats ^h -ġer խagեր	anəʁ-nġer անըղներ	kʲini-jhtġer կյինիյհտեր
GEN, DAT, ABL	χats ^h -ġer-at ^h խagեր-աղ	anəʁ-nġer-at ^h անըղներ-աղ	kʲini-jhtġer-at ^h կյինիյհտեր-աղ
INS	χats ^h -ġer-ov խagեր-ով	anəʁ-nġer-ov անըղներ-ով	kʲini-jhtġer-ov կյինիյհտեր-ով

17.3.1.3 Absence of the definite suffix /-ə/ and word-initial/final schwas

The Van dialect is famous for the absence of the definite article /-ə/ <ը>. Many times we see that even the most educated Van speakers cannot get used to using the Armenian article /-ə/ <ը>. For example, the speaker would say (1) or in the native dialect (2).

- (1) a. Van speaker producing an SWA sentence without the definite suffix /-ə/
- i. ajs mart^h u ajn gin gər-v-e-ts^h-a-n irar
 this man and that woman fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL each.other
 hed
 with
 ‘This man and this woman fought with each other.’
 այս մարդ ու այն կին կռուեցան իրար հետ

- ii. mer dun medz e
our house big is
'Our house is big.'
մեր տուն մեծ է
  - iii. vana k^haxak^h k^hexets^hig e
Van city beautiful is
'The city of Van is beautiful.'
Վանայ քաղաք գեղեցիկ է
- b. cf. SWA sentence with the expected definite suffix /-ə/
- i. ajs mart^h-ə u ajn gin-ə gər-v-e-ts^h-a-n
this man-DEF and that woman-DEF fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL
irar hed
each.other with
'This man and this woman fought with each other.'
այս մարդը ու այն կին կռուեցան իրար հետ
  - ii. mer dun-ə medz e
our house-DEF big is
'Our house is big.'
մեր տունը մեծ է
  - iii. vana k^haxak^h-ə k^hexets^hig e
Van city-DEF beautiful is
'The city of Van is beautiful.'
Վանայ քաղաքը գեղեցիկ է
- (2) a. Van sentence without the definite suffix /-ə/
tʃyr xamjex i
water delicious is
'(The) water is delicious.'
ճիւր խամեղ ի
- b. cf. SWA sentence with the definite suffix /-ə/
tʃur-ə hamex e
water delicious is
'The water is delicious.'
ջուրը համեղ է

Because of this, the word /tʃyr/ <ճիւր> can mean either 'water' or 'the water'. This characteristic of Van speakers is explained only by their incapability of pronouncing the word-final /-ə/ <ը>, which was also the case in Classical Armenian

which did not have word-final /ə/ <ը>. Otherwise, Van speakers are aware of the use of the article, because when they need to be exact, they can add the article /-n/ <ւ>.

It appears that the Van dialect also cannot pronounce a word-initial sound /ə/ <ը> (Table 19).⁵

Table 19: Absence of word-initial schwa in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘walnut’	ənkoiʒ	ընկոյզ	gœʒ	գեծզ	əŋkuiʒ	ընկույզ
‘bed’	ankot̪in, ənkot̪in	անկողին, ընկողին	gʰoxvenk ^{hj}	գյօղվենք	əŋkot̪in	անկողին
‘by’	ənd or	ընդ որ	dœʒr	դեծր	ənd vor	ընդ որ
‘baptized’	kənk ^h avor	կնքաւոր	k ^h avor	քավոր	kəŋk ^h avvor	կնքավոր
‘friend’	ənker	ընկեր	ing ^h ier, g ^h ier	ինգյեր, գեր	əŋker	ընկեր

17.3.2 Pronoun inflection or declension

17.3.2.1 Personal pronouns

original page number 144

[[Table 20 lists the personal pronouns.]]

Table 20: Inflection paradigm for personal pronouns in the Van dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	3SG ‘he’	1PL ‘we’	2PL ‘you’	3SG ‘they’
NOM	jies յես	ty տիւ	zink ^{hj} զինք	mienk ^{hj} մենք	tyk ^{hj} տիւք	urank ^{hj} ուրանք
GEN	im իմ	k ^{hj} uo քո	ur ուր	mier մեր	tsier ծեր	urants ^h ուրանց
DAT, ACC	dzi, dzik ծի, ծիկ	k ^{hj} ie քե	ur ուր	mje մե	tsje ծե	urants ^h ուրանց
ABL	dziz-n-its ^h ծիզնից	k ^{hj} iez-n-its ^h քեզնից	ur-m-its ^h ուրմից	miez-n-its ^h մեզնից	tsiez-n-its ^h ծեզնից	urants ^h -its ^h ուրանցից
INS	dziz-n-ov ծիզնով	k ^{hj} iez-n-ov քեզնով	ur-m-ov ուրմով	miez-n-ov մեզնով	tsiez-n-ov ծեզնով	urants ^h -ov ուրանցով

⁵[[For ‘baptized’, Adjarian postulates a reconstructed intermediate form /ənk^havor/ <ընքավոր> between the Classical and Van forms.]]

17.3.2.2 Interrogative pronouns

[[Table 21 lists interrogative pronouns.]]

Table 21: Inflection paradigm for interrogative pronouns in the Van dialect

	‘who’	‘what/that’ (singular)	‘who/what/that’ (plural)
NOM	vɣov վով	vɣor վոր	vurɣonk ^{hj} վուրոնք
GEN	vir վիր	vuru վուրու	vurɣonts ^h վուրոնց
DAT, ACC	vir վիր	vɣor վոր	vurɣonk ^{hj} վուրոնք
ABL	vir-n-its ^h , vir-m-its ^h վիրնից, վիրմից	vur-uts ^h վուրուց	vurɣonts ^h -its ^h վուրոնցից
INS	vir-n-ov, vir-m-ov վիրնօվ, վիրմօվ	vur-n-ov վուրնօվ	vurɣonts ^h -m-ov վուրոնցմօվ

17.3.2.3 Demonstrative pronouns

[[Table 22 lists demonstrative pronouns. Demonstratives can be proximal, medial, or distal.]]

Table 22: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Van dialect

	Singular			Plural		
	proximal ‘this’	medial ‘that’	distal ‘yonder’	proximal ‘these’	medial ‘those’	distal ‘those yonder’
NOM, ACC	es, esa, esik էս, Էսա, Էսիկ	et, eta, etik էտ, Էտա, Էտիկ	en, ena, enik էն, Էնա, Էնիկ	isɣonk ^h իսոնք	itɣonk ^h իտոնք	inɣonk ^h ինոնք
GEN, DAT	isɣor իսոր	itɣor իտոր	inɣor ինոր	isɣonts ^h իսոնց	itɣonts ^h իտոնց	inɣonts ^h ինոնց
ABL	isɣor-m-its ^h իսորմից	itɣor-m-its ^h իտորմից	inɣor-m-its ^h ինորմից	isɣonts ^h -its ^h իսոնցից	itɣonts ^h -its ^h իտոնցից	inɣonts ^h -its ^h ինոնցից
INS	isɣor-m-ov իսորմօվ	itɣor-m-ov իտորմօվ	inɣor-m-ov ինորմօվ	isɣonts ^h -m-ov իսոնցմօվ	itɣonts ^h -m-ov իտոնցմօվ	inɣonts ^h -m-ov ինոնցմօվ

17.3.3 Verbal inflection or conjugation

17.3.3.1 Theme vowel changes

Verbal conjugation does not present major form changes. The only ones are phonetic changes. In the present tenses, the Classical Armenian sound /e/ <ե> remains; it changes to /i/ <ի> only in the 3SG in the first conjugation class. In the past tenses, whenever the Classical Armenian sounds /ē, ai/ <է, այ> become vowels, they are deleted (Table 23).

Table 23: Changes to theme vowels in the Van dialect in the indicative past imperfective

	Van		cf. SWA	
‘I would want’	k-uz-Ø-i-Ø	կուզի	g-uz-ej-i-Ø	կ’ուզէի
‘I would sneeze’	kəχaz-Ø-i-Ø	կը խազի	gəhaz-aj-i-Ø	կը հազայի
	IND-want-TH-PST-1SG		IND-want-TH-PST-1SG	

[[To clarify, Adjarian is discussing how the theme vowel manifests in different morphological contexts. Before the past tense suffix /-i-/, SWA and SEA keep the theme vowels /e, a/ and they add a glide. In contrast in Van, the theme vowel is deleted before this past suffix /-i-/.]]

original page number 145

17.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class

As an example, we show the conjugation of the Classical Armenian verb /uz-e-m/ <ուզեմ> ‘I want’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

17.3.3.2.1 Subjunctive present and past

[[In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel. For a verb like /uz-e-l/ ‘to want’, the theme vowel is an invariant /e/. In Van, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. However in Van, the theme vowel can alternate between /i/ in the 3SG and between /e, ɛ/ in the other paradigm cells.]]

Table 24: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ɛe-m	նլգեմ	uz-e-m ‘(if) I want’	նլգեմ
2SG	uz-ɛe-s	նլգես	uz-e-s	նլգես
3SG	uz-i-Ø	նլգի	uz-e-Ø	նլգե
1PL	uz-ɛe-nk ^{hj}	նլգենք	uz-e-ŋk ^h	նլգենք
2PL	uz-e-k ^{hj}	նլգեք	uz-e-k ^h	նլգեք
3PL	uz-ɛe-n	նլգեն	uz-e-n	նլգեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 25) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Van, the theme vowel /e/ is deleted before the past suffix /i/.]]

Table 25: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-Ø-i-Ø	նլգի	uz-ej-i-Ø ‘(if) I wanted’	նլգեի
2SG	uz-Ø-i-r	նլգիր	uz-ej-i-r	նլգեիր
3SG	uz-e-Ø-r	նլգեր	uz-e-Ø-r	նլգեր
1PL	uz-Ø-i-nk ^{hj}	նլգինք	uz-ej-i-ŋk ^h	նլգեինք
2PL	uz-Ø-i-k ^{hj}	նլգիք	uz-ej-i-k ^h	նլգեիք
3PL	uz-Ø-i-n	նլգին	uz-ej-i-n	նլգեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

17.3.3.2.2 Tenses constructed from the subjunctive: Indicative and future

[[In Van, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 26). The indicative present and past imperfective are constructed by adding the prefix /k- / before the subjunctive present and subjunctive past. The future and past future are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.]]

Table 26: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb 'to want' in the Van dialect

	Indicative present <ներկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-uz- $\ddot{\text{z}}$ -m	կուզեմ	k-uz- $\emptyset$ -i- $\emptyset$	կուզի
	'I want'		'I would want'	
2SG	k-uz- $\ddot{\text{z}}$ -s	կուզես	k-uz- $\emptyset$ -i-r	կուզիր
3SG	k-uz-i- $\emptyset$	կուզի	k-uz-e- $\emptyset$ -r	կուզեր
1PL	k-uz- $\ddot{\text{z}}$ -nk ^{hj}	կուզենք	k-uz- $\emptyset$ -i-nk ^{hj}	կուզինք
2PL	k-uz-e-k ^{hj}	կուզեք	k-uz- $\emptyset$ -i-k ^{hj}	կուզիք
3PL	k-uz- $\ddot{\text{z}}$ -n	կուզեն	k-uz- $\emptyset$ -i-n	կուզին
	IND- $\sqrt{\text{--}}$ -TH-AGR		IND- $\sqrt{\text{--}}$ -TH-PST-AGR	
	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	piti uz- $\ddot{\text{z}}$ -m	պիտի ուզեմ	piti uz- $\emptyset$ -i- $\emptyset$	պիտի ուզի
	'I will want'		'I was going to want'	
2SG	piti uz- $\ddot{\text{z}}$ -s	պիտի ուզես	piti uz- $\emptyset$ -i-r	պիտի ուզիր
3SG	piti uz-i- $\emptyset$	պիտի ուզի	piti uz-e- $\emptyset$ -r	պիտի ուզեր
1PL	piti uz- $\ddot{\text{z}}$ -nk ^{hj}	պիտի ուզենք	piti uz- $\emptyset$ -i-nk ^{hj}	պիտի ուզինք
2PL	piti uz-e-k ^{hj}	պիտի ուզեք	piti uz- $\emptyset$ -i-k ^{hj}	պիտի ուզիք
3PL	piti uz- $\ddot{\text{z}}$ -n	պիտի ուզեն	piti uz- $\emptyset$ -i-n	պիտի ուզին
	FUT $\sqrt{\text{--}}$ -TH-AGR		FUT $\sqrt{\text{--}}$ -TH-PST-AGR	

17.3.3.2.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 27) and past perfect (Table 28) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-ad $\ddot{\text{z}}$ /) or

the evidential participle (verb with suffix /-er/). Van uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-jer/ <եր> for the present perfect 3SG, and /-ir/ elsewhere.]]

Table 27: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir ĵe-m	ուզիր եմ	uz-er e-m ‘I have wanted’	ուզեր եմ
2SG	uz-ir ĵe-s	ուզիր ես	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	uz-jer i	ուզեր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	uz-ir ĵe-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er e-ŋk ^h	ուզեր ենք
2PL	uz-ir ĵe-k ^{hj}	ուզիր եք	uz-er e-k ^h	ուզեր եք
3PL	uz-ir ĵe-n	ուզիր են	uz-er e-n	ուզեր են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 28: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir Ø-i-Ø	ուզիր ի	uz-er ej-i-Ø ‘I had wanted’	ուզեր էի
2SG	uz-ir Ø-i-r	ուզիր իր	uz-er ej-i-r	ուզեր էիր
3SG	uz-ir e-Ø-r	ուզիր ր	uz-er e-Ø-r	ուզեր ր
1PL	uz-ir Ø-i-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er ej-i-ŋk ^h	ուզեր էինք
2PL	uz-ir Ø-i-k ^{hj}	ուզիր իք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	uz-ir ĵe-Ø-n	ուզիր են	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

[[For the 3PL past auxiliary, Adjarian lists /jen/ <են> but I would have expected /in/ <ին> based on the rest of the paradigms. This may have been an error. Otherwise, if this is not an error, then the present and past 3PL auxiliaries are homophonous /jen/ <են>.]]

17.3.3.2.4 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 29) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Van dialect behaves the same, though the theme vowel is /i/ in all but the 3SG.]]

Table 29: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-i-ts ^h -i-Ø	nɪqɪgɪ	uz-e-ts ^h -i-Ø ‘I wanted’	nɪqɪgɪ
2SG	uz-i-ts ^h -i-r	nɪqɪgɪr	uz-e-ts ^h -i-r	nɪqɪgɪr
3SG	uz- ₂ e-ts ^h -Ø-Ø	nɪqɪg	uz-e-ts ^h -Ø-Ø	nɪqɪg
1PL	uz-i-ts ^h -i-ɪk ^{hɪ}	nɪqɪgɪnɪpɪ	uz-e-ts ^h -i-ɪk ^h	nɪqɪgɪnɪp
2PL	uz-i-ts ^h -i-k ^{hɪ}	nɪqɪgɪpɪ	uz-e-ts ^h -i-k ^h	nɪqɪgɪp
3PL	uz-i-ts ^h -i-n	nɪqɪgɪn	uz-e-ts ^h -i-n	nɪqɪgɪn
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

17.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-Ø/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 30). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Van instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it is unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, a suffix /ek^{hɪ}/ is added.]]

Table 30: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA ‘want!’	
2SG	uz-i	nɪqɪ	uz-e-Ø	nɪqɪ
	√-?		√-TH-IMP.2SG	
2PL	uz-ek ^{hɪ}	nɪqɪpɪ	uz-e-ts ^h -ek ^h	nɪqɪgɪp
	√-IMP.2PL		√-TH-AOR-IMP.2PL	

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 31), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-ɾ/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Van, the verb is a non-finite form with a suffix /-je/. For the 2SG, the prefix /m-/ is added. For the 2PL, the agreement marker /-ek^{hj}/ is added between the prohibitive marker and the verb, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 31: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA ‘do not want!’	
2SG	m-uz-je	մուզե	mi uz-e-ɾ	մի ուզեր
	PROH-√-?		PROH √-TH-2SG	
2PL	m-ek ^{hj} uz-je	մէք ուզե	mi uz-ek ^h	մի ուզէք
	PROH-IMP.2PL √-?		PROH √-TH-2PL	

17.3.3.2.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 32. I give SWA forms for just some of them because it is unclear to me what these Van participles mean. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to refer to multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-adz/ in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Van /-ir/ is a perfective converb.]]

Table 32: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

		Van		cf. SWA	
Infinitive	անորոշ	uz- <u>ĭ</u> e-l	ուզեւ	uz-e-l	ուզեւ
		√-TH-INF		√-TH-INF	
Past	անցեալ	uz- <u>ɑ</u> ts	ուզած	uz- <u>ɑ</u> dz	ուզած
		√-RPTCP		√-RPTCP	
		uz- <u>ir</u>	ուզիր	uz-er	ուզեր
		√-PERF.CVB		√-EPTCP	
		uz- <u>ĭ</u> er	ուզեր		
		uz- <u>ĭ</u> e	ուզե		
Future	ապանի	uz- <u>ĭ</u> e-l-y	ուզելիւ	uz-e-l-u	ուզելու
		√-TH-INF-FUT.CVB		√-TH-INF-FUT.CVB	

17.4 Subdialects

The Van dialect has three subdialects. These are Diyadin, Moks, and Vozim.

17.4.1 Diyadin

The subdialect of Diyadin is familiar to me from the village of Basargechar in the province of New Bayazet, and this village is a migrant community from Diyadin, and its...

original page number 146

... language remains unchanged until now.

[[Martirosyan (2019: 220) reports that most work treats Diyadin as a separate dialect.]]

17.4.1.1 Similarities to the Van dialect

This subdialect is the same as the Van dialect in the following points.

17.4.1.1.1 Palatalization of velar stops

The Classical Armenian sounds /g k k^h/ <q ւ ք> changed to /g^j k^j k^{hj}/ <qj ւj քj> (Table 33).

Table 33: Palatalization of velar stops in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘your.SG’	k ^h o	քո	k ^h o	քո	k ^h o	քո
‘he went’	gənat ^h	գնաց	k ^h ənats ^h	քընաց	gənat ^h	գնաց
‘we (NOM)’	mek ^h	մեք	mjenk ^h	մենք	menk ^h	մենք
‘they fell’	ankan	անկան	ənk ^h an	ընկյան	əŋkan	ընկան
‘we take’	arnumk ^h	առնոււք	arnjenk ^h	առնենք	arnenjk ^h	առնենք
‘you.SG.DAT’	k ^h ez	քեզ	k ^h jezi	քեզի	k ^h ez	քեզ
‘cattle-shed’	gom	գոմ	g ^h uom	գյոմ	gom	գոմ
‘sweet’	k ^h aŋts ^h ər	քաղցր	k ^h aχts ^h r	քախցր	k ^h aχts ^h ər	քաղցր
‘we discuss’	zəru ^h ts ^h emk ^h	զրուցենք	zru ^h ts ^h ink ^h	զրուցինք	zəru ^h ts ^h enjk ^h	զրուցենք
‘back of body’	k ^h amak	քամակ	k ^h amak	քյամակ	k ^h amak	քամակ
‘female’	ēg	եգ	ek ^h	եք	eg	եգ
‘I come (Van); I will come (SEA)’			kug ^h as	կուգաս	kəgas	կգաս
‘complaint’	gangat	գանգատ	g ^h ang ^h at	գյանգատ	ganġat	գանգատ
‘we took’			arank ^h	առանք	aranjk ^h	առանք
‘we go’	ert ^h amk ^h	երթանք	et ^h ank ^h	էթանք	jert ^h anj ^h	երթանք
‘we put (PST)’			drink ^h	դրինք	darets ^h inj ^h	դրեցինք
‘we gave (PST, IMPF)’			tink ^h	տինք	tajinj ^h	տայինք
‘wind’	k ^h ami	քամի	k ^h ami	քյամի	k ^h ami	քամի

17.4.1.1.2 Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ>

The Classical Armenian sound /h/ <h> has changed to /χ/ <խ> (Table 34).

Table 34: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘to preserve’	pahel	պահել			pahel	պահել
‘they preserve (SWA); they will preserve (SEA)’			kə paxjen	կը պախեն	kəpahen	կպահեն
‘road’	ŋanaparh	ճանապարհ	ŋambax	ճամբախ	ŋanapar, ŋamp ^h a	ճանապարհ, ճամփա
‘he reached’	hasay	հասաւ	χasav	խասավ	hasav	հասավ
‘with’	het	հետ	χiet	խետ	het	հետ
‘cool’	hov	հով	χgov	խով	hov	հով

17.4.1.1.3 Diphthongization of Classical Armenian /e, o/ <ե, ո>

The Classical Armenian sounds /je, ʊo/ <ե, ո> have a diphthongal pronunciation (Table 35).

Table 35: Change from Classical Armenian /e, o/ <ե, ո> to /je, ʊo/ <ե, ո> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘our’	mer	մեր	m ^{je} er	մեր	mer	մեր
‘cow’	kov	կով	k ^{ʊo} ov	կով	kov	կով

17.4.1.1.4 Change in theme vowels

The Classical Armenian sound /aj/ <այ> becomes /e/ <ե>. The past forms of the second conjugation use the formative /e/ <ե> (Table 36).

[[*For the Diyadin forms, it is unclear what the /e/ vowel should be. It could be a theme vowel or a past suffix, or both.*]]

Table 36: Changes in theme vowels in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SWA	
‘he would come’	ga ⁱ r	գայր	ku-g-e-r	կուգեր	gu-k ^h -a-Ø-r	կու գար
‘he would go’	ert ^h a ⁱ r	երթայր	k-et ^h -e-r	կերթեր	g-ert ^h -a-Ø-r	կ’երթար
			IND-√-TH.PST(?) -3SG		IND-√-TH-PST-3SG	
‘he was going to come’			pti g ⁱ -e-r	պտի գյեր	bidi k ^h -a-Ø-r	պիտի գար
			FUT √-TH.PST(?) -3SG		FUT √-TH-PST-3SG	

17.4.1.1.5 Theme vowel deletion before the past suffix

In the past, the Classical Armenian vowel /ē/ <ե> is deleted next to /i/ <ի> (Table 37).

[[*The examples also show that the theme vowel /a/ is deleted before the past /i/. The Classical Armenian forms are not easy to contrast against the modern forms; instead I contrast against SWA, as did Adjarian.*]]

Table 37: Deletion of theme vowels before the past suffix in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Diyadin (Van)		cf. SWA	
‘(If) we gave’	t-Ø-i-nk ^h	տիկնք	d-aj-i-ŋk ^h	տայիկնք
‘I would come’	ku-g-Ø-i-Ø	կուգի	gu-k ^h -aj-i-Ø	կու գայի
‘they were’	Ø-i-n	ին	ej-i-n	էին
‘they would go’	k-et ^h -Ø-i-n	կերթին	g-ert ^h -aj-i-n	կ’երթային
				give-TH-PST-1PL IND-come-TH-PST-1SG AUX-PST-3PL IND-go-TH-PST-3PL

17.4.1.1.6 Ablative suffix /-e, -its^h/ <ե, ից>

The ablative uses the form /-its^h/ <ից>, but the form /-e/ <ե> is also used (Table 38, sentence 3).

Table 38: Ablative suffixes in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Diyadin (Van)		cf. SEA		cf. SWA	
‘on-ABL(-DEF)’	vri ^h ev-e-n	վրեվեն	vəraj-its ^h	վրայից	vəraj-e-n	վրայեն
‘three-ABL(-DEF)’	iriek ^h -its ^h	իրեքից	jerek ^h -its ^h	երեքից	jerek ^h -e-n	երեքեն
‘thing-ABL(-DEF)’	bæn-its ^h	բանից	ban-its ^h	բանից	p ^h an-e-n	բանեն
‘city-ABL(-DEF)’	k ^h aχk ^h -e-n	քախքեն	k ^h aχak ^h -its ^h	քաղաքից	k ^h aχak ^h -e-n	քաղաքեն

(3) ‘It has gone from my mind.’ (= idiomatic for ‘I forgot about it’)

a. Diyadin (Van) dialect

mt-e-s   k^hats^h-ier   a
 mind-ABL-POSS.1SG go-PERF.CVB AUX
 մտես քացեր ա

b. cf. SWA

mətk-e-s   k^hats^h-er   e
 mind-ABL-POSS.1SG go-EPTCP AUX
 մտքես քացեր է

17.4.1.2 Differences from the Van dialect

This subdialect has the following differences from the Van dialect.

17.4.1.2.1 Retention of Classical Armenian /u/ <ու>

The Classical Armenian vowel /u/ <ու> is preserved, while it changes to /ɤ/ <իւ> in Van (Table 39).

Table 39: Lack of the change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <ɫ> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘flea’	lu	լու	lu	լու	lu	լու
‘you.SG.NOM’	du	դու	du	դու	du	դու
‘pomegranate’	nurən	նուրն	nur	նուր	nur	նուր
‘egg’	dzu	ծու	dzu	ծու	dzu	ծու

17.4.1.2.2 Change from Classical Armenian /oi/ <ɲ>

The Classical Armenian diphthong /oi/ <ɲ> becomes /u/ <nL>, and not /y/ <ɫ> as in Van (Table 40).⁶

Table 40: Lack of the change from Classical Armenian /oi/ <ɲ> to /y/ <ɫ> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘weak’	t ^h oił	թոյլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujł	թույլ
‘light’	lois	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
‘until’			t ^h ur	չուր		

17.4.1.2.3 Voicing changes

The voiced consonants are preserved, while they are changed to voiceless unaspirated in Van.

17.4.1.2.4 3SG copula as /ɑ/ <ω> changes

The present 3SG of the copular verb is /ɑ/ <ω>, while it is /i/ <ɪ> in the Van dialect. With this form, the present perfect (յարակատար) and complex tenses are formed (4).

(4) Diyadin (Van) dialect

⁶[[Adjarian does not explain the origin of the word [t^hur].]]

- a. $\widehat{\text{intf}}^h$ α
 what AUX.PRS.3SG
 ‘What is it?’
 Ի՞նչ ω
- b. en α
 that AUX.PRS.3SG
 ‘It is that.’
 Էն ω
- c. eda tjex-n α
 that place-DEF AUX.PRS.3SG
 ‘It is that place.’
 Էդա տեղն ω
- d. tjex α jin-je
 place AUX.PRS.3SG build-PERF.CVB
 ‘He has built a place.’
 տեղ ω շինե
- e. p^his α ənk-je
 ? AUX.PRS.3SG fall-PERF.CVB
 I do not know what the first word is, but the sentence could mean ‘He has fallen into a X.’ The unknown word might be a cognate of SEA / p^hos / < փոս > ‘hole’. Or, the word could mean ‘bad’. (?)
 փիս ω ընկե
- f. tun α $\text{k}^h\text{and-je}$
 house AUX.PRS.3SG demolish-PERF.CVB
 ‘He has demolished a house.’
 տուն ω քանդե
- g. $\text{k}^h\text{ərt-n-je}$ α
 sweat?-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
 I suspect this is: ‘He has sweated (= he is sweaty).’ (?)
 քրքտնե ω
- h. $\text{k}^h\text{ats}^h\text{-je}$ α
 go-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
 ‘He has gone.’
 քացե ω

17.4.2 Moks

The subdialect of Moks is familiar from the literature with various text samples, which are unfortunately not written with scientific exactness.

---

original page number 147

17.4.2.1 Existence of the schwa /ə/

The primary characteristic of this subdialect is the sound /ə/ <ը>, which is in contrast quite rare in the Van dialect. Classical Armenian word-final /i/ <ի> and word-medial /e/ <ե> are indiscriminately changed to /ə/ <ը>. Because of this, the schwa /ə/ <ը> is used in the genitive-dative case suffix and in the present tense of verbs (Table 41, sentence 5).

Table 41: Change from Classical Armenian /i, e/ <ի, ե> to /ə/ <ը> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Moks (Van)		cf. SEA	
‘rose-GEN’	vard-i	վարդի	vard-ə	վարդը	vard ^h -i	վարդի
‘year’	tari	տարի	tarə	տարը	tari	տարի
‘(male?) child’	təaj-i	տղայի	təə	տղը	təəaj-i	տղայի
‘I want (Van); I will want (SEA)’			kuzəm	կուզըմ	kuzem	կուզեմ
‘I said’	asats ^h i	ասացի	əsəts ^h ə	ըսըցը	asats ^h i	ասացի
‘they caught’	bərnets ^h in	բռնեցին	brnəts ^h ən	բռնըցըն	bərnets ^h in	բռնեցին

(5) a. Moks (Van) dialect

չəng ʧarər tarə

five hundred year

‘five hundred years’

խընգ խարըր տարը

b. cf. SEA

hiŋg harjur tari

five hundred year

‘five hundred years’

հինգ հարյուր տարի

Analogous to this, in the future tense, the formative /piti/ <պիտի> is shortened and changed to /tə, t/ <տը, տ>, the latter next to a vowel (6).

[[Note that in all these examples, the SWA cognates would use /bidi/.]]

(6) Moks (Van) dialect

- a. tə brn-ə-m
FUT catch-TH-1SG
'I will catch.'
տը բռնըմ
- b. t-as-ə-m
FUT-say-TH-1SG
'I will say.'
տասըմ
- c. tə t-e-k^h ďzə
FUT give-TH-2PL me.DAT
'You.PL will give to me.'
տը տէք ձը

It is self-explanatory that all these /ə/ <ը> sounds can be stressed.

17.4.2.2 Lack of diphthong /ʊo/ <n>

Similarly, the Classical Armenian sound /o/ <n> (or /au/ <o>) is /u/ <nL> here, similar to the Tbilisi dialect, while it is generally /ʊo/ <n> (or /o, œʌ/ <o, tó>) in the Van dialect (Table 42).

Table 42: Change from Classical Armenian /o, au/ <n, ւո/ to /u/ <nL> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Moks (Van)		cf. SEA	
'apple'	χənďzor	խնձոր	χənďzur	խնձուր	χənďzor	խնձոր
'speech'	χau ^h sk ^h	խաւսք	χusk ^h	խուսք	χosk ^h	խոսք
'small'	p ^h ok ^h ər	փոքր	p ^h uk ^h r	փուքր	p ^h ok ^h ər	փոքր

17.4.3 Vozim

The subdialect of Vozim is spoken in the villages of Vozim or Ozum, Ovs, Havin-dank, Pas, Past, and Makni, which have around 10,000 Armenian residents. Vozim is the largest town (ւաւս) among this group of villages.

17.4.3.1 Phonology

The subdialect of Vozim is distinguished from the Van dialect by four new sounds which are the diphthongs /ëj, ou, œu/ <է, օԼ, ԵօԼ>⁷ and the uvular sound (կոկոր-դայիս) /q/ <ղ'>.

17.4.3.1.1 Segment inventory

Diphthong /ëj/ <է> The first is found also in the Karabakh dialect, but it is pronounced much shorter here and it originates from the Classical Armenian sound /i/ <ի> (Table 43).

Table 43: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ëj/ <է> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘span of hand’	t ^h iz	թիզ	t ^h ëjz	թէզ	t ^h iz	թիզ
‘saw’	χizar	խիզար	χëjzar	խէզար	χizar	խիզար
‘in-law’	χənam ⁱ	խնամի	χnamëj	խնամէ	χənam ⁱ	խնամի
‘fight’	kəri ^u	կռիւ	krëjv	կռէվ	kəriv	կռիվ
‘account’	haf ⁱ u	հաշիւ	hafëjv	հաշէվ	hafiv	հաշիվ
‘mirror’	haj ⁱ eli	հայելի	χejlëj	խէլլէ	hajeli	հայելի

Diphthong /ou/ <օԼ> The sound /ou/ <օԼ> is pronounced as /óu/ <օ’ոԼ> and it originates from Classical Armenian /u/ <ու> (Table 44).

Table 44: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /ou/ <օԼ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘egg’	dz ^u	ծու	dz ^h ou	ծ’օԼ	dz ^u	ծու
‘dark’	mut ^h	մութ	mo ^u t ^h	մօԼթ	mut ^h	մութ
‘mouse’	mukən	մուկն	mo ^u k	մօԼկ	muk	մուկ
‘raw’	hum	հում	χou ^u m	խօԼմ	hum	հում

⁷[[Adjarian used a subscripted <j>, to create <է>. Unfortunately, I do not have a font that allows creating such a subscript in a way that it can be read in simple text files. So I use a superscripted <j> instead.]]

Uvular stop /q/ <η'> The sound /q/ <η'> is a Georgian sound⁸ and it is found in the words in Table 45. I have not found this sound in other places.

Table 45: Uvular stop /q/ <η'> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
'to bathe'	loganal	լոգանալ	loqanal	լոη'անալ	loganal, loʒanal	լոգանալ, լողանալ
'horse-radish'	bołk	բողկ	b ^h ʏq	բ'իւղ	boɣk	բողկ

Diphthong /œʏ/ <ԷօԼ> The diphthong /œʏ/ <ԷօԼ> is pronounced as a fast /œʏ/ <ԷօռԼ>. I have found this sound only in the word in Table 46.

Table 46: Words with the sound /œʏ/ <ԷօԼ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
'fish'	ḏʒukəṇ	ծուկն	ḏz ^h œʏk	ծ'ԷօԼկ	ḏʒuk	ծուկ

Voiced aspirated sounds Besides these, the subdialect of Vozim has the voiced aspirated sounds /b^h ɡ^h d^h ḏz^h ḏʒ^h/ <բ' ց' դ' ծ' ջ'>, which come from the Armenian voiced consonants.

original page number 148

17.4.3.1.2 Sound changes

There are many differences in sound changes.

Classical Armenian /o/ <n> The Classical Armenian sound /o/ <n> changes to /u/ <nԼ>, similar to the Moks subdialect (Table 47).

⁸[[Adjarian provides a Georgian letter *ჟ*. See footnote 2.]]

Table 47: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘ploughshare’	χop ^h	խօփ	χup ^h	խուփ	χop ^h	խօփ
‘leaven (CA); dough (SEA)’	χəmor	խմոր	χmur	խմուր	χəmor	խմոր
‘bosom’	tsots ^h	ծոց	tsuts ^h	ծուց	tsots ^h	ծոց
‘hell’	dəʒoxk ^h	դժոխք	d ^h ʒuxk ^h	դժուխք	dəʒoxk ^h	դժոխք
‘frog’	gort	գորտ	g ^j ort	գյուրտ	gort	գորտ
‘work’	gorts	գործ	g ^j urts	գյուրծ	gorts	գործ

But this sound can also take the forms /ou̯, œ, ʏ, o/ <ou̯, ɛo, ɦL, o> (Table 48).

Table 48: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ou̯, œ, ʏ, o/ <ou̯, ɛo, ɦL, o> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘mold’	borbos	բորբոս	b ^h œrbœs	բ՛էորբէս	borbos	բորբոս
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	b ^h ʏpek	բ՛իւպէկ	bopik	բոպիկ
‘all’	bolor	բոլոր	b ^h œlov	բ՛էօլօվ	bolor	բոլոր
‘garlic’	səxtor	սխտոր	səxtou̯r	սըղտօւր	səxtor	սխտոր

Classical Armenian /iʏ/ <ɦL> The Classical Armenian sound /iʏ/ <ɦL> changes to /o, ou̯, e/ <o, ou̯, ɛ> (Table 49).

Table 49: Change from Classical Armenian /iʏ/ <ɦL> to /o, ou̯, e/ <o, ou̯, ɛ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘carpenter’	hiʏsən	հիւսն	χou̯s	խօս	hjusən	հյուսն
‘avalanche’	hiʏs	հիւս	ou̯sɛ̃j	օսւ՛՛	hjus	հյուս
‘bodkin’	heriʏn	հերիւն	χɛ̃iron	խէ՛րօս	herjun	հերյուսն
‘hundred’	hariʏr	հարիւր	χarər	խարէր	harjur	հարյուր
‘brick’	aʏiʏs	աղիւս	oxes	օղէս	aʏjus	աղյուս
‘flour’	aliʏr	ալիւր	jelər	յէլօր	aljūr	ալյուր

Classical Armenian /ɑj/ <այ> The Classical Armenian sound /ɑj/ <այ> changes not only to /e/ <է>, but also to /j̥e/ <ե> (Table 50).

Table 50: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /e, j̥e/ <է, ե> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘vineyard’	ɑjgi	այգի	hege	հեգէ	ajgi	այգի
‘goat’	ɑjts	այծ	j̥ets	յէծ	ajts	այծ
‘cave’	ɑjr	այր	her	հէր	ajr	այր
‘wide’	laɹn	լայն	ljen	լեն	lajn	լայն
‘father’	haɹ	հայր	χ̣ier	խէր	hajr	հայր
‘mother’	maɹ	մայր	ṃier	մէր	majr	մայր

Word-initial insertion of /h/ <հ> Words that start with a vowel often get an /h/ <հ> (Table 51).

Table 51: Insertion of word-initial /h/ <հ> before Classical Armenian vowels in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘durable’	amur	ամուր	hamur	համուր	amur	ամուր
‘life (CA); goods (SEA)’	abrank ^h	ապրանք	habrank ^h	հաբրանք	abran̄k ^h	ապրանք
‘more’	ɑveli	աւելի	havił	հավիլ	aveli	ավելի
‘shore’	ɑp ^h	ափ	hap ^h	հափ	ɑp ^h	ափ
‘cheap’	arzan	արժան	hezan	հէժան	arzan	արժան
‘oath’	erdumən	երդումն	hertoym	հէրտում	jert ^h um	երդում
‘evening’	erekoɹ	երեկոյ	herkon	հերկօն	jereko	երեկո

17.4.3.2 Morphology

17.4.3.2.1 Noun inflection or declension

In the declension of Vozim, it is noticeable that the genitive-dative uses the formatives /-ə, -ěj/ <ը, էյ>. The instrumental uses /-ov, -əv/ <ով, օվ>. The plural uses /-d^hir/ <դ^hիր> (Table 52).

Table 52: Plural suffix /-d^hir/ <դ^hիր> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘(male?) child’	təɬɑj	տղայ			təʁɑ	տղա
‘(male?) children’	təɬɑj-k ^h	տղայք	tʁejk ^h -d ^h ir	տղեյքդ ^h իր	təʁɑ-k ^h	տղաք

The following is a small depiction of the case system (Table 53).

Table 53: Sample declension paradigm for a noun ‘bread’

	Singular		Plural	
NOM	χats ^h	խաց	χats ^h -ir	խացիր
GEN-DAT	χats ^h -ə, χats ^h -əjɛn	խացը, խացէն	χats ^h -ir-u	խացիրու
ABL	χats ^h -en	խացէն	χats ^h -ir-en	խացիրէն
INS	χats ^h -uov	խացով	χats ^h -ir-uov	խացիրով

17.4.3.2.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns are the following (Tables 54, 55).

Table 54: Inflection paradigm for some (non-third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	is hu	mink ^h uɦnɒ	d ^h u, d ^h œ, d ^h ʏ ŋ' nɫ, ŋ' to, ŋ' ɦɫ	d ^h œk ^h ŋ' toɒ
GEN	im ɦu	mi uɦ	k ^h iʏ ɒɦɫ	d ^h z ^h , d ^h z ^h ə ɔ'ɦ, ɔ'ɒ
DAT	dzej, əndzej, dzi ɔtj, ɒnɔtj, ɔɦ	mi uɦ	k ^h i ɒɦ	d ^h z ^h i ɔ'ɦ
ACC	dzə, əzdzə ɔɒ, ɒqɔɒ	mi, zmi uɦ, quɦ	k ^h i, əzk ^h i ɒɦ, ɒqɒɦ	d ^h z ^h i, əzd ^h i ɔ'ɦ, ɒqɔ'ɦ
ABL	əndzne ɒnɔnɛ	mizne, mine uɦqɒnɛ, uɦnɛ	k ^h ine, k ^h izne ɒɦnɛ, ɒɦqɒnɛ	d ^h ine, d ^h izne ɔ'ɦnɛ, ɔ'ɦqɒnɛ
INS	– – xadzej ɦuɔɔtj	minɒv, miznɒv uɦnɒɫ, uɦqɒnɫ xami ɦuɔuɦ	k ^h inɒv, k ^h iznɒv ɒɦnɒɫ, ɒɦqɒnɫ xak ^h i ɦuɔɒɦ	d ^h inɒv, d ^h iznɒv ɔ'ɦnɒɫ, ɔ'ɦqɒnɫ xad ^h i ɦuɔɔ'ɦ

Table 55: Inflection paradigm for some (third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	3SG 'he'		3PL 'they'	
NOM	an	ան	anoɒnk ^h , naronk ^h	անունք, նարոնք
GEN-DAT	anoɒr, nanoɒr	անուր, նանուր	anoɒnts ^h , nanoɒnts ^h	անունց, նանունց
ACC	zanek	զանէկ	zanoɒnk	զանունք
ABL	anomne	անումնէ	anoɒnts ^h mne	անունցմնէ
INS	anoɒf, anoɒxejt	անոֆ, անոխէյտ	anoɒnts ^h xejt	անունց իւէյտ

original page number 149

At the end of instrumentals, the form /χa/ <ɦuɔ> is derived from the Classical Armenian word /het/ <ɦtun>, as can be guessed. Analogous to this is the Classical Armenian word /maɒt/ <ɟoun> 'near', from which the words in Table 56 are formed.

Table 56: Sample of instrumental pronouns ('near X') in the Vozim subdialect of the Van dialect

personal 1SG 'near me'	madzēḡ	մաձէ
personal 1PL 'near us'	mami	մամի
personal 2SG 'near you'	mak ^{hj} i	մաքյի
personal 2PL 'near you'	madz ^h i	մաձի

17.4.3.3 Verb inflection or conjugation

17.4.3.3.1 Overview and morphological changes

Theme vowel changes In conjugation, various changes occur, which are in accordance with phonetic rules. The present of the first conjugation takes the vowel /i/ <ի>; while it takes /ēḡ/ <է> in the second conjugation.

[[Adjarian means that the Classical Armenian theme vowel /e/ became /i/, while the Classical Armenian theme vowel /i/ became /ēḡ/. The original theme vowels are maintained in SWA (Table 57).]]

Vowel hiatus between the theme vowel and the past suffix In the imperfective, the Classical Armenian sound sequences /ēi, aji/ <էի, այի> changed to /e/ <է> (Table 57).

[[To elaborate, when the theme vowel precedes the past suffix, the two are replaced by a vowel /e/. It seems that this vowel /e/ marks the past tense. In contrast in SWA, the two vowel morphemes are separated by a glide /j/.]]

Table 57: Change from Classical Armenian theme vowels and past suffix in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SWA	
'I bring'	ber-e-m	բերեմ	kə b ^h ir-i-m	կը բ ^h իրիմ	gə p ^h er-e-m	կը բերեմ
'I speak'	χəṣ-i-m	խօսիմ	kə χos-ēi-m	կը խօսեմ	gə χos-i-m	կը խօսիմ
'I take'	tan-i-m	տաւիմ	kə tan-ēi-m	կը տաւեմ	gə tan-i-m	կը տաւիմ
	√-TH-1SG		IND √-TH-1SG		IND √-TH-1SG	
'I would cry'	l-aj-i-Ø	լայի	k-il-Ø-e-Ø	կիլէ	gu l-aj-i-Ø	կոլ լայի
'I would bring'	ber-ē-i-Ø	բերեի	kə b ^h ir-Ø-e-Ø	կը բ ^h րէ	gə p ^h er-ej-i-Ø	կը բերեի
	√-TH-PST-1SG		IND √-TH-PST-1SG		IND √-TH-PST-1SG	
'I was'	jes ē-i-Ø	ես էի	is Ø-e-Ø	իս է	jes ej-i-Ø	կոլ բերեի
	I AUX-PST-1SG		I AUX-PST-1SG		I AUX-PST-1SG	

Past suffix The perfective takes the vowel /*ëj*/ <Էj> (Table 58).

Table 58: Change from Classical Armenian past perfective in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
‘I called’	$\text{kantj}^{\text{h}}\text{-}\text{ə}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-}\text{ëj}\text{-}\emptyset$	կանչըցԷj	$\text{gantj}^{\text{h}}\text{-}\text{e}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-i}\text{-}\emptyset$	կանչեցի
‘I coughed’	$\text{xaz}\text{-}\text{a}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-}\text{ëj}\text{-}\emptyset$	խազացԷj	$\text{haz}\text{-}\text{a}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-i}\text{-}\emptyset$	հազացի
‘I discussed’	$\text{zruts}^{\text{h}}\text{-}\text{e}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-}\text{ëj}\text{-}\emptyset$	զրուցեցԷj	$\text{zəruits}^{\text{h}}\text{-}\text{e}\text{-}\text{ts}^{\text{h}}\text{-i}\text{-}\emptyset$	զրուցեցի
	√-TH-AOR-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	

Future marker The future marker is /*tə*/ <տը> (Table 59).

Table 59: Future marker in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
‘I will bring’	$\text{tə b}^{\text{h}}\text{ir}\text{-i}\text{-m}$	տը բ ^h իրիմ	$\text{bidi p}^{\text{h}}\text{er}\text{-e}\text{-m}$	պիտի բերեմ
	FUT √-TH-1SG		FUT √-TH-1SG	
‘I was going to bring’	$\text{tə b}^{\text{h}}\text{ir}\text{-}\emptyset\text{-e}\text{-m}$	տը բ ^h րե	$\text{bidi p}^{\text{h}}\text{er}\text{-ej}\text{-i}\text{-}\emptyset$	պիտի բերի
	FUT √-TH-PST-1SG		FUT √-TH-PST-1SG	

17.4.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class

The following is the conjugation of the Classical Armenian verb /*uz-e-m*/ <ուլ-զեմ> ‘I want’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /*e*/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

Subjunctive present and past [[In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel (Table 60). For a verb like /*uz-e-l*/ ‘to want’, the theme vowel is an invariant /*e*/. In the Vozim subdialect of the

Van dialect, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. The theme vowel for this verb in this context is /i/.]

Table 60: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-i-m	օւզիմ	uz-e-m	նւզեմ ‘(if) I want’
2SG	օւշ-i-s	օւզիս	uz-e-s	նւզես
3SG	օւշ-i-Ø	նւզի	uz-e-Ø	նւզէ
1PL	օւշ-i-nk ^h	օւզինք	uz-e-ηk ^h	նւզենք
2PL	օւշ-i-k ^h	օւզիք	uz-e-k ^h	նւզէք
3PL	օւշ-i-n	օւզին	uz-e-n	նւզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 61) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. In Vozim, the theme vowel is deleted before the past suffix /e/. Note that the 2SG and 3SG are homophonous with a final [er], but the vowel belongs to possibly different morphemes.]]

Table 61: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-Ø-e-Ø	օւզէ	uz-ej-i-Ø	նւզէի ‘(if) I wanted’
2SG	օւշ-Ø-e-r	օւզէր	uz-ej-i-r	նւզէիր
3SG	օւշ-e-Ø-r	օւզէր	uz-e-Ø-r	նւզէր
1PL	օւշ-Ø-e-nk ^h	օւզէնք	uz-ej-i-ηk ^h	նւզէինք
2PL	օւշ-Ø-e-k ^h	օւզէք	uz-ej-i-k ^h	նւզէիք
3PL	օւշ-Ø-e-n	օւզէն	uz-ej-i-n	նւզէին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

Tenses constructed from the subjunctive: Indicative and future *[[In Vozim, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 62). The in-*

dicative present and past imperfective are constructed by adding the prefix /k-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The future and past future are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.]]

Table 62: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Indicative present <ներկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-ou̯z-i-m ‘I want’	կօւզիմ	k-ou̯z-Ø-e-Ø ‘I would want’	կօւզէ
2SG	k-ou̯z-i-s	կօւզիս	k-ou̯z-Ø-e-r	կօւզէր
3SG	k-ou̯z-i-Ø	կօւզի	k-ou̯z-e-Ø-r	կօւզէր
1PL	k-ou̯z-i-nk ^h	կօւզինք	k-ou̯z-Ø-e-nk ^h	կօւզէնք
2PL	k-ou̯z-i-k ^h	կօւզիք	k-ou̯z-Ø-e-k ^h	կօւզէք
3PL	k-ou̯z-i-n	կօւզին	k-ou̯z-Ø-e-n	կօւզէն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	t-ou̯z-i-m ‘I will want’	տօւզիմ	t-ou̯z-Ø-e-Ø ‘I was going to want’	տօւզէ
2SG	t-ou̯z-i-s	տօւզիս	t-ou̯z-Ø-e-r	տօւզէր
3SG	t-ou̯z-i-Ø	տօւզի	t-ou̯z-e-Ø-r	տօւզէր
1PL	t-ou̯z-i-nk ^h	տօւզինք	t-ou̯z-Ø-e-nk ^h	տօւզէնք
2PL	t-ou̯z-ik ^h	տօւզիք	t-ou̯z-Ø-e-k ^h	տօւզէք
3PL	t-ou̯z-i-n	տօւզին	t-ou̯z-Ø-e-n	տօւզէն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

Present perfect and past perfect [[In SWA, the present perfect (Table 63) and past perfect (Table 64) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-aḏz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Vozim uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ir/ <իր>.]]

Table 63: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-իր i-m	ուզիր իմ	uz-er e-m	ուզեր եմ ‘I have wanted’
2SG	օւշ-իր i-s	ուզիր իս	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	օւշ-իր i	ուզիր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	օւշ-իր i-nk ^h	ուզիր ինք	uz-er e-ŋk ^h	ուզեր ենք
2PL	օւշ-իր i-k ^h	ուզիր իք	uz-er e-k ^h	ուզեր էք
3PL	օւշ-իր i-n	ուզիր ին	uz-er e-n	ուզեր են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 64: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-իր Ø-e-Ø	ուզիր է	uz-er ej-i-Ø	ուզեր էի ‘I had wanted’
2SG	օւշ-իր Ø-e-r	ուզիր եր	uz-er ej-i-r	ուզեր էիր
3SG	օւշ-իր e-Ø-r	ուզիր եր	uz-er e-Ø-r	ուզեր եր
1PL	օւշ-իր Ø-e-nk ^h	ուզիր ենք	uz-er ej-i-ŋk ^h	ուզեր էինք
2PL	օւշ-իր Ø-e-k ^h	ուզիր էք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	օւշ-իր Ø-e-n	ուզիր են	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 65) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Vozim subdialect behaves the same, though the past suffix is /-ej/ and the theme vowel is /e/ in all but the 3SG.]]

[[Note that in Adjarian’s earlier transcriptions, he wrote that the past suffix is /ẽj/ <Է> but in his paradigms he writes /ej/ <Է>. (?)]]

Table 65: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-ե-տժ ^h -եյ-ժ	օԼԳԵԵԵ	uz-e-tš ^h -i-ժ ‘I wanted’	նԼԳԵԵԵ
2SG	օւշ-ե-տժ ^h -եյ-ր	օԼԳԵԵԵՐ	uz-e-tš ^h -i-ր	նԼԳԵԵՐ
3SG	օւշ-ի-տժ ^h -ժ-ժ	օԼԳԵ	uz-e-tš ^h -ժ-ժ	նԼԳԵ
1PL	օւշ-ե-տժ ^h -եյ-դ ^h	օԼԳԵԵԵԼ	uz-e-tš ^h -i-դ ^h	նԼԳԵԵԼ
2PL	օւշ-ե-տժ ^h -եյ-կ ^h	օԼԳԵԵԵԼ	uz-e-tš ^h -i-կ ^h	նԼԳԵԵԼ
3PL	օւշ-ե-տժ ^h -եյ-ն	օԼԳԵԵԵՆ	uz-e-tš ^h -i-ն	նԼԳԵԵՆ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-ժ/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 66). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-tš^h-ek^h/ after the root such that /-e-tš^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Vozim instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it is unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, the suffix /ek^h/ is added after the aorist stem.]]

Table 66: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA ‘want!’	
2SG	օւշ-ի	օԼԳԻ	uz-e-ժ	նԼԳԵ
	√-?		√-TH-IMP.2SG	
2PL	օւշ-ե-տժ ^h -ek ^h	օԼԳԵԵԼ	uz-e-tš ^h -ek ^h	նԼԳԵԵԼ
	√-TH-AOR-IMP.2PL		√-TH-AOR-IMP.2PL	

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 67), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-ւ/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Vozim, the prohibitive is made up of the prefix /m-/ plus the imperative verb.]]

Table 67: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA ‘do not want!’	
2SG	m-óuz- $\hat{i}$ PROH- $\sqrt{-}$?	մօ՛ւզի	mí uz-e-r PROH $\sqrt{-}$ -TH-2SG	մի ուզէր
2PL	m-óuz-e- $\widehat{ts^h}$ -ek ^h PROH- $\sqrt{-}$ -TH-AOR-IMP.2PL	մօ՛ւզէցէք	mí uz-ek ^h PROH $\sqrt{-}$ -TH-2PL	մի ուզէք

[[On page 157, Adjarian left a footnote with examples of imperatives and prohibitives from Vozim (Table 68), sentence]].

Table 68: Imperatives and prohibitives in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
‘bring! (SG)’	b ^{hi}	բ՛ի	p ^{her}	բեր
‘put! (SG)’	d ^{hi}	դ՛ի	t ^{hir}	դիր
‘eat! (SG)’	ki	կի	ger	կեր
‘don’t eat! (SG)’	m-ou $\hat{t}i$	մ’օւտի	mi uter	մի՛ ուտեր

(7) Vozim (Van) dialect

b^{hi}   d^{hi}   ma d $\widehat{zi}$,   ki   չա d $\widehat{zi}$
 bring.IMP.2SG put.IMP.2SG near me.DAT, eat.IMP.2SG with me.DAT
 ‘Come bring it near me, eat with me.’
 բ՛ի դ՛ի մա ձի, կի խա ձի

Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 69. I give SWA forms for just some of them because it is unclear to me what these Vozim participles mean. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to refer to multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ad $\widehat{z}$ / in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Vozim /-ir/ is a perfective converb.]]

Table 69: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

		Vozim (Van)		cf. SWA	
Infinitive	սկորոշ	օւշ-i-l √-TH-INF	օւզիլ	uz-e-l √-TH-INF	ուզել
Past	սկցեալ	օւշ-ats √-RPTCP օւշ-ir √-PERF.CVB	օւզած օւզիր	uz-adz √-RPTCP uz-er √-EPTCP	ուզած ուզեր
Future	սպանի	օւշ-i-l-y √-TH-INF-FUT.CVB	օւզիլիլ	uz-e-l-u √-TH-INF-FUT.CVB	ուզելիլ

original page number 150

17.5 Literature

The first study on the Van dialect was done by someone named Գրիչ (see Փորձ. Ա. number 2, page 339-358)⁹ during a study of ‘Manna’ (Սրուանծտեան 1876) by Garegin Srvandztiants (Գ. Վ. Սրուանծտեան; [[SEA: /sərvandʒtjan/, SWA: /sərvan-tsʰtjan/]]). The second and last work was my work in German (Adjarian 1901). This contains a detailed phonology of the Van dialect, done with European scientific transliteration.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

- Literature involving the Van dialect

- General Van dialect:

- * Արիստ. Վ. Տեր-Սարգսեան – Պանդուխտ Վանցիւն. Պօլիս, 1875
- * Արիստ. Վ. Սեդրակեան – Զնար Մշեցոց եւ Վանեցոց. Վերշապտ. 1874
- * Գեորգ Շերենց – Վանայ Սազ. Թիֆլիս, Ա. 1886, Բ. 1899

⁹[[I could not track down this reference. The word Գրիչ (SEA: /gərɪtʃ/) is the Armenian word for ‘pen’, which makes me think this was an anonymous entry. (?)]]

- * Գ. Վ. Սրուանձտեանց
  - – Գրոց ու բրոց. Պօլիս. 1874
  - – Մանասայ. Պօլիս. 1876
  - – Համով հոսով. Պօլիս.
- * Տիգրան Տերոյեան – Երգարան. Պոսթոն. 1901, page 549-592
- * Գրիչ – Պանդուխտ Վանցին. (Մատենախ). Փորձ. Ա. թ. 3, էջ 113-135
- Moks subdialect
  - * Գարեգին Սարկաւազ – Սասմայ ծոեր. Թիֆլիս. 1892, page 61-151
  - * Գ. Վ. Յովսէփեան – Ռոստամ Չալ. Ազգ. Հանդ. Է. էջ 205-254

---

original page number 151

  - * Բ. Խալաթեանց – Իրանի հերոսները. Պարիզ, 1901, էջ 45-56
  - * Ա. Աբեղեան – Թլուատ Դաւիթ. Թիֆլիս 1902
  - * Մ. Աբեղեան – Դաւիթ եւ Մհեր. Շուշի 1889
  - * Հայ-Արմեն – Մոկաց երգեր. Արեւել. մամուլ. 1890, էջ 177-179
- Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables from Van, Moks, Norduz, Shatakh, and Vozim. See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], Վորշապ. volume 2 and 4-6 (Բ, Դ-Զ).
- There are a number of small manuscripts in the Բիւրակն [*Byurakn*] periodical.
  - * From Van – 1898, էջ 183, 459, 558, 583, 1899, էջ 15, 151
  - * Shatakh – 1898, էջ 558, 569
  - * from Vozim – 1899, էջ 20, 119, 298

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 215). On Diyadin, see Martirosyan (2019: 220).]]

17.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

17.6.1 Van dialect

Adjarian's note: I have taken this from Տեր-Սարգսեանցի Պանդուխտ Վանցի, page 52-55, changing it to my orthography.

Ես քանի տարի ի կուկյա՛մ ու կընցնի. Ես քանի տարի ի մեր աչք քո ճամխի վերէն կը խալի. Ես քանի տարի ի մեր սիռտ քե խամար կը մաշվի. Ես քանի տարի ի քո սիրուց կը մյանք կարօտ. Է՛հ, վո՞վ իմ յարալու սիռտ պիրէր չիւմ քո մօտ, վոր պանիւր տիսնիր ինոր ցավեր ու վերքեր: Ա՛հ, չանձ հըմէն կսկծավոր յես եմ վիրավոր, չանձ հըմէն խռոված յես եմ տրօրված, իրիցած ու մրկած:

Թօղ կյանքիւն կյա՛մ. Էրկիր, սարերն ու տանիւտեր կանաչ, կարմիր ու նարնջի գանդորի. ա՛խ, յես ի՞նչ անեմ ինոնք. յես մնացի ատներ ու կյերի. յես մնացի վռպեօվերի:

Թօղ ամբողջան պտուղներ խասնեն, միլաղներաց պէս շարվին ու կաթիւկ անեն վեր կանաչ խոտին, լոմոր լոմոր լողպորվին, յես ի՛նչ անեմ ինոնք, կարօտ մնացինք. տիւ պէտք ես խամ տաս ինոնց ու խոտ տաս, համ ինոնց, համ ձիկ:

Թօղ խօջան ժողվէ առձաթն ու վոսկին, ակն պավական, միւջաֆարներ անգ-յին, չանձ Վանա՛մ ծով լիցուցի, չանձ աշխըրքիս սարեր բարդի, թեղի ու սեխչի, ինոնք հըմէն առանց սիրու, առանց սռտի ինչի՞ս խամար ի. ա՛հ, առանց քե աստըվորիս մալն յես ի՞նչ անեմ: Ա՛խ, թէ յես քե խամար մեռած եմ, Էլմ՛ կասեմ, աշխերքիս մալն յես ի՞նչ անեմ:

---

original page number 152

Մենք ծեռք տվինք ծեռաց, ուխտ արինք խտրաց, վոր խտրաց ապրին, խտրաց մեռնինք. քո սեր տվիր, իմ սիռտն առիր ու մեր սիրու խօսք լսեց Էրկինք, լսեց Էրկիր. մենք ուխտ արինք, ու մեմէկու վերէն խոկյի կու տինք. ա՛հ, ճղակտոր Էլմվ մեր յեղունիկ սեր. ու քեօքյախան Էլմվ մեր սիռտ. տիւ կարիք կնանցիր ու ինգյան օտար Էրկիր ու գատ մնացիր. տիւ քըռտինք կը թափես, յես առտսունք. տիւ մեօլրած ես, յես բեզըրած, օրս աստըվորս կնանց, Էլ գաղ չմնաց: Էնչանք կանչեմ, սարեր լացուցեմ, յես առանց քե սերն ի՞նչ անեմ, սիռտն ի՞նչ անեմ, ուխտն ի՞նչ անեմ, կյանքն ի՞նչ անեմ:

Քո ջուխտակ այվընիկ ծանքեր կուց կուց առտսունք կը թափեն, կուլան ու կասեն. «Մեր խերն ինչի՞ չիրե, դեղէ մարե, ապա յեփ պիտի կյա՛մ»: Ձի կը խառ-ցուցեն, սիռտս կը դաղեն. Էլ ինոնց խապելու մանֆան չմնաց. ասքն ու պարի-կամ տիւր տրացին, ձի խառցմունք կ'անեն ծեր մարթուց ի՞նչ խանքա՛ր կա. յե՛փ պիտի կյա՛մ. Էլ խերիք չԷլմվ կարիբութան մեջ մնա. Էլ խոկյիս Էլմվ շատերաց սուտ խապելուց. յես ծեռքից կնանցի: Տիւր տրացին, ասքն ու խնամին յես ի՞նչ անեմ առանց իմ ծետկիկ ծանքերու աղին. յես ի՞նչ անեմ վորտին, առանց իմ նաղէլի կարիբին. աշխար ձի մուլ ի, վո՞վ կիրիշկի վեր լաճերաց, կարիբիս մեռնեմ ուր ճամխըներաց:

Մեր տուն տեղ մեր ծեռքից էլավ. օտար խաֆքյու պես մնացինք վեր չոր խըլի. վո՞վ պիտի մեր նեղութեն տիսնա, մեզ օղորմի. խեխճ ու անտեր մնացինք. քյեղնից տվել մարթ չունինք. ի՞նչ կասես, սաղ սաղ մեռնե՞նք:

Խերտ ու մերտ խալիվորցիք են. յես ինոնց դարդն չեմ կանա քյաշե. յես քյե քիչ կյըրիցի, տիւ շատ իմացի. շոտ թօղ արե, էլ խերիք ի. խերիք ի տաճն տաճեք, տաճտակ նստեք. իսկի չէ տարին քյանի մ' կուռուշ փարա ճամխեք. մենք էրթանք մուրանք, պիրենք քյո տղէյնե՞ր պախենք. էլ չենք կանա անել, ինչ վոր արինք՝ են էլ խերիք ի:

17.6.2 Diyadin subdialect

Adjarian's note: From the village of Basargechar of New Bayazet.

Իմ խեր իմ ախպօր խետ մէ օր առանց սէլ քյնացին (կամ քյացին) վոր քիւլա՞շ բերեն. քյամին կայնավ. շատ էլ քյամի էր...

---

original page number 153

... ինչքյան սէլ բանցին, քյամին խըրցներ վեր տըվեց, քըցեց քյետին. չուր էնի կաննի կը դնի, քյամին վեր կուտա: Խերս յերսօտ էր. քյամու վրէն յերսօտավ, խըրցներ վեր տըվեց ասեց. էս էլ քյեգ, էս էլ քյեգ: Փափախն էլ կը խանա կը դլօղկա կը քըցա գյետին. շորերն էլ վրեվէն խանեց քցեց. էս էլ քյեգ. իս չէս ի քյա էս էլ պրծուս տանես:

* *

Չատկի խլուսուն էր. էկան իմ ախչկէն ուզելու. խերն էլ ասաց իմ ախչիկ կուտամ քյօ տղին: Ուրանք լավ ին. ուրանց բնուեն լավ էր, ամա քյասիբ ին. է՛հ, ուր կընկյան կը պախա ասինք տըվեցինք. ամա ախչկա սրտօվ չէր: Մնաց վոր իմ տղեք գիտին (գիտցած ին) թէ իմ մարթ թռանա (հանաք, կատակ) էրեր ա ուրանց խետ, թէ իմ ախչիկ կուտամ քյօ տղին. չին գիտցե վոր սրտանց էր ասեր էր. վոր յետօ իմացան թէ էս բան օղորթ ա, ուզեցան քրոչ թէ առի (արի) յետ դանի, մի՛ առնի: Ախչիկ լէ վերցրեց թէ յես հարուստ մարթու ախչիկ ըլնեմ, իմ բիւլոր ախբ՛րներու անուն ափեմ գյետի՞ն: Յետօ յեխբ՛արներ կայնան թէ արի քյեգի յետ դարցուցենք, էլ չենք իտա էն տղին, լավ տղի կուտանք: Իւր քիւր վերցրեց թէ յեխբ՛ար ջանե, չե՛ղի դառնալ. իմ խօր անվանի ամօթ ա: Ուր անուն լէ Սօֆյան ա:

Մէ ամըսվա խարս էլավ. լավ խարսնիս էրեցինք. խարսնըսեն մէ ամիս յետօ մախացավ. խինգ օր խիվընդցավ մեռավ: Յէս կանիծի կասի. բօխչեղ կապոկ մնա. խինեղ քյամին տանա. սկի արժան չըլնես վոր դու ընենց խօնար չես եղե. կ'ասեր. մա՛յրիկ ջանե, ա՛ղե ջանե, յես մկա մեռնիմ վոր քի՞չ լան, էն վախտ կը մեռնիմ վոր օխտը ծեռքի շոր էլնի, վոր դնես հառչեղ իմ խամար լան:

Մկա իմ տան երեխեք վրեն խաղ ա կապած.

Յէս Սօփին եմ ծամավոր,

Դու Մանուկն իր խամավոր.

* *

Ղօրթմա (ճիշտ որ) խամավոր տղա էր. ամա քյասիբ էր. քյասիբին գինասս ի՞նչ դղար պատվելի էլնի, ինչքյան լավ գրուցա, պատիվ չկա. քյասբի բա՛ն մերժուկ ա:

Մկա կիւլամ. օր իրեք խետ կիւլամ. բա չե՞մ իլամ. Էն շորեր վոր կարի, վոչ խաքյավ. ինչ վոր կարի՝ կապուկ մնաց. մկա...

---

original page number 154

... կանիծե՞մ. Էն վախտ կանիծի. իմ լիզուն չորնէր. մկա չեմ անիծե, յախու չեմ անիծե:

Քյօ դախին Է՞տ էր. կըսա արթանք արթանք. մկա պրծա՞ր:

Adjarian's note: This is narrated by the unfortunate mother of Sopia (Սոփիա), Aslik (Ասլիկ). I transcribed it during my summer travels of 1907 in Basargechar.

17.6.3 Moks subdialect

Adjarian's note: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 57.

Թաքյավոր մ' կեր, իրիք տղա ուներ, իրիք ախչըկ. Էսաց. – Իս կը միռնիմ, խաֆք գյա, գէլ գյա, առչ գյա, ախչկըտիր կըտեք (կուտաք), Էսաց. իս ինչ կը միռնիմ, իմ խտիվէն չգեք՝ Էսաց. ինչ կը պսակվեք՝ մա ծի կընկտիք չը քընեք՝ Էսաց. ծառ մը կա մի (մենք ծառ մը ունինք), իրիք խնծուր կը բռնը. Հուլիսի տասնըխնգին կը գյան, կը տանըն. չըն թուղնը տըսնանք ինչ խնծուր ի (ան-մահական խնծուր ի). ան ցածրի խնծուր մինծ տողն, ան միչի խնծուր միչնիկ տողն, ան վերի խնծուրն էլ պզտը տողն: Էսաց. յօթ օր իմ գիրիզման կը պախեք. գըշիր ճրաքն էլ չըք թուղնը ընցնը:

Խեր միռավ. տը տանին վիրուցին. Երկու միծ տղեք ասըցըն. – Խիտ Երթանք:

Փուլք Էսաց. – Չընք Երթա:

– Ի՞նչըխ, մի խեր մեռնը, ասըցըն, մինք չԵրթա՞նք խիտ՝

Պզտիկ ախբերն էլ առնը. գիւրովէն գնացըն խիտ:

Մինչիվ գխեր պախըցըն, Էկան, խրօխբեր նստավ թախտ, թաքյավորութեն առըց:

Փուլք ախբեր Էսաց. – ՉԷ՞ իս ծի ասըցըն «չինք Երթա խտիվ»:

Առչ իրի. նստավ խնամաթոռ. – Ձի մինծ քիւր տը տեք ճը, Էսաց:

Երկու մինծ ախբեր ասըցըն. – Մինք մի քիւր ի՞նչըխ տը տանք առչին. չընք իտա. տանը տ'ուտե:

Պզտիկ ախբերն եսաց. – Իմ խօր խուսք չերի, կուշտ կիրա. ա՛ս էլ չենըմ, տը տամ տանը՝ (պիտի տամ տանի):

Մինչ քիւր առչ առըց տարախ:

---

original page number 155

17.6.4 Norduz

Adjarian's note: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 97.

Մէկ լավ տղէ-մ կեր. զինքն էր, ուր մեր. էլավ գնաց մէկ գեղ. ասաց. – Տ'եհամ մօ ռես, ըլնեմ վօրթկարած:

Գնաց, խնդրվավ, ասաց. – Ձի անես վօրթկարած, շախվեմ:

Ասաց. – Ա՛յ տղա, դիւ կանա՞ս վօրթիկներ շախես: Ասաց. – Կանամ:

Ասաց. Դէ՛, գնա՛ յեռչէվ վօրթկներաց. կիրակնեց կիրակի քիւ խաց-մաց ժողվի յըմէն վօրթկի մէկ դիտր ցօրեն տամքիւ հախ:

Էլավ, գնաց յեռչէվ վօրթկներաց: Էն վօրթիկ իշ կը դռնչըկեր, պառաի կեհեր, Էն կըրիեր. տղէն կըրիեր կը տփեր, բիրեր մըչ վօրթկներաց. իշ կը մներ դումահիք (ետեւէն), կը տփեր, չում կը խասցներ վօրթկներաց:

Էդա լավնով մէկ շարթվան մէջ խինք, վեց վօրթիկ սպանեց:

Գեղական էլան, գնացին ռեսին ասին.

– Մենք Էն վօրթկարած կապով չընք անի. մե վօրթկներ յըմէն սպանեց:

յէլան մլուցին դիւս, գեղից խանին:

17.6.5 Shatakh

Adjarian's note: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 369-370.

Միեր Սասուն կը Նստեր թաքյավոր,

Մըսրա Մէլիք Մըսըր կը Նստեր թաքյավոր.

Մըսրա մէլիքի կնիկ ճիժ չունէր:

Մըսրա մէլիքի կնիկ իրան մէջ կը մտածի.

Մէլիքից իրավունք կառնի, կըսի.

– Ձի ճիժ չունեմ, վոր Մըսըր թաքյավոր ըլնը:

Սերմս փոխեմ, տղեմ ըլնը, ըլնը Մըսրա Մէլիք.

Մըսըրա թաքյավորութուն կանգնի:

Ուր գյօղիկ, լաչիկ կօղօրկի Միեր թաքյաւորի խամար.

Միեր կը տիսնա գյօղիկ, լաչիկ օղօրկի ի ուր խամար,

Ըսի ի. – «Վոր յես գյողիկ, լաչիկ օղօրկի եմ.

Էն չգյա, քըն զիս շատ կնիկ ի»:

Էն տեղ Միեր ի՛լ կըսի.

- Վոր նա խաբար են տվիր ի, յես տըհամ:
- Կնիկ կըսի. – Մա՛րթ, մե՛հա. տղիկ բան չի քի խամար:
- Կըսի. – Կնիկ, յես տըհամ. յես չըհամ յես էլ ինու ցեղ կնիկ եմ.
- Ճարն ի՞նչ ի. տհամ. չըհամ չըլնը: Իլավ գնաց,
- Երկու գիշեր, յան իրեք գիշեր մօտը քնախ:
- Դարձավ էրի տուն:
- Մըսրա-Մելիք զինք մեռավ:
- Ինը ամիս, ինը օր վոր թըմմավ, Աստված ինու տղեմ իտու:

17.6.6 Vozim subdialect

Adjarian's note: I personally transcribed this in Paris 1897, with a recent migrant from Vozim.

Կըլնին չուրս մարթ, կիան լալտուրեն. կիան (կամ կիհան) սարըմ գ՛յըլօխ կը տեսնին վոր գ՛յիւղ կը գ՛յա. խէյնգյ խատ չարջար գ՛յըլօլ կը տեսնին վոր գ՛յիւղ կը գ՛յա. խէյնգյ խատ չարջար կը գ՛յան. մու ջիւջ ընկիր ուր շլաքը գ՛ետին կը դ՛ընի, մու կըսի. «Յերի յէկեք ժողվեք իսի բ՛ամ տ՛ըսիմ (բան մը պիտի ըսեմ). ըշկի (նայե՛) ծ՛իւրեն (կարդալ ծ՛իւրեն) խէյնգյ չարջաք քետթ գ՛յիւղեր կը գ՛յան. մու մինք էլինք ասուցմնե թալնըվինք, ալ մի շաշխանեք վորե՞ ինք դ՛րիր վեր մի թիվէյն: Մու քյանի վոր իմ սիրտ կը տրախկա՝ շաշխանեն իս անուց ծ՛եռ չմէ՛յտա (չեն ի տար). մու զանրկըցեք, վոր փախնե՛ ուր կընկյան քյաֆեք վար ուր գ՛ըլխուն յեղնե՛»:

* *

- Օ՛րըմ դօլմիւղիւր կկանչի. – Պօ՛գօ, յարի, քյի բ՛ամ տըսիմ:
- Պօգօն կէլնի կիա (կերթայ), կըսի.
- Բ՛առնօն (բարի երեկոյ), Կարապիտ աղա. ի՞նչ կը խրամայիս:
- Կըսի. – Հասօր քյիւ ջ՛ուրէյն տըտաս, վորը բինբաշէյն խեծնի իա Կծվակ (գիւղ մ՛է):
- Կըսի. – Չի, Կարապիտ աղա, իմ ջ՛ուրէյն մարթիւ չմէ՛յտա:
- Չի, տտաս:
- Չմէ՛յտա. վալլահ, Կարապիտ աղա, մկա իմ վէյզ կտրիս ու իմ ջ՛ուրէյն չմէ՛յտա:
- Վորե՞ չմէ՛յտա (չեն ի տար), մահռուզ (անիծած) պապ, ի՞նչ անուն կը դ՛նիս օր չմէ՛յտա. տղէքդ՛իր, գ՛յացեք անուր ջ՛ուրէյն բ՛իրեք:

Տղեք կիան, ջ'ուրեյն մըսը վըրվէն կը հարցըկին, կօւրդ'էյն (կորդին «թամբ») կը դ'նին վրէն, կառնին կը բ'իրին, կկապին վա՛ր դ'ռան. կիան կըսին. – Կարապի'տ աղա, ջ'ուրեյն բ'իրիցէյնք:

Պօզօն կըսի. – Կարապի'տ աղա, ջ'ուրեյն տարա'ր:

– Կը տանէյմ ու քիւ աչքն էլ կխանհիմ:

– Է'հ, աղէկ, Կարապիտ աղա, թխ քիւ խաբար յեղնի:

Պօզօն կելնի կիա ցա'ծր, կընկնի դ'էօս (դուրս), կիա կը կանչի.

– Պո'ւղուս, յար' ըսիմ. գ'ըտի'ս, Կարապիտ տղէն գէօրէօվ մի (մեր) ջ'ուրեյն տարալ յարի մի ճակիր (զենքեր) կապինք:

(Շարունակութիւնը Պօզօն կը պատմէ):

Ճակիրը կապըցէյնք, գ'յացէյնք վա՛ր քէօշքը՝ դ'ռան կանգնանք. կանչըցէի. «Կարապի'տ աղա, քիւ գ'ըլօխ հետըսէն բ'ի¹⁰ դ'էօս: Կարապի'տ աղա, ջ'ուրեյն տը տանէյս. մօւ ասացէ, թը դ'իւ չտանէյս, քիւ մեր անըծիմ, քիւ յօթ պորտ անըծիմ՝ թը դ'իւ չտանէյս. դի յէ'րի տար: Իս իմ ջ'իւրիւն հաֆսար (սանձ) բ'ըռնըցէ ու տարա կապըցէ վը մսրէյն: Կարապիտ աղա, մկա կտրէյճ իս, յէ'րի տար. ջ'ուրեյնս տարա: Քիւ բինբաշէյն վո'րն ի, ասի անօւր, թխ գ'յա՝ ան տանէ: Քիւ բինբաշէյն վո'րն ի, ասի անօւր, թխ գ'յա՝ ան տանէ: Դ'էօ՝ չէ, քիւ բինբաշէյն չէ, ձ'ի յօթ խէր գ'յա՝ չկա՛նէ տանէ: Վալլահ իս մկա փոսուն (փորոտիք) քիւ փուրէն տխանհիմ: Դ'իւ գ'ըտի'ս իս վո'րն իմ. մօւ իս Հզմա Պօզօ տղէն իմ, գ'ըտի'ս»:

Սօւ իս տարտ իմ ջ'ուրեյն, ալ մարթ հիմ յերեվան չէկալ. չկյախշցան (չհամարձակեցան): Սօւ Կարապիտ աղէն էլալ գ'նաց հիքմէթ, ասից. «Անա մարթ չմօ՛ւզի մանչ (մէջ) իմ գ'յեղէյն. նա մարթէյք մարթասպան ին. յա նա մարթէյկ տը միս դ'էօս, յա մինք տխանք»:

Սօւ իս էլա, ի՛նչ կեր ձէյ, էլա կեր ձէյ թագէյս մ ու լօփ մ՝ (կապերտ). բ'ամրցը վր իմ ջ'իւրիւն, ու խեծա իմ ջ'ուրեյն, ու շաշխանէն դ'րի վր իմ թիվէյն, ըսի. «Կարապիտ աղա, իս կիամ. թը դ'իւ խարեր խոկոյվ չգ'աս իմ հեռչիկ սա (թրք. իսէ՝ եթէ), իս քիւ մեռել անըծիմ. թը դ'իւ վորցը մարթ իս՝ մըչ...

original page number 158

... գ'յեղէյն բաբագէթուկին չվէ'լի (չի՛ վայելեր). արի իմ հեռչիկ ու քի նշանց տամ»:

Սօւ էլա գ'ընացէյ մանչ իմ նայարներին. մօւ իմ նայարնիր ըսէյն ձէյ. վորե՛ր էկար: Սօւ իս էլա գ'ացէյ խլաթուլ յերկէյր: խլաթցէյք ուրանց կնէյկ հալէօվ կօւզէն վր ձէյ զօրբըթէն էնէն: Սօւ իս Հըզմըցէյ յեղնէյմ ու տառան խլաթցօց էվալլահ էնի՛մ. մօւ իմ խերէյն դաբուլ չէ ըրած. ասը՝ իամ ասլանիթ թը զանըն, ըզձը սպանըն աղէկ ի՝ քանց խլացէյք վոր վր ձը զօրբըթէն տէնին:

¹⁰[[Adjarian left a lengthy footnote here that is I moved to §17.4.3.3.2.]]

Chapter 18

Tigranakert

18.1 Background and literature

---

original page number 159

The central city of this dialect is Tigranakert (Turkish: Diyarbakır). Similar to the Moks subdialect, this is the southern border of Armenian, south of which Kurdish or Arabic are spoken. It spreads in the southwest until Urfa or Edessa; and starting close to that, the Euphrates river takes the dialect's western borders until Arghni, and then with a straight line until Lice. The northern and eastern border forms the Mush dialect. Based on this, the locations where Tigranakert is spoken are the city of Tigranakert, Hazro, Hazzo, Khian, Siverek, Edessa, and Lice. The latter is originally Kurdish-speaking, but there are many migrants from Tigranakert who have revived the Armenian dialect.

[[*Martirosyan (2019: 207) seems to treat Edessa/Urfa as a separate dialect.*]]

The dialect of Tigranakert is still not studied at all. Published manuscripts that use this dialect or its other branches are very insignificant pieces. These are small collections of proverbs, riddles, and popular blessings, in the Istanbul Բիւրակն [*Byurakn*] periodical. For example:

- from Tigranakert:
  - year 1898, page 332, 337, 413, 445, 470, 569, 654, and 700
  - year 1899, page 545, and 731
  - year 1900, page 330, 450, and 677
- from Khian:
  - year 1898, page 301, 493, and 701
  - year 1899, page 650
- from Hazzo:

- year 1898, page 538
- year 1899, page 37, 75, and 641
- from Hazro:
  - year 1899, page 805
  - year 1900, page 263
- from Urfa:
  - year 1900, page 331
- from Siverek:
  - year 1900, page 331

There is a sample of the Tigranakert dialect in Արեւելեան Վամուկ [*Eastern Press*] 1884, page 470-472, but it is not authentic (հարազատ).¹

During my summer travels in 1910, I got acquainted in Istanbul with two newcomers from Tigranakert; one was a teacher, and the other a medical student. With their help, I started...

... to organize a study of the Tigranakert dialect, from which I take the following concise outlines.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 213).*]]

18.2 Phonology

18.2.1 Segment inventory

18.2.1.1 Vowel inventory

The Tigranakert dialect occupies a middle ground between the Mush and Malatya dialects. Among the vowels, the vowel /æ/ <ü> is extremely common, while the vowels /oe, ʏ/ <to, hl> are rarely sometimes found in foreign words.

---

¹[[*I translated the word հարազատ here as ‘authentic’. But I am not sure if the word հարազատ here is meant to say that the text is a secondary source, a translated source, or just not familiar to Adjarian. (?)*]]

18.2.1.2 Consonant inventory

18.2.1.2.1 Laryngeal changes

In its consonants, the Tigranakert dialect presents a system that is entirely different from all the other dialects that we have seen up till now. From the three degrees of consonants in Old Armenian, only two remain: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced stops and affricates become voiceless aspirated, the voiceless unaspirated become voiced, while the voiceless aspirated stay the same (Table 1).

Table 1: Laryngeal changes from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	p ^h eræn	փերան	beran	բերան
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	p ^h obig	փոբիգ	bopik	բոպիկ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h ænæg	թանանգ	danak	դանակ

(In the Hazzo subdialect, we find the voiced aspirated group, similar to the Mush dialect. But here the phonetic rules have taken a step further; the voiceless unaspirated sounds also turned to voiced aspirated (Table 2)).

Table 2: Voiced aspirated sounds in the Hazzo subdialect of the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Hazzo (Tigranakert)		cf. SEA	
‘he got up’	kangnets ^h ay	կանգնեցաւ	g ^h annav	գ ^h աննավ	kangnets ^h	կանգնեց
‘woman’			g ^h nik	գ ^h նիկ	kənik	կնիկ
‘place’	teł	տեղ	d ^h ieχ	դ ^h եիս	teɣ	տեղ
‘he would want’			g ^h uzer	գ ^h ուզեր	kuzer	կուզեր

18.2.1.2.2 Arabic consonants /ʕ, ħ, q/ <‘, h’, ħ’/ and /lʰ/ <l’>

Among the consonants, the following are added: /ʕ, ħ, q, lʰ/ <‘, h’, ħ’, l’>. The first three are borrowed from Arabic, and they are found only in Arabic words. The <‘> signifies the Arabic sound /ʕajɲ/ <‘այիս> (<ع> /ʕ/), the <ħ’> signifies the Arabic sound /k^haf/ քաֆ (<ق> /q/), and the <h’> signifies Arabic <ħw> /ħa/ (<ح> /ħ/). For example, Table 3.

Table 3: New consonants /ʕ, ħ, q/ <‘, ħ‘, ʔ‘> from Arabic in the Tigranakert dialect

	Arabic		> Tigranakert	
‘scorpion’	<‘aqrab>	عقرب	ʕaqrab	‘աղ՛րաբ
‘life’	<‘umr>	عمر	ʕœmr	‘Էօմր
‘zaatar’	<za‘tar>	زعتر	zɑʕtʰɑr	զա՛թար
‘heart (Arabic), false (Tigranakert)’	<qalb>	قلب	qælb	ղ՛ալբ
‘false (Tigranakert)’				
‘halva’	<ħalwā>	حلوى	ħælvæ	ħ‘ալվա
‘jujube’	<‘unnāb>	عناناب	ʕunnɑb	‘ունսաբ
	Classical Armenian		> Tigranakert	
‘cuckoo’	kəku	կկու	quqqu	ղ՛ուղ՛ղ՛ու

The sound <լ՛> is /l/ <լ> with a soft pronunciation ([lʰ]), similar to Russian /lʲ/ <ль> and it is found in native Armenian words (Table 4).

Table 4: Sound /lʲ/ <լ՛> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘fawn’	ul	ուլ	ulʲ	ուլ՛	ul	ուլ
‘head’	gəluχ	գլուխ	kʰlʲuχ	քլ՛ուխ	gəluχ	գլուխ
‘Pleiades’	bojlkʰ	բոյլք	pʰulʲkʰ	փուլ՛ք	bujlkʰ	բույլք
‘to wash’	lʰɑnal	լուսնալ	lʲvænæɫ	լ՛վանսալ	ləvɑnal	լվանալ
‘to bathe’	loganal	լոգանալ	lʲognæɫ	լ՛օգնալ	loganal	լոգանալ

18.2.1.2.3 Patalalized stops /kʲ, kʰʲ, /dʲ/ <կյ, քյ, դյ>

Similar to the Van dialect, here we also find the sounds /kʲ, kʰʲ/ <կյ, քյ> and also the sound /dʲ/ <դյ> (Table 5).

Table 5: Palatalized sounds /k^j, k^hj, d^j/ <կյ, քյ, դյ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘I wore’	hagaĭ	hwaqայ	hæk ^h jæ	hăpjăw	haga	hwaqա
‘to come’	gal	qալ	ik ^h jælj	həpjăwʻ	haga	gal
‘godfather’	kənk ^h ahajr	կնքահայր	ink ^h jævur	həpjăwʻlɔr	kəŋk ^h ahajr	կնքահայր
‘pot’	putuk	պոտոուկ	bud ^h ug	pɔrɔŋɔlɔ	putuk	պոտոուկ

18.2.1.2.4 Glide /w/ <Լ>

The subdialect of Hazzo has created a new half-sound, which except for Maragha, is not found in other dialects. This is the English sound /w/, whose exact correspondent in Old Armenian is the form <Լ> /w/, just as how we transliterate it. It is likewise found in words borrowed from foreign languages (Table 6).

Table 6: Glide /w/ <Լ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘on’	i verɑĭ	ի վերայ	wəren	լըրէն	vəra	վրա
‘that’	or	որ	wər	լըր	vor	որ
	Arabic		> Tigranakert			
‘time’	<waqt>	وقت	wɑxt	լախտ		

18.2.2 Sound changes

Among sound changes, it is worth mentioning the following.

original page number 161

18.2.2.1 Monophthong vowel changes

18.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

The Classical Armenian sound /ɑ/ <ա> has for the most part changed to /æ/ <ă>, such that the dialect is filled with this sound. For a person from Tigranakert, it is difficult to pronounce the sound /ɑ/ <ա>; that sound is preserved only next to the sound /r/ <ռ> and in few other circumstances (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to usually /æ/ <ւ> but sometimes /a/ <ա> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘pompous’	ambartawan	ամբարտաւան	æmp ^h ærdævæn	ամփաւրդաւման	ambartavan	ամբարտաւան
‘cane’	gawazan	գաւազան	k ^h ævæzæn	քաւկան	gavazan	գաւազան
‘deacon’	sarkawag	սարկաւագ	særgævæk ^h	սարգաւմը	sarkavag	սարկաւագ
‘water-mill’	džaratats ^a	ջրաղաց	tʃ ^h æxærts ^a	չնղաց	džəraʁats ^a	ջրաղաց
‘stall’	aχor	ախոռ	aχor	ախոռ	aχor	ախոռ
‘granary’	ambar (?)	ամբար (?)	ambar	ամբառ	ambar	ամբար
‘male cat’			artʃ ^h	առչ		
‘censer’	burvar	բուրվառ	p ^h ulvar	փուվառ	burvar	բուրվառ
‘to lift’	barnal	բառնալ	p ^h arnal	փառնալ	barnal	բառնալ

18.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian sound /o/ <ո> has changed to /u/ <ու> (Table 8a). But in the case declension, we find as in Table 8b.

Table 8: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /u/ <ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. ‘new’	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր
‘belly’	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
‘pit’	p ^h os	փոս	p ^h us	փոս	p ^h os	փոս
‘earth’	hoł	հող	χuɤ	խուղ	hoɤ	հող
‘onion’	soχ	սոխ	suχ	սուխ	soχ	սոխ
‘dry’	tʃ ^h or	չոր	tʃ ^h ur	չուր	tʃ ^h or	չոր
‘four’	tʃ ^h ors	չորս	tʃ ^h urs	չուրս	tʃ ^h ors	չորս
b. ‘belly-GEN’	p ^h or-i	փորոյ	p ^h or-i	փորի	p ^h or-i	փորի
‘pit-GEN’	p ^h os-i	փոսի	p ^h os-i	փոսի	p ^h os	փոսի
‘earth-GEN’	hoł-oj	հողոյ	χoɤ-u	խողու	hoɤ-i	հողի

The same sound at the beginning of monosyllabic words becomes /vo, və/ <վո, վը>; it becomes /o/ <ո> at the beginning of polysyllabic words (Table 9).²

²[[For the word ‘calf’, Adjarian provides a Classical ancestor /ort^h/ <որթ>. But the most prescriptive Classical Armenian form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy.]]

Table 9: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vo, və, o/ <վօ, վը, օ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘who’	ov	ով	vov	վօվ	ov	ով
‘buttocks’	or	ոռ	vər	վըռ	vor	ոռ
‘lentil’	ospən	ոսսան	vəsp	վըսս	vosp	ոսս
‘orphan’	orb	որբ	vərp ^h	վըրփ	vorp ^h	որբ
‘smell’	ort ^h	որթ	vərt ^h	վըրթ	hort	հորթ
‘hedgehog’	ozni	ոզնի	oznig	օզնիգ	vozni	ոզնի
‘to twist’	olorel	ոլորել	olril	օլրիլ	volorel	ոլորել
‘gold’	oski	ոսկի	ozgi	օզգի	voski	ոսկի
‘alive’	ołdʒ	ողջ	voxtj ^h	վօխջ	voxtj ^h	ողջ
‘to be cured’	ołdʒanal	ողջանալ	oxtj ^h ənnæł	օխջըննալ	voxtj ^h anal	ողջանալ
‘bone’	oskər	ոսկր	osk ^h ur	օսքուր	voskor	ոսկոր

18.2.2.1.3 Classical Armenian /u/ <n>

The Classical Armenian sound /u/ <n> usually remains /u/ <n> (Table 10a).³ But it becomes /o/ <o> in the word in Table 10b.

Table 10: Change from Classical Armenian /u/ <n> to /u/ <n> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. ‘dog’	fun	շուն	fun	շուն	fun	շուն
‘deaf’	χul	խուլ	χul	խուլ	χul	խուլ
‘pomegranate’	nurən	նուրեն	nur	նուր	nur	նուր
‘camel’ (?), ‘vow’ (?)			uxd	ուխդ		
‘fawn’	ul	ուլ	ul ⁱ	ուլ ⁱ	ul	ուլ
‘incense’	χunk	խունկ	χung	խունկ	χungk	խունկ
b. ‘door’	durən	դուրեն	t ^h or	թօր	dur	դուր

18.2.2.1.4 Classical Armenian /e/ <ɛ>

The Classical Armenian sound /e/ <ɛ> becomes /i/ <ɪ> in the final syllable (Table 11a). But it becomes /e/ <ɛ> in case declension (Table 11b).

³[[For the Tigranakert word /uxd/ <ուխդ>, it is unclear if this word is a reflex of the Classical Armenian word for ‘vow’ /uxt/ <ուխտ> or for ‘camel’ /ult/ <ուլտ> (SEA: /uxt/). (?)]]

Table 11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. ‘face’	eres	երես	eris	երիս	jeres	երես
‘place’	teł	տեղ	diɤ	դիղ	teɤ	տեղ
‘medicine’	deł	դեղ	t ^h iɤ	թիղ	deɤ	դեղ
‘sun’	areɣ	արեւ	æriv	արիվ	arev	արեւ
‘needle’	asełən	ասեղն	æsiɤ	ասիղ	aseɤ	ասեղ
b. ‘face-GEN’	eres-i	երեսի	eres-i	երեսի	jeres-i	երեսի
‘medicine-GEN’	deł-i	դեղի	t ^h eɤ-i	թեղի	deɤ-i	դեղի

At the beginning of words, this sound becomes /je/ <յե> for monosyllables, while /e/ <ե> for polysyllables (Table 12).

Table 12: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
‘yesterday’	erēk	երեկ	ereg	երեզ	jerek	երեկ
‘iron’	erkat ^h	երկաթ	ergæt ^h	երգաթ	jerkat ^h	երկաթ

18.2.2.2 Diphthong changes

18.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> becomes /e/ <ե> (Table 13).

Table 13: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /e/ <է> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
distal ‘that yonder’	ɑjn	այն	en	էն	ɑjn	այն
proximal ‘this’	ɑjs	այս	es	ես	ɑjs	այս
‘wood’	p ^h ɑjt	փայտ	p ^h ed	փէդ	p ^h ɑjt	փայտ
‘vineyard’	ɑgi	այգի	ek ^h i	էքի	ɑgi	այգի
‘to burn’	ɑrel	այրել	ervil	երվիլ	ɑjrel	այրել
‘lightning’	kɑjtsakən	կայծակն	gedzæk ^h	գէծաք	kajtsak	կայծակ

18.2.2.2.2 Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

The Classical Armenian diphthong /iʏ/ <իւ> becomes /i, u/ <ի, ու> (Table 14).

Table 14: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /i, u/ <ի, ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘blood’	ariʏn	արիւն	ærin	արին	arjun	արյուն
‘hundred’	hariʏr	հարիւր	hærir	հարիր	harjur	հարյուր
‘flour’	aliʏr	ալիւր	ælir	ալիր	aljur	ալյուր
‘column’	siʏn	սիւն	sun	սուն	sjun	սյուն
‘snow’	dziʏn	ծիւն	ts ^h un	ցուն	dzjun	ծյուն

18.2.2.2.3 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

The Classical Armenian diphthong /oi/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 15).

Table 15: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lus	լուս	lujš	լույս
‘Pleiades’	bojlk ^h	բոյլք	p ^h ul ^h k ^h	փուլ ^h ք	bujlk ^h	բույլք
‘nest’	bojn	բոյն	p ^h un	փուն	bujn	բույն

18.2.2.3 Consonant changes

18.2.2.3.1 Classical Armenian /h/ <h>

The Classical Armenian consonant /h/ <h> generally remains /h/ <h>, just as in the Mush dialect; but it changes to /χ/ <խ> in the words in Table 16.

Table 16: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘earth’	hoł	հող	χւօ	խող	hoɤ	հող
‘far’	heroj	հեռոյ	χօրս	խօռոս	heru	հեռոս
‘time’	heł	հեղ	χիօ	խիղ	heɤ	հեղ

18.2.2.3.2 Word-medial gemination

In many places, it is notable that word-medial consonants are repeated (Table 17).

Table 17: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘cheap’	arzan	արժան	ezzæn	էժժան	arzan	արժան
‘tail of sheep’	dəmak	դմակ	t ^h əmmæg	թըմմագ	dəmak	դմակ
‘seven’	ɛáut ^h ən	եաւթն	jót ^h t ^h e	յո՛թթէ	jót ^h ə	յոթը
‘to cleanse’	zətel	զտել	zəddel	զըդդէլ	zətel	զտել
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթու	t ^h ot ^h t ^h u	թօթթու	t ^h ət ^h u	թթու
‘manure’	t ^h ərik ^h	թրիք	t ^h ərrik ^h	թըրրիք	t ^h ərik ^h	թրիք
‘nine’	ínən	ինն	ínənə	ի՛ննէ	ínə	ինը
‘to hear’	ləsel	լսել	ləssel	լըսսէլ	ləsel	լսել
‘to smoke’	tsəxel	ծխել	dzəxxəl	ծըխխալ	tsəxel	ծխել
‘to suck’	tsətsel	ծծել	dzədzdziel	ծըծծէլ	tsətsel	ծծել
‘early’	kanux	կանուխ	gənnux	գըննուխ	kanux	կանուխ
‘pungent’	kətsu	կծու	gədzdzu	գըծծու	kətsu	կծու
‘soul’	hogi	հոգի	hok ^h k ^h i	հօքքի	hok ^h i	հոգի
‘farmer’	məfak	մշակ	mjjæg	մշշագ	məfak	մշակ

Sometimes, the simple form of the word uses one consonant, but the consonant is repeated in case declension (Table 18).⁴

Table 18: Gemination in derived forms in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h	hwg	hats ^h	hwg	hats ^h	hwg
‘bread-PL’			hats ^h ts ^h -ir	hwggghr	hats ^h -er	hwgēr
‘six’ (?)	vets ^h	վեց	vits ^h	վից	vets ^h	վեց
‘six-GEN’ (?)	vets ^h -i	վեցի	vits ^h ts ^h -i	վիցցի	vets ^h -i	վեցի

18.3 Morphology

18.3.1 Noun inflection or declension

18.3.1.1 Definite article /-e/ <ւ>

In the grammar, it is notable that the article /-ə/ <ը> of Civil Armenian has the form /e/ <ւ> here, and it is of course unstressed (Table 19).

Table 19: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth-DEF’	p ^h erǽn-e	փերաւնէ	berán-ə	բերաւը
‘dog’	ʃún-e	շո՛ւնէ	ʃún-ə	շունը
‘column’	sún-e	սո՛ւնէ	sʃún-ə	սյունը

18.3.1.2 Accusative prefix /z-/ <զ>

The accusative case...

original page number 162

... is formed with the prefix /z/ <զ>, as in the Mush dialect, or without the prefix.

⁴[[Adjarian does not provide a translation or ancestor for the word /vits^h/ <վից>; I speculate that this word is derived from the Classical Armenian word for ‘six’. (?)]]

18.3.1.3 Ablative suffix /-e, -uts^h/ <Է, ուց>

The ablative is the formative /-e/ <Է> , but infinitives take the formative /-uts^h/ <ուց> (Table 20).

Table 20: Ablatives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘from loving’	sir-e-l-uts ^h	սիրելուց	sir-e-l-uts ^h	սիրելուց
‘from speaking’	χos-e-l-uts ^h	խօսելուց	χos-e-l-uts ^h	խօսելուց
	√-TH-INF-ABL		√-TH-INF-ABL	

18.3.1.4 Plural markers /-ir, -nir, -ni/ <իր, նիր, նի>

The plural marker is /ir, -nir, -ni/ <իր, նիր, նի> (Table 21).

Table 21: Plurals in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘bread-PL’	hæts ^h ts ^h -ir	հացցիր	hats ^h -er	հացեր
‘angel-PL’	hrəfdæg-ni	հրեշդանկնի	həreftak-ner	հրեշտակներ

18.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, there are some noteworthy points. The first among them is /jesi/ <յեսի>, the accusative form of the 1SG pronoun <ես> ([[CA: /es/, SEA: /jes/]]). The second is the absence of the medial demonstrative <այդ> ([[CA: /ajd/, SEA: /ajd/]]). The Tigranakert dialect distinguishes only two demonstratives: proximal ‘this’ <այս> and distal ‘that’ <այն> ([[CA: /ajs, ajn/, SEA: /ajs, ajn/]]). While the <այդ> is explained with the forms <այս> or <այն>.

These are declined as follows.

[[Table 22 lists personal pronouns.]]

Table 22: Inflection paradigm for personal pronouns in the Tigranakert dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes յէս	t ^h un թընս	mink ^h մինք	t ^h uk ^h թընք
GEN	im իմ	k ^h u քըս	mir միր	ts ^h er ցէր
DAT	əndzi ընծի	k ^h ez(i) քէզ(ի)	mez(i) մէզ(ի)	ts ^h ez(i) ցէզ(ի)
ACC	jesi յէսի	k ^h ezi, zk ^h i քէզի, զքի	mezi, zmi մէզի, զմի	ts ^h ez(i) ցէզ(ի)
ABL	əndzme ընծմէ	k ^h ezme քէզմէ	mezme մէզմէ	ts ^h ezme ցէզմէ
INS	əndzmov ընծմօվ	k ^h ezmov քէզմօվ	mezmov մէզմօվ	ts ^h ezmov ցէզմօվ

[[Table 23 lists demonstrative pronouns.]]

Table 23: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tigranakert dialect

	Singular		Plural	
	proximal 'this'	distal 'that'	proximal 'these'	distal 'those'
NOM	æs, əsi, əsigi ան, ըսի, ըսիզի	æn, əni, ənigi ան, ընի, ընիզի	əsunk ^h ըսուկը	ənunk ^h ընուկը
GEN	əsur ըսուր	ənur ընուր	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
DAT	əsur ըսուր	ənur ընուր	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
ACC	əsur, əsi, əsigi ըսուր, ըսի, ըսիզի	ənur, əni, ənigi ընուր, ընի, ընիզի	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
ABL	əsurme, əsurmene ըսուրմէ, ըսուրմէնէ	ənurme, ənurmene ընուրմէ, ընուրմէնէ	əsunts ^h me ըսուկցմէ	ənunts ^h me ընուկցմէ
INS	əsurmov ըսուրմով	ənurmov ընուրմով	əsunts ^h mov ըսուկցմով	ənunts ^h mov ընուկցմով

[[Table 24 lists the interrogative pronoun 'who'.]]

Table 24: Paradigm of the interrogative pronoun 'who' in the Tigranakert dialect

	Singular	Plural
NOM	vov վով	vovir վովիր
GEN-DAT	voru վորու	vorerun վորերուն
ABL	forme, vormene վորմէ, վորմէնէ	voronts ^h mene վորոցմէնէ

18.3.3 Noun inflection or declension (continued)

18.3.3.1 Possessive articles and the extra suffix /-i/ <ի>

The possessive articles are directly attached to nouns in the Armenian language; here, just as sometimes in the Mush dialect, they receive the unstressed ending /-i/ <ի> (Table 25).

Table 25: Possessives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth-POSS.1SG’	p ^h eræ̃n-si	փերա՞նսի	berán-əs	բերանս
‘head-POSS.1SG’	k ^h lúχ-si	քլո՛ւխսի	gəlúχ-əs	գլուխս
‘face-POSS.2SG’	erís-t ^h i	երի՛սթի	jerés-ət	երեսդ
‘heart-POSS.1SG’	sírd-is	սի՛րդիս	sírt-əs	սիրտս
‘neck-POSS.2SG’	víz-it ^h	վի՛զիթ	víz-ət	վիզդ
‘heart-GEN-POSS.1SG’	srd-í-si	սրդի՛սի	sərt-í-s	սրտիս
‘heart-PL-PL.POSS-GEN-POSS.1SG’	srd-er-n-ú-si	սրդերնո՛ւսի	sərd-er-n-ú-s	սրտերնուս (SWA)
‘soul-GEN-POSS.2SG’	hok ^h k ^h -ú-t ^h i	հոքո՞նլթի	hok ^h -u-t	հոգուդ
‘sin.GEN-POSS.2SG’	meʁáts ^h -is	մեղա՛ցիս		
‘heart-INS-POSS.1SG’	srd-óv-si	սրդո՛վսի	sərt-óv-əs	սրտովս
‘face-INS-POSS.2SG’	eres-óv-t ^h i	երեսո՛վթի	jerés-óv-ət	երեսովդ

The addition of unstressed /i/ <ի> has combined with the article /e/ <է>, giving the dialect a soft Italian harmony,...

original page number 163

... especially when they are sequentially placed one after another in a row (1).

(1) Tigranakert dialect

- a. srd-í-si   sún-e
heart-GEN-POSS.1SG column-DEF
‘the column of my heart’
սրդի՛սի սո՛նէ
- b. hok^hk^h-ú-si   dún-e
soul-GEN-POSS.1SG house-DEF
‘the house of my soul’
հոքո՛նլսի դո՛նէ

18.3.4 Verb inflection or conjugation

18.3.4.1 Theme vowel changes

In verbs, the Classical Armenian present vowel /e/ <ե> becomes /i/ <ի> when next to nasals and /s/ <ս> (Table 26).

Table 26: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	գուզիմ	g-uz-e-m ‘I want’	կ’ուզեմ
2SG	g-uz-i-s	գուզիս	g-uz-e-s	կ’ուզես
3SG	g-uz-e-Ø	գուզէ	g-uz-e-Ø	կ’ուզէ
1PL	g-uz-i-nk ^h	գուզինք	g-uz-e-դk ^h	կ’ուզենք
2PL	g-uz-e-k ^h	գուզէք	g-uz-e-m	կ’ուզեք
3PL	g-uz-i-n	գուզին	g-uz-e-n	կ’ուզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

The imperfective loses its vowel /i/ <ի>, but it can also keep it (Table 27).

[[The data is too limited to know if the surface vowel /e/ is synchronically the theme vowel or the past suffix or both. (?)]]

Table 27: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA ‘we would want’	
1PL	g-uz-e-Ø-nk ^h	գուզէնք	g-uz-ej-i-դk ^h	կ’ուզեիք
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

18.3.4.2 Monosyllabic verbs

In monosyllabic verbs, the formative /i/ <ի> is added (Table 28). This added sound likewise remains when the verb is conjugated or declined.

Table 28: Paradigm of monosyllabic verbs in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. Classical Armenian		
‘to cry’	il-æ-l	իլւլ	l-a-l	լալ	√-TH-INF
‘to come’	ik ^{hi} -æ-l	իքյւլ	g-a-l	գալ	
‘to give’	id-æ-l	իդւլ	t-a-l	տալ	
‘to exist’	ig-æ-l	իգւլ	k-a-l	կալ	
	Tigranakert		cf. SWA		
‘to cry (INS)’	il-æ-l-ov	իլւլօվ	l-a-l-ov	լալով	√-TH-INF-INS
‘I cried’	il-æ-ts ^h -i-Ø	իլւցի	l-a-ts ^h -i-Ø	լացի	√-TH-AOR-PST-1SG
‘there exists’	ig-æ-Ø	իգւ	k-a-Ø	կայ	√-TH-3SG

18.3.4.3 Future formative /mən/ <մըն>

The formation of the future is surprising, because it uses the unfamiliar formative /mən/ <մըն> (2).

(2) Tigranakert dialect

- a. mən uz-i-m
FUT want-TH-1SG
‘I will want.’
մըն ուզիմ
- b. mən p^her-i-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring.’
մըն փերիմ
- c. mən uz-e-i-Ø
FUT want-TH-PST-1SG
‘I was going to want.’
մըն ուզէի
- d. tʃ^hə-mən uz-i-m
NEG-FUT want-TH-1SG
‘I will not want.’
չմըն ուզիմ
- e. tʃ^hə-mən uz-e-i-Ø
NEG-FUT want-TH-PST-1SG
‘I was not going to want.’
չմըն ուզէի

18.3.4.4 Conjunction ‘also’

The Classical Armenian conjunction /ɑil/ <այլ> ‘also’ has the form /le/ <լէ>, like the Mush dialect. But the forms /æɫ, lə/ <ւլ, ւը> are also used.

18.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

18.4.1 Tigranakert

Adjarian’s note: Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 470, 654, 700, and 1899, page 545.

1. Գլոխսի դնեմ բարձին,
Հոգիս իտամ Աստըծուն.
Բարի՛ հըրըշտակ, դուն պըհէ,
Չար սատանան չխարէ:
2. Եվան կթթեց, Մարիամ մակրդեց,
Քրիստոս Եկավ խաչակնքեց,
Կաթն Էղավ մակարդ, մակարդ լէ կաթ:
3. Ըմմեն մարթ կի տսնա, Աստված չտսնա (երագ):
4. Սպըտակ չադըր, դօռ չունի (հաւկիթ):
5. Բուրմա մը խուտ ՝ ցած տենե՛րե դրուկ Է (յօնք):
6. Յորեն չըմ կերի, արտի քովեն անցիր ըմ:
7. Քարիր փետիր չհիյան (չտեսնեն):
8. Չքու ցա՛նկն իմ կոտրի, քու Էգի՞ն իմ մտի:
9. Անկուշտն Է պատի գքի:
10. Դուն Չմնաս ՝ տնուկդի մնայ:
11. Սիվ իգա քգի:

12. Ա՛ջքիդ ելլա, լո՛ւսիդ փճի:
13. Քոռ եղնաս՝ դեմիս ընկնիս:
14. Խոունկ (եղունգ) չեղնա՝ լաշիդ քերիս:
15. Հոգո՛ւդի տո՛ւնէ փլի, սրտի՛դի սո՛ւնէ կոտրի:
16. Դուն չիգաս՝ խաբա՛րդի գա:
17. Լաշփե՛տիդ դո՛ռէ իգա (դագաղդ դուռը գայ):
18. Հուղ չըգնաս մե՛ջէ պառկիս:

18.4.2 Khian

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, page 301, 701, and 1899, page 560.

1. Լապստակ, փետի վաստակ, վազէ վազէ փուրը դարտակ (կկոց):
2. Գում մը՝ մէջն ըլի (լի) սպիտակ մաքի (բերան):
3. Տակը հուղ, մէջը շաղ, վրէն օսկի (ցորեն):
4. Կը կապըն կը քելա, կարցըկըն կը կենա (տրեխ):
5. Էրիկ կնիկ կռվան, աշվար գիցալ բաժնվան:
6. Հավկթէն է Էլի, զհավկիթ չհավնի:
7. Գնա Էնոր քով որ քեզ կի լացընէ, մի՛ Էրթա Էնոր որ կի խնդացընէ:
8. Կրակ որ ընկնի տա՛աշ (անտառ)՝ չուր ու դալար մէկտեղ կերի:
9. Ինչ գար (չափ) իջխեր կա, Էնգար ալ իլվեր կեղնի:
10. Սար ու ձուր՝ տերտըրու փուր:
11. Նա (ոչ) սուխ է կերի, նա հուտ իգա:
12. Աստված տեսեր է գսար, դրեր է զծուն:
13. Թէ տերտերը մէկը կը գինա, երիցկին գերկուք կը քինա:
14. Ո՞ր աչք ո՞ր համար կիլա:

18.4.3 Hazzo

Adjarian's note: Ibid., 1898, էջ 538. The orthography is from Բիւրակն [*Byurakn*], such that the letter <q> should be read as /g^h/ <q'> , and /p-b/ <պ-բ> and so on.

Իախթըմ ըգեր մարթըմ՝ Լոր գեց (քան q) ուր հոգին կը սիրեր զուր գնիկ. Լոչ-պարեգէն (դժբախտաբար) թերզով մէ կը գորցու զինք: Տարտով բուրկած դուշր-միշ կեղներ զուր գտնելու ջան. ու բաշին (յետոյ) թողեց զուր երկիր, ընկավ քաղդէ քաղաք, օլըրտավ ուր գնկա յետեվ: Շատ ջամբա քալեցուց թաշկած...

---

original page number 165

... ու քրտնքով թրջուկ քաղաքըմ գոնըխեց (իջեւանիլ). Էն գիշեր դեղըմ (տեղ մը) քնավ ու լուսմուր արկեցու (եկեղեցույ) դուռ գաննավ Լոր ըրան փարսէ (մուրալ): Բարի մարդըմ հեցավ (հայեցաւ) ուր խեղճութիւն, մեղքունք Էկավ Լը-րէն ու զի՛նքի դարավ ուր տուն: Փարսըք մարդ (մուրացկանը) յեփ մօտ խրակին (խարոյկին) կը ռըհաթներ, Նժըմվա (յանկարծ) հիցավ դռա մէջ դնիկըմ Լոր շի-տակ ուրէն կը մեգեր (նայիլ). ա՛ծփփա՛ց (իսկոյն ցատկեց) ուր դէխէն (տեղէն) ու փաթվավ գնկա վզին ու շատ գուրգուրացին իլացին: Բարի մարթն յեփ հիցավ գէտ անշըգ (զարմանալի) բան, շիվրավ գաննավ, պելի (սակայն) գուգեր Էտ պըմրատնու (անբախտ) սերին բաշին հիներ: Բաշին հարցուց. «Դօ լա՛վօ, Էն ի՞նչ դավա Է»: Փարսըք մարթ իլալօվ պատմեց. «Էտ գնիկ իմուն Է. թերզովըմ գորուկ Էր, Էլիր ըմ ուր վրէն օլրտըմ ու հա օտան (հող) գտա զինք»: Էտ բարի մարթ զգնիկ լը արկեցու դուռ դեսեր ուր դուն բերեր Էր բղելու (պահելու): Յեփ իմցավ, զուր հոգին շատ ուրըխցավ ու գերիկ գնի հատիայով ջամբեց ուրաց երկիր:

18.4.4 Hazro

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 263.

Միր տան Էտին ծառ սալոր Էր,
Ձիր տան Էտին ծառ սալոր Էր,,
Ուր (իւր) հատիկը հինց կլոր Էր,
Ով վըր (որ) ուտեր չը հալվորեր:

Միր տան Էտին քառսուն կարաս,
Ձիր տան Էտին քառսուն կարաս,
Կարսու միչու գինին Էր խաս,
Օսգիէ դդում արծթէ թաս,
Ըմըն թասին ընծի պագ մ' իտաս:

Միր տան էտին առուն հանած,
 Ձիր տան էտին առուն հանած,
 Բոլոր բոլոր բիհան ցանած,
 Էկավ անցավ նուր նշանած:

---

original page number 166

Միր հավշի հավուղը բուլ է,
 Ձիր հավշի հովուղը բուլ է,
 Վզի շարան յալտուլ է.
 Աչքիս տեսավ սի՛րտիս կուլէ:

18.4.5 Edessa

Adjarian's note: For this and the following see Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 331.

Մութ խարաբա. գրողը տանիս. գիտիւնը մտնաս. երկու աչքս կուրնա. պատին տակը մնաս. սի՛ւ Յուդա, լէշիդ ձգեմ. ադ օրը չտիսնաս. կարմիր արին շրջիս. այլեշիլ դարձնես. օր արեւ չտիսնաս. մուրնը գլխուդ. ժառանգիդ կարճ ըլլա. ժամուն դուռը մուրաս. ջիվան էրթաս. գօլող գանատող մնաս. Աստուծօ սրին գաս լաշդ լվան. էրթաս չի գաս. գարա գարա (սեւ սեւ) երրին (երկրին) տակը գնա, յօխ ըննաս:

18.4.6 Siverek

Քեօռ ըլլիս. տունդ ավրի. յօխ բեմուրագ ըլլի՛ս. խողը դըրվիս. փոշին գլխուդ. մուրը գլխուդ. օր արեւ չտեսնես. բօ՛յիդ բեդէ՛նիդ գետին անցնի. խակ դրուիս. դուման իգա գլխուդ. գետնին յատակը էջնաս. պթխիս հըլլսիս թափիս. ֆրանկ գահմաթի հանիս. գանջ ջիվան էրթաս. Աստծէն գտնաս. իշու հրեշտակ.

Chapter 19

Kharberd-Yerznka

19.1 Background and literature

---

original page number 167

The two main centers of the dialect are Kharberd and Yerznka (Turkish: Erzincan). The first is the southern edge of the region, while the second is the northern edge. The other primary places where this dialect is spoken are the following: Palu, Chapaghjur, Çemişgezek, Çarsancak, Kiğı, Dersim, and Kamakh. The western borderline of this dialect forms the current of the Euphrates river, in its entire length. In the north, one line of the Pontic mountains, while the other borders are determined by the borderlines of the Karin, Mush, and Tigranakert dialects.

The language of the southern part of the region is quite well-studied. But for the northern part, there is very little known. For example, there is no information at all about the Kamakh province, and I presumably placed it in the aforementioned region. There is some information on the Yerznka dialect, in the periodical Բիւրակն [*Byurakn*] (1898, page 563), and there is a quite extensive manuscript (see *ibid.* place, 1899, page 386-388). For the Dersim dialect, we can provide Անդրանիկ (1900), which is a volume of travel memoirs, but in some places the volume has dialogues from this dialect. More extensive is article by Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) called Դերսիմ (see Արարատ, 1896, page 183-5).¹

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

There are manuscripts written in the Kiğı dialect in Բիւրակն [*Byurakn*] (1898, page 201, 314, 315, 345, 472, 809, and 1899, page 554). There are many more manuscripts written in the Çarsancak dialect, such as:

---

¹[[*The name of this supposed periodical is <Արարատ> ‘Ararat’. But such a name is quite common so I have not been able to track down the exact source. (?)*]]

- Ս. Հայկունի
  - Հոլթոթիկ եւ Սամէլ Հովիկ. Էջմիածին, 1895
  - Սոքոս. Էջմիածին, 1896
  - 11 ժողովրդական հեքիաթներ՝ հրատարակուած Էմինեան Ազգ. Ժող. Բ. 1901

---

original page number 168

There is nothing published in the vernaculars of Palu, Çemişgezek, and Chapghjur. But there are many manuscripts in the mother dialect of Kharberd. In the Բիւրակն [*Byurakn*] periodical:

- year 1898, page 331, 473, 583-4, 623, 671, 776
- year 1899, page 18
- year 1900, page 233, 316, 331, 491, 519, 730

There is also a small study on formation of this dialect (see Բիւրակն [*Byurakn*], 1899, page 777).

I also have a separate study that I have formed with Dr. Andranik Hakobian (թ. Անդրանիկ Յակոբեան; [[SEA: /*andranik hakopjan*/, SWA: /*ant^hranig hagop^hjan*/]]), which is still unpublished.²

It appears that a migrant Armenian community from Kharberd has settled in the upper district of Manisa, near Smyrna, who until now have kept their native dialect, with little changes and which is different from the dialect of the lower district of Manisa. To establish this idea of mine, I have worked on an article in Բիւրակն [*Byurakn*] (see 1899, page 402-405); on the occasion of this article, a response from Shahinian (Շահինեան; [[SEA/SWA: /*fahinjan*/]]) was published and also a small study on this district's dialect (see 1899, page 291, 402, 503, 528, 575)

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 198).*]]

19.2 Phonology

19.2.1 Vowels

19.2.1.1 Segment inventory

The sound system of the dialect of Kharberd and Yerznka is much simpler than the dialects of Karin and Mush. The dialect of Kharberd-Yerznka recognizes the vowels in Table 1. But it lacks the vowels /œ, ʏ, ɨe, ʊo/ <Էօ, իւ, ե, ո>.

---

²[[*For 'unpublished', the original word is անտիպ which means 'atypical'. I suspect this was a typo for անտպուած 'unpublished'. (?)*]]

Table 1: Vowels of the Kharberd-Yerznka dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
/æ/ <ա>	/ɑ/ <ա>

19.2.1.2 Sound changes

The following are notable sound changes among vowels and diphthongs.

19.2.1.2.1 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical Armenian sound /oj/ <ոյ> changed to /o/ <ո> (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /o/ <ո> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	los	լոս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oiṛ	քոյր	k ^h or	քոր	k ^h ujr	քույր
‘walnut’	ənkoiṛ	ընկոյզ	əngoz	ընգոզ	əṅkujz	ընկույզ

19.2.1.2.2 Classical Armenian /iʰ/ <իւ>

The Classical Armenian sound /iʰ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘blood’	ariʰun	արիւն	arin	արին	arjun	արյուն
‘fountain’	aḃbiʰur	աղբիւր	aḃb ^h ir	ախբիւր	aḃpjur	աղբյուր
‘flour’	aliʰur	ալիւր	alir	ալիր	aljur	ալյուր
‘fountain’	eḃdʒiʰur	եղջիւր	aḃdʒ ^h ir	ախջիւր	jeḃdʒjur	եղջյուր

19.2.1.2.3 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical Armenian sound /e/ <ե> becomes /je/ <յե> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /e/ <ե> in all other circumstances (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘when’	erb	երբ	jeb	յեբ	jeɾp ^h	երբ
‘to sway’	ereral	երերալ	ereral	երերալ	jereral	երերալ
‘to appear’	erewel	երեւել	erval	երվալ	jerevel	երեւալ

19.2.1.2.4 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian sound /o/ <ո> remained /o/ <ո> everywhere (Table 5).

Table 5: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o/ <ո> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘alive’	oɫdʒ	ողջ	oxɫj ^h	ոխջ	voɫj ^h	ողջ
‘lentil’	ospən	ոսպն	osb	ոսբ	vosp	ոսպ
‘foot’	ot-(ə?)k ^h (-PL)	ոտք	od ^h k ^h	ոդ ^h ք	votk ^h	ոտք
‘orphan’	orb	որբ	orb ^h	որբ ^h	vorp ^h	որբ
‘ryegrass’	oromən	որոմն	orom	որոմ	vorom	որոմ
‘to thunder’	orotal	որոտալ	orotal	որոտալ	vorotal	որոտալ
‘to take pity on’	oɫormil	ողորմիլ	oxormil	ոխորմիլ	voxormel	ողորմել

19.2.1.2.5 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> becomes /æ/ <աւ> (Table 6). With this sound, the dialect presents a type of middle point for the sound changes of /e/ <ե> and /a/ <ա>.

Table 6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /æ/ <ււ> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘mother’	mɑjr	մայր	mæɾ	մւր	mɑjr	մայր
‘wood’	p ^h ɑjt	փայտ	p ^h æd	փւնդ	p ^h ɑjt	փայտ
‘mirror’	hɑjeli	հայելի	hælli	հւլլի	hɑjeli	հայելի

19.2.2 Consonants

19.2.2.1 Segment inventory

The consonants have three degrees in the dialect: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. The voiceless unaspirated series...

original page number 169

... does not exist. The voiced sounds of Old Armenian changed to voiced aspirated, the voiceless unaspirated sounds changed to voiced, while the voiceless aspirated sounds stay voiceless aspirated. Besides these, the palatal consonants /g^j, k^{hj}/ <qj, pj> emerged. Whenever the sounds /g, k^h/ <q, p> follow /e, i/ <ե, ի>, they became /g^j, k^{hj}/ <qj, pj>.

19.2.2.2 Sound changes

Among consonant changes, the most prominent ones are the following.

19.2.2.2.1 Stop-nasal assimilation

The Classical Armenian sound /t/ <տ> before /n/ <ն> assimilates to /n/ <ւ> (Table 7).

Table 7: Change from /tn/ <տն> to /nn/ <ւն> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘to enter’	mətanel	մտանել	mənnel	մըննել	mətnel	մտնել
‘to find’	gətanel	գտանել	g ^h ənnel	գ ^h ըննել	gətnel	գտնել

19.2.2.2.2 Fricative deletion in word-initial /s/-stop clusters

The sound /s/ <u> at the beginning of words is deleted before the sounds /p, t/ <պ, տ> (Table 8).

Table 8: Deletion of initial /s/ <u> in /sp, st/ <սպ, ստ> clusters in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘to kill’	əspananel	սպանանել	bannel	բաննել	spanel	սպանել
‘white’	əspitak	սպիտակ	bidag	բիդագ	spitak	սպիտակ
‘to create’	əstetʃsanel	ստեղծանել	deɹdʒel	դեղծել	stetʃsel	ստեղծել
‘carrot’	əstepʃin	ստեպղին	dabʁin	դաբղին	stepʁin	ստեպղին
‘sterile’	əsterdʒ	ստերջ	dertʃ ^h	դերջ	sterdʒ	ստերջ

19.2.2.2.3 Consonant cluster reduction for obstruent-rhotics

In both Yerznka and Kharberd, the words in Table 9 changed.³

Table 9: Reduction of consonant clusters with obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘sparse’	naʁsər	նաււր	nosr	նօւր	nosər	նօւր
‘high’	baɹdʒər	բարձր	t ^h aɹz	թարզ	baɹts ^h ər	բարձր
‘thick’	t ^h andʒər	թանձր	b ^h aɹs	բ ^h արս	t ^h andʒər	թանձր
‘sweet’	k ^h aʃts ^h ər	քաղցր	k ^h aɹs	քառս	k ^h aʃts ^h ər	քաղցր

19.2.2.2.4 Consonant cluster reduction for nasal-rhotics

The words in Table 10 changed.

³[[For the words ‘high’ and ‘thick’, I suspect that Adjarian incorrectly switched the Kharberd forms. But unfortunately, I cannot be sure. (?)]]

Table 10: Reduction of consonant clusters with obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘heavy’	$\widehat{tsan\acute{e}r}$	ծանր	$\widehat{tsajr}$	ծայր	$\widehat{tsan\acute{e}r}$	ծանր
‘small’	$\widehat{man\acute{e}r}$	մանր	$\widehat{majr}$	մայր	$\widehat{man\acute{e}r}$	մանր
‘comb’	$\widehat{sant\acute{e}r}$	սանտր	$\widehat{sajr}$	սայր	$\widehat{sant\acute{e}r}$	սանր

19.2.2.2.5 Fronting of post-alveolar obstruents

The Dersim province also has a surprising innovation. The Classical Armenian sounds $/tʃ, dʒ, tʃ^h/ <\delta, \zeta, \chi>$ become $/dʒ, dʒ^h, ts^h/ <\delta, \delta', g>$ (after passing through the forms $/ts, dz, ts^h/ <\delta, \delta, g>$. While the sound $/ʃ/ <\zeta>$ becomes $/s/ <u>$ (Table 11, sentence 1).

Table 11: Fronting of post-alveolar obstruents in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘white’	$\widehat{tʃermak}$	ճերմակ	$\widehat{dʒermag}$	ձերմագ	$\widehat{tʃermak}$	ճերմակ
‘water’	$\widehat{dʒur}$	ջուր	$\widehat{dʒ^hur}$	ձ՛ուր	$\widehat{dʒur}$	ջուր
‘raisin’	$\widehat{tʃ^hamitʃ^h}$	չամիչ	$\widehat{ts^hamits^h}$	ցամից	$\widehat{tʃ^hamitʃ^h}$	չամիչ
‘I pulled’	$\widehat{k^haʃets^hi}$	քաշեցի	$\widehat{k^hasets^hi}$	քասեցի	$\widehat{k^haʃets^hi}$	քաշեցի

- (1) Kharberd-Yerznka dialect ⁴
 $\widehat{mets^h}$ - $\acute{a}$ $\widehat{dʒ^hur}$ $\widehat{ts^h}$ -ig- $\acute{a}$ - $\emptyset$
 in-DEF water NEG-exist-TH-3SG
 ‘There is no water in it.’
 մեցը ձ՛ուր ցիգա

19.3 Morphology

19.3.1 Noun inflection or declension

In the grammar, there are no individual innovations. As in all other typical dialects of its type, the Kharberd-Yerznka dialect has 6 cases: nominative, genitive,

⁴[[The vowel /i/ in $[\widehat{ts^h}iga]$ could belong to the negation prefix. (?)]]

dative, accusative, ablative, and instrumental. The dative is always the same as the genitive, while the accusative is the same as the nominative, without a difference between animate and inanimate objects. The ablative formative is /-e/ <է>. The plural markers are /-er, -ner/ <եր, ներ>.

19.3.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, we cite the following (Table 12).⁵

Table 12: Sample of pronouns in the Kharberd-Yerznka dialect

personal 1SG ACC ‘me’	indzis, andzis	ինծիս, ընծիս
personal 1SG ABL ‘from me’	imməne	իմմընէ
personal 1PL ACC-DAT ‘to us’	mizi, mzi	միզի, մզի
personal 2PL ACC-DAT ‘to you’	dz ^h izi, dz ^h zi	ծ ^h իզի, ծ ^h զի
personal 2SG ACC-DAT ‘to you’	k ^h izi, k ^h zi	քիզի, քզի
personal 1PL ABL ‘from us’	merməne	մերմընէ
personal 2SG ABL ‘from you’	k ^h uməne	քումընէ
personal 2PL ABL ‘from you’	dz ^h erməne	ծ ^h երմընէ

19.3.3 Verb inflection or conjugation

The verb is very simple. The rule of changing the Classical Armenian vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> takes places only the in 1SG and 1PL persons. In the third person, it changes to /æ/ <ւ> (in the first conjugation class).

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <ղ> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a non-alternating /e/, and the 3SG marker is covert. In Kharberd-Yerznka, the theme vowel varies between /æ, i, e/ (Table 13).]]

⁵[[For the plural nouns, I mark them as synthetic for accusative and dative, but it is possible that Adjarian meant that they are strictly accusative. The prose is not clear. (?)]]

Table 13: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Kharberd-Yerznka dialect

	Kharberd-Yerznka		cf. SWA	
1SG	գə sir-i-m	զը սիրիմ	գə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	գə sir-e-s	զը սիրես	գə sir-e-s	կը սիրես
3SG	գə sir-æ-Ø	զը սիրաւ	գə sir-e-Ø	կը սիրէ
1PL	գə sir-i-nk ^{hj}	զը սիրինք	գə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	գə sir-e-k ^{hj}	զը սիրեք	գə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	գə sir-e-n	զը սիրեն	գə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

original page number 170

The imperfective and the perfective are the same as in the old forms.

The future is formed with the formative /də/ <զը> (/tə/ <տը>), which is a shortened form of /piti/ <պիտի>. In the negative future, this sound /p/ <պ> changes to /v/ <վ> (2). Forms like in (3) do not exist.

(2) Kharberd-Yerznka dialect

- a. $\widehat{tj}^n\text{-vdi}$ sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
‘I will not like.’
չըվդի սիրիմ
- b. $\widehat{tj}^n\text{-vdi}$ sir-e-i-Ø
NEG-FUT like-PST-TH-1SG
‘I was not going to like.’
չըվդի սիրեի

(3) Absent in the Kharberd-Yerznka dialect

- a. $\widehat{tj}^n\text{-piti}$ sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: ‘I will not like.’
չպիտի սիրիմ
- b. $\widehat{piti}\text{-tj}^n\text{-sir-i-m}$
FUT NEG-like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: ‘I will not like.’
պիտի չսիրիմ

19.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

19.4.1 City of Kharberd

Adjarian's note: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 730. The orthography was verified by me.

Գըլլի չըլլի խօռօզ մը գըլլի: ան խօռօզին օդքը փուշ մը գը մըննա. ինչ գէնէ չէնէր՝ չի գըրնըր ան փուշը հանէր: Գէլլա գերթա մամիգի մը գըստ քի ան փուշը հանա: Մամիգն ըլ գը հանա ու թօնիրը գը ցըքա: Մեգ-էրգու օր ասնելուն բէս՝ ըս խօռօզը գերթա մամիգին գըստ քի փուշս դուր: Մամիգն ըլ գըստ քի փուշը վառա՛վ ան ո՛ւսգաց դամ: խօռօզը հըմըն հաց մի գառնա՛ ու գը փախի: Գերթա օր չօբան մի նսդէր է գաթին մէջ բդուր (սպտուր) գը բ՛րդ՛ան գուդա՛: Գըստ քի ըս հացը առ գեր, ըն ըլ գառնա՛: Քանի մը օր գասնի, գերթա չօբանին գըստ քի հացս դուր, ըն ըլ չունի օր դա, ըս հեղուն ըլ խօռօզը ըղգից մաքի մի գառնա՛ ու գը փախի: խօռօզը գերթա օր դէլ մի շուն մի մօրթէր էն ու քէշգէգ բիդի (դը) էթէն. ըդօնց գըստ քի ըս մաքին առէք: Քանի մի օր սօղը գ՛ուգ՛ա քի մաքիս դըվէք: Ընօնք ըլ մդիգ չէն էնէր, ինք ըլ ըդօնց հարս գառնա՛ ու գը փախի: Շադ գերթա՝ քիչ գերթա, գը տեսնա՛ օր մեգ մարթ մի նսդէր շըզդըրիգ (ջութակ) կը գէնա. ըդօր գըստ քի շըզդըրիգ դուր օր ըս հարսը դամ: Հարսը գուդա՛ շըզդըրիգը գառնա: խօռօզը գը նսդի ճառի մը դագ՝ ու կը բըլըշվի (թըք. բաշլամաք՝ «սկսիլ») շըզդըրիգը շըզդըրցընէլ ու խաղ գանչէլ. «Ջըզդըր, շըզդըր, շըզդըրիգ, փուշ մի դվի՝ հաց մի առի, հացը դըվի՝ մաքի մի առի, մաքին դըվի՝ հարս մի առի, հարսը դվի՝ շըզդըրիգ մի առի, շըզդըր, շըզդըր շըզդըրիգ»:

---

original page number 171

19.4.2 From one village from Yerznka

Adjarian's note: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1899, page 386. The orthography of the manuscript was preserved, even if inaccurate.

Վախտովը Երիկ մ՛ու կնիկ մը կան անդեր: Երիկը թէնալէ, կնիկը Էտէպսիգ: անմէն օր առտու լուծածին պէս կնիկը Երկանը առջեւը Երկու հաց կը նետէ,

---

⁶[[The original page had <դակ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the form is <դագ>; I fixed it.]]

«դուս ել, աշքիս մ'երեւար» կըսէ անդեր: Էրիկը կիթա ծովուն քենարը կը նստի, մէկ հաց ինք կուտէ, մէկալն ա ծովուն ձկներուն կը նետէ, կեսը առտուն, կեսն ա ճաշուն: Պզտի ձկները հացը տանելու չապալամիշ կ'ըլլան ըմա, անմէն օր մեծ ձուկ մը կուգա ընոնց ձեռքէն կառնէ կը տանի անդեր. ըսանկ կանէ տարի մը անմէն օր: Անիսէ ձուկը ըս հացերը իրենց մեծաւորին կը տանի անդեր. մեծաւորնին ընանկ հիւընտոպին մը կունենա օ բոլոր հեքիմները չին կանա բռնտ-ցըներ. Էն ետքը կըսեն քի, Էկեր տարի մը հաց ուտէ նը կըռընասա ըս ձուկն ա ըս հացերը մեծաւորին կը տանի անդեր: Տարիէն ետքը մեծաւորը կըռըտնա. իրեն հաց բերող ձուկը անջեւը կը կանչէ, կը հարցնէ քի ըս հացերը տարի մըն է ո'ւսկէ կը բերէ. ան ա կըսէ քի «ծովուն քենարը մարդ մը նստեր ան անմէն օր ըս հացերը ծովը կը նետէ, ես ա կառնեմ քեզի կը բերիմ»: Ըն սրային մեծաւորը հրաման կանէ օ իթա ըն մարդը բերէ օ մուրատ տա իրին արած լավութեան տեղը:

19.4.3 Kiğı

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, taken from various places.

Ածան հաւը կարգճան կ'ըլլի:

Ասդին ծակով Հինտիստան կը հայնա:

Էրեցն օր թքան, կըսէ «ամա գ'ուգ'ա»:

Խեւը գնաց հարսնետունը, ըսաց իոս լաւ է քընծ մեր տունը:

Կուշտն անօթուն մայր (մանր) կը փշէ (կը փշրէ):

Հարիր մագէ ալիր է կերեր:

Հան օր հաւ է, ջուր խմած ատենը Աստված ի վեր կը հայնա:

Շունը կը գինին՝ տիրունմինէ կամըչնան:

Ընի իմ արծած խոզն է:

---

original page number 172

Օրը հարիր սիրտ կրնաս կօյրեր, ըմը հարիր օր Էկեր դատիս ՝ սիրտ մը չես կրնար շինիր:

Վով չուաթ, փորը կուշտ:

Տունը չգա տան տիկին՝ հորթուն կըսեն լոս տիկին:

19.4.4 Çarsancak

Adjarian's note: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ), page 152.

Կըլլի թաքավոր մի. իրեք հատ աղա կունենա. կըսը մենծ աղին. – Տղա՛ս, ես ան ծեր եմ, տասնըհինգ տարի սայմանիս գլօխը չայիրը չիմ գցեր:

– Արքայ՝ հայրիկ, կըսը աղան, միշտ սայմանիդ գլխու չայիրը շատ մեթ կինիս (կը գովես): – ան սայմանի չայիրին հավան է օր եօմիւրս Երկընցաւ. ան տաս-նըհինգ տարի օր չիմ գըցեր, եօմիւրս փճացաւ. գնա օ տեսնըս. չայիրին գլխը աղբիր մը կա. չայիրին տկուն տէ՛ (մինչեւ) աղբիրը սահաթ մի կը քաշէ. աղբիրն ան լեռան տակ է աղբըն տէ՛ լեռան գլխը տասվերկու սահաթ կը քաշէ:

Էլավ մենծ տղան հարիր հատ ձիով առըց. գըցին հասան չայիրը. տեսան օ մէ արաբ մի նստեր է աղբրին վրա: Մի սեւ անպ էլավ, Երկինքը գօռաց, արգեն ու կարկուտը առըց:

Թագաւորին տղան ըսըց. – Քշեցեք, ըյնինք աղբիրը:

Չայիրը կէս ըրին-չըրին՝ ջրին ու մին մէջ մնացին. չկըցին օ հասնէին:

Արաբը թուրը քաշեց, ընկաւ ան հարիր հատի մէջ. հարիր հատին ալ գլխը կըրոցեց, ձիանն ան մորթեց, յեղմիշ ըրըց (դիգեց) չայիրին օրթըլըխը, էջաւ սըրթն ի վան գնըց:

Մի ամիս թաքաւորին խապար չգնըց:

Թաքաւորը կանչեց օրթանճա տղին:

– Այ անգա՛, աղբարդ ճանփեցի սայմանի գլխը. յա (կամ) բռնվան, յա ծեծ (պատերազմ) կինին. յա քէֆի տեղ է՝ իրանց քէֆը կը հային. գնա խապար մի ա՛ն Էկօ՛:

19.4.5 Dersim

Adjarian's note: See <Արրտ>. 1896, page 183.

[[It is not clear to me what this <Արրտ> source is; it is likely a periodical called 'Ararat' <Արարատ>, but there are many such periodicals. (?)]]

Անքան դեսա օր Գիրօն ասգրին մեց է. ցօրս դ՛ին բադի բես բարած է. – Օվանէս, ըսըց- ի՛նց գինէս, ինձի բարուք գիլլէ հասուր:

---

original page number 173

Օվանէսը գ՛նըց օ մեր աղան ձ՛ինը հեծէր, փախէր է. դեսա օր Գիրօն թուրը ցըլբըղցօց, թուրը փառլամիս եղավ, յես ան ըս դ՛իուն քասեցի, թուրը փառլաթ-միս Երի – օ, Գիրօ, մի՛ վախիր: Ընխդըր (այնչափ) հայա (տեսայ) օ, ցօրս սվարօվ դալիս հեծած, ամբուն թուր մի նեղեցի, ցօրս ձ՛ին ան բառգեցուցի. մեզ մարթուն ան գ՛լօխը գըրոցեցի, դեսա օր փասան գըցէ. – Հա՛ բաբամ օլասըզ հա: Յի գ՛իդեր օ յես իմ, ընի գ՛իդէ թէ թուրքեր Ղամբերն է բ՛ռնած. ցըսեր թէ հինգ հոքի թրես ընցուցեր իմ. անքան դեսա օ Օվանէսը գիլլէն հասօց, ըսըց. – Մի վախէիս, ախ-բ՛րդանք. դ՛ու մըսեր, թաբուր մի ասգրին գեսն է մնացեր. մեր աղան ան էլեր թամասա գինէր. իրգուն գ՛ցիք քառցուն օսգի տվեց, ի՛նց ինիմ:

Chapter 20

Şebinkarahisar

original page number 174

20.1 Background

At the north side of Kharberd-Yerznka, the city of Şebinkarahisar and the province of Adzbdar together form a separate dialect; the dialect occupies a middle ground between the dialects of Kharberd-Yerznka, Sebastia, and Evdokia.

20.2 Phonology

20.2.1 Consonants

Like the first two dialects ([*Kharberd-Yerznka and Sebastia*]), the dialect has three groups of consonants that are missing from Evdokia: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. Here, there is also the glottal /h/ <հազազ յ>.

20.2.2 Vowels

20.2.2.1 Segment inventory

The vowel system is like that of the Evdokia dialect, which we will later see below. The sound /æ/ <ւ> is added (Table 1).

Table 1: Emergence of /æ/ <ւ> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
‘before’	արձգալ առաջեւ	ærtʃ ^h ev ünzɛɫ	artʃ ^h ev առջեւ

20.2.2.2 Sound changes

20.2.2.2.1 Classical Armenian /o/ <n>

Like the Sebastia and Evdokia dialects, the sound /o/ <n> has changed to /œ/ <to> (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /œ/ <to> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian		> Şebinkarahisar		cf. SEA	
‘work’	gort̃s	գործ	g ^h œrd̃z	գ՛տօրծ	gort̃s	գործ
‘Peter’	petros	Պետրոս	bœrœs	Բետօնէօս	petros	Պետրոս

20.2.2.2.2 Classical Armenian /e/ <ɛ>

There is an innovation that is absent in the Kharberd-Yerznka and Evdokia dialect: the sound /e/ <ɛ> changes to /i/ <ɪ> when stressed (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /e/ <ɛ> to /i/ <ɪ> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian		> Şebinkarahisar		cf. SEA	
‘place’	teɫ	տեղ	diɤ	դիղ	teɤ	տեղ
‘with’	het	հետ	hid	հիղ	het	հետ
‘you.SG.DAT’	k ^h ez	քեզ	k ^h iz	քիզ	k ^h ez	քեզ

With this sound change, the dialect of Şebinkarahisar approaches the dialect of Hamshen, where this same sound change exists (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /e/ <ɛ> to /i/ <ɪ> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian		> Şebinkarahisar		cf. SEA	
‘big’	met̃s	մեծ	mid̃z	միծ	met̃s	մեծ
‘with’	het	հետ	hid	հիղ	het	հետ

20.3 Morphology

20.3.1 Verb inflection or conjugation

20.3.1.1 Theme vowel changes

In verbs, the 1SG and 1PL of present tense and of the tenses that are formed from the present have changed the vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> (Table 5).¹

Table 5: Change from theme vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Şebinkarahisar dialect

	Şebinkarahisar		cf. SWA		
‘I want’	g ^h -uz-i-m	q ^h nuqhi	g-uz-e-m	l ^h nuqet	IND-want-TH-1SG
‘I will say’	bidi əs-i-m	p ^h iq ^h ruhi	bidi əs-e-m	u ^h ruhi ruet	FUT say-TH-1SG
‘I would write letter’	g ^h ir g ^h r-i-m	q ^h ir q ^h ruhi	k ^h ir k ^h ər-e-m	q ^h ir q ^h ruet	letter write-TH-1SG

20.3.1.2 Present/past tenses and the progressive

The indicative present tense has two forms, as is found westward in all the Asia Minor dialects until Rodosto. This is the basic present (բուն ներկայ) and the progressive present (շարունակաւ ներկայ). The first is the usual form of the present, which can also be used for the future: ‘I say’, ‘I bring’.

The second is used when the action is being done at this exact time and it cannot at all have a future meaning: ‘I am liking’. The progressive present is found only in very few languages. For example, it is found in Ottoman Turkish /al-əjor-əm/ ‘I am taking’ (ալըյորըմ) and /ver-ijor-um/ ‘I am giving’ (վերիյորըմ) ([*Modern Turkish: <alıyorum>, <veriyorum>; the progressive marker is the suffix <iyor> which Adjarian transcribed as /ijor/*)]),

original page number 175

... and also in English ‘I am living’.² Persian also has a progressive present: <bé-xâham> ‘I want’ بخوام (բը խաhtu), <mi-xâham> ‘I am wanting’ می خواهم (մի խաhtu).³

¹[[*The Classical Armenian forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical Armenian theme vowels.*]]

²[[*Adjarian incorrectly translated the English into Armenian կը սիրեմ կոր ‘I am liking’.*]]

³[[*The Persian terms are respectively subjunctive and indicative. It seems Adjarian interpreted the distinction in terms of progressiveness.*]]

The indicative past imperfective also has simple and progressive forms (1). Compare this to Ottoman Turkish /veriridim/ ‘I gave’ (վերիրիսիմ) vs. /verijorəðəm/ ‘I was giving’ (վերիյօրըսըմ) ([*Modern Turkish*: <ver-di-m> and <ver-iyor-du-m>]]).

(1) SWA

- a. g-ud-ej-i-Ø
IND-eat-TH-1SG
‘I would eat.’
կ’ուտէի
- b. g-ud-ej-i-Ø   gor
IND-eat-TH-1SG PROG
‘I was eating.’
կ’ուտէի կոր

However, the progressive present and imperfective are not formed in the same way across all the dialects; instead, each dialect uses a different formative. For example, the Istanbul dialect uses /gor/ <կոր>, the Aslanbeg subdialect uses /háje/ <հա’յէ>, the Trabzon dialect uses /er/ <էր>. The Şebinkarahisar dialect constructs its progressive forms with the formative /dar/ <դար> (i.e., /tar/ <տար> which has an unclear origin) (2).

(2) Şebinkarahisar dialect

- a. g-əs-i-m   dar
IND-say-TH-1SG PROG
‘I am saying.’
գըսիմ դար
- b. g-əs-i-s   dar
IND-say-TH-2SG PROG
‘You are saying.’
գըսիս դար
- c. g-əs-e-i-Ø   dar
IND-say-TH-PST-2SG PROG
‘I was saying.’
գըսէի դար

20.4 Literature

There is no other information on the Şebinkarahisar dialect, and there is no published manuscript. In Ani in the summer of 1907 (July 7-8), I got acquainted with an architect who was a native of Şebinkarahisar, Mr. T. Toromanian (սր. Թ. Թորոմանյան; [[SEA/SWA: /thoramanjan/]]). I requested from him that he accurately write a sample of this dialect. He gladly undertook my request and he wrote to me the following heartbreaking letter, which was rendered in my orthography, and which I present here completely.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 191).]]

20.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

20.5.1 Şebinkarahisar

Սեր իմ աղա ախբարս,

Միխգիս դերն եմ. խօսգիս հասդադ չի դ՛ըղվա. գ՛իրըս շադ յուշացավ. իմմա՝ շիրագը օր բիդի ըսիմ նը շադ մըն ալ ղաբիյաթս (թըք. qabahat յանցանք) ծառը (ծանր) չէ. բ՛անի գ՛ետրծի մարթ եմ. յիրինգուն-յառավօդ դիդ մը դիդիգ արած չունիմ օր մէյ մը ղալամ-դիվիթ անչէվս առնիմ հու երգու սրա գ՛իր գ՛րիմ. չէ նը ինքիրենս ամըն օր կըսէի քի՝ արածըս աֆէգ է, խաթեր գօռելը (կոտորելը) աղէգ բ՛ան չէ. խօշ դ՛ուն ան չէշիդը մարթիգներէն չէս. միխգս երեսս չէս դար: Իշդէ ասօր հըմար ալ է քի յես ալ քիս հոգ՛ուն բէս գ՛ուգիմ. քիգ դիսած օրես սիրդըս բ՛ացին՝ մէշը դ՛րին: Գ՛իդի՞ս ինչո՛ւ: Ե՛յ գիդի դոայուրին... Յես մէգ...

---

original page number 176

... ընգեր մը ունէի մեր քաղաքը ըղած վախդըս. Փուռչուլին Բետոնու (Պետրոս) գըսէին. իմ շադ շադ յարմանս եր. գ՛իշեր ցօրէգ իրար հիդ էինք, չալիգ-չօրթու բարաբար գը խաղայինք. շադ հիդ ալ երգուսս վարբիդէն գը փախչէին գիրթայինք եքեսդանը թուք ու իսնծոր ուղէլու: Ասանգ առիսադաշէ (ընկեր) մը գադվեր էի քսան դարի է: Զիգ օր դիսա՝ ան սահաթը միդքըս ինգավ Բետոնու, սիրդըս դիդէն թռավ. ինքիրենս ըսի քի Ասված Բետոնուսըս գ՛իսա՝ ինծի դըվավ: Յես քու վրա անդըդար սեր դըվի իլլա՛մ, ըջըբ (արդեօք) դ՛ուն ալ իմ Բետոնուսի դիդը բիդի բ՛ռնէ՞ս. քանի քի գադվեր եմ աշգիս արցունքը չի գըռըեցավ. միդքըս օր գ՛ուգ՛ա

զաղված օրերնիս՝ ծուխ ու մուխ զը գռիմ: Հէջ միդքես չիլլեր. օր մը, շափաթ էր դէք գիրանգի, յառօդուն գանուխ էլեր դ'ուռը նսդեր էր. գ'նացի քօվը, նայեցա օր դ'իդամարը վրա արեր՝ հիդըս խօրաթել բիլմ չուզեր դար. ըսի քի «Բեօ՛նես, քալ՝ երթանք քիշ մը խաղանք»:

– Չիմ իգ'ար – ըսաց:

– Ինչո՞ւ, ի՞շ գա քի:

– Հէջ բ'ան մ'ալ չիգա:

– Հըբը ինչո՞ւ աղանգ դ'իդամրդ՝ գախեր էս ու հիդս ալ չես խօրաթեր:

– Ի՞շ բիդի խօրաթիմ. գաթը քանի մը օր յեդքը ամիս զիս բիդի դրգէ Սդամբօլ. ալ յա զը դեսնիք գիրար՝ յա չինք դեսներ:

– Օդօրթմ'ն գըսես դար:

– Հըբը սուդմէ՞ն:

– Չիմ ավդար:

– Օր աշգօվդդ՝ դեսնես ՝ անվախդը գաւդաս:

– Ի՞նչ ըղավ օր աղանգ արավ քիզի ամիդ՝. մինչեւ հիմի հէջ աղանգ ծ'ան մը չիգար:

– Ի՞նչ բիդի ըլլա. յերեգ յիրինգուն վաժաբեդը մինդամարս դօթլուխս դվավ, գ'նա վաժաղան փարա բ'եր, չէ նը ալ մի՛ գ'ար ըսաց. ամիս ալ փարա չուներ օր դար, գաթը քանի մը հիդ ալ մարս գուլագէն օսզը գռից դվավ՝ դարի վաժաղան փարա դվի. հիմի մարս ալ չունի. հարս ալ ըսաց քի շադ գ'արթա դերա վարթաբեդ չի՛բդի ըլլա. դրգիմ Սդամբօլ թօղ երթա ախբօրը քօվը փարա վասդըդի:

---

original page number 177

– Է դ'ո՞ւն ինչ ըսիր. գ'ուղէ՞ս քի երթաս:

– Ի՞նչ անիմ չերթամ. դաթըջին վաղը գ'ուզ'ա. ամիս աս գ'իշեր թամբանլիթս (պայուսակ) բիդի գաբէ. վաղը ջին-գաբախդան ջ'ամփա բիդի էլլինք:

Սուդ չեր Բեօնէօսը. յես ալ գանուխ էլա. սիրդես չեգավ օր երթայի դեսնի. հեռուն գայնեցա հու նայեցա. օրն ալ ըսես նը շադ գ'էշ օր էր. թաթավը վերեն գ'ուզ'ա սիջիմի բես. ջըխանք-ջըխջըխանք... բադ բադ փօրյազը զը փչեր: Զ'օրիին վրա բ'առցան թամբանլիթը. զինքն ալ վրան նսդեցուցին ու դարին. մարը յեդեվէն լացավ. «Յա՛վրում, ֆեդ բ'ռնես օսզի գըռի» ըսաց, հու նօրշըբա մը ջ'ուր նեդեց յեդեվէն: Հարն ալ ջ'օրին հեդը գ'նաց ջ'ամփելու. յես ալ գ'նացի ներս, մուք դիդ մը մդա՝ լացի: Ան է աս Է՝ ալ չի դեսա: Ալ չի գիդիմ դէք սա՞ղ է դէ մեռած է. Ասված անօր ալ բ'անին գեօրծին աջ'օղուքին դա, իր սիլային հասցընէ. ծ'իզի ալ երգան օրեր դա:

Chapter 21

Trabzon

21.1 Background

---

original page number 178

The dialect of Trabzon is spread across a small region, which contains only the cities of Trabzon, Gümüşhane, and Giresun. The last one is a migrant settlement from Trabzon. The surrounding villages of Trabzon do not speak this dialect, but instead speak the Hamshem dialect. In recent times, a sizable number of Armenians from Trabzon have migrated to the Caucasus and to the shores of the Black Sea. They primarily live in the cities of Batumi, Poti, Kerch, Sevastopol, Yalta. Because these aforementioned cities do not have a native Armenian population, and because the migrants from Trabzon form a sizable number, we have thus included them in the map as part of the region of the Trabzon dialect.

21.2 Literature

There is no written study on the Trabzon dialect. There are also no manuscripts. In the summer of 1910, I stayed two weeks in Trabzon, and I determined that the Trabzon dialect is quite close to the Istanbul dialect, especially the Crimea dialect.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 200).*]]

21.3 Phonology

21.3.1 Vowels

The vowel system lacks the sounds /æ, ĭe, ʊo/ <ü, ı, n>. Sometimes we find the sounds /œ, ʏ/ <eo, ıı> (Table 1).

Table 1: Emergence of /hL/ <v> in the Trabzon dialect

	Classical Armenian		> Trabzon		cf. SEA	
‘before’	maqruk ^h	մալրուք	miryk ^h	միրիւք	moruk ^h	մորուք

21.3.2 Consonants

The consonant system has greatly changed. The three degrees of Old Armenian have become two; the voiced and voiceless unaspirated have been confused together and have equally changed to voiced sounds. The voiceless aspirated sounds stayed unchanged. This is the state of all other dialects of Asia Minor, starting from Evdokia until Crimea. In the Trabzon dialect, as well as in the Hamshen dialect, there is however a voiceless unaspirated sound /k/ <q>, which is used instead of the <qaf> sound (ق /q/) for loanwords from Turkish.

21.3.3 Other sound changes

We can say that there are no other sound changes in Trabzon, without of course taking into consideration the following sound changes:

- /aṭ/ to /a/ (ւյ>ւ)
- /oṭ/ to /u/ (ոյ>ու)
- /iṭ/ to /u/ (իւ>ու)

In this way, the Trabzon dialect is one of the purest Armenian dialects.

---

original page number 179

21.4 Morphology

In the grammar, there are the following notable points.

21.4.1 Noun or pronoun inflection or declension

The case declensions and pronouns are the same as in the Istanbul dialect. For the latter, it is worth mentioning the words in Table 2.

Table 2: Sample of pronouns in the Trabzon dialect

proximal NOM SG ‘this’	asivig, asig	ասիվիգ, ասիգ
medial NOM SG ‘that’	adivig, adig	ադիվիգ, ադիգ
distal NOM SG ‘that yonder’	anivig, anig	անիվիգ, անիգ

21.4.2 Verb inflection or conjugation

21.4.2.1 Indicative present and past imperfective

For verb conjugation, the Classical Armenian theme vowels /e, ē/ <ե, է> become /i/ <ի> under stress (Table 3).¹

[[*Adjarian illustrates this change with the indicative present paradigm (Table 3). Morphologically for an E-Class verb like /uz-e-l/ ‘to want’, SWA forms this paradigm by adding the indicative prefix /g(ə)-/ to the finite verb. The finite verb consists of the stem plus agreement suffixes after the theme vowel /e/. In Trabzon, the theme vowel is /e/ for the 3SG, but /i/ elsewhere.*]]

Table 3: Indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to want’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	գուզիմ	g-uz-e-m ‘I want’	կ’ուզեմ
2SG	g-uz-i-s	գուզիս	g-uz-e-s	կ’ուզես
3SG	g-uz-e-Ø	գուզե	g-uz-e-Ø	կ’ուզե
1PL	g-uz-i-nk ^h	գուզինք	g-uz-e-դk ^h	կ’ուզենք
2PL	g-uz-i-k ^h	գուզիք	g-uz-e-k ^h	կ’ուզեք
3PL	g-uz-i-n	գուզին	g-uz-e-n	կ’ուզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

[[*In the past imperfective (Table 4), SWA adds the past suffix between the theme vowel and the agreement suffix. The past suffix is covert for the 3SG, but /-i-/ elsewhere. The theme vowel is /e/. In Trabzon, the theme vowel is /-i-/ in the 3SG, and*

¹[[*The Classical Armenian forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical Armenian theme vowels.*]]

/-e-/ elsewhere. The past suffix is covert in the 3SG, and /-i-/ elsewhere. However, the data is rather limited, so it is possible that the 3SG /-i-/ is actually the past suffix, and that the theme vowel is exceptionally covert.]]

Table 4: Indicative past imperfective <աւկաւորաբ> of the verb ‘to want’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-uz-e-i-Ø	գուզէի	g-uz-ej-i-Ø	կ’ուզէի ‘I would want’
2SG	g-uz-e-i-r	գուզէիր	g-uz-ej-i-r	կ’ուզէիր
3SG	g-uz-i-Ø-r	գուզիր	g-uz-e-Ø-r	կ’ուզեր
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

21.4.2.2 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 5) is also called the aorist. In SWA for /jep^h-e-l/ ‘to cook’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Trabzon subdialect behaves the same. However, while the theme vowel is a non-alternating /-e-/ in SWA, the theme vowel in Trabzon is /-i-/ for the 3SG, and /-e-/ elsewhere.]]

Table 5: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to cook’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	ep ^h -e-ts ^h -i-Ø	էփէցի	jep ^h -e-ts ^h -i-Ø	էփէցի ‘I cooked’
2SG	ep ^h -e-ts ^h -i-r	էփէցիր	jep ^h -e-ts ^h -i-r	էփէցիր
3SG	ep ^h -i-ts ^h -Ø-Ø	էփից	jep ^h -e-ts ^h -Ø-Ø	էփեց
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

21.4.2.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 6) and past perfect (Table 7) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this

non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Trabzon uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ir/ <իր>. (?)]]

Table 6: Present perfect <լարակատար> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA ‘I have liked’
1SG	sir-ir i-m սիրիր իմ	sir-er e-m սիրեր եմ
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-EPTCP AUX-AGR

Table 7: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to bring’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA ‘I had brought’
1SG	ber-ir e-i-∅ բերիր էի	p ^h er-er ej-i-∅ բերեր էի
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	√-EPTCP AUX-PST-AGR

[[Based on this small paradigm, it seems that the auxiliary is /i/ in the present, but /e/ in the past.]]

21.4.2.4 Indicative morpheme as a mobile morpheme

The present formative is /g/ <q> for vowel-initial verbs, while it is a postposed formative /gu/ <qnl> for consonant-initial verbs.

[[To clarify, Adjarian means that while the indicative morpheme is a prefix /g(ə)-/ in SWA, this morpheme is a mobile morpheme in Trabzon (Table 8).]]

Table 8: Mobile indicative morpheme in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
'I want'	g-uz-i-m	qnlqhu	g-uz-e-m	q'nlqtu
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	
'I like'	sir-i-m gu	uħrħu qnl	gə-sir-e-m	qnl uħrtu
	sir-i-s gu	uħrħu qnl	gə-sir-e-s	qnl uħrtu
'he likes'	sir-e-Ø gu	uħrt qnl	gə-sir-e-Ø	qnl uħrt
	√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
'we would look'	naj-e-i-nk ^h gu	lɔwtħnɔ qnl	gə-naj-e-i-ŋk ^h	qnl lɔwtħnɔ
	√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

21.4.2.5 Progressive tenses

The progressive is formed with the postposed formatives /er/ <ɛr> or /uni/ <nlɥ>. The present takes /er/ <ɛr>, the imperfective takes /uni/ <nlɥ>. Vowel-initial verbs also take the prefix /g/ <q>.

[[To clarify, whereas spoken SWA uses a progressive marker /gor/, Trabzon uses either /er/ or /uni/ based on tense. The indicative morpheme is a fixed prefix in SWA, but this prefix is only used for vowel-initial verbs in Trabzon.]]

[[For the present progressive, SWA uses both an indicative prefix /g(ə)-/ and a progressive marker /gor/. Compared across the paradigms, the present progressive is just the indicative present plus this progressive marker. But for Trabzon, the present progressive is the indicative present plus the progressive marker /er/. The indicative prefix /g/ is retained before vowel-initial verbs (Table 9), but the indicative suffix /gu/ (for consonant-initial verbs) is absent (Table 10).]]

Table 9: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to take’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ar-n-i-m	գառնիմ էր	g-ar-n-e-m gor ‘I am taking’	կ’առնեմ կոր
2SG	g-ar-n-i-s	գառնիս էր	g-ar-n-e-s gor	կ’առնես կոր
3SG	g-ar-n-e-Ø	գառնէ էր	g-ar-n-e-Ø gor	կ’առնէ կոր
1PL	g-ar-n-i-nk ^h	գառնինք էր	g-ar-n-e-ηk ^h gor	կ’առնենք կոր
2PL	g-ar-n-i-k ^h	գառնիք էր	g-ar-n-e-k ^h gor	կ’առնեք կոր
3PL	g-ar-n-i-n	գառնին էր	g-ar-n-e-n gor	կ’առնեն կոր
	IND-√-VX-TH-AGR PROG		IND-√-VX-TH-AGR PROG	

Table 10: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ էր	gə sir-e-m gor ‘I am liking’	կը սիրեմ կոր
2SG	sir-i-s	սիրիս էր	gə sir-e-s gor	կը սիրես կոր
3SG	sir-e-Ø	սիրէ էր	gə sir-e-Ø gor	կը սիրէ կոր
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք էր	gə sir-e-ηk ^h gor	կը սիրենք կոր
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք էր	gə sir-e-k ^h gor	կը սիրեք կոր
3PL	sir-i-n	սիրին էր	gə sir-e-n gor	կը սիրեն կոր
	√-TH-AGR PROG		IND-√-TH-AGR PROG	

[[For the past imperfective progressive, SWA adds the progressive marker /gor/ to the indicative present. The indicative prefix /g(ə)-/ remains. For Trabzon, the progressive marker is instead /uni/. The indicative morpheme is retained as a prefix for vowel-initial verbs (Table 11), but absent for consonant-initial verbs (Table 12).]]

Table 11: Past imperfective progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to cook’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ep ^h -e-i-Ø uni	գէփէի ունի	g-ep ^h -ej-i-Ø gor ‘I was cooking’	կ’եփէի կոր
2SG	g-ep ^h -e-i-r uni	գէփէիր ունի	g-ep ^h -ej-i-r gor	կ’եփէիր կոր
3SG	g-ep ^h -e-i-Ø-r uni	գէփիր ունի	g-ep ^h -e-Ø-r gor	կ’եփեր կոր
1PL	g-ep ^h -e-i-nk ^h uni	գէփէինք ունի	g-ep ^h -ej-i-ηk ^h gor	կ’եփէինք կոր
2PL	g-ep ^h -e-i-k ^h uni	գէփէիք ունի	g-ep ^h -ej-i-k ^h gor	կ’եփէիք կոր
3PL	g-ep ^h -e-i-n uni	գէփէին ունի	g-ep ^h -ej-i-n gor	կ’եփէին կոր
	IND-√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

Table 12: Past imperfective progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to look’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	naj-e-i-Ø uni	նայէի ունի	gə naj-ej-i-Ø gor ‘I was looking’	կը նայէի կոր
2SG	naj-e-i-r uni	նայէիր ունի	gə naj-ej-i-r gor	կը նայէիր կոր
3SG	naj-i-Ø-r uni	նայիր ունի	gə naj-e-Ø-r gor	կը նայեր կոր
1PL	naj-e-i-nk ^h uni	նայէինք ունի	gə naj-ej-i-ηk ^h gor	կը նայէինք կոր
2PL	naj-e-i-k ^h uni	նայէիք ունի	gə naj-ej-i-k ^h gor	կը նայէիք կոր
3PL	naj-e-i-n uni	նայէին ունի	gə naj-ej-i-n gor	կը նայէին կոր
	√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

21.4.2.6 Other mobile morphemes

As can be seen, the verbal formatives (IND /gu/ <qnL>, PROG /er, uni/ <էր, ունի>) are generally postposed. This postponement can also be done in the future and the negative.

[[For the future, SWA simply combines the future morpheme /bidi/ with the finite verb. This future morpheme is a proclitic. In Trabzon, the future morpheme can go on either side of the verb (1a).]]

- (1) a. Trabzon dialect

- i. bidi uz-i-m
 FUT want-TH-1SG
 ‘I will want.’
 բիդի ուզիմ
- ii. uz-i-m   bidi
 want-TH-1SG FUT
 ‘I will want.’
 ուզիմ բիդի
- b. cf. SWA
 bidi uz-e-m
 FUT want-TH-1SG
 ‘I will want.’
 պիտի ուզեմ

[[For negated verbs, a negated present verb uses a periphrastic construction of the negative auxiliary plus a non-finite verb. The auxiliary carries tense-agreement. The auxiliary is before the verb. The non-finite verb has a suffix /-r/ (the connegative) after the theme vowel. For Trabzon, the auxiliary can go before or after the verb (2a).]]

- (2) a. Trabzon dialect
- i. tʃⁿ-i-s   gr-i-r
 NEG-AUX-2SG write-TH-CN
 ‘You don’t write.’
 չիս գրիր
- ii. gr-i-r   tʃⁿ-i-s
 write-TH-CN NEG-AUX-2SG
 ‘You don’t write.’
 գրիր չիս
- b. cf. SWA
 tʃⁿ-e-s   k^hər-e-r
 NEG-AUX-2SG write-TH-CN
 ‘You don’t write.’
 չես գրեր

21.4.2.7 Repetition of agreement in negation

When forming the negative, the conjugation of the participle is also interesting.

[[In SWA, negated present verbs are made up of a finite negative auxiliary plus a non-finite verb. Agreement is strictly on the auxiliary. But in Trabzon, it seems that agreement can be on both the negative auxiliary and the verb (3).]]

- (3) a. 'I don't come.'
- i. Trabzon dialect
 $\widehat{tʃ^h}$ -i-m   k^h-ɑ-m
 NEG-AUX-1SG come-TH-1SG
 չիմ քամ
  - ii. cf. SWA
 $\widehat{tʃ^h}$ -e-m   k^h-ɑ-r
 NEG-AUX-1SG come-TH-CN
 չեմ գար
- b. 'I don't want.'
- i. Trabzon dialect
 $\widehat{tʃ^h}$ -i-m   uz-i-m
 NEG-AUX-1SG want-TH-1SG
 չիմ ուզիմ
  - ii. cf. SWA
 $\widehat{tʃ^h}$ -e-m   uz-e-r
 NEG-AUX-1SG want-TH-CN
 չեմ ուզեր
- c. 'We don't employ.'
- i. Trabzon dialect
 $\widehat{tʃ^h}$ -i-nk^h   p^hane-ts^hun-i-nk^h
 NEG-AUX-1PL work-CAUS-TH-1PL
 չիմք բանեցունիմք
  - ii. cf. SWA
 $\widehat{tʃ^h}$ -e-nk^h   p^hane-ts^hən-e-r
 NEG-AUX-1SG work-CAUS-TH-CN
 չենք բանեցներ

Or the repetition of the copula as in the Bayazit subdialect.

[[Adjarian means that another option is that the verb remains non-finite. The verb is preceded by a finite negative auxiliary, and followed by a finite positive auxiliary (4).]]

(4) ‘We don’t know.’

a. Trabzon dialect

tʃ^h-i-nk^h   im-ɑ-ts^h-ir   i-nk^h
 NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1PL
 չիմք իմացիր ինք

b. cf. SEA

tʃ^h-e-ŋk^h   im-ɑ-ts^h-el
 NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB
 չենք իմացել

21.5 Subdialects

Gümüşhane and Giresun also have the formative /er/ <եր> for forming the progressive. Gümüşhane forms the simple present by using a postposed /gə/ <զը> (5), with which it forms a middle zone between Karin and Trabzon.

(5) ‘He cleans.’

a. Gümüşhane subdialect of the Trabzon dialect

mak^hr-e-Ø   gə
 clean-TH-3SG IND
 մաքրե զը

b. cf. SWA

gə-mak^hr-e-Ø
 IND-clean-TH-3SG
 զը մաքրե

---

original page number 180

21.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’].]

Adjarian’s note: Written by my philologist friend, a teacher from Trabzon, Mr. Nshan Khetshian (սր. Նշան Խտշեան; [[SEA/SWA: /nəʃan χətʃjan/]]). I have rendered the orthography into the scientific one.

- Բար իրիգուն:
  - Ասծու բարին, Լուսիա հանում, բարով եգաք. հրամմեցեք:
  - Քա՛ Համաս, Օննիգիդ մենձ օրը շնավօր ըլլա, արբի մնա, խերե դեսնիս, Ասվաձ օջախիդ բաշխե:
  - Շինօրագալ իմ, օխջ ըլլաս. Ասվաձ քուգիններդդ ալ քեզի բաշխե. հրամմեցեք վեր: Ագ թաքու, եգե Լուսիա հանումին չարսաֆը վա՛ռ առ գուլխեն:
  - Քա՛ Համաս, շիդագը գուգիս նա, յես ասօր դեղես ժածվելու վախը՞ չունեի. գիդի՞ս յա, երդուշաբդի օրը էլա վըլացք երի, իրեքշաբդի բուղաթայեն հանեցի, չօրեքշաբդի գարեցի գարգըդեցի, ասօր ալ էլա բաղնիգ քնացի քի՛ օսքօններդս քիչ մե դաքնան. լաքին քու անուշիգ խաթերդդ համար չի գրցա համփերիդ էի. ըսի լի ի՛նչ գըլլա նա՛ թօ՛ղ ըլլա. մեռնելըս ալ գիդնամ յես ասօր Համաս հանումին օրթուն դօսին բիդի երթամ. չունքի դուն աղեգ գիդիս օր յես Օննիգը իմ գավգիս բես սիրիմ գու:
  - Օխջ ըլլաս, անիվիգ ալ քեզի մօր բես սիրե գու. դունը ձերն է. հելքեդ բիդի քայիր. գաթի աչգըս չօրս բացաձ ջանփադ նայեի ունի. ամմա եղեր չի քայիր յա՛ խա՛չ օր իմ ձեռքես ինդօ՞ր բիդի խալըսեիր:
  - Օ՛ֆ, նեֆեսս դդրեցավ. ծունգվըներուն քով հիչ հօքի մնացաձ չէ. դիյ օր հօս եգա նա՛ հօքիս բերանըս եգավ. քրդինքներու մեչ մնացի: Է՛հ, դահա ի՞նչօր իք նայիմ. ադի՞գ իք:
  - Ինչօր բիդի ըլլանք. մեխգօվնիս դանչըվինք եր:
  - Սերքիս աղայեն ի՞նչ խաբար. նամակ՝ բան մը գառնի՞ք եր մի:
  - Սեբե քի ամմեն շարդու գառնինք եր. հարցունօղներուն ամմենքին ալ բարեվ գրաձ է:
  - Բարին դրգօղ բերօգին արեվըն ըլլա. դուն ալ նամագ...
-
- original page number 181
- ... գրելու ըլլաս նա՛ ինձմեն շադ շադ բարեվ գրե. օրթուն խերը դեսնե. Ասվաձ օջախին բաշխե:
- Գուլխուս վրա. մեղեր ըսելօվըդ գրեի բիդի:
  - Գլօխըդ բարցին վրա. – Է՛հ, դահա ի՞նչ գա, ի՞նչ չիգա. դուսեն նեսեն խաբար՝ բան մը գառնի՞ք եր: Քեզի նօր խաբար մը դամ բիդի ամմա՛ չուքդիմ քի իմացա՞՞ք իք մի:
  - Ի՞նչ է, քա՛. ըսե նայիմ. մենք բանե մը խաբար չունինք. դունեն դուս էլաձ չունիմ քի բան մալ իմանամ:
  - Անցաձն օրդանքը Հաջի Ղասիմեն դերվեր գերթայի ունի, նիրօչս մենձ հարսը դեմըս էլավ. անգից իմացա քի՛ դազանջի Արուֆենին մանչուն Նիշանը յեդ երիր ին:
  - Քա՛, հիմագ խելքիս քուքամ. յե՞փ եղավ ադիգ. գահեր մենք աս քաղքեն չեինք. հիչ բան մալ չինք իմացիր ինք. սեբեբը ի՞նչ է աջաբա. Նիշանը ախջիգան Թարաֆէ՛ն յեդ երիր ին մի՛ չէ նա մանչուն:

– Ախջիգան թարաֆէն յեղ երիր ին. սէբէբը գեօյա մանչը խում շաղ խմէ գու եղիր. ամմէն իրինդուն քեօռ-գինօվ դուն գերթա եղիր. վասդըգաճը, դադաճը բիւթին խումի գուդա եղիր. ամմէն իրինգուն դանը մէջ ձեծ-փեղ գըլլա եղիր. դահա թախում մը դեղիմ-դեղի խօսգեր. վօ՞ր մեզը ըսիմ: Ամա խօսգը մէչերնիս, քեզի բան մը գուրցի՞մ, քա Հա՛մաս. Նիշանը յեղ էնէլին շաղ խաս եղավ. անանգ գինօվի մը դալու խա՛ ջիդը չուվան մը թօղ ցքին դէն՝ դանին ձօվը նեղին:

– Խօսգըդ մերդօվ գորեցի. առաջ խելքերնին վո՞ր դեղն էր. անօր ինչ ծաղիգ ըլլալը չուրդէի՞ն մի. քառսուն դուռ գարգավ. քառսուն գեղէ ախջիգ ուզից, լաքին հիչ մեզն ալ վրան չի թուքավ: Հեր նէ խա, յես խօշլանմիշ եղա աս բանէն. ախջիգը խաս դղա է. գօղեսբանա (յն. տանտիկին), գարօղ գարգըդօղ. դանը մէջ դիյօր ինինգուն ֆըռըլ-ֆըռըլ դառնա գու: Ասված հելքեթօղ բաշխա խսմէթ մը հանէ գու դէմը: Տելիք բօնջուփ յերդէ կալմագ:

– Հա՛յ, հա՛յ, դուն ջենջ ունեցիր, ջանչը Բաղդադէն քուքա:

– Հրամմէ՛, անուշ, կօնյաք առ, Լուսիա հանում:

– Էհ, Օննիգիդ մենձ օրը շնավօր ըլլա. աբրի մա. խերը դեսնիս. ամմէն դարի աս օրերուն հասնի. թաքն ու բսագը դեսնիմ. մագը-միրիւքը ջերմըգի:

---

original page number 182

– Անո՛ւշ հրամմեցիր:

– Անուշօվ մասա: Զա՛, աս ի՛նչ համօվ բան էր. դունէ՞ն մի երիր իք աս անուշը, չէնա մի գուսէն ծախու առիր իք:

– Զա՛ մեղա, դուսէն ալ ի՛նչէն բիդի առնէի. Թաքուհիճաս Էփից:

– Ո՛ւյ, մադվըները սիրիմ յես անօր. Էրնէգ քեզի օր ասանգ անգին գավագ ունիս: Զա, քանի՞ դարու եղավ:

– Սուրբ Սերքիսին բահօց շարդուն դասըօխդը բիդի թամնէ՛ դասըվուքը բիդի մոնի: Անօր աշդարք Էգաճ օրը մեր դրացի հաջի Ուսգուն իր օրթին գարքիր ունի. ասօրվան բես դահա միդգս է. մեզի ալ հարսնիգ գանչիր էր, լաքին ան իրիգունը իմ ցավըս բռնելուն սեբէբօվը չիգրցի Էրթալ: Ա՛խ, Լուսիա հանում, ինչէ՛ր քաշեցի ան վախթը. թեմամ Էռսունխիրէք օր լօխուսա բառգեցա. շադերը ըսին քի Համասին հալը հալ չէ. հա՛ մեռնի էր, հա՛ մեռնի բիդի. Է՛հ, մեռնի՛մ Ասծու աչիչը. դահա խմելիք ջուրերնիս չէ հադիր:

– Ի՛նչ դօլայ է մեռնելը, հելէ գեցիր նայիմ. մէյ մը Թաքուհիճադ ամսէ, Օննիգըդ ալ օդը գօխ երէ դէն, անգից յեղը ի՛նչ գուգիս նա եղիր: Օղօրմաճ հօքի գետուրըս գըսեր քի՛ «Մարթուն ըսաճը չըլլար, Ասծու ըսաճը գըլլա»:

– Անանգ է. ջագադնիս ի՛նչ գրված է նա՛ ան գըլլա. հրամմէ, դայֆէդ ա՛ռ:

– Շինօրագալ իմ. բարէ իդգեց թիւթինին ղավանօզը ինձի դուր՝ ձիգար մը փաթթիմ. յես քիչ մը թիրաքի ին. դայֆէյին հեղը մութլախա ձիգառ մը բիդի խմիմ: Զա՛, աս ի՛նչ սերթ թիւթին է. փաքէ՞թ է մի՛ չէ նա դաչախ:

– Մէնք դաչախ չինք բանեցունինք. իճծունօց փաքէթ է. մեր Սերքիս աղան փաքէթէն գաղ բաշխա թիւթին չի բանեցունիր:

– Ե՛հ, մնագ բարով. օր մը դուք ալ ամմենքով մեզի հրամմեցեք. բեդ գենիմ (կ’սպասեմ):

– Երթաք բարով. նօրեն հրամմեցեք. ասիգ չիմ սեբիմ. ախջիգներուն բարեվ երէ:

* *

Իմ սիրագան երգու աչգիս լուս զավագըս.

Հեն առաջ անուշիգ խաթրըդ հարցընիմ գու. իշալլահ օխշ...

---

original page number 183

... առօխջ բանիդ-դօրծիդ եղեվէն իս: Մեզի ալ հարցունելու ըլլաս նա՝ փառք Ասծու, ամմենքով աղիգ ինք: Մինազ, անցած օրդանքը մարդդ քիչ մը քելֆը ավըրից, սքմայի բես երավ. երգու իրեք օր ալ բառգեցավ. համա հեքիմէն առած դեղերուս վրա՝ հիմիգ աղիգ է. ասօր հիկ օր է օր օդքի էլիր է: Ախբարներդ ու քուրվըդիքըդ ամմենքով աղիգ ին. իլլէ բըզդըլիգ ախբարըդ Արուքջանը. գուդէ եր, խմէ երր, դռիգ գուդա եր. Ասված չար աչգէ բահէ. ասանգ մնալու ըլլա նա՝ շադ աղիգ է:

Քալօվ հիմիջագ, քիչ մ’ալ քու վրայօքըդ խօրաթինք:

Չավագըս, երգու դարիէն բերի դարիբ-դուրբէթ Ուռուսսիային չօլերը քնացիր ընգիր իս. դիյօր հիմա, իրարու վրա հաշիֆ էնիմ նա՝ Էռսունըօխը մանեթէն էվէի չէ դրգածըդ: Ի՞նչ գենիս եր. վօրի՞ն քօվը գենաս եր. Ի՞նչ է դադածըդ, Ի՞նչ է վասդըգածըդ. Ի՞նչ է խարջածըդ. շիդգէ շիդագ բան մը գրիր չիս ինծի: Օ՛ղու, դուն մեր ասդեզի հալը խօշ աղիգ գիդիս. յես առաչվան բես վաճճումը անցավ: Ասդեղի գօրծերը հարցունելու ըլլաս նա՝ հիչ բան չիգա. բերաննիս քամիին բացիր գեսիր ինք: Հիչ չէ նա, յա՛վրիս, ամիսէ ամիս քսանագան մանեթ խաշլուխ դրգիս մեզի. յես քեզի ադ բօյերը բերի քի՝ ինծի յարդում էնիս, թեվընգեր ըլլաս. քեզմէն զադ ուրիշ գիւվէնէէիս մը չունիմ. վերը Ասված, վարը քեզի գիւվէնմիշ եղիր իմ. Էհմալութան չի դաս. գիրըս առնիս չառնիս՝ ինծի փարա ժըմընցընիս. դուն խընդացուր մեզի քի Ասված ալ քեզի խնդացունէ: Ամենանփրգիչը բանիդ գօրծիդ աչօղութեն դա ու օխջ առօխջ նօրեն իրար դեսնելու արժանի ենէ:

Մարդդ իր միդգը փօխիր է. գըսէ եր քի՝ Զիրքօրըս աս անքամ քալու ըլլա նա՝ օդը գլօխ բիդի էնիմ: Դեսնի՛մ քեզի, զավագըս, մդահան չէնիս մեզի. նամագիս դարցին բեդ գենիմ:

Յես ու մարդդ երգու աչվըներըդ բաքնինք գու քուրերըդ ու ախբարներըդ ալ սիրով ու գարօղով բարեվներ գենին քեզի:

Chapter 22

Hamshen

22.1 Background and literature

---

original page number 184

This dialect is scattered and spread across many diverse regions. Its principle area and place of origin is east of Trabzon, in the province of Hamshen, in the same-named village-city. A few centuries ago, this province was entirely filled with Armenian residents, but the barbaric and fanatical Muslims have almost entirely erased the Armenians there. Tens of thousands of Armenians were martyred during the invasions of the bandit-preacher Ղուռուճ օղլի Մեհմետ ([*SEA: /buruf ɔvli mehmet/*]]),¹ tens of thousands were forced to convert to Islam, and until now are considered as Turkish (տաճիկ), even though they have preserved their old Armenian customs and native Armenian dialect. The remaining Armenians who were freed from the sword and apostasy were able to escape and save themselves, and they took refuge in the villages near Trabzon: Ünye, Fatsa, Terme, Çarşamba, and even much farther around Samsun, Sinop, and Nicomedia. Near İzmit, above Başiskele, they built a village called Manishag. In recent times, before the latest massacres and after, new large migrant communities of Hamshen Armenians passed through the Caucasus, where they established many small Armenian settlements on the shores of the Black Sea. For example, Sokhumi, Sochi, Mtsara, Tsebelda, Adler, Shapsugskaya, and so on.

---

¹[[I could not track down this person, or easily determine a romanization. The name sounds Turkish. I asked a Turkish linguist who works on Hamshen (Neşe Kaya) on a possible romanization. Adjarian's phonetic transcription suggests <Ġuruf Oĝlı Mehmet>. But the name <Ġuruf> does not clearly mean anything in Turkish. This name might have been mis-heard from <Yusuf Oĝlu Mehmet>, meaning 'Yusuf, son of Mehmet'. Despite these possible romanizations, I still could not track down this person. Neither Kaya nor other dialectologists (Hrach Martirosyan) recognized this name. George Balabanian however speculates the word /buruf/ Ղուռուճ might have been a typo for /buruf/ Ղուռուշ 'money' which in Turkish is /kuruş/ <kuruş>. If this person were a bandit, then such a nickname would make sense. (?)]]

The Hamshen dialect is still not studied, but many extensive manuscripts have been published. Among these, the principle one is the publication in Ararat (Արարատ) 1892, էջ 428-447, which although it is not signed, is by the known folklorist Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի). When I was in Etchmiadzin, I had the opportunity of converting this same manuscript into the scientific orthography through this person; I provide this manuscript later below. Other smaller manuscripts and...

---

original page number 185

... collections of words have been published in various periodicals, for example:

- Բիւրակն [*Byurakn*]
  - 1899: page 508, 558, 603, 654, 699, 752, 779
  - 1900: page 14, 29, 42, 59, 82, 120
- Հանդես Ամսօրեայ [*Monthly Review*]
  - 1891: page 116, 300
  - 1892: page 24, 183-4, 382-3
  - 1895: page 13, 183-6
- Ararat (Արարատ)
  - 1895: page 54, 83-84, 239-243, 293-297, 396-400

In the summer of 1910, with the goal of studying this dialect, I crossed Trabzon, where I stayed for two weeks. I was surrounded by many villagers and teachers who were from Malya, Abgion, Küçük Şana, and Çoşara; they wholeheartedly offered their help to me. I was able to make a dictionary and grammar of the dialect, to collect manuscripts, and so on.

Across various villages, the dialect has small differences. The effect of the city is obvious. The villages that are far from Trabzon and hidden in the mountains present the most original form, while the villages that are close to the city have changed. The first group includes the village of Malya, which preserves the purest form of the Hamshen dialect. The second group includes Zefanos which is a village that is almost half an hour away from the city, and it has a very simplified dialect.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 203).]]

22.2 Phonology

22.2.1 Vowels

22.2.1.1 Segment inventory

The original Hamshen dialect has the vowels in Table 1. The villages close to Trabzon do not have the vowels /æ, ɿe, ʊo/ <ü, ɿ, n>.

Table 1: Vowels of the Hamshen dialect

/i/ <ի>	/ɿ/ <իլ>	/u/ <ու>
/ɿe/ <ե>		/ʊo/ <ո>
/e/ <է>	/œ/ <էո>	/ə/ <ը>
/æ/ <յ>		/ɑ/ <ա>

22.2.1.2 Sound changes

22.2.1.2.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

By a general rule, the Classical Armenian sound /ɑ/ <ա> has changed to /o/ <ո> next to nasals (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ա> to /o/ <ո> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘skull’	gank, gang	գանկ, գանգ	g ^h ang	գ ^h ոնգ	gank, gang	գանկ, գանգ
‘to complain’	gangatil	գանգատիլ	g ^h ongdil	գ ^h ոնգիլ	ganggatel	գանգատել
‘soup (CA); tan drink (SEA)’	t ^h an	թան	t ^h on	թոն	t ^h an	թան
‘month’	amis	ամիս	omis	ոմիս	amis	ամիս
‘durable’	amur	ամուր	omur	ոմուր	amur	ամուր
‘mint’	ananux	անանուխ	onluxk ^h	ոնլուխք	ananux	անանուխ

22.2.1.2.2 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical Armenian sound /e/ <ե> becomes /ji/ <յի> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <է> at the beginning of polysyllabic words (Table 3).²

²[[For the inflected words for ‘ox’, the final /n/ in Hamshen may be a definite suffix /-n/. (?)]]

Table 3: Change from word-initial Classical Armenian /e/ <ե> to /ji, e/ <յի, է> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jiz	յիզ	jez	եզ
‘ox (GEN)’	ezin	եզին	ez-onə	եզօնը	jez-an	եզան
‘ox (PL)’	ezink ^h	եզինք	ez-nin	եզնին	jez-ner	եզներ
‘I’	es	ես	jis	յիս	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jeɾp ^h	երբ
‘oath’	erdumən	երդումն	eft ^h vunk ^h	էֆտվոնք	jeɾt ^h um	երդում
‘thirty’	eresun	երեսուն	ersun	էրսուն	jeresun	երեսուն
‘nail (finger/toe)’	ełung	եղունգ	ekunk ^h	էկունք	jeɾuŋg	եղունգ

Inside the word, it becomes /je, i, e/ <ե, ի, է> (Table 4). (The /je/ <ե> is found especially in Malya.)

Table 4: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /je, i, e/ <ե, ի, է> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘night’	giŋer	գիշեր	g ^h iŋjeɾ	գ ^h իշեր	giŋer	գիշեր
‘we (NOM)’	mek ^h	մեք	miŋek ^h	միք	meŋk ^h	մենք
‘our (GEN)’	mer	մեր	miɾ	միր	meɾ	մեր
‘big’	meɾs	մեծ	miɾz	միծ	meɾs	մեծ
‘place’	teł	տեղ	deɾ	դեղ	teɾ	տեղ

22.2.1.2.3 Classical Armenian /o/ <ո>

The sound /o/ <ո> changes everywhere to /uo, o, œ, y/ <ո, օ, եօ, իւ> (Table 5a) except for the words in Table 5b.

Table 5: Change from word-medial Classical Armenian /o/ <n> to /uo, o, œ, y/ <n, o, ɔo, ɪɫ> with exceptions in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
a. ‘villager’					gjuʁats ^h i	ɑɲɒɫɑgɪ
‘villager (DAT, PL)’			g ^h ekats ^h -uots ^h	ɑ ^h ɛɫɑgɪ	gjuʁats ^h -ots ^h	ɑɲɒɫɑgɪ
‘louse’	odʒil	nɛɪɪ	otʃ ^h il	oɛɪɪ	voʃ ^h il	nɛɪɪ
‘apple’	χændzor	ɪʁɒɲ	χændzɪr, χændzœj	ɪʁɒɲɪ, ɪʁɒɲɔj	χændzor	ɪʁɒɲ
‘valley’	dʒor	ɔɲ	dʒ ^h œr, dʒɪr	ɔ ^h ɛɲ, ɔɪɪ	dʒor	ɔɲ
‘four’	tʃ ^h ors	ɛɲɒ	tʃ ^h œjs	ɛɛɲ	tʃ ^h ors	ɛɲɒ
b. ‘who’	ov	ɲɪ	ov, vœv	ʋœɪ, ʋɛɔɪ	ov	ɲɪ
‘which’	or	ɲɪ	vœr	ʋɛ ^o ɲɪ	vor	ɲɪ

22.2.1.2.4 Classical Armenian /ɑj/ <ɑj>

Among the diphthongs, Classical Armenian /ɑj/ <ɑj> changes usually to /e/ <ɛ>,

...

original page number 186

... to /æ/ <ä> in Malya (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ɑj> to /e, æ/ <ɛ, ä> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘goat’	ɑjts	ɑjɔ	ædz, edz	äɔ, ɛɔ	ɑjts	ɑjɔ
‘this’	ɑjs	ɑju	æs, es	äɪ, ɛɪ	ɑjs	ɑju
‘other’	ɑɪ	ɑɪɪ	æɪ, el	äɪ, ɛɪ	ɑɪ	ɑɪɪ

22.2.1.2.5 Classical Armenian /oi, iu/ <ɲ, ɪɫ>

For the others, Classical Armenian /oi, iu/ <ɲ, ɪɫ> become /u/ <ɲɪ> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /oi, iu/ <ɲ, ɪɫ> to /u/ <ɲɪ> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘light’	lojs	ɲju	lus	ɲɪɪ	lujs	ɲɪɪ
‘snow’	dʒiɲ	ɔɲɪɪ	dʒun	ɔɲɪɪ	dʒɪɲ	ɔɲɪɪ

22.2.2 Consonants

22.2.2.1 Voice quality or laryngeal changes

The consonant group has three degrees: voiced, voiced aspirated, and voiceless unaspirated. It must be noted however that the voiced sounds are also not fully voiced here, but are very close to the voiceless unaspirated. The villages that are close to the city have only two degrees, missing the voiced aspirated sounds. The Old Armenian voiced consonants are usually changed to voiced aspirated, and the voiceless unaspirated sounds are changed to voiced, while the voiceless aspirated sounds stay the same.³

22.2.2.2 Reflexes of Classical Armenian /t/ <ր>

What is interesting is the changes for the Classical Armenian sound /t/ <ր>. Next to dentals, it becomes /f/ <շ>, it becomes /j/ <յ> next to other consonants, while it remains the same next to vowels (Table 8).

Table 8: Change from Classical Armenian /t/ <ր> to /f, j, t/ <շ, յ, ր> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘man’	mard	մարդ	mafɖ	մաշդ	mart ^h	մարդ
‘empty’	datark	դատարկ	dajdag	դայդագ	datark	դատարկ
‘four’	tʰors	չորս	tʰɔrs	չիլս	tʰors	չորս
‘dream’	eraz	երազ	neraz	ներազ	jeraz	երազ
‘face’	eres	երես	eris	երիս	jeres	երես
‘face-GEN’	eres-i	երեսի	ejs-i	էյսի	jeres-i	երեսի

³[[This contradicts the first sentence; Adjarian might just mean that the dialect only has voiceless consonants, without being sure of aspiration. (?)]]

22.3 Morphology

22.3.1 Noun inflection or declension

22.3.1.1 Plural suffixes

For declensions, what is noteworthy are the plural formatives /-ir, -nir, -nin/ <իր
նիր նին> 9.⁴

Table 9: Plural suffixes in the Hamshen dialect

	‘bread’		‘apple’	
NOM	hats ^h -ir	hawghir	χndz ^h oj-nir	խնձ՝ոյնիր
			χndz ^h oj-nin	խնձ՝ոյնին
GEN-DAT	hats ^h -er-u	hawgetrou	χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
ABL	hats ^h -er-un	hawgetroun	χndz ^h oj-ner-en	խնձ՝ոյներեն
	hats ^h -er-un-menen	hawgetrounmenen	χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
			χndz ^h oj-nun-mene	խնձ՝ոյնումենե
INS	hats ^h -er-ov	hawgetroul	χndz ^h oj-ner-ov	խնձ՝ոյներով

22.3.1.2 Case marking

The accusative is sometimes the same as the nominative, and sometimes the same as the dative. The singular ablative takes /-en/ <էն> or /-ə́n/ <ը՛ն>.

22.3.2 Pronoun inflection or declension

22.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 10 lists personal pronouns.]]

⁴[[Adjarian’s paradigms have quite ambiguous segmentations. Table 9 is just my speculation on one possible morpheme segmentation.]]

Table 10: Inflection paradigm for personal pronouns in the Hamshen dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յես	d ^h un դ'ուն	en, ina էն, ինա	mek ^h մէք	d ^h unk ^h դ'ոնք	enir, inir էնիր, ինիր
GEN	im իմ	k ^h u քու	enu, inu էնու, ինու	mir, mij միր, միյ	d ^h ur, d ^h ij ծ'իր, ծ'իյ	enuts ^h , inuts ^h էնուց, ինուց
DAT	indz-i ինծի indz-igi ինծիգի ինծիգի	k ^h ez-i քէգի k ^h ez-igi քէգիգի քէգիգի	enu էնու	mez-i մէգի mez-igi մէգիգի մէգիգի	d ^h ez-i ծ'էգի d ^h ez-igi ծ'էգիգի ծ'էգիգի	enuts ^h էնուց inuts ^h ինուց ինուց
ACC	indz-i ինծի indz-igi ինծիգի ինծիգի	k ^h ez-i քէգի k ^h ez-igi քէգիգի քէգիգի	en, enu էն, էնու zən զըն	mez-i մէգի mez-igi մէգիգի մէգիգի	d ^h ez-i ծ'էգի d ^h ez-igi ծ'էգիգի ծ'էգիգի	enuts ^h , inuts ^h էնուց, ինուց zenir զէնիր զէնիր
ABL	indz-men ինծմէն	k ^h ez-men քէգմէն	endi, indi էնդի, ինդի	mez-men մէգմէն	d ^h ez-men ծ'էգմէն	enuts ^h -men էնուցմէն inuts ^h -men ինուցմէն ինուցմէն
INS	indz-mov ինծմօլ	k ^h ez-mov քէգմօլ	enu hid էնու հիդ	mez-mov մէգմօլ	d ^h ez-mov ծ'էգմօլ	enuts ^h -mov էնուցմօլ էնուցմօլ

original page number 187

The plural instrumental is very diverse (Table 11). But the word /inuts^h-mov/ <ինուցմօլ> is not said.

Table 11: Sample of plural instrumental pronouns in the Hamshen dialect

3PL ‘with those’		Other pronouns, maybe ‘with these/those’ (?)	
enuts ^h -mov	Էնուցմօլ	esir	Էսիր
ənuts ^h -mov	ընուցմօլ	isir	իսիր
enuts ^h -mer-ov	Էնուցմէրօլ	esuts ^h -mer-ov	Էսուցմէրօլ
ənuts ^h -mer-ov	ընուցմէրօլ	esduts ^h -mov	Էսդուցմօլ
enits ^h -mer-ov	Էնիցմէրօլ	esits ^h -mer-ov	Էսիցմէրօլ
ənits ^h -mer-ov	ընիցմէրօլ	edits ^h -mer-ov	Էդիցմէրօլ
		eduts ^h -mer-ov	Էդուցմէրօլ

[[*Adjarian likewise lists a paradigm (Table 12) which seems to demonstrate the reflex of the intensive third person pronoun.*]]

Table 12: Inflection paradigm for the intensive 3SG/3PL pronoun in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	ink ^h -ə	urink ^h
	իկքը	ուրիկք
GEN	ւր, սյ, ւրին	urints ^h
	ուր, ույ, ուրին	ուրինց
DAT-ACC	ւրին-ə	urints ^h
	ուրինը	ուրինց
ABL	ւր-men, ւր-mən, ւրին-men	urints ^h -men
	ուրմէն, ուրմըն, ուրինմէն	ուրինցմէն
INS	ւր hid, ւրին-ə hid	urints ^h hid
	ուր հիդ, ուրինը հիդ	ուրինց հիդ

22.3.2.2 Interrogative pronouns

[[*Table 13 lists the interrogative pronoun ‘who’.*]] .

Table 13: Inflection paradigm for interrogative pronouns ‘who’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	vœv վեօվ	vorok ^h վօրօք
GEN-DAT-ACC	vum վում	umints ^h , vumints ^h , vorints ^h , vorœts ^h ումինց, վումինց, վօրինց, վօրեօց
ABL	vum-men վումմեն um-men ումմեն	umints ^h -men, vorots ^h -men ումինցմեն, վօրօցմեն vorvnts ^h -men, vumets ^h -men, umots ^h -men վօրինցմեն, վումեցմեն, ումօցմեն
INS	vum hid վում հիդ	umints ^h -mov, vumints ^h -mov, vorots ^h -mov ումինցմօվ, վումինցմօվ, վօրօցմօվ

[[Table 14 lists the forms for the interrogative pronoun ‘what/which’].]

Table 14: Inflection paradigm for interrogative pronouns ‘what/which’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	vœr վեօր	vurok ^h -ə, vuronk ^h -ə վուրօքը, վուրօնքը
GEN-DAT-ACC	vor-in վօրին	vurots ^h -ə, vuronts ^h -ə վուրօցը, վուրօնցը
ABL	vor-men վօրմեն	vurots ^h -men, vuronts ^h -men վուրօցմեն, վուրօնցմեն
INS	vor-ov վօրօվ	vurots ^h -mov, vuronts ^h -mov վուրօցմօվ, վուրօնցմօվ

22.3.3 Verb inflection or conjugation

22.3.3.1 Indicative present and past imperfective

[[In SWA, the indicative present tense is made up of the indicative prefix /g(ə)-/ and the finite verb. The finite verb is made up of the stem, the theme vowel, and agree-

ment suffixes. For verbs like ‘to eat’ and ‘to bring’, the theme vowel is an invariant /e/. For Hamshen, we find the following differences (Table 15).]]

In verbs, there are many interesting innovations. In the first conjugation class, the Classical Armenian vowel /e/ <ե> has become /i/ <ի> in the 1SG, 2SG, 1PL, and 3PL persons. In the second conjugation class, the vowel /a/ <ա> has become /o/ <օ> in the 1SG, 1PL, and 3PL. The indicative present and imperfective are formed with the formatives /g/ <գ> or /gu/ <գու>. The first is placed at the beginning of vowel-initial verbs, the second is placed after consonant-initial verbs. The progressive is formed with the formative /uni/ <ունի> (and sometimes also /guni/ <գունի>).

Table 15: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-i-m	գուդիմ	g-ud-e-m	Կ’ուլտեմ ‘I eat’
2SG	g-ud-i-s	գուդիս	g-ud-e-s	Կ’ուլտես
3SG	g-ud-e-Ø	գուդե	g-ud-e-Ø	Կ’ուլտե
1PL	g-ud-i-k ^h	գուդիք	g-ud-e-դk ^h	Կ’ուլտենք
2PL	g-ud-e-k ^h	գուդեք	g-ud-e-k ^h	Կ’ուլտեք
3PL	g-ud-i-n	գուդին	g-ud-e-n	Կ’ուլտեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m gu	բ’երիմ գու	gə-p ^h er-e-m	Կը բերեմ ‘I bring’
2SG	b ^h er-i-s gu	բ’երիս գու	gə-p ^h er-e-s	Կը բերես
3SG	b ^h er-e-Ø gu	բ’երե գու	gə-p ^h er-e-Ø	Կը բերե
1PL	b ^h er-i-k ^h gu	բ’երիք գու	gə-p ^h er-e-դk ^h	Կը բերենք
2PL	b ^h er-e-k ^h gu	բ’երեք գու	gə-p ^h er-e-k ^h	Կը բերեք
3PL	b ^h er-i-n gu	բ’երին գու	gə-p ^h er-e-n	Կը բերեն
	√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	

[[Note how the 1PL and 2PL are homophonous suffixes /-k^h/ that take different theme vowels.]]

[[In SWA, the past imperfective is similar to the present (Table 16). The main difference is that SWA adds the past suffix /-i-/ between the theme vowel and agreement. The past suffix is zero for the 3SG. For Hamshen, we see many differences against the SWA forms. The past suffix is /-i-/ for 1SG and 2SG but seems covert in all other person-numbers. The past agreement suffixes in Hamshen are different than those of SWA. The theme vowel can vary between /e/, /á/, and /é/ with non-final stress.]]

Table 16: Indicative past imperfective <սնկատար> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-ej-i-Ø	գուդէյի	g-ud-ej-i-Ø ‘I would eat’	կ’ոսւտի
2SG	g-ud-ej-i-r	գուդէյիր	g-ud-ej-i-r	կ’ոսւտիր
	g-ud-é-Ø-jdə	գուդէ’յդը		
3SG	g-ud-e-Ø-r	գուդեր	g-ud-e-Ø-r	կ’ոսւտը
1PL	g-ud-á-Ø-k ^h ə	գուդա’քը	g-ud-ej-i-ŋk ^h	կ’ոսւտիք
2PL	g-ud-é-Ø-k ^h ə	գուդէ’քը	g-ud-ej-i-k ^h	կ’ոսւտիք
3PL	g-ud-é-Ø-jnə	գուդէ’յնը	g-ud-ej-i-n	կ’ոսւտին
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	b ^h er-ej-i-Ø gu	բ’երէյի գու	gə-p ^h er-ej-i-Ø ‘I would bring’	կը բերի
2SG	b ^h er-ej-i-r gu	բ’երէյիր գու	gə-p ^h er-ej-i-r	կը բերիր
	b ^h er-é-Ø-jdə gu	բ’երէ’յդը գու		
3SG	b ^h er-e-Ø-r gu	բ’երեր գու	gə-p ^h er-e-Ø-r	կը բերը
1PL	b ^h er-á-Ø-k ^h ə gu	բ’երա’քը գու	gə-p ^h er-ej-i-ŋk ^h	կը բերիք
2PL	b ^h er-é-Ø-k ^h ə gu	բ’երէ’քը գու	gə-p ^h er-ej-i-k ^h	կը բերիք
3PL	b ^h er-é-Ø-jnə gu	բ’երէ’յնը գու	gə-p ^h er-ej-i-n	կը բերին
	√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

22.3.3.2 Past perfective or aorist

The perfective is formed in the old way. But in the first conjugation, the vowel of the 3SG becomes /i/ <ի>.

[[Adjarian does not provide complete paradigms for the past perfective or aorist (Table 17). But his implicitness suggests that Hamshen follows SWA in forming the

past perfective. For a verb like ‘to broom’, the SWA past perfective is made up of the root + theme vowel /e/ + aorist suffix /ts^h/ + past/agreement marking. In the 3SG, past and agreement marking are covert. For Hamshen, it seems that the main difference is that the theme vowel is /i/ in the 3SG instead of /e/. Note that Adjarian also lists the verb ‘to bring’ which is irregular in SWA.]]

Table 17: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SEA	
3PL ‘they broomed’			av1-e-ts ^h -i-n	աւլեցիս
3SG ‘he broomed’	av1-i-ts ^h -Ø-Ø	աւլից	av1-e-ts ^h -Ø-Ø	աւլես
3SG ‘he looked’	qf-i-ts ^h -Ø-Ø	աշից		
3SG ‘he threw away’	t ^h ap ^h -i-ts ^h -Ø-Ø	թափից	t ^h ap ^h -e-ts ^h -Ø-Ø	թափեց
3SG ‘he brought’	b ^h er-i-ts ^h -Ø-Ø	բ ^h երից	p ^h er-Ø-Ø-a-v	բերաւ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[Adjarian provides a more complete paradigm for the negated past perfective in §22.3.3.7.2.]]

22.3.3.3 Future and past future

The future formative is /bidi/ <բիդի>, which is always placed after the verb. In the 1SG of the present future, the formative loses its sound /b/ <բ> when after the sound /m/ <մ>, and of course by first turning it into /m/ <մ> and then shortening it. In the other persons, the sound /b/ <բ> remains the same.

[[To clarify, the future (Table 18) and past future (Table 19) are formed by taking the finite verb from respectively the indicative present and past imperfective. In both SWA and Hamshen, the indicative morpheme is replaced by a future morpheme /bidi/. In SWA, this future morpheme is a proclitic, while it is an enclitic in Hamshen. In Hamshen, the sound /b/ of the future morpheme /bidi/ is deleted after the /m/ of the 1SG suffix.]]

Table 18: Future <ապանի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m idi	բ՛երիմ իղի	bidi p ^h er-e-m ‘I will bring’	պիտի բերեմ
2SG	b ^h er-i-s bidi	բ՛երիս բիղի	bidi p ^h er-e-s	պիտի բերես
3SG	b ^h er-e-Ø bidi	բ՛երե բիղի	bidi p ^h er-e-Ø	պիտի բերե
1PL	b ^h er-i-k ^h bidi	բ՛երիք բիղի	bidi p ^h er-e-ηk ^h	պիտի բերենք
2PL	b ^h er-e-k ^h bidi	բ՛երեք բիղի	bidi p ^h er-e-k ^h	պիտի բերեք
3PL	b ^h er-i-n bidi	բ՛երին բիղի	bidi p ^h er-e-n	պիտի բերեն
	√-TH-AGR FUT		FUT √-TH-AGR	

Table 19: Past future <անցեալ ապանի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-ej-i-Ø bidi	բ՛երեյի բիղի	bidi p ^h er-ej-i-Ø ‘I was going to bring’	պիտի բերեի
2SG	b ^h er-é-Ø-jdə bidi	բ՛երեյդ բիղի	bidi p ^h er-ej-í-r	պիտի բերեիր
3SG	b ^h er-e-Ø-r bidi	բ՛երեր բիղի	bidi p ^h er-e-Ø-r	պիտի բերեր
1PL	b ^h er-á-Ø-k ^h ə bidi	բ՛երա՛ք բիղի	bidi p ^h er-ej-í-ηk ^h	պիտի բերեինք
2PL	b ^h er-é-Ø-k ^h ə bidi	բ՛երե՛ք բիղի	bidi p ^h er-ej-í-k ^h	պիտի բերեիք
3PL	b ^h er-é-Ø-jnə bidi	բ՛երեյն բիղի	bidi p ^h er-ej-í-n	պիտի բերեին
	√-TH-PST-AGR FUT		FUT-√-TH-PST-AGR	

22.3.3.4 Subjunctive present and past with marker /nə/ <նա>

[[In SWA, the subjunctive present/past is the finite verb form that is found in the indicative present/past (1a). In fact, the indicative is constructed from the subjunctive by adding the indicative morpheme /g(ə)-/ (1b). The subjunctive can be found in conditional clauses. In colloquial speech, such conditional clauses can be optionally accompanied by a clitic /-ne/ (1c).]]

(1) SWA

- a. jet^he ləs-e-n,   jet^he ləs-ej-i-n
     if   listen-TH-3PL, if   listen-TH-PST-3PL
     ‘If they listen; if they listened.’
     Եթէ լսեն, եթէ լսեին:
- b. gə-ləs-e-n.   gə-ləs-ej-i-n
     IND-listen-TH-3PL. IND-listen-TH-PST-3PL
     ‘They listen. They would listen.’
     Կը լսեմ, կը լսեին:
- c. jet^he ləs-e-n   ne.   jet^he ləs-ej-i-n   ne
     if   listen-TH-1SG SBJV. if   listen-TH-PST-1SG SBJV
     ‘If they listen; If they listened.’
     Եթէ լսեմ նէ, եթէ լսեին նէ:

[[Given this background, we can understand Adjarian’s description of Hamshen.]]

The subjunctive (ստորադասական) is formed with the formative /na/ <նա> (2).⁵

(2) Hamshen

- a. egerem b^her-i-m   na
     if?   bring-TH-1SG SBJV
     ‘If I bring.’
     Էգերեմ բ^hերիմ նա
- b. egerem b^her-é-Ø-jdə   na
     if?   bring-TH-PST-2SG SBJV
     ‘If you brought.’
     Էգերեմ բ^hերէ՛յդ նա

This formative is also used to form a type of hortative or soft imperative (3).

(3) Hamshen

- b^her-i-s   na
     bring-TH-2SG SBJV
     ‘If it’s possible, bring it!’
     բ^hերիս նա

⁵[[It is unclear what the word /egerem/ էգերեմ means. (?)]]

22.3.3.5 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect and past perfect are formed periphrastically. In the default case, the verb is in the resultative participle form with the suffix /-adz/. This participle is combined with either the present auxiliary (to mark the present perfect) or the past auxiliary (to mark the past perfect). To mark evidentiality, the verb can instead use the evidential participle with suffix /-er/. Given this information, we can now better understand how Hamshen works.]]

The present perfect and past perfect (յարակատար ու գերակատար) are formed with either the verb /em/ <եմ> ‘AUX; to be’ or /unim/ <ունիմ> ‘to have’, and with the participle suffixes /-adz, -er/ <-ած, -եր> (4).

[[Note that the morphemes that Adjarian lists are with SWA pronunciation, not Hamshen. The sentences are Hamshen. Sentence (4a-iii) is incompletely suggested by Adjarian. (?)]]

(4) a. Hamshen

- i. $g^h n - \alpha - ts^h - ir$ i-m
go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
‘I have gone.’
գ^hնացիր իմ
- ii. $g^h n - \alpha - ts^h - \widehat{adz}$ i-m
go-TH-AOR-RPTCP AUX-1SG
‘I have gone.’
գ^hնացած իմ
- iii. $g^h n - \alpha - ts^h - \widehat{adz}$ un-i-m
go-TH-AOR-RPTCP have-TH-1SG
‘I have gone.’
գ^hնացած ունիմ
- iv. $asd - \widehat{adz}$ un-ej-i-Ø
say-RPTCP have-TH-PST-1SG
‘I had said.’
ասդած ունէի

b. cf. SWA

- i. $k^h ats^h - er$ e-m
go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
‘I have gone.’
գացեր իմ

- ii. $\widehat{\text{kats}^h\text{-ad}\widehat{\text{z}}}$ e-m
 go-RPTCP AUX-1SG
 ‘I have gone.’
 Գացած եմ
- iii. $\widehat{\text{əs-ad}\widehat{\text{z}}}$ ej-i-Ø
 say-RPTCP AUX-PST-1SG
 ‘I had said.’
 Ըսած էի

22.3.3.6 Infinitives with /-uʃ/ <նւշ>

For the infinitive, the Classical Armenian endings /-e-l, -i-l, -a-l, -u-l/ <ել, իլ, ալ, ուլ> have been lost; in their place, there is a new formative /-uʃ/ <նւշ> that is general for all verbs (Table 20).

[[To clarify, in CA and SWA/SEA, the infinitive of a verb is formed by adding the infinitive suffix /-l/ after the theme vowel. In Hamshen however, the infinitive uses the suffix /-uʃ/ without a theme vowel.]]

Table 20: Replacement of the infinitive suffix with /-uʃ/ <նւշ> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA		cf. SWA	
‘to speak’	խօս-ի-լ	խաւսիլ	չօս-ւփ	խօսնւշ	չօս-ե-լ	խոսել	չօս-ի-լ	խօսիլ
‘to go’	եր ^h -ա-լ	երթալ	եջd-ւփ	եշղոնւշ	jer ^h -a-l	երթալ	jer ^h -a-l	երթալ
‘to bring’	ber-e-l	բերել	b ^h er-ւփ	բ ^h երոնւշ	ber-e-l	բերել	p ^h er-e-l	բերել
	√-TH-INF		√-INF		√-TH-INF		√-TH-INF	

original page number 189

In declension, this same formative is used (Table 21).

Table 21: Declension of infinitives like ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	b ^h er-ւփ	բ ^h երոնւշ	b ^h er-ւփ-nin	բ ^h երոնւշնին
GEN-DAT	b ^h er-ւփ-i	բ ^h երոնւշի	b ^h er-ւփ-nun	բ ^h երոնւշնուն
ABL	b ^h er-ւփ-ən	բ ^h երոնւշըն	b ^h er-ւփ-nun	բ ^h երոնւշնուն
INS	b ^h er-ւփ-ov	բ ^h երոնւշօվ	b ^h er-ւփ-ner-ov	բ ^h երոնւշներօվ

It appears to me that this formative is borrowed from Turkish formatives /-if, -əf, -uʃ/ <h₂, n₂, n₂> ([[deverbal nominal suffix <-iʃ> in modern Turkish orthography]]) and from the Persian formatives /-if/ <h₂> ([[deverbal nominal suffix <-eʃ>, or in modern Persian orthography]]: <اش>); these likewise form participles. For example Turkish /aləʃ-veriʃ/ <al₂n₂-ʋerh₂> ([[<alışveriʃ>]]) meaning ‘trade’ (that is ‘to take and to give’), Persian /asajif/ <asajih₂> ([[<âsâyeʃ>]] <اسایش>) meaning ‘rest’.

22.3.3.7 Negation or negative forms

22.3.3.7.1 Indicative present and past imperfective

Negative forms are constructed by placing the formatives /tʰi-, tʰi/ <ɣ, ɣh> before the verb, or by placing the formative /utʰi/ <nɣ> after the verb.

[[To clarify, the first method resembles how SWA constructs negative forms, while the second method uses the reflex of CA ‘no’ /otʰi/ <nɣ> as a post-verbal marker.]]

[[Consider a verb like ‘to bring’ to illustrate the formation of the negative indicative present (Table 22). For the first method, SWA combines the negative present auxiliary with a non-finite form called the connegative. The connegative is formed by adding the suffix /-r/ after the theme vowel. Hamshen also uses a negative present auxiliary, while the verb has a non-finite form with the suffix /-il/. This /-il/ seems to be decomposable to a theme vowel /-i/ plus a suffix /-l/; such that this Hamshen /-l/ suffix is a reflex of the CA infinitive suffix /-l/ <l>.]

Table 22: Negative <բացասական> of the indicative present <ներկայ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʰi-i-m bʰer-i-l	չիմ բ’երիլ	tʰi-e-m pʰer-e-r	չեմ բերեր ‘I do not bring’
2SG	tʰi-i-s bʰer-i-l	չիս բ’երիլ	tʰi-e-s pʰer-e-r	չես բերեր
3SG	tʰi-i-∅ bʰer-i-l	չի բ’երիլ	tʰi-i-∅ pʰer-e-r	չի բերեր
1PL	tʰi-i-kʰ bʰer-i-l	չիք բ’երիլ	tʰi-e-ŋkʰ pʰer-e-r	չենք բերեր
2PL	tʰi-e-kʰ bʰer-e-l	չեք բ’երիլ	tʰi-e-kʰ pʰer-e-r	չեք բերեր
3PL	tʰi-i-n bʰer-i-l	չին բ’երիլ	tʰi-e-n pʰer-e-r	չեն բերեր
	NEG-AUX-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-AGR √-TH-CN	

[[Similarly for the negation of the indicative past imperfective (Table 23), SWA

combines the negative past auxiliary with the above non-finite form. Hamshen behaves the same.]]

Table 23: Negative <բացասական> of the indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʃʰ-éj-ə-Ø bʰer-i-l	չէ՛յը բ՛երիլ	tʃʰ-ej-í-Ø pʰer-e-r 'I would not bring'	չէի բերեր
2SG	tʃʰ-éj-ə-r bʰer-i-l	չէ՛յըր բ՛երիլ	tʃʰ-ej-í-r pʰer-e-r	չէիր բերեր
3SG	tʃʰ-i-Ø-r bʰer-i-l	չիր բ՛երիլ	tʃʰ-e-Ø-r pʰer-e-r	չեր բերեր
1PL	tʃʰ-á-Ø-kʰə bʰer-i-l	չա՛քը բ՛երիլ	tʃʰ-ej-í-ŋkʰ pʰer-e-r	չէիսք բերեր
2PL	tʃʰ-é-Ø-kʰə bʰer-e-l	չէ՛քը բ՛երիլ	tʃʰ-ej-í-kʰ pʰer-e-r	չէիք բերեր
3PL	tʃʰ-é-Ø-jnə bʰer-i-l	չէ՛յնը բ՛երիլ	tʃʰ-ej-í-n pʰer-e-r	չէին բերեր
	NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN	

[[Note how the two dialects use different formatives to form the negated auxiliary. The segmentation is difficult to verify; see similar problems for the indicative past imperfective (§22.3.3.1).]]

22.3.3.7.2 Past perfective and auxiliary

The perfective has two forms.

[[To negate the past perfective, SWA places the negation prefix /tʃʰə-/ before the verb. Hamshen in contrast has two methods. The first method (Table 24) is like in SWA, but the negation prefix is /tʃʰi-/].]⁶

⁶[[Note that in colloquial SWA, the negation prefix /tʃʰə-/ can be pronounced as /tʃʰi-/ as well.]]

Table 24: Negative <բացասական> of the past perfective <կատար-
եալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 1)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʃ ^h i b ^h er-i-Ø	չի բ ^h երի	tʃ ^h ə-p ^h er-i-Ø	չբերի ‘I did not bring’
2SG	tʃ ^h i b ^h er-i-r	չի բ ^h երիր	tʃ ^h ə-p ^h er-i-r	չբերիր
3SG	tʃ ^h i b ^h er-a-v	չի բ ^h երավ	tʃ ^h ə-p ^h er-a-v	չբերաւ
1PL	tʃ ^h i b ^h er-a-k ^h	չի բ ^h երաք	tʃ ^h ə-p ^h er-i-i-ηk ^h	չբերինք
2PL	tʃ ^h i b ^h er-i-k ^h	չի բ ^h երիք	tʃ ^h ə-p ^h er-i-k ^h	չբերիք
3PL	tʃ ^h i b ^h er-i-n	չի բ ^h երին	tʃ ^h ə-p ^h er-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

[[The second method is to place the reflex of the CA word ‘no’ /otʃ^h/ <ոչ> after the verb (Table 25).]]

Table 25: Negative <բացասական> of the past perfective <կատար-
եալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 2)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-Ø utʃ ^h	բ ^h երի ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-i-Ø	չբերի ‘I did not bring’
2SG	b ^h er-i-r utʃ ^h	բ ^h երիր ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-i-r	չբերիր
3SG	b ^h er-a-v utʃ ^h	բ ^h երավ ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-a-v	չբերաւ
1PL	b ^h er-a-k ^h utʃ ^h	բ ^h երաք ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-i-i-ηk ^h	չբերինք
2PL	b ^h er-i-k ^h utʃ ^h	բ ^h երիք ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-i-k ^h	չբերիք
3PL	b ^h er-i-n utʃ ^h	բ ^h երին ուչ	tʃ ^h ə-p ^h er-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

22.3.3.7.3 Future

The future has three forms.

[[In SWA, the future is negated by placing the negation prefix /tʃ^hə-/ between the future morpheme /bidi/ and the finite verb (5b). Colloquial SWA also allows placing the negation prefix before the future morpheme (5c).]]

(5) SWA

- a. bidi p^her-e-m
FUT bring-TH-1SG
'I will bring.'
պիտի բերեմ
- b. bidi tʃ^hə-p^her-e-m
FUT NEG-bring-TH-1SG
'I will not bring.'
պիտի չբերեմ
- c. tʃ^hə-bidi p^her-e-m
NEG-FUT bring-TH-1SG
'I will not bring.'
չպիտի բերեմ

[[In contrast, Hamshen seems to have three possible strategies. The first is to place the negation morpheme /tʃ^hi/ before the future morpheme, and then add the verb (6).]]

(6) Hamshen

- a. tʃ^hi bidi b^her-i-m
NEG FUT bring-TH-1SG
'I will not bring.'
չի՛ բիդի բ՛երիմ
- b. tʃ^hi bidi b^her-i-s
NEG FUT bring-TH-2SG
'You will not bring.'
չի՛ բիդի բ՛երիս

[[The second is to place the reflex of 'no' between the verb and the future morpheme (7).]]

(7) Hamshen

- a. b^her-i-m   útʃ^h bidi
bring-TH-1SG NEG FUT
'I will not bring.'
բ՛երիմ ո՛ւչ բիդի

- b. b^her-i-s   útʃ^h bidi
 bring-TH-2SG NEG FUT
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս ո՛ւչ բիդի

[[The third is to place the reflex of ‘no’ after the verb and future morpheme (8).]]

(8) Hamshen

- a. b^her-i-m   idi útʃ^h
 bring-TH-1SG FUT NEG
 ‘I will not bring.’
 բ՛երիմ իդի ո՛ւչ
- b. b^her-i-s   bidi útʃ^h
 bring-TH-2SG FUT NEG
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս բիդի ո՛ւչ

22.4 Miscellaneous

22.4.1 Question formation

The interrogative is constructed with the formative /t^he/ <թէ>, which can take various positions. For example, all the sentences in (9) all equally mean ‘Aren’t they coming?’.

(9) Hamshen

- a. tʃ^h-í-n   t^he g^h-a-l
 NEG-AUX-3PL Q come-TH-CN
 ‘Aren’t they coming?’
 չի՞նք թէ գալ
- b. g^h-a-l   tʃ^h-í-n   t^he
 come-TH-CN NEG-AUX-3PL Q
 ‘Aren’t they coming?’
 գալ չի՞նք թէ
- c. tʃ^h-í-n   g^h-a-l   t^he
 NEG-AUX-3PL come-TH-CN Q
 ‘Aren’t they coming?’
 չի՞նք գալ թէ

But, if before the verb there is an interrogative pronoun (միջակ անուն) or adverb, then the formative /t^he/ <թէ>...

---

original page number 190

... is not used (10).

(10) Hamshen

- a. k^honí   hok^hi   ji-k^h
how.many person AUX-2PL
‘How many people are you?’
քօսի՞ր հօքի յիք
- b. íntj^ho er-i-k^h
how do-PST-2PL
‘How did you do?’
ի՞նչօ էրիք
- c. vóer mǎfd-ə eg-a-v
which man-DEF come-PST-3SG
‘Which man came?’
վեօ՞ր մաշդը եգավ
- d. hób^hor or g^h-a-l   tǰ^h-é-Ø-jdə,   orí χosk^h
when that come-TH-CN NEG-AUX-PST-2SG, why speech
gu-d-é-Ø-jdə
IND-give-TH-PST-2SG
‘When you weren’t coming, why did you promise it?’
հօբ՞որ որ գ՛ալ է՛յդը, օրի՞ խօսք գուղէ՛յդը

In contrast, what is said is (11).

(11) Hamshen

- a. esá d-o-m   t^he
this give-TH-1SG Q
Do I give this? (as opposed to something else)’
եսա՞ դօմ թէ
- b. mék^h t^he
we Q
‘Us?’
մէ՞ք թէ
- c. dún g^hats^h-i-r t^hə
house go-PST-2SG Q
‘Did you go home? (as opposed to someone else)’

22.4.2 Borrowing Turkish morphology

The Hamshen dialect also has a strange characteristic which does not exist in any other Armenian dialect, nor do I think in any other language.⁷

As we know, every language has foreign borrowed words. But these borrowings are taken with such a form, that the borrowing language considers them as roots and can subject them to grammatical rules. If the borrowings are nouns or adjectives, then they are taken in the simplest nominative case-form; if they are verbs, they are taken in the form of participles; if it is any other unchanging form, then they are likewise taken in their simplest root form. All of these can be declined or conjugated. For example, the following sentence is made up of purely Turkish borrowings (12a).

- (12) a. Hamshen
 sa jenitʃeri-i-n   χalpʰαχ-i-n   tʰekʰme mə jerləʃdir-miʃ
 this janissary-GEN-DEF calpack-DAT-DEF kick   INDF place-?
 ən-e-m   kʰi tʰekʰer-mekʰer g-a-Ø
 do-TH-1SG so wheel-ECHO   come-TH-3SG
 ‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’
 Սա յենիջերիին խալփախին թեքմե մը յերլեշդիրմիշ ընեմ քի
 թեքեր-մեքեր գա
 b. cf. Turkish (Tabita Toparlak, p.c.)
 Şu yeniçeri-nin kalpağ-ın-a   bir tekme yerleştir-eyim, ki
 this janissary-GEN calpack-POSS-DAT a   kick   place-OPT.1SG, so
 teker-meker gel-sin
 wheel-ECHO come-IMP.3SG
 ‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’

Here, the words are Turkish, but they are declined or conjugated as Armenian words. In Hamshen, it often happens that the borrowed words are conjugated according to Turkish grammar, and they are imported in this way into Armenian sentences (13).

[[I placed the borrowed words in bold.]]⁸

⁷[[My debt to Tabita Toparlak for providing the modern Turkish translation (and diachronic sources) for the Hamshen data here.]]

⁸[[My debt to Nazila Shafiei for help in deducing the Turkish source words.]]

(13) Hamshen

- a. enir χatʰo-gi-n kʰitʰ mə jarala-di-ler
 they Khacho-DAT-DEF little INDF injure-PST-3PL
 ‘They injured Khacho a bit.’
 [[The verb is borrowed from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <yarala-dı-lar> ‘they injured’.]]
 Էնիր Խաչօզին քիչ մը յարալադիլեր
- b. iratsʰ hed uj-alum
 each.other with agree-OPT.1PL
 ‘Let’s get along with each other.’
 [[The verb is borrowed from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <uy-alım> ‘(optative) they get along’.]]
 իրաց հեդ ույալում
- c. eʁar mezi hed kof-di
 take? we.DAT with combine-PST
 ‘He combined us.’ (?)
 [[I did not understand Adjarian’s translation well <անալ մեզ հետ միացուց>. One possible translation is ‘He went and combined us’.]]
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <koş-tu> ‘he attached/combined’.]]
 եղար մեզի հեդ կօշդի
- d. gʰieʁ tʰe gʰ-a-s, iratsʰ hed doʁuʃ-úr-ukʰ
 village Q come-TH-2SG, each.other with fight-AOR-1PL
 ‘If you come to the village, we will fight each other.’
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <dövüş-ür-üz> ‘we fight’ (aorist).]]
 գ’եղ թե գ’աս, իրաց հեդ դօղուշո’ւրուք
- e. dʰunkʰ ʃád pʰara kazon-úr-sunuz
 you.PL much money earn-AOR-2PL
 ‘Do you earn much money?’
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <kazan-ır-sınız> ‘you earn’ (aorist). The noun ‘money’ is also from Turkish <para> ‘money’.]]
 դ’ունք շա’դ փարա կազօնո’ւրսունուք

In these sayings, the following words are conjugated with purely Turkish rules:

- /jaraladiler/ <յարալադիլէր> past perfective 3PL
- /ujalum/ <ույալում> imperative 1PL
- /kofdi/ <կօշդի> past perfective 3SG
- /doʁufúruk^h/ <դօղուշո՛ւրուք> present 1PL
- /kazonúrsunuz/ <կազօնո՛ւրսունուք> present 2PL

These would become everywhere else as in (14).

[[*Adjarian means that in other Armenian varieties like SWA, Turkish verbs are borrowed in some participle form ending in /-mif/. The suffix corresponds to the Modern Turkish suffix /-mıŝ/. This suffix is used to mark evidentiality in Turkish. But when used as borrowings in SWA, the suffix has no evidential meaning; the suffix is used to create a generic non-finite form (= essentially an infinitive or meaningless participle -PTCP) that can be used in Armenian sentences, usually alongside a light verb like ‘to be’ or ‘to do’.*]]

(14) SWA with Turkish borrowings or codeswitching

- jarala-mif**   əɾ-i-n
injure-PTCP do-PST-3PL
‘They injured.’
[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <yarala-mıŝ>.*]]
յարալամիշ ըրիս
- uj-mif**   əll-ɑ-ŋk^h
agree-PTCP be-TH-1PL
‘Let us agree.’
[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <uy-muŝ>.*]]
ույմիշ ըլլանք
- doʁuf-mif**   g-əll-ɑ-ŋk^h
fight-PTCP IND-be-TH-1PL
‘We will fight.’
[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <dövüş-müŝ>.*]]
դօղուշմիշ կըլլանք

- d. **kof-mif**   əɾ-ɑ-v
 combine-PTCP do-PST-3SG
 ‘He combined/attached.’
 [[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <koş-müş>.*]]
 Կօշմիշ ըրաւ
- e. **kazan-mif** g-əll-ɑ-k^h
 earn-PTCP IND-be-TH-2PL
 ‘We earn.’
 [[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <kazan-mış>.*]]
 Կազանմիշ Կըլլաք:

22.4.3 Stress

In the dialect, another famous phenomenon is stress. Just as in Trabzon, likewise in Hamshen, stress...

---

original page number 191

... falls on the final syllable by rule. But in fast speech, it happens many times that in the two dialects, stress has moved to the first syllable of the word. This is due to the influence of the language of the Laz people who are a native Pontic populace. The Laz language places stress on the first syllable. Although in many places the Laz have lost their mother tongue and speak Turkish, but they stress their Turkish with their previous stress rule. In this way, the stress of the Laz language has passed on to Turkish and from this into Armenian.

22.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

22.5.1 Zefanos village

Adjarian’s note: See Ararat (Արարատ), 1892, page 428.

Էքուց կալանդար (կաղանդ) Է. Ես օր Էմէն մաշդիգ վիր-վեր, Լէս-Լէն գէշոսն գուքօսն. Էմէն մաշդ իսթուս ինթուս թռչի գու: Էմօս դադին գու օր՝ քըյդինքի մէջ գոյսըվին գու:

Էմէն մաշդ ժաժվի գու ասդի (ասացի) ՝ օր օնցած դարվօսէ ինչիգ մը բագաս թողուն ուչ. յիս Էլ բարաբ դօղնիլ չիմ. Լեդվիմ գու Լէս Լէն, ինծիգի ինչ բօս օր ասդած ին՝ գէն ընիմ իդի, օր Էշոսմ միր դընվօյնուն (տնօրնետրուն) հիդ կալանդար ընիմ:

Կալանդարը բեդքը բօս Է. ինցօ՞ սիյդըս ֆըռֆըռա գու թէ յի՞սի հասնիմ իդի իրիգվօսն. ինցօ՞ բեդ գընիմ (կ'սպասեմ) թէ մեգ մը իրիգվօսն հասնեի:

Գիդի՞ս ինչ բօսի հօմար գուգիմ կալանդարը. իրիգվօսն չէրեգ շադ ուղինք բիդի. կալանդարի ծառ գայթարինք բիդի. խընծիւրի մէջ փարա դընինք բիդի. միր բեդքը (լաւ) յիգը գումէն դուն բերինք աշինք բիդի սա՞ր թէ սօլ օդքը Լիյս դընէ բիդի. գօդօշվընուն ձերը լուցած մեղրէ մուս գըբցընինք բիդի. Էրգու գօդօշնուն վրէն Էլ սիմիթ օնցընինք բիդի:

Էքվօս կալանդար Է ասդած ունիմ. հիմիջաք միր բօսն Է կալանդար Էնուշի հօմար Էմէն ինչիգ հագը ընուշ. միր բօսը շադ...

---

original page number 192

... չէթին Էր, Էնուր հօմար օր միր դընվօյնին քիչվօր Էին, ու մեգիգի բօս շադ գեր (կար):

Միր դօսը շադ մաշդ բի գեր. յիս ունէի ախբեր մը ու մէյըս. հէյըս իմ չիյս դարեգօս Էդած վախդըս մեռած Էր. մէյս՝ հօյս մեռնուշէն Էրգու դարի յիդ՝ գընաց Վերասա գարքըվեցաՎ. մեգիգի Ագօփի հօխբէյըս բեհից, աշից ինչաք միծըցօնք:

Շադ բիջիլիգ Էի. միդքըս գուքա օր հօխբէյըս գարքըվեցաՎ. հօդօփգինց Գուխլա գեղէն հայս բերած ունէին. յիփ ձիէն վեր առին ՝ քօխքը գլխուն ԼսդաՎ, ինծիգի գօքը Նըսդէցուցին. հօդօփգինս ինծիգի օնթից ու բաքնից:

Հօխբէյս մեգիգի շադ սիրեր գու. գասեր թէ իմ ախբօր դէղն ին. ամմա հօդօփգինս Էմէն դարբա մեգիգի քեթգեր գու. Էմէն դարբա միր բօսը լացուշ Էր:

22.5.2 Küçük Şana village

Adjarian's note: This and the following ones were gathered by me from local teachers and villagers.

Այս եւ յաջորդները իմ հաւաքածներս են տեղացի ուսուցիչներէն եւ գիւղացիներէն:

- Բ՛արիվս քէ, Աթօմ, ո՞ւսդի (վո՞ւյ դէղէն) գ՛ուգ՛աս:
- Զախքըն՝:
- Ի՞նցօ իս, բէ՞դք իս թէ:
- Բեդք իմ, ի՞նչ ընիմ իդի:
- Բ՛օնի՞յդ ինցօ ին:

– Գէշ չին. դ՛ո՞ւնք ինցօ էք. աս դարի ի՞նցօ օնցուցիք:

– Ֆուխարէ մաշողը ի՞նչ գայնա ընիւ. գիդիս օր խեղ չունիմ. մեզ գդետը մը խեղ ունէյի, էն էլ բօրջիս դէղ ձեռնէս առին. գ՛նացի միր աղայէն մարաբալուդի հումար խած (քիչ, կտոր) մը խեղ առի. էնու վրա էլ ընդողար էմէղ էրի օր, հիչ հսաբի չի գ՛ալ. փօրէցի, քօքը փեղէցի, խոգէցի, թէմիզ մը գիբլէցի, մէկ փարչըն լազուդ ցօնէցի, վէօյն էլ լոբգլէ ցօնէցի, Մըյնէգն էլ դնթում-մնթում սադրէցի. դնթ-մընին ու լօբգէնին էփէյի էղօն ամա, լազդ հիչ չէղաւ. էղած իրադն էլ դարի քաղաքը- ձախէցի, անջաք ընիցմէրօվ բօրջիս գէսը դըվի. մեզէլ գէսն էլ բ՛աց մնաց:

– Դունդ՝ քօ՞նի հօքի յիք:

---

original page number 193

– Վից հօքի յիք, յես, դոցը մէրը, չիյս էլ դղաքը:

– Դղաքդ՝ մօ՞նչ ին թէ ախչիզ:

– Էրգու մօնչ, Էրգու ախչիզ ին. ախչգընիս իրէք էինը ամա, մեզը մեռաւ:

– Դղաքդ, գաղդօ՞ն գու թէ:

– Հա, հէլբթ. մօնչիյն էլ գաշդօն գու, բուլգընին էլ (պուլիկ «աղջիկ»). միծ մօնչըն դասվիրէք դարեգօն է, բզդիզը դասնըմէգ. առաջմէն բուլգընիս գաշդում դվուշի չուգէցի (ուգէցի եօջ գաշդում գալ). «բուլգօն գաշդուշը ի՞նչ բէղք է» գասէյը՝. ամա քաղաքէն էգած վարջաբէղը (վարբէղը) շադ ասաց, շադ թէքիֆ Էրաւ, աքըր աքբէթ յես էլ կանմիշ էղա, դահա ինչիզ չա՛սդի:

22.5.3 Malya village

– Գ՛իրքետը, արի, քիչ մը նսդիք, ինչի մը հալլաշալում:

– Ի՞նչ հալլաշաշա՛ղուք, մէք ինչիզ չիյդիք օր. մեզի հեդ ի՞նչ հալլաշաշա՛քսուն:

– Բադմէ աշիք, ի՞նչօ էղաւ Դալդաբօնի բ՛օնը:

– Մայիսին գիսուն Էր՝ գ՛նացաք էլաք Դալդաբօնը. մեր ամէ՛ն ու օխչընին օնցընաքը բիդի. Թուրքըրը չի՛ք թօղուլ ասդին. ընդէղէն դ՛արծ՛ուցին յեդ. խէլ մը յեդ էգաք. Քիւրդալօղլի գ՛եղը էգաք. ընդէղը գարգին մեզիգի. մէք ան գբուցաք, Էնիր էլ գբուցին:

– Վո՞ւմ շադ քլեթգէցին:

– Կօքիս ան քլեթգէցին. կալդի քի Էնիր Խաչօգին քիչ մը յարալադիլէր. մէք ան Էնից քլեթգէցաք:

– Ընդէղէն նի՞ւր օնցանք:

– Գ՛իշերը փախաք օնցաք սարը էլաք խալսէցաք:

– Թուրքերը ինչիզ գայցի՞ն թէ իմօնալ

– Իսգի ինչիզ ան չիմացին

– Էդեվ ի՞նչօ էրիք:

– Հիւքիւմէթին գ'օսնգոյաքը բիդի. Թուրքերը մեզի դէսօն, ասդին հըն թէ մե՛ք էշդալ. դ'ունք մեզի քյետթգեցիք, մէք ալ ձ'եզի քյետթգեցաք, երաք խալափօթ (ռուս. խառնակութիւն)...

---

original page number 194

... մը. իրաց հեղ ույալում հըն ու հիւքիւմէթը չըղնիք (չիյնանք). միյ գ'օղցած մալիյն ալ յէդ առէք: Էնից խօսածը օնգօշ դ'րաք եօշ. ինչաք Գիւմիւշխանա. հուն Մըզըրդիչ Էֆընդի մը գյա՛ր, գ'նացաք գ'դաք զան. հալիյս Էնու հասգընցուցաք. օնցալ ալչի դ'իյս եղառ մեզիգի, ու իրաց հեղ գ'նացաք հիւքիւմէթը. ընդեղ մաշ-նազ (< մարդնակ «լաւ») արգուհալ մը դվաք. արգուհալն ալ Մըզըրդիչ Էֆընդին գ'րեց. բեղքը (լաւ) մաշթ էր. քեօլէ'լիմ Էնու միրվացը: Փօլիս մը, Էրգու զաֆթիյա Մըզըրդիչ Էֆընդին եղառ մեզի հեղ կօշդի, ինք էլ հեղվընիս, ինչաք Քիւրդալու-դուն գ'եղը. դասը հադիգ մալ Էնից գ'օղցած մալերուն յէդ եղառ, մեզի երեղ, եբ'եր քախքի գ'լիւն, ջօմփա եդ'իր օնցաք գ'նացաք էյլըն (թրք. արօտատեղի). շադ օյ դէսնու բօլա քի: Ընդեղ դեղ բ'ռնեցաք, դուն շինեցաք. եղէք (կամ ընչաք) հիմի հուն իք:

22.5.4 Abgion village

Յես Արգոսնցի իմ. մէք ունիք մեզ վարջադուն. խաչ (եկեղեցի) մէլ ունիք. բիթուն գ'եղը չիյս մահալա է. վարջադունը բ'աց է. ունիք իրէք վարժա'բեդ. միյ դեղի իրադն է լա'զուդ, գա'Մին խօդիրը շադ իրադսուզ ին. եղու հումար եղած լա'զոն էլ չի' հերքիր: Այդերուն մէջ դահա գըլլի լո'բգէ, բ'օնջ'ար (կաղամբ), ոգրիշ յէ'շիլլուդ: Հէն միծ իրադը գաղինն է: Ձ'մռօն բարաբ մնացած վաքքըթը գ'եղացուց բագին ցախուդիրը գ'օյծէլի գընէն, խօդիյն էլ քեսադ (քիչ) ըլլուշին սեբաբի: օմրօն գօվիրը էյլէն դօնին գու: Էյլըն մինըն Էրգու օր հեռու է. գօվիրը չաբուխ չին գարի էշդալ. եղու հումար Էրգու գ'իշիր դ'ուսը մընօն գու, ուչինջի իրիգունը դեղ հասնին գու. իրէք օմիս գինուշըն (կենալէն) եղիվ' էլի վեր գուգ'օն: Միր գ'եղացիք գօվ շադ բեհին գու. չունքի գիբիլը (աղբ) շադ բիդու է. սադէ գաթեն բաշքա էլ մաշդը ուզէ չուզէ գիբիլին հումար բիդի դիրէ հօշդիր (հորթեր) ու գաթ չընօղ գօվիր: Միր գ'եղացիք շադ ֆուխարէ ին. եղու հումար շադիրը կուրբեթ գէշօն, թարա կագօնմիշ ըլլուշի հումար. շադիյն էլ կուրբեթին մէջ գէրուր (թշուառ) ըլլուշէն մե'ռնին գու՝ թօղելով չօլուխ-չօջուխ Էրիսի վրա: Է'յ գիդէ հէ'յ, Էդմօն քօսի' օջախ մերած (մարած) է:

ՍԷ մէլ օր (մէկ մ'ալ որ) միր գ'եղացիք շադ ուղուզ (տըր--

---

original page number 195

...գէտ) ին, ինչիգէ (բանէ մը) խաբար չունին. Էրգուս մը (մէկ-երկու, մի քան) դարի անջաք գա օր քիչ նեիրած ին առաչ էշդալ: Միր Էխդիայնին ուղուզ ըլլու-շին սեբաբի շադ ժամասիր ին. քօռ հավու բես գրօնավօյնուն ասդածին (ըսա-ծին) հավդօն գու. Նօրվէ գ'ալիք (Նորելուկ) խելաց մօդիգ բ'օն մը ասիս նա, չին հավդալ. օնդան սօրա էլ դահա բ'արիվդ էլ չին առնուլ դէ (թէ) Էս դըղըն մաշթ չըլլի բիդի, յախօղ օնասդված է: Էդ սեբեբին ըմըն սըրա հինի ու Նօրի գմիվ գըլլի:

Chapter 23

Malatya

23.1 Background

---

original page number 196

This dialect is spoken in the city of Malatya and in its surrounding villages until Adıyaman or Hisn-Mansur. Its region occupies a middle ground between the dialects of Tigranakert, Kharberd, Arapgir, and Cilicia. This is one of the southern borders (սահմանապահ) of Armenian, because Armenian is no longer spoken south of Hisn-Mansur. Kurdish, Turkish, and Arabic have taken its area or sphere.

For the Malatya dialect, we have a small sketch of its phonetic system in the periodical Բիւրակն [*Byurakn*] (1900, page 118) and in two small insufficient excerpts (Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 620; 1899, page 772). There is a smaller manuscript from Hisn-Mansur (*ibid.*, 1900, page 331).

Based on all of this, we can follow up by saying that the Malatya dialect occupies a middle position between the dialects of Kharberd, Tigranakert, and Cilicia. If we compare with the first two, we see that the Malatya dialect has changed a lot; while if we compare it with the Cilicia dialect, especially with the Marash subdialect, then the Malatya dialect has a sufficiently clear picture.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 197).*]]

23.2 Phonology

23.2.1 Segment inventory

23.2.1.1 Laryngeal quality

The consonant system is the same as the Tigranakert dialect. From the three degrees of sounds from Old Armenian, only two remain (voiced and voiceless aspirated). The voiced and voiceless aspirated sounds became voiceless aspirated, while the voiceless unaspirated become voiced (Table 1).

Table 1: Laryngeal quality of stops and affricates in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘good’	bari	բարի	p ^h ari	փարի	bari	բարի
‘pillow’	bardz	բարծ	p ^h arts ^h	փարց	barts ^h	բարծ
‘to bring’	berel	բերել	p ^h erel	փերել	berel	բերել
‘high’	bardzər	բարձր	p ^h ants ^h ər	փանցըր	barts ^h ər	բարձր
‘book’	gir-k ^h (-PL)	գիրք	k ^h irk ^h	քիրք	girk ^h	գիրք
‘door’	durən	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h anag	թանագ	danak	դանակ

23.2.2 Sound changes

For vowels and consonants, the Malatya dialect provides the following sound changes.

original page number 197

23.2.2.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical Armenian sound /e/ <ե> changed to /a/ <ա> (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ա> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘big’	mets	մեծ	mandz	մանծ	mets	մեծ
‘burden’	berən	բեռն	p ^h ar	փառ	ber	բեռ
‘chickpea’	siserən	սիսեռն	səsar	սըսառ	siser	սիսեռ
‘mountain’	lēarən	լեառն	lar	լառ	ler	լեռ
‘when’	erb	երբ	jap ^h	յափ	jerp ^h	երբ

The Classical Armenian sound /e/ <ե> changed to /i/ <ի> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘wheat’	ts ^h orean	ցորեան	ts ^h orin	ցորին	ts ^h oren	ցորեն
‘mind’	χelk ^h	խելք	χilk ^h	խիլք	χelk ^h	խելք
‘gospel’	awetaran	աւետարան	avidiran	ավիդիրան	avetaran	ավետարան
‘black’	səaɣ	սեաւ	siv	սիվ	sev	սև

23.2.2.2 Classical Armenian /u/ <ու>

The Classical Armenian sound /u/ <ու> changed to /o/ <ո> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /o/ <ո> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘door’	durəɲ	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ
‘water’	d̥zur	ջուր	t̥ ^h or	չօռ	d̥zur	ջուր
‘to who’ (DAT)	um	ո՞ւմ	hom	հօմ	um	ո՞ւմ

23.2.2.3 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

The Classical Armenian sound /ɑj/ <այ> changed to /e/ <ե> (Table 5).

Table 5: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /e/ <ե> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘mother’	maɣr	մայր	mer	մեր	maɣr	մայր
‘this’	ɑjs	այս	es	ես	ɑjs	այս
‘wood’	p ^h ɑjt	փայտ	p ^h ed	փեդ	p ^h ajt	փայտ
‘vineyard’	ɑjgi	այգի	ek ^h i	եքի	ɑjgi	այգի
‘to burn’	ɑjrel	այրել	eril	երիլ	ɑjrel	այրել

The Classical Armenian sound /ɑj/ <այ> changed to /a/ <ա> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /ɑ/ <ա> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘sound’	ḏzɑjn	ḏայն	tsʰɑn	ցաւ	ḏzɑjn	ḏայն
‘wide’	lɑjn	լայն	lan	լաւ	lɑjn	լայն

23.2.2.4 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical Armenian sound /oj/ <ոյ> changed to /o/ <ո> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /o/ <ո> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘sister’	kʰoɹ	քոյր	kʰor	քոր	kʰujr	քույր
‘light’	loɹs	լոյս	los	լոս	lujs	լույս
‘nest’	boɹn	բոյն	pʰon	փոն	bujn	բույն

23.2.2.5 Classical Armenian /iɹ/ <իւ>

The Classical Armenian sound /iɹ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 8).

Table 8: Change from Classical Armenian /iɹ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘fountain’	ɑbɹiɹ	աղբիւր	ɑxpʰir	ախփիր	ɑxpjur	աղբյուր
‘hundred’	hɑɹiɹ	հարիւր	heɹir	հերիր	hɑɹjur	հարյուր
‘blood’	ɑɹiɹn	արիւն	erɹn	երին	ɑɹjun	արյուն

(These two sound changes are characteristic of also the Kharberd-Yerznka dialect, but they do not exist in the Tigranakert dialect.)

[[*It seems Adjarian is referring to the following two sound changes, but I am not sure. (?)*]]

The Classical Armenian sound /iɹ/ <իւ> changed to /o/ <ո> (Table 9).

Table 9: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /o/ <օ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘column’	siʏn	uիւն	son	uօն	sjun	ujun

The Classical Armenian sound /iʏ/ <իւ> changed to /œ/ <եօ> (Table 10).

Table 10: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /œ/ <եօ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘snow’	dʒiʏn	ծիւն	tsʰœn	ցեօն	dʒjun	ծjun

23.3 Morphology

In the grammar, we could not find separate characteristic forms; and if the published excerpts are accurate, we can say that the grammar of the Malatya dialect does not have separate innovations.¹

23.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

23.4.1 Malatya

Adjarian’s note: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 772.

Դեվէն ինգեր՝ հօփ հօփը ցառքէ թօղ չիդար:

Օջիւղը կը քերվի՝ անօթին գիւման գընի:

Հարսնեղունը չը քըդէ, շերեփն առիւր գը վազէ:

Յարա չիւնիս նէ ինչո՞ւ գուշունսիշ գըլիս:

¹[[The word ‘separate’ here <առանձին> may also be possibly translated as ‘unique’. (?)]]

Գաղուները քացին, մուգերուն ջանսիա փացվեցավ:

Մեղավորը ժամ չէ գեցիր, գայնիր է նե մաղը աչքն է մղիր:

Չօռը (ջուրը) սանդը թիր՝ ձեձե ձեձե՝ գինե չօռ:

Դանձը քեց ձառը ձանդր է:

Չեմ ուղիր՝ ջեբս թրեք, չիմ գարքըվիր՝ ձոցս դվեք:

---

original page number 198

Չօռը բարդաղը դեսնես, դերդերը խուցը:

Իշուն չի հասնիր, փալանը գը ձեձե:

Շանը գը զենեն դե դիրունմնե գամչնան:

Իս գուզիմ շալգօղ՝ Ասվաձ գուդա շալգելիք:

23.4.2 Adiyaman

Turkish: Hisn-Mansur

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 331. The orthography is preserved unchanged.

Մուդ դդում. Էրին սրջես. քեօռ ըննաս. խանադ խարապ ըննա. պատին տակը մնաս. Էրեսիդ հայող չննա. պեմուրատ Էրթաս. պապուդ գանկը կողը չիանգչի. Աստուծոր խշմին Էրթաս օղուլ ուշաղի տեր չննաս. կետնին եօթը յատակը անց-նիս. տունիդ պայխուշ խօսա աչվըներդ փաթր փաթր փաթլամիշ ըննա:

Chapter 24

Cilicia

24.1 Background

---

original page number 199

Under this general name we want to include the Armenian spoken in Zeytun, Hadjin, Marash, and further south Kilis, Payas, Alexandretta, Antioch, and Svedia. Although they show sufficient differences among themselves, but because their general characteristics are much larger and more common, then we can consider them as subdialects.

24.2 Literature

From the aforementioned areas, only the vernaculars of Zeytun and Marash are satisfactorily studied. For the first one, we have the work by Allahverdian (Ալլահվերդյան 1884) for Zeytun. This book contains many manuscripts in the Zeytun dialect, and it ends with a succinct dictionary. Some small manuscripts in this dialect have been published in Բիւրակն [*Byurakn*] (1898, page 744¹ ; 1899, page 18, 137, 443, 545; 1900, page 74, 228). In Բազմավեպ [*Bazmavep*] (1897, page 467-73), my one published fable is taken from Allahverdian's book (Ալլահվերդյան 1884).

Beside these, I have a detailed study of the Zeytun dialect which I prepared during my summer travels of 1910 in Istanbul, with help from Zeytun native and student at Istanbul Getronagan Armenian High School (Կեդրոնական): Mr. Onnik Mahtesian (սր. Օսնիկ Մահտեսյան; [[SEA: /*onnik mahtesjan*/, SWA: /*on-nig mahdesjan*/]]) and a prince's son H. Yaghoupian (Յ. Եաղուպեան; [[SEA: /*jaɣupjan*/, SWA: /*jaɣubjan*/]]).

---

¹[[*The original page listed 144. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the page number is 744; I fixed it.*]]

The Marash subdialect was previously succinctly studied by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ Բեկ) in Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review] 1896, page 43-45, 113-114, 229-232, and 354-357. This study was prepared over text samples that were published in Araks (Արաքս) 1889, volume 2 (Բ.) page 21-27.² This study was later published in a shorter form in a French translation in the periodical *Mélanges de Harlez*.³ Another more complete study...

---

original page number 200

... and a few manuscripts have been published by a native from Marash, H. Varzhapetian (Յ. Վարժապետեան; [[SEA: /varzapetjan/, SWA: /varzabedjan/]]), in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 179, 360, 387, 425, 452, 465, 481, 535, 570, 585, 597, 693, 860, 888; 1899, page 101, 314, 349, 405, 425; 1900, page 185 and 363).

For the Hadjin subdialect, we have first a sufficiently extensive article by Hayganoush Boyajian (Հայկանուշ Դոյաճեան; [[SEA: /hajkanuf pojatʃjan/, SWA: /hajganuf bojadžjan/]]) in Araks (Արաքս; 1889, volume 1 (Ա.), page 47-51), and a few small writings in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 779; 1899, page 41; 1900, page 331). For the language of Kessab and other villages that surround Antioch, see Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 443, and 1900, page 731). There is no information on the language of other places.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 186).]]

24.3 Phonology

24.3.1 Segment inventory

24.3.1.1 Vowels

The Cilicia dialect, whose most chief representative is Zeytun, has the vowels in Table 1.

---

²[[There are many periodicals with the name ‘Araks’ so I have not been able to track down the right citation. (?)]]

³[[On page 306, Adjarian provides an erratum that I think means that this publication is from 1896, pages 204-211. (?)]]

Table 1: Vowels of the Cilicia dialect

/i/ <ի>	/ɣ/ <իԼ>	/u/ <ու>
/i̞e/ <ե>		/uo/ <ո>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <ւ>		/ɑ/ <ա>

Among these, the sound /ə/ <ը°> is a new sound which represented a middle degree between the vowels /ə, ɑ/ <ը, ա>.⁴

24.3.1.2 Consonants

The consonants have three degrees in the Zeytun dialect and in the Hadjin subdialect (voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated). In the southern regions, meaning in the Marash subdialect, the voiced aspirated sounds are lost. In the Shorvayian (Շորվայեան; [[SEA/SWA: /forvajan/]]) district of Zeytun, I also found the voiceless sounds /ts, tʃ, p, k, t/ <ծ, ճ, պ, կ, տ>.

24.3.1.3 Subdialectal diphthongs

In the villages of Antioch, there are also the diphthongs /oə, eɨ, iɨ, aɨ/ <օը, էյ, իյ, այ>,⁵ which do not exist in other places.

24.3.2 Sound changes

24.3.2.1 Vowel changes

24.3.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

Among the sound changes, the most characteristic one that is spread across the entirety of Cilicia is that the Classical Armenian sound /ɑ/ <ա> changes to /o/ <օ> under stress (Table 2).

⁴[[Note that for the sound that I transcribe as /ə/, Adjarian uses the upside-down version of the letter <ը>. However, my text-processor could not type this letter. So for Adjarian's transcriptions, I use the symbol <ը°>.]

⁵[[For the sounds that I transcribe as /iɨ, aɨ/, Adjarian used the superscript of the Armenian letter <յ> as in <իյ, այ>. But my text-processor cannot render such superscripts easily for <յ>, so I instead used a superscript '.]

Table 2: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA or SWA		
			Zeytun subdialect				
‘star’	astəł	աստղ	osə	օսղ	astəx	աստղ	SEA
‘ceiling’	arastał	առաստաղ	ajəsdox	այըսդօխ	arastəx	առաստաղ	SEA
‘to open’	banal	բանալ	b ^h anol	բ ^h անօլ	p ^h anal	բանալ	SWA
‘God’	astɣats	Աստուած	asb ^h odz	Ասբ ^h օծ	astvats	Աստված	SEA
‘late’	anagan	անագան	ang ^h on	անգ ^h օն	anagan	անագան	SEA
‘to descend’	idɣanel	իջանել	it ^h noł	իչնօլ	it ^h nal	իջնալ	SWA
			Marash subdialect				
‘idle’	parap	պարապ	barob	բարօբ	parap	պարապ	SEA
‘city’	k ^h atak ^h	քաղաք	k ^h axok ^h	քաղօք	k ^h axak ^h	քաղաք	SEA
‘it is’			gənnō	գըննօ	gəlla	ըլլայ	SWA
‘man’	mard	մարդ	mort ^h	մօրթ	mart ^h	մարդ	SEA
‘rock’	k ^h ar	քար	k ^h or	քօր	k ^h ar	քար	SEA
			Hadjin subdialect				
‘I go’	ert ^h am	երթամ	gaɣdom	գաշդօմ	gert ^h am	կ’երթամ	SWA
‘I will come’			big ^h gom	բիգ ^h գօմ	bidi gam	պիտի գամ	SWA
‘thousand’	hazar	հազար	hazor	հազօր	hazar	հազար	SEA
‘piece’	hat	հատ	hod	հօդ	hat	հատ	SEA
‘debts (PL)’ (CA)	part-(ə?)k ^h	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA
‘debt’ (sg) (SEA)							
			Antioch subdialect				
‘dad (Ant.); grandma (SEA)’			dod	դօդ	tat	տատ	SEA
‘world’	aɣxarh	աշխարհ	exfor	էխշօր	aɣxar	աշխարհ	SEA
‘I stand’	kajanam	կայանամ	go ginom	գօ գինօմ	gə genam	կը կենամ	SWA
‘it be’	lini	լինի	ənnō	ըննօ	əlla	ըլլայ	SWA
interjection			əro	ըրօ’	ara	արա	SEA
‘debts (PL)’ (CA)	part-(ə?)k ^h	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA
‘debt’ (sg) (SEA)							

The Yaghoubian (Եաղուբեան; [[SEA: /jaʁubjan/, jaʁupjan/, SWA: /jaʁup^hjan/]]) district of Zeytun always replaces this /o/ <օ> with /yo/ <ո>.

When the Classical Armenian /a/ <ա> vowel is not under stress, it remains /a/ <ա> or becomes /æ/ <ա̆>, and also /u, œ/ <ու, օ>, according to...

original page number 201

various phonological conditions (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a, æ, u, œ/ <ա, ü, ու, տ> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘king’	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h æk ^h ævyr	թաքաւիւր	t ^h ak ^h avor	թագաւոր
‘plough’	araqr	արար	hæjœj	հայեյ	aror	արօր
‘thin’	barak	բարակ	b ^h ajjœg	բ‘այոգ	barak	բարակ
‘melody’	awatj ^h	աւաչ	evætj ^h k ^h	էվաչք	avatj ^h	ավաչ
‘student’	afakert	աշակերտ	efgijd	էզգիյդ	afakert	աշակերտ

24.3.2.1.2 Classical Armenian /e, ē/ <ե, է>

The Classical Armenian sounds /e, ē/ <ե, է> change to /e/ <է> or /i/ <ի> in both monosyllabic and polysyllabic words (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /e, i/ <է, ի> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘evening’	erekoj	երեկոյ	ijgon	իյգօւ	jereko	երեկո
‘I’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘thirty’	eresun	երեսուն	ersun	էոսուն	jeresun	երեսուն
‘face’	eres	երես	ijis	իյիս	jeres	երես
‘kidneys’	erikamunk ^h	երիկամունք	ijgom	իյգօմ	jerikamunk ^h	երիկամունք
‘millstone’	erkanak ^h ar	երկանաքար	ijgonk ^h -k ^h oj	իյգօնք-քօյ	jerkanak ^h ar	երկանաքար
‘happy! (interj.)’	erani	երանի	ijani	իյանի	jerani	երանի
‘border’	ezar	եզր	izijk ^h	իզիյք	jezar	եզր
			Hadjin subdialect			
‘three’	erek ^h	երեք	d̂zik ^h	ծիք	jerek ^h	երեք
‘light (weight)’	t ^h et ^h eu	թեթեւ	t ^h it ^h iv	թիթիվ	t ^h et ^h ev	թեթեւ
			Marash subdialect			
‘night’	gifer	գիշեր	gifir	գիշիր	gifer	գիշեր
‘three’	erek ^h	երեք	irik ^h	իրիք	jerek ^h	երեք

In Zeytun, it can also stay /ie/ <է> (Table 5).

Chapter 24 Cilicia

Table 5: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /ɛ/ <է> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘chickpea’	siserən	սիսեռն	sisɛr	սիսէռ	siser	սիսեռ
‘beauty’	geł	գեղ	gɛɛ	գէղ	geɛ	գեղ

24.3.2.1.3 Classical Armenian /ə/ <ը>

The Classical Armenian sound /ə/ <ը> often becomes /ɐ/ <ը°> in Zeytun.

24.3.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

The Classical Armenian sound /i/ <ի> usually remains /i/ <ի>, but it has a tendency to get opened. In the Zeytun dialect, it has changed in various places to /e, ə, ɐ, a/ <է, ը, ը°, ա>. In Marash, it became /a/ <ա> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, ə, ɐ, a/ <ի, է, ը, ը°, ա> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘meat’	mis	միս	mɛs	մը°ս	mis	միս
‘woman’			gɛnag	գը°նագ	kənik	կնիկ
			Marash subdialect			
‘meat’	mis	միս	mas	մաս	mis	միս
‘woman’			gənaɛ	գընագ	kənik	կնիկ

24.3.2.1.5 Other vowels

The other vowels have the following changes:

- CA /o/ > /o, ʏ, œ/ (n > o, իւ, եօ)
- CA /u/ > /o, ʏ/ (nւ > o, իւ)
- CA /iʊ/ > /i, ɐ, e/ (իւ > ի, ը°, է)

- CA /oi/ > /ɤ, i/ (ոյ > իւ, ի)
- CA /ɑi/ > /æ/ (այ > ւի)

24.3.2.2 Consonant changes

24.3.2.2.1 Laryngeal changes

In the Zeytun dialect and Hadjin subdialect, the Armenian voiced consonants became voiced aspirated, the voiceless unaspirated became voiced, while the voiceless aspirated sounds stayed the same. In the Marash subdialect, where as we said there are no voiced aspirated sounds, both the voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced.

24.3.2.2.2 Classical Armenian rhotic /r/ <ր>

The Classical Armenian consonant /r/ <ր> became /j/ <յ> in many cases for the area surrounding Zeytun. In the main town (աւաւն) of Zeytun, this sound change is found in the Shorvoyian (Շորվոյեան) district, which is considered a migrant settlement. The other districts use the sound /r/ <ր>. In Hadjin, this same consonant becomes /j/ <յ> when next to /t/ <տ>, and in some places it becomes /j/ <յ>.

24.3.2.3 Vowel harmony

Another general characteristic of the Cilicia dialect is the tendency for all vowels to assimilate in a word (Table 7).

Table 7: Vowel harmony in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA or SWA		
			Zeytun subdialect				
‘he went’	gənat ^h	qɬawg	g ^h onofs ^h	q ^h olug	gənat ^h	qɬawg	SEA
‘twenty’	k ^h əsan	puwɬ	k ^h oson	puosɬ	k ^h əsan	puwɬ	SEA
‘woman (genitive)’			gongon	qolqol	kəŋkan	qɬɬawɬ	SEA
‘gold’	oski	nuɬi	isgi	huq ^h	voski	nuɬi	SEA
‘bone’	oskər	nuɬi	ysgɟ	huq ^h ɟ	voskor	nuɬi	SEA
‘bone-GEN’	osker	nuɬi	isgij-i	huq ^h ɟi	voskor-i	nuɬi	SEA
‘I go’	ert ^h am	terəwɬ	gort ^h om	qorəwɬ	gert ^h am	q ^h terəwɬ	SWA
			Marash subdialect				
‘this.GEN’			ysɟ	huɬi	asor	wunɟ	SWA
‘Jesus Christ’	jisus k ^h əristos		ysɟ k ^h ɟɟɟɟɟɟ		hisus k ^h əristos		SEA
	Յիսուս Զրիստոս		Իսիս Զիլիլսիլս		Հիսուս Զրիստոս		

Here, we see that the Classical Armenian vowels /ə, o, e, a, i/ <ը, ո, է, ա, ի> left their original forms and became like the vowel of the subsequent syllable.

24.4 Morphology

24.4.1 Noun inflectional or declension

In the grammar, there are a few innovations; while the phonological rules have brought off many unusual forms.

original page number 202

24.4.1.1 Vowel harmony in definite and indefinite articles

For example, in the Marash subdialect, the definite suffix /ə/ <ը> and the indefinite article /mə/ <մը> have changed: the first to /ə, i, u, ɟ/ <ը, ի, ու, իլ>, and the second to /mə, mi, mu, mɟ/ <մը, մի, մու, միլ>, in accordance with the vowel of the word-final syllable (Table 8).

[[*Note that the definite and indefinite articles are found in modern SWA as /-ə,-n/ and /-mə/ respectively. The modern definite article descends from the Classical Armenian distal suffix /-(ə)n/ <ն>, while the indefinite article descends from the Classical Armenian numeral /mi/ <մի> ‘one’.*]]

Table 8: Vowel harmony in the definite article in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
‘shirt-DEF’	ʃabág-ə	շաբա՛գը	ʃabíg-ə	շապիկը
‘shirt INDF’	ʃabag mə	շաբագ մը	ʃabig mə	շապիկ մը
‘wood-DEF’	p ^h éd-i	փե՛դի	p ^h ájd-ə	փայտը
‘wood INDF’	p ^h ed mi	փեդ մի	p ^h ajd mə	փայտ մը
‘girl-DEF’	aχʃín-i	ախշի՛նի	aχʃíḡ-ə	աղջիկը
‘girl INDF’	aχʃin mi	ախշին մի	aχʃíḡ mə	աղջիկ մը
‘knife-DEF’	danóg-u	դանո՛գու	t ^h anág-ə	դանակը
‘knife INDF’	danog mu	դանոգ մու	t ^h anag mə	դանակ մը
‘mouse-DEF’	múg-u	մո՛ղու	múg-ə	մուկը
‘mouse INDF’	mug mu	մուգ մու	mug mə	մուկ մը
‘grass-DEF’	χýd-y	խի՛դի	χód-ə	խոտը
‘grass INDF’	χyd my	խիդ մի	χod mə	խոտ մը
‘day INDF’	œr my	եօր մի	or mə	օր մը

24.4.1.2 Plural formation

The number of declensions is the same as that of Kharberd and of more Western dialects. The plural is formed with the formatives /-ir, -nir, (-ij, -nij), -na, -nə, -dæk^h/ <իր, նիր, (իյ, նիյ), նա, նը, դաք> (Table 9).

Table 9: Plural suffixes in the Cilicia dialect

	Cilicia		cf. SEA	
‘wheat-PL’	ts ^h ijin-nir	ցիյիննիր	ts ^h oren-ner	ցորեններ
‘chickpea-PL’	səʂər-nə	սը՞սը՞ռնը	siser-ner	սիսեռներ
‘garlic-PL’	sœχdij-nə	սեօխդիյնա	səχtor-ner	սխտորներ
‘flower-PL’	d̥zaæğ-na	ծաղըզնա,	tsaæik-ner	ծաղիկներ
	d̥zaæğ-nij	ծաղըզնիյ,		
	d̥zaæğ-nij	ծաղզընիյ		

24.4.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns are declined in the following way.

24.4.2.1 Pronouns in the Zeytun subdialects

[[Table 10 lists the personal pronouns.]]

[[It is unclear if the instances of <ɛj> here should be transcribed as a diphthong /ej/ or a vowel-glide sequence /ej/. Adjarian earlier said that the Antioch subdialect uses a diphthong (24.3.1.3), but then it is unclear if the following data also use a diphthong. (?)]

Table 10: Inflection paradigm for personal pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	is ɦu	d ^h on ɾ'ou	æn u̯u	mink ^h ʃɦuɹ	d ^h ok ^h ɾ'op	ænij u̯uɦj
GEN	im ɦuʃ	k ^h u ɹnɫ	œnyj ɛoluɦj	mej, mij ʃɛj, ʃɦj	dz ^h ij, dz ^h ej ð'ɦj, ð'ɛj	œnynts ^h ɛoluɦɫɹ
DAT	indz ^h ie ɦuðɛ	k ^h iz ɹɦq	œnyj ɛoluɦj	miz ʃɦq	dz ^h iz ð'ɦq	œnynts ^h ɛoluɦɫɹ
ACC	əsəɹ ɹ ^o uɹ ^o q	əzk ^h iz ɹ ^o qɹɦq	zæn qau̯u	əzmiz ɹ ^o quɦq	əzdz ^h iz ɹ ^o qð'ɦq	zenij qɛɦj
ABL	imnjets̃ ɦuɦɫɛɹ	k ^h innjets̃ ^h ɹɦɦuɦɫɛɹ	enigets̃ ^h ɛɦqɛɹ	mijnjets̃ ^h ʃɦɦuɦɫɛɹ	dz ^h ijnjets̃ ^h ð'ɦɦuɦɫɛɹ	œnyts̃ ^h nje ɛoluɦɫɹɛ
INS	imnœv ɦuɦɫɛuɫ	k ^h izmœv ɹɦquɦɫɛuɫ	œnyvœk ^h ɛoluɦɫɛuɫ	mijnœv ʃɦɦuɦɫɛuɫ	dz ^h izmœv ð'ɦquɦɫɛuɫ	œnynts̃ ^h mœv ɛoluɦɫɹɹuɦɫɛuɫ

[[Table 11 lists interrogative pronouns.]]

Table 11: Inflection paradigm for interrogative pronouns ‘who’ and ‘what’ in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	‘who’	‘what’
NOM	yv	tʃ ^h ijk ^h , yntʃ ^h
	hɪɫ	zɪɲɔ, hɪɫz
GEN-DAT	om	tʃ ^h ɪjk ^h -u, yntʃ ^h -i, intʃ ^h -i
	oɟ	zɪɲɔnɫ, hɪɫzɪ, hɪɫzɪ
ACC	zyv	tʃ ^h ijk ^h , yntʃ ^h
	qɪɫ	zɪɲɔ, hɪɫz
ABL	omn-ɪets ^h	tʃ ^h ijk ^h -ɪen, intʃ ^h -ɪen
	oɟɪɛg	zɪɲɔɛn, hɪɫɛn
INS	om hid	tʃ ^h ɪjk ^h -œv
	oɟ hɪɲ	zɪɫɔɛɫ

We also find /z-əz-k^hiz/ ‘you.SG.ACC’ with two prepositions.

[[*Adjarian means we see two accusative prepositions /z-/.*]]

[[*Adjarian likewise lists the following other pronouns (Table 12).*]]

Table 12: Sample of other pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	oso	ouo
demonstrative medial NOM SG ‘that’	odo	ouo
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	ono	olo
demonstrative distal GEN SG ‘of that yonder’	ənir	ɲɪɪɪ
intensive 3PL NOM ‘they’	irink ^h	ɪɪɪɲɔ
interrogative NOM SG ‘which’	jor	ɪɪɪ
interrogative NOM SG ‘wherever’	jórər	ɪɪɪɪɪ
interrogative SG ‘why’	tʃ ^h urú	zɪɪɪɪɪ

original page number 203

24.4.2.2 Pronouns in the Marash subdialects

[[*In the Marash subdialect, there are pronouns such as in Table 13.*]]

Table 13: Sample of pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	es, əso	ես, ըսո
demonstrative proximal GEN SG ‘of this’	əsyɾ	ըսիւր
demonstrative proximal ABL SG ‘from this’	əsigem	ըսիգէմ
demonstrative proximal INS SG ‘with this’	əsigɣ	ըսիգիւ
demonstrative proximal NOM PL ‘these’	əsink ^h , ʏsyɛnk ^h	ըսինք, իւսիւնք
demonstrative proximal GEN PL ‘of these’	əsyɛnts ^h , ʏsyɛnts ^h	ըսիւնց, իւսիւնց
demonstrative proximal ABL PL ‘from these’	əsyɛnts ^h -me, ʏsyɛnts ^h -me	ըսիւնցմէ, իւսիւնցմէ
demonstrative proximal INS PL ‘with these’	əsyɛnts ^h -my, ʏsyɛnts ^h -my	ըսիւնցմիւ, իւսիւնցմիւ
demonstrative medial NOM SG ‘that’	ed, ədo	էդ, ըդօ
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	en, əno	էն, ընօ

The following is the complete declension of the pronouns ‘I (1sg)’, ‘you.sg’ and ‘which’ in the Marash dialect (Table 14).

Table 14: Inflection paradigm for various pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	1SG	2SG	‘which’ (sg)	1PL	2PL	‘which’ (pl)
NOM	is իս	don դօս	ɣɾɣ իւրիւ	mink ^h մինք	dek ^h դէք	ɣɾɾɪ իւրիւրի
GEN	im իմ	k ^h in քին	uruman ուրուման	mir միր	dzir ծիր	ɣururun իւրուրուն
DAT	ies իէս	k ^h ez քէզ	uruman ուրուման	miz միզ	dziz ծիզ	ɣururun իւրուրուն
ACC	jas յաս	əsgi ըսգի	ɣɾɣ իւրիւ	mizni միզնի	dzizni ծիզնի	ɣɾɾɪ իւրիւրի
ABL	imne իմնէ	k ^h inne քիննէ	urumen ուրումէն	mirne միրնէ	dzizne ծիրնէ	ɣururune իւրուրունէ
INS	imɣ իմիւ	k ^h innɣ քիննիւ	urumɣ ուրումիւ	mirɣ միրնիւ	dzirɣ ծիրնիւ	ɣururumi իւրուրումի

24.4.3 Verb inflection or conjugation

24.4.3.1 Indicative present and past imperfective

[[In SWA, the indicative present and past imperfective are formed by adding indicative prefix before the finite verb: /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ before vowel-initial verbs, and /gə-/ elsewhere. And based on Adjarian's following descriptions, Cilicia uses essentially the same strategy but with a) different prefix forms, b) vowel harmony, and c) repeating the indicative prefix in some phonological contexts.]]

In verbal conjugation (Table 15), the indicative present and imperfective forms in the Zeytun dialect are formed by using the formative /go/ <qo>; before vowel-initial verbs and monosyllabic verbs, it is repeated and becomes a progressive marker.⁶ The Marash subdialect uses the formatives /kə, ki, ku/ <կը, կի, կու>. The first is used when the verb's first vowel is /a, e, o/ <ա, է, օ>. The second is used when that vowel is /i/ <ի>. The third is used when that vowel is /u/ <ու>. In both the Marash and Hadjin subdialects, the indicative formative is not repeated.

---

⁶*[[The syntax of the original sentence is quite complicated and I am not completely sure what it means. (?)]]*

Table 15: Indicative present verbs in the Cilicia dialect

	Cilicia		cf. SWA	
	Zeytun subdialect			
‘they sell’	go d̂zaχ-i-n	qo δaχuχ	gə-d̂zaχ-e-n	կը δախեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	
‘I cook’	go g-ip ^h -i-m	qo qhιχιχ	g-ep ^h -e-m	կ’եփեն
‘I cook’	go g-uz-i-m	qo qnιqιχ	g-uz-e-m	կ’ոլզեն
‘you give’	go gu-d-o-s	qo qnιqou	gu-d-a-s	կոլ տաս
	IND IND-√-TH-AGR		IND √-TH-AGR	
	Marash subdialect			
‘I read’	gə gart ^h -o-m	qը գարթou	gə-gart ^h -a-m	կը կարդամ
‘I hit’	gə zen-i-m	qը զենի	gə-zarn-e-m	կը զարնեն
‘I like’	gə sir-i-m	qը սիրի	gə-sir-e-m	կը սիրեն
‘I drink’	gu χum-i-m	qոլ խումի	gə-χəm-e-m	կը խմեն
‘he rises’	g-ill-e-Ø	qիլլե	g-ell-e-m	կ’ելլե
	IND √-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	
‘he takes’	g-ar-n-u-Ø	qառնու	g-ar-n-e-m	կ’առնե
	IND-√-VX-TH-AGR		IND-√-VX-TH-AGR	
	Hadjin subdialect			
‘I go’	g-aʃd-o-m	qաշդou	g-ert ^h -a-m	կ’երթամ
‘I come’	g-a-g ^h g-o-m	qազ՝qou	gu-k ^h -a-m	կոլ գամ
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

original page number 204

[[As said for SWA, both the indicative present and past imperfective use a finite verb. In SWA, the finite verb lacks the past suffix in the present, while it has the past suffix /-i-/ in the past imperfective. This past suffix is added after the theme vowel. But for Cilicia, the theme vowel and past suffix seem to not co-occur based on Adjarian’s paradigms.]]

[[I am not sure how to gloss Adjarian’s vowels, but the simplest situation seems to be that the theme vowel and past suffix are fused into one morph, and then there is a separate past proclitic /idi/. (?)]]

In the Hadjin subdialect, the imperfective has two forms. The first (Table 16) is a simple form that originates from the Armenian imperfective; while the second (Table 17) is a complex form that is formed by adding the formative /idi/

<իդի> (the Turkish imperfective-forming formative <idi>). As an example, the following are the imperfectives of ‘to go’ and ‘to come’.

[[It is unclear if the instances of <էյ> here should be transcribed as a diphthong /ej/ or a vowel-glide sequence /ej/. Adjarian earlier said that the Antioch subdialect uses a diphthong (24.3.1.3), but then it is unclear if the following data also use a diphthong. (?)]]

Table 16: Indicative past imperfective <անկատար> (form I without /idi/) of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin		cf. SWA	
1SG	g-afɖ-Ø-i-Ø	qawɛɛɛ	g-ert ^h -aj-i-Ø ‘I would go’	կ’երթայի
2SG	g-afɖ-i-j	qawɛɛɛj	g-ert ^h -aj-i-r	կ’երթէիր
3SG	g-afɖ-e-j	qawɛɛɛj	g-ert ^h -a-Ø-r	կ’երթար
1PL	g-afɖ-i-nk ^h	qawɛɛɛɛɛ	g-ert ^h -aj-i-ɛk ^h	կ’երթայիսք
2PL	g-afɖ-i-k ^h	qawɛɛɛɛ	g-ert ^h -aj-i-k ^h	կ’երթայիք
3PL	g-afɖ-i-n	qawɛɛɛɛ	g-ert ^h -aj-i-n	կ’երթային
	IND-√-TH.PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
1SG	ga-g ^h g-i-Ø	qawq’qɛ	gu-k ^h -aj-i-Ø ‘I would come’	կու գայի
2SG	ga-g ^h g-i-j	qawq’qɛj	gu-k ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	ga-g ^h g-e-j	qawq’qɛj	gu-k ^h -a-Ø-r	կու գար
1PL	ga-g ^h g-i-nk ^h	qawq’qɛɛɛ	gu-k ^h -aj-i-ɛk ^h	կու գայիսք
2PL	ga-g ^h g-i-k ^h	qawq’qɛɛ	gu-k ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	ga-g ^h g-i-n	qawq’qɛɛ	gu-k ^h -aj-i-n	կու գային
	IND-√-TH.PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 17: Indicative past imperfective <անկատար> (form II with /idi/) of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin		cf. SWA	
1SG	g-af ^d -i-∅ idi	գաշդի իդի	g-ert ^h -aj-i-∅ ‘I would go’	կ’երթայի
2SG	g-af ^d -i-j idi	գաշդիյ իդի	g-ert ^h -aj-i-r	կ’երթէիր
3SG	g-af ^d -e-j idi	գաշդէյ իդի	g-ert ^h -a-∅-r	կ’երթար
1PL	g-af ^d -i-nk ^h idi	գաշդինք իդի	g-ert ^h -aj-i-ηk ^h	կ’երթայինք
2PL	g-af ^d -i-k ^h idi	գաշդիք իդի	g-ert ^h -aj-i-k ^h	կ’երթայիք
3PL	g-af ^d -i-n idi	գաշդին իդի	g-ert ^h -aj-i-n	կ’երթային
	IND-√-TH.PST-AGR PST		IND-√-TH-PST-AGR	
1SG	ga-g ^h g-i-∅ idi	գագ՝գի իդի	gu-k ^h -aj-i-∅ ‘I would come’	կու գայի
2SG	ga-g ^h g-i-j idi	գագ՝գիյ իդի	gu-k ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	ga-g ^h g-e-j idi	գագ՝գէյ իդի	gu-k ^h -a-∅-r	կու գար
1PL	ga-g ^h g-i-nk ^h idi	գագ՝գինք իդի	gu-k ^h -aj-i-ηk ^h	կու գայինք
2PL	ga-g ^h g-i-k ^h idi	գագ՝գիք իդի	gu-k ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	ga-g ^h g-i-n idi	գագ՝գին իդի	gu-k ^h -aj-i-n	կու գային
	IND-√-TH.PST-AGR PST		IND-√-TH-PST-AGR	

24.4.3.2 Progressive forms

[[In SWA, the indicative present and past imperfective are made progressive by adding the progressive enclitic /gor/. Though this marker is banned in formal writing.]]

The progressive forms are absent in Hadjin. But the Marash subdialect has them, and they are formed with the formative /go/ <qo>. This formative is not shortened next to vowels (Table 18).

Table 18: Progressive forms in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
‘I am liking’	go sir-i-m	qo սիրիմ	gə-sir-e-m gor	կը սիրեմ կոր
‘he is rising’	go ill-e-Ø	qo իլլէ	g-ell-e-Ø gor	կ’ելլէ կոր
	IND √-TH-AGR		IND-√-TH-AGR PROG	
‘he is taking’	go ar-n-u-Ø	qo առնու	g-ar-n-e-Ø gor	կ’առնէ կոր
	IND √-VX-TH-AGR		IND-√-VX-TH-AGR PROG	
‘I was liking’	go sir-a-Ø	qo սիրա	gə-sir-ej-i-Ø gor	կը սիրէի կոր
	IND √-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

24.4.3.3 Future and past future

[[In SWA, the future is formed by taking the finite verb form of the indicative present (= minus the indicative prefix), and then adding the future proclitic /bidi/. The past future is similarly formed by taking the finite verb form of the indicative past imperfective and then adding this future proclitic. Adjarian describes the Cilicia dialect as doing a similar strategy.]]

In the Marash subdialect, the future has two forms. The ‘ordinary future’ (հասարակ ապանի) is formed with the typical formative /bide/ <բիդէ> (related to SWA /bidi/ <պիտի>), and the ‘immediate future’ (անմիջական ապանի) which is formed with the verb /izil/ ‘to want’ (related to SWA /uzel/ <ուզել> ‘to want’).

- (1) a. Marash (Cilicia)
- i. bide bir-i-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring.’
բիդէ բիրիմ
  - ii. g-iz-i-m   bir-i
IND-want-TH-1SG bring-TH(?)
‘I will immediately bring.’
գիզիմ բիրի
- b. cf. SWA
- bidi p^her-e-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring.’
պիտի բերեմ

In Hadjin, the future formative is shortened to /b/ (from CA /p/ <պ>), while the past future (անցեալ ապանի) is formed with the aforementioned Turkish formative /idi/ <իդի>. The following are the repeated futures of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ (Table 19, 20).

Table 19: Future <ապանի> of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin ‘to go’		cf. SWA	
1SG	b-ıfđ-o-m	բիշոսմ	bidi jert ^h -a-m ‘I will go’	պիտի երթամ
2SG	b-ıfđ-o-s	բիշոս	bidi jert ^h -a-s	պիտի երթաս
3SG	b-ıfđ-o-∅	բիշո	bidi jert ^h -a-∅	պիտի երթայ
1PL	b-ıfđ-o-nk ^h	բիշոսնք	bidi jert ^h -a-ηk ^h	պիտի երթանք
2PL	b-ıfđ-e-k ^h	բիշդեք	bidi jert ^h -a-k ^h	պիտի երթաք
3PL	b-ıfđ-o-n	բիշոսն	bidi jert ^h -a-n	պիտի երթան
	FUT-√-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	
	Hadjin ‘to come’		cf. SWA	
1SG	b-ig ^h g-o-m	բիգ՝գոսմ	bidi k ^h -a-m ‘I will come’	պիտի գամ
2SG	b-ig ^h g-o-s	բիգ՝գոս	bidi k ^h -a-s	պիտի գաս
3SG	b-ig ^h g-o-∅	բիգ՝գո	bidi k ^h -a-∅	պիտի գայ
1PL	b-ig ^h g-o-nk ^h	բիգ՝գոսնք	bidi k ^h -a-ηk ^h	պիտի գանք
2PL	b-ig ^h g-e-k ^h	բիգ՝գեք	bidi k ^h -a-k ^h	պիտի գաք
3PL	b-ig ^h g-o-n	բիգ՝գոսն	bidi k ^h -a-n	պիտի գան
	FUT-√-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	

Table 20: Past future <անցեալ ապանկի> of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin ‘to go’		cf. SWA	
1SG	b-ıfd-i-Ø idi	բիշդի իդի	bidi jert ^h -aj-i-Ø ‘I was going to go’	պիտի երթայի
2SG	b-ıfd-i-j idi	բիշդիյ իդի	bidi jert ^h -aj-i-r	պիտի երթայիր
3SG	b-ıfd-e-j idi	բիշդէյ իդի	bidi jert ^h -a-Ø-r	պիտի երթար
1PL	b-ıfd-o-nk ^h idi	բիշդօնք իդի	bidi jert ^h -aj-i-ŋk ^h	պիտի երթայինք
2PL	b-ıfd-e-k ^h idi	բիշդէք իդի	bidi jert ^h -aj-i-k ^h	պիտի երթայիք
3PL	b-ıfd-i-n idi	բիշդին իդի	bidi jert ^h -aj-i-n	պիտի երթային
	FUT-√-TH.PST-AGR PST		FUT √-TH-PST-AGR	
	Hadjin ‘to come’		cf. SWA	
1SG	b-ıg ^h -i-Ø idi	բիգ՝գի իդի	bidi k ^h -aj-i-Ø ‘I was going to come’	պիտի գայի
2SG	b-ıg ^h -i-j idi	բիգ՝գիյ իդի	bidi k ^h -aj-i-r	պիտի գայիր
3SG	b-ıg ^h -e-j idi	բիգ՝գէյ իդի	bidi k ^h -a-Ø-r	պիտի գար
1PL	b-ıg ^h -i-nk ^h idi	բիգ՝գինք իդի	bidi k ^h -aj-i-ŋk ^h	պիտի գայինք
2PL	b-ıg ^h -e-k ^h idi	բիգ՝գէք իդի	bidi k ^h -aj-i-k ^h	պիտի գայիք
3PL	b-ıg ^h -i-n idi	բիգ՝գին իդի	bidi k ^h -aj-i-n	պիտի գային
	FUT-√-TH.PST-AGR PST		FUT √-TH-PST-AGR	

24.4.3.4 Non-finite forms

[[What is often called the ‘past participle’ has different meanings and functions per dialect. In SWA, the ‘past participle’ is either the resultative participle with suffix /-ađz/, or the evidential participle with suffix /-er/. These participles are both used to form the present perfect or past perfect; the resultative has non-evidential connotation while the evidential has an evidential connotation. For SEA, there is a resultative participle with /-ats/ and a perfective converb with the suffix /-el/. The perfective converb is used for the present perfect and past perfect.]]

The past participle (2) has the form /-ir/ <իր> in Marash, and /-ij/ <իյ> in Hadjin and Zeytun, based on the regional pronunciation. The form /-ođz/ <օծ> (from CA /-ats/ <ած>) is more commonly used. But there is also the formative /-mon/ <մօն> (Greek <ménos>), for passive (կրաւորակերպ) verbs.

(2) Cilicia

- a. gir-ir   e
eat-EPTCP(?) AUX
‘He has eaten.’
գիրիր է
- b. gir-ij   e
eat-EPTCP(?) AUX
‘He has eaten.’
գիրիյ է
- c. gir-odz   e
eat-RPTCP AUX
‘He has eaten.’
գիրօձ է
- d. ip^h-mon   e
eat-PASS.RPTCP AUX
‘It is cooked.’
իփմօն է
- e. p^hor-mon
spread-PASS.RPTCP
‘spread’
փօռմօն

24.5 Background (continued) and literature

It is clear that starting from the west regions of Cilicia until the borders of Smyrna and Nicomedia, there is no Armenian language. The local language, Turkish, has turned into the native language. But Armenian is still preserved in some villages. These are Stanoz (Yenikent) (western side of Ankara), Sivrihisar (south-west of it), Nallıhan (the north-west side of Stanoz), and a few villages next to Yozgat. Information is lacking on these places.⁷ For the language of Stanoz (Yenikent), there is some information and a small manuscript in Բիւրակն [*Byurakn*] (1899, page 670; 1900, page 233). Although these pieces are not entirely sufficient for studying the language of these areas, they appear to show that they as well form subdialects of Cilicia.

---

original page number 206

---

⁷[[*Though Sivrihisar and Stanoz may form a separate dialect (Martirosyan 2019: 196).*]]

24.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

24.6.1 Zeytun dialect

Adjarian's note: Taken from Ալահվերտեան (1884: 159). In its new form, it was narrated to me by Mr. Onnik Mahmtesian (պր. Օննիկ Մահմտեսյան) and I wrote it in scientific orthography. Instead of the voiceless sounds /p, k, t, ts, tʃ/ <պ, կ, տ, ծ, ճ>, he would sometimes use voiced aspirated sounds; and Mr. Yaghoupian (պր. Եաղուպեան; [[SEA: /jɑʊpjan/, SWA: /jɑʊbjɑn/]]) would always do that. The latter would not change the sound /r/ <ր> to /j/ <յ>.

Թափափափա մը ու վեգի մը թեփոյիլ բ'իլիլ գ'ացըն ու գ'եղան (կամ տճկ. քեօյան) չիւթը ախգ'ոդ միգի մը դունը իճօն. ան գ'իշիյը դօնդիւյիւլը գը'նը'գը բօլուգ մը ունցօվ. իյիւք ան հեօն իչնալնըն փուշմօն եղօն. ան սահօթըն Նիքսէն (մառան) դէլըղանը մը, մօդով, դ'օյս իլիլն իքէն թափափափա քը'շալիլ գիմի ասօց. «Ձա'նըմ, տօն չօ'ց մօյդ' իս. միւք հեօս դըսդիլո բիլո գօ գամըննօն ու դ'օն իգի Նիքսէն մօդօյ»: Դէլըղանըն ասօց «Ձա'նըմ, ինձօն ինձօն թափափափա մը գը'նը'գը աշգիլն բիդի մ'ունցօվ ու եօսիւ ջագօդը կըլիցի թը ան բօլուգը ան աշգիլն բիդի առնու»: ան սահօթըն թափափափա շաշմըշ եղօվ թը «հեշ միւքի'ն է յոյ (որ) մէյ աշգիլն եօսիւ դօնք»: Սօնդո թափափափա ու վեգիյը դանուշուփս էյան թը «չօ'ց թեվույ (կերպ) անդ' բօլուգը գանընք ըսպանի օլա (արդեօք)»: Վեգէյը ասօց. «Եյգօնը (երկանը) ասիւք թը մե'գիս թափափափա ինք, մեգս ան վեգէյ. ան դեղվանքը թեփոյիլ գօ բ'իլիւք թը իշտի (արդեօք) բօլուգ մը գանը'նք գ'ը'նի (գնեյ). չիւքիւ մե'գս ան բօլուգ չունանք. ը'ռանդ եղօվ. տօն չիւ հիւգ բօլուգ ունաս. կուհանօմ Ասպօճ. հունմօյ ան (հիմայ ալ) տօն բօլուգ մը ունցօյ. ու գըյցընիլո բ'օն չունաս. քէլէ օդո Նիւյ եղօճ բօլուգը միգ ծախսէ. գօշօռեօքը իսկի գուղօնք»:

Իփիյ բօլուգը առըն ու քեօյն տօյս կացըն, թափափափա ասոց վեգիյն թը «հուդո գէնիւք քայիւք (ձգէնք)»: Վեգիյն ան ասոց թը «գէնիլօն՝ օսո ույմուկան (թըք. օրման «անտառ») մէջը քայիւք, ինքիյէն գու մեռնա»: ան դեղվը'նը'ն չուբօն մը դավօյ գօգայծէ. Էճուն մեգը կօնօց, ան բօլուգը ճը'ը'ցուց: Թէլէ' յոյ (արի տես որ) անձը բառբուգօն մ'էյ. իփիյ իյգօն եղօվ, չուբօնը դունը գ'օնօց. բառբուգը չէնչից չուբուկան վիյան թը «Ասըճէ չի'ս վախի».

չօց իս մեզ էծուգ ունամ նը՝ ան՝ զօ գըթիս»։ Չուբօնը ասաց. «Մինձ անա, իս խաբօյ չունամ»։ Ու իփոյ դանգնամազը եղով՝ անվան չուբօնը այծիլ գ'օնօց. ը'յը՝գվը'նէ իգիք չուբօնը նը՝ անվան բառբուզը ջենչից. «Ջանըմ, անվան՝ գըթիցի. չօց Ասրձէ չը վախոճ մեզ մ'իս եղի դ'օն»։ ան միգանլ էօյը բառբուզը դառնսմըջ (նեղանալ) նանլեով՝ իլօվ էձգօնը իղիվը գ'օնօց. անձն ան այծիլէն այծիլէն իլօվ իւղիյթ բը'լը՝գան խէչը գ'օնօց ու զօ ձը'ձցը'նէյ։ Բառբուզը ույախնիլեով առօվ բօլուզը՝ դունը գ'օնօց. ջօվօց դ'ըյացնիյը, ասաց թը «Աման, չուբօնը չօ գըթէ եղի է էծուգիս. իլլան (այլ) իմ էծուզը բը'ղիգ մը ունցի է»։ ան բօլուզը ծառիցին (խնամել), չիյ մինձձ'օվ։ Բօսուն քըսանը հինգ դայվօն սօնդոռ, ան թանքանվիյը ու վեգիյը պիլիլէն իգին աս բը'լը՝գան քէօյը. գու դիսնուն յոյ բօլուզ մը գո, ու էօնիյ էծու դօղո գօջօվօն։ Թանքանվիյը ասաց թը «Ջանըմ, չույո'լ էօղիյ էծու դօղո գօջը'վանք»։ Էնիյ ան էօնիյ ասըն թը «Բառօք մը էծուգ մ'ունէյ. ան անձը դայիմ բայօք գուգ'էյ. ձը'ձը՝ գոթ չէյ գինէյ. էօյ մը բառօքը գ'օնօց դիսօվ յոյ անձը բըղիգօն մը եղեղը (վոյա) չուքի է՝ զօ ձը'ձցը'նէ. առօվ դունը բ'իյօվ ու ծառից, մօնձձ'ուց դէհի, զօ ջօվօն էծու դօղո»։ ան աղինը թանքանվիյը ու վեգիյը դանուշուխ էյան թը ան մէյ չալուն մէյ քայօճ բօլուզն է. դ'եռ սող գիցի է։ Մեզ-միգի ասըն թը էօղիյ ծառը (ձ'անը) թուխթ մը դօնք, խափիք ու գ'օլօխը դօնք գը'ղոի։ Ծը՝ (ձ'ը՝) մը դը'վը'ն, թուխթ ման թը օսո դէ ֆօլօն թանքանվիլէն սէյան դօյ. ան ան իլօվ ձը'ն հէձօվ, թուխթն ա առօվ դայօվ։ Բօլուզը իւղիյթ սէյան գ'օնօց. գօյթէյ նը՝ սային քէօվը բաշչո մը գէյ. էծուն դեղան մը'դքէօվը ասաց թը օսո բէշչան բառգիմ՝Մգու դանըմ գահայ (հարկաւ)։ Հէօն բառգիլն իքէն, թանքանվիլէն բը'ղիգ աշգինը դիսօվ յոյ բաշչին մէչը գը'ղոնը՝ջ մը բառգի է. աշգինը գ'օնօց, գը'ղոնը՝ջն քէօվը գանիցօվ. ու գան հավնիցօվ. դիսօվ յոյ ձիւցը թուխթ մը գո գան բ'ացօվ, գայո'ց, դիսօվ յոյ մէչը կօյմօն է թը ան բօլուզը չիյ իգ'ո նը (հագիւ եկած)՝ չուխուսուցունիլեով քէլլան գը'ղոիցէք։ Աշգինը ան գ'օյվօձը անցուց ու ինք ան գ'ը'յից թը սայիս (պալատիս) դ'եմը սայո մը շինիցէք ու քառսուն էօյ հայսնըք էյէք, բը'ղիգ աշգինս ան էօսիյ դը'վէք. խը'փնից (գոցէց), անվան ձիւցը դ'օյօվ։ Չիյ ան աղինը իլօվ, բօլուզը թուխթը սէյան դայօվ։ Թուխթը բ'ացըն, գայո'ացըն, դիսօն յոյ թանքանվիլէն ու վեգիլէն մեօհիյը...

original page number 208

... մէչը գո. գ'օյվօձը գիմի էյը'ն։ Շինիցին սէյան, քառսուն էօյ ու քառսուն գ'իշի հայսնըք էյան, ան աշգընան հիղը փսագիցին։ Մեք-քանը՝ դայը՝ սօնդոռ՝ թանքանվիյը ու վեգիյը իփոյ էգին, թիւմ (ամբողջ) քախքըցը՝ք դ'եմ գ'ացըն. իյ էնիշդան ան քէօմէօլու (շատ) սանսալաթէօվ տեմ իլօվ։ Թանքանվիյը իփոյ ան դեղան ջենչօց, շաշմըջ եղով մօնօց։ Իղքը ջօվօց իյ վեքիլիսօյը ու ասօց. «ան պոնաձնը՝ չի'յք է. ան բօլուզը չույո'լ ինդան էյը'ք»։ Չիյ ան աղինը վեքիլիսօյը թուխթը ձուցէն հանից, թանքանվիլէն ու վեգիլէն ցօցուց. Էնիյ ան իփոյ թուխթը դիսօն, գայմացօն։ Չիյ ան աղինը թանքանվիյը թուխթը բաքօվ, դ'օլիսօն դ'օյօվ ու դը'ղան ասօց թը «Դ'օն ան իմ դեղան իս. գ'օյվօձը չանցնը եղի է»։

24.6.2 Hadjin subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 41 and 1900, page 331.

- Բ'արեվ բաբա:
- Ասծօ բ'արին:
- Ընչօ'ց իս:
- Ըռինդ իմ:
- Ուսդէ' գագ'օս:
- Սեհելէն:
- Ի'նչ գօ, ի'նչ չօգ'օ:
- Ըռնդոթին:
- Բ'անվընիդ ընչօ'ց եր:
- Է', գարօր չունէր:
- Բօբի'դ ընչօց եր:
- Ա դարի քիչ մը քէֆլու է:
- Ասել է Եփեյի բօրոք դըվիք:

– Փօռք Ասդըձու. Երեչեբին դղին հազօր դրուշ բօրոք բարդօնք իղի, վեց հերիորը դըվօնք՝ չօրս հերիորը մնօց. ֆայիզն ա վրան գ'րօվ 'ավա ինը հերիոր դրուշի սենեդ մը դըվօնք: Թըռսարգ'իսին գըզին ա ձիք (երեք. հմմտ. Ննիսջ. ժեք) հերիոր դրուշ բօրոք բարդօնք, Էշվընիս Երգու հօդ եր՝ մեզը դըվօնք, մնացածին ա ֆայիզեվի Երգու հերիոր իսուն դրուշի սենեդ մը դըվօնք. վերգունիս ա քիչ մը թիթիֆցընէնք նէ՝ մսեղ բուլաշըղեվէն ա դընվընիս Էշունքը գու լեցնինք, բըլըզդեք բահօթ գէնէ:

---

original page number 209

Փեօյիդ խանձի. հեգ'գիդ խանձի. Ասդվօձ հեգ'գիդ առնօ. չդիսօս գէնջուրթօնիդ խայիյը (թըք. խայիյր). խօզ մեռնիս. խօզ սադգիս. մույը բէլեվիս (մուրը պլուրիս). չհասնիս գէնջուրթօն. սիյդիդ դ'ուռը թեզիս (թող կենայ). օջախդ անցնի. Էքիդ գույնօ (աչքդ կուրանայ). թիվիդ խանձի:

24.6.3 Marash subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 405 and 101.

Գեղցա մը քաղօք իգիլ է, բեգօրու բիլլիլ-իքէն՝ դօլանդորըքը (խաբեբայ) մը գօ հասգընօ քի իւսիւր քեօվիւ. փարօ գօ, ույունմուշ գօննօ իւսիւր:

Յօր քի դէսնա «քեռա՛, բարիվ իգիր, չօ'ց իս, ըռընդ իս...» գօսէ:

Գեղցան է գըսէ քի «լա՛ դղօ, իս քին քեռադ չիմ»:

– Չէ՛, իլէ՛ դօն իմ քեռաս իս. իս քիննէ չիմ անցնա: Ինդէս գօսէ դօլանդորըքըն:

Եօր մ'է գօսէ քի – Թէ՛ռա, իգօ իսգի (գըքզ) քեբաշուվա խանութ մու դանամ դէ՛ քիդ քեբօք մու դըրցնիմ:

Գեղցան ես լսածու գիմի քե՛ֆ զօ էնէ. առչիվի զօ ընգնա՝ բարաբօր գօրթօն:

Խանուկօն զօ մըղնան, իվիրի զօ իլլին, քեթօբօն ուտուլէն սօնրօ՝ դօլանդըրը-
ջըն գօւէ քի. «Քեռա, իվեր ըրթօմ դէ այրօն մու բիրըցնիմ (բերել տամ), խու-
միւնք»:

Իվեր զօ իչնա՝ քեթաբջըվան գօւէ քի «ախա իս գօրթօմ, իվիրի գիւտօ մօրթէն
փարէն օռ (առ) դէ փոցու»:

Ինդէս գօւէ՝ հերիֆի դօրս զօ իլլէ գօրթօ: Գեղցան մեզ բեքլէմիշ զօ էնէ, իրգու
բեքլէմիշ զօ էնէ՝ սօսսօնու իվեր զօ իչնա, զօ Միսնա՝ քի հերիֆի գացիլ ա. քեթաբ-
ջուն է ինքիրնէ փարօ զօ ուզէ:

Գեղցան մեզ իրիսի լացօծ, մեզ իրիսի ճըծաղօծ՝ «հագօր դաբու իս քին քեռադ
չիմ ըսա դէ, չէ իլլէ դօն իմ քեռաս իս ըսօծ» ըսիլէն փարին ձրօրու զօ ածգէ:

---

original page number 210

* *

Եօր միւ գեղցա մը ի ժամու դերբաբուն խուսդուկանիլիքէն գօւէ քի. «Դերբօբ,
մօրթ մու սբանըցի, էն մեխքի չիմ համրի. մօրթ մու գեղվըցի, էն է չիմ համրի.
դուն մու բադըրցի, էն է չիմ համրի. ամմա բօք (պահք) Եօր միւ իջաղը միմէն
չըբուխիս վառըցի, էս մեխքաս հագօ՛ր մեղօ. թուղոթուն դուր, դերբօբ»:

Դերբօբն է գօւէ քի. «Ի՛լ ի՛լ, եդ մեխքն է իս չիմ համրի»:

24.6.4 Kessab village of Antioch

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 731.

Իս ծ'ի գիւղիւրթ գիւղիւրթ գէսիմ թը ցերինը հեօդ չիննէյրը գ'իյդէյն ու միռնայր,
էնք բէս զօ. ըմմը թը գը միռնա, շիւդ մահսօլ զօ դու: Ան ըր գէյր վիւջիւղը գը
սիրիյ՝ զան գը սիբի. օ ան ըր գէյր վիւջըդդը գը գ'օդդի (կ'ատէ), յաս էխշօր էբէդի
Եօմըրէն զօ բըհի զան. ան ըր գէյս գը բաշդի՝ յեմ իդդը դէ զօ գ'ու. օ իս յեօր զօ
գ'իւսօմ, էյմ խըզմէթջին է հօն գը գիւսօ. թէ գէյս գը բաշդի, էյմ դօղն է էնիւր իքրամ
գինի:

24.6.5 Stanoz (Yenikent) subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1899, page 443. For this, see this and the
next subsection.

Մօյրամ, Մօյրամ, մօյր Ասդուծօ,

Քո՞ւն էս մը դարթուն էս մը.

---

original page number 211

Օչ օր քուն եմ, օչ օրը զարթուն եմ.
Գ՛ըշերին գեսը մեզ էլած (երագ) դեսօ,
Գըրագը ընգօ չօրեցօ.
Դենիզ ընգօ չը խըդդըվեցօ,
Անդի դիւնյօն գնացի՝ չը գօրսնըվեցօ:

Օհօն Օհօն Էսգիբիրօն,
Գաբէս ամեն չարուս բիրօն,
Գ՛ավագանը դուռիս վիրօն,
Խաչը գուսգիս վիրօն,
Փիլօնը օրթիգիս վիրօն,
Թեօօթ հայրաբեդին աղօթքը
Ամենին վիրօն ամեն:

Chapter 25

Syria

25.1 Background

---

original page number 212

In the Հսկիւն Կճսօրեայ [Monthly Review] (1907, page 27), there was a small section in the dialect of the village of Aramo. Based on the article, this small Armenian-populated village is found near the village-city of Jisr al-Shughu in Syria. The language of the section was so far from Old Armenian, that a linguist would have had a difficult time understanding it. Because this manuscript did not give much more extensive information, we thus cannot say if this dialect is special to only the village of Aramo, or if it is spoken also in other surrounding areas. The latter situation appears quite probable. The vernacular of Svedia, which is absolutely unfamiliar or unknown in the literature, could also belong to the same branch. There is even an excerpt of the language of a few Armenian villages of Antioch (see page 210), which has a lot of similarities with this language; and if we had a larger manuscript section, then we could perhaps say if the aforementioned villages of Antioch belong to the dialect of Aramo. Because of this, and because we did not consider the name “Aramo” to be sufficient enough; we wanted a more general name and called it the Syrian dialect.

[[As a disclaimer, what Adjarian describes as Syrian Armenian is not the variety of Armenian that most modern Armenians from Syria speak. The majority of Armenian-speaking Armenians in Syria, i.e., those in Aleppo or Damascus (and refugees abroad), speak (Standard) Western Armenian as their native language. The dialect that Adjarian describes here is a non-standardized variety of Armenian that developed in various villages in Syria (close towards the modern Turkish border) that is quite divergent from the (Standard) Western Armenian that is spoken by Armenians in urban areas. It is unfortunate that Adjarian gives this dialect a generic ambiguous name like ‘Syrian Armenian’.]]

*[[As my own speculation, what I think Adjarian intended to say was that the dialect he describes here is a non-standard variety that developed **indigenously***

in various villages near the Turkish border. During 1911, the majority of Syrian Armenians outside of these villages spoke Arabic (§6.6). But after the Armenian Genocide of 1915, many Armenian refugees migrated to major Syrian cities (like Aleppo and Damascus), and those emerging communities spoke (or learned to speak) Standard Western Armenian, not this indigenous variety.]]

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 177).]]

25.2 Phonology

25.2.1 Vowels

25.2.1.1 Inventory

By judging the aforementioned section from Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review], which we will see later below, we can deduce that the Syrian dialect recognizes the vowels in Table 1.

Table 1: Vowels of the Syria dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

But the vowels /æ, œ, ʏ/ <ւ, եօ, իւ> are missing. The latter point is quite natural, because the Arabic language, which is the native language of this area, does not have those sounds.

In contrast to this, the Syrian dialect has a few diphthongs, which in other places are either rare or do not exist (Table 2).¹

Table 2: Diphthongs in the Syria dialect

/ëi̇/ <էի̇>	/i̇e/ <եի̇>	/u̇ɑ/ <ուա>
/ɑi̇/ <աի̇>	/ɑə/ <աը>	/ɑu̇/ <աւ>

¹[[For the diphthongs that I re-transcribe as /ɑi̇/ and /ëi̇/, Adjarian uses the Armenian symbols <աի̇, էի̇> with a superscript <ի̇>. But my text-processor cannot easily create such superscripts, so I instead use <աի̇, էի̇> with a superscript <j>..]]

25.2.1.2 Sound changes

The following phonetic changes caught our eyes:

25.2.1.2.1 Classical Armenian /ɑ/ <ω>

Classical Armenian /ɑ/ <ω> has changed to /u/ <ռ> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ω> to /u/ <ռ> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h	hωg	huts ^h	հուց	hats ^h	hωg
‘debt’	part-(ə?)k ^h (-PL)	պարսոք	burk ^h	բուրք	partk ^h	պարսոք
‘open’	bats ^h	բωg	buts ^h	բուց	bats ^h	բωg
‘mouth’	beran	բերան	berun	բերուն	beran	բերան
‘bad’	tj ^h ar	չար	tj ^h ur	չուր	tj ^h ar	չար

25.2.1.2.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> has changed to /i/ <ի> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘our (we.GEN)’	mer	մեր	mir	միր	mer	մեր
‘we (we.NOM)’	mek ^h	մեք	mik ^h	միք	menk ^h	մենք
‘us (we.ACC)’	əzmez	զմեզ	əzmi	զմի	mez	մեզ

25.2.1.2.3 Classical Armenian /ə/ <ը>

Classical Armenian /ə/ <ը> has changed to /ɑ/ <ω> (Table 5).

[[Note that the forms that Adjarian provides all involve the definite suffix. This suffix is /-ə/ in SEA. But in Classical Armenian, there was no actual definite suffix. The ancestor of the modern SEA definite suffix /-ə/ is the CA distal suffix /-ən/. Thus, the glossing is -DEF for SEA but -DIST for CA.]]

Table 5: Change from Classical Armenian /ə/ <ը> to /a/ <ա> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘bread-DIST/DEF’	háts ^h -ən	hwǵl	húts ^h -a	hn’lgw	háts ^h -ə	hwǵl
‘mouth-DIST/DEF’	berán-ən	բերանն	berún-a	բերո՛ւնա	berán-ə	բերանը
‘debt-PL-DIST/DEF’	part-(ə?)k ^h -ən	պարտըն	burk ^h k ^h -er-a	բուրքքերա	partk ^h -er-ə	պարտքերը

25.2.1.2.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> has changed to /ěĩ/ <էի> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ěĩ/ <էի> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA or SWA		
‘sky’	erkin	երկին	jergěĩnk ^h	յերգէ՛նք	jerkin ^h	երկինք	SEA
‘soul-DIST (CA); soul-DEF (SEA)’	hogi-n	հոգին	hok ^h ěĩ-n	հոգէ՛ն	hok ^h i-n	հոգին	SEA
‘me (I.ACC)’	zis	զիս	jěĩs	յէ՛ս	zis	զիս	SWA

25.2.1.2.5 Classical Armenian /u/ <ու>

Classical Armenian /u/ <ու> has changed to /au/ <աւ> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /au/ <աւ> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘holy’	surb	սուրբ	saũrp ^h	սաւրփի	surp ^h	սուրբ
‘name’	anun	անուն	anaũn	անաւն	anun	անուն

25.3 Morphology

25.3.1 Noun inflection or declension

In the text, we see that the accusative always uses the prefix /z/ <զ>, while the ablative and locative use the prefix /i/ <ի>. The latter is a deep archaism and it is found in no other dialect (Table 8).

[[As examples, Adjarian provides dialectal forms alongside a Classical Armenian gloss. Both varieties involve case-marking prefixes. Modern SWA/SEA lacks such prefixes. I found the dialectal forms sufficiently hard to segment and gloss. (?)]]

Table 8: Case-marking prefixes in Syrian Armenian and Classical Armenian, but not Modern Standard Armenian

	Classical Armenian	> Syria	cf. SWA
‘at ground (LOC)’	i getin LOC ground ի գետին	i gedēink ^h -a LOC ground-DEF ի գեդէնքա	k ^h edin-ə ground-DEF գետինը
‘our bread (ACC)’	əz-hats ^h mer ACC-bread our զհաց մեր	əz-mir huts ^h -a ACC-our bread-DEF ըզմիր հուցա	mer hats ^h -ə our bread-DEF մեր հացը
‘at proof (PL(?), LOC)’	i p ^h ordzan-(ə?)s LOC proof-PL.ACC ի փորձանս	i p ^h urts ^h unk ^h -a LOC proof-DEF ի փուրցունքա	
‘from evil (ABL)’	i t ^h ar-e-n LOC evil-ABL-DIST ի չարէն	i t ^h urk ^h -ēi-n LOC evil-ABL-DEF ի չուրքէն	t ^h ar-e-n evil-ABL-DEF չարէն
‘my mouth (ACC)’	əz-beran im ACC-mouth my զբերան իմ	z-im berún-a ACC-my mouth-DEF զիմ բերո՛ւնա	im p ^h eran-əs my mouth-POSS.2SG իմ բերանս
‘my enemy (ACC)’	əz-t ^h əf ^h nam ^h i-n im ACC-enemy-DIST my զթշնամին իմ	z-im t ^h argúm-a ACC-my enemy-DEF զիմ չարգո՛ւմա	

25.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

25.4.1 Aramo village

Adjarian’s note: See Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review], 1907, page 27.

Յա միր Դուդա իլ գուս յերգէյնքա. սաւրփ ըննու քու անաւնա: Ու ուքու քու ըրքայութէյնա ու ըննու քու թաղադ չուսմա գու յերգէյնքա հանց ըննու ի գ'է-դէնքա: Չմիր հուցա ի ամէն ջ'ուք դաւղա մի' ըսցօր: Ու դոշէ գմիր բուրքա չուսմա միք դոշինք միգ միգա բուրքքերա: Ու չը սալմէս ըգմի ի փուրցունքա. լաքին նաջջի ըգմի ի չուրքէյն: Լաըն քու է ըրքայութէյնա ու քու ւաթա ու ըծգահամակա լքի յեդդայնքա ամեն:

Յա Ասդուճ գիմ բռունգունգա բ'ուց ու գիմ բ'երունա նաղնի քու գօրշինութէյնա: Օրշինալ համաքում ու բըթթը հադաչ...

... original page number 214

... ընբ'ըժնվազ սաւրփ Էրօրթօթէյնա գ'ուդա ու գՁըթթա ու գճօքէյն սաւրփա համագալքի յեդդայն յեդդայնքա ամեն:

Յա Ասդուճ շադէրա Էդէյն Նեդէյն Էյէս, ու շադէրա Էլայն Էր վաս: Շադէրա ասեցայն գիմ գունճայն, թի չքազէր խալաս Էր Ասդունճայն: Լաքին դ'ուն, յա Դիր, նացրն իս ու գիմ օճն իս ու գիմ գ'ըլուխա բ'անցրացնուղա դ'ուն իս:

Դրմությամփ քուվ, Դիր, սադդէցօ գիմ չարգումա ու դամն Լեդի գիմ գունճա լաըն իս քում աբդն իմ:

Մաջդ Դուդա ու Ձըթթա ու Հէքէն սաւրփա:

Chapter 26

Arapgir

26.1 Background

---

original page number 215

In some of the villages of Arapgir, Divriği, Gürün, and Darende, and Kayseri, the Armenian language has quite common borders, so I combined them under one name; I call it the Arapgir dialect, because Arapgir is the largest center of this area. Divriği, Gürün, Darende, and Kayseri can form its subdialects.

[[*Martirosyan (2019: 192, 202) reports dispute on the classification status of Gürün, Kayseri, and Darende.*]]

26.2 Literature

The dialect of exactly the city of Arapgir has been studied in detail by a local linguist, Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ Բեկ) (See Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review], years 1900-1906). There, we find a few manuscripts, which were written with sufficient precision. There is a collection of riddles from Arapgir in Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 135. For the other subdialects, there are the following text samples:

[[*I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).*]]

- Literature involving the Arapgir dialect
  - Gürün subdialect: Բիւրակն [Byurakn],
    - * 1898, page 839
    - * 1899, page 410, 425, 478

- * 1900, page 331, 634
- Darende subdialect: Բիւրակն [*Byurakn*] 1899, page 295, 498, 572.
- Subdialect of Kayseri villages:¹
  - * Բիւրակն [*Byurakn*],
    - 1898, page 331, 406, 454, 580, 647
    - 1899, page 74, 200
    - 1900, page 469, 636
  - * Բանաստր 1902, էջ 174-5
- Divriği subdialect: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 6 (2.), page 206, 312, 327, 364, 378

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 202).]]

original page number 216

26.3 Phonology

The dialect of Arapgir has 7 vowels (Table 1).

Table 1: Vowels of the Arapgir dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
/æ/ <ւի>	/ɑ/ <ա>

The consonants have three degrees (voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated). But from this angle, the area of the dialect of Arapgir can be divided into two major branches. The first branch has the dialect of Arapgir and the subdialect of Divriği; while the second branch has the subdialects of Gürün, Darende, and Kayseri. The primary difference of the latter branch is that there are no voiced aspirated sounds among the consonants. Similarly whereas the Arapgir dialect has turned the CA diphthong /aj/ <այ> to /ɑ/ <ա>, Gürün and the other subdialects have turned it into /e/ <է>.

¹The Armenians of the city of Kayseri and of all westward areas are Turkish-speaking. But there are a few villages which speak Armenian. These villages are Efkere, Everek, Tomarza, Munjusun, Nize, Balages, Fenese. Similarly, the city of Yozgat is Turkish-speaking, but it has a few Armenian-speaking villages.

26.4 Morphology

The general characteristics of the two branches and their subdialects are the following.

26.4.1 Instrumental marking with /-ok^h/ <op>

The instrumental formative is /-ok^h/ <op> (instead of /-ov/ <nɫ>). This formative is the Classical Armenian plural instrumental formative for the α-stems, which has taken here a singular meaning (Table 2).²

Table 2: Instrumental marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SEA
‘with hand’	$\widehat{dz}^h\text{erk}^h\text{-ok}^h$, $\delta^h\text{tɛnɔpɔp}$, $\widehat{dz}\text{erk}^h\text{-ok}^h$ $\delta\text{tɛnɔpɔp}$	$\widehat{dz}\text{erk}^h\text{-ov}$ $\delta\text{tɛnɔpɔɫ}$ $\sqrt{\text{-INS}}$
‘with speaking’	$\chi\text{os-e-l-ok}^h$ ɬoutɛɫɔp	$\chi\text{os-e-l-ov}$ ɬoutɛɫɔɫ $\sqrt{\text{-TH-INF-INS}}$

26.4.2 Mobile indicative marking

The formatives for the indicative present and imperfective are /ga, go, gu/ <qw, qo, qnɫ>. These are placed before the verb or after it, and they are repeated for vowel-initial verbs (Table 3).

²[[*I suspect that Adjarian means the CA plural instrumental suffix /-aɣk^h/ <աւլք>. (?)*]]

Table 3: Indicative marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SWA
‘he sends’	բրց-æ-Ø gu դրգւմ գու send-TH-3SG IND	ցə քəրց-e-Ø կը դրկէ IND send-TH-3SG
‘he says’	ց-əs-æ-Ø gu գըսւմ գու IND-say-TH-3SG IND	ց-əs-e-Ø կ’ըսէ IND-say-TH-3SG
‘he goes’	ց-ert ^h -a-Ø gu գերթա գու IND-go-TH-3SG IND	ց-ert ^h -a-Ø կ’երթայ IND-go-TH-3SG
Gürün subdialect		
‘you strangle’	ցո քəχd-e-s գո խըխդէս IND send-TH-2SG	ցə քeχt ^h -e-s կը խեղդէս IND send-TH-2SG
‘I go’	ցո ց-ert ^h -a-m գո գերթամ IND IND-go-TH-1SG	ց-ert ^h -a-m կ’երթամ IND-go-TH-1SG
‘he eats’	ց-ud-e-Ø go գուդէ գո IND-eat-TH-3SG IND	ց-ud-e-Ø կ’ուտէ IND-eat-TH-3SG
Kayseri subdialect		
‘I go’	ցա ց-ert ^h -a-m գա գերթամ IND IND-go-TH-1SG	ց-ert ^h -a-m կ’երթամ IND-go-TH-1SG
‘they eat’	ցա ց-ud-e-n գա գուդէն IND IND-eat-TH-3PL	ց-ud-e-n կ’ուտեն IND-go-TH-3PL
Darende subdialect		
‘I bring’	բեր-e-m ga բերեմ գա bring-TH-1SG IND	ցə p ^h er-e-m կը բերեմ IND bring-TH-1SG

26.4.3 Faithfulness to Classical Armenian

In the Arapgir dialect, the phonetic changes and the grammatical formations are not new phenomena; instead we can say that the dialect is in general faithful to the Old Armenian, especially when we compare with the Cilicia dialect.

26.4.4 Genitive marking

The only form that we can consider as more or less interesting is the genitive of the infinitive in the Kayseri subdialect (Table 4).

Table 4: Repeated genitive marking in the Kayseri subdialect of the Arapgir dialect

	Kayseri (Arapgir)		cf. SEA	
‘of staying’	mən-α-l-uj-i	մընսալոյի	mən-α-l-u	մնալոլ
‘of speaking’	χos-e-l-uj-i	խօսելոյի	χos-e-l-u	խոսելոլ
‘of giving’	d-α-l-uj-i	դալոյի	t-α-l-u	տալոլ
‘of going’	ert ^h -α-l-uj-i	երթալոյի	jert ^h -α-l-u	երթալոլ
	√-TH-INF-GEN-GEN		√-TH-INF-GEN	

As can be seen, these forms have a repeated genitive marker (/ -u/ <նլ> and /-i/ <ի>); this is something that is not found in any other dialect.

[[To clarify, in SEA/SWA, the suffix /-i/ is the regular genitive marker, while the suffix /-u/ is an irregular genitive marker used for some declension classes such as for verbal infinitives.]]

26.4.5 Progressive marking with /nə/ <նը>

In Arapgir, the progressive is formed with the formative /nə/ <նը> (Table 5).

Table 5: Subjunctive marking in the Arapgir dialect

	Arapgir		cf. SWA	
‘I am going’	g-ert ^h -α-m nə	գերթամ նը	g-ert ^h -α-m gor	կ’երթամ կոր
	IND-go-TH-1SG PROG		IND-go-TH-1SG PROG	
‘I am drinking’	χm-i-m nə	խմիմ նը	gə χəm-e-m gor	կը խմեմ կոր
	drink-TH-1SG PROG		IND-drink-TH-1SG PROG	

26.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

26.5.1 Arapgir dialect

Adjarian's note: See Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review] 1900, page 251. In accordance with the author's exposition or arguments, I have rendered to the scientific orthography.

Նասրէդդին խօջան յիր դան մէջը աղօթած վախդը ըսաց Ասծու. «Ըման Աս-ված բաբա, ի՞նչ գըլի գու, յընծի հարիր լիրա դըրգա. շագ բէքք ունիմ փարայի: Ըմմա թամամ հարիր լիրա յըլլելու ան, անգուր մեզ հադ մը բագաս՝ դօխսանը ինը հադ յըլլին նա՛մ՝ չօթթեր. համ դու չեմ առնար»:

խօջան յահուդի դ՛րացին մը գունենա Յու վօր ան դախքային դէները նստեր ան էղեր. խօջային ծ՛անը լսածին գիբի գեթա յընգաց դ՛նա գու յու յէքքէն յինք յիրենը գըստ գու.

– յաջամփա դօխսանը ինը օսդի դեսնա նա՛մ իրանվցընէ՞ չառնա դի (< պիտի) խօջան. ես լիրաները իսա բաջայէն վար ծ՛ըքիմ դան դեսնամ ի՞նչ դենա գի իդա խօջան:

յէքքէն դօխսանը ինը լիրա քեսայի մը մէջը դ՛նա գու յու գուգ՛ա գու բաջայէն փը՛րթ... վար նեդա գու. յինգ ալ հօնիգ բանքլամիշ գէնամ գու քի դեսնա դէ խօջան ի՞նչ դէնամ դի:

խօջան հըմըն օջախը վանգամ գու յու դեսնա գու քի գ՛ունդ բօխջա մը յընգեր ան ֆօս. թեզ մը դառնա գու, դէշմգի մը վրան նսդի գու, քեսան բ՛անամ գու վօր՝ ի՞նչ դեսնա... օսգի՛: յէքքէն բաշլայտ գու մեգիգ մեգիգ հարմել. դէռնա գու քի դօխսանը ինի հադ էն օսգիները. մէյ մալ գու հարմէ, էրգուք գու հարմէ՝ բանքի յաղըլմիշ էդա ըսելօք. յամմէն հեղ հըսաբ էնելուն նօրէն դօխսանը ինը հադ գ՛ըդնա գու. յէքքէն գըսամ գու Ասծու «Դ՛ուն օր դօխսանը ինը լիրաները դըգեցիր յընծի՝ հանքանթ մեգալ մեդ հադ-նալ դըգէս գու»:

26.5.2 Gürün subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn], 1899, page, 410, 425, 478.

Օրը շադ է քանց գորեզը:

Ասծուծու բըյհածը գելը չուդեր:

Ուդօդը չի գիդէ՝ փշօղը գիդէ:

Էրգըրի աշք է հաներ՝ դիրուն հօքին:

Աշքը դեսածը դիրուն խեր չէներ:

---

original page number 218

Փըջած օջախը ջուր չուզեր:

Խրադ խրադ լեռն ի վեր, յես զօ գերթամ ձօրն ի վեր:

Էրթ դաս, գարի չուզեր:

Մեզը մեգուն եքի մը դվեր է, էնի էնօր գիգ (ողկոյգ) մը հաղօղ չէ դըվեր:

Մայր փշելով (մանր փշրելով) փօր չի գըշդանար:
 Ուզողուն մեզ երեսը սեվ, չի դըվողուն երգու երեսը:
 Գեղեն անցար դե գաւառը զօ խըղդիս:
 Գովիս մեռեր է, խաբիս գըյեր է:
 Դուռիդ գօց բռնէ՝ դրացիդ դօրթ բռնէ:
 Բագը ծուռ է, գովը գաթ դօ չի դար:
 Սուդ խենթ եղեր է, վանքին հավերը գուղէ գօ:
 Ջաղարջը ջուրն է դարի՝ չախչար զօ բռես:
 Գադու չեղած մուգ զօ բռնես:
 Թեմբելունեն իշուն «քեռի» զօ գըսէ:
 Սօխ գերած չիմ ուր սիրդիս երի:
 Դանձ էիր նը հասար, խնձօր էիր նը գեյմըրեցար:
 Ջայը (ծանր) նադիր օր լիր գաս:
 Թեք ինգիզին (ընկոյզին) քար չի նեղեր:
 Մեյմեգի միս գուղեն գօ:
 Թըքալին բերնօվը գը գերցնէ, գօթօվը էշքը գը հանէ:
 Սադգած էշ կը բո՝ օր նալը քէշէ:
 Սօխին քարսը (քաղցրը) չիլլար:
 Մեյմեգի իչին (համար) դուշան (գնդակ) դսմին գօ (կը սեղմեն):

---

 original page number 219

26.5.3 Darende subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 498.

Չի հավնած մարդդ շօրեր գուրցէ գա օր փօրդքօռօգը նեղէ գա:
 Ասված լեռը գը հայի՝ ծունն անօր գեօրէ գուդա:
 Վար թուքես մօրուք, վեր թուքես բըյըգ:
 Հէյ սիրդդ սիրեմ Ասված, գօմէշը գօդօշն ի՞նչ ընէ:
 Բանին մէջ բան գա, մածունին մէջ թան գա:
 Հարսնիք գերթամ, գաթա գուտեմ թէ դան նէ:
 Չերթային ադ ջաղարչը՝ չուդէիր ադ բաղարչը:
 Գօյած (կոտրած) ընգուզը հազարն անցավ:
 Ջուրը տեսնա ծուգ գըլլա, գադուն դեսնա մուգ գըլլա:

* *

Գնդուկ գնդուկ մաղարա, մենք հարս մ'ունինք գը խաղա, ջուրը ցըքեքնք կը լօղա, ջուրեն հանենք գը դօղա, ձեռքը չամիչ մը դանք նէ, մինչեւ իրիգուն գը խաղա:

Աղվընի, խզի՞ց գուքաս. – Արիւնօղ ձօվէն. – Վըրադ օրի՞ արիւն չէ եղեր. – Ասդունօւ հրամանօվ:

Արաբը փօսն ընգավ, գըլօխը դուրսն ընգավ:

Քէօքը Ֆէօղին մէջ, միջուզն էշին մէջ, գըլօխը փօրուդ մէջ.:

Աննէրկ գէրմուր՝ անդանագ քերթուք (աքլորի կատար):

26.5.4 Kayseri subdialect

26.5.4.1 Munjusun village

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 407.

Մարթ մը մէզ հաղիդ աչգին մը ունէ դըլէմ, օր բաշխա գեղի գիգիր դղայի հեդ գը գարքէ: Օր մը էս մարթը գելլէ իր աչգանը դունը Էրթալու, փեսին հեդ, աչգինին հեդ դէսնըվելոյի: Էրթալ իքէն ջամփան, ի՞նչ գըսէս, դայայի մը արա-լըխը՝ ասլանի մը ձաքէրը՝ առչէվմին իրեք դարվան բըլուզ դղա մը առէլ գա գուղէն: Էս մարթը հեմէն գը վագէ, շադ մը Էգիյէթնէրօք գը խըլասէ: Ինքը մէզ աչգինէն բաշխա գավագ չուննալոյի համար. – «Իմ սօն օրիս Ասդվաձ ինձի դղա մը դվավ» դէյի շադ գը խըլնդա: Էնգիւց դօմդօրթ Էդ խըլասաձ դղան գու-ջախը առաձ, աչգանը գունը գերթա:

Աչգինը խըլնդալէն, «հէ՛ր, էս ավը ո՞ւրդէղէն ավլամիշ Էրիր» գըսէ:

26.5.4.2 Balages village

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 580.

Աղէնօք Ուղուզէլի անուն գեղի մը հարուսդին մէզը հէջ չօջուխ չուննար եղեր, մէզ օր դիւշինմիւշ գէնէ օր, աջաբա իմ...

---

original page number 220

... դունին ջօմաաթը ըզմէն Էգիյէթ քէշէլմընըյին համա՞ր մը Ասձվաձ ընձը չօջուխ գա չի դա:

Էս դիւշինգէյօք ինգեր աղային հեղը՝ թաբդիլի ղըյաֆէթ, բելլելու գելլէն: Բելլէն իքէն դավրիշի մը ռասդ դուքան: Հարուսդը բադիվ գուղա դարվիշին. դարվիշն Է – Ասձունօւ բարին ինէն, ա՛ղա գըսէ:

Հարուսդը դարվիշին՝

– Դուն իմ իշխան ըլլալիս՝ Էնօր Է տղա ըլլալը ինչէ՞ն գա գիդէնաս, ըսաձը գիրի, դարվիշն Է՝

– Սէ գի գիդէմ օր, գըսէ, ինչ օր էս դարը չօջուխ չուննալուդ համար, աջաբա դունիս ջօմաաթը ըզմէն Էգիյէ՞թ մը գա քէշէ դէ՛ի թաբդիլի ղըյաֆէթ Էղեր Էք. ամմա քու դունիդ մէջը գղնվօղ փիթին ջօմաաթըդ քէզմէն խօշնուդ Է. Էգեր քի-չուզ մը առաջ Էրթաք նա, ջուրը մը ռասդ բըղը գուքաք, ջուրը խնձօր մը բըղը պերէ, Էդ խնձօրը առ՝ Էրեսը ձիուդ գերցուր, մէջն Է գնըգիդ:

26.5.4.3 Everek

Adjarian's note: See Բանասեր, 1902, page 174.

[[Note that there are multiple publications called Բանասեր /banaser/ 'Philologist'. As of writing, I have not tracked it down. (?)]]

Ժամերնիս փըլցըված,
Սըրդերնիս խըռօված,
Ամբարը չըքա հաց...
Օրդնյալ էս, Դէ՛ր Ասված:

Դուրավիքը ձիւն ձըմեր,
Փագվեր է ջամփա լեր,
Նէ էգօղ, նէ էրթօղ,
Չօրս դընիս վախ ու դօղ:

Ահանց դէ՛ չօրս ամիս
Չը դըրինք բերաննիս
Բադառ մը միս, բուլղուր,
Համփիրթին մեզի դուր:

Ձիծ ձըծօղ մեսիմնին
Ուղելու գաթ չունին,

---

original page number 221

Գա գուլան ինչու՛ր ղոուն...
Էրեսին հայիս դուն:

Էրզըթէ սիրդ բեդգ է՛,
Ձեռքիդ է (ալ) չի ադգէ...
Ձօցվօրը դուռնէ դուռ՝
Գա մուրա հաց աբուր:

Էդ ադէն գօռէլէն
Դէվ գիբի գօռալէն
Ալլադգներ գա թափնէն...
«Քըշդեցեք գյավուրին»:

Գեղէն դուրս, քիշերը,
Անքրիստօս թուրքերը
Հերիւր մարթ քշդեր են...:
Վա՛յ անխիղջ անօրէ՛ն:

Chapter 27

Akn

27.1 Background and literature

original page number 222

The dialect of Akn is spoken only in the city of Akn and in a few of its surrounding Armenian villages.

Texts that are written in this dialect are found in the rich ethnographic collection of Ճանիկեան (1895) and Գապրիելիան's extensive study that was not written with a scientific method (Գապրիելիան 1912; Հանդես Ամսօրեայ [*Monthly Review*], 1908-1911, and continuous). Other succinct manuscripts are found in Բիւրակն [*Byurakn*] (1898, page 101, 330, 360, 393, 429, 557, 565, 601, 827, 895; 1900, page 388, 695). There are also succinct dialogues in the Akn dialect in Տարեցոյց Աշակերտութեանի (1897, page 67-62; 1898, page 23-24, 147; 1899, page 54-71; 1900, page 254-266; 1903, page 145-168), and the comedic writings of «Երանոս Աղբար կամ Թապալաքեար վարժապետը» and «Թապալաքեար Փիլիկ աղպօր աղջիկտեղ».

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 200).*]]

27.2 Phonology

27.2.1 Segment inventory

The Akn dialect has 8 vowels (Table 1), and three series of consonants, like the Arapgir dialect.

Table 1: Vowels of the Akn dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ուԼ>
/e/ <է>	/æ/ <էօ>	/ə/ <ը>
		/o/ <օ>
		/ɑ/ <ա>

27.2.2 Sound changes

For its sound changes, the characteristic situations are the following.

27.2.2.1 Monophthong vowel changes

27.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ω>

The Old Armenian sound /ɑ/ <ω> becomes /o/ <o> when immediately before a nasal, such as also in the Hamshen dialect (Table 2).

Table 2: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ω> to /o/ <o> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘fly (bug)’	tʃantʃ	ճանճ	dʒondʒ	ջոնջ	tʃantʃ	ճանճ
‘unsalted’	anali	անալի	olli	օլլի	anali	անալի
‘rain’	andʒrev	անձրեւ	orzev	օրզեվ	andʒrev	անձրեւ

27.2.2.1.2 Classical Armenian /u/ <նւ>

The Old Armenian sound /u/ <նւ> becomes /ɣ/ <իւ> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /u/ <նւ> to /ɣ/ <իւ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘you.sg have’	unis	նւնիս	ɣnis	իւնիս	unes	նւնես
‘eight’	ut ^h	նւթ	ɣt ^h	իւթ	ut ^h	նւթ

27.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո> and /ɑʊ/ <օ, աւ>

The Old Armenian sounds /o, ɑʊ/ <ո, օ> become /œ/ <եօ> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /o, օ/ <ո, օ> to /œ/ <եօ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘four’	tʰors	չորս	tʰœrs	չեօս	tʰors	չորս
‘door’	durən	դուռն	dʰœr	դեօռ	dur	դուռ
‘today’	aɪsɑɹ	այսաւր	asœr	սսեօր	ajsor	այսօր

27.2.2.2 Glide insertion before post-vocalic /h/ <հ>

The only unique property of the Akn dialect is that if a vowel is immediately before the CA sound /h/ <հ>, then the semivowel /j/ <յ> is added next to the vowel (Table 5).

Table 5: Glide insertion before post-vocalic /h/ <հ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘death’	mah	մահ	majh	մայհ	mah	մահ
‘satisfied’	goh	գոհ	gʰojh	գոյհ	goh	գոհ
‘gain’	ʃah	շահ	ʃajh	շայհ	ʃah	շահ
‘fear’	ah	ւհ	ajh	այհ	ah	ւհ

This characteristic is also unavoidable among educated Akn speakers.

27.2.2.3 Diphthongal vowel changes

For CA diphthong changes, notables ones are the following.

27.2.2.3.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

The Classical Armenian sound /ɑj/ <այ> changed to /ɑ/ <ա> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /ɑ/ <ա> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘mother’	mɑjɹ	մայր	mar	մար	mɑjɹ	մայր
‘father’	hɑjɹ	հայր	har	հար	hɑjɹ	հայր

27.2.2.3.2 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

The Classical Armenian sound /oi/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘light’	loյs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս

27.2.2.3.3 Classical Armenian /iu/ <իւ>

The Classical Armenian sound /iu/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 8).

Table 8: Change from Classical Armenian /iu/ <իւ> to /u/ <ու> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘blood’	ariւն	արիւն	arun	արուն	arjun	արյուն
‘snow’	ḏziւն	ծիւն	ḏz ^h un	ծ ^h ուն	ḏzjun	ծյուն

original page number 223

27.2.2.4 Consonant changes

The consonant changes are exactly the same as in Kharberd, Arapgir, and Sebastia.

27.3 Morphology

The grammar of the Akn dialect does not present individual characteristic properties. For whatever differences that are present, these originated from the effect of general phonological rules.

27.3.1 Noun inflection or declension

27.3.1.1 Genitive marking

For example, the genitive formative is /-y/ <իւ> (Table 9).

Table 9: Genitive marking in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
‘God-GEN’	asdydz-y	Ասդիձիլ	astudz-o	Աստուձոն
‘soul-GEN-DEF’	hok ^h -y-n	հօքիւն	hok ^h ij-i-n	հոգուն
‘dead-PL-GEN-DEF’ (= of the dead)	merel-ner-y-n	մեռելներիւն	merel-ner-u-n	մեռելներուն

27.3.2 Verb inflection or conjugation

27.3.2.1 Indicative marking with /gɣ/ <գիլ>

Similarly, the indicative present and imperfective use the formative /gɣ/ (գիլ) (cf. SWA /gu/ <կոլ>) (Table 10).

Table 10: Indicative marking in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
‘I give’	gɣ d-a-m	գիլ դամ	gu d-a-m	կոլ տամ
‘I cry’	gɣ l-a-m	գիլ լամ	gu l-a-m	կոլ լամ
	IND √-TH-1SG		IND √-TH-1SG	

27.3.2.2 Theme vowel changes and the indicative present

In the verbal endings, the vowel /e/ <է> becomes /i/ <ի> when next to nasals, while it remains unchanged in other places.

[[To clarify, Adjarian is talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples from the indicative present. In SWA, the indicative present is formed by adding the indicative prefix /g(ə)-/ before the finite verb. The theme vowel remains constant in the indicative present. Akn behaves differently with respect to theme vowel uses.]]

Table 11: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to send’ in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
1SG	gɣ χərg-i-m	qɦɫ ɦɛrɔqɦɫ	gə χərg-e-m ‘I send’	կը ɦɛրկեմ
2SG	gɣ χərg-e-s	qɦɫ ɦɛrɔqɛs	gə χərg-e-s	կը ɦɛրկես
3SG	gɣ χərg-e-Ø	qɦɫ ɦɛrɔqɛ	gə χərg-e-Ø	կը ɦɛրկէ
1PL	gɣ χərg-i-nk ^h	qɦɫ ɦɛrɔqɦɫɛ	gə χərg-e-ɲk ^h	կը ɦɛրկենք
2PL	gɣ χərg-e-k ^h	qɦɫ ɦɛrɔqɛք	gə χərg-e-k ^h	կը ɦɛրկեք
3PL	gɣ χərg-i-n	qɦɫ ɦɛrɔqɦɫ	gə χərg-e-n	կը ɦɛրկեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

27.3.2.3 Archaism in past 1PL suffix /-a-nk^h/ <աւք>

[[In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ɲk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ɲk^h] or [-a-ɲk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Akn aligns with Classical Armenian.]]

Like the Sebastia dialect, the ending of the imperfective and perfective 1PL is /-a-nk^h/ <աւք> (here, the sound change of CA /an/ <աւս> to /on/ <օւս> does not happen), or which is more similar to the Classical Armenian ending /-ak^h/ <աք>, than to the /-i-nk^h/ <իւք> form that is found in other dialects (Table 12).

Table 12: Archaisms in the 1PL suffix in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn		cf. SWA	
‘we would eat’ (past impf.)	ud-ē-a-k ^h ուտեաք eat-TH-PST-1PL	g-ɣd-e-a-nk ^h	qɦɫɛɫաւք IND-eat-TH-PST-1PL	g-ud-ej-i-ɲk ^h	կ’ոտեիւք IND-eat-TH-PST-1PL
‘we brought’ (past pfv.)	ber-a-k ^h բերաք bring-PST-1PL	b ^h er-a-nk ^h	բ’երաւք bring-PST-1PL	p ^h er-i-ɲk ^h	բերիւք bring-PST-1PL

27.3.2.4 Future marking with /di, d/ <դի, դ>

[[In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. If this proclitic is added to the present form of the verb, then the meaning is

the simple future (Table 13). If the proclitic is added to the past form (which includes a past suffix /-i, -Ø/), then the meaning is the past future (Table 14). Akn behaves similarly with different formatives.]]

The future formative is /di/ <դի>, which is shortened to /d/ <դ> when next to a vowel; this is a shortened form of the CA formative /piti/ <պիտի> ‘must’).

Table 13: Future <ապառնի> of the verb ‘to bring’ in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
1SG	di b ^h er-i-m	դի բ [՛] երիմ	bidi p ^h er-e-m ‘I will bring’	պիտի բերեմ
2SG	di b ^h er-e-s	դի բ [՛] երես	bidi p ^h er-e-s	պիտի բերես
3SG	di b ^h er-e-Ø	դի բ [՛] երե	bidi p ^h er-e-Ø	պիտի բերե
1PL	di b ^h er-i-nk ^h	դի բ [՛] երինք	bidi p ^h er-e-ηk ^h	պիտի բերենք
2PL	di b ^h er-e-k ^h	դի բ [՛] երեք	bidi p ^h er-e-k ^h	պիտի բերեք
3PL	di b ^h er-i-n	դի բ [՛] երին	bidi p ^h er-e-n	պիտի բերեն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	

Table 14: Past future <անցեալ ապառնի> of the verb ‘to eat’ in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
1SG	d-yd-e-i-Ø	դիւդէի	bidi ud-ej-i-Ø ‘I was going to eat’	պիտի ուտէի
2SG	d-yd-e-i-r	դիւդէիր	bidi ud-ej-i-r	պիտի ուտէիր
3SG	d-yd-e-Ø-r	դիւդէր	bidi ud-e-Ø-r	պիտի ուտեր
1PL	d-yd-e-a-nk ^h	դիւդէանք	bidi ud-ej-i-ηk ^h	պիտի ուտէինք
2PL	d-yd-e-i-k ^h	դիւդէիք	bidi ud-ej-i-k ^h	պիտի ուտէիք
3PL	d-yd-e-i-n	դիւդէին	bidi ud-ej-i-n	պիտի ուտէին
	FUT-√-TH-PST-AGR		FUT-√-TH-PST-AGR	

27.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's note: See Ճանիկեան, page 292.

- Երևոյէ Նայիմ, յեզեն Թօրօս, ինդէօր Էս:
- Ձառա իմ ա՛ղա, Ասված գէնք գա:
- Ի՞նչ գա իշ չի գա, յէ՛գէն:
- Բաղվազան գէնթանությանդ դուվաջի ինք: Հրամանքդ իրիջայէ մի իմ եզեր. ըմմա չի գ՛իդիմ քի խաբուվ գանէ՞ս:
- Ըսէ՛ Նայիմ, խաբիլիւ գ՛օրծ Է իսէ, փէ՛ք աղէգ:
- Վեր Ասդված, վար հրամանքդ. գ՛լէօխս Նեղի գ՛ա նը ո՞ւր դերթամ. հելբէթ հէօս դի գ՛ամ: Թաջիգութիւն չի դանք, ա՛ղա. խընթիրքս աս Է թը՝ առիւղիւր մի գա՛ դի անիմ. հազար դրուշ բագաս Է. քերէմ արէ դի՛ւր, ֆայիգօվը գիւղամ:
- Թահվիլ մի գ՛րէ, Գա՛րաբէդ, առ աս բ՛ալլին, գ՛նա Ներսի դօլաբէս հազար դրուշ բ՛եր, յեզենին դիւր, թահվիլը առ:
- Շինսոյիրագալ իմ աղա, Ասդված իշախանության բահէ:
- Չարսի՛ւն իշ գա իշ չի գա. առիւղիւրները ինդէօր Է:
- Ասդված բերեքէթ դա, ըմմա առիւղիւրները քեսադ Է. ցօրէն, բանիր շա՛դ գիւգ՛ա, լաքին թիւքէնչիները եռէքը գերթան, դիւ բ՛երին: Յասախ գանին քի եռէքը մարթ չի դերթա. մդիգ չին աներ գինէ գերթան, Էսնէֆը Նեղը գիւ մսա, անիւնց քեր մի գիւղա գառնէ: Բ՛երօղը գուզէ իւր (որ) դընվօրին դա, ըմմա մդիգ անօ՞ղն օվ Է. ջ՛օրին բ՛եռնօվ ծ՛եռքէն գիւ քաշին գառնին. քիչ մալ դ՛իմանա նը՝ գիւ ծէծին: Հեղդա չէ ըմա, չի՞լլիր իւր ժամը ձանիւցիւմ անին քի անիւնցմէ բ՛ան մ՛ա՛ռէք. Հայն իւր անիւնցմէ չառնէ նը առաձնին չին գրնար ծախեր, ալ չին առներ:
- Ադ ըսածդ եռէչ էր. ան վախթը խասթին մեզը գամ իւրիշի գ՛իշիւթիւն մի աներ նը՝ ժամը գանիծէին թը ան մարթէն միս գամ իւրիշ բ՛ան մ՛ա՛ռնէք, չէյին առներ. մինչիւզ իւր գ՛ար մեղա ըսեր, Նեօրէն ձանիւցիւմ անէյին քի, առէ՛ք: Հըմա եռչի միյափանութիւնը չիգա. աղէնգ բ՛աներ ձանիւցիւմ չանվիր. անին ալ նը՝ վօրը մդիգ գանէ, վօրը չաներ: Դ՛իւն քիւ գ՛օրծդ դէսար նը ա՛դ Նայէ:

Chapter 28

Sebastia

28.1 Background

---

original page number 225

This dialect is specific to the heavily Armenian-populated city of Sebastia and its many surrounding Armenian villages, which occupy the valley of Alis, starting from Sebastia and east until Zara. The southern border is Ulaş. Starting from this village until Mandjilik, and north-west from that, the Tonus province, until Gemerek, we find the subdialect of Gürün. The villages of the Alis valley differ a little from the dialect of the city. The Pirknik village forms its own subdialect; the village is found one hour away from the city towards the northeast.

28.2 Literature

The dialect of Sebastia has still not been studied. It is also surprising that there are no published manuscripts. For the first time in Paris, I had the opportunity to study the pronunciation of the stops and affricates of Sebasia using recording devices of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Ռուսլօ արքա). The result was published in my work (Adjarian 1899; [[*translated in §2*]]). For this dialect, Mr. Karapet Gabikian (պր. Կ. Գաբիկեան; [[*SEA: /karapet gabikjan/, SWA: /garabed k^hap^higjan/*]]) has an extensive study that was funded by an Izmirian (Իզմիրեան) award, but it is unfortunately still unpublished. Based on this work, Mr. Gabikian (պր. Գաբիկեան) was kind enough to send me a succinct note on this study of the dialect, and a manuscript with a few pages, which I will provide a bit later.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 192).*]]

28.3 Phonology

28.3.1 Segment inventory

28.3.1.1 Vowels

28.3.1.1.1 Vowel inventory

The sound system of the Sebastia dialect is similar to the dialects of Karin and Kharberd-Yerznka. It has the vowels in Table 1.

Table 1: Vowels of the Sebastia dialect

/i/ <ի>	/ʏ/ <իԼ>	/u/ <ու>
/i̞e/ <ե>		/u̞œ/ <օ̞>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
		/o/ <օ>
/æ/ <ւ̆>		/ɑ/ <ւ>

28.3.1.1.2 Vowel /u̞œ/ <օ̞>

This is a sound that is uniquely characteristic to Sebastia; its pronunciation is approximately like a fast pronunciation of the sequence /uœ/ <ուեօ>. It is found word-initially and word-medially, but always under stress. When it is unstressed, it becomes a simple /o/ <օ> (Table 2).

Table 2: Emergence of /u̞œ/ <օ̞> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘frog’	gort	գորտ	g ^h u̞œrd	գ’օրդ	gort	գորտ
‘frog-GEN’	gort-i	գորտի	g ^h ord-an	գ’օրդան	gort-i	գորտի
‘horse-radish’	bołk	բողկ	b ^h u̞œɣ	բ’օղգ	boɣk	բողկ
‘horse.radish-GEN/DAT’	bołk-i	բողկի	b ^h œɣ-i	բ’օղգի	boɣk-i	բողկի
‘horse.radish-ABL’	bołk-e	բողկէ	b ^h œɣ-e	բ’օղգէ	boɣk-its ^h	բողկից
‘horse.radish-INS’	bołk-iṽ	բողկիւ	b ^h œɣ-ov	բ’օղգօվ	boɣk-its ^h	բողկով

28.3.1.1.3 Vowel /i̞e/ <ե>

The sound /i̞e/ <ե> (pronounced as a heavy /ie/ <իե>) is more common in the villages of the Alis valley (Table 3).

Table 3: Emergence of / $\text{je}/$ <ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘mother’	maġr	մայր	mġer	մեր	majr	մայր
‘Karapet (a given name)’	karapet	Կարապետ	garabġed	Գարաբեդ	karapet	Կարապետ
‘you went’	gənat ^h er	զնացեր	g ^h nat ^h ġer	զ ^h նացեր	gənat ^h ir	զնացիր
‘mouth’	beran	բերան	b ^h ġeran	բ ^h երան	beran	բերան

28.3.1.1.4 Vowel / $\text{æ}/$ <ւ>

Sometimes we find the sound / $\text{æ}/$ <ւ> (Table 4).

Table 4: Emergence of / $\text{æ}/$ <ւ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘hand’	$\widehat{\text{dzer-k}}^{\text{h}}$ (-PL)	ծեռք	$\widehat{\text{dz}}^{\text{h}}\text{ærk}^{\text{h}}$	ծ ^h ւոռք	$\widehat{\text{dzerk}}^{\text{h}}$	ծեռք
‘corpse’	merǵal	մեռեալ	mærel	մւոռել	merjal	մեռյալ

28.3.1.2 Consonants

28.3.1.2.1 Laryngeal values

The consonants have three degrees: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. Their changes are exactly as in the Karin and Kharberd dialects.

[[*Acoustic data on the consonants of Sebastia (also called Sivas) are available in Adjarian (1899), translated in §2.*]]

28.3.1.2.2 Emergence of word-initial / $\text{j}/$ <յ>

Here we have the sound / $\text{h}/$ <յ> which is often added before vowel-initial words (Table 5).

Table 5: Emergence of word-initial / $\text{h}/$ <յ> before vowels in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘tail’	agi	ագի	hag ^h i	յագ ^h ի	agi	ագի
‘tinder’	abet ^h	աբեթ	hab ^h et ^h	յաբ ^h եթ	abet ^h	աբեթ
‘Alis river’			halis	յալիս	alis	Ալիս

28.3.2 Sound changes

For the sound changes, the important ones are the following.

28.3.2.1 Monophthonal vowel changes

28.3.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical Armenian sound /e/ <ե>, in the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words, is sometimes /je/ <յե> and sometimes /e/ <ե> (Table 6a). Word-internally, it becomes /e, æ, ʲe/ <ե, ւի, ե> (Table 6b).

Table 6: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e, æ, ʲe/ <յե, ե, ե, ւի, ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. ‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘to delimit’	ezerel	եզերել	jezerel	յեզերել	jezerel	եզերել
‘face’	eres	երես	eres	երես	jeses	երես
‘iron’	erkat ^h	երկաթ	ergat ^h	երգաթ	jerkat ^h	երկաթ
b. ‘last year’	heru	հերու	hjeru	հյերու	heru	հերու
‘hand’	ḏzer-k ^h (-PL)	ծերոք	ḏz ^h ærk ^h	ծ’աւոք	ḏzerk ^h	ծերոք
‘mouth’	beran	բերան	b ^h ieran	բ’երան	beran	բերան

28.3.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian sound /o/ <ո> becomes /ʊœ/ <օ> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /o/ <օ> at the beginning of polysyllabic words (Table 7a). Under stress, it becomes /ʊœ/ <օ>; when unstressed, it becomes /o/ <օ>. An exception is in Table 7b.

Table 7: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /uœ, / <ô, o> in the Sebastia dialect

		Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a.	‘who’	ov	nɫ	uœv	ôɫ	ov	nɫ
	‘no’	otʃ ^h	nɜ	uœtʃ ^h	ôɜ	votʃ ^h	nɜ
	‘male’	ordz	npð	uœrts ^h	ôrng	vorts ^h	npð
	‘worm’	ordən	npnɫ	uœrt ^h	ônpə	vort ^h	npnɫ
	‘orphan’	orb	npɐ	uœrp ^h	ônpɪ	vorp ^h	npɐ
	‘frog’	gort	qnpun	g ^h uœrd	q ^h ôpn	gort	qnpun
	‘frog-GEN’	gort-i	qnpunɪ	g ^h ord-an	q ^h ôpnɪ	gort-i	qnpunɪ
	‘belly’	p ^h or	ɸnp	p ^h uœr	ɸôp	p ^h or	ɸnp
	‘charcoal’	gortseli	qnpðɛɪɪ	g ^h ordzeli	q ^h ôpðɛɪɪ	gortseli	qnpðɛɪɪ
	‘bone’	oskər	nɫp	osgor	ouqop	voskor	nɫp
	‘sheep’	otʃ ^h χar	nɜɪuap	oɟχar	oɜɪuap	votʃ ^h χar	nɜɪuap
b.	‘buttocks’	or	nn	v ^h uœr, f ^h uœr	ɫôɛ, ɟôɛ	vor	nn

28.3.2.2 Diphthongal vowel changes

28.3.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /ɑj/ <այ> changed to /a/ <ա> (Table 8).

Table 8: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /a/ <ա> in the Sebastia dialect

		Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
	‘mother’	mɑjɾ	ɪuajp	mar	ɪuap	mɑjɾ	ɪuajp
	‘wolf’	gɑjɪ	qauɪ	g ^h al	q ^h uɪ	gajɪ	qauɪ

28.3.2.2.2 Classical Armenian /iɹ/ <իւ>

The Classical Armenian diphthong /iɹ/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 9).

Table 9: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘flour’	aliʏr	ալիւր	alur	ալուր	aljur	ալյուր
‘blood’	ariʏn	արիւն	arun	արուն	arjun	արյուն

28.3.2.2.3 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

The Classical Armenian diphthong /oi/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 10).

Table 10: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘light’	loʏs	լոյս	lus	լուս	lujʃ	լոյս
‘walnut’	ənkoiʒ	ընկոյզ	ənguz	ընգուզ	əŋkujʒ	ընկոյզ

28.3.2.3 Consonant changes

For consonants, the following changes are notable.

28.3.2.3.1 Weakening of stops to glides

The Classical Armenian sound /k^h/ <ք> became /j^h/ <յ^h>, which happens in the villages of Alis (Table 11).

Table 11: Change from Classical Armenian /k^h/ <ք> to /j^h/ <յ^h> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘monastery’	vank ^h	վանք	vajh	վայհ	vaŋk ^h	վանք
‘three’	erek ^h	երեք	irejh	իրէյհ	jerek ^h	երեք
‘desire’	p ^h ap ^h ak ^h , p ^h ap ^h ag	փափաք, փափագ	p ^h ap ^h ajh	փափայհ	p ^h ap ^h ak ^h , p ^h ap ^h ag	փափաք, փափագ

The Classical Armenian sound /k/ <կ> became /j/ <յ> before a consonant (Table 12).

Table 12: Change from Classical Armenian /k/ <կ> to /j/ <յ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA or SWA		
'trap' (?), 'eyeless' (?)	aknat	ակնատ	ajnad	այնադ	aknat	ակնատ	SEA
'angel-pl'	həreftak-(ə?)k ^h	հրեշտակք	hrəfdaj-nin	հրըշդայնին	həreftak-ner	հրեշտակներ	SEA
'claw INDF'	tʃank	ճանկ	dʒaj mə	ջայ մը	dʒang mə	ճանկ մը	SWA
'boy-girl'	ałdʒik-təłaj	աղջիկ-տղայ	aχdʒ ^h ij dʒa	ախջ ^h իյ դժա	aχtʃ ^h ik-təʒa	աղջիկ-տղա	SEA
'broad bean'	baklaj	բակլայ	b ^h ajla	բ ^h այլա	bakla	բակլա	SEA

The Classical Armenian sound /g/ <գ>, which wherever it took the form /k^h/ <ք>, became /jh/ <յհ>. And whenever it took the form /g/ <գ>, it became /j/ <յ> (Table 13).

Table 13: Change from Classical Armenian /g/ <գ> to /j/ <յ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'king'	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h ajhvæcər	թայիվժըր	t ^h ak ^h avor	թագավոր
'to bathe (trans.)'	logafst ^h ut ^h anel	լոգացուցանել	lojts ^h ənel	լոյցընել	logafst ^h nel	լոգացնել
'lap'	gog	գոգ	gjøæjh	գծյի	gok ^h	գոգ
'five'	hing	հինգ	hij	հիյ	hing	հինգ
'apron'	gognots ^h	գոգնոց	g ^h ojhnots ^h	գ ^h ոյհնոց	gok ^h nots ^h	գոգնոց
'to bathe'	loganal	լոգանալ	lojnal	լոյնալ	loganal	լոգանալ
'to get up'	kangnel	կանգնել	gajnil	գայնիլ	kangnel	կանգնել
'five points or denomination'			hijnots ^h	հիյնոց	hingnots ^h	հինգնոց

Analogous to this, the Classical Armenian form /ʃapik/ <շապիկ> 'shirt' became /ʃabijh/ <շաբիյ> (which passed through the form /ʃapik^h/ <շապիք>), cf. SEA /ʃapik/.

28.3.2.3.2 Classical Armenian /h/ <հ> to /f/ <ֆ>

The Classical Armenian sound /h/ <հ> in monosyllabic words, next to a stressed sound /o/ <ո> ...

original page number 227

became /f/ <ֆ> (Table 14a, but Table 14b).

Table 14: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /f/ <ֆ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. ‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	փօւր	ֆօր	hor	հոր
‘smell’	ort ^h	որթ	փօւրտ ^h	ֆօրթ	hort	հորթ
‘earth’	hoł	հող	փօւք	ֆօղ	hoʁ	հող
‘care’	hog	հոգ	փօւք ^h	ֆօք	hok ^h	հոգ
b. ‘to care’	hokal	հոգալ	hok ^h al	hoքալ	hok ^h al	հոգալ
‘edge of pit’			horezer	hoրէզէր	hori jezerk ^h	հորի էզէրք

28.3.2.3.3 Consonant cluster lenition

The Classical Armenian sound sequence /tr/ <տր> becomes /jj/ <յյ>, and it can delete if there is a nasal before it (Table 15).

Table 15: Change from Classical Armenian /tr/ <տր> to /jj/ in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘to divide’	kətreł	կտրել	gəjjel	գըյել	kətreł	կտրել
‘sharp’	*kətruk	*կտրուկ	gəjjug	գըյուգ	kətruk	կտրուկ
‘brave’	*kətritʃ	*կտրիճ	gəjjidʒ	գըյիջ	kətritʃ	կտրիճ
‘to choose’	əntrel	ընտրել	hənjel	հընյել	əntrel	ընտրել
‘small’	manər, mantər	մանր, մանտր	majjə	մայյը	manər, mandər	մանր, մանդր
‘heavy’	tsanər, *tsantər	ծանր, *ժսանտր	dzanjə	ծանյը	tsanər	ծանր
‘to break’	kotoreł	կոտորել	gojjel	գօյյել	kotoreł, kotrel	կոտորել, կոտրել
name ‘Peter’	petros	Պետրոս	bejjæʂ	Բէյյէտօս	petros	Պետրոս

28.3.2.4 Subdialectal changes in Pirknik

28.3.2.4.1 Classical Armenian /e/ <ե>

In the Pirknik subdialect, we can find the sound change /a/ <ա> to /ʏæ, o/ <ծ, օ> which do not exist in the Sebastia dialect (Table 16).

Table 16: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /ɤœ, o/ <օ, օ> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Pirknik (Sebastia)		cf. SEA or SWA		
‘cheese’	panir	պանիր	bɤœnir	բօնիր	panir	պանիր	SEA
‘Mary’	mariam	Մարիամ	mojjam	Մոյյամ	marjam	Մարիամ	SEA
‘like that’			adong	ադօնգ	adɑŋg	ատանկ	SWA
‘cross’	χɑtʃ ^h	խաչ	χɤœtʃ ^h	խօչ	χɑtʃ ^h	խաչ	SEA
‘time-INS’			zomang-u	ժօմանգու	zamanak-ov	ժամանակով	SEA

28.3.2.4.2 Classical Armenian /o/ <n>

The Classical Armenian sound /o/ <n> becomes /a/ <ա> next to the sounds /v, m, n/ <վ, մ, ն> (Table 17), and even in /anbir/ <անբիր> ‘eleven’ 11, borrowed from Turkish <on bir> ‘eleven’.

Table 17: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /a/ <ա> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Pirknik (Sebastia)		cf. SEA	
name of a village			gavdun	Գավդուն	koftun	Կովտուն
‘buffalo’	gomēf	գոմէշ	g ^h amef, g ^h avmef	գ ^h ամէշ, գ ^h ավմէշ	gomef	գոմէշ

28.4 Morphology

28.4.1 Noun inflection or declension

The grammar is very similar to the Istanbul dialect. The case declensions are the same.

[[On page 306, Adjarian provides an erratum where he adds the following information about this dialect’s nominal morphology:]]

In the villages of Sebastia, there are many cases of the plural suffix /-ni/ <նի> (Table 18).

Table 18: Plural marking with /-ni/ <նի> in the Sebastia dialect

	Sebastia		cf. SEA	
‘ox’			jez	էգ
‘ox-PL’	jez-ni	յէգնի	jez-ner	էգներ

28.4.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, the following forms are notable (Table 19).

Table 19: Sample of pronouns in the Sebastia dialect

demonstrative proximal SG NOM ‘this’	asi	ասի
demonstrative medial SG NOM ‘that’	adi	ադի
demonstrative distal SG NOM ‘that yonder’	ani	անի
demonstrative proximal SG NOM ‘this’	zəvigag	զըվիգագ
demonstrative proximal SG ABL ‘from this’	zəge	զըգէ
‘like this’	zángəs	զանգըս
‘like this’	zəvizang	զըվիզանգ

28.4.3 Verb inflection or conjugation

28.4.3.1 Mobile indicative marking

[[In SWA, the indicative mood is formed by combining the indicative prefix with the finite verb. For example, the indicative present is formed by combining this prefix with the present form of verbs. This prefix is /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ for vowel-initial stems, and /gə-/ elsewhere for polysyllabic consonant-initial stems. In Sebastia however, Adjarian reports that the shape and position of this affix can vary.]]

The simple present of verbs is formed similarly to the Karin dialect, with a postposed formative /gə/ <qɛ> (Table 20a), which sometimes can also be placed first (b). Before vowel-initial verbs, the formative /g/ <q> is preposed, but in many cases the postposed formative /gə/ <qɛ> is also added (c). Monosyllabic verbs take /gu/ <qɛɫ> (d), while the form ‘to come’ takes /g^hu/ <q^hɛɫ> (e).

Table 20: Mobile indicative marking in the indicative present <սերկայ> in the Sebastia dialect

	Sebastia	cf. SWA
a. 'he asks'	har-ts ^h n-e-Ø gə hարցլտ գը ask-CAUS-TH-3SG IND	gə har-ts ^h ən-e-Ø կը հարցլտ IND ask-CAUS-TH-3SG
b. 'he leaves'	ts ^h k ^h -e-Ø gə ցքտ գը, leave-TH-3SG IND gə ts ^h k ^h -e-Ø գը ցքտ IND leave-TH-3SG	gə ts ^h ək ^h -e-Ø կը ձքտ IND leave-TH-3SG
c. 'he rises'	g-ell-e-Ø (gə) գելլե (գը) IND-rise-TH-3SG (IND)	g-ell-e-Ø կ'ելլե IND-rise-TH-3SG
'he goes'	g-ert ^h -a-Ø (gə) գերթա (գը) IND-go-TH-3SG (IND)	g-ert ^h -a-Ø կ'երթայ IND-go-TH-3SG
'they say'	g-əs-e-n gə գըսէն գը IND-say-TH-3PL	g-əs-e-Ø կ'ըսէն IND-say-TH-3PL
d. 'he gives'	gu-d-a-Ø գուդա IND-give-TH-3SG	gu-d-a-Ø կուտայ IND-give-TH-3SG
e. 'he comes'	g ^h u-g ^h -a-Ø գ'ուգ'ա IND-come-TH-3SG	gu-k ^h -a-Ø կուգայ IND-come-TH-3SG

28.4.3.2 Progressive marking

[[In SWA, the progressive is formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative mood forms. This enclitic is used in spoken speech, not in writing.]]

The progressive, which does not exist in Karin, is formed with the formative /gor/ <գոր>, similar to the Istanbul dialect; but here, the formative /gə/ <գը> is added only for vowel-initial verbs (Table 21).

Table 21: Progressive marking in the Sebastia dialect

	Sebastia	cf. SWA
'I am bringing'	b ^h er-e-m gor բ'երեմ գոր bring-TH-1SG PROG	gə p ^h er-e-m gor կը բերեմ կոր IND bring-TH-1SG PROG
'you.PL are doing'	g-ən-e-k ^h gor գընէք գոր IND-do-TH-2PL PROG	g-ən-e-k ^h gor կ'ընէք կոր IND-do-TH-2PL PROG
'I was eating'	g-ud-ej-i-Ø gor գուդէի գոր IND-eat-TH-PST-1SG PROG	g-ud-ej-i-Ø gor կ'ուտէի կոր IND-do-TH-PST-1SG PROG

28.4.3.3 Mobile future marking

[[In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. As Adjarian explains however, this future formative can vary its position in Sebastia.]]

The future takes the formative /bidi/ <բիդի>, which can be placed also after the verb; and next to a vowel it becomes /bi/ <բի> (Table 22).

Table 22: Mobile future marking in the Sebastia dialect

	Sebastia	cf. SWA
‘I will give’	bidi d-a-m բիդի դամ FUT give-TH-1SG	bidi d-a-m պիտի տամ FUT give-TH-1SG
‘I will give’	d-a-m bidi դամ բիդի FUT give-TH-1SG	bidi d-a-m պիտի տամ FUT give-TH-1SG
‘we will do’	bi ən-je-nk ^h բի ընենք FUT do-TH-1PL PROG	bidi ən-e-ŋk ^h պիտի ընենք FUT do-TH-1PL

28.4.3.4 Archaism in the past plural suffix

[[In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ŋk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ŋk^h] or [-a-ŋk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Sebastia aligns with Classical Armenian.]]

In verb conjugation, there are no vowel changes. Only that the perfective uses the 1PL suffix /a-nk^h/ <անք>, which is in accordance with the old language (Table 23).

Table 23: Archaisms in the 1PL suffix in the Sebastia dialect for the phrase ‘we wrote’

Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
gər-e-ts ^h -a-k ^h write-TH-AOR-PST-1PL գրեցաք	g ^h r-e-ts ^h -a-nk ^h write-TH-AOR-PST-1PL գ՛րեցանք	gər-e-ts ^h -i-ŋk ^h write-TH-AOR-PST-1PL գրեցինք

[[The above description says that there are no vowel changes. But this is contradicted by Adjarian's subsequent discussion of vowel changes. (?)]

28.4.3.5 Theme vowel and auxiliary changes

The villages of the Alis valley, and the subdialect of Pirknik use the ending /-i-m/ <իմ> instead of the ending /-e-m/ <եմ> (1).

[[Adjarian means the theme vowel changes its shape in the present 1SG.]]

- (1) a. Sebastia
       b^her-i-m   gə
       bring-TH-1SG IND
       'I bring.'
       բ'երիմ գը
   b. cf. SWA
       gə p^her-e-m
       IND bring-TH-1SG
       'I bring.'
       կը բերեմ

In the negative, the /e/ <ե> becomes /u/ <ու> (2).

[[Adjarian means that the vowel of the negative auxiliary is /u/ instead of /e/.]]

- (2) a. Sebastia
       tʃ^h-u-m   dʒoʃ-n-a-r
       NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN
       'I don't recognize.'
       չում ջօշնար
   b. cf. SWA
       tʃ^h-e-m   dʒantʃ^h-n-a-r
       NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN
       'I don't recognize.'
       չեմ ճանչնար

[[In addition to the above data, Adjarian provides an erratum on page 306. He states the following about the reflexes of the Classical Armenian theme vowel /e/ and of the auxiliary /e/. Note that I could not easily determine the meaning, ancestor, or cognate of his example verb. (?)]

In verbs, the Classical Armenian theme vowel /e/ <ե> changes to /i/ <ի> (Table 24).

Table 24: Vowel changes in verbs in the Sebastia dialect

	Sebastia		cf. SWA		
1SG (?)	gn-i-m	qłhıf			√-TH-1SG
2SG (?)	gn-i-s	qłhu			√-TH-2SG
3SG (?)	gn-i-∅	qłh			√-TH-3SG
1SG 'I am not'	tʃ ^h -i-m	zıf	tʃ ^h -e-m	zıf	AUX-TH-1SG
2SG 'you are not'	tʃ ^h -i-s	zıhu	tʃ ^h -e-s	zıhu	AUX-TH-2SG
3SG 'he is not'	tʃ ^h -i-∅	zıh	tʃ ^h -e-∅	zıh	AUX-TH-3SG

original page number 228

28.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's note: Written by Mr. Karapet Gabikian (պր. Կ. Գաբիկեան). I have rendered it into the scientific orthography.

28.5.1 Գրվածը չավորովոր

Ժամանագին թաքավորին մեզը թեբդիլ գելլէ: Գ'նալն իքեն էման գ'եդ մը գելլէ յեռջ'ելը: Գ'եդը բ'ռնէ դ'արվեր միկնել ազը գերթա օր երգու մարթ թուղթ մը գ'րեն ՝ ջ'ուրը ցքեն գոր:

– Ի՞նչ գընեք գոր – դէյի հարցնէ գը նէ՝

– Ի՞նչ բի ընենք, սա ինչին ախչիգը աս ինչին դղին գ'րինք գոր. անինչին ախչիգը նաինչին դղին – գըսեն գը:

– Իմ ախչի՞գս օրու գ'րեք բիդի – հարցնէ գը թաքավետը նէ՝

– Թու ախչիդ ալ անիշ դեղը չօբան մը գա, անետր դղին գ'րեցանք – գըսեն:

– Վա՛յ, ի՞նչ ըսէլ ըլլա. յես թաքավետ մ'ըլլամ դէ, ախչիգս չօբնի մը դղին գ'րեք. ախշարք յախշրքի գ'ա նէ ըլլալիք բ'ան չէ ադի. – գըսէ, հերսօդի, շիդագ գերթա չօբանը գ'դնէ, դունը միսաֆիր գըլլա գը: Նայի գը օր մանչը օրեօքը մըշը՛ր մըշը՛ր քնասա գոր: Գընէ չինէր ՝ չօբնին մեղեն շինէ, դ'իմօքը (ծարութեամբը) օսգի գիշառէ, մանչը գ'նէ գը: Գառնէ ծ'ծր մը դանի, «դէ՛, ախչիգս չօբնին դղին

թող գ'րեն նեյիմ» գրսէ, մէշքէն խամնչարը հանէ, մանչուն սիրողը զը խօթէ, հծն գքէ, գասնի գերթա գը: Մանչը մամաձ գ'իղնա գը:

Աղդէղվանք չօքնի մը սիւրիւյէն ազ մը յամմէն օր գաղվի, գ'ուգ'ա մանչը ծըծ-ցընէ գաշթա եղեր: Ածը բառավի մըն է եղեր բառավը յամմէն յիրինգուն նայի գը օր ածուն ծծերը բարբաձ է. բուղ մը գաթ օր ըսէս չիգա: Անբաջջառ չօքանը աս ածը գթէ գօր գըսէ, գերթա հեղը ձեզգըվի գը:

Չօքանը յերթում-բաղառ գըլլա, «Շան արուն-թարախ ըլլա, թան օր ածո գթէմ գօր նէ» գըսէ. բառավը չավդընար:

Ձեզգըվելօվ թող ըլլան, հեղ մը նային գը օր, ածը սիւրիւյէն գաղվեր, գ'լօխն առեր գերթա գօր: Ածուն յեղվէ հեղքիշուք...

---

original page number 229

... գերթան. նեյին գը օր աղվէօր, բ'շգ'առ դղա մը՝ ածը վրան ծներ ծծցնէ գօր: Խենչերն ալ մանչուն սիրոյն է. հանէն գը օր, բարաբին եգեր, մանչուն հեշ բ'ան մըն ա չէ եղեր: Չարմանք կը մնան:

Չօքանը ՝ «բ'արի աշքօվո դեսսա՞ր հիմա օր ածո յես չեմ գթեր գօր եղեր, յերթում-բաղառ գըլլայի գօր, չէիր ավդընար գօր» գըսէ:

Բառավը՝ «Յես քեզ մեղա. մեղքդ մղնէի գօր, գըսէ, նայէ դէ'ս Աստու բ'անը օր՝ ածս գ'ուգ'ա դէ մէխսումը ծըծցնէ գը եղեր. ի'շ գ'իղնամ. գ'իղեմ թէ գթես գօր. օրո՞ւ միք (միտք) գ'ուգ'ա. Ասվազ բահեր դէ, գ'ալագեր չէ եղեր» գըսէ:

Աս հեղու չօքանը ինէն բառավը բաշլիյէն գը յիրարու հեղ հաջագըռվիլ (հա-կաճառուիլ). ան թէ մանչը ընծի, ան թէ՝ ընծի. Էնզ յեղքը բառավը խօսքը գընէ. «Ա'սղդդեր աղէն է ածս ծըծցնէ գօր եղեր, ընծի գըլնի» գըսէ, մանչը գառնէ, դուն գը բ'երէ, դղա գընէ գը: Անունն ալ Բուլդուխ (թըք. գտանք) դ'նէ գը: Մանչը մեզնա, ուռուօլէօր (կայտառ) գըլիջ մը գըլլա:

Ասանգ ո'խբ' մը (ատենն մը) գասնի: Թաքավէօրը օր մը գինէ թէրդիլ գելլէ. յո'ր Էրթամ, յուր չէրթամ, գ'ուգ'տ բառավին դունը գիշնէ գը: Նայի գը օր մար վու դղա մըն էն. բառավը ի'շ գ'իղէ թէ թաքավէօրն է, լեղի-բ'արցը գը ցքէ, թա-քավէօրը նսդի գը:

Բառավը քանի՞ դղին «Բո'ւղդուխ, գըվի բ'եր, Բո'ւղդուխ, դըվի դար» դէյի անունը գուղա գը նէ, թաքավօրին միքքը կը քոչէ (կասկած արթննալ). հեղ մը մանչուն վրա նայի գը, հեղ մը բառավին, «աս աստօր դղան չըլմանիր գօր ըմմա, հըլէ դեսինք» գըսէ: Հեղ մըն ա դ'եմը նայի գը օր՝ չօքնին դղուն սիրողը խօթած ան իր խենչերը բաղը գ'ամէն գախված է: Խեղքը դուն գընէ, ա'լ գը հասգընա օր ասի ան չօքնին դղան է: «Վա՛յ, սաղ մնացեր է, գըսէ, գեցի աս հեղուն անանգ բ'ան մը ընեմ օր, ա'լ խալըսում չունենա» գըսէ մըքքօվը

Բառավը դեղանը (անկողինը) գը ցքէ, թաքավէօրը բառգի գը. առդըվանց գըլլա, թաքավէօրը գարթննա, մանչուն թուխթ մը գուղա, «շիղագ թաքավօրին դոնախը դար, գըսէ, քեզ յանդեղ էիյա գընէն»:

Մանչը թուխթը գառնէ, իրեք օր, իրեք քիշեր գերթա, ...

... ղօսախիսն յեռչել հասնի գր: «Հէլէ քիշ մը հօնքութիւնս առնեմ» գրսէ, բարդ-
դագըր ստդի գր: ՀէX մալ սայիս ՝ քունը դանի, քնանա գր:

Թաքավօրին ախչիգը յօղան ստդեր ՝ քերգէֆ նաշխէ գօր եղեր. նսեագ դեղը
խելքը բարս գընէ (յանկարծ այնպէս մտածել), փէնջիրէն գելլէ, դ'արվար նէյէ գը
օր, ի՛շ գը նէյիս, աղվէօր աղվէօր դղա մը քնանա գօր. քեզի մեզ սարէն գըյած
գըյիջ. մանչուն զարնըվի գը. «Անբաջջառ յէս աս դղան գառնեմ» գըսէ. դառնէ
սայի գը օր թուխթը մանչուն ձօցուն դ'ուս է ընգեր. դառնէ սայի գը օր հօրը
գ'իրն է. բ'անա գարթա գը օր ՝ հարը գ'րեր է թէ ՝ «Աս դղան եգաձին բէս ջէլլադ
ընէք»:

Մանչը գարթնա, սայի գը օր գ'խլուն վերել ախչի մը գայներ է ըմմա՛, քեզի
մեզ հրըշդաք մը, օխդը բ'երդ' արեգ'ազ աղվէօր: Մանչուն խելքը գ'խլէն թռի գը.
ախչիգը գըսէ գը քի «Մի՛ գէնար, ձօցունդ թուխթը հօրս վեզիրին դար»:

Մանչը թուխթը գառնէ՝ վեզիրին դանի գը. վեզիրը նէյի գը օր թաքավօրին
գ'իրն է, բաքնէ ջայդին դ'նէ, բ'անա գը գարթա օր՝ «Աս դղան եգաձին բէս ախ-
չիգանս հեդ նիքյահ ընէք» գ'րեր է:

Վեզիրը թեզ մը հաշնիքը գը բ'ռնէ. թելլալ գանչել գուղա. քառսուն օր հաշնիք,
քառսուն օր բ'աղնիք գընէն, մանչն ու ախչիգը բսագէն: Անեօնք գը հասնին
իրէնց մուրադին, դ'ուք ալ հասնիք ձ'եր մուրադին:

Օր յեղք, թաքավէօրը խաբար գը դրգէ քի գ'ուգ'ամ գօր. դուն-դունօրթով դ'էմ
գերթամ. թաքավէօրը համունէն սայի գը օր եգօղներուն մէջ մեզը գա, ջանշցածը
չէ. գը հասնին, վեզիրին հարցընէ գը քի, «Ադ չէ ըմմա, ա՞ս օվ է» գըսէ մանչուն
համար: Վեզիրը թուխթը հանէ՝ թաքավօրին ձ'անքը գուղա. «Թաքավէօ՛ր, աբ-
րազ գէնաս, փեսադ է, գըսէ. ասանգ ասանգ գ'րեր էիր թէ եգաձին բէս ախչի-
գանս հեդ գարքէք. մէնք ալ հրամանդ դեղը դարանք»:

Թաքավէօրը հասգնա գը օր ան դղան է. ճեղ մը մյօրուքը...

... ձ'անքը գառնէ, գ'լօխը գը փարդէ, ձ'ան չի հաներ. – ի՞նչ ընէ, եղածը եղեր
է. «Իրավօր, գըսէ, գ'րվածը չավորվիր եղեր»:

յերգընուցը երգու խնձօր յընգավ, մեզը ըսօղին, մէյն ալ լսօղին:

28.5.2 Փէսա Ղազար

Գնգանը մեզը Ղազար անունով դղա մու թէսա մը ունի եղեր:Աս գնիգը յամմէն
օր ժամ գերթա, «Ա՛սվազ, դ'ուն Ղազարիս օդօրմիս» ըսելէն ՝ սրդին ձէձէ գուլա
գաղօթէ եղեր: Դղան մերախը մնա գը քի ըջաբ աս մարս ծր Ղազարին համար
գաղօթէ գօր. առդըվանց մը գանուխ քըզ մարն յամաչ գելլէ ժամ գերթա, սեղա-
նին յեղել բաբբըդի գը (կը պահվտի): Նէյիս մարը գ'ուգ'ա, «Ա՛սվաձ, դ'ուն Ղա-
զարիս օդօրմիս» ըսելէն՝ գուլա գաղօթէ նէ, դղան սեղանին յեղելէն գամացէն

մը՝ «ծր Ղազարիզ օղորմիմ» գըսէ: Գնիզը գ'դէ քի Ասվազ ծ'անը լսեց: «Փեսսա՛ Ղազարիս, փեսսա՛ Ղազարիս» գըսէ: Դղան հասգնա գը օր փեսա Ղազարին համար գաղօթէ գօր էղեր, սէղանին յէդէվէն գէլլէ, աղվէօր մը մարը ձէծէ գը:

Chapter 29

Evdokia

29.1 Background, literature, and subdialects

---

original page number 232

The dialect of Evdokia is spoken primarily in the city of Evdokia or Tokat. It is spread until Amasia, Merzifon, Ordu, Samsun, and Sinop, and their surrounding villages. For the last three cities, their Armenian populations are still recent migrant settlements, so they cannot naturally have their own proper dialect. But because the majority of the migrant settlements came from Evdokia, thus we consider them as part of this dialect.

The Evdokia dialect is studied by Hovhannes Kazandjian ([[SEA: /hovhannes gazantʃjan/, SWA: /k^hazandʒjan/]]) in a sufficiently extensive work (Գազանճեան 1899). Besides this, he has an article on the study of this dialect, in Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 317. There are manuscripts in the Evdokia dialect in Kazandjian's work, page 5-8, 95, and so on. For the subdialects, there is only a text that is written in the Merzifon subdialect (Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 427) and some information on the Ordu subdialect (ibid., page 73).

Near Evdokia, there is the village of Kirkoros, which speaks its own separate subdialect.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 192). Martirosyan (2019: 192,196) reports dispute on whether Merzifon/Amasia and Ordu are separate dialects.]]

29.2 Phonology

29.2.1 Segment inventory

The sound system of the Evdokia dialect has in total 31 sounds: vowels in Table 1 and consonants in Table 2.¹

---

¹[[It seems Adjarian accidentally omitted the vowel /u/ <ու>. (?)]]

Table 1: Vowels of the Evdokia dialect

/i/ <ի>	/յe/ <նւէ>	
/e/ <է>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
		/ɑ/ <ա>

Table 2: Consonants of the Evdokia dialect

	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
Stops	/b/	/p ^h /	/d/	/t ^h /			/g/	/k ^h /	
	<բ>	<փ>	<դ>	<թ>			<գ>	<ք>	
Affricates			/d͡z/	/t͡s ^h /	/d͡ʒ/	/t͡ʃ ^h /			
			<ձ>	<ց>	<ջ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/	/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/	/h/
	<ֆ>	<վ>	<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>	<հ>
Sonorants	/m/	/n/	/ɾ/	/r/	/l/	/j/			
	<մ>	<ն>	<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>			

29.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

29.2.2.1 Monophthong vowel changes

29.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <է>

The Classical Armenian sound /e/ <է> becomes /je/ <յէ> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <է> everywhere else (Table 3a). But see the words in Table 3b because they are monosyllabic.

Table 3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, է> in the Evdokia dialect

		Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
a.	‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
	‘two’	erku	երկու	ergu	երգու	jerku	երկու
	‘to cook’	ep ^h el	եփել	ep ^h el	եփել	jep ^h el	եփել
	‘to rise’	elanel	ելանել	ellel	ելլել	jellel	ելլել
b.	‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
	‘rise! (IMP.2SG)’	el	ել	jel	յէլ	jel	ել

29.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical Armenian sound /o/ <ո>, in both word-initial and word-medial positions, often...

original page number 233

... gets pronounced as a diphthong /ue/ <ուէ> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /ue/ <ուէ> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘onion’	soχ	սոխ	sueχ	սուէխ	soχ	սոխ
‘horse-radish’	bołk	բողկ	p ^h ueɤg	փուէղգ	boxk	բողկ
‘smell’	hot	հոտ	hued	հուէդ	hot	հոտ
‘orphan’	orb	որբ	vuerp ^h	վուէրփ	vorp ^h	որբ
‘male’	ordz	ործ	uerts ^h	ուէրց	vorts ^h	ործ
‘lentil’	ospən	ոսպն	vuesb	ուէսբ	vosp	ոսպ
‘to try’	gortsel	գործել	guerdzel	գուէրծել	gortsel	գործել

29.2.2.2 Diphthongal vowel changes

29.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> becomes /a/ <ա> (Table 5).

Table 5: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑ/ <ւ> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
proximal ‘this’	ɑj̣s	ւյս	ɑs	ւս	ɑjs	ւյս
‘other’	ɑj̣l	ւյլ	ɑl	ւլ	ɑjl	ւյլ

29.2.2.2.2 Classical Armenian /ɔi/ <ոյ>

The Classical Armenian diphthong /ɔi/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /ɔi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘light’	loj̣s	ոյս	lus	ուս	lujs	ոյս

29.2.2.2.3 Classical Armenian /iʷ/ <իւ>

The Classical Armenian diphthong /iʷ/ <իւ> becomes /u/ <ու> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /iʷ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘snow’	ḏziʷn	ծիւն	ḏzun	ծուն	ḏzjun	ծյուն

29.2.2.3 Consonant changes

29.2.2.3.1 Laryngeal changes

The consonant changes are very significant. Like the dialects of Trabzon, Istanbul, Smyrna, and Crimea, the dialect of Evdokia has changed the three degrees of consonants from Old Armenian into two; the voiceless unaspirated sounds are lost, only the voiced and the voiceless aspirated sounds are preserved. There are no voiced aspirated sounds. Based on this, the Armenian voiced and voiceless unaspirated sounds have equally changed into voiced, while the voiceless aspirated sounds remain the same.

29.2.2.3.2 Consonant deletion around sonorants

Dentals that are before the Classical Armenian sound /ɾ/ <ր> are lost, while the following /ɾ/ <ր> becomes /r/ <ռ> (Table 8).

Table 8: Loss of dentals before Classical Armenian /ɾ/ <ր> and subsequent trilling in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘to divide’	kətrɛl	կտրել	gərel	գըռել	kətrɛl	կտրել
‘to break’	kotorel	կոտորել	gorel	գօռել	kotorel, kotrel	կոտորել, կոտրել

If there is a /n/ <ն> before the dentals, then it is also lost (Table 9).

Table 9: Loss of nasal /n/ before Classical Armenian dental plus /ɾ/ <ր> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘comb’	santər	սանտր	sar	սառ	sanər	սանր

In accordance with the latter, the Armenian word-final sequence /nr/ <նր>, which became /ndr/ <նր> via the addition of a dental, is simply /r/ <ռ> in the Evdokia dialect (Table 10).

Table 10: Cluster reduction of nasal-dental-rhotic to a trill in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘heavy’	tsanər	ծանր	dzar	ծառ	tsanər	ծանր
‘small’	manər	մանր			manər	մանր
‘small (reduplicated)’			mar mur	մառ մուռ	manər munər	մանր մուռ

29.3 Morphology

The grammar of the Evdokia dialect does not have innovations, and it is entirely in agreement with the Istanbul dialect and with the literary Western language. There are only a few minor differences.

29.3.1 Verb inflection or conjugation

29.3.1.1 Theme vowel changes

In the 1SG and 1PL of verbs, the rime /e/ <ե> becomes /i/ <ի>, while the other persons do not change it.

[[To clarify, Adjarian is talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples in the indicative present. In SWA, the indicative present is formed by adding the indicative prefix /g(ə)-/ before the finite verb. For E-Class verbs like ‘to like’, the theme vowel /e/ remains constant in the indicative present. In Evdokia, the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in the 1SG and 1PL, before nasal suffixes.]]

Table 11: Theme vowel changes in the indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Evdokia dialect

	Evdokia		cf. SWA	
1SG	ցə sir-i-m	զը սիրիմ	ցə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	ցə sir-e-s	զը սիրես	ցə sir-e-s	կը սիրես
3SG	ցə sir-e-Ø	զը սիրէ	ցə sir-e-Ø	կը սիրէ
1PL	ցə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	ցə sir-e-ηk ^h	կը սիրենք
2PL	ցə sir-e-k ^h	զը սիրեք	ցə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	ցə sir-e-n	զը սիրեն	ցə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

29.3.1.2 Progressive marker /gor/ <կոր>

The Evdokia dialect has a progressive present and imperfective, which are formed with ([[the cognate of]]) the formative <կոր> ([[SWA: /gor/]]), as in the Sebastia and Istanbul dialects (1).

[[To clarify, in SWA, the progressive marker /gor/ <կոր> is added after the indicative present or indicative past imperfective to give them a progressive meaning.]]

(1) a. Evdokia

- i. g-ud-i-m,   g-ud-i-m   gor
 IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
 ‘I eat; I am eating.’
 գուդիմ, գուդիմ գոր

- ii. gə ber-ej-i-Ø,   gə ber-ej-i-Ø   gor
 IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
 ‘I would bring; I was bringing.’
 գը բերէի, գը բերէի գոր
- b. cf. SWA
- i. g-ud-e-m,   g-ud-e-m   gor
 IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
 ‘I eat; I am eating.’
 կ’ուտեմ, կ’ուտեմ կոր
- ii. gə p^her-ej-i-Ø,   gə p^her-ej-i-Ø   gor
 IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
 ‘I would bring; I was bringing.’
 կը բերէի, կը բերէի կոր

It is thought that the aforementioned formative <կոր> ([[SWA: /gor/]]) originates from the synonymous Turkish form <yor>...

---

original page number 234

Compare <getiri-yor-əm> ‘I am bringing’ ([[Modern Turkish spelling <getiri-yor-um>]]), <getiri-yor-ədəm> ‘I was bringing’ ([[Modern Turkish spelling <getiri-yor-dum>]]).

[[Note that although Adjarian treats this progressive marker as borrowed from Turkish, it might also have a language-internal or native source (Donabédian 2001).]]

In Amasia and Merzifon, instead of /gor/, the formative /gɑ/ <qɑ> is used (2).

(2) Amasia and Merzifon (Evdokia)

- a. gr-e-m   gɑ
 write-TH-1SG PROG
 ‘I am writing.’
 գրեմ գա
- b. g-ert^h-ɑ-m   gɑ
 IND-go-TH-1SG PROG
 ‘I am going.’
 գերթամ գա

29.3.1.3 Future marking with /bidi/ <բիդի>

The future is formed with the form /bidi/ <բիդի>, which becomes /bid/ <բիդ> when next to a vowel. In the latter condition, the Ordu subdialect uses the simple form /b/ <բ> (3).

[[To clarify, in SWA, the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիտի> before the finite present-form of the verb.]]

- (3) a. Ordu (Evdokia)
       b-ert^h-a-m
       FUT-go-TH-1SG
       ‘I will go.’
       բերթամ
- b. cf. SWA
       bidi jert^h-a-m
       FUT go-TH-1SG
       ‘I will go.’
       պիտի երթամ

29.3.1.4 Interrogative marking with /mə/ <մը>

[[In written or formal SWA, there is no special morphology used for interrogatives or questions. The only difference between a declarative statement (4a) vs. an interrogative yes-no question (4b) is the use of a final-rise in the question. But colloquial or spoken SWA borrowed the Turkish interrogative particle <mi> as /mə/ and can optionally add it to a yes-no question (4c).]]

- (4) SWA (formal and informal)
- a. an namag-ner un-i-Ø   ↘
    he letter-PL   have-TH-3SG
    ‘He has letters.’
    Ան նամակներ ունի:
- b. an namag-ner un-í-Ø   ↗
    he letter-PL   have-TH-3SG
    ‘Does he have letters?’
    Ան նամակներ ունի՞:
- c. an namag-ner un-í-Ø   mə↗
    he letter-PL   have-TH-3SG Q
    ‘Does he have letters?’
    Ան նամակներ ունի՞ մը:

[[As Adjarian explains, Evdokia follows colloquial SWA in having a question particle.]]

Interrogative verbs take the formative /mə/ <մը>, which is borrowed from the Turkish form /mi, mə/ <մի, մը> (5).

(5) a. Evdokia

- i. gu-d-á-s   mə
 IND-give-TH-2SG Q
 ‘Will/do you give it?’
 գուդա՞ս մը

- ii. g-ar-n-é-Ø   mə
 IND-take-VX-TH-3SG Q
 ‘Will/does he take?’
 գառնէ՞ մը

b. cf. Turkish

- i. ver-ir   mi-sin
 give-AOR Q-2SG
 ‘Will/do you give it?’
 [[*Adjarian provides an Ottoman version: /verir mi sin/ <վերի՞ր սիս>]]*

- ii. al-ır   mı
 take-AOR Q
 ‘Will/does he take?’
 [[*Adjarian provides an Ottoman version: /alır mı/ <ալը՞ր մի>]]*

In this same condition, the Istanbul dialect uses /mi/ <մի>.

(6) Istanbul

- a. gu-d-á-s   mi
 IND-give-TH-2SG Q
 ‘Will/do you give it?’
 գուդա՞ս մի

- b. g-ar-n-é-Ø   mi
 IND-take-VX-TH-3SG Q
 ‘Will/does he take?’
 գառնէ՞ մի

29.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

29.4.1 Evdokia

Adjarian's note: This story was communicated to me by a resident of Evdokia, Mr. Hovhannes Kazandjian (պր. Յովհ. Գազանճեանի), an ardent follower of Armenian dialectology, in his one extensive letter (October 8, 1897, Evdokia). The orthography is with scientific accuracy.

Վախթին-Ժամանագին Երիգ-գնիգ մը գան էղեր, ութ-դասը դարվան ախչիգ մը, Երգու-իրեք դարվան ալ մանչ մը ունին էղեր: Ասունք շաղ ախքաղ, օրէ բանօղ, օրէ ուրօղ մարթիգ էն էղեր: Երիգը դուրսը ըողըդութին գանէ, գնիգն ալ դունը դեգգէի գը գուէրծէ էղեր. ասանգօլ Երիգ-գնիգ վասդըդաձօվսին անջահ նէդ-նըվագ, ցամաք-հաց, գըծու-սուէխ աբրուսդ մը գը ջարէն էղեր:

Իրինգվանը մեգը Երիգը բանէն էլլէյօլ դուն քալու աղէնը գը նէլի քի չարսուն աղվուրիգ նախշունիգ հալ մը գը ծախէն գօր:

Մարթը հավուն աղվուրգութանը գը հավասի, մըդքէն գըսէ քի՝ յէս աս իրին-գուն դուն հաց չէմ դանիր. թեք աս իրինգուն անօթի գը գէնանք, իլլէ սի հավը գառնիմ: Ասանգ ըսէյօլ ան օրվան առաձ օրչեքը գուդա, հավը գառնէ, դուն գը դանի, օդային ըռաֆիգը գը դընէ, գեր գը թափէ Էռչէվը: Նաշխունիգ հավը գըդ-գըդ գըդ-դըդ անէյօլ գերը գուդէ, ըռաֆին վրա գը բըդըդի: Գնիգը գըսէ քի «Քա՛, աս հավը ինչո՞ւ առիր». – «Իշթէ բան մըն էր արի. աղւորգութանը հավասեցա դէ առի», գըսէ Երիգը: Ի՛նչ է նէ՛ ան իրինգունը Էռչի օրվան հացի Էվէցուք գը-դըրդուքներօլ Եօյին գանցունէն, անգի վերչը դղաքը հավը գը սիրէն, անգի ալ գը...

---

original page number 235

... Բառգին գը քնանան: Մէ մըն ալ քիշէրը գարթնսան քի օդան լուսավօրվեր Է. աս ի՞նչ Էջէյիբ լուս Է՝ ըսէյօլ՝ գէլլէն գը նէյին քի հավը հավգիթ մըն Է ածեր, ա՛նդար ջերմագ, ա՛նդար փառլախ հավգիթ մը քի Էլմասի բէս փառ-փառ գը վառի, օդան լուսավօրէ գոր: Երիգ-գնիգ շաղ գը գարմանան քի աս ի՛նչ թէվիւր հավգիթ Է: Անգի վերչ ամմէն օր հավը ադանգ մէ մեգ հավգիթ գաձէ: Ավուրը մեգը մարթը գըսէ քի «Գնիգ, Էգու սի հավգիթներէն քանի մը հաղ չարշուն դանիմ դէ ծախիմ. բեքի քանի մը փարա բըռնէ»: Գնիգն ալ «դար դէ ծախէ» գըսէ: Երիգը գառնէ քանի մը հավգիթ, չարշուն դանելու աղէնը դոյումջի մը

գը դեսնէ, հեռույն գը գանչէ զինքը: Մարթը գերթա դույումջուն քօվ. դույումջին գըսէ քի՝ «ադ հավգիթները ծախէ՞ս մը գօր»: – «Հա, ծախիմ գօր. քանի՞ փարա գուդաս», գըսէ մարթը: Ղույումջին հավգիթը ծեռքը գառնէ, գը նեյի քի խալիս էլմաս է. մարթուն գըսէ քի՝ «հազար դուրուշի գուդա՞ս մը»: Մարթը ի՞նչ քիդէ հավգիթէն էլմաս ըննալը, գըսէ քի «Ա՛խբար, ընծի գեքլէսմի՞շ մը գանես գօր». – «Չէ՛, ի՞նչ գեքլէսմէ է. քիչ է նէ երգու հազար դամ»: – «Ախբար, ի՞նչ գըսես գօր, ընծի գեքլէսմի՞շ մը գանես գօր»: «Է՛, իրեք հազար դամ անանգ է նէ»:

Մարթը գը մդաձէ քի էջեր դույումջին իրա՞վ մը գըսէ գօր՝ շախա՞մ մը. հեմէն գըսէ քի «դո՛ւր փարան»: Ղույումջին իրեք հազարը գը հանէ գուդա, հավգիթը գառնէ: «Աս հավգիթէն դահա գա՞մ մը» գըսէ: – Հաբա՛, գա: – «Անանգ է նէ՛ ի՞նչդար ունիս նէ ընծի բեր. յես հաղը իրեք հազարագանի գառնիմ»:

Մարթը խնդումէն ծաղիգը բառելով (իմա ծաղիկը պատռիլ «չափազանց ուրախանալ») դուն գերթա. «Գնիգ, մենք էիյալըխը գդանք»՝ ըսելով գնգանն ալ բանը գիմացնէ. գնիգն ալ շադ գուրախանա: Ալ գը հասգընան քի հավերնին էլմաս ածօղ հավ է եղեր. ալ անգի վերչը երիգը ըռղըդուրինը, գնիգն ալ դեգգեհ գուերծիլը վար գը ցքէ. հավուն հավգիթները ծախելով գուդէն գը խմէն, գյանք-գէնթանուրին ժամանագ գանցունէն: Վախիթ վերչը դօսախի բես սիւսլիլ դուն մըն ալ շինէլ գուդան, մէչը գը նսդին:

Չադգըվան օր մը քախքին վարթաբեղը փօքրավօրին հետ մեզդեղ դուն-օրինէնքի գուքա մարթուն դունը: Օրինելու ադէննին փօքրավօրը ըռաֆին վրայի հավը գը դեսնէ, գը նեյի քի հավուն դանադին վրա գիր գա. գը գարթա քի սըվիսանգ գրված...

... original page number 236 ...

... է. «Աս հավուն ուեղքն ուղօղը վագան (լաւ վագօղ) գըննա, սիրդն ուղօղըը իմասդուն գըննա, գլօվն ուղօղը թաքավուեր գըննա»: Փօքրավօրը գը մդաձէ քի սի հավը ինչքէ՞ս անիմ դէ ծեռք ցքիմ: Մեր (թրք. մեգեր) մարթուն գնիգն ալ անթիէն փօքրավօրին գէնջութանը գերնըվեր է (սիրահարուիլ). աչքօվ ունքօվ նիշաններ գանէ եղեր. փօքրավօրը բանը հասգնալով գամաց մը գնգանը քօվը գերթա. գնիգը գամացուգ մը գըսէ քի «Վաղը մեգի եգու». փօքրավօրն ալ գըսէ քի «Եղեր (եթէ) դի (այդ) հավը գը մօրթես գեթես նէ գուքամ». «Փեք աղեգ, գը մօրթիմ, գեփիմ» գըսէ գնիգը: Երթեսի վանգուցը (առաւօտ) երգանը երթալէն վերչը գնիգը գը բռնէ հավը գը մօրթէ, թենգիրէն գը դընէ գեփէ: Մեմն ալ փօքրավօրը գուքա. գնիգը դղաքը գլխէն ջամփելու համար՝ ախջիգանը գըսէ քի «սի ախբարըդ ա՛ռ դէ բըղըդցուր»: Ախջիգն ալ ախբարը գըրգաձ օդայէն դուրս գելլէ, դանը մէչ վեր վար դառնալու ադէնը օջախին գլօխը գերթա. դղան օջախին վրայի թենգիրէն դեսնելով գը նեղէ քուրը քի անգից բան դա դէ ուղէ. ախջիգն ալ թենգիրէն գը բանա, հավուն գլօխը ախբօրը գը գերցնէ, սիրդը ինէն ուեղքերն ալ ինքը գուդէ. մէ մն ալ վրան իմասդութին քալօվ գը մդաձէ քի «յես ինչո՞ւ սա հավէն գերա. հիմա մարդս գը հերսօդի, գիս գը ծեձէ». ըսելով մօրը վախուն՝

դղան գիրդը՝ դունեն դուրս գրնգնի, վազելով զր փախչի: Ախջիզը հավուն սիրդը ինեն ուեդքը ուղելով հեմ իմասդուն եղեր էր, հեմ վազան: Գը վազե զր վազե, շադ շադ դեղ վազելեն էրթալեն վերչը՝ լեթը զր բառի (լեարդը պատռիլ «չափազանց յօգնիլ») զր մնա. զր նեյի քի մեյդան դեղ մը դալաբալըխ մը գա, մեգ ձաք (ձագ՝ Եւդոկիոյ բարբառով կը նշանակէ «թռչուն») մը թռցնեն գօր. ի՞նչ է դեյի քովեր-նին գերթա. մէ մըն ալ ձաքը գուքա գրդդի ախրօրը գլխուն զր նսդի: Մարթիզը ասի չեղավ, ասի չեղավ ըսելով ձաքը զր բըռնեն, նօրեն զր թռցնեն, նօրեն գուքա դղուն գլխուն զր նսդի. «նօրեն չեղավ, նօրեն չեղավ» ըսելով նօրեն ձաքը զր թռցնեն, գինէ գուքա դղուն գլխուն դօնմիշ գանէ: Մարթիզը զր նեյին քի ըննալիք չունի, «Եյ, թաքավուերնիս գահիր ասի է եղեր» ըսելով՝ դղան ախջիզանը հեղ գառնեն իրենց քաղաքը սերայը զր դանին, թաքավուեր զր նսդեցնեն: Մեր ադ քախքին թաքավուերը մեռած է եղեր, ադ ձաքն ալ դեօվլէթ դուշի է եղեր քի վօրու գլօխ նսդի նէ՝ անի...

original page number 237

... թաքավուեր ըննա- ադ քախքին եղերը ադանգ է եղեր: Ադ բըդդիզ դղան թաքավուերութիւն գայնա՞մը աներ. ըմմա քուրը իմասդութիւնօվը ախբօրը դեղը թաքավուերութիւնը գանէ, անդար աղեգ գանէ գի վախիթ անցնելով աս ախջ-գան իմասդութիւնը ամմեն թարաֆ շան գուդա, մենձ անուն զր հանէ:

Քանք հիմա հօրը մօրը:

Հարը ան իրինգունը դունը գուքա քի հավը չի գա. «Գնիգ, հավը վո՞ւր է», զըսէ նէ, «Ի՞նչ գիղնամ» զըսէ գնիզը». մէ մն ալ մարթը զր նայի քի դղաքն ալ չի գան. «Քա դղաքը վո՞ւր էն», զըսէ նէ՝ գնիզը անօր ալ «չիմ գիղեր» զըսէ: Մարթը խելի բէս սօխգընէրը գրնգնի դղա փնդմելու, հավ փնդմելու, ըմմա նէ՝ դղա զր զըղնէ, նէ՝ հավ: Մարթը շադ մերաք գանէ, քիշեր ցօրեգ օ՛ֆ փի՛ւֆ անելով մդածել գէնալն իքեն՝ մէ մն ալ գիմանա քի հեռու քաղաք մը իմասդուն ախջիզ մը գա եղեր, թաքավուերի քուր, ամմեն բան գիղէ եղեր, ի՞նչ հարցընես նէ ջուղաքը գուդա եղեր: Մարթը քանի մը հավգիթ ձօցը դնելով՝ գելլէ ադ ախջիզը փնդմելու գերթա. զըսէ քի «Երթամ ադ ախջիզանը սի հավգիթները հեղիյէ դամ, ցավըս բաղմիմ, բեքի ընծի ջար մը զր ցըցընէ»: Ասանգ մդածելով շադ ջամփա էրթալեն վերչը ադ քաղաքը զր հասնի, սերայը գերթա: Ախջիզը ախբօրը հեղ նսդած դեղը զր հասգընա քի հարը գուքա գօր, ախբօրը խաբար գուդա. Եմիր գանեն, ներս գուքա. հարերնիս խօրաթծընելէն վերչը՝ «մենք քու փնդռած գավգընէրդ էնք» ըսելով գերթան վիղը զր բըլլըվին. հարն ալ ինդունեն լալ զր բաշլոյէ: Են վերչը իրարու հերսէթ առնելէն յեղքը՝ հօրերնուն զըսեն քի «Գնա դուն, դնօվ դեղօվ աս քաղաքը մեր քովն Էգու, ֆէս (հոս) գէնանք»: Մարթն ալ գերթա, դուն դեղ զր ձախէ զր ձախվօրի, գընգանը հեղ գելլէ դոցը քով գուքա: Ան վախթը ախջիզը մօրը զըսէ քի «Մա՛րիգ, հավը ի՞նչ եղավ, մեգի բիդ՝ ըսես». անի ալ զըսէ քի «Ի՞նչ գիղնամ, գօրավ»: Ան աղենը ախջիզը հօրը եռչելը մեգիգ մեգիգ զր բաղմէ մօրը

արուրքը («արարք»), հավը մօրթելը, փօքրավօրին քալը, հավուն գլօխը, սիրդը, ոււէքէրը ուղէլին, վախէրնուն դնէն փախչէլին, մինչի թաքավուէր ըննալին:

Մարը ասուէնք լսածին բէս գաս-գաբուդ գըննա գընգնի գը մեռնի. դղաքը հարերնին մէնծ բադիվնէրօվ գը բահէն, օրերնին էրչանիգ գանցընէն:

---

original page number 238

29.4.2 Merzifon subdialect

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 427.

Իրիգունը դրի մաղ մը հավգիթ՝ վանգուց չգար հիչ մեդ հադիգ (աստղեր):

Ինքը սեվ, էրեսը ջերմագ (սուրճ):

Եվէլ բարին աչք չի հանիր:

Էշը չգերած խօղը ուղէ նէ՝ փօրը գը ցավի:

Յօրեգին ծուր գը ծամէ՝ քիշէրը ձէթ գը վառէ:

Էրեսին գէօրէ սիլլէ գը զարնէն:

Ձանրը նսդիր օր լռո գաս:

Chapter 30

Smyrna

30.1 Background

---

original page number 239

Beyond the region of Evdokia, Sebastia, and Cilicia, towards the west, the Armenian population is Turkish-speaking, as we know. But two large settlements form an exception in the general area of Asia Minor, and they speak separate Armenian dialects. These are Smyrna and Nicomedia.

The dialect of Smyrna is spoken not only in Smyrna, which is the largest and most famous center of the area, but also in a few of its surrounding cities, which are Manisa, Kasaba, Menemen, Bayındır, Kırkağaç, and also a few other villages.

The dialect of Smyrna is still not at all studied. There is only a short manuscript in this dialect (Թութաւն 1899: 300). We use this text as a sample.

From this text, it seems that the Smyrna dialect is extremely similar to the Istanbul dialect, and especially the Evdokia dialect; we find differences in some points.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 199) and Vaux (2012).*]]

30.2 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

- Զա եավրում Կիւիցա, ինտո՞ր իս:
- Կիրեդ բարի, Համաս դատըն. հայես նէ հազկէկ կը խօսամ. մէկամ օրվան անծրեւը չէրչիֆնէներուն արաւիլըն ներս վազեր օտին քանափեն պիւս պիւ-

թիւն թրջեր էր. չարշին ըլած էի մախսուս զատկին հեմար ալաճա գնելու, տուն դառնալքէն խապերսիզ քանափէին վիրէն են եկայ քիչ մը հանգչելու. ի՞նչ...

---

original page number 240

... հայիս, Նեմախը գէհիրի պէս թախ օսկրներս անցեր է, երկու օրէ վեր հալ չունիմ, երէկ երկու հեղ պայլմիշ եղայ. եսվրում, այս ի՞նչ ծանտոր բան է. չօճօղները օրթան մնացեր, հայող չունին:

– Քա ատ ի՞նչ լախըրտը, վա՛յ գլխուս, աղջիկդ Հռիփսիմէն ո՞ւր է. անոր խելքը հիմա պիւթիւն է, թօղ չօճօղները ան հայի. դուն հիչ տիւշիւնշիշ մըլլար, քեզի պաշխա իլաճ չկայ. րահաթ տեղդ նստէ, զէնճէֆիլի քէօքը դայնաթմըշ ընել տուր աղկէկ մը խմէ, ատոր գուվէթը պինդ պաշվա բան է տիւշիւնմիշ մըլլար, քէֆսըզլըղդ կանցնի. հիմա Իզմիր աղկէկ է. կըսեն. կելլենք տէ մենք ալ մէկ աղկէ՛կ փարլաղ զատիկ մը կընենք:

Chapter 31

Nicomedia

31.1 Background, subdialects, and literature

---

original page number 241

This heavily Armenian-populated region, which still unbreakably keeps the Armenian language at the northwest of Asia Minor, has two primary cities: Nicomedia (Turkish İzmit) and Adapazar. Around them, there are many large Armenian villages, of which we mention Yalova, Aslanbeg, Bardızağ (Ottoman: Bahçecik), Pazarköy, Geyve, Ortaköy, Sölöz, Benli, Iznik (old Nicaea), and so on. With these diverse vernaculars, there are some manuscripts that are published in Բիւրակն [*Byurakn*]; these are:

- Geyve: 1900, page 563, 579, 598, 618
- Bardızağ: 1898, page 396, 471
- Ovacık: 1898, page 473, 540
- Adapazar: 1898, page 597, 887; 1900, page 676
- Benli: 1898, page 120

It is accurate to say these dialects display many differences among themselves, but it appears that we should unite them into one group, and then divide into some subdialects. Based on the manuscripts that we have at hand, their unsatisfactory condition and their scientific inexactness do not allow us to do this division, nor to decide on the borders of these subdialects.

For the subdialects in this region, the Aslanbeg subdialect has the most genuine and characteristic phenomena. And it is because of this that in Paris, I conducted a study on this subdialect, by working with a young person from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalbandian (պր. Ալեքսան Նալբանդեան). My study was published in Բազմավէպ [*Bazmavep*], and then published in a separate...

... volume in Venice (Աճառեան 1898). Besides this, I also studied the sounds of the aforementioned young person, by using the recording machines ծայնախօսական մեքենավով) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Armenian: Աբբա Ռուսլո), and the results were published in Adjarian (1899) ([[*translated in §2*]]).

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 199). He reports dispute on whether Aslanbeg is a separate dialect.*]]

31.2 Phonology

31.2.1 Segment inventory

The sound system of the Aslanbeg subdialect has the following sounds: vowels (Table 1) and consonants (Table 2).

Table 1: Vowels of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

/i/ <ի>	/ɤ/ <իԼ>				
/e̞/ <ե̞>	/e/ <ե>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>	
/æ/ <ւ̄>			/ã/ <ւ̄>	/ɑ/ <ւ>	

Table 2: Consonants of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
Stops	/b/	/p ^h /	/d/	/t ^h /			/g/	/k ^h /	
	<բ>	<փ>	<դ>	<թ>			<գ>	<ք>	
Affricates			/d͡z/	/t͡s ^h /	/d͡ʒ/	/t͡ʃ ^h /			
			<ձ>	<ց>	<ջ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/	/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ʁ/	/h/
	<ֆ>	<վ>	<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>	<հ>
Sonorants	/m/	/n/	/r/	/r/	/l/	/j/			
	<մ>	<ւ>	<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>			
					/l̥/				
					<լ̥>				

Among these, the sound /ã/ <ũ> represents a nasalized /a/ <ա> sound. The /ɛ/ <է> represents a very open /e/ <ե> sound. The sounds /œ, ʏ/ <եօ, իւ> have their usual closedness when before stress, but they are pronounced as very open when stressed, like /œɑ, ʏə/ <եօա, իւը>.

[[*Acoustic data on the consonants of Nicomedia (in the Aslanbeg subdialect) are available in Adjarian (1899), translated in §2.*]]

31.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

31.2.2.1 Vowel changes

31.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

The Classical Armenian sound /a/ <ա> became /ã/ <ũ> without a definitive rule. It becomes /ã/ <ũ> next to nasal. When there is a sound /u, o/ <ու, օ> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /e/ <ե> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <ե> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘sweet’	anoɟʃ	աւոյշ	enɟʃ	էնիւշ	anuɟʃ (dated) anuɟʃ	աւոյշ աւուշ
‘name’	anun	աւուն	enɣn	էնիւն	anun	աւուն
‘hungry’	naɣtʰi, anaɣtʰi	նաւթի, աւաւթի	enoetʰi	էնէօթի	anotʰi	աւոթի
‘durable’	amur	ամուր	emɣr	էմիւր	amur	ամուր

When there is a sound /ɾ/ <ր> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /o/ <օ> (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘small’	manər	մանր	morjə	մօրյը	manər	մանր
‘heavy’	tsanər	ծանր	dzorjə	ծօրյը	tsanər	ծանր
‘comb’	santər, *sanər	սանտր, *սանր	sorjə	սօրյը	sanər	սանր

When there are two consonants after the nasal, the /a/ <ա> becomes /æ/ <եօ>, while the nasal is lost (Table 5).

Table 5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <եօ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘to recognize’	tʃanatʃ ⁿ el	ճանաչել	gæfnal	գեօշնալ	tʃanatʃ ⁿ el	ճանաչել
‘rain’	andzreɣ	անձրել	ærzæv	եօրզաւ	andzrev	անձրև
‘thick’	t ^h andzər	թանձր	t ^h ærzə	թեօրզը	t ^h andzər	թանձր

31.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical Armenian sound /e/ <ե> becomes /e/ <է> at the beginning of words, while it is /e/ <է̇> in other places.

31.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո>

The sound /o/ is usually /æ/ <եօ>, but it becomes /a/ <ա> next to nasals (Table 6).

[[*Note that Adjarian actually writes <օ> which is CA /aɣ/; but his example is about CA /o/ <ո>; it seems he made a typo. (?)*]]

Table 6: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /a/ <ա> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘buffalo’	gomēf	գոմէշ	gamef	գաւմէշ	gomef	գոմէշ

31.2.2.1.4 Other vowel changes

In others, we see the following changes:

- CA /u/ <nL> → /y/ <hL>
- CA /oi/ <nj> → /y/ <hL>
- CA /iu/ <hL> → /y/ <hL>
- CA /ɑi/ <ωj> → /ɑ/ <ω> (under stress)
- CA /ɑi/ <ωj> → /e/ <ɛ> (without stress)

For example, see Table 7.

Table 7: Miscellaneous vowel changes from Classical Armenian to the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘father’	hɑiɾ	hɑjɾ	har	hɑɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
‘to burn’	ɑiɾel	ɑjɾɛɫ	erel	ɛɾɛɫ	ɑjɾel	ɑjɾɛɫ

31.2.2.2 Consonant changes: Cluster reduction

The consonant sound changes are very interesting. Speaking in general, the sequence plosive+consonant is unacceptable in the Aslanbeg subdialect. Consider when such a sequence occurs in a word, whether originally, or in connected speech when a plosive-final word precedes a consonant-initial word.¹ In this...

original page number 243

... situation, the first member of the sequence (the plosive) undergoes the following changes.

¹[[Adjarian includes a set of words and phrases from SEA/SWA as examples for words with clusters. I don't include them in the translation because I don't think they are useful for a non-Armenian reader, and including them into the prose seems confusing. For those Armenian readers who are interested, Adjarian lists the following words as having word-internal clusters: ոտք, ծեռք, մարդ, կոճկել, մեծնալ, կանգնիլ, ծնկվըներ. He lists the following simple phrases that have a cluster across a word-boundary: հաց տուր, դուք գացեք, մենք քեզի ըսինք, կրակ վառե, where the sequences <hg, քq, քք, կվ> appear.]]

31.2.2.2.1 Lenition of /g/ <q> to a glide /j/ <j>

The sound /g/ <q> becomes the semivowel /j/ <j> (1).

- (1) a. *mxj mə* (Nicomedia)
       mug mə (SWA)
       mouse INDF
       ‘a mouse’
       միւյ մը, մուկ մը
- b. *hij dasə* (Nicomedia)
       hiŋk^h dasə (SWA)
       five ten
       (?) *[[I am unsure of the translation, perhaps ‘fifteen’].]*
       հիյ դասը, հինգ-տասը

31.2.2.2.2 Deletion of other stops

The sounds /k^h, b, p^h, d, t^h/ <ք, բ, փ, դ, թ> are deleted; but in their place we find a sudden cessation of breathing and constriction of the throat, which we present with the symbol *. This form change is very interesting, and from a general phonetic perspective, it shows the path that consonants take before they are completely lost (Table 2).

[[Without recordings, it is difficult to know exactly what Adjarian interpreted as this cessation. It could be a glottal stop, or the impression of an unreleased stop. I thus cannot give it an IPA transcription. (?)]]

- (2) a. *ʃa* mart^h* (Nicomedia)
       ʃad mart^h (SWA)
       many person
       ‘many people’
       շա* մարթ, շատ մարդ
- b. *p^ha* g-á-Ø* (Nicomedia)
       p^hajd g-á-Ø (SWA)
       wood exist-TH-3SG
       ‘Is there wood?’
       փա* գա՞, փայտ կա՞
- c. *æ*k^h-ə* (Nicomedia)
       votk-ə (SWA)
       foot-DEF

‘the foot’

to*ը, ոտը

31.2.2.2.3 Deaffrication of affricates

The Classical affricates (շխկան) /tʃ, dʒ, tʃʰ, ts, dz, tsʰ/ <ճ, ջ, չ, ծ, ծ, ց> lose their dental plosive part and become the simpler sounds /ʒ, ʃ, z, s/ <ժ, ջ, զ, ս>.

- (3) a. mæz martʰ (Nicomedia)
medʒ martʰ (SWA)
big person
‘big man/person’
մըզ մարթ, մեծ մարդ
- b. vɛs dʒɑ (Nicomedia)
vetsʰ dʒɑ (SWA)
six boy
‘six boys’
վէ ս դղա, վեց տղայ
- c. dɑʒg-ə-n-a-l (Nicomedia)
dɑdʒg-ə-n-a-l (SWA)
Turk-LV-INCH-TH-INF
‘to become a Turk’
դաժգընալ, տաճկանալ

31.2.2.2.4 Deletion of nasals

And also for these three conditions, if there is a nasal sound before the stop or affricate sound, then it is lost (Table 8).

Table 8: Deletion of nasals in cluster reduction in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA or SWA		
‘to fall’	ankanil	անկանիլ	ijnal	իյնալ	ənknel	ընկնել	SEA
‘thick’	tʰandʒər	թանձր	tʰærzə	թէորզը	tʰandʒər	թանձր	SEA
‘high’	bardʒər	բարձր	barsə	բարսը	bartsʰər	բարձր	SEA
‘fly (bug)’	tʃantʃ	ճանճ			dʒandʒ	ճանճ	SWA
‘a fly’			dʒɑʒ mə	ջաժ մը	dʒandʒ mə	ճանճ մը	SWA
‘to pass’	antsʰanel	անցանել	asnıl	ասնիլ	antsʰnil	անցնիլ	SWA

31.2.2.2.5 Voicing assimilation in deaffrication

In itself, it is understandable that for the third condition, if the affricates are lost next to plosives of a disagreeing degree, then the affricate takes the degree of the plosive: the voiceless becomes voiced, and the voiced become voiceless.

[[*Note that in Adjarian's examples, the affricate is voiced in SWA, but it would not have been voiced in the original CA form.*]]

- (4) a. garʃ k^{hit} (Nicomedia)
       garḁʒ k^{hit} (SWA)
       short nose
       ‘a short nose’
       գարշ քիթ, կարճ քիթ
- b. əs-as-s e (Nicomedia)
       əs-aḁz-əs e (SWA)
       say-RPTCP-POSS.1SG AUX
       ‘It is what I said.’
       ըսասս է, ըսածս է

31.3 Morphology

31.3.1 Verb inflection or conjugation

The grammatical forms are like Istanbul. But in verbal conjugation, the Classical Armenian ending /e/ <Է> becomes /i/ <ի> next to nasals. Like the Evdokia dialect, the imperfective and perfective changed the Old Armenian ending /-a-k^h/ <աք> (New Armenian /-i-nk^h/ <իւք>) to /-ã-nk^h/ <աւք>. The progressive is always made with formative /háje/ <հա՛յէ>. The following are the mentioned forms of the verb ‘to like’.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

31.3.1.1 Indicative present and past imperfective

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <կը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a non-alternating /e/, and the 3SG marker is covert. In Nicomedia, the theme vowel varies between /i/ <ի> and /ɛ/ <է> (Table 9).]]

Table 9: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	գը սիրիմ	gə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	gə sir-ɛ-s	գը սիրէ՛ս	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-ɛ-Ø	գը սիրէ՛	gə sir-e-Ø	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nk ^h	գը սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gə sir-ɛ-k ^h	գը սիրէ՛ք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gə sir-i-n	գը սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

[[For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form includes the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 1PL sequence /-i-nk^h/ (Table 10). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. This is in contrast to CA where the past 1PL was the sequence of morphs /-a-k^h/ where /a/ was likely a past marker. Nicomedia is more conservative and uses the past suffix /-a/ for the past 1PL. Note how the theme vowel varies in form.]]

Table 10: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-e-i-Ø	զը սիրեի	gə sir-ej-i-Ø ‘I would like’	կը սիրեի
2SG	gə sir-e-i-r	զը սիրեիր	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	gə sir-ɛ-Ø-r	զը սիրէ՛ր	gə sir-e-Ø-r	կը սիրեր
1PL	gə sir-e-ā-nk ^h	զը սիրեալսք	gə sir-ej-i-ɲk ^h	կը սիրեիսք
2PL	gə sir-e-i-k ^h	զը սիրեիք	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	gə sir-e-i-n	զը սիրեին	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

31.3.1.2 Progressive marking

[[In SWA, the indicative present and the indicative past imperfective are rendered progressive by simply adding the progressive enclitic /gor/. In Nicomedia, the progressive marker is instead /háje/ <հա՛յէ> (Table 11).]]

Table 11: Progressive <շարունակական> of the present and past imperfective of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

Progressive present <շարունակական ներկայ>				
	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	գə sir-i-m háje	զը սիրիմ հա՛յե	գə sir-é-m gor 'I am liking'	կը սիրեմ կոր
2SG	գə sir-ɛ-s háje	զը սիրե՛ս հա՛յե	գə sir-é-s gor	կը սիրես կոր
3SG	գə sir-ɛ-Ø háje	զը սիրե՛ հա՛յե	գə sir-é-Ø gor	կը սիրե կոր
1PL	գə sir-i-nk ^h háje	զը սիրինք հա՛յե	գə sir-é-ŋk ^h gor	կը սիրենք կոր
2PL	գə sir-ɛ-k ^h háje	զը սիրե՛ք հա՛յե	գə sir-é-k ^h gor	կը սիրեք կոր
3PL	գə sir-i-n háje	զը սիրին հա՛յե	գə sir-é-n gor	կը սիրեն կոր
	IND √-TH-AGR PROG		IND √-TH-AGR PROG	
Progressive past imperfective <շարունակական անկատար>				
	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	գə sir-e-i-Ø háje	զը սիրեի հա՛յե	գə sir-ej-i-Ø gor 'I was liking'	կը սիրեի կոր
2SG	գə sir-e-i-r háje	զը սիրեիր հա՛յե	գə sir-ej-i-r gor	կը սիրեիր կոր
3SG	գə sir-ɛ-Ø-r háje	զը սիրե՛ր հա՛յե	գə sir-é-Ø-r gor	կը սիրեր կոր
1PL	գə sir-e-ä-nk ^h háje	զը սիրեա՛նք հա՛յե	գə sir-ej-i-ŋk ^h gor	կը սիրեինք կոր
2PL	գə sir-e-i-k ^h háje	զը սիրեիք հա՛յե	գə sir-ej-i-k ^h gor	կը սիրեիք կոր
3PL	գə sir-e-i-n háje	զը սիրեին հա՛յե	գə sir-ej-i-n gor	կը սիրեին կոր
	IND √-TH-PST-AGR PROG		IND √-TH-PST-AGR PROG	

31.3.1.3 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 12) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Nicomedia dialect behaves essentially the same with two major differences: the theme vowel can vary, and the past suffix is /ä/ <w̃> for the 1PL.]]

Table 12: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-Ø ‘I liked’	սիրեցի
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրե՛ց	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -ā-nk ^h	սիրեցա՛նք	sir-e-ts ^h -i-ηk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

original page number 244

31.3.1.4 Other tenses

The other tenses are formed in accordance to these. *[[That is, they are formed according to the morphological rules discussed above.]]*

[[Adjarian does not discuss the following forms at all, but his brief examples suggest the following differences between Nicomedia and SWA.]]

[[The future and past future are formed the same across Nicomedia and SWA (5). In SWA, these forms are created by adding the future proclitic /bidi/ before the finite verb forms that are used for the indicative present and indicative past imperfective.]]

- (5) a. Future
       bidi sir-i-m   (Nicomedia)
       bidi sir-e-m   (SWA)
       FUT like-TH-1SG
       ‘I will like.’
       բիդի սիրիմ, պիտի սիրես
- b. Past future
       bidi sir-e-i-Ø   (Nicomedia)
       bidi sir-ej-i-Ø   (SWA)
       FUT like-TH-PST-1SG
       ‘I was going to like.’
       բիդի սիրեի, պիտի սիրեի

[[The imperative 2SG does not have an overt 2SG suffix in either dialect (6).]]

- (6) Imperative 2SG
 sir-e-Ø (Nicomedia)
 sir-e-Ø (SWA)
 like-TH-IMP.2SG
 ‘Like!’
 սիրէ, սիրէ

[[The subjunctive present and past in formal SWA are just the finite verb, while spoken informal SWA allows adding a subjunctive enclitic /ne/ after this form. Nicomedia has a subjunctive enclitic /nə/ (7).]]

- (7) a. Subjunctive present 1SG
 sir-i-m nə (Nicomedia)
 sir-e-m (ne) (SWA)
 like-TH-1SG SBJV
 ‘(If) I like’
 սիրիմ նը, սիրեմ (նէ)
- b. Subjunctive past 1SG
 sir-e-i-Ø nə (Nicomedia)
 sir-ej-i-Ø (ne) (SWA)
 like-TH-PST-1SG SBJV
 ‘(If) I liked’
 սիրեի նը, սիրէի (նէ)

31.4 Miscellaneous

31.4.1 Subdialectal variation of the progressive

In the city of Nicomedia, the progressive is formed with the formative /jor/ <յօր>, which is an exact borrowing from Turkish <yor>.

31.4.2 Prosody

In the area of Nicomedia, conversations generally have a very long stress. The end of every word or speech is lengthened with the singing melody, like for the people of Shamakhi (8).

(8) Nicomedia (?)

- a. bidi ert^h-a:-s
FUT go-TH-2SG
'You will go.'
բիդի երթա՛ս
- b. anun-d   int^h e:
name-POSS.2SG what AUX
'What is your name?'
անունդ ի՞նչ է՛

[[I suspect that Adjarian's transcriptions are however not in his orthographic system, but are instead written as SWA words. For example, for the word 'your name', the spelling is <անունդ> which would be interpreted as [anund] in Adjarian's notation, but the SWA pronunciation is [anunə^h].]]

31.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

31.5.1 Aslanbag subdialect

Adjarian's note: Աճառեան (1898: 35)

- Փար իրգիւն, խաշդիւր ախբար:
- Խէր ըլ'ւա:
- Օվաղէմ բաբային քլիսին եգաձը իմացա՞ր, էքիին մալահաթը:
- Իրավ էօր էրեգ իրգիւն աղայ լաֆ մը գար հըմը, ըռի* մը չիյդիմ:
- Էքին քեօղ եգէ՛ր Է՛ դը ջիւղէ՛րը անընգիւյ գեօղըրդէ՛ր ին:
- Ձիւ ըբը ի՞շ գայնէ՛ր Է՛ ք, ցիյէ՛րը քաշեցէք դը իզը իանք. աս փանի ընէ՛ օղը Լազէ՛րը ըլ'ւալիւ ին. առչի էօրն ա Վարթան ամջիւն էքին ըրէ՛ր ին: Թիւն քընը Գարըբեդին իլէն Մինանին գանչէ՛, Էս ա Էրգիւ հա* բեգիրջի ջարիմ:

---

original page number 245

Մանիւզը գիա Գարըբեդին դիւնը.

- Փարի լիւսս, Բա՛յձառ, Գարըբեդը վէ՞րն Է՛:
- Խէր ըլ'ւա, խաշդիւր ախբար, վէրն Է՛:

- Թեոդ չիւֆդան առնէ՝ դը քա:
- Բայձառը վեր գիա:
- Մար*, զըսէ՝, էլի չիւֆդան առ դը վար քնը:
- Գարըբեդը գը ցա*գէ՝, չիւֆդան ամիւզը գը զարնէ՝, գենէ ի՞շ դա ըջըբ, զըսէ՝, վար գիշնա:
- Փարի լիյս, Մանիւզ ախբար:
- Աս*ծիւ փարին, քընի՞ սահաթէն վար գիշնաս. մնչիգը դայֆան ին. Լազէ՝ ըրին բիդի իանք:
- Շա*զիյանիւթին ըրէ՞ր ին:
- Ախբար, հավեզնէ՞րը իւղէլին հա՛դէ զարար չիւնի ըսինք, գեօջէ՛րն անըն-գիւ* դեօդդէ՛ր ին:
- Անանգ է՛ նը քընի մը հադ ա ցի առնէլիւ է՛:

31.5.2 Bardızağ

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 396.

Էլանք գացանք Գալիլիա,
 Գալիլիան ծով մը կար,
 Ծովուն մէջ ծառ մը կար,
 Ծառին վրա բուն մը կար,
 Բընին մէջ հավկիթ մը կար,
 Հաւկիթին մէջ ծագ մը կար,
 Ան ծագը անդանակ մօրթեցին,
 Անկրակ եփեցին,
 Ով կերաւ զարմացաւ,
 Ով չկերաւ ճաթեցավ:
 Աչք ընողուն աչքը ճաթի:
 Աղէկ չօճուխին օրնէն (օրրանէն) կառնին,
 Աղէկ կրիյճին (կտրիճին) փերչըմէն կառնին,
 Աղէկ եզան լիծէն կառնին,
 Աղէկ գոմշուն կոտոշէն կառնին.
 Աչք ընողուն աչքը ճաթի:

---

original page number 246

Երսուն երկու ձի ու ջորի,
 Էկան անցան յիսուս պաղչան,
 Կարմիր կովը մորթեցին,
 Վեվ կերաւ զարմացաւ,
 Վեվ չկերաւ ճաթեցավ:

31.5.3 Ovacık

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 475.

Հարիկ չունէր, մարիկ ունէր,
Չըխտըկուք (զոյգ) քըրվըտանք ունէր:
Նէ հարիկ ունիմ, Նէ մարիկ,
Ունիմ միայն մէ աղբարիկ:
Մարիկ չունիմ, աղբար չունիմ,
Մէկ հատիկ քուրիկ մ'ունիմ:
Մօրկանս սիրելին էի,
Հօրկանս գանձապահն էի:
Մօրկանս մէկ հատն էի,
Եղբօրս սրտաշն էի.
Որ շարած մարգրիտ էինք,
Շարքուկ շարքուկ քակրվեցանք:
Մենք ջուխթ մի կեօվերճին էինք,
Որըս սար ելանք, որըս ձոր:
Որ ծալած դումաշիկ էինք,
Ծալուկ ծալուկ քակրվեցանք,
Չեն արժան տեղվանքներ ինկանք:
Մեր քուրը հարսնիք է բռնէր,
Աղբօրը մոմ մը չէ դրկէր.
Դրկէր է տեղը հասէր:
Այս աշխարհըս առին տարին,
Աղջիկ տղին հացն էր հարամ:

31.5.4 Adapazar

Adjarian's note: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 676.

Աղղբար աղբարուկ էանք,
Խմելու պաղ ջուր էանք.

---

original page number 247

Ըստամայօլէն հեքիմ բերեք, հալիկս ցըցուցեք,
Իմ հալիկս հալիկ չէ, բարձիկս դարձուցեք:
Ես որ մեռնիմ, մայրի՜կ, փոսս խորունկ փորեցեք:
Իմ քաշած չարչուրանքներս վրաս գրեցեք:
Խարիպուրան բանը եաման դիժար է,
Աշխարհս լուս արեւ՝ մեզի տուման է:
Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, աչվիդ կաւրի,

Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ սդտիկդ կը մարի:
 Իմ սէրս քու սերդ դատասան մնաց,
 Շատ մուրազներ ունեանք՝ կիսկատար մնաց:
 Մե՛րթար օղուկ, մե՛րթար, մի՛նակ կը մնանք,
 Կերթաս ալ չես ի գար՝ կարօտ կը մնան:
 Փէշերդ սօթտեցին, գօտիդ խօթեցիր,
 Քու դարիպուկ հայրիկդ ու մայրիկդ որի՞ ձգեցիր:
 Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, էս կէնէ կուգամ,
 Ասկէ տասնը հինգ օրէն երազդ կուգամ:
 Օ՛ղուկ, երազով կարօտ չառնուիր,
 Երկիրմով ալ մուրազ չառնուիր:
 Մի, լար, մայրիկ, մի՛ լար դու ինծի համար,
 Ինչո՞ւ մեզ աշխարհք բերիր, մեռնելու համար:
 Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ՝ ետեւէս նայէ.
 Դուռնէն դուրս ելլեմ նէ ըմուտդ կըրբէ:

31.5.5 Benli

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, page 120.

Արտերը փուսեր է փուսը,
 Վերուսադում էլավ լուսը.
 Հռուփսիմա Մարյամ կուսը
 Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:
 Քահանանին անցան տասը
 Բաժնեցին խօվէրդն (հաղորդ) ու մասը.
 Երկինքէն կախվեր է փուլքը,
 Ի՞նչ ընեմ աշխրորքիս միլքը.
 Ըռըսդագէս վարեց ծովը,
 Տասվերկու աշակերտ քովը,

---

original page number 248

Օրնէ թոգովէօրն ու թագուհին,
 Օրնէ անմենքս ալ միասին:
 Ծովին մէջի կարմիր ատան,
 Աստված փրկէ չարն ու խատան:
 Երգինկավու Սավուղ տատան
 Օրնէ ըս մեր հէօրսն ու փեսան:
 Օրնէ թոգովէօր, օրնէ սաղտուհ,
 Օրնէ ամենքս ալ միարան:
 Ան վեօէ էր օր ընկավ հէօրը,

Chapter 31 Nicomedia

Վրասն լցին քարն ու փետուր:
Լուսաւորիչ Գիրգէոր հէօրը
Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:

Chapter 32

Istanbul

32.1 Background

---

original page number 249

The Istanbul dialect is spoken in the city of Constantinople, and in the villages that lie between the two shores of the Bosphorus and the Golden Horn. Just as Tbilisi is the center of Eastern literature, so is Istanbul the center of Western literature; the Istanbul dialect has served as a basis for the formation of the Western literary language. Keeping in mind this large role, it is surprising that the Istanbul dialect has still not been studied in detail. However, there are innumerable writings where the Istanbul dialect has been written down, with small or large relevance or authenticity.¹ When the Civil language of Armenian (Civil Armenian, աշխարհաբար) was first established, the newspapers and books that were published, whether in Istanbul, Venice, or Smyrna, were written in the colloquial language of the plebeian class (ռամիկ դաս) of Istanbul. Armenian writers bit by bit cleaned it up with Classical Armenian, and they created the new literary language.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 195).]]

32.2 Phonology

32.2.1 Segment inventory

32.2.1.1 Vowels

The sound system of the Istanbul dialect has the following 8 vowels (Table 1).

---

¹[[The original phrase is <քիշ կամ շատ հարազատութեամբ>; I am not completely sure what this phrase means though because it seems to have some idiomatic use. (?)]]

Table 1: Vowels of the Istanbul dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ուԼ>
/e/ <է>	/œ/ <էօ>	/ə/ <ը>
		/o/ <օ>
		/ɑ/ <ա>

The sound /œ/ <ւօ>, which is found in many other dialects, does not exist here.

Similarly, the differences between the sounds /i̯e, e/ <ե, է> and /u̯o, o/ <ո, օ> are missing here.

The sound /y/ <իԼ> is found in Turkish loanwords. The literary language of Istanbul uses it in place of the Old Armenian /i̯u/ <իԼ> diphthong, next to a consonant. For example, the words in Table 2 are pronounced with /y/ in the Istanbul literary dialect, while the plebeian (նաԺիկ) dialect uses /dz̥un/ ‘snow’ <ծուԼ>.

Table 2: Emergence of /y/ <իԼ> in the literary Istanbul dialect

	Classical Armenian		> literary Istanbul		cf. SEA	
‘snow’	dz̥i̯un	ծիԼ	ts ^h yn	ցիԼ	dz̥jun	ծյուԼ
‘column’	si̯un	սիԼ	syn	սիԼ	sjun	սյուԼ

In contrast, the sound /œ/ <էօ> is absent from the literary language, while in the popular language it exists and it is used instead of the sounds /e, o/ <ե, օ>, if there is a sound /o/ <օ> and /e/ <է> before or after them (Table 3).

Table 3: Emergence of /œ/ <էօ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘wheat’	ts ^h orẽan	ցորեաԼ	ts ^h œren	ցեօրեԼ	ts ^h oren	ցորեն
‘daytime’	ts ^h erek, ts ^h orek	ցերեկ, ցորեկ	ts ^h œreg	ցեօրեկ	ts ^h erek	ցերեկ
‘cherub’	k ^h erovbē	քերովբե	k ^h œrœp ^h e	քեօրեովբե	k ^h erovbe	քերովբե
‘seraph’	serovbē	սերովբե	sœrœp ^h e	սեօրեովբե	serovbe	սերովբե

original page number 250

There are no diphthongs in the Istanbul dialect.

32.2.1.2 Consonants

The consonants have two degrees: voiced and voiceless aspirated. However it must be noted that the voiced consonants of Istanbul are like voiced sounds of German, and for example a French listener would perceive them as voiceless unaspirated. When the sound is given emphasis², then the voicing can increase and approach the degree of French voiced sounds. This is such that, many times, the same person pronounces the same word in different ways, sometimes as voiceless unaspirated, and sometimes as very voiced. For details and a study of the pronunciation of these sounds in the glottis, see my work (Adjarian 1899) ([*translated in §2*]).

32.2.2 Sound changes

The sound changes in the Istanbul dialect are not big. Although the Istanbul dialect is very far from the borders of the Armenian country, it is much more faithful to Old Armenian, than many of the dialects in the Armenian country.

32.2.2.1 Monophthong vowel changes

The vowels have generally preserved the old pronunciations:

- CA /a/ <ա> → /a/ <ա>
- CA /e, ē/ <ե, է> → /e/ <է> (in every situation)
- CA /ə/ <ը> → /ə/ <ը>
- CA /i/ <ի> → /i/ <ի>
- CA /o, օ/ <ո, օ (ու)> → /o/ <օ> (in every situation)
- CA /u/ <ու> → /u/ <ու>

32.2.2.2 Diphthongal vowel changes

The diphthongs became simple vowels:

- CA /aj/ <այ> → /a/ <ա>
- CA /ea/ <եա> → /e/ <է>

---

²[[*The original phrase is <ուղուի ծայնին սաստկութիւն տալ>; the translation is my best guess on how to interpret the original. (?)*]]

- CA /iʏ/ <իւ> → /u/ <ու>
- CA /oɨ/ <ոյ> → /u/ <ու>

For example in Table 4.

Table 4: Reduction of Classical Armenian diphthongs in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	hɑjɾ	hɑɾ	hɑɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
‘black’	sɛɑɥ	utɛwɫ	sev	utɛɫ	sev	utɛɫ
‘snow’	dʒiɥn	δɦɫɫ	dʒun	δnɫɫ	dʒɥn	δɦnɫɫ
‘light’	loɨs	ɦɾɥ	lus	ɦɾɫɫ	luɥs	ɦɾɥ
‘sister’	k ^h oɨɾ	ɾɾɾɾ	k ^h ur	ɾnɾɾ	k ^h ɥɾ	ɾnɥɾ

Next to vowels or alone, these become a vowel + consonant (Table 5).

Table 5: Splitting of Classical Armenian diphthongs to vowel + glide sequences in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘Armenian-GEN’	hɑj-oɨ	hɑjɾɾ	hɑj-u	hɑjɾɫ	hɑj-i	hɑjɦ
‘to look at’	nɑjɨɫ	ɫnɑjɦɫ	nɑjɨɫ	ɫnɑjɦɫ	nɑjel	ɫnɑjɛɫɫ
‘sick’	hiwand	ɦɦɫwɫnɫ	hivand	ɦɦɫwɫnɫ	hivand	ɦɦɫwɫnɫ

[[*Note that Adjarian seems to treat an intervocalic glide in Classical Armenian as part of a diphthong: /hɑj-oɨ/ instead of /hɑj-oɨ/ <hɑjɾɾ>. But, I am very skeptical of such a treatment for Classical Armenian, simply because such an analysis creates unclear syllable boundaries. See discussion in §3.2.3.*]]

32.2.2.3 Consonant changes

32.2.2.3.1 Laryngeal changes

For the consonants, the voiced stay voiced, but they became voiceless aspirated after the sound /ɾ/ <ր>. The voiceless unaspirated sounds became voiced everywhere. The voiceless aspirated sounds stay the same.

[[*Acoustic data on the consonants of Istanbul are available in Adjarian (1899), translated in §2.*]]

32.2.2.3.2 Word-initial uvular fricatives

The word-initial sound /ɣ/ <ղ> is not known in the Istanbul dialect; and whenever this sound occurs at the beginning of the word, it becomes /χ/ <խ>. Even the name of the letter /ɣ/ <ղ> has changed (Table 6).³

Table 6: Absence of word-initial Classical Armenian /ɣ/ <ղ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA or SWA		
‘to send’	uʔarkel	ուղարկել	χʔkel	խրկել	uɣargel,	ուղարկել	SWA
					ɣargel	ղրկել	
‘to guide’	uʔewerel	ուղեւորել	χavrel	խավրել	uɣevorel	ուղեւորել	SEA
‘Luke’	ʔakas	Ղուկաս	χugas	խուգաս	ɣukas	Ղուկաս	SEA
‘Lazaros’	ʔazaros	Ղազարոս	χazaros	խազարոս	ɣazaros	Ղազարոս	SEA
‘name of letter <ղ>’	ʔat	ղատ	χad	խադ	ɣat	ղատ	SEA

32.3 Morphology

32.3.1 Noun inflection or declension

In the case declension, a strong simplification has been introduced. There are only four cases: nominative-accusative, genitive-dative, ablative, and instrumental. The plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>. The following is the general picture of declension (Table 7).

original page number 251

Table 7: Case declension for the word ‘bread’ in the Istanbul dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	hats ^h	hwg	hats ^h -er	hwg-եր
GEN-DAT	hats ^h -i	hwg-ի	hats ^h -er-u	hwg-երու
ABL	hats ^h -e	hwg-է	hats ^h -er-e	hwg-եր-է
INS	hats ^h -ov	hwg-ով	hats ^h -er-ov	hwg-եր-ով

³[[For the word ‘to guide’, Adjarian includes a reconstructed intermediate form */ɣaurel/ *<ղաւրել>].]

Except for a few exceptions, which form their own declension classes (among these, a very notable class are the words with suffix /-ut^hin/ <-ուփիւ>, from CA /-ut^hiun/ <ուփիւն>), all the remaining words follow this declension even the words in (Table 8) ([*that are irregular in SEA/SWA*]), and words with a rime /i/ <ի>.

Table 8: Regular declension for various words in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SEA	
‘dog’			fun	շուն
‘dog (GEN)’	fun-i	շունի	fan	շան
‘house’			tun	տուն
‘house (GEN)’	dun-i	դունի	tan	տան
‘house (ABL)’	tun-e	տունէ	tən-its ^h	տնից
‘mouse’			muk	մուկ
‘mouse (GEN)’	mug-i	մուգի	mək-an	մկան
‘fish’			dzuk	ծուկ
‘fish (GEN)’	dzug-i	ծուգի	dzək-an	ծկան
‘fish (ABL)’	dzug-e	ծուգէ	dzəkn-its ^h	ծկնից
‘wine’			gini	գինի
‘wine (GEN)’	gini-i	գինիի	gin-u	գինու
‘barley’			gari	գարի
‘barley (GEN)’	gari-i	գարիի	gar-u	գարու

32.3.2 Pronoun inflection or declension

The following is the general picture of the pronoun declension (Table 9).

Table 9: Declension paradigm for personal pronouns in the Istanbul dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	es	dun	an	menk ^h	duk ^h	anonk ^h
	tu	ḡnlu	ulu	uṭluḡ	ḡnluḡ	uluoluḡ
GEN	im	k ^h u	anor	mer	ḡzer	anonts ^h
	ḡu	ḡnlu	uluor	uṭn	ḡṭn	uluoluḡ
DAT	əndz-i	k ^h ez-i	anor	mez-i	ḡzez-i	anonts ^h
	ḡnḡḡ	ḡṭqḡ	uluor	uṭqḡ	ḡṭqḡ	uluoluḡ
ACC	is, əndz-i	k ^h ez-i	an	mez-i	ḡzez-i	anonk ^h
	ḡu, ḡnḡḡ	ḡṭqḡ	ulu	uṭqḡ	ḡṭqḡ	uluoluḡ
ABL	iz-me	k ^h ez-me	an-ge	mez-me	ḡzez-me	anonts ^h -me
	ḡquṭ	ḡṭquṭ	uluḡṭ	uṭquṭ	ḡṭquṭ	uluoluḡṭ
INS	iz-mov	k ^h ez-mov	an-ov	mez-mov	ḡzez-mov	anonts ^h -mov
	ḡquṭuṭ	ḡṭquṭuṭ	uluṭuṭ	uṭquṭuṭ	ḡṭquṭuṭ	uluoluḡṭuṭ

[[*Adjarian provides the following paradigm for demonstrative proximal pronoun 'this' (Table 10).*]]

Table 10: Declension paradigm for the demonstrative proximal pronoun 'this' in the Istanbul dialect

	Singular 'this'		Plural 'these'	
NOM	sa	uu	s(a)vonk ^h	u(w)uṭluḡ
GEN	səvor	uḡuṭor	s(a)vonts ^h	u(w)uṭluḡ
DAT	səvor	uḡuṭor	s(a)vonts ^h	u(w)uṭluḡ
ACC	səvigə	uḡuḡḡu	s(a)vontk ^h	u(w)uṭluḡ
ABL	sə(v)-gə	uḡ(u)ḡṭ	s(a)vonts ^h -me	u(w)uṭluḡṭ
INS	səv-ov	uḡuṭuṭ	s(a)vonts ^h -mov	u(w)uṭluḡṭuṭ

There are also the forms in Table (11). These are all declined simply based on the pronoun 'this' /sa, as/ <uu, uu>.

Table 11: Sample of demonstrative nominative singular pronouns in the Istanbul dialect

Proximal ‘this’		Medial ‘that’		Distal ‘that yonder’	
as	աս	ad	ադ	na	նա
asiga	ասիգա	adiga	ադիգա	aniga	անիգա
asigag	ասիգագ	adigag	ադիգագ	anigag	անիգագ
saviga	սավիգա	daviga	դավիգա	naviga	նավիգա
savigag	սավիգագ	davigag	դավիգագ	navigag	նավիգագ
sviga	սվիգա	dviga	դվիգա	nviga	նվիգա
svigag	սվիգագ	dvigag	դվիգագ	nvigag	նվիգագ

32.3.3 Verb inflection or conjugation

For verb conjugation classes, what remains is only /-el, -il, -al/ <ել, իլ, ալ>, and /-nel, -nil, -nal/ <ւել, լիլ, նալ>. We place here the conjugation of the verb ‘to like’, as an example of the first conjugation class.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

original page number 252

32.3.3.1 Subjunctive present and past

[[In SWA (Table 12), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like ‘to like’, the theme vowel is a non-alternating /-e-/. The Istanbul dialect uses an identical morphological strategy.]]

Table 12: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m ‘(if) I like’	սիրեմ
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-Ø	սիրե	sir-e-Ø	սիրե
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 13) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Istanbul again uses the same strategy.]]

Table 13: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-Ø	սիրեի	sir-ej-i-Ø ‘(if) I liked’	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-Ø-r	սիրեր	sir-e-Ø-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

32.3.3.2 Tenses constructed from the subjunctive: Indicative, progressive, and future

[[In Istanbul, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 14). The indicative present and past imperfective are constructed by adding the prefix /gə-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The progressive is

formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative forms. The future and past future are formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves exactly the same and I don't provide its paradigm.]]

Table 14: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Indicative present <սերկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	gə sir-e-m 'I like'	զը սիրեմ	gə sir-e-i-Ø 'I would like'	զը սիրեի
2SG	gə sir-e-s	զը սիրես	gə sir-e-i-r	զը սիրեիր
3SG	gə sir-e-Ø	զը սիրէ	gə sir-e-Ø-r	զը սիրեր
1PL	gə sir-e-nk ^h	զը սիրենք	gə sir-e-i-nk ^h	զը սիրեինք
2PL	gə sir-e-k ^h	զը սիրեք	gə sir-e-i-k ^h	զը սիրեիք
3PL	gə sir-e-n	զը սիրեն	gə sir-e-i-n	զը սիրեին
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Present progressive <շարունական սերկայ>		Past imperfective progressive <շարունական անկատար>	
1SG	gə sir-e-m gor 'I am liking'	զը սիրեմ գոր	gə sir-e-i-Ø gor 'I was liking'	զը սիրեի գոր
2SG	gə sir-e-s gor	զը սիրես գոր	gə sir-e-i-r gor	զը սիրեիր գոր
3SG	gə sir-e-Ø gor	զը սիրէ գոր	gə sir-e-Ø-r gor	զը սիրեր գոր
1PL	gə sir-e-nk ^h gor	զը սիրենք գոր	gə sir-e-i-nk ^h gor	զը սիրեինք գոր
2PL	gə sir-e-k ^h gor	զը սիրեք գոր	gə sir-e-i-k ^h gor	զը սիրեիք գոր
3PL	gə sir-e-n gor	զը սիրեն գոր	gə sir-e-i-n gor	զը սիրեին գոր
	IND-√-TH-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	
	Future <ապառնի>		Past future <անցեալ ապառնի>	
1SG	bidi sir-e-m 'I will like'	բիդի սիրեմ	bidi sir-e-i-Ø 'I was going to like'	բիդի սիրեի
2SG	bidi sir-e-s	բիդի սիրես	bidi sir-e-i-r	բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-Ø	բիդի սիրէ	bidi sir-e-Ø-r	բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-e-nk ^h	բիդի սիրենք	bidi sir-e-i-nk ^h	բիդի սիրեինք
2PL	bidi sir-e-k ^h	բիդի սիրեք	bidi sir-e-i-k ^h	բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-e-n	բիդի սիրեն	bidi sir-e-i-n	բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

32.3.3.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 15) and past perfect (Table 16) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this

non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Istanbul uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-er/ <եր>. Adjarian doesn't state if this suffix has evidential meaning or not, but I suspect it does. (?)]]

Table 15: Present perfect <լարակատար> of the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-er e-m	սիրեր եմ	sir-er e-m 'I have liked'	սիրեր եմ
2SG	sir-er e-s	սիրեր ես	sir-er e-s	սիրեր ես
3SG	sir-er e-Ø	սիրեր է	sir-er e-Ø	սիրեր է
1PL	sir-er e-nk ^h	սիրեր ենք	sir-er e-ŋk ^h	սիրեր ենք
2PL	sir-er e-k ^h	սիրեր եք	sir-er e-k ^h	սիրեր եք
3PL	sir-er e-n	սիրեր են	sir-er e-n	սիրեր են
	√-EPTCP AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 16: Past perfect <գերակատար> of the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-er e-i-Ø	սիրեր էի	sir-er ej-i-Ø 'I had liked'	սիրեր էի
2SG	sir-er e-i-r	սիրեր էիր	sir-er ej-i-r	սիրեր էիր
3SG	sir-er e-Ø-r	սիրեր ր	sir-er e-Ø-r	սիրեր ր
1PL	sir-er e-i-nk ^h	սիրեր էինք	sir-er ej-i-ŋk ^h	սիրեր էինք
2PL	sir-er e-i-k ^h	սիրեր էիք	sir-er ej-i-k ^h	սիրեր էիք
3PL	sir-er e-i-n	սիրեր էին	sir-er ej-i-n	սիրեր էին
	√-EPTCP AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

32.3.3.4 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 17) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ 'to like', the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate

agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Istanbul dialect again behaves identically.]]

Table 17: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-Ø ‘I liked’	սիրեցի
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

32.3.3.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-Ø/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to like’ (Table 18). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Istanbul again does the exact same strategy.]]

Table 18: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA ‘like!’		
2SG	sir-e-Ø	սիրե	sir-e-Ø	սիրե	√-TH-IMP.2SG
2PL	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 19), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Istanbul, the prohibitive marker is either /mi/ or /mæ/.]]

Table 19: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA ‘do not like!’		
2SG	mí sir-e-r	մի՛ սիրեր	mí sir-e-r	մի՛ սիրեր	PROH $\sqrt{-TH-2SG}$
	má sir-e-r	մը՛ սիրեր			
2PL	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք	PROH $\sqrt{-TH-2PL}$
	má sir-e-k ^h	մը՛ սիրեք			

32.3.3.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 20. SWA and Istanbul have the same forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to refer to multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ad̥z/ in SWA, and evidential participle /-er/ in SWA. The future participle is also called the future converb.]]

Table 20: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

		Istanbul		cf. SWA		
Infinitive	անորոշ	sir-e-l	սիրել	sir-e-l	սիրել	$\sqrt{-TH-INF}$
Past	անցեալ	sir-ad̥z	սիրած	sir-ad̥z	սիրած	$\sqrt{-RPTCP}$
		sir-er	սիրեր	sir-er	սիրեր	$\sqrt{-EPTCP}$
Future	ապանի	sir-i-l-u	սիրելու	sir-e-l-u	սիրելու	$\sqrt{-TH-INF-FUT.CVB}$
		sir-i-l-ik ^h	սիրելիք	sir-e-l-ik ^h	սիրելիք	$\sqrt{-TH-INF-FUT.CVB}$

original page number 253

32.3.3.7 Other complex tenses

For the participles, the forms /sir-ad̥z/ <սիրած> and /sir-e-l-u/ <սիրելու> are used to make many complex forms.

[[Throughout this section, Adjarian lists various complex tenses. He doesn’t translate or explain the meaning of any these complex tenses. For the morphology, I provide a simple rule to describe it. For the semantics, I can somewhat guess the meaning based on similarities into SWA. The (?) indicates my uncertainty in my translation, even after consulting with other SWA speakers.⁴ It is generally difficult

⁴[[I thank George Balabanian for help in this.]]

to find concrete semantic differences between some of these complex forms; see Boyacıoğlu (2010) for some pedagogically-oriented paradigms and their explanation.]]

[[In (1), Adjarian lists complex tenses that use the resultative participle with present tense marking.]]

(1) Istanbul

- a. sir-ɑd͡z e-m

√-RPTCP AUX-1SG

‘I have liked.’

սիրած էմ

Rule: Take the resultative participle, add the present auxiliary.

- b. sir-ɑd͡z e-m eʁ-er

√-RPTCP AUX-1SG be-EPTCP

‘I have liked, apparently.’

սիրած էմ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the present auxiliary, add the word /eʁ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir-ɑd͡z g-əll-a-m

√-RPTCP IND-be-TH-1SG

‘I (will) have liked.’

սիրած զըլլամ

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’.

- d. sir-ɑd͡z g-əll-a-m eʁ-er

√-RPTCP IND-be-TH-1SG be-EPTCP

‘I (will) have liked, apparently.’

սիրած զըլլամ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the word /eʁ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir-ɑd͡z g-əll-a-m gor

√-RPTCP IND-be-TH-1SG PROG

‘I have been liking.’

սիրած զըլլամ գօր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.

- f. sir- $\widehat{\text{adz}}$ g- all-a-m gor e x-er
 $\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-1SG PROG be-EPTCP}}$
 ‘I have been liking, apparently.’
 սիրած գըլլամ գօր էդեր
 Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /e x-er / ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- g. sir- $\widehat{\text{adz}}$ all-a-m (ne)
 $\sqrt{\text{-RPTCP be-TH-1SG SBJV}}$
 ‘If I have liked.’
 սիրած ըլլամ (նէ)
 Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.
- h. sir- $\widehat{\text{adz}}$ all-a-m (ne) e x-er
 $\sqrt{\text{-RPTCP be-TH-1SG SBJV be-EPTCP}}$
 ‘If I have liked, apparently.’
 սիրած ըլլամ (նէ) էդեր
 Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /e x-er / ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- i. sir- $\widehat{\text{adz}}$ e $\text{x-a-}\emptyset$
 $\sqrt{\text{-RPTCP be-PST-1SG}}$
 ‘I was liked.’
 սիրած էղա
 Rule: Take the resultative participle, add the past perfective form of ‘to be’.
- j. sir- $\widehat{\text{adz}}$ bidi all-a-m
 $\sqrt{\text{-RPTCP FUT be-TH-1SG}}$
 ‘I will have liked.’
 սիրած բիդի ըլլամ
 Rule: Take the resultative participle, add the future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form).
- k. sir- $\widehat{\text{adz}}$ bidi all-a-m e x-er
 $\sqrt{\text{-RPTCP FUT be-TH-1SG be-EPTCP}}$
 ‘I will have liked, apparently.’

սիրած բիդի ըլլամ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form), add the word /եք-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- l. sir-ɑdž ɔll-ɑ-l-u e-m
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG

‘I am to like.’ (there is a sense of an obligatory and necessitative future)

սիրած ըլլալու էմ

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the present auxiliary.

- m. sir-ɑdž ɔll-ɑ-l-u e-m ɛk-er
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-EPTCP

‘I am be like, apparently.’

սիրած ըլլալու էմ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the present auxiliary, add the word /եք-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- n. sir-ɑdž ɔll-ɑ-l-u ɔll-ɑ-m (ne)
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV

‘If I will be liking.’ (or perhaps ‘If I am to be liking.’)

սիրած ըլլալու ըլլամ (նէ)

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- o. sir-ɑdž ɔll-ɑ-l-u ɔll-ɑ-m (ne) ɛk-er
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-EPTCP

‘If I will be liking, apparently.’ (or perhaps ‘If I am to be liking, apparently.’)

սիրած ըլլալու ըլլամ (նէ) եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /եք-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

[[In (2), *Adjarian* lists complex tenses that use the the resultative participle with past tense marking.]]

(2) Istanbul

- a. sir- $\widehat{\text{adz}}$ e-i- $\emptyset$

$\sqrt{\text{-RPTCP AUX-PST-1SG}}$

‘I had liked.’

սիրած էի

Rule: Take the resultative participle, add the past auxiliary.

- b. sir- $\widehat{\text{adz}}$ e-i- $\emptyset$ e $\text{\textasciix}$ -er

$\sqrt{\text{-RPTCP AUX-PST-1SG be-EPTCP}}$

‘I had liked, apparently.’

սիրած էի եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the past auxiliary, add the word /e $\text{\textasciix}$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir- $\widehat{\text{adz}}$ g- $\text{\textasciix}$ ll-aj-i- $\emptyset$

$\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG}}$

‘I would have liked.’

սիրած գըլլայի

Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’.

- d. sir- $\widehat{\text{adz}}$ g- $\text{\textasciix}$ ll-aj-i- $\emptyset$ e $\text{\textasciix}$ -er

$\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG be-EPTCP}}$

‘I would have liked, apparently.’

սիրած գըլլայի եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the word /e $\text{\textasciix}$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir- $\widehat{\text{adz}}$ g- $\text{\textasciix}$ ll-aj-i- $\emptyset$ gor

$\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG}}$

‘I had been liking.’

սիրած գըլլայի գոր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.

- f. sir- $\widehat{\text{adz}}$ g- $\text{\textasciix}$ ll-aj-i- $\emptyset$ gor e $\text{\textasciix}$ -er

$\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG be-EPTCP}}$

‘I had been liking, apparently.’

սիրած գրլայի գոր էղեր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /eḡ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- g. sir-aḏz əll-aj-i-∅ (ne)

√-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV

‘If I had liked.’

սիրած ըլլայի (լե)

Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- h. sir-aḏz əll-aj-i-∅ (ne) eḡ-er

√-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP

‘If I had liked, apparently.’

սիրած ըլլայի (լե) էղեր

Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /eḡ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- i. sir-aḏz bidi əll-aj-i-∅

√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG

‘I would have liked.’

սիրած բիդի ըլլայի

Rule: Take the resultative participle, add the past future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form).

- j. sir-aḏz bidi əll-aj-i-∅ eḡ-er

√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG be-EPTCP

‘I would have liked, apparently.’

սիրած բիդի ըլլայի էղեր

Rule: Take the resultative participle, add the past future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form), add the word /eḡ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- k. sir-aḏz əll-a-l-u e-i-∅

√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG

‘I was (going) to like.’

սիրած ըլլալու էի

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the past auxiliary.

- l. sir- $\widehat{ad\dot{z}}$ əll- α -l-u e-i- $\emptyset$ e $\mathfrak{B}$ -er
 $\sqrt{-}$ RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG be-EPTCP
 ‘I was (going) to like, apparently.’

սիրած ըլլալու էի եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the past auxiliary, add the word /e $\mathfrak{B}$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- m. sir- $\widehat{ad\dot{z}}$ əll- α -l-u əll- αj -i- $\emptyset$ (ne)
 $\sqrt{-}$ RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV
 ‘If I was going to like.’

սիրած ըլլալու ըլլայի (նէ)

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- n. sir- $\widehat{ad\dot{z}}$ əll- α -l-u əll- αj -i- $\emptyset$ (ne) e $\mathfrak{B}$ -er
 $\sqrt{-}$ RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP
 ‘If I was going to like, apparently.’

սիրած ըլլալու ըլլայի (նէ) եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /e $\mathfrak{B}$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

[[In (3), *Adjarian* lists complex tenses that use the the future converb with present tense marking.]]

(3) Istanbul

- a. sir-e-l-u e-m
 $\sqrt{-}$ TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
 ‘I will like.’

սիրելու եմ

Rule: Take the future converb, add the present auxiliary.

- b. sir-e-l-u e-m e $\mathfrak{B}$ -er
 $\sqrt{-}$ TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-EPTCP
 ‘I will like, apparently.’

սիրելու էմ եղեր

Rule: Take the future converb, add the present auxiliary, add the word /եք-եր/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir-e-l-u   g-əll-a-m
√-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG

'I would like.'

սիրելու գըլլամ

Rule: Take the future converb, add the indicative present form of 'to be'.

- d. sir-e-l-u   g-əll-a-m   ԵԷ-ԵՐ
√-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG be-EPTCP

'I would like, apparently.'

սիրելու գըլլամ եղեր

Rule: Take the future converb, add the indicative present form of 'to be', add the word /եք-եր/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir-e-l-u   g-əll-a-m   ԳՕՐ
√-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG

'I am going to like.' (with a meaning that I will (in the future) intend to like) (?)

սիրելու գըլլամ ԳՕՐ

Rule: Take the future converb, add the indicative present form of 'to be', add the progressive marker /ԳՕՐ/.

- f. sir-e-l-u   g-əll-a-m   ԳՕՐ   ԵԷ-ԵՐ
√-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG be-EPTCP

'I am going to like, apparently.' (?)

սիրելու գըլլամ ԳՕՐ եղեր

Rule: Take the future converb, add the indicative present form of 'to be', add the progressive marker /ԳՕՐ/, add the word /եք-եր/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

- g. sir-e-l-u   əll-a-m   (ne)
√-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV

'If I were to like.' (?)

սիրելու ըլլամ (նէ)

Rule: Take the future converb, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- h. sir-e-l-u   օձլ-ա-մ   (ne) եՅ-եր
 $\sqrt{\text{-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-EPTCP}}$
 ‘If I were to like, apparently.’ (?)

սիրելու ըլլամ (նէ) եղեր

Rule: Take the future converb, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /եՅ-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- i. sir-e-l-u   եՅ-ա-Չ
 $\sqrt{\text{-TH-INF-FUT.CVB be-PST-1SG}}$
 ‘I am to have been liked.’ (?) (some sort of passive meaning)

սիրելու եղա

Rule: Take the future converb, add the past perfective form of ‘to be’.

- j. sir-e-l-u   bidi   օձլ-ա-մ
 $\sqrt{\text{-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG}}$
 ‘I will like.’

սիրելու բիդի ըլլամ

Rule: Take the future converb, add the future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form).

- k. sir-e-l-u   bidi   օձլ-ա-մ   եՅ-եր
 $\sqrt{\text{-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG be-EPTCP}}$
 ‘I will like, apparently.’

սիրելու բիդի ըլլամ եղեր

Rule: Take the future converb, add the future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form), add the word /եՅ-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

---

original page number 254

[[In (4), Adjarian lists complex tenses that use the the future converb with past tense marking.]]

(4) Istanbul

- a. sir-e-l-u   e-i-Չ
 $\sqrt{\text{-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG}}$
 ‘I was going to like.’

սիրելու էի

Rule: Take the future converb, add the past auxiliary.

- b. sir-e-l-u   e-i-Ø   eք-er
 √-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG be-EPTCP
 ‘I was going to like, apparently.’

սիրելու էի եղեր

Rule: Take the future converb, add the past auxiliary, add the word /eք-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir-e-l-u   g-əll-qj-i-Ø
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG
 ‘I would had liked.’

սիրելու գըլլայի

Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’.

- d. sir-e-l-u   g-əll-qj-i-Ø   eք-er
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG be-EPTCP
 ‘I would had liked, apparently.’

սիրելու գըլլայի եղեր

Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the word /eք-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir-e-l-u   g-əll-qj-i-Ø   gor
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG
 ‘I was going to be liking.’ (with a meaning that I was (in the future) intending to like) (?)

սիրելու գըլլայի գոր

Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.

- f. sir-e-l-u   g-əll-qj-i-Ø   gor   eք-er
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG be-EPTCP
 ‘I was going to be liking, apparently.’ (?)

սիրելու գըլլայի գոր եղեր

Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /eք-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- g. sir-e-l-u   əll-qj-i-Ø   (ne)
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV
 ‘If I were going to like.’
 սիրելու ըլլայի (սէ)
 Rule: Take the future converb, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.
- h. sir-e-l-u   əll-qj-i-Ø   ne   ԵՔ-ԵՐ
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP
 ‘If I were going to like, apparently.’
 սիրելու ըլլայի սէ էղեր
 Rule: Take the future converb, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /ԵՔ-ԵՐ/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- i. sir-e-l-u   bidi   əll-qj-i-Ø
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG
 ‘I was going to like.’
 սիրելու բիդի ըլլայի
 Rule: Take the future converb, add the past future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form).
- j. sir-e-l-u   bidi   əll-qj-i-Ø   ԵՔ-ԵՐ
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG be-EPTCP
 ‘I was going to like, apparently.’
 սիրելու բիդի ըլլայի էղեր
 Rule: Take the future converb, add the past future form of ‘to be’ (made up of /bidi/ plus the verb form), add the word /ԵՔ-ԵՐ/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

32.4 Literature

As we said above, the Istanbul dialect is still not studied. The innumerable manuscripts that are written in this dialect (newspapers, novels, fables, proverbs, folk songs, especially comedic writings and comedies) generally don’t have the needed scientific accuracy. The latter condition can be satisfied by my collection of Istanbul-Armenian oral literature, from which only a part was published in the Ազգագրական Հանդես [*Ethnographic Magazine*], volume 9 (Թ.), page 160-196. As a text sample, I place here the following real case, which is a letter of mine written with the scientific orthography.

32.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Ան իրինգունը Բեօյիւք-Դերե գացեր էի, ձովին քենարը վեր վար փիյացա (պտոյտ) գընէի գոր: Բանէ մը խաբար չունինք: Մէյ մըն ա դեսնաս բաֆօրը եգավ, մէչէն խընջախընջ մարքթիքը դուրս թափեցան. ամմենուն ըռէնզը նեդեր, բէնզըբէթը...

---

original page number 255

... դէղներ, իրարու հեղ խօսէլ-խօրաթէլ բիլէ չիքա (չկայ): Հրանդը դեմս էլավ. մօրէցա, ծառքս օմուզի դրի, – Ի՞նչ գա, ա՛խբար, ըսի:

– Սո՛ւս եղիր, ըսավ գամաց ծանօլ մը, բան չիքա, գամաց խօրաթէ, բաղին վրա ջանջ գա (ծածկաբանութիւն որ կը նշանակէ «լսող օտար մարդ կայ»):

Երգուքնիս քօլ քօլի՝ բերանիս բաբընծած՝ խզէլէէն անցանք փիյացան: Օր-թալըխը մարթ մարթասանք չմնաց. ամմէն մարթ դուն վազեց: Նայեցա քի մէզի լսող չիքա, խօրէն դարցա Հրանդին:

– Է՛, Հրանդ, ըսէ նայի՛նք, լեզույիթ դագը բան մը գա ամա, գը բահէս գոր:

– Ցույց եղավ, ցո՛ւյց... ըսավ գամաց ծանօլ մը:

– Ձօ ի՛նչ գըսես, ցո՛ւյց մի...

– Հա, Հնչագյանները Բաբա-Ալին գօխեր էն, քանի մը ասգեր մեռցուցեր էն. Դաջիգները դուրս թափեցան, գարգին, ջարթեցին, հազարէն էլէլ հայ մեռցուցեր էն. անջախ խանութնիս գօցեցինք, քեթրիւ փախանք, ինքըզիքնիս բաֆօր (շոգենաւ) նեդեցինք:

– Ձօ ի՛նչ գըսես բէ՛: Ադ ի՛նչ գէշ խաբար դուվիր ինծի:

– Ասիգա գաթը շադօնց ըլլար բիդի. ինզիլիզին գըռիլըները եգած շարված էն Չանախ-Խալէին քենարը. չըթի մը գը բէքլէէին գօր. աս ցույցը մա՛խսուսդան ըրին քի, Դաջիգները էլլան հայերը ջարթէն, ինզիլիզներն ա «Վա՛յ, դուն հայերը գը ջարթէ՞ս գօր մի» ըսելօլ՝ էլլան, յալլահ, Չանախ-Խալէն գօխէն, դի՛ւզ Սդամ-բօլին վրան...:

Սիրդս թըփըր թըփըր նեդէլ բաշլայեց. ինդա՞մ մի՛ լա՞մ մի. ան թաքքէյին գուզէի քի Հրանդին փաթըղըվիմ՝ երեսը, բերանը բաքնէմ:

– Աս քիշեր ջամփա բիդի էլլան, ըսավ էյեր քի գէս քիշերին թօփի-թիւֆէնզի ծաներ առնես նէ, հիչ չվախնաս, ինզիլիզներն էն. մէզի ազադէլու բիդի գան:

Ասանգ խաբար մը գը բահվի՞. դուն վազեցի. նայեցա քի սուֆրան դրեր էն, հարըս, մարըս, Հերսիյան, Արմէնույին, Հայզը Նստեր եր, ընծի գը բէքլէէն գօր: Բանէ խաբար չունին:

– Ա՛սօր վարը գռիվ եղեր է. հայերը Բաբա-Ալին առեր էն...

հազարեն եվել հայ ջարթըվեր է. ամա վախնալու բան չիքա. աս քիշեր ինգիլի-
զին զոռխլըները Չանախ-հալեն բիդի գոխեն, Բոլխսին վրա բիդի գան, քաղաքը
բիդի առնեն, մեզի թաքավորութիւն բիդի դան:

Ամմենը դեղերնուն վեր ցաթգեցին. ուրախութաննուն ի՞նչ ընելին չիդէն.
Հայգը բաշլայեց ծառքվըները իրարու զարնել. հարըս «Ա՛Քերիմ հայեր, ըսավ.
տեսա՞ր մի, գնիգ, էս քեզի չէի՞ ըսեր գոր քի աս դարի մո՛ւթլախա ազադութիւն
մը բիդի ըլլա»: – «Է՛, ըսավ մարս ա, էս ա չէի՞ ըսեր գոր քի սա աշգըս քանի մը
օր է գը խաղա գոր. բան մը բիդի ըլլա ամմա, ի՞նչ ըլլալիքը չիդէի»:

– Թող ըլլա՛, թող ըլլա՛. աս ձերութանս՝ բաց աշգօվ մէյ մը սա թաքավորնիս
դեսնամ դէ, բաշխա բան չեմ ուզեր Ասծուծմէ... հիչ բան մը չգըրնամ ըներ նէ՞
հիչ չէ նէ բիդի երթամ ասգերներուն համար փրինծ ըսդըգելու:

Հացրենիս գերանք, էս իմ օդաս քաշվեցա, հարս, մարս, քուրերս, ախբարս
ալ իրենց դեղերը քաշվեցան բառգեցան: Ամա վօրի՞ն քունը գը դանի: Աշգըս
բաց գը բեքլեմ գոր քի հա հիմա գուքան ինգիլիզները, հա հիմա:

Գէս քիշերը անցեր էր. մէյ մըն ալ բո՛ւմբ... ծան մը էլավ. մգիգ ըրի. ծանը
կըդրեցավ. աշաբա անդաջի՞ս եգավ գըսեմ. քիչ մը բեքլեցի, դեսա քի չէ,
բո՛ւմբ... ծան մը դահա էլավ. բո՛ւմ... գենէ եդեվեն, գենէ եդեվեն...: Ալթըխ շիւփէ
չմնաց:

Հարս անթիի օդայեն ծան դուվավ.

– Ձօ՛, Հրա՛յա, արթո՞ւն էս...:

– Արթուն էմ, հա՛յրիգ...:

– Գը լսէ՞ս գոր, ի՞նչ է աս...,

– Գը լսեմ գոր, անօ՞նք էն...:

Ձաները եդեվէ եդեվ շադձան. դեօշեգներնուն ցաթգեցինք, փենջիրէին առչեվը
վագեցինք, ծօվին հեռուները գը նայինք գոր... խօրունգէն եգած ծան մըն էր,
թամամ գրագին թօփին ծանը գըլմաներ... ծանէն յեթն ալ բարագ լուս մը գելար,
ծօվին վրայէն խըզըլըմի բէս գը զարներ գասներ գոր:

– Ինգիլիզին թօփերն էն, ըսինք. Չանախ-հալեն առին...:

– Է՛ Չանախ-հալէն մինչեվ հօս թօփի ծանա գուքա՞. քանի՞ սահաթվան
ջամփա-յ-է:

– Օր մը գը քաշէ ամա, ասօր ինգիլիգ գըսեն... ինգիլիզին ինչ ըլլալը գիդէ՞ս...

– Ադօր խօ՞սք գա. բեքի-ա քի (թերես եւ) Չանախ-հալեն առեր էն դէ. Սիլվ-
րիին յա Չաթալային բացերն էն:

– Ադանգ ըլլալու է:

Խնդումնիս փօրերնիս բահած, հեմ վախօվ, հեմ ուրախութիւնօվ սիրդերնիս
լեցունգ, ինչ ընենք չիդենք. աշվըներնիս ծօվին դնգեր գը բեքլենք գոր: Ձաները

Երթալօվ շաղձան... Մեյ մըն ալ մեզ օրօդում մը, մեզ գիւրիւլթիւ-փաթըրդը մը, խըզըլջըմ, սաղանախի բէս արգէվ մը, արգէվ մը քի դունէրնիս հեմէն դեղէն քշէ՝ դանի ձօվը լեցունէ բիդի: Արգէվին խըզէն օլուխները թէվէրու բէս նեղէլ բաշլայեցին, թավանին հին ու մին դեղերէն ջուրը շառըլ-շուռուլ գը վագէ, ասդին գօցէնք՝ անթին գը վագէ, անթին գօցէնք՝ ասդին գը վագէ:

– Առիօր մի հիմա ինգիլիզը, ըսավ հարըս:

Հեռույէն եգաձ ձաները օրօդումի ձան է եղեր, լուսն ա խըզըլջըմին իլէն չըմջը-րախին փառըլթըն... մենք ա ինգիլիզը եգավ ըսելէն՝ գը բեքլէէնք գօր:

Ինչ օր քեզի քրեցի նէ՝ մինազ մեզի չեղավ. ամմէնուն դունն ա ասանգ եղավ, հեմ հայ, հեմ դաջիգ: Վարը (Վոսփորի հայերը այսպէս կը կոչեն բուն Պօլիսը) դահա խըյախ եղեր է. փիւթին դաջիգները հայերուն դունները լեցվէր էն, «Հիմա ինգիլիզը բիդի դա՝ փիւթին դաջիգները ջարթ բիդի, Ասձուձու սիրուն, աղբար դարվան դրացնութան սիրուն՝ մեզի ձագ մը խօթեցէք բահեցէք» ըսելէն:

Chapter 33

Rodosto

33.1 Background and literature

---

original page number 258

In European Turkey, there is only one Armenian settlement that still preserves the Armenian language: the settlement of Rodosto and Malkara. The two are neighbors and are heavily Armenian-populated cities. Other places, such as Silivri, Çatalca, Çorlu, Gyumyurdjina, Edirne, and so on are all entirely Turkish-speaking.

The Armenian dialect of this region is still not studied. There is not even a line written in the Rodosto language. There is only a folk prayer from Malkara, published in ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] 1898, page 756.

In the summer of 1910, with the goal of studying Armenian dialects, I passed through Rodosto, where I prepared a study of the dialect by working with Armenologist and philologist Tigran Efendi Paghtikian (ՄԵԾ. Տիգրան ԷՖ. Պաղտիկեան; [[SEA:/tigran paɣtikjan/, SWA:/dik^hran baɣdigjan/]]). I extract the following succinct sketch from this unpublished work of mine.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 214).]]

33.2 Phonology

33.2.1 Sound changes

33.2.1.1 Consonant changes

33.2.1.1.1 Laryngeal changes

The dialect of Rodosto does not differ much from the dialect of Istanbul. The sound system is already the same. The consonants here have only two degrees: voiced and voiceless aspirated.

But in the dialects of Rodosto and Istanbul, there are many large differences. The Old Armenian voiceless unaspirated sounds have become voiced here, and the voiceless aspirated sounds have stayed voiceless aspirated as in other dialects. But in contrast, the voiced consonants have become voiceless aspirated.

This sound change, which is characteristic of also the Tigranakert and Malatya dialects, is very interesting from the point of view of the pronunciation of the literary Western language. As we know, the Classical Armenian voiced consonants are pronounced as voiceless aspirated in the Western literary language (/p^h, k^h, t^h/ from CA /b, g, d/ <բ, գ, դ>, and so on); this is in contrast to even the vernacular language of Istanbul, where these same consonants...

---

original page number 259

... become voiced sounds. This is such that the duality of pronunciation is the most common phenomenon for Western Armenians. When an Istanbul Armenian speaks at home, he pronounces as in (1a), while if he is talking to a literary person, he will say with the literary pronunciation as in (1b).

- (1) a. Istanbul
- i. dur-ə   bɑts^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
դուռը բաց
  - ii. dur-ə   ɡots^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
դուռը օգտ
- b. cf. SWA as spoken by an Istanbul speaker
- i. t^hur-ə   p^hɑts^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
թուռը փաց (standard: դուռը բաց)
  - ii. t^hur-ə   k^hots^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
թուռը օոցտ (standard: դուռը օոցտ)

[[To clarify, the Istanbul form is more conservative with respect to the voicing values in Classical Armenian. The stops and affricates in the above Istanbul forms

would be pronounced essentially the same as in Classical Armenian: /durən/ <դուրն> ‘door’, /bats^h/ ‘open’ <բաց>.]])

The duality of this pronunciation has always been surprising for researchers. Every person has had the idea that literate Istanbul Armenians have created the aforementioned pronunciations using an artistic style. But the way of pronunciation for Rodosto, combined with Tigranakert and Malatya, comes to finally remove this useless concept, and it proves that the literary pronunciation of Istanbul, is the work of Armenian migrants who came from these areas. The first literate people of Istanbul of course belong to this same migrant group, and they have also introduced their way of pronunciation, just as how now the Istanbul Armenians spread it across the provinces.

It remains to be asked how this pronunciation of voiceless aspirated sounds originated in the dialects of Rodosto, Malatya, and Tigranakert.

In my opinion, the path for this sound change is the voiced aspirated consonants. Rodosto, Malatya,¹ and Tigranakert previously had voiced aspirated consonants, instead of the Old Armenian voiced consonants. The voiced aspirated sounds, because of their contained breath /b^h, g^h, d^h, dʒ^h, dʒ^h/ (<b^h, g^h, d^h, j^h>), still present a certain level of voiceless aspiration till today, such that an untrained ear would hear them as voiceless aspirated. In this, the French here have the same sounds as <p, k, t>. It is this breath which, by getting a bit stronger, caused the preceding element to become voiceless, and this created the group of voiceless aspirated consonants.

33.2.1.2 Monophthong vowel changes

33.2.1.2.1 Classical Armenian /e/ <ե>

For the changes in vowels and diphthongs, we note that Classical Armenian /e/ <ե> became /e/ <է> (in all situations, except for the words in Table 1).

Table 1: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յէ> in the Rodosto dialect

	Classical Armenian		> Rodosto		cf. SEA	
‘I’	es	ես	jes	յէս	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jep ^h	յէփ	jerp ^h	երբ
‘song’	erg	երգ	jerk ^h	յէրք	jerk ^h	երգ

¹[[The original page had <Մալկարացիք>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <Մալաթիացիք>; I fixed it.]]

33.2.1.2.2 Classical Armenian /o/ <n>

The Classical Armenian /o/ <n> becomes /vo/ <վօ> at the beginning of monosyllabic words; it becomes /o/ <օ> everywhere else.

33.2.1.3 Diphthongal vowel changes

The diphthongs changed as follows:

- CA /ɑj/ <այ> → /ɑ/ <ա>
- CA /oj/ <ոյ> → /u/ <ու>
- CA /iu/ <իւ> → /u/ <ու>

33.3 Morphology

33.3.1 Noun inflection or declension

In the grammar, the declensions have no differences at all from Istanbul. For words with the CA ending /-ut^hiyn/ <-ութիւն>, the ablative is only a repeated /n/ <ւ> (Table 2).

Table 2: Ablative marking of nominalizer suffix from Classical Armenian /-ut^hiyn/ in the Rodosto dialect

	‘greatness’		‘greatness (ABL)’	
Classical Armenian	metsut ^h iyn	մեծութիւն	metsut ^h en-ē	մեծութենէ
> Rodosto			mendzut ^h en-ne	մենծութենէ
cf. SWA	medzut ^h yn	մեծութիւն	medzut ^h en-e	մեծութենէ
cf. SEA	metsut ^h jun	մեծություն	metsut ^h jun-its ^h	մեծությունից

33.3.2 Numeral formation

For the numeral adjectives, what is...

original page number 260

interesting are the words in Table 3a, which are however present in Istanbul and other areas, where they require Armenian units during enumeration. In contrast, in Rodosto, the units are also Turkish, as in Table 3b; whereas the other decades (10-60) take Armenian units.

[[To clarify, Adjarian means that Rodosto has borrowed Turkish numerals to replace some Armenian numerals.]]

Table 3: Borrowed numerals in the Rodosto dialect

	Rodosto		Turkish	cf. SEA		
a.	‘70’	jet ^h mif	յէթմիշ	<yetmiş>	jot ^h anasun	յոթանասուն
	‘80’	sek ^h sen	սէքսէն	<seksen>	ut ^h sun	ութսուն
	‘90’	doḡsan	դօխսան	<doksan>	innəsun	իննսուն
b.	‘75’	jet ^h mif bej	յէթմիշ բէշ	<yetmiş beş>	jot ^h anasun hiṅg	յոթանասուն հինգ
	‘81’	sek ^h sen bir	սէքսէն բիր	<seksen bir>	ut ^h sun mek	ութսուն մեկ
	‘93’	doḡsan ʁtj ^h	դօխսան իւշ	<doksan üç>	innəsun jerek ^h	իննսուն երեք

33.3.3 Pronoun inflection or declension

The pronouns are also the same as in Istanbul. Here we find that the 1SG accusative is /jes/. For the others, notable forms are in Table 4, which are either dative or accusative in Istanbul, but they are only dative in Rodosto.

Table 4: Sample of dative pronouns in the Rodosto dialect

dative 1SG 'to me'	indzi	ինձի
dative 1PL 'to us'	mezi	մէզի
dative 2SG 'to you'	k ^h ezi	քէզի
dative 2PL 'to you'	ts ^h ezi	ցէզի

The accusative forms are in Table 5.

Table 5: Sample of accusative pronouns in the Rodosto dialect

accusative 1PL 'to us'	mez	մէզ
accusative 2SG 'to you'	k ^h ez	քէզ
accusative 2PL 'to you'	ts ^h ez	ցէզ

For the third person pronouns, we cite the words in Table 6 and so on.

[[Note that Adjarian calls them just third person pronouns, but based on their SWA cognates, these pronouns act as third person demonstrative pronouns.]]

Table 6: Sample of third person demonstrative pronouns in the Rodosto dialect

Singular ‘this’		Singular ‘these’	
as	աս	asonk ^h	ասօնք
asiga	ասիգա	svonk ^h	սվօնք
asigag	ասիգագ		
asigagə	ասիգագը		
səviga	սըվիգա		
səvigagə	սըվիգագը		

33.3.4 Verb inflection or conjugation

33.3.4.1 Theme vowel changes

In conjugation, the Classical Armenian vowel /e/ <ե> becomes /i/ <ի> next to nasals.

[[To clarify, Adjarian provides the paradigm of the indicative present (Table 7. In SWA, the theme vowel for a verb like ‘to like’ remains a non-alternating /e/. But in Rodosto, the theme vowel changes to /i/ before nasal suffixes.]]

Table 7: Theme vowel changes in the indicative present <ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
1SG	գə sir-i-m	զը սիրիմ	գə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	գə sir-e-s	զը սիրես	գə sir-e-s	կը սիրես
3SG	գə sir-e-Ø	զը սիրե	գə sir-e-Ø	կը սիրե
1PL	գə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	գə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	գə sir-e-k ^h	զը սիրեք	գə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	գə sir-i-n	զը սիրին	գə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

33.3.4.2 Progressive marking with /gor, go, or/ <զօր, զօ, օր>

The progressive is formed with the formative /gor/ <զօր>, against which we sometimes find /go/ <զօ> or /or/ <օր> (Table 8).

Table 8: Variation in progressive marking in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
'I am eating'	g-ud-i-m gor	գուդիմ գօր	g-ud-e-m gor	կ'ուտեմ կօր
	g-ud-i-m go	գուդիմ գօ		
	g-ud-i-m or	գուդիմ օր		
	IND-eat-TH-1SG PROG		IND-eat-TH-1SG PROG	

[[To clarify, in SWA, the present progressive is formed by adding the progressive enclitic /gor/ after the indicative present. In Rodosto, the shape of this progressive marker can vary.]]

33.3.4.3 Archaism in the past plural suffix

The 1PL of the imperfective and perfective has the vowel /a/ <ւ> (Table 9), similarly to the dialects of Sebastia ([§28.4.3.4]) and Akn ([§27.3.2.3]).

[[For the 1PL, the past marker is /-i-/ for SWA. But in Rodosto, it is /-a-/ like in CA. The past suffix is used in the indicative past imperfective and the past perfective.]]

Table 9: Past 1PL marking in the Rodosto dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SWA
indicative past	sir-ē-α-k ^h	gə sir-e-α-nk ^h	gə sir-ej-i-ηk ^h
imperfective	like-TH-PST-1PL	IND like-TH-PST-1PL	IND like-TH-PST-1PL
'we would like'	սիրեալք	գը սիրեալք	կը սիրեիլք
past perfective	sir-e-ts ^h -α-k ^h	sir-e-ts ^h -α-nk ^h	sir-e-ts ^h -i-ηk ^h
'we liked'	like-TH-AOR-PST-1PL	like-TH-AOR-PST-1PL	like-TH-AOR-PST-1PL
	սիրեցալք	սիրեցալք	կը սիրեիլք

33.3.4.4 Future marking

[[In SWA, the future is marked by adding the proclitic /bidi/ before the finite verb. If the finite verb is the present form, then the construction marks the simple future; else if the finite verb is the past imperfective form, then the construction marks the past future. Rodosto presents some variation, as Adjarian describes.]]

The future is constructed with the formative /bədə/ <բըդը>, which can be placed also after the verb (2).

(2) ‘I will like’

- a. Rodosto
bədə sir-i-m
FUT like-TH-1SG
բըդը սիրիմ
- b. Rodosto
sir-i-m   bədə
like-TH-1SG FUT
սիրիմ բըդը
- c. cf. SWA
bidi sir-e-m
FUT like-TH-1SG
պիտի սիրենմ

It shortens to /bəd/ <բըդ> next to vowels (3).

(3) ‘I will do’

- a. Rodosto
bəd an-i-m
FUT do-TH-1SG
բըդ անիմ
- b. cf. SWA
bidi ən-e-m
FUT do-TH-1SG
պիտի ընենմ

The old ones² also have /bədər/ <բըդըր>, which originates from the CA form /piti ɔr/ <պիտի որ> ‘it is necessary that’ (4).

(4) a. ‘I will like’

- i. Rodosto
bədər sir-i-m
FUT like-TH-1SG
բըդըր սիրիմ

---

²[[*Adjarian uses the phrase հիսերը which means ‘the old ones’. He doesn’t explain what these ‘ones’ are – people, registers, terms, etc. He likely is referring to an older register because the word he uses (հիսերը) would sound odd if it referred to human speakers.*]]

- ii. cf. SWA
bidi sir-e-m
FUT like-TH-1SG
պիտի սիրեմ
- b. 'I was going to like'
  - i. Rodosto
bədər sir-ej-i-Ø
FUT like-TH-PST-1SG
բըդըր սիրէի
  - ii. cf. SWA
bidi sir-ej-i-Ø
FUT like-TH-PST-1SG
պիտի սիրէի

33.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's note: These two articles were narrated in particular to me by a large group of happy young people from Rodosto, and their chief was the grocer Mr. Hakop Malakian (պր. Յակոբ Մալաքեան; [[SEA: /hakop malak^hjan/, SWA:/ha-gop^h/]). I wrote this with the scientific orthography.

33.4.1 Sample 1

Դարի մը մէնք չէթելով (խումբ) Էլանք Իշէն քացանք. ջանփան ջուռջինասնիս (մեր խեղկատակութիւն) շաղ դըյախ էր. արաբային եռչին ըռէյիզը նսդած էր. սահաթը քիշերվան ալ օխղն ու գետը գար. ըռէյիզը թենջիտ մը դափուսխան ցառքը փռնած...

---

original page number 261

... էր. ան քանի՛ արաբան գերեա գօ նէ՝ իշդար մէջը յեղ գա նէ վրան քլօխը մէյ մը արավ: Ինչ է նէ. վէլասըլ (վերջապես) Աղային ախփուրը հասանք: Օնդօցը մեր արաբաջին իշգիւզարութիւն մ'անել ուզէց, մանդաներուն չըլըրէն (սանձ) փռնէց, ի՛շդար դուվէթ ունէր նէ՝ քաշէց էշօլլուն: Գուզէ՞ս արաբան բաթմիշ ըլլա չամուրին մէջը Մանդաները բաթմիշ էղան, բօյուրդուրիսը (լուծ) գօյրէցավ,

մենք ըսես նե՝ ամեննիս ա մեզիգ մեզիգ՝ փաչերնիս սօթդած՝ չափուռ չուփուռ չուրերեն թուս էլանք: Հիմա բաշլեյեցանք Չիրիշին փօթուռին դալայը գօխել (հայհոյել): Չիրիշ ըսածս ա՝ դաթըր մը գա նե վերը՝ ան հայվանս է: Ի՞նչ է նե. չերգընցընինք, բերեքեթ աս արաբաջիին առխադաշը՝ Չըմբըռն ալ մեզդեղ եր: Շը՛փդիյի (իսկոյն) անօր է եօքիզներուն բոյունդուրուխները աս մերինին թախմիշ արանք. աս էշօղլու ալ գենե գօյրեցալ: Յերքը քացանք քօվի հարմանեն բօյունդուրուխ մը քերվեցանք (ծծկ. գողնալ): Բերեքեթ անօր վօր մեզ գեօլեն սելամեթը հանեց: Աթըխ ջանփանիս ըռահաթ ըռահաթ քացանք: Լաքին քիշ մ՛անթին գուզէ՞ս բայիրեն վար թախըր թուխըր արաբան թօնգօլեցալ, թեքիրլախին մեզը գօյրեցալ...:

33.4.2 Sample 2

– Ձե Արթին, վո՞րդե գուքաս գոր: Շադօնց է քեզ դեսած չէյի:

- Հօ՞ս էյի վօր դեսնայիր:
- Հաբա վո՞րդ էիր:
- Չիյդէ՞ս... Բօլիս չէյի՞ յա՛:
- Յէ՞փ քացիր:

– Ջա՛նըմ. Ըսթանբօլեն բօսթանջի մը եգեր եր մալ առնելու համար, յես խանդըրմիշ արալ՝ ըսալ քի «աս դարի խարփուզը վերը աղեգ գը փռնըվի գօր»։ շիյդագը հէ՛մեն հավդըցա: Երգու խայրիս փռնեցի, խարփուզները լեցուցի, յալլաի Ըսթանբօլ: Իրիգվան թեմ, սահաթը սանգ գեսի վրա եր, ջանփա էլանք: Ինչվանք Երեյիլի փացերը ըռահաթ քացանք: Է՛հ, իշդե մուբը աղեգ մը գօխած եր՝ մեյ մըն ա խըյախ լօդօս մը բաշլայեց փչել... Հիմա ի՞նչ անինք... Բերեքեթ խափդաննիս իւշիւզար մարթ եր. Շաշըրմիշ չարալ. դիւմենին քլօխը անցած՝ խայրիսը աղեգ քշեց. անագ վօր գիւջբելեգիւջ ինքըզինքնիս Սիրիվլի նեղեցինք: Ան քիշերը հօն լուսցուցանք. Երթեսի օրը ուզած հավանիս քդանք, ...

---

original page number 262

... քանի մը սահթըվան մէջ Ըսթանբօլ՝ Սանդըք-Բուրուն Երգաթ նեղեցինք: Ինչ է նե, էլանք, խարփուզները բարբեցանք: Եգու դես քի, ի՞նչ փիյացա... չըսէ՞ս քի հարցունօղ Էդա՞վ մի... մէր իսէ աս դարի հիվընդութին գա ըսելօվ՝ ժողովուրթը վախցուցեր ին, անմեն մարթ խարթուզ ուղելը գը վախսա գօ. անագ վօր իրեք հարու հիսսուն խուռուշ գէնօվ ցեռվընուս դէՖ արինք քացալ:

– Է, հիմա ի՞նչ բըդ անես:

– Ի՞նչ բըդ տնիմ... գենէ յես իմ թեռլիքջութանս նայիմ. ա՛խփար, գէնաաթեն աղեգ փան գա՞. «գէնաաթը Էմաս բիլեգիգ է» ըսեր ին նե՝ բօշ դեղը չէ՛ յա՛: Չաթեն Էռչի վարբեդս ա յես դեսածին բես՝ գենէ քօվը գանչեց, յեթմիշ բէշ խուռուշ հաֆթալըխօվ: Ի՞նչ մէխքըս բահիմ. նօրեն գէնաաթիս բըդը նսդիմ վէ՛սսելամ:

33.4.3 Malkara

Adjarian's note: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 756.

Հանսա երթանք Գալիլիա,
Գալիլիա լեռ մը կայ,
Լեռան մէջը ծով մը կայ,
Ծովուն մէջը ծառ մը կայ,
Ծառին վրայ բուն մը կայ,
Բունին մէջը օձ մը կայ
Օձն օխտը պտուկ ունի.
Կթեցինք մակրդեցինք,
Տիկ մը պանիր կոխեցինք.
Ով կերաւ՝ արմեցաւ,
Ով չկերաւ՝ զարմացաւ.
Աչք տուողին աչքը ճաթի,
Չար աչքը, չար պտողը ճաթի:

Chapter 34

Crimea

34.1 Background

---

original page number 263

This dialect was first spoken only in Crimea. In 1779, a large Armenian migration group left Crimea and migrated to Southern Russia, where they established the city of New Nakhichevan and its 5 surrounding Armenian villages. From here, the Armenians spread likewise to near and far Russian cities, such as Rostov, Stavropol, Maykop, Yekaterinodar, Yekaterinoslav, Taganrog, Dnipro, Nogaisk, Novocherkassk. The small Armenian settlements of these places speak the New Nakhichevan dialect. The Armenian-populated cities of Crimea are now Theodosia, Simferopol, Karasubazar, Bakhchisaray, and Yevpatoriya, which speak the same Armenian dialect. But Kerch, Yalta, and Sevastopol, as we say, represent more of a settlement from Trabzon.

34.2 Phonology

34.2.1 Segment inventory

The dialect of Crimea is very close to the Istanbul dialect. Like the latter, it has the vowels in Table 1.

Table 1: Vowels of the Crimea dialect

/i/ <ɨ>	/y/ <ɥL>	/u/ <nL>
/e/ <t>	/ə/ <ɐ>	/o/ <o>
		/ɑ/ <ʊ>

The sound /y/ <ɥL> is used only in loanwords from Turkish and Tatar. But the

sound /œ/ <to> is absent. This sound has changed in Turkish words to /e/ <է>. For example, Crimea /berek/ <բերեք> from Turkish <börek> ‘burek’.

There are no diphthongs.

The consonants have only two degrees: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced, while the voiceless aspirated stayed the same.

34.2.2 Sound changes

34.2.2.1 Lenition of Classical Armenian /r/ <ր>

The use of the sound /r/ <ր> in New Nakhichevan is very interesting. The old ones pronounce it as /r/ <ր> in every condition. But in the new generation, the pronunciation is halted.¹ For them, the sound /r/ <ր> is often very soft, almost close to the pronunciation of /ʒ/ <ժ>, which should of course have its own representation (ր՛).

[[It is unclear to me what Adjarian perceived as this weak rhotic symbol <ր՛>; I suspect he means the rhotic is lenited somehow. Note that he doesn't later use this symbol in his transcriptions anyway. (?)]]

This sound ր՛ changes based on the previous and following sounds. Between the Classical Armenian sounds /i/ <ի> and /e/ <է>, it becomes a simple...

---

original page number 264

... /ʒ/ <ժ> (Table 2).

[[Note that for the following data, it seems that Adjarian assumes that the Classical Armenian forms with an initial /e/ or /i/ changed to */i/ in an intermediate hypothetical stage, and this */i/ then triggered the lenition of the rhotic to a fricative.]]

Table 2: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /ʒ/ <ժ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
‘three’	erek ^h	երեք	zek ^h	ժեք	jerek ^h , irek ^h	երեք, իրեք
‘they (NOM)’	iyrɛank ^h	իւրեանք	zenk ^h	ժէնք	irenj ^h	իրենք
‘their (GEN)’	iyrɛants ^h	իւրեանց	zents ^h	ժէնց	irents ^h	իրենց

---

¹*[[For the word ‘halted’, Adjarian uses the verb <կաղայ> which means ‘to limp’ or ‘to halt’. I think Adjarian was trying to use a metaphorical meaning of this verb, but his exact intention is unclear to me. (?)]]*

Next to a dental voiceless aspirated /t^h/ <թ>, it becomes /ʃ/ <շ> (Table 3).

Table 3: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /ʃ/ <շ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
‘to go’	ert ^h al	երթալ	eft ^h al	էշթալ	jert ^h al	երթալ
‘man’	mard	մարդ	maq ^t h	մաշթ	mart ^h	մարդ
‘skin’	mort ^h	մորթ	moft ^h i	մոշթի	mort ^h	մորթ

We are in the presence of the formation of a new phonetic rule, which is still not completely dominant.

34.3 Morphology

34.3.1 Pronoun inflection or declension

Declension and conjugation are again very similar to the Istanbul dialect. Only that the accusative is the same as the dative, as in the /um/ <ում> branch. We place here the pronouns which show some differences from the Istanbul dialect (Table 4).

Table 4: Declension paradigm for personal pronouns in the Crimea dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	3SG ‘he’	1PL ‘we’	2PL ‘you’	3PL ‘they’
NOM	jes յէս	dun դուն	na նա	mink ^h , menk ^h մինք, մէնք	duk ^h դուք	nak ^h a նաքա
GEN	im իմ	k ^h u քու	nara նարա	mer մէր	dzer ծէր	nats ^h a նացա
DAT-ACC	əndzi ընծի	k ^h ezi քէզի	naran նարան	mezi մէզի	dzezi ծէզի	nats ^h a նացա
ABL	əndzi-men ընծիմէն	k ^h ezi-men քէզիմէն	nara-men նարամէն	mezi-men մէզիմէն	dzezi-men ծէզիմէն	nats ^h a-men նացամէն
INS	əndzi-mov ընծիմօվ	k ^h ezi-mov քէզիմօվ	nara-mov նարամօվ	mezi-mov մէզիմօվ	dzezi-mov ծէզիմօվ	nats ^h a-mov նացամօվ

[[Adjarian lists various demonstrative pronouns that act as different forms for the proximal pronoun ‘this’ (Table 5).]]

Table 5: Declension paradigm for the proximal demonstrative pronoun ‘this’ and its various forms in the Crimea dialect

NOM	isa	as	asvigə	sa
	իսա	աս	ասվիգը	սա
GEN-DAT	isəvor	asor	asəvor	səvor
	իսըվոր	ասոր	ասըվոր	սըվոր
ABL	isəvor-me	asor-me	asəvor-me	səvor-me
	իսըվորմէ	ասորմէ	ասըվորմէ	սըվորմէ
INS	isəvor-mov	asor-mov	asəvor-ov	səvor-mov
	իսըվորմօվ	ասօվ	ասըվօվ	սըվորմօվ

What is also said are the forms in Table 6 which are declined in the same way.

Table 6: Sample of other demonstrative pronouns in the Crimea dialect

Medial NOM SG ‘that’		Distal NOM SG ‘that yonder’	
ida	իդա	ina	ինա
ad	ադ	an	ան
adəvor	ադըվոր	anəvor	անըվոր

34.3.2 Numerals

To form the ordinal numerals, the formative /-um/ <ում> is used (Table 7).

[[This is in contrast to CA and SEA/SWA which use the ordinal suffix /-(e)rort^h/]].

Table 7: Ordinal numerals in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
‘two’	erku	երկու			jerku	երկու
‘second’	erk-rord	երկրորդ	ergus-um	երգուսում	jerk-rort ^h	երկրորդ
‘three’	erek ^h	երեք			jerek ^h	երեք
‘third’	er-rord	երրորդ	zek ^h -um	ժեքում	jer-rort ^h	երրորդ
‘four’	tj ^h ors	չորս			tj ^h ors	չորս
‘fourth’	tj ^h or-rord	չորրորդ	tj ^h ors-um	չօրսում	tj ^h or-rort ^h	չորրորդ

This formative /-um/ <ում> is [[*borrowed*]] from the Persian formative <-um>, with the same usage.

[[*Note that in his subsequent work, Adjarian later argued that this suffix was not borrowed from Persian but that it is a re-analysis of the Classical Armenian locative suffix /-m/ <մ> (Աճառյան 1952: 287ff).*]]

34.3.3 Verb inflection or conjugation

34.3.3.1 Morphological properties

34.3.3.1.1 Indicative marking

In conjugation, we must note first the formatives /g-, gə-, k^hə-/ <գ, գը, քը> of the present and imperfective. From these, the first is for vowel-initial verbs, the second for voiced consonant-initial verbs, and the third for voiceless aspirated-initial verbs (Table 8).

[[*To clarify, Adjarian means that the indicative morpheme is a prefix that displays allomorphy based on the type of verb-initial segment, including voicing assimilation. In contrast for the SWA cognates, we see a simpler type of allomorphy based on schwa epenthesis, without voicing assimilation.*]]

Table 8: Allomorphy of the indicative prefix in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
‘I go’	g-əft ^h -a-m	գեշթամ	g-ert ^h -a-m	կ’երթամ
‘I bring’	gə ber-i-m	գը բերիմ	gə p ^h er-e-m	կը բերեմ
‘I like’	k ^h ə sir-i-m	քը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
	IND √-TH-1SG		IND √-TH-1SG	

34.3.3.1.2 Theme vowel changes

The verbal ending /e/ <Ե> becomes /i/ <Ի> everywhere, except for the 3SG present.

[[To clarify, Adjarian means that for the E-Class, the theme vowel is /e/ in Classical Armenian and in SWA/SEA. But in Crimea, the reflex of this theme vowel is /i/, except in the present 3SG. We see examples of this change in §34.3.3.2.1.]]

[[This change is likewise found in the present auxiliary (§34.3.3.2.3). It does not occur for the theme vowel of the past imperfective (§34.3.3.2.1) or past perfective (§34.3.3.2.4).]]

34.3.3.1.3 Class of the causative

The causative verbs take the ending /tsʰnʉl/ <ցնւլ>, and they form the fourth conjugation class (Table 9).

[[To clarify, Adjarian means that causative verbs take the theme vowel /u/ in Crimea; in contrast, they take the theme vowel /e/ in SEA/SWA.]]

Table 9: Causative verbs in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
‘to pass (trans.)’	an-tsʰə-n-u-l	անցընւլ	an-tsʰə-n-e-l	անցընել
‘to ask’	har-tsʰə-n-u-l	հարցընւլ	har-tsʰə-n-e-l	հարցնել
‘to melt (trans.)’	hal-e-tsʰ-n-u-l	հալեցնւլ	hal-e-tsʰ-n-e-l	հալեցնել
	√-(TH)-CAUS-TH-INF		√-(TH)-CAUS-TH-INF	

34.3.3.2 General paradigm

The following are important tenses of the verb ‘to like’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

34.3.3.2.1 Subjunctive present and past

[[In SWA (Table 10), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like ‘to like’, the theme vowel is a non-alternating /-e-/. The Crimea dialect uses a similar strategy with one difference: the theme vowel is /e/ in the 3SG, but /i/ elsewhere.]]

Table 10: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m ‘(if) I like’	սիրեմ
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-Ø	սիրե	sir-e-Ø	սիրե
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 11) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Crimea uses an identical strategy. Note how the theme vowel is /e/ in the past, but almost always /i/ in the present (Table 10).]]

Table 11: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-Ø	սիրեի	sir-ej-i-Ø ‘(if) I liked’	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-Ø-r	սիրեր	sir-e-Ø-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

34.3.3.2.2 Tenses constructed from the subjunctive: Indicative and future

[[In Crimea, many other tenses seem to be constructed from the subjunctive (Table 12). The indicative present and past imperfective are constructed by adding the indicative prefix before the subjunctive present and subjunctive past; this prefix is /k^hə-/ of the verb ‘to like’. The future and past future are formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves in essentially the same way, and I don’t provide its paradigm.]]

Table 12: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Indicative present <սերկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k ^h ə sir-i-m ‘I like’	քը սիրիմ	k ^h ə sir-e-i-Ø ‘I would like’	քը սիրեի
2SG	k ^h ə sir-i-s	քը սիրիս	k ^h ə sir-e-i-ɾ	քը սիրեիր
3SG	k ^h ə sir-e-Ø	քը սիրե	k ^h ə sir-e-Ø-ɾ	քը սիրեր
1PL	k ^h ə sir-i-nk ^h	քը սիրինք	k ^h ə sir-e-i-nk ^h	քը սիրեինք
2PL	k ^h ə sir-i-k ^h	քը սիրիք	k ^h ə sir-e-i-k ^h	քը սիրեիք
3PL	k ^h ə sir-i-n	քը սիրին	k ^h ə sir-e-i-n	քը սիրեին
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապառնի>		Past future <անցեալ ապառնի>	
1SG	bidi sir-i-m ‘I will like’	բիդի սիրիմ	bidi sir-e-i-Ø ‘I was going to like’	բիդի սիրեի
2SG	bidi sir-i-s	բիդի սիրիս	bidi sir-e-i-ɾ	բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-Ø	բիդի սիրե	bidi sir-e-Ø-ɾ	բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-i-nk ^h	բիդի սիրինք	bidi sir-e-i-nk ^h	բիդի սիրեինք
2PL	bidi sir-i-k ^h	բիդի սիրիք	bidi sir-e-i-k ^h	բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-i-n	բիդի սիրին	bidi sir-e-i-n	բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

34.3.3.2.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 13) and past perfect (Table 14) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). In SEA, this non-finite form is the

perfective converb with the suffix /-el/. Crimea uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-il/ <իլ>. This suffix appears to be a cognate with the SEA perfective converb suffix /-el/, and I gloss it as such.]]

[[Note that in SWA, the present auxiliary has the form /e/, but Crimea has the form /i/ for the non-3SG.]]

Table 13: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SEA	
1SG	sir-il i-m	սիրիլ իմ	sir-el e-m ‘I have liked’	սիրել եմ
2SG	sir-il i-s	սիրիլ իս	sir-el e-s	սիրել ես
3SG	sir-il e-Ø	սիրիլ է	sir-el e-Ø	սիրել է
1PL	sir-il i-nk ^h	սիրիլ ինք	sir-el e-ŋk ^h	սիրել ենք
2PL	sir-il i-k ^h	սիրիլ իք	sir-el e-k ^h	սիրել եք
3PL	sir-il i-n	սիրիլ ին	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 14: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SEA	
1SG	sir-il e-i-Ø	սիրիլ էի	sir-el ej-i-Ø ‘I had liked’	սիրել էի
2SG	sir-il e-i-r	սիրիլ էիր	sir-el ej-i-r	սիրել էիր
3SG	sir-il e-Ø-r	սիրիլ էր	sir-el e-Ø-r	սիրել էր
1PL	sir-il e-i-nk ^h	սիրիլ էինք	sir-el ej-i-ŋk ^h	սիրել էինք
2PL	sir-il e-i-k ^h	սիրիլ էիք	sir-el ej-i-k ^h	սիրել էիք
3PL	sir-il e-i-n	սիրիլ էին	sir-el ej-i-n	սիրել էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

34.3.3.2.4 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 15) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist

or perfective suffix $/\widehat{ts^h}/$, and then adding the past suffix $/-i/$ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Crimea dialect behaves almost the same; the theme vowel is $/i/$ for the 3SG, but $/e/$ elsewhere.]]

Table 15: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-}\emptyset$	սիրեցի	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-}\emptyset$ ‘I liked’	սիրեցի
2SG	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-r}$	սիրեցիր	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-r}$	սիրեցիր
3SG	$\text{sir-i-ts}^h\text{-}\emptyset\text{-}\emptyset$	սիրից	$\text{sir-e-ts}^h\text{-}\emptyset\text{-}\emptyset$	սիրեց
1PL	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-nk}^h$	սիրեցինք	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-}\eta k^h$	սիրեցինք
2PL	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-k}^h$	սիրեցիք	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-k}^h$	սիրեցիք
3PL	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-n}$	սիրեցին	$\text{sir-e-ts}^h\text{-i-n}$	սիրեցին
	$\sqrt{\text{-TH-AOR-PST-AGR}}$		$\sqrt{\text{-TH-AOR-PST-AGR}}$	

34.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph $/-\emptyset/$ after the theme vowel $/e/$ for a verb like ‘to like’ (Table 16). For the 2PL, SWA adds the sequence $/-e\widehat{ts^h}\text{-ek}^h/$ after the root such that $/-e\widehat{ts^h}/$ forms the aorist stem, while $/-ek^h/$ is the agreement marker. Crimea does the exact same strategy.]]

Table 16: Imperative forms <հրամայական> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA ‘like!’		
2SG	$\text{sir-e-}\emptyset$	սիրե	$\text{sir-e-}\emptyset$	սիրե	$\sqrt{\text{-TH-IMP.2SG}}$
2PL	$\text{sir-e-ts}^h\text{-ek}^h$	սիրեցեք	$\text{sir-e-ts}^h\text{-ek}^h$	սիրեցեք	$\sqrt{\text{-TH-AOR-IMP.2PL}}$

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 17), SWA adds the prohibitive formative $/mi/$ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix $/-r/$ in the 2SG, and $/-k^h/$ in the 2PL. In Crimea, the 2SG marker is $/-l/$, while the 2PL marker is $/-k^h/$. Note that it is possible that this 2SG marker $/-l/$ is actually a non-finite form; I don’t know how to gloss it.]]

Table 17: Negative imperative or prohibitive forms of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA ‘do not like!’	
2SG	mí sir-i-l	մի՛ սիրիլ	mí sir-e-r	մի՛ սիրեր
	PROH $\sqrt{-}$ TH-?		PROH $\sqrt{-}$ TH-2SG	
2PL	mí sir-i-k ^h	մի՛ սիրիք	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք
	PROH $\sqrt{-}$ TH-2PL		PROH $\sqrt{-}$ TH-2PL	

34.3.3.2.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 18. Crimea and SWA/SEA have slightly different forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to refer to multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ats/ in SEA, and the perfective converb /-il/ in SEA.]]²

Table 18: Participles or converbs <դերբայներ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

		Crimea		cf. SEA		
Infinitive	սկսորոշ	sir-e-l	սիրել	sir-e-l	սիրել	$\sqrt{-}$ TH-INF
Past	սկսեալ	sir-il	սիրիլ	sir-el	սիրել	$\sqrt{-}$ PERF.CVB
		sir-adz	սիրած	sir-ats	սիրած	$\sqrt{-}$ RPTCP
Future	սպասնի	sir-e-l-u	սիրելլու	sir-e-l-u	սիրելլու	$\sqrt{-}$ TH-INF-FUT.CVB

original page number 266

34.4 Literature

There is no study on the Crimea dialect. But there are a few select manuscripts.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

²[[The original page had <սիրել> as the infinitive. But on page 306, Adjarian provides an erratum that it should be <սիրիլ>; I fixed it.]]

- Literature involving the Crimea dialect
  - Патканов (1875), volume 1. Nakhichevan dialect. (К. Паткановъ. Матеріалы для изученія арм. нарѣчій, I. Говоръ Нахичеванскій)
  - Ռ. Պատկանեանի Ընտիր երկասիրութիւնները, Ա եւ Բ. Պետերբ. 1893. Մանաւանդ Գ. հտ. Ռոստով, 1904
  - Տիգրանեան Գ. – Առածք, ասացուածք եւ գրոյցք Նոր-Նախիջեւանի. Ռոստով, 1892

There are also some fables in series of Armenian folk fables by Tigran Navasardian (Տիգրան Նաւասարդեան; [[SEA: /tigran navasardjan/, /navasart^hjan/, SWA: /dik^hran navasart^hjan/]]), and a small number of writings in the periodicals of New Nakhichevan: Նոր կեանք [*New life*], Մեր ձայնը [*Our voice*], and Լոյս [*Light*] (published 1906-1911).

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 194).*]]

34.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.*]]

34.5.1 New Nakhichevan

Adjarian's note: See Патканов (1875: 71-73). This presents the old language, with a pure /ɾ/ <ր> sound. After checking in New Nakhichevan, I have rendered it into scientific orthography.

Ազիաթի հայերուն դունը մեզ խուջուռ բան է. մեզի բես ազբար (բակ) չունին. նացա դուներեն թեփեն դեղինի բես դիւս է. սիրդերը նեզանսա նը՝ գերթան, թռռայներու բեսնազ՝ դուներուն թեփեն գը նըսդին. .

Նացա հացի փուռն ալ – անունը գիդէի ամա՝ մօռցիլ իմ – խուջուռ բան է. ազբարին օրթան, շադերուն ալ դուներուն մէշը, մեքամ գուլօր փօս քը փօրին, մէշը սըվա գանին, շդէ դացա փուռը: Հաց էփելու լան նը՝ իդա փօսին մէշը նօմայ չօր փադ, խօռայ (չոր խոիւ) գուլուն, դագեն գը բըռընդեցնուն, յեթգեն գառնուն խումօրը աղի փուռին բադերուն գը ձեթին. շդէ իմացիր դացա հացին ֆասօնը. – ադեթօվ լաթ, մեղայասծու մեղա: Ադ դահա հէչ: Փուռին հացը գը ժողօդին նը՝ քը հանին վրայի աղդօդ շարիգները վարդիգները, իդա փուռին մէշը քը թօթվին,

օչիլները քը թափթփին մէջը, ուռնի (ոլոռն) բեսնագ չըթըռ չըթըռ գը բօհըրվին. աս ալ դացա լըվացքն է. թի՛ւֆ... շաղ մունդառ հալիս ին իդա ազիաթի հայերը...

Քաթըայի հայը ա՛սլը ջիւնաբէթ է. մերերէն շաղ վար է. մերը բարեմ մարթու սըրա մարթ ին. նաքա՝ ինա մաջառ-...

---

original page number 267

... արաբայով խըրըմէն նօղայներ քուքաննը՝ աղէթով նաքա ին. երեսները խաչ չի հանին նը՝ հայ եղածները բէլի յալ չէ՛... Փամի՛լը, հեղները թեմիզ հայնագ գալաջի գանիս՝ չին հասքընալ. վսեռավսօ իսա բաղը. գօռնի բես երեսը գը նայէ «խաբար չիմ» իմիշ. գօյա գուզէ ասելու քի՛՝ ասածըդ չիմ հասքընար... գընա գըդիոր նարա լիւզիւյօվ ի՞նչ ասել է «էճը ձօրը ընգել ա, գելը եգել ա գերել ա». գօյա գուզէ ասելու քի աճը հէնդէքը ինգիլ է, գալը իգիլ է նարան գերիլ է... երեսդ խավարի. հայնագ ասա – դա. աճին ինչո՞ւ էձ գասիս – օր, թըլվադ բերն. փօյա՛մը աճ ասա – դա. ձօրըս վօ՞րն է, հէնդէք ասիս նը չի՞լալ. «եգել ա գէրել ա». ֆռանցուզնա՞գ գալաջի գանիս՝ ի՞նչ է. եգիլ է գերիլ է ասիս նը՝ անգից աղէզ չէ՞ ինչ. բարեմ թեմիզ հայնագ է խօմ... Շդէ սիրես խենթ ին... Նաքա ֆօղ չին ասիլ՝ խօղ գասին. հավօղ չին ասիլ՝ խաղօղ գասին. խույի չին ասիլ՝ ջըրիօր գասին. չիչագ չին ասիլ՝ ծաղիգ գասին. շա՛շխըն, հէչ չիչագը ծաղէգ գըլա՞. ծաղէգը ան է, վօր երաձ փաղէն յա թէգաքէն գը մընա. ան՝ բաշչային մէջի էլլաճը չիչագ է. վօրի՞ն գուզիս հարցուր. թեմիզ հայնագ է...

Էնչամը, շդէ ասրես փօռթիթ արիլ ին իրենց լիւզիւն. ամրես օր՝ ամիսներօվ հեղերը բիդի գէնաս, լիւզիւդ ալայ-մալայ բիդի ձըռմըռդըիս, վօր գուդօր-մուրդօր բան գըրնաս հասքըցնելու...

Երգու շափաթ երեվան գէցա, ասվաճային իր օրը հեղերը ջենգ գանէի, թեմիզ հայնագ քը սօրվէցնէի իդա մունդառ ազիաթներուն...

Ի՛նչբէս ախըռ փաթլամիշ չիլաս. մեմը իդա ալեվալէներուն նայէ. մարթ չին հավնիլ. մարթու վրա քը խընդան. իլլէքի մեր Նաշնուվանցիներուն վրան՝ դա՛յմա քը խընդան. իմիշ՝ մենք լիւզիւներըս փօռթիթ արիլ ինք, մօռցիլ ինք թեմիզ հայնագը...

34.5.2 Crimea

Adjarian's note: See Tigran Navasardian's volume 7 on Armenian folk tales (S. Նաւասարդեանի Հայ ժողովրդ. հեքիաթներ, Է.), page 70-73.³

Ատենակով ժամանակով մէկ մ' կար, մէկ մ' չի կար՝ մէկ հատ թագաւոր կար: Ադ թագաւորը ուներ մէկ հատ տեսօք աղջիկ: Ադ աղջկանը անխատար մարդ կուզենայ Էգիլ է, ամա մէկին տուած չէ:

---

³[[I couldn't track down a more exact bibliographic description of this series, but a partial citation is found in Martirosyan (2019). (?)]]

Մեկ օր մը թագաւորը էլած ատենը չեօլին մէջ մէկ հատ ծեր մարդ կը տեսնէ Նստիլ է՝ փատ կը ճղտէ եղիլ է: Թագաւորը կը մօտիկնայ քովը ու կը հարցունէ.

- Հոս ի՞նչ կանխ:
- Ի՞նչ անիմ, ասից ծերը, խամբէր կը պաժնիմ: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Խամբէր ի՞նչես կը պաժնիս:
- Տեսօքը չիրքինին կուտամ, ֆխարէն զենկինին: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Իմիս աջկանս խամբէրը վո՞վ է:
- Զուկդդ աղջկան խամբէրը քու տունիդ խզմէքքեր Արաբն է:

Թագաւորին սիրտը կելլէ. կուգայ տուն, միտը կանէ թէ՛ ի՞նչես Արաբին հեռացունէ տեյին: Վերջը մէկ գիր կը գրէ ու կուտայ Արաբին ու կասէ. «Տա՛ր իսա Ասծուն տուր»: Նա եալ կառնէ կելլէ կերթայ: Արաբը էրթցած ժամանակը մէկ հատ տուն կը տեսնէ. կը մտնէ նես կը տեսնէ, ու մէկ հատ կին մարդ Նստիլ է ու ադ տունին թէփէէն ալ շո՛ռ շո՛ռ օսկիներ կը թափի: Կին մարդը Արաբին կը հարցունէ.

- Վո՞ւր տեղ կերթաս, կասէ:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, կասէ կին մարդը Արաբին. ասա՛ Ասծուն, կլայ ինձի ասխատար տուած օսկին, ամեն օր արապա-արապա մարդոց կը պաժնիմ կէնէ շատ է:
- Աղէկ, կասէ Արաբը ու կելլէ կերթայ: Գնացած ատենը կը տեսնէ ճամբին մէջ մէկ կուր մարդ Նստած կեցիլ է: Կուրը կասէ Արաբին.

- Վո՞ւր տեղ կերթաս:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, կասէ կուրը, ասա՛ Ասծուն, մինչուանքի ե՞րբ պիտի. Նստիմ թոստըղանը (պղնձէ թաս) դիմացս: - Արաբը կելնէ կերթայ ու գնացած ատենը կը տեսնէ մէկ մարդ թէք չամուռը պաթած կեցիլ է ու կը հարցունէ Արաբին.

- Վո՞ւր տեղ կերթաս:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, ա՛խպարս, կասէ ադ մարդը. ասա՛ Ասծուն՝ ...

... մինչուանքի ե՞րբ աս տեղը պիտ կենամ. արդիւն քառսուն տարի է հոս մնացիլ իմ, ի՞նչ էլնել կը կրնամ ի՞նչ մէջը մտնիլ:

- Աղէկ, կասէ Արաբը ու կելլէ կերթայ: Մէյ մ՛ ալ տեսնիս տաղին (անտառ) մէջը մէկ հատ ծեր մարդ ռաստ կուգայ:

- Վո՞ւր տեղ կերթաս, կասէ ծերը:
- Ասծուն կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ի՞նչ պիտի անիս Ասծուն, կասէ ծերը:
- Թագաւորս ինձի գիր տուից, պիտ Նարա տանիմ, կ'ասէ Արաբը:

– Թուղթը ինձի տուր, կասե՛ծ երը ու ծեռքէն կառնէ:

Արաբը նարա կը պատմէ ճամբան ռաստ եկած կին մարդու, կուրի ու չամուռի մէջ պաթած մարդուն ասածները: Ծերը կասէ Արաբին. «Դարձած ատենդ կ'ասիս կին մարդուն.» – Երբ որ փառք Ասծու չ'ասես նե՛ ան ատենը օսկին թէփէն թափելէն կը դադրէ: Կուրին ալ կ'ասիս, որ նա եալ քովի կետին թող փորէ՛, մէջէն ջուր կելնէ. ջուրը առնէ աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ ան սիւսթը աչքերը կը պացուին. հապա ան մարդուն ալ կասիս, որ քառսուն տարի տա՛հա թող կենայ չամուռին մէջը:

Արաբը ետ կը դառնայ, կերթայ ան կին մարդու քովը ու կասէ. – Ասուած ասից, որ երբ փառք Ասծու չասէ նե, ան ատենը օսկին պիտ դադրի թափելէն: Արաբը կ'ելնէ կերթայ կուրին քովը ու կասէ. – Ասուած ասից, որ քովի գետինը թո՛ղ փորէ, ջուր կելնէ, աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ կ'աղեկնայ: Կուրը դարձաւ ու Արաբին ասից. – դուն ինքդ փորէ՛: Արաբը քիչ տեղ փորեց՝ Էլած ջուրէն ծեռքերը ճերմակ եղան. քիչ մ' ալ փորից՝ ալա՛յ-մալա՛յ ճեպ-ճերմակ եղաւ, թէք մէկ հատ կօտիին տեղը սեւ մնաց: Անկից Արաբը շիտակ թագաւորին կերթայ:

Թագաւորը Արաբին հիչ չի ճանչնայ, ամա նարա խիստ կը հաւնի, իրեն աղջկանը հետ կը պսակէ, քառսուն օր, քառսուն գիշեր հարսինք կ'անէ: – Ես ալ հոն էի. գինի խմեցի, պուլիւս վագեցաւ, պերանս չը գնաց:

Chapter 35

Austria-Hungary

35.1 Background

---

original page number 270

Big and small Armenian settlements are scattered across the many corners of Poland, Bukovina, Transylvania, and Hungary; if they haven't forgotten the Armenian language, they speak a dialect which we thought it would be appropriate to call the Austria-Hungary dialect as a general name. The Armenologist Hanusz (Հանուշ) has studied the Polish-Armenian vernacular in his two works: *Sur la langue des Arméniens polonais, I. Mots recuillis à Kuti, Cracowi 1886* (Hanusz 1886), and *Beitrage zur Armenischen Dialectologie* (Hanusz 1889). I myself studied the dialect of Suceava in the Բազմալեզու [*Bazmavep*] periodical (1899, page 112, 218, 325, 516, and 557), which is unfortunately half done.

Because Suceava represents the most Armenian-speaking settlement of Austrian Armenians, we must thus give a description of this dialect.

[[*This dialect also goes by the names Artyal, Artial, or Ardeal* (Արտիալ, Արդեալ). As Martirosyan (2019: 208) reports:

Ardeal is the Romanian form of Hungarian Erdély, which means 'beyond the forest'. The latter form was rendered into Latin as Transsilvania, the more widely-known name of the country (Pisowicz 2003: 29).

The dialect is also treated as a dialect of Poland.]]

35.2 Phonology

35.2.1 Segment inventory

35.2.1.1 Monophthong vowels

The Suceava dialect has the following vowels (Table 1).

Table 1: Vowels of the Suceava dialect (Austria-Hungary) dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

35.2.1.2 Diphthongal vowels

There are many diphthongs. While all the Armenian dialects have generally lost the diphthongs of Classical Armenian, in contrast the Suceava dialect has renewed them (Table 2).

Table 2: Diphthongs in the Suceava dialect (Austria-Hungary)

Adjarian's transcription	Adjarian's explanation	IPA approximation
<աւ>	read as <ա'ւ> /áu/	/aɯ/
<իւ>	read as <ի'ւ> /íu/	/iɯ/
<օւ>	read as <օ'ւ> /óu/	/oɯ/
<է>	read as <իէ'> /ié/	/iɛ/
<իէւ>	read as <իյէ'ւ> /ijéu/	/iɛɯ/
<իը>	read as <ի'յը> /ijə/	/iə/

[[Note that for the digraph <իւ>, Adjarian treated this as /iɯ/ for Classical Armenian, and as /y/ for the previous dialects. But for the Austria-Hungary dialect, he treats <իւ> as /iɛ/.]]

Among these, the <աւ> and <իւ> represent the Old Armenian <աւ, իւ> diphthongs: /aɯ, iɯ/ (Table 3).

Table 3: Emergence of /aɯ/ <աւ> and /iɯ/ <իւ> in the Austria-Hungary dialect

	Classical Armenian		> Austria-Hungary		cf. SEA	
'pain'	ts ^h aɯ	gaw	tsaɯ	gaw	ts ^h av	gaw
'honor'	patiɯ	qawathil	badiɯ	ɤawathil	pativ	qawathil

The symbol <Է> represents the vowel <Է> /ĕe/, such as in the dialects of Mush and Van. But here the system is incomplete because the diphthong <n> (read <նւօ՛> /uó/) ([[meaning /ւօ/]]) is missing.

The Suceava sound <իը> /iə/ (Table 4), which originates from Classical Armenian /i/ <ի>, is close to the German sound <ie> ([[/i:/]]), compare German <Bier>.

Table 4: Emergence of /iə/ <իը> in the Austria-Hungary dialect

	Classical Armenian		> Austria-Hungary		cf. SEA	
‘heart’	sirt	սիրտ	síərd	սի՛ըրդ	sirt	սիրտ

35.2.1.3 Consonants

The consonants have three degrees: voiced, ...

original page number 271
voiced aspirated, and voiceless aspirated. The Old Armenian voiced consonants have become voiced aspirated, the voiceless unaspirated sounds became voiced, while the voiceless aspirated sounds stay voiceless aspirated.

35.3 Morphology

35.3.1 Noun inflection or declension

The plural marker is /-ĕer, -nĕer/ <Էր, ՆԷր>, but there is also the formative /-sɔn/ <սղսն>, such as in the Karin dialect. The accusative always takes the preposition /z/ <q>.¹ The instrumental formative is /-oɣ/ <օլ> instead of the form /-ov/ <նվ>.

35.3.2 Numerals

The ordinal numerals are formed like in New Nakhichevan (Table 5).

¹[[Based on data from this dialect’s pronouns, it seems that this preposition can vary between /z/ and /s/. (?)]]

Table 5: Ordinal numerals in the Austria-Hungary dialect

	Classical Armenian		> Austria-Hungary		cf. SEA	
‘two’	erku	երկու			jerku	երկու
‘second’	erk-rord	երկրորդ	ergus-um	երգուսում	jerk-rort ^h	երկրորդ
‘three’	erek ^h	երեք			jerek ^h	երեք
‘third’	er-rord	երրորդ	irek ^h -um	իրեքում	jer-rort ^h	երրորդ

35.3.3 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, we note the following.

[[Table 6 lists personal pronouns that are not the third person.]]

Table 6: Declension paradigm of personal pronouns (not third person) in the Austria-Hungary dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	1PL ‘we’	2Pl ‘you’
NOM	jes յես	d ^h un դ՛ուն	mink ^h մինք	d ^h uk ^h դ՛ուք
GEN	zim զիմ	zk ^h u զքու	mĭer մեր	dz ^h ĭer ճ՛եր
DAT	indzi ինձի	k ^h ezi քեզի	mezi մեզի	dz ^h ezi ճ՛եզի
ACC	zis զիս	sk ^h ies սքեզ	smĭez սմեզ	sdz ^h ĭez սճ՛եզ
ABL	zim-me զիմմե	zk ^h u-me զքումմե	mer-me մերմե	dz ^h ez-me ճ՛եզմե
INS	indzi hed ինձի հեդ	k ^h ezi hed քեզի հեդ	mĭer hed մեր հեդ	dz ^h ĭez hed ճ՛եզ հեդ

[[Table 7 has personal pronouns that are for the intensive third person.]]

Table 7: Declension paradigm of personal pronouns (third person intensive) in the Austria-Hungary dialect

	3SG ‘he’		3PL ‘they’	
NOM	ink ^h ə	իկքը	ironk ^h	իրօկք
GEN-DAT	irĭen	իրեն	irĭents ^h	իրենց
ACC	zink ^h ə	զիկքը	zironk ^h	զիրօկք
ABL	irenme	իրենմէ	irents ^h me	իրենցմէ
INS	irĭen hed	իրեն հէդ	irents ^h moյ	իրենցմօլ

[[Table 8 shows the paradigm for the demonstrative medial pronoun ‘that’].]

Table 8: Declension paradigm of demonstrative medial pronouns ‘that’ in the Austria-Hungary dialect

	Singular ‘that’		Plural ‘those’	
NOM	d ^h a, ad	դ՛ա, ադ	adonk ^h , d ^h ak ^h a	ադօկք, դ՛աքա
GEN-DAT	d ^h ara	դ՛արա	d ^h ats ^h a	դ՛ացա
ACC	d ^h ara	դ՛արա	d ^h ats ^h a	դ՛ացա
ABL	d ^h ara-me	դ՛արամէ	d ^h ats ^h a-me	դ՛ացամէ
INS	d ^h ara hed	դ՛արա հէդ	d ^h ats ^h a hed	դ՛ացա հէդ

35.3.4 Verb inflection or conjugation

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

35.3.4.1 Indicative present and past imperfective

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <կը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’

/sir-e-l/, the theme vowel is a non-alternating /e/, and the 3SG marker is covert. In Austro-Hungary, Adjarian states that the indicative prefix is /gi/; the theme vowel is /e/ for the 3SG, and /i/ elsewhere (Table 9).]]

In conjugation, the present and the imperfective formative is /gi/ <qh>. The vowel /e/ <ɛ> of verbal endings becomes /i/ <ɪ>.

Table 9: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Austria-Hungary dialect

	Austria-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-i-m	qh սիրիմ	gə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	gi sir-i-s	qh սիրիս	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gi sir-e-∅	qh սիրէ	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gi sir-i-nk ^h	qh սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gi sir-i-k ^h	qh սիրիք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gi sir-i-n	qh սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

[[For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form adds the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 2PL sequence /-i-k^h/ (Table 10). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. In Austria-Hungary, we use essentially the same strategy. However, the 2SG suffix is /-s/ instead of /-r/. Note that the theme vowel here is /e/ in the past, instead of /i/ as in the present (Table 9).]]

The imperfective 2SG uses /-s/ <u> in analogy to the present. This thing does not exist in any dialect.

Table 10: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Austria-Hungary dialect

	Austria-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-e-i-Ø	գի սիրէի	գə sir-ej-i-Ø ‘I would like’	կը սիրէի
2SG	gi sir-e-i-s	գի սիրէիս	գə sir-ej-i-r	կը սիրէիր
3SG	gi sir-e-Ø-r	գի սիրէր	գə sir-e-Ø-r	կը սիրէր
1PL	gi sir-e-i-nk ^h	գի սիրէինք	գə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրէինք
2PL	gi sir-e-i-k ^h	գի սիրէիք	գə sir-ej-i-k ^h	կը սիրէիք
3PL	gi sir-e-i-n	գի սիրէին	գə sir-ej-i-n	կը սիրէին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

There are no progressive forms.

35.3.4.2 Future marking

[[In SWA (Table 11), the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիտի> before the finite present-form of the verb. For Austria-Hungary, the form of the proclitic varies, as Adjarian describes.]]

The future is formed with the formative /bidor/ <բիդոր>. But Hungarian Armenians use the form /bi/ <բի>, which is the shortening of the CA /piti/ <պիտի> ‘it is necessary’, and it becomes /b/ <բ> next to vowels.

original page number 272

Table 11: Future <ապանի> of the verb ‘to like’ in the Austria-Hungary dialect

Austria-Hungary (Suceava)			cf. SWA	
1SG	bidor sir-i-m	բիդոր սիրիմ	bidi sir-e-m ‘I will like’	պիտի սիրեմ
2SG	bidor sir-i-s	բիդոր սիրիս	bidi sir-e-s	պիտի սիրես
3SG	bidor sir-e-Ø	բիդոր սիրե	bidi sir-e-Ø	պիտի սիրե
1PL	bidor sir-i-nk ^h	բիդոր սիրինք	bidi sir-e-դk ^h	պիտի սիրենք
2PL	bidor sir-i-k ^h	բիդոր սիրիք	bidi sir-e-k ^h	պիտի սիրեք
3PL	bidor sir-i-n	բիդոր սիրին	bidi sir-e-n	պիտի սիրեն
FUT $\sqrt{-}$ TH-AGR			FUT $\sqrt{-}$ TH-AGR	
Austria-Hungary (Hungary)			cf. SWA	
1SG	bi sir-i-m	բի սիրիմ	bidi sir-e-m ‘I will like’	պիտի սիրեմ
2SG	bi sir-i-s	բի սիրիս	bidi sir-e-s	պիտի սիրես
3SG	bi sir-e-Ø	բի սիրե	bidi sir-e-Ø	պիտի սիրե
1PL	bi sir-i-nk ^h	բի սիրինք	bidi sir-e-դk ^h	պիտի սիրենք
2PL	bi sir-i-k ^h	բի սիրիք	bidi sir-e-k ^h	պիտի սիրեք
3PL	bi sir-i-n	բի սիրին	bidi sir-e-n	պիտի սիրեն
FUT $\sqrt{-}$ TH-AGR			FUT $\sqrt{-}$ TH-AGR	

35.3.4.3 Replacing the past perfective with the present perfect

[[In SWA, the past perfective is marked in a synthetic manner by using the aorist stem. For example, for the verb ‘to like’ /sir-e-l/, to express the past form ‘they liked’, we use a synthetic form (1a). Morphologically, we add the aorist suffix /ts^h/ after the theme vowel, and then add the past and agreement suffixes. In contrast, a complex tense like the present perfect or past perfect is formed periphrastically by combining a non-finite form (such as the resultative participle) with a tensed auxiliary (1b, 1c). Such non-finite forms are often called past participles in the more traditional literature.]]

(1) SWA

a. Past perfective

sir-e-ts^h-i-Ø,   sir-e-ts^h-i-n

like-TH-AOR-PST-1SG, like-TH-AOR-PST-3PL

‘I liked; they liked.’

սիրեցի, սիրեցին

b. Present perfect

sir- $\widehat{\text{adz}}$ e-m, sir- $\widehat{\text{adz}}$ e-n
 like-RPTCP AUX-1SG, like-RPTCP AUX-3PL

‘I have liked; they have liked.’

սիրած եմ, սիրած են

c. Past perfect

sir- $\widehat{\text{adz}}$ ej-i- $\emptyset$, sir- $\widehat{\text{adz}}$ ej-i-n
 like-RPTCP AUX-PST-1SG, like-RPTCP AUX-PST-3PL

‘I had liked; they had liked.’

սիրած էի, սիրած էին

[[As Adjarian explains below, the Austria-Hungary dialect is innovative because it has lost the synthetic strategy to mark the past perfective. Instead, to capture the meaning of the past perfective, he reports that the Austria-Hungary dialect uses the cognate of the periphrastic present perfect from SWA. He is vague though as to how the meaning of the present perfect is marked, or the semantic role of the cognate of the SWA past perfect.]]

The past participle is formed with the formative /-il/ <իլ>, with which are also formed the present perfect (յարակատար) and past perfect (գերակատար) forms.

[[Note that the formative /il/ seems to be a cognate of the SEA perfective converb /-el/, and I gloss it as such. (?)]

But here, the Suceava dialect has a very interesting innovation. As is clear, many of the new European languages are losing the perfective in verbal tenses. For example, French forms <j’aimai, tu aimas, il aima, nous aimâmes, vous aimâtes, ils aimèrent> exist only in the literary language, while the populace do not recognize such forms and instead use the present perfect (j’ai aimé, tu as aimé). In this way, thus the original meaning of the present perfect is lost, and it has moved to the place of the perfective. The same has happened in the Suceava dialect. This dialect has abandoned the use of the perfective tense (SWA /sir-e- $\widehat{\text{ts}}^{\text{h}}$ -i- $\emptyset$ / ‘I liked’ <սիրեցի>), and it uses the present perfect in its place, with the same meaning. Here are the conjugation of the two forms (Table 12).

Table 12: Using periphrastic forms to mark the meaning of the past perfective meaning of the verb ‘to like’ in the Austria-Hungary dialect

	Participle plus present auxiliary (cognate to SWA present perfect)		Participle plus past auxiliary (cognate to SWA past perfect)	
1SG	sir-il i-m	սիրիլ իմ	sir-il e-i-Ø	սիրիլ էի
2SG	sir-il i-s	սիրիլ իս	sir-il e-i-s	սիրիլ էիս
3SG	sir-il e-Ø	սիրիլ է	sir-il e-Ø-r	սիրիլ էր
1PL	sir-il i-nk ^h	սիրիլ ինք	sir-il e-i-nk ^h	սիրիլ էինք
2PL	sir-il i-k ^h	սիրիլ իք	sir-il e-i-k ^h	սիրիլ էիք
3PL	sir-il i-n	սիրիլ ին	sir-il e-i-n	սիրիլ էին
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

[[For the participle with the present auxiliary, the 1SG likely means ‘I liked’. But it is unclear what is the meaning of the participle with the past auxiliary.]]

35.4 Literature

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they are rather difficult to systematically track down. Adjarian does not usually state whether these manuscripts analyze the dialect (such as a grammar or dictionary) or simply use the dialect (such as a play script).]]

In the following works, we can find manuscripts that are written in the diverse branches of the Austria-Hungary dialect.

- Literature involving the Austria-Hungary dialect
  - Հ. Գր. Գովրիկեան
    - * – Դրաստիլուանիոյ հայոց մետրապոլիսը, Վեննա. 1896
    - * – Հայք յեղիսաբերուպոլիս, Վեննա, 1893
  - L Patrubány – Sprachwissenschaftliche Abhandlugnen, I and II

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 208).]]

[[On page 279, Adjarian had a brief paragraph about the Romani language of Lomavren. I moved it here because it is more relevant here:]]

Here it should be mentioned also the Romani language of Lomavren (հայ բռնայերէն), whose lexicon is only Romani (բռնայերէն), while its grammar

and phonology are Armenian and it belongs to the /kə/ <կը> branch. On the Romani language, there are diverse statements, and the most complete summary is the one by the Armenologist Ֆինկ: Finck 1907.²

---

original page number 273

35.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

35.5.1 Suceava dialect

Adjarian's note: I prepared this with a priest from Suceava, Ter Karapet Kaynayan (Տէր Կարապետ Կայնայեան; *[[SEA: /ter karapet kajnajan/, SWA: /der garabed gajnajjan/]]*), with the scientific orthography.

35.5.1.1 Sample

– Բ'արի լուս. Ի՞նչբէս էք:
 – Շընորհագալ իմ. աղէգ:
 – Ի՞նչբէս, հանգ'չի՞լ իս աս գ'ըշեր:
 – Չօր աղէգ բառգիլ իմ. նուժայ բ'ուրիջները ինծի բ'օգ'օյ չին դուլի. հիմբի (հիմայ) ո՞րախ (ուր) բիդօր էրթաս. Ի՞նչ բիդօր անիս աղէս (այդպէս) գանուխ:
 – Բեդգ' է էրթամ բ'օշդ'ան, վօր դ'էլեգրաֆ անիմ:
 – Ի՞նչ դ'էլեգրաֆ:
 – Նեբ'օդ'ըս գ'ըրիլ է ինծի `թէ աս օրերուն գուգէ մեր մօդ իգ'ալու. ու գուգէ համ ըգհարսը բ'երէ վօր ասդեղ փսագվէն: Դերդերը ինծի ասիլ է գ'օ չի գարոնա գիրենք փսագելու, իլալլօս վօր ասքեր (ազգական) ին. հիմբի գուգիմ դ'էլեգրաֆադ' անիլու, վօր չիքա, գուրի (իգուր) խարջ անէ մըսքինը (խեղճ). գափսըսնա՛մ շադ վօր աթ խըդա՛րը խարջ արիլ է: Բ'օյօր բ'անը հադի՛ըր էր. քըրչերը հադի՛ըր էին. մուգիգ'անթները վարցած էին. ռամեցեքի բիլեդ'ները խըրգած էին. գարջ ասիմ ամմէն բ'անը հադի՛ըր էր:

---

²*[[Adjarian includes other bibliographic data, such as պտմ-փիլ ճիւշ. VIII, N 5. I don't know how accurate this information is however, because I couldn't find a clear copy of this item online. (?)]]*

– Յես գի մըղքիմ վոր բաղրիարքարանը դ'էլեգրաֆադ' անինք. յէ խընդ'րինք վոր բ'օզվօլիդ' անին. յէ ամմէն բ'անը բաղմինք դ'էլեգրաֆի մէշ. թէ բ'օլորը հաղի'ըր ին. բ'օզվօլիդ' անէ քահանայուն վոր աս անգ'ամը փսագէ:

– Աղէգ է. անինք. ի'նչ խըղար ժամանագի մէջ գըլա բաղասխանը իգ'ալու օրընծեդ':

– Ասոր հինքշափթի յէ. ինչֆա'նի շաբ'աթ օր գըլա բաղասխանը իլա ի հօս:

Ուրբ'աթ իրգուն գը հանդըբին իրենք ա'վըշ:

– Բ'արիգուն. է', ի'նչ է խաբարը. բաղասխան գ'ըղընվի'լ իք:

---

original page number 274

– Հա'բա (այո'). աղէգ է. բաղրիարքը բօզվօլիդ' արիլ է քահանայուն վոր փսագէ. հիմբի գերթամ դ'էլեգրաֆադ' անիմ վոր իգ'ան:

– Ասա մէ ինծի. ծանուցումները յէ'փ բիդօր անէ:

– Ադօր համար էղիլ իմ գ'ըբ'իդ'ընի'ան, յէ խընդ'րիլ իմ խօր բ'օզվօլիդ' անէ մէգ դարբա (անգամ) իրէքի համար. յօ խօսդացիլ է թէ բ'օզվօլիդ' գանէ, յօ քա-հանայուն գ'ըրօւ գիմացնու. հիամ մէգալ վաղը (միւս օրը) գիրագի է. առվադուն քահանան ծանուցումները գանէ, յէ գեսավօր յէդէլ փսագ:

– Չօր աղէգ է. հիմբի նայէ նումայ վոր օզգա բ'աները հաղի'ըր իլան. խաղալու սալօնը արանժա'դ' է. բ'օղիալները վըգ'սուլի'դ' ին:

– Հա'բա, բ'օլոր բ'անը հաղի'ըր ին. նումայ չիյդիմ ըզվօ' խըրգիմ իրենք դ'ի-մաց վաման վոր նըգ'ըժիդ' չանին գիրօնք:

– Խըրգէ ըզվերի Գ'օգ'օրը (Գրիգոր). իլլալու վոր ինքը ջանջ'ֆօրներ ունէ:

– Աղէգ գասիս. գինքը գը խընդ'րիմ վոր էրթա:

Էրդուսում օրը՝ շաբ'աթ օր ա'վըշ գը հանդըբին:

– Բ'արի լուս:

– Բ'արի լուս. աչֆըները լուս. Էգի'լ ին հարսնավօրաքը:

– Էգիլ ին աս առվադու. հիմբի գըցիլ (սկսել) է բ'անը. գ'նա հօն՝ հօս- աս բէդգ' է, ան բէդգ' է. յօլ բ'օլոր բ'անը գիմ գ'ըլխուս վրա է. չունիմ վօջ մէգ աժուդ'օր մը:

– Նումայ համբ'երութիւն, բ'ա'րեգամ, բ'օլոր բ'անը գի դ'առնա. թօխ գամաց. քանո'ւմ սահաթն է փսագը:

– Վեցին:

Բ'ախդ'ը (ամուսին) դուն գուգ'ա յէգ գնգանը հեդ աղէս գը գուրուցէ.

– Է՛ Ռուժիգ', հաղդընվի'ըր... հարսնիքը մո'լգիգ'ը ուժէ գի փչէ. բէդգ' է Էրթանք:

– Յես հաղի'ըր իմ. դ'ուն ալ չուսդ' (շուտ) սեւ քըրչերըդ' հաքի'ըր. յէ մընու-շաները հանէ շուֆլադէն. յէ դ'իքը գ'օնջուգը վոր չի մօռնաս:

– Ռո'ւժիգ', դ'ուն վօ'ր բօդ'իները գի հաքնիս... հաքի'ըր ջերմագ գագու (մե-տաքս). իլալու վոր ջերմագ գագու օրօգ'լան հաքիլ իս. չի մօռնաս բըրօշը ու բրանգօլէդ'ան առնուս... օրօգ'լիդ'...

---

original page number 275

շէբ՛ը շաղ յերգան է. բեղգ՛ էր զինքը գ՛ռեօյդ՛օրին դաս՝ վօր զըդրէ:

– Դ՛ո՛նն ինչ գ՛իդիս. ասբէս է մօդան. խրգէ չուսդ՛ ֆիագ՛րին դէվանց վօր իգ՛ա:

– Զալէ՛... ֆիագ՛րը գի բ՛օհէ (սպասել):

Երգուսն ա՛ր գի նըսդին ֆիագ՛րի մէջ, յէ գերթան հարսնիքին դունը:

– Բ՛արօւ Էգիլ իք:

– Գը շընաֆօրինք. Ասված դա խըսմըթօւ ու դօլվըթօւ իլա:

– Շընօրհագալ ինք. դառօսը հեմ ձ՛եր գավագացը գ՛օլօջ՛ին... րամէցեք. խընդ՛րիմ, րամէցեք ա՛լ վեր, խաշլումօրը քօւ:

– Դ՛էռ չի՞ն Էրթա փըսագ:

– Ա՛ս բաս (այս պահուս). նումայ քահանան իգ՛ա... հա՛, քահանան Էգիլ է. Է՛, րամէցեք, դ՛ըրըսուրաները զօ բ՛օհին. առաչի դ՛ըրըսուրային մէջ գերթա քահանան, յէ բիքա իրիցգ՛ինը. Երգուսումին մէջ հարսը խաշլու մօրը հեդ. իրէքումին մէջ փեսան խաշլովին հեդ. յեղգ՛ը մեգալօնք. գի խընդ՛րինք վօր բ՛րեջ՛է դ՛ըրըր-սուրաներօւ Էրթան, գէ (գի) գան դիսդ՛ու:

Գամաց գամաց սերէ դասը գամ դասնըհինգ դ՛ըրըսուրառընդօւ ժամ գերթան, յէ փսագը գի զըցէ. փսագէն ալվըշ հարսինը դունը գերթան յէ հարգըվէլուն Էդէվանց գի զըցին սդ՛օլները փռելու. յէ գի դ՛ըրվին մուսաֆիրները սդ՛օլ. գի հասգըցվի վօր հարսը յէ փեսան սդ՛օլէն շագադը յէ իրենց դէվանց խաշլուն ու խաշլումարը. անօր դէվանց բ՛րեջ՛ը ռընդօւ. հիմբի գի զըցին բ՛արեգենացները:

– Չօր բիդօր անգ՛ընվի (ուշանաւ) սդ՛օլը. քանի՞ յէ սահադ՛ը:

– Ուժէ ինը անցիլ է:

– Բ՛եղգ՛ է խընդ՛րինք գքահանան վօր ա՛լ չուսդ՛ անէ. սըլիդ՛ անէ բ՛արեգենացներօվը, իլալու վօր դըղաները ուժէ չունին համբ՛երոթյուն:

– Ունին ժամանագ համ խաղալու դիսդ՛ու, ինչֆանի առվադու:

– Ա՛հ, աս է յեղգ՛ի բ՛արեգենացը. գի լըմընցվի սդ՛օլը:

– Շնօրհագալ ինք:

– Խնըդ՛րիմ թօղություն:

---

original page number 276

– Հիմբի ի՛նչ գանինք. գերթանք սալօնը. մո՛ւզիգ՛ը զըցիլ է փչելու... դիսդ՛ու մեծ է սալօնը. ու ռինդ լումինադ՛ է, դառը զօր դաք է. դըղաները չին իմանա. գուրֆի (կը թուի) թէ չին դիսնու ու չին լսի օգգա բ՛ան իքմընա (իմն ինչ): Ասբէս ին դղաները, գի բ՛ըռնի՞ս միդը՛ յեփ դ՛ուն ա դղա էիս. յէ գի խաղան յեփ վալց, յեփ գ՛ադրիլ, յեփ հօ՛րա: Հիմբի գուզին մագուր խաղալու. վօ՞ արանժադ՛ գանէ:

– Ինձի գուրֆի թէ աղաչա Օվանեսը զօր ռինդ մագուր արանժադ՛ արիլ է. դարը ալվըշ վալց գուզին խաղալու. բեղգ՛ է անգ՛ան իլա:

– Սահադ՛ը չօրս է. յէ դ՛րուսդըս (դուստր) չուզէ Էրթալու. ամմէնը գի խնդ՛րէ ա՛լա (Է՛լի) քիչ մը, ա՛լա քիչ մը. ու զօր դ՛րուդիդ՛ իմ:

– Աղետ գանե համ օրդ՝իս. յեփ գասիմ իրեն քալէ դուն, դիսդ՝ուլ է, գի խընդ՝րե
նումայ գաս գ՝ադրիլը ւ՛լա. գ՝օ անգաժարդ՝ իմ. գ՝ադրիլին դէվանց օզգա վալց
ու օզգա՛լը յէ սըվըրշիդ՝ չուին. հա՛նա գի լուսանա... ուժէ ջիրախները գի փօ-
խին. դարը հիմբի գերթանք... նայեցէ՛ք դղաք, հաքնըվեցէք աղեգ. փաթըվէ՛ Հը-
ռէփսիա... Գա՛րաբեդ, հաքի՛ըր ըՄիբըրցի՛ըրըր, վօր չի բաղիս. քըրդընաճ էս...
հիմբի առնունք բ՛արօւ մնա դան մադ՝իգ՝օցը մօդէ... հա՛նա, հօս ին... բ՛արի
գ՛ըղէր բիքա Վարդ՛էնիք, բ՛արի գ՛ըշէր աղաչա Գյօրգէշ, աղաչա Լուսիգ:

- Բ՛արի գ՛ըշէր ծ՛եր հրամանօցը:
- Ասվաճ դա դօլվըթօւ ու խըսմըթօւ իլա:
- Շնօրհագալ ինք աշխադանքին:

35.5.1.2 Words

1. Չօր. թրք. գօր՝ շատ
2. Նումայ. ռում. numai՝ միայն թէ
3. Բ՛ուրիջ՝. ռմ purici՝ լու
4. Բ՛օգ՝օյ. լեհ. pokoi՝ հանգստութիւն
5. Բ՛օշդ՝ա. ռմ. posta՝ նամակատուն
6. Դ՛էլեգրաֆ. ռմ. telegraf՝ հեռագիր
7. Նեբ՝օդ՝. ռմ. nepot՝ հօրեղբորորդի
8. Գ՛օ. ռմ. câ՝ թէ, որ
9. Հադի՛ըր. թրք. hazar՝ պատրաստ

_____ original page number 277 _____

10. Քուրջ՝ զգեստ
11. Մուզիգ՝անթ. ռմ. musicant՝ նուագաժու
12. Բիլէդ՝. ռմ. билет՝ տոմսակ
13. Բ՛օզվօլիդ՝. լեհ. թոյլատրել
14. Օրընձեդ՝՝ յետս
15. Ալվըշ. ռմ. earasi՝ դարձեալ

16. Գ՛ըբ՛իդ՛ընիա. նմ. câpitania՝ թաղապետութիւն
17. Արանժադ՛. նմ. aranjat՝ կարգաւորեալ
18. Բ՛օդիալ. նմ. podeal՝ տախտակ
19. Վըգ՛սուփդ՛. նմ. vacsuit՝ մոմած
20. Վամա. նմ. vama՝ մաքսատուն
21. Նըգ՛ըժիդ՛. նմ. necajit՝ նեղել
22. Վերի. նմ. ver հօրեղբօրորդի
23. Աժուդ՛օր. նմ. ajut0r՝ օգնական
24. Ռուժիգ՛. լեհ. Ruza՝ Վարդուհի
25. Սուզիգ՛. գերմ. Musik՝ նուագ
26. Ուժէ. լեհ. uze՝ արդէն
27. Մնուշա. նմ. manusa՝ ձեռնոց
28. Շուֆլադ. նմ. sufladâ՝ դարան
29. Գ՛օնջուգ՛՝ գրպան
30. Բօդ՛ին. նմ. botin՝ կօշիկ
31. Շուֆլադ. նմ. rochie՝ շրջագգեստ
32. Բրօշ. նմ. brosu՝ մանեակ
33. Բրանզօլեդ՛ա. նմ. branzoleta՝ ապարանջան
34. Շլէբ՛. գերմ. Schleppe՝ քղանցք
35. Գ՛ռէօյդ՛օր. նմ. croitoriu՝ դերձակ
36. Ֆիագ՛ր. գերմ. fiacker՝ կառք
37. Գ՛օլօջ՛՝ գլուխ
38. Դ՛րըսուրա. նմ. trasura՝ կառք
39. Բիքա՝ տիկին (լեհ. կամ հունգ.)

40. Խաշլու՝ կնքահայր
41. Խաշլումար՝ կնքամայր
42. Բ՛րեջ՛Է՝ բոլոր
43. Դիսդ՛ուկ. նմ. distu՛l՝ բաւական
44. Ռընդ. նմ. rôndu՝ կարգ
45. Սդ՛օլ. լեհ. stol՝ սեղան
- _____ original page number 278 _____
46. Սլիդ՛. նմ. salit՝ շտապել
47. Լումինադ՛. նմ. luminat՝ լուսաւոր
48. Դարը. նմ. dara՝ բայց
49. Դ՛րուդիդ՛. նմ. truditu՝ յոգնած
50. Սվըրշիդ՛. նմ. sfarsitu՝ վերջացած
51. Իրըրցի՛ըր. գերմ. überzieher՝ վերարկու

35.5.2 Gherla or Armenopolis from Hungary

Adjarian's note: See Գովրիկեան, Դրանսիլուանիոյ Հայոց Մետրապոլիսը, էջ 312.

Footnote from Adjarian: This parable is also printed in the periodical *Sprachwissenschaftliche Abhand.*, 1, page 117-8, with European transliteration. Although the last one is more accurate, it is still not completely accurate, so I kept the Armenian example unchanged.

Չարկիլ է ուժեմ կենացս վերջին սըհաթը – կասէ հոգեւարք հայրը երկու որդուն: Իմ էտեվանց միան դուք կի մնաք: Ինչ որ բոլոր կենացս մէջ, հարկիւորութեամբ քաղիլ իմ նա՛՝ ձեզի կի թողում: Ապրեցէք միամիտ, հանդարտ ու մէկտեղ: Չի բաժնըվիք մէկը մէկալէն, գերամ բաժնըված կարող չի պիլաք մեծ արուտուր անելու: Ըզձերը մի թողուք. ըզօզկայինը մի կամենաք: Կանուխ ելեցէք, արաջը ժամ գընացէք, պատարագ լսելու. անոր էտեվանց բացեցէք պօլը: Թէ որ մէկ օրը տասը կրօշ վաստընկիլ իք նա, միայն ուրը խարճեցէք: Երբ շոգոտող (տօնաւաճառ) երթաք, տարեցէք ձեր հետ ըզբադըրը (տեր ողորմեա) ու ամարը համ պունտա (մուշտակ): Ճամբօվը օտար մարդիկաց հըտ մի՛ բարեկըմվիք.

ցանցառ մարդ ըլլա ում դիմաց ըզսըրտերդ բանաք: Սիրեցեք զԱստված, բըրնեցեք ըզիրեն պատվիրանքները, եղեցեք ողորմասիրտ: Պահեցեք ըզիմ անունը ու յիշատակը. ու տերն մերը, ում դիմաց հիմպիկ կերթամ, պի օրհնե զձեզ:

Ճորով թաղիլ ին ըզմեռածը, մեծ աղբարը մորցըվիլ է վողորմած հոգի հոյրը խօսքերուն վրայեն ու վարիլ է տանեն ըզպիզտիկը: Չի տուվի իրեն իքմըն ալ, միայն մեկ կով մը: Զիչ ժամանակի վրա զան ալ ետ ուզիլ է: Չի տուվի նա, դատըստընով արիլ է: Հիմպիկ աղքատ աղբարը կառնու ըզաշխարհը ափը. ու ճամփա կելէ: Կի երթա շատ ու քիչ: Կի կաննի ու մեկ ծարի մը տակ կի հանգչի:

Կուգա երկու ագրաւ ու ան ծարինը կի նըստին կի կըցին զուրուցելու:

- Ի՞նչ նոր կա ձեր երկիրը:
- Կի մերնին մարդիքը ծարվուն:

---

original page number 279

– Եշտ (հեշտ) պիլար ատորը աջողելու, թէ որ պազարը մեկ փըս մը փըրէին. ու մեկ ծիաւոր մարդ մը զան բոլորէր նա, ջուր պի էլէր:

- Ու ձեր մօտ չիգա՝ իքմըն ալ նոր բան:
- Թագաւորը զօր հիւանդ է ու չիտէ մարդ ա զինքը լաւցընելու:
- Կա հարնին (ափոռ) սեմին տակը մեկ գորտ մը, թէ որ անոր եղովը քըսէին զինքը նա, պի լաւնար:

Աղքատը, վով ծարին տակէն ամեն խօսք աղէկ կի լսեր, ալ ինտան կերթա: Կի հասնի ան քաղաքը ուրուի ջրի պաքսութիւն ունացիլ ին: Կանէ մեկ ջիղվըր (ջրհոր) մը, որին մեջ անխա ջուր քաղվիլ է որ դուս ալ վոթիլ է: Ընդունած շատ պաշխըշովը, կերթա մայրաքաղաքը ուր թագաւորը բնակիլ է: Կի լաւցընու զինքը: Անխա գանձ կուտան իրեն, որ ճորով կըլայ տուն տանելու:

[[*Adjarian had a brief paragraph here about the Romani language of Lomavren. I moved it to the literature section (§35.4).*]]

---

original page number 280

Part V

The /el/ <ɛɫ> branch

The /el/ <ɛɫ> branch has 3 dialects:

1. Dialect of Maragha (§36)
2. Dialect of Khoy (§37)
3. Dialect of Artvin (§38)

Chapter 36

Maragha

36.1 Background

original page number 281

The dialect of Maragha is spoken on the two sides of Lake Urmia. The eastern side is found in the city of Maragha, while the western side is the city of Urmia, with its group of Armenian villages, a portion of which are Turkish-speaking. For this very interesting dialect, there is no published study or even a line from a published manuscript. During my time in Persia, I studied it, with two adult students from Maragha: Petros Hayrapetian (ՊՊ. Պետրոս Հայրապետեան; [[SEA: /petros harapetjan/]]) and Grigor Mnatsakanian (Գրիգոր Մնացականեան; [[SEA: /g(ə)rik^hor mənats^hakanjan/]]). I present here a summary of my unpublished research.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 221).]]

36.2 Phonology

36.2.1 Segment inventory

The sound system of the Maragha dialect is very rich in vowels and diphthongs (in total 14)¹ in Table 1.

Table 1: Vowel inventory of the Maragha dialect

/i/ <ի>	/ʏ/ <իԼ>	/ui̯/ <ուԼի>	/u/ <ուԼ>
/œ/ <եո>	/e/ <ե>	/o/ <ո>	/ye/ <ուԼե>
/əi̯/ <ըի>	/ə/ <ը>	/ə/ <ը>	/i̯/ <ըի>
/æ/ <ա>			/ɑ/ <ա>

¹[[The original page had 13. But on page 306, Adjarian provides an erratum that it should be 14. He likewise says that we should include the vowel <ե>. I fixed it.]]

[[For the sounds <ṇⁱ> and <ṇ^h>, Adjarian used a superscript <ḥ> /i/: <ṇ^h>, ṇ^h>. But because that could cause problems with my type-setter, I replaced them with a superscript <ḥ>].]

The consonants are likewise rich with some new sounds as in Table 2.

Table 2: Consonants of the Maragha dialect

	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
Stops	/b/	/p/	/p ^h /	/d/	/t/	/t ^h /	/g/	/k/	/k ^h /
	<ḇ>	<ḡ>	<ḡ ^h >	<ḏ>	<ṭ>	<ṭ ^h >	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ ^h >
							/g ^j /	/k ^j /	/k ^h ^j /
							<ḡ ^j >	<ḡ ^j >	<ḡ ^j ^h >
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡s ^h /			
				<ḏ>	<ḏ>	<ḡ>			
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃ ^h /			
				<ḏ>	<ḏ>	<ḡ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/
	<ḡ>	<ḡ>		<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>
									/ḡ/
									<ḡ>
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/	/w/	
	<ḡ>	<ḡ>		<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	<ḡ>	

For these sounds, it is worth giving a separate explanation for the following. The sound <ḡ> represents the Russian sound <ы>, meaning a sound /ə/ <ḡ> that is pronounced voiceless and closed.

The sounds <ḡⁱ>, ṇⁱ>, ṇ^h>, ṇ^h> represent approximately the sounds /əi, ui, əi, ue/ in fast pronunciation.

[[Based on this description, and to maintain consistency with previous uses of <ḡⁱ>, ṇⁱ>, I use a diphthong notation with <ḡ> for all but <ḡ^h>: /əi, ui, əi, ue/.]

The consonants, as can be seen, have three degrees: voiced, voiceless unaspirated, voiceless aspirated. The dialect recognizes also the palatal sounds /g^j, k^j, k^h^j, ḡ/ <ḡ^j, ḡ^j, ḡ^j, ḡ^j>, and the semi-sound /w/ <ḡ> which is pronounced like the English letter <w>.

36.2.2 Sound changes

36.2.2.1 Monophthong vowel changes

For the vowel changes, the following are notable.

36.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

Classical Armenian /ɑ/ <ա> remains /ɑ/ <ա> or /æ/ <ա̆>.

36.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> (at the beginning of monosyllabic words), /e/ <ե> (at the beginning of polysyllabic words), while word-medially it is /e, ə, i/ <ե, ըե, ի>.

---

original page number 282

36.2.2.1.3 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became /i, ə̌, ə/ <ի, ը^ի, ը> (Table 3).²

Table 3: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, ə̌, ə/ <ի, ը^ի, ը> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘barley’	gari	գարի	k ^l æɾə	կյւրը	gari	գարի
‘scholar’	dəpɪr	դպիր	təpə̌ɾ	տըպըր	dəpɪr	դպիր

36.2.2.1.4 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> became /və̌j/ <վը^ի> word-initially (Table 4).

Table 4: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /və̌j/ <վը^ի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘lentil’	ospən	ոսպն	və̌jɪsp	վը ^ի սպ	vosp	ոսպ
‘son’	ordí	որդի	və̌jɪrt ^h ə̌	վը ^ի րթը ^ի	vort ^h í	որդի

---

²[[The original page had <ե^h>. But on page 306, Adjarian provided an erratum that this should be <ը^h>, which I think was itself a typo for <ը^h> or /ը^h/. I fixed it.]]

In the body of the word, it becomes /o, œ, əɪ, ʁe, uɪ/ <o, to, րի, ուէ, ուի>, according to particular circumstances (Table 5).

Table 5: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ, əɪ, ʁe, uɪ/ <o, to, րի, ուէ, ուի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘work’	gorts	գործ	kuiṛts	կուլ’րծ	gorts	գործ
‘grass’	χot	խոտ	χuiṭ	խուլ’տ	χot	խոտ
‘earth’	hoł	հող	χueṣ	խուէղ	hoṣ	հող
‘soul’	hogí	հոգի	χok ^h ó	խօքը’	hok ^h i	հոգի
‘to roll’	gəloreł	գլորել	k ^h vllœrel	կլիվլէօրել	gəloreł	գլորել
‘bishop’	episkopos	եպիսկոպոս	jəpəskapəɟs	յըպըսկապը’ս	jepiskopos	եպիսկոպոս

36.2.2.1.5 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> became /u, uɪ, ʏ/ <nL, ուի, իւ> (Table 6).

Table 6: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u, uɪ, ʏ/ <nL, ուի, իւ> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘water’	d̂zur	ջուր	t̂f̂yr	ծիւր	d̂zur	ջուր
‘house’	tun	տոն	tyn	տիւն	tun	տոն
‘bundle’	χurdz	խուրծ	χuiṛts ^h	խուլ’րց	χurts ^h	խուրծ

36.2.2.2 Diphthongal vowel changes

36.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑi/ <այ>

Classical Armenian /ɑi/ <այ> became /e/ <է> (Table 7).

Table 7: Change from Classical Armenian /ɑi/ <այ> to /e/ <է> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘father’	hɑiṛ	հայր	χer	իւեր	hɑjr	հայր
‘sound’	d̂zɑiṇ	ծայն	t̂sen	ծէն	d̂zɑjn	ծայն

36.2.2.2.2 Classical Armenian /iʰ/ <իւ>

Classical Armenian /iʰ/ <իւ> became /y, i/ <իւ, ի> (Table 8).

Table 8: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /y, i/ <իւ, ի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘hundred’	hariur	հարիւր	χærir	խարիր	harjur	հարյուր
‘snow’	dziun	ծիւն	tsyn	ծիւն	dzjun	ծյուն

36.2.2.2.3 Classical Armenian /oi/ <ոյ>

Classical Armenian /oi/ <ոյ> became /y, ui/ <իւ, ու> (Table 9).

[[Adjarian provides the CA word ‘sleep’ /k^hun/ <քուն>, but I think this is a mistake because it does not have a diphthong /oi/. (?)]]

Table 9: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> became /y, ui/ <իւ, ու> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lujs	լուս	lujs	լույս
‘sleep’	k ^h un	քուն	k ^h yn	քյիւն	k ^h un	քուն

36.2.2.3 Consonant changes

The consonant changes are exactly the same as in the dialects of Van or Karabakh. The Classical Armenian sound /h/ <հ> is always /χ/ <խ>.

36.3 Morphology

36.3.1 Noun inflection or declension

36.3.1.1 Vowel harmony

In the grammar, everything is established based on the rule of analogy. Nominal and verbal formatives and endings change their vowels according to the vowel that is contained in the root of the word. For example, the definite article becomes

/-ɑ/ <ω> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ω> or /u/ <ու>. But it becomes /-æ/ <ւ> if that vowel is /æ, e, ɤ/ <ւ, է, հւ>. The genitive formative is /-ə/ <ը> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ω> or /ə/ <ը>. But that formative becomes /-ɤ/ <իւ> if the vowel is /ɤ/ <իւ> or /œ/ <եւ>. It also becomes /-u/ <ու> when in front of the vowels /u, o/ <ու, օ>, and it becomes /-i/ <ի> in front of the vowel /i/ <ի>. Even the copular verb is subject to these assimilatory changes.

36.3.1.2 Plural and case marking

The plural formative is /-ir/ <իր> for monosyllabic words, /-nir/ <նիր> for vowel-final polysyllabic words, /-kʰir/ <քիր> for consonant-final polysyllabic words.

In declension, there is no loss or deletion of vowels (Table 10).

Table 10: No vowel reduction in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
‘nose’	kʰitʰ	քիթ			kʰitʰ	քիթ
‘nose-GEN’	kʰətʰ-i	քթի	kʰitʰ-i	քիթի	kʰətʰ-i	քթի
‘meat’	mis	միս			mis	միս
‘meat-GEN’	məs-i	մսի	mis-i	միսի	məs-i	մսի
‘heart’	sirt	սիրտ			sirt	սիրտ
‘heart-GEN’	sərt-i	սրտի	sirt-i	սիրտի	sərt-i	սրտի

This dialect has the following cases: nominative, genitive-dative, accusative, ablative, and instrumental. There is no locative; the accusative is like the /um/ <ում> branch. The ablative is formed with the formative /-en/ <էւ>.

36.3.2 Verb inflection or conjugation

36.3.2.1 Overview of changes

As we said above, in the /el/ էլ branch, the present stem is formed based on the verb’s infinitive, by combining it or conjugating it with the auxiliary verb (1).

- (1) ‘I want.’
- a. Maragha
- i. yz-e-l-i i-m
want-TH-INF-IMPV.CV(1) AUX-1SG
hɪlqetɪh ɪʃ
- ii. yz-e-l-i-m
want-TH-INF-AUX-1SG
hɪlqetɪhʃ
- b. cf. SWA
- g-uz-e-m
IND-want-TH-1SG
ɫʰnɪqetɪʃ
- c. cf. SEA
- uz-um e-m
want-IMPV.CV(1) AUX-1SG
nɪlqonɪʃ tɪʃ

[[Note that in 1a-i, it seems that the verb ends in some vowel /i/ and then the auxiliary is added. It is unclear what is the morphological function of this final vowel. It could be glossed as a cognate of the irregular SEA imperfective converb suffix /-is/. But in (1a-ii), it seems that this vowel is deleted and the auxiliary is cliticized or merged with the verb.(?)]]

original page number 283 _

The formative /kə/ <ɫɿ> is used only in the future. Every past tense is formed from the present by adding the formative /er/ <ɛɾ>, without differentiating for person or number. For the perfective, a new form has been created.

36.3.2.2 General paradigm

The following is the complete conjugation of the verb ‘to like’ (derived from CA /uz-e-l/ ‘to want’ <nɪqtɪ>).

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast the dialectal data against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. This conjugation class is also the default class in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

36.3.2.2.1 Indicative present and past imperfective

[[In SEA (Table 11), the indicative present is formed by combining a non-finite form of the verb (called the *imperfective converb* with the suffix /-um/) with the present auxiliary. In Maragha, we see a similar periphrastic approach. However, the non-finite 's based on the verb's infinitive. The auxiliary seems to then be cliticized onto the verb. Note how the two dialects diverge in the form of the auxiliary: /e/ for SEA, but /e, i/ for Maragha.]]

Table 11: Indicative present <ներկայ> in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'		cf. SEA 'to want'	
1SG	yz-e-l-i-m	իւզէիմ	uz-um e-m	ուզում եմ
	'I like'		'I want'	
2SG	yz-e-l-i-s	իւզէիս	uz-um e-s	ուզում ես
3SG	yz-e-l-i-Ø	իւզէի	uz-um e-Ø	ուզում է
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hj}	իւզէինք	uz-um e-ŋk ^h	ուզում ենք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hj}	իւզէիք	uz-um e-k ^h	ուզում եք
3PL	yz-e-l-i-n	իւզէին	uz-um e-n	ուզում են
	√-TH-INF-AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[For SEA, the indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 12). The difference is that auxiliary is now in the past tense. But in Maragha, we use a simpler strategy: the past-marking particle /e-/ is added after the present form. Note that this particle seems cliticized in the 3SG.]]

Table 12: Indicative past imperfective <անկատար> in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'		cf. SEA 'to want'	
1SG	yz-e-l-i-m er	իւզէիմ եր	uz-um ej-i-Ø	ուզում էի
	'I was liking'		'I was wanting'	
2SG	yz-e-l-i-s er	իւզէիս եր	uz-um ej-i-r	ուզում էիր
3SG	yz-e-l-Ø-Ø-er	իւզէի եր	uz-um e-Ø-r	ուզում էր
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hj} er	իւզէինք եր	uz-um ej-i-ŋk ^h	ուզում էինք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hj} er	իւզէիք եր	uz-um ej-i-k ^h	ուզում էիք
3PL	yz-e-l-i-n er	իւզէին եր	uz-um ej-i-n	ուզում էին
	√-TH-INF-AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

36.3.2.2.2 Present perfect and past perfect

[[The present perfect (Table 13) and past perfect (Table 14) in SEA are formed with periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect.]]

[[Maragha likewise uses periphrasis but with two differences. First in Table 13, the non-finite form can use either the suffix /-ir/ (cognate with the SEA perfective converb suffix /-el/), or the suffix /-ats/ (cognate with the SEA resultative participle suffix /-ats/). When the suffix /-ats/ is used, the 3SG auxiliary is /ə/ instead of /i/.]]

Table 13: Present perfect <յարակատար> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’ (Form I)		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-ir i-m	իւզիր իմ	uz-el e-m	ուզել եմ
	‘I have liked’		‘I have wanted’	
2SG	yz-ir i-s	իւզիր իս	uz-el e-s	ուզել ես
3SG	yz-ir i-∅	իւզիր ի	uz-el e-∅	ուզել է
1PL	yz-ir i-nk ^{hj}	իւզիր ինք	uz-el e-ŋk ^h	ուզել ենք
2PL	yz-ir e-k ^{hj}	իւզիր էք	uz-el e-k ^h	ուզել եք
3PL	yz-ir i-n	իւզիր ին	uz-el e-n	ուզել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	
	Maragha ‘to like’ (Form II)		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-ats i-m	իւզած իմ	uz-el e-m	ուզել եմ
	‘I have liked’		‘I have wanted’	
2SG	yz-ats i-s	իւզած իս	uz-el e-s	ուզել ես
3SG	yz-ats ə-∅	իւզած ը	uz-el e-∅	ուզել է
1PL	yz-ats i-nk ^{hj}	իւզած ինք	uz-el e-ŋk ^h	ուզել ենք
2PL	yz-ats e-k ^{hj}	իւզած էք	uz-el e-k ^h	ուզել եք
3PL	yz-ats i-n	իւզած ին	uz-el e-n	ուզել են
	√-RPTCP AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

[[In the past perfect, instead of using a special past auxiliary, we simply add the past particle /er/ after the present auxiliary (Table 14). Note that for the 3SG, the auxiliary is missing before the past particle /er/.]]

Table 14: Past perfect <գերակատար> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’ (Form I)		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-ir i-m er ‘I had liked’	իւզիր իմ էր	uz-el ej-i-Ø ‘I had wanted’	ուզել էի
2SG	yz-ir i-s er	իւզիր իս էր	uz-el ej-i-r	ուզել էիր
3SG	yz-ir Ø-Ø er	իւզիր էր	uz-el e-Ø-r	ուզել էր
1PL	yz-ir i-nk ^{hj} er	իւզիր ինք էր	uz-el ej-i-ŋk ^h	ուզել էինք
2PL	yz-ir e-k ^{hj} er	իւզիր էք էր	uz-el ej-i-k ^h	ուզել էիք
3PL	yz-ir i-n er	իւզիր ին էր	uz-el ej-i-n	ուզել էին
	√-PERF.CVB AUX-AGR PST		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	
	Maragha ‘to like’ (Form II)		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-ats i-m er ‘I had liked’	իւզած իմ էր	uz-el ej-i-Ø ‘I had wanted’	ուզել էի
2SG	yz-ats i-s er	իւզած իս էր	uz-el ej-i-r	ուզել էիր
3SG	yz-ats Ø-Ø er	իւզած էր	uz-el e-Ø-r	ուզել էր
1PL	yz-ats i-nk ^{hj} er	իւզած ինք էր	uz-el ej-i-ŋk ^h	ուզել էինք
2PL	yz-ats e-k ^h er ^j	իւզած էք էր	uz-el ej-i-k ^h	ուզել էիք
3PL	yz-ats i-n er	իւզած ին էր	uz-el ej-i-n	ուզել էին
	√-RPTCP AUX-AGR PST		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

36.3.2.2.3 Complex future tense

[[Adjarian lists in Table 15 a paradigm that he calls the complex future and its past form. The complex future is formed periphrastically by combining a non-finite form with the present auxiliary. Its past version (past future (?)) is formed by then adding the past particle /er/.]]

[[Morphologically, the non-finite form seems to be constructed by adding the suffix /-u/ to the infinitive; the theme vowel becomes /o/. This non-finite form seems to be a cognate of the SEA future converb as in (2), and thus I gloss /-u/ as FUT.CVB. The 3SG has a covert auxiliary.]]

- (2) SEA
 uz-e-l-u   e-m
 want-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
 ‘I will want.’
 ուզելու եմ

Table 15: Complex future forms of the verb ‘to like’ in the Maragha dialect

	Complex future <բարդ ապանի>		Past version <անցեալ>	
1SG	yz-o-l-u i-m	իւզօլու իմ	yz-ol-u i-m er	իւզօլու իմ էր
2SG	yz-ol-u i-s	իւզօլու իս	yz-ol-u i-s er	իւզօլու իս էր
3SG	yz-ol-u Ø-Ø	իւզօլու	yz-ol-u Ø-Ø er	իւզօլու էր
1PL	yz-ol-u i-nk ^{hj}	իւզօլու ինք	yz-ol-u i-nk ^{hj} er	իւզօլու ինք էր
2PL	yz-ol-u e-k ^{hj}	իւզօլու էք	yz-ol-u e-k ^{hj} er	իւզօլու էք էր
3PL	yz-ol-u i-n	իւզօլու ին	yz-ol-u i-n er	իւզօլու ին էր
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR PST	

[[Unfortunately, Adjarian does not describe the semantic difference between his “complex future” and the simple “future”. The 1SG complex future could mean ‘I will like’, while the past future could mean ‘I was going to like’.]]

36.3.2.2.4 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 16) is also called the aorist. In SEA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Maragha dialect does a quite different strategy. Between the root and the agreement suffix, we see a single vowel /i/ or /u/. It seems this vowel acts as a past marker. But the data is too limited to be sure. The two dialects seem to have incomparable morphology]]

Table 16: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-u-m	իւզում	uz-e-ts ^h -i-Ø	ուզեցի
		‘I liked’		‘I wanted’
2SG	yz-i-r	իւզիր	uz-e-ts ^h -i-r	ուզեցիր
3SG	yz-i-ts ^h	իւզից	uz-e-ts ^h -Ø-Ø	ուզեց
1PL	yz-u-nk ^h	իւզունք	uz-e-ts ^h -i-ηk ^h	ուզեցինք
2PL	yz-u-k ^h	իւզուք	uz-e-ts ^h -i-k ^h	ուզեցիք
3PL	yz-u-n	իւզուն	uz-e-ts ^h -i-n	ուզեցին
	√-PST(?) -AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

36.3.2.2.5 Subjunctive present and past

[[In SEA, the subjunctive present (Table 17) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to want’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Maragha dialect is similar, but the theme vowel can vary between /y, i, e/.]]

Table 17: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-y-m	իւզիւմ	uz-e-m	ուզեմ
	‘(if) I like’		‘(if) I want’	
2SG	yz-i-s	իւզիս	uz-e-s	ուզես
3SG	yz-y-Ø	իւզիւ	uz-i-Ø	ուզի
1PL	yz-i-nk ^{hj}	իւզինք	uz-e-ŋk ^h	ուզենք
2PL	yz-e-k ^{hj}	իւզեք	uz-e-k ^h	ուզեք
3PL	yz-i-n	իւզին	uz-e-n	ուզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 18) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Maragha, we instead add the past particle /er/ after the verb. For the 3SG, this particle seems to cliticize to the verb and delete the verb’s theme vowel.]]

Table 18: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-y-m er	իւզիւմ Էր	uz-ej-i-Ø	ուզեի
	‘(if) I liked’		‘(if) I wanted’	
2SG	yz-i-s er	իւզիս Էր	uz-ej-i-r	ուզեիր
3SG	yz-Ø-Ø-er	իւզԷր	uz-e-Ø-r	ուզեր
1PL	yz-i-nk ^{hj} er	իւզինք Էր	uz-ej-i-ŋk ^h	ուզեինք
2PL	yz-e-k ^{hj} er	իւզեք Էր	uz-ej-i-k ^h	ուզեիք
3PL	yz-i-n er	իւզին Էր	uz-ej-i-n	ուզեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	

36.3.2.2.6 Tenses constructed from the subjunctive: Future

[[In Maragha, the future and past future are constructed from the subjunctive (Table 19). For the verb ‘to like’, we simply add the future prefix /k-/. SEA behaves essentially the same and I do not provide its paradigm.]]

Table 19: Forms that are constructed from the subjunctive forms of the verb ‘to like’ in the Maragha dialect

	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	k-yz-y-m	կիւզիւմ ‘I will like’	k-yz-y-m er	կիւզիւմ եր ‘I was going to like’
2SG	k-yz-i-s	կիւզիս	k-yz-i-s er	կիւզիս եր
3SG	k-yz-y-Ø	կիւզիւ	k-yz-Ø-Ø-er	կիւզեր
1PL	k-yz-i-nk ^{hj}	կիւզինք	k-yz-i-nk ^{hj} er	կիւզինք եր
2PL	k-yz-e-k ^{hj}	կիւզեք	k-yz-e-k ^{hj} er	կիւզեք եր
3PL	k-yz-i-n	կիւզին	k-yz-i-n er	կիւզին եր
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR PST	

36.3.2.2.7 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 20). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Maragha is somewhat different. In the 2SG, we only see the suffix /-y/ after the root. For the 2PL, we only see the suffix /-ek^{hj}/. Based on the other paradigms, I suspect this suffix /-y/ is a theme vowel.]]

Table 20: Imperative forms <հրամայական> in the Maragha dialect

	Maragha ‘like!’		cf. SEA ‘want!’		
2SG	yz-ý-Ø	իւզիւ	uz-Ø-ír	նւզի՛ր	√-TH-IMP.2SG
2PL			uz-e-ts ^h -ek ^h	նւզեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	yz-ek ^{hj}	իւզեք	uz-ek ^h	նւզեք	√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 21), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Maragha behaves the same.]]

Table 21: Negative imperative or prohibitive forms in the Maragha dialect

	Maragha ‘do not like!’		cf. SEA ‘do not want!’		
2SG	mi yz-y-Ø	մի իլզիլ	mí uz-Ø-ir	մի՛ ռլզիր	PROH √-IMP.2SG
2PL	mi yz-ek ^{hj}	մի իլզէք	mi uz-ek ^h	մի՛ ռլզէք	PROH √-IMP.2PL

36.3.2.2.8 Non-finite forms

[[On the original page, Adjarian did not list any participles or non-finite forms. But on page 306, Adjarian provides an erratum with the following non-finite forms (Table 22).]]

Table 22: Participles or converbs <դերբայներ> in the Maragha dialect

		Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’		
Infinitive	սկորոշ	yz-i-l	իլզիլ	uz-e-l	ռլզել	√-TH-INF
Past	անցեալ	yz-aŋs	իլզած	uz-aŋs	ռլզած	√-RPTCP
		yz-ir	իլզիր	uz-el	ռլզել	√-PERF.CVB
Future	ապանի	yz-o-l-u	իլզօլլ	uz-e-l-u	ռլզելլ	√-TH-INF-FUT.CVB

---

original page number 284

36.4 Subdialects

36.4.1 Urmia

The subdialect of Urmia is the same as Maragha. But from the subsequent text samples, it seems that there are some differences.

36.4.1.1 Morphological differences

For example, the plural formatives are /-er, -ner/ <եր, ներ>, while in Maragha they are /-ir, -nir/ <իր, նիր>.

The future is formed with the formative /tikⁱ/ <տիկի>, which is of course a form change from CA /piti/ <պիտի> ‘it is necessary’.

36.4.1.2 Object clitics

The use of the possessive article in verbs is very interesting (3).

(3) Urmia (Maragha)

- a. me tsi prn-e-nk^h-t
 one horse catch-TH-1PL-POSS.2SG
 ‘(Let us) catch a horse for you.’
 մէ ծի պոնէնքս
- b. p^htrt-e-s er-d
 search-TH-IMPF.CVB(?) PST-POSS.2SG
 ‘He was looking for you.’
 փտոնտէս էրդ
- c. arak-n as-e-l-i, ná jat k^haxts^hr jel,
 proverb-DEF say-TH-INF-?, no? very sweet be?,
 ut-e-n-d, na jat t^har jel, t^hal-e-n-d
 eat-TH-3PL-POSS.2SG, no? very bitter be?, throw-TH-3PL-POSS.2SG
 ‘The proverb says: Don’t be too sweet, they’ll eat you; don’t be too
 bitter, they’ll throw you away.’
 առակն ասէի – նա՛ շատ քախցր յէ՛ ուտէնդ, նա շատ թառ յէ՛
 թալէնդ

This usage of the possessive article is borrowed from Persian, where one says for example <didem-et> ‘I saw you’, <binem-et> ‘I see you’.

[[*Adjarian means that the Armenian possessive article here is acting as an object clitic. See Dolatian et al. (2023: §7.1) for similar data from other Iranian Armenian dialects.*]]

36.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

36.5.1 Maragha: Խառնիս Ինան Նիշան

ՄԷ օր Սօնան Ինան Անդո՛ւնու կիւզին իւրիւս (իւրիւնց) տղային փսակին: Սօնան կասը՝ Անդունին:

– Յար, Էլի օղորկիի Հանրինիւ ախչկան իւզօլու:

– Չէ՛, Սօ՛նա, մէ Եօզգաննա՛ խիյալ անրա՛. հանրանա՛ նանրա՛ չուտուրուն. Էն հա-րուն, յիս ախկատ:

– Չէ՛, Ա՛նդուն, իշքան խիյալ անելիմ՝ նանրմէն աղէ՛կյա՛ չիմնալի գլիննել. Էսս (հէնց) յիս առելիմ «Էթահի նանրա՛ իւզիի». յա կըտան, յա չին տա՛ն»:

---

original page number 285

– Դէ մըկա քյի Էտէնց ի, լաճիքյիրիս (մեր տղան) Էլ իւզէլի, շապպաթ օ՛րա Էլի օղորկու, թօղ Էթան իւզին:

Շանպանաթ օ՛րա Սօնան շուտօվ կի զարթնի, սիմավա՛րա քի քիցի, չայի՛րա քը խըմին, ա՛ննա՛ն (յետոյ) Սօնան կըլը՝ կէթա՛ իւր բաջու տո՛ւնա, Միրվարիյին կասը՝ քյի՝

– Այ Միրվարը՛, ա՛խչի. յերէկ իրիկաս (ամուսնոյս) խէտա՛ մէ զա՛դ իիյ խիյալ արի. իւզէլիի Հանրինիւ ախչկան առնիի միր Միսակին. կիւզիս յա՛ր կօսօրէն սօրա քլել Էլի, տըսնինք իշ կասին. կտան այ՛յար, կյա՛լ շ անպպաթ Էթանք Նիշանա տինիի:

– Սօ՛նա, մըկա քյի Էտէնց ի, յիս Էլ շատ կուրախանամ քյի Միսակըին փսա-կէլիի: Աշկիս վիրան, Սօ՛նա, կօսօրէն սօրա կէթամ քըչարչըրօվիմ, բա՛նքան առ-նիմ:

Կօսօրէն սօրա Միրվարին կըլը՝ կէթա՛ Հանրինիւս տո՛ւնա, նանր ախչկան իւզօլու:

Կէթա տո՛ւնա քըթըփը՛, կիկյան տո՛ւնա կըպանացին, Միրվարին կըմընը՛ Նիս, Հանրինիւ կնգան պանօվ կըտա՛ Հանրինիւ կնիկ Նանրկիզն Էլա՛ նանր պանօվա կառնը՛

– Փան, պանօվ իս Էկյի, Միրվարը՛ բաջի, Էթ վա՛ր քամին ի քլեզի պերի տա՛. աղէկ ի, հանրտան մէ կյալիս միր տո՛ւնա:

– Չէ՛, Նա՛րգյիզ բաջը՛, մկա Էլ չի՛մ Էր կյա՛, ամմա մէ խէյր պանը՝ խամա յիմ Էկյի:

– Ասա տսնիի, ի՞նչ խէյր պանի խամա՛ իս Էկյի:

– Նա՛րգյիզ բաջի, աղէ, թօղ ասիմ. տի՛ս, դիւզ ա՛ Էկյիր իմ ծիր Նուբառին Էլի, կտաս՝ տու, չիս տա՛ մի՛ տու:

– Միրվարը՛ բաջը՛, յիս չիմ ասելի չիմ տա, ամմա, իրիկյիս տո՛ւնա չի. թօ քիշի՛րա իրի՛կյա կյա՛, նանրմէն խանբան առնիմ, տսնիմ ի՞նչ կասը՛:

Միրվարին կասը՝ Նանրգյիզին.

– Ամմա խայիշտ իմ անելի քյի ասիս. բանքան կյա՛լ շանպպաթ Նշանա տինիի, բիյօլ (մի կերպ) սօրա-յել խառնի՛սա՛ անիի:

- Արխէին յիւ, Միրվարը բաջը, յիս կասիմ:
- Միրվարին յելավ եկավ տուն:
- Քիշիրվան Նարգիզի մա՛րթա եկավ տուն. Նարգիզա՛մ ասաց իւր մարթուն.
- Միրվարին եկիր էր միր ախճկան ելի. ի՞նչօխ իս անելի. կըտաս անյար, վա՛զա կյալուց ջուղաբ տամ:

---

original page number 286

- Մա՛րթա ասաց.
- Ասված շինամխավիր անի, Միսա՛կա խելքօվ տղա՛յը. կտամ. վա՛ղա Միւ-վարին կյալուց ասա կտահյ:
- Նամրվաղա Միւվարին եկավ Նարգիզի կը՛տա, ասաց – Տալե՞հյ:
- Նարգիզն էլ ասաց.
- Կտահյ, հէ՞ր չիհյ տա: Մա՛րթըս տիւն եթա՛լեն սօրա եկավ, ասը՛մ. Էն էլ ասաց կտամ:
- Կյիրանկի օ՛րա Սօնան, Միւվարի ինամն Անդո՛նա կինացը՛ն շիրինիյ խմօլու. շիրինիյա խմէլեն իրիք շամպամթ սօրա հազըրվան խառնիսի թաղամրիի տըս-նօլու: Խառնիսի թաղամրի՛քս տնէլեն սօրա, բաշլամըշը՛ն խառնի՛ստ. ըմմըին մարթնիրին կանչը՛ն, խառնիսի խամբար տուվը՛ն: ամանչին քիշի՛րա՛մ խինամ տիրը՛ն, սօրավան քիշի՛րն էլս փսա՛կա կըռը՛ն: Փսա՛կա կոթուց խալամթ ին էր քիցելի խառսու կուլօ՛խա. բուլօլում (յետոյ) ասելին էր «Ասվա՛ս շինամխավիր անի»:
- Խառսուն ժամտունեն խանելեն սրա Անդուն ինամն Սօնան խաղալօվ խառ-սուն պերը՛ն տուն:

36.5.2 Urmia subdialect

Adjarian's note: Communicated by Mr. Kaloust Iskenderian (պր. Գալուստ Իս-քենդերեան; [[SEA: /galust isk^henderjan/]]), a provincial inspector of Urmia schools.

36.5.2.1 Iki Aghaj village

Մէ օր գնացիմ խասամ գետի յէ՛րգա. մէ պծառ կակուղ իմ էր քելի (մի քիչ հանդարտ կերթայի). գէ՛տա Էնէնց ջօշմիշիր էր՝ յերգերէն թալէս էր ճի՛ւրա. իշ-կացիմ տըսամ մէ տերտեր՝ ուր տերօխնին, մէ կաշա (ասորի քահանա)՝ ուր տերօխնին, մէ մալլա էլ՝ ուր կնի՛կա. մէյն էլ մէ ծի կար կշտէ՛րա: Նա՛ տերտէ՛րա էյթիբար էր անելի տանս մօ՛տա մալ ուր կնի՛կա, նա կաշան, նա մալլան: Մէ ծի կա տանց մօ՛տա, վեր տիկյի (պիտի) տարմօվ ճուխտ ճուխտ ըսնին մէկյէլ իրէ՛սա: Սըկը (հիմակ) ի՞շխօ անինք վեր կնթնէ՛րա չը մնան օտար մարթու մօ՛տա:

36.5.2.2 Isalu village

Մալլա Նասրադի՛նա մէ օր իշէ՛րա խառիբէր տէ՛մա ` Էթաս Էր: Կըննաց ըլայ կյատիւկի (ծոր) վօ՛տա. մէ մարթ տար տէ...

---

original page number 287

... առէց, ասաց. տիւն գլխասս յէս յէփ կմեռնեմ, ասա տըսնիմ: Տէփ (յետոյ) Էն իշկաց Էտ մա՛րթա մի թահար մարթ ի, յետնար – տէփ ասաց. Է՛շա կյատիւկէն ըլելիւն տիկյի օխտ տիր անի. խետ օխտ տիր տռէց ` տէփ Էն վատին տիւն կմեռնես: Խա՛, տէփ Էշէ՛րա կշէց կյատիւկա. գլօ՛խա ըլելիւն օխտ տիր Է՛շա տռէց: Մալլան ինկյա՛վ պարզվա՛վ, ասաց. յէս մեռամ: Տէփ մնաց տա՛ղա. Էշէ՛րա հանր մէկյա մէ թէխ կընացին. մէ կլէլ ըկա՛վ տաղ՝ Էշէրէն մէկյա կլէրա՛վ. ասաց. Մալլա Նասրադի՛նա չմեռնէր՝ մըկը կլէլա Է՛շա չէր ուղը՝: Տէփ մալլան ըլա՛վ Էկա՛վ թէխ տո՛ւնա. իւր կնկյան ասաց. յէլ քէլ տուր տրկլէցին ասա վէր մալլան մեռիր ի, տանինք խօրենք իւրա: Ըլա՛վ կըննաց տուր ու տըրկլէցին կանչէց. տարան տարա (գդա) խօրին: Ասաց. մէ Էրթիս թօղ, դան բան դան ընծի խաց պէ թալ. մնաց Էտ մա՛րթա տաղ: Տարմէն յետի մէ կաթըրխանա Էկան՛վ, տար կլէրեզմանը կուշտէն ընսնեսէն Էր. Էն օրն Էլ տար կընի՛կա. մա՛սալա, իւշ Էր խաց պէրի. կլէօ՛խա Էն ծակէն պանցրացուց (յանի իշկաս Էր հա՛) իշկամ խաց պէրիգ: Կաթըրքլէ՛րա խռնան, պէռն Էլ չիկի աման Էր. տանիը ա՛մմէն տվին կօտռտին. տէփ Էն կաթըրչինէ՛րա փառտին Էն տէ՛ղա, ասին մէ իշկանք՝ տանք ինչէ՛ն խռնան. իշկացին մէ կլէրեզմանը վրան մէ Էրթըսը պէս ծայ կան: Տէփ բանան արին (ուզեցին) մէ դէն մէ փետ պարզէն. տէփ փէ՛տա պարզին, ը՛, տէփ Էն դէն ծէն տըվից մալլան կլէրեզմանը՝ մէչէն. շատ մի՛ պարզեք, կը կը կըպնը աշկյիս. տէփ տանք ասին. հօ՛ հօ՛, կա չկա դէտ (այդ տեղէն) Էն խռնէ (խրտներ). դէտ կլօխա խանիր ի... քակին տարա, խանին կաթըրչինէ՛րա. տէփ տարա բանան արին թըփէլ. շատ թըփը՛ն, Էնղըղը թըփը՛ն ի՛ւր...

Chapter 37

Khoy

37.1 Background

---

original page number 288

The dialect of Khoy has an extensive distribution. It is found not only in the provinces of Khoy, Salmast, and Maku in Iran, but also in Russia in Igdir and Nakhichevan. During the large migration of Persian-Armenians in 1828, many Armenians from Salmast came and settled in Karabakh, where they founded the villages of Kori, Alighuli, Maghanjugh, Karashen in the province of Zangezur, and in villages of Alilu, Angeghakot, Kushchi-Tazakend, Uz, Mazra, Balak, Shaghat, Ltsen, Qara Klisa and Lower Qara Klisa in the province of Sisian.

The dialect of Khoy has still not been studied. There are writings in this dialect in էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*] volume 2 (Բ.), page 300-304 and volume 4 (Դ), page 343-350. What is more important are N. Ter Avetikian's «Ոստանաւոր աշխատութիւններ եւ Լշանագրութիւն Պարսկաստանից գաղթած խոյեցւոց բարբառով» (Վաղարշապատ 1900) and «Բանաստեղծութիւններ եւ Կիրակոսի հարսանիքը» (Վաղարշապատ 1903).¹

By examining these excerpts, it seems that the dialect of Khoy occupies a middle position between the dialects of Maragha and Van. Its grammatical structure is the same as in the Maragha dialect, but its phonological rules are like those of the Van dialect. In other words, the Khoy dialect is closer to Classical Armenian than Maragha is.

Because we think it is unneeded to further discuss these simplified phenomena, we direct the reader to the subsequent text samples.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 221).*]]

---

original page number 289

---

¹[[*Unfortunately, I could not track down these two bibliographic items, and thus could not add them to the bibliography. Furthermore, the page quality makes it unclear if the fourth word is Լշանագրութիւն or Լշանագրութիւն. (?)*]]

37.2 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's note: See Ն. ՏԵՐ-ԱԼԵՏԻՊԵԱՆԻ, Ուտանաւոր աշխատութիւններ եւ նշանագրութիւն ([[[նշանադրութիւն(?)]]]), էջ 46-49.

– Այ մառթ, տիւ գիւսաս որ խետ ախչի՛գյա ճոչացավ, մառթի էթալու խասավ. տո՛ւնա չի՛ սրփի, չի՛ ավըլի, աման-չամանա չի լվա, տուռվերքյա կեխտոտ կը թողնի. շատ էլ որ խետը իյնես, դաստէ կգարկի կը կոտոտի, յանի ինչի՞. – իմանան որ տանելու խասիր ի: Էնէնց էլ տգան. հալա մէ յէլ, քէլ մտի փայան (գոմ)՝ տե՛ս, ի՞նչ կասնաս. Էն հէյվան քյալե՛րա, գյամեմքե՛րա, կովե՛րա ընչիւկ վգե՛րա թաղվիր են կվի մէ՛չա. տիւ հէնց գիւսաս որ Կիրակո՛սա մեզի խմա պա՞ն ի անէլի մեր տո՛ւնա ավըրիր ի. վա՛յ վայի որ ասես «ա՛յ բալամ, Էտէնց չեն անի», յետ ի դառնալի խինգ խայիր քյաշոււմ (յիշոց) ի տալի. ասելի «Ալլահ վարա (Աստուած տայ) զըմէն էլ խատնեն». յանի ինչ ի, իմացեք որ յես էլ փռայվելու խասիր եմ. կօ Էտէնց, ա՛յ մառթ. մկա տիւ գիւսաս:

– Աշկըս լո՛ւս. մենք փսայվանք՝ մեր կլօ՛խա յեզոտով, թող Էն էլ փսայվի, բալքի մեղրոտի. Էն հալա յերէյվան քյօրփան ի. մկավուստ սաբաբ ըլենք, մէ անծոտ պուճուճակ ախչիկ էլ դար խմա ուզենք, խա՛լխա մեզի ի՞նչ կասեն. չե՞ն ասի «յանի Է՛տ ինչ դայդա էր՝ մկավուստ մեխկի տոպրա՛կա կախին Էն խեղճ ողայի վգեն». յես դալաթ կանեմ՝ դարա սաբաբ չեմ ըլի. դար պերնեն կալա կաթի խոտ ի իկյալի:

(Կիրակոսը կ'աղաչէ մօրը):

– Նանա ջան. Էնը խօքութ ղուրբա՛ն Նանա. տիւ իմ աղէ՛կյա ասա բաբայիս կո՛ւշտա. տավարն էլ կպախեմ, տան զըմէն պանի վրան էլ սիրտ կը ցավցուցեմ. հէնց Էն ղըդայի որ՝ մէ դայիմ կպնես բաբայիս յախան, որ մէ խա՛ ասի, բօլ ի. ամա ետ էլ քեզի ասեմ որ Ղուլիենց Շահբազի ախչիկ Նիգյարեն սավայի՝ որ վիզս կռեք՝ ճոկ մառթու ախչիկ չեմ առնի հա՛:

(Մայրը կը համոզէ ամուսինը, որ կը պատասխանէ).

– Այ՛ կնիկ, չունքի որ ասես ես, թո՛ղ քօ խաթրն էլ խօշ ըլի. բալքի սաղ չմնացինք մեռանք. սաղ իքյան Կիրակոսին փսակենք, յես ինան տիւ էլ դիօլ զուռնա-յով մէ աղէկ քէֆ անենք,

---

original page number 290

գիւլաշ կպնենք. ջահնա՛մա. դարմեն յետ ի՞նչ կըլի՝ թող ըլի. ամա տիւ Է՛տ ասա, վի՞ր ախչի՛կյա ուզենք, որ համ աբուռով ըլի, համ դայրաթով. խօրորթի ըլի, որ մեր մատեն փուշ խանի: (Ներս կը մտնէ Կիրակոսը): Կի՛րակոս, ա՛յ

բալամ, նանատ ասելի որ քեզի փսակենք. մկա տիւ ի՞նչ ես ասելի. ուզե՞ս ես թէ չէ. յա վի՞ր ախչիյն ես ուզելի. մէ աղվո՛րթա ասա ըշկամ. էլ ամչընալու վախտը չի:

– Յես չեմ ուզելի փսայվել. նանաս ի՞ որ կպիր ի յախաս, քշեր-ցերեկ ասելի՝ «տկի (պիտի) քեզի փսակենք». մկա տիւ գինաս, նանաս. յես էթաս եմ փայան՝ տավարին յեմ տամ. համա, նանա, էն ասածս ի հա՛, Նիգյա՛րա:

– Չե՞սնալի, Ղուլիենց Շահբազի ախչկա խետն ի, ընծի ասիր ի. «կուզեք էն ի, չեք ուզի՝ կլեմ կլոխ կվերցեմ տնէն կէթամ. իմ ուզա՛ծա Նիգյարն ի՛, Նիգյա՛րա:

– Ի՞շխօ մայար Շահբազին էնէնց խասած ախչի՞կ ունի: Մենք ռաշպար մառթ ենք, մեր տան ջահէ՛լա տկի մէ պծառ (քիչ մը) էլ ծեռով-ոտով ըլի, պանի մէչ էփած ըլի, կանոխ մեր տան պա՛նա, տաշտի բժա՛րա (քազհան) տիւս կիկյա. էնէնց ըլի որ՝ ինկերէ, տրկեցէ յետ չմնանք: Շատ խարսներ տսիր եմ, որ իրկը-վըկէն կլոխքե՛րա տնես են պա՛ռցա, ընչանք լոս խռալով մոփես են. չէ՛ն տսելի, ախար սափորքե՛րա տարտակ ի, ճուր տկի պերենք, ավել տկի անենք, տո՛ւնա, քիւչան գբիլի ձեռէն ըլիր ի իշխօ փողո՛ցա. տսնա՞ս ես էն Յարթենէնց խա՛րսա, մառթու դար պէ՛սա մէ խարս ըլի, թող մէ աշկն էլ կոր ըլի:

Chapter 38

Artvin

38.1 Background

---

original page number 291

The city and province of Artvin are found south of Batumi. This province has two smaller provinces (գաւառակ): Ardanuç and Şavşat-Imerkhevi. The city of Artvin has 1200 homes with Armenian residents, of which 230 are Apostolic and the remaining are Catholic. Artvin does not have an Armenian village in its surroundings. The town (աւակ) of Ardanuç has only 200 homes of Catholic Armenians. The following villages are in the Ardanuç province (գաւառակ):

- Tandzut, 110 Armenian houses and 5 Catholic houses
- Norashen, 22 Armenian houses

The Armenian villages of the Şavşat-Imerkhevi province (գաւառակ) are:

- Satlel (65 Catholic houses, 17 Armenian houses)
- Mamanelis (12 Catholic houses)
- Okrobakert (160 Armenian houses)
- Pkhikur (25 Catholic houses)

East of Ardanuç, there is Ardahan; while Olti is to the south.

The aforementioned area has its own dialect which belongs to the /el/ <ել> branch, and it occupies a midpoint between the dialects of Karin, Khoy, and Tbilisi.

There is no published study on this dialect, nor a manuscript line, thus the following lines are the result of my own research, gathered from migrants from Artvin in Batumi.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 227). Martirosyan (2019: 227) reports that some work treats Artvin as unified with the Tbilisi dialect.]]

38.2 Phonology

38.2.1 Overview

The sound system of the Artvin dialect is like the dialect of Tbilisi. It has three degrees of consonants.

38.2.2 Sound changes

38.2.2.1 Classical Armenian /ɑṽ/ <ւ>

The Classical Armenian diphthong /ɑṽ/ <ւ> becomes /e/ <է> (Table 1).

Table 1: Change from Classical Armenian /ɑṽ/ <ւ> to /e/ <է> in the Artvin dialect

	Classical Armenian		> Artvin		cf. SEA	
proximal ‘this’	ɑṽs	ւյս	es	էս	ɑṽs	ւյս
medial ‘that’	ɑṽd	ւյդ	ed	էդ	ɑṽd	ւյդ
distal ‘that’	ɑṽn	ւյն	en	էն	ɑṽn	ւյն
‘other’	ɑṽl	ւյլ	el	էլ	ɑṽl	ւյլ
‘goat’	ɑṽts	ւյծ	ets	էծ	ɑṽts	ւյծ
‘vineyard’	ɑṽgi	ւյգի	egi	էգի	ɑṽgi	ւյգի

38.2.2.2 Loss of rhotic in some words

The Classical Armenian word /hamar/ <համար> ‘for’ has become /hama/ <համա>, like in Tbilisi.

38.2.2.3 Loss of initial /v/ in ‘on’

An interesting phenomenon is the loss of the sound /v/ <վ> from the Classical Armenian word /verɑṽ/ <վերւայ> ([cf. SWA: /vəra/ <վրայ>]), which has become /ra/ <րա> (1).

- (1) a. k^har-i   ra   (Artvin)
       k^har-i   vəra (SWA)
       rock-GEN on
       ‘on the/a rock’
       քարի րա, քարի վրայ

- b. $\widehat{dzi}$ -u   ra   nst-a- $\emptyset$ (Artvin)
 $\widehat{ts}^{hj}$ -u   vərə nəst-a- $\emptyset$ (SWA)
 horse-GEN on   sit-PST-1SG
 ‘I sat on the/a horse.’
 ձիու ռա նստա, ձիու վրայ նստայ
- c. $\widehat{tsar}$ -i   ra   ver ant $\widehat{s}^h$ -a-v   (Artvin)
 $\widehat{dzar}$ -i   vərə ver ant $\widehat{s}^h$ -a-v   (SWA)
 tree-GEN on   up pass-PST-3SG
 ‘he climbed up on the/a tree.’
 ծառի ռա վեր անցավ, ծառի վրայ վեր անցաւ

---

 original page number 292

38.2.2.4 Retention of the sound /h/ <h>

The Classical Armenian sound /h/ <h> does not become /x/ <խ>, unlike the dialects of Maragha and Khoy.

38.3 Morphology

38.3.1 Noun inflection or declension

In declension, the ablative formative is /-men/ <մէն> (Table 2).

Table 2: Ablative marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SWA	
‘from Artvin’	art ^h vinu-men	Արթվինումէն	art ^h vin-e	Արթվիւնէ
?-ABL	savet ^h u-men	Սավէթումէն		
?-ABL	hetne-men	հէտնէմէն		

As we know, this is one of the characteristics of the Tbilisi dialect. Similarly, the plural genitive is the form /-er-u/ <էրու> (3).

Table 3: Plural genitive marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SWA		cf. SEA	
‘tree-PL-GEN’	tsar-er-u	ծառերու	dzar-er-u	ծառերու	tsar-er-its ^h	ծառերից
‘horse-PL-GEN’	dzi-er-u	ծիերու	ts ^h ij-er-u	ծիերու	dzij-er-its ^h	ծիերից

The locative is the usual form /-um/ <նւմ> (4).

Table 4: Locative marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SEA	
?-LOC	mef-um	մէշնւմ		
‘day-LOC’	or-um	օրնւմ	or-um	օրնւմ

38.3.2 Verb inflection or conjugation

38.3.2.1 Periphrasis in the indicative

Verbal conjugation differs from Tbilisi. The present formative /-um/ <նւմ> absolutely does not exist. As in the Khoy dialect, this tense is formed with the form /-elis, -eli/ <ելիս, ելի>.

[[I assume the segmentation is /-e-l-i(s)/ such that the /-i(s)/ is an imperfective converb added onto an infinitive. The rationale is that SEA also has this formative /-is/ as an irregular form of the regular imperfective converb suffix /-um/. Compare SEA against Artvin in (2).]]

- (2) a. Artvin
 xos-e-l-is   e-m
 speak-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I speak.’
 ʃoutʃu tʃ
- b. cf. SEA
 xos-um   e-m
 speak-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I speak.’
 ʃununʃ tʃ

[[Adjarian did not explain what the following sentences meant Nikita Bezrukov suggested the following translations based on his knowledge of relevant dialects. I thank him for his help. Though without an Artvin speaker to double check, we cannot be fully sure. (?)]]

- (4) a. i. Artvin
       ku qf-i-n
       FUT look-TH-3PL
       ‘They will look.’
       կու աշիւ
       ii. SEA¹
       k-abr-e-n
       FUT-live-TH-3PL
       ‘They will live.’
       կապրեն
       b. ‘He will go outside.’
       i. Artvin
       ku dus g-a-Ø
       FUT outside come-TH-3SG
       կու դուս գա
       ii. SEA
       durs kə-g-a-Ø
       outside FUT-come-TH-3SG
       դուրս կգա
       c. ‘They will search.’
       i. Artvin
       ku pntr-i-n
       FUT search-TH-3PL
       կու փնտրիւ
       ii. SEA
       kə-p^həntɾ-e-n
       FUT-search-TH-3PL
       կփնտրեն

¹[[The verb ‘to look’ in SEA does not start with a vowel. The Artvin datapoint shows how Artvin uses a single morph /ku/ before both consonants and vowels, while SEA uses [k-, kə-] based on the type of the following segment.]]

38.3.2.3 Theme vowel changes

In both the perfective and the future, the Classical Armenian theme vowel /e/ <ե> changes to /i/ <ի> (5).

(5) Artvin

- a. qf-i-ts^h
look-TH-AOR
'He looked.'²
աշից
- b. pntr-i-ts^h
search-TH-AOR
'He searched.'
փնտրից
- c. ku qf-i-n
FUT look-TH-3PL
'They were going to look.'
կու աշիս.

[[Unfortunately, Adjarian's data is too limited to make a more meaningful description or comparison with SEA/SWA. But essentially, what Adjarian describes is that the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in some morphological contexts. Compare 'he searched' from (5b) with SEA (6).]]

- (6) cf. SEA
pəntɾ-e-ts^h
search-TH-AOR
'He searched.'
փնտրեց

38.3.2.4 Imperative

An especially interesting form is the second type of imperative (7).

[[Note the unclear potential use of the auxiliary. (?)]]

---

²[[I thank Nikita Bezrukov for translating this verb.]]

(7) Artvin

- a. gr-í-s   α
     write-TH-2SG ?
     ‘Write!’
     գրի՛ս ա
- b. χos-í-s   α
     speak-TH-2SG ?
     ‘Speak!’
     խօսի՛ս ա

These correspond to the Istanbul interrogative-like imperatives (8).

(8) Istanbul, when read as SWA words

- a. tʃə-k^hər-é-s
     NEG-write-TH-2SG
     ‘Don’t write!’
     չգրե՞ս
- b. tʃə-χos-í-s
     NEG-speak-TH-2SG
     ‘Don’t speak!’
     չխօսի՞ս

[[I think what Adjarian means is that these Artvin imperatives seem to be derived from subjunctive verbs; the Istanbul verbs seem subjunctive based on how they would be interpreted in SWA.]]

38.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. Because I do not speak this dialect, then I cannot understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’].]

Առաջ Արթվին շէնլիկը տասնըհինգ տուն է եղէ. բօլօրը մէշա. Էն մէշունը Սաւլէ-թումէն կու աշին օ՛րը (որ) Արթվինումէն մուխ կու դուս գա. գուգան կու փնտռին խիտը (վրաց. կամուրջ). չէն կա (չէն կրնար) գտնի օ՛րա Ճօրօխը անցնին. Էտեվ մէկ ավջին գէյգի հետնեմէն գալիս է օ՛րը գարնէ. առաջէվան կայք է ըլնելի. կայք եղած վախտին փնտռո՛ւիս է վօ՛րանց գնաց: Աշից օրը խիտը գտավ. խիտն էլ

փուրցելը (վրց. մացառ թէ՞ բաղեղ) փաթըթած է. է՛նդադուր արավ օ՛րա խիտը անցավ ենթին: Վեր անցավ օրմընումը, փնտռից ու շենլիկի տեղը գտաւ: Իշտէ Էնդօր Էտէվ, Էֆէնդիմ, օրմանը կօտրեցին, Էնդէղը քաղաք շինեցին, իշտէ Էնդէղը Էղավ Արթվին:

Էն գտնօղ մարթու անունն էլ Արուբէն է Էղէ, Էնդօր վրա դրէլ է Արթվին:

---

original page number 293

[[*Note that Adjarian had a note here about the Armenian diaspora. I moved it to §7.3.*]]

Part VI

Adjarian's end matter

